

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

**Sunay Akın'ın Deneme Türündeki Eserlerinde
Değerler Eğitimi**

Yüksek Lisans Tezi

Hüseyin Kaşıkçı

Temmuz 2023

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

**Sunay Akın'ın Deneme Türündeki Eserlerinde
Değerler Eğitimi**

Yüksek Lisans Tezi
Hüseyin Kaşıkçı

Danışman
Prof. Dr. Özlem Fedai

Temmuz 2023

TEZ JÜRİSİ ONAYI

Hüseyin Kaşıkçı tarafından hazırlanan “Sunay Akın’ın Deneme Türündeki Eserlerinde Değerler Eğitimi” başlıklı bu Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Özlem Fedai

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

Prof. Dr. Yakup Yılmaz

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç. Dr. Halide Gamze İnce Yakar

İstanbul Okan Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 13/07/2023

BEYANLAR

Yazım ve Kaynak Gösterme Kılavuzu Beyanı

Danışmanlığımda yazılan bu tezin İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü yazım ve kaynak gösterme kılavuzunda belirtilen kurallara uygun olarak yapılandırıldığı ve bu kılavuzun APA kaynak gösterme standartlarının bu tezde tutarlı olarak uygulandığı tarafımdan incelenerek teyit edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Özlem Fedai

Etik İlkelere Sadakat Beyanı

Hazırladığım bu tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Hüseyin Kaşıkçı

ÖZET

Sunay Akın'ın Deneme Türündeki Eserlerinde Değerler Eğitimi

Kaşıkçı, Hüseyin

Yüksek Lisans Tezi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Özlem Fedai

Temmuz 2023

“Sunay Akın'ın Deneme Türündeki Eserlerinde Değerler Eğitimi” adlı bu yüksek lisans tezinde, Türk edebiyatında 1980'lerde şiir, deneme vb. türlerde eserler veren Sunay Akın'ın deneme türündeki eserlerinde değer ve değerler eğitimi unsurlarını nasıl kullandığı incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada pek çok bilgiyi ustalıklı harmanladığı bu eserlerde, sanatçının gelecek kuşaklarda olumlu davranış değişiklikleri geliştirmek ve onlara ideal yüklemek adına bu değerlere başvurduğu görülmüştür.

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Sunay Akın; Anadolu kültürünü, İstanbul'u besleyen bir nehre benzeterek ve tarihin sayfalarında gezinerek elde ettiği bilgileri eserlerinde oluşturduğu kurgu ile aktarmıştır. Böylece “merak” duygusunu ve “değer”leri ön planda tutan sanatçı, güçlü üslubuyla verdiği tezlerle okuyucularını etkilemiştir.

Yazarın bu çalışmaya örneklem oluşturan toplam 14 düzyazı (deneme) kitabı vardır. Bunlar; İstanbul'un Nâzım Planı, Kız Kulesi'ndeki Kızılderili, Ayçöreği ve Denizyıldızı, Önce Çocuklar ve Kadınlar, İstanbul'da Bir Zürafa, Onlar Hep Oradaydı, Kırdığımız Oyuncaklar, Kule Canbazı, Tuncay Terzihanesi, Ay Hırsız, Bir Çift Ayakkabı, Geyikli Park, Hayal Kahramanları, Kalede 1 Başına'dır.

Bu çalışmada söz konusu eserler; siyasî değerler, sosyal değerler, ilmî değerler, estetik değerler gibi başlıklar altında incelenmiştir.

Değer; toplumların tarih sahnesine çıktığı ilk günlerden itibaren yaşam şekillerinin, gelenek ve göreneklerinin, inançlarının, iktisadi durumlarının, bulundukları coğrafyanın, eğitim ve bilimsel çalışmalarının, sanat algılarının oluşturduğu bütünün birbirine kenetlenmesini sağlayan bir kavramdır. Kısacası kültürlerin etkili şekilde yaşatılmasında değer önemli bir yere sahiptir. Değerler, eğitimin bir parçası olduğunda toplumsal düzenin inşası sağlam temellere oturur. Bu anlamda değerlerin en doğru şekilde yaşatılması ve aktarılması için eğitim ile entegre edilmesinin gerekli olduğu varsayılmaktadır. Akın'ın düzyazı eserleri, değer ve değer eğitimi açısından oldukça zengindir.

Bu tezde öncelikle Sunay Akın'ın eserlerinde yer alan değerlerin edebi kurguda nasıl kullanıldığı ve değerler eğitimi açısından önemi araştırılmıştır. Bu kapsamda tezin ilk bölümünde araştırmanın amacı ve problem durumu ortaya konmuştur. İkinci kısımda ise edebiyatın değerle ilişkisi belirlenmiş, değerler ve değerler eğitimi ile ilgili kavramsal açıklamalar yapılmıştır, ardından da eserleri incelenen yazarın kısaca hayatına değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise araştırmanın örneklemini seçilen Sunay Akın'ın eserlerindeki değer ve değer eğitimi unsurları Erol Güngör'ün Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar adlı eserinden hareketle incelenmiştir. Dördüncü bölümde bulgulara, araştırmanın son bölümünde ise sonuç ve değerlendirme ile kaynakçaya yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Değer, değerler eğitimi, değerlerin işlevi, deneme, Sunay Akın.

ABSTRACT

Values Education in Sunay Akın's Essay Type Works

Kaşıkcı, Hüseyin

Master's Thesis, Department of Turkish and Social Sciences Education

Supervisor: Prof. Dr. Özlem Fedai

July 2023

In this master's thesis named "Values Education in Sunay Akın's Essay Type Works", poetry, essay, etc. in Turkish literature in the 1980s. It has been tried to examine how Sunay Akın, who gives works in various genres, uses the elements of values and values education in his essay type works. In these works, in which he masterfully blended a lot of information in the study, it was seen that the artist applied these values in order to develop positive behavioral changes in future generations and to impose ideals on them.

Sunay Akın, who has a versatile personality; He conveyed the information he obtained by comparing Anatolian culture to a river feeding Istanbul and navigating the pages of history with the fiction he created in his works. Thus, the artist, who prioritizes the feeling of "curiosity" and "values", impressed his readers with the theses he gave with his strong style.

The author has a total of 14 prose (essay) books that constitute a sample for this study. These are İstanbul'un Nâzım Planı, Kız Kulesi'ndeki Kızılderili, Ayçöreği ve Denizyıldızı, Önce Çocuklar ve Kadınlar, İstanbul'da Bir Zürafa, Onlar Hep Oradaydı, Kırdığımız Oyuncaklar, Kule Canbazı, Tuncay Terzioğlu, Ay Hırsız, Bir Çift Ayakkabı, Geyikli Park, Hayal Kahramanları, Kalede 1 Başına.

The works in question in this study; political values, social values, scientific values, aesthetic values.

Value; it is a concept that ensures the interlocking of the whole formed by the lifestyles, traditions and customs, beliefs, economic conditions, geography, educational and scientific studies, and artistic perceptions of societies since the first days of their appearance on the stage of history. In short, value has an important place in the effective survival of cultures. When values are a part of education, the construction of social order is based on solid foundations. In this sense, it is assumed that values should be integrated with education in order to live and transfer them in the most accurate way. Akın's prose works are very rich in terms of value and value education.

In this thesis, first of all, how the values in Sunay Akın's works are used in literary fiction and their importance in terms of values education are investigated. In this context, in the first part of the thesis, the aim of the research and the problem situation are revealed. In the second part, the relationship between literature and value was determined, conceptual explanations were made about values and values education, and then the life of the author whose works were examined was briefly mentioned. In the third part, the values and values education elements in the works of Sunay Akın, the sample of the research, were examined based on Erol Güngör's *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. In the fourth part, the findings, and in the last part of the research, the conclusion and evaluation and the bibliography are given.

Keywords: Value, values education, function of values, essay, Sunay Akın.

İTHAF

Akademik yaşamımın başlangıcı olarak nitelendirdiğim bu çalışmanın her aşamasında bana koşulsuz destek olan, sahip olduğu bilgi donanımı ile her zaman önümü aydınlatan, değerli tez danışmanım Prof. Dr. Özlem Fedai'ye tezimin tamamlanması için gösterdiği özenli çalışmaları için şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim süresince ders aldığım ve tecrübelerinden yararlanma fırsatı bulduğum değerli hocalarıma minnetimi bildirmeyi borç bilirim.

Yazdıklarıyla toplumun aydınlık bir geleceğe ulaşması için emek harcayan, çalışmamız boyunca sorduğumuz soruları içtenlikle cevaplayan, değerli Yazar Sunay Akın'a en içten saygılarımı iletirim.

Son olarak her zaman yanımda olduklarını hissettiren, aldığım her kararda beni destekleyen aileme ve kıymetli eşim Hande Kaşıkçı'ya sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İTHAF	ix
İÇİNDEKİLER	x
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1. 1. Problem Durumu ve Alt Problemler	3
1. 2. Çalışmanın Amacı	4
1. 3. İlgili Araştırmalar ve Araştırmanın Önemi	4
1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1. 5. Varsayımlar	5
1. 6. Tanımlar	5
1. 6. 1. Değer	5
1. 6. 2. Değerler Eğitimi	6
1. 6. 3. Deneme	6
1. 6. 4. Eğitim	6
1. 7. Kısaltmalar	6
BÖLÜM II	8
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ALANYAZIN	8
2. 1. Değer Kavramı	8
2. 2. Değerler Eğitimi	10
2. 3. Değerlerin İşlevi	12
2. 4. Ana Çizgileriyle Sunay Akın'ın Hayatı	14
2. 5. Edebî Kişiliği	17
2. 6. Deneme Türündeki Eserleri	23
2. 6. 1. İstanbul'un Nâzım Planı	23
2. 6. 2. Kız Kulesi'ndeki Kızıl Derili	23
2. 6. 3. Ayçöreği ve Denizyıldızı	23
2. 6. 4. Önce Çocuklar ve Kadınlar	24
2. 6. 5. İstanbul'da Bir Zürafa	24
2. 6. 6. Onlar Hep Oradaydı	25
2. 6. 7. Kırduğımız Oyuncaklar	25
2. 6. 8. Kule Canbazı	25

2. 6. 9. Tuncay Terzihanesi	26
2. 6. 10. Ay Hırsızı	26
2. 6. 11. Bir Çift Ayakkabı	27
2. 6. 12. Geyikli Park.....	27
2. 6. 13. Hayal Kahramanları	28
2. 6. 14. Kalede 1 Başına	28
BÖLÜM III	29
YÖNTEM	29
3. 1. Araştırmanın Deseni.....	29
3. 2. Verilerin Toplanması.....	29
3. 3. Verilerin Analizi	29
3. 4. Evren / Örneklem	29
BÖLÜM IV.....	30
BULGULAR VE YORUMLAR	30
4. 1. SİYASÎ DEĞERLER VE ELEŞTİRİLER	30
4. 1. 1. SİYASÎ DEĞERLER	30
4. 1. 1. 1. Devrim, İnsan Hakları, Adalet	31
4. 1. 1. 2. Düşünce Özgürlüğü.....	38
4. 1. 1. 3. Siyaset ve Oyuncak	51
4. 1. 1. 4. “İzm”lere Bakış.....	55
4. 1. 1. 4. 1. Rasizm.....	56
4. 1. 1. 4. 1. 1. Kölelik, Soykırım, Asimilasyon, Sürgün Eleştirisi	56
4. 1. 1. 4. 1. 2. Katliam ve Ötekileştirme Eleştirisi.....	70
4. 1. 1. 4. 2. Faşizm Eleştirisi.....	75
4. 1. 1. 4. 3. Nazizm ve Antisemitizm Eleştirisi.....	79
4. 1. 1. 4. 4. Kapitalizm ve Emperyalizm Eleştirisi	83
4. 1. 1. 4. 5. Milliyetçilik ve Turancılık Eleştirisi.....	89
4. 1. 1. 4. 6. Komünizm ve Sosyalizm.....	94
4. 1. 1. 4. 7. Kemalizm	96
4. 1. 1. 4. 8. Darbe Eleştirisi ve Demokrasi Övgüsü	98
4. 1. 1. 4. 9. Laiklik	101
4. 1. 2. SOSYAL DEĞERLER.....	103
4. 1. 2. 1. Toplumsal Düzen ve Sosyal Adalet	105

4. 1. 2. 2. Sınıfsız Toplum Özlemi ve İnsan Haklarına Saygı	110
4. 1. 2. 3. Birlikte Yaşama Kültürü ve İnsani Değerlere Saygı	113
4. 1. 2. 3. 1. Tarih, Sanat ve Kültür Varlıklarına Saygı	114
4. 1. 2. 3. 2. Rant Eleştirisi	118
4. 1. 2. 3. 3. Doğa Bilinci ve Hayvanları Koruma	124
4. 1. 2. 3. 4. Yardımseverlik, Fedakârlık, Dayanışma, İyilik	130
4. 1. 2. 3. 5. Kardeşlik, Dostluk ve Eşitlik.....	137
4. 1. 2. 3. 6. Emeğe Saygı, Çalışkanlık ve Başarı	140
4. 1. 2. 3. 7. Mutluluk, Saygı, Minnettarlık, Vicdan, Erdem.....	143
4. 1. 2. 3. 8. Savaş Karşıtlığı ve Barış	145
4. 1. 2. 3. 9. Cesaret	151
4. 1. 2. 3. 10. Vatanseverlik	152
4. 1. 2. 3. 11. Kadına Saygı.....	155
4. 1. 2. 3. 12. Sevgi, Aşk.....	158
4. 1. 3. İLMÎ DEĞERLER	165
4. 1. 3. 1. Bilimin ve Bilimsel Değerlerin Övgüsü	165
4. 1. 3. 1. 1. Astronomi, Uzay ve Havacılık.....	172
4. 1. 3. 1. 2. Kitaplar ve Kütüphaneler	180
4. 1. 3. 1. 3. Hayallerin ve Haritacılığın İlme Katkısı.....	185
4. 1. 3. 1. 4. Müzeciliğin Önemi.....	188
4. 1. 3. 1. 5. Çağdışı Kalmanın Eleştirisi.....	195
4. 1. 3. 2. Eğitsel Değerler	197
4. 1. 3. 2. 1. Oyun/Oyuncağın Çocuğun/İnsanın Gelişimine ve Bilime Etkisi	197
4. 1. 3. 2. 2. Köy Enstitülerinin Eğitime Katkısı.....	214
4. 1. 3. 2. 3. Kendini Geliştirmenin, Azmin Değeri	216
4. 1. 3. 2. 4. Dilin ve Türkçenin Önemi	218
4. 1. 4. ESTETİK DEĞERLER	222
4. 1. 4. 1. Sanata, Sanatçıya ve Esere Saygı	223
4. 1. 4. 2. Hayal Gücü ve Yaratıcılık	230
4. 1. 4. 3. Estetik Kaygılar	232
BÖLÜM V	237
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	237
KAYNAKÇA.....	242

BÖLÜM I

GİRİŞ

Edebi metin “Edebiyat neden gereklidir?” sorusunun da yanıtını veren bir kavramdır. İnsanın var oluş sürecinde kendi ile ilgili merak uyandıran her düşünce yönelimi, edebi metinleri var eder. Edebi metin yazıldığı dönemin düşünce şekline izler taşıyabileceği gibi evrensel bir iletiyi de barındırabilir. “İlk bakışta, kuşkuya yer yok: Evrensel okuyucu için yazıyoruz, gerçekten de daha önce gördüğümüz gibi yazarın bekleyişi ilke olarak bütün insanlara yönelmiştir” (Sartre, 2012, s. 71). Sartre, bu ifadeleriyle edebi metinler oluşturulurken insanlığın tamamını kapsayan bir işlevsellikle üretilmesi gerektiğini vurgular.

“Çağımızda edebiyat; olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla biçimlendirilmesi sanatı olarak görülmektedir. İnsanda estetik zevk duygusu uyandıran ‘şiir, sahne eseri, öykü, roman, söylev’ gibi şiir ya da düzyazı hâlindeki eserlerin hepsi bu kavramın kapsamı içinde yer almaktadır” (Özcan, 2011, s. 2) diyen Özcan, edebiyat ürünlerini genel anlamda nelerden oluştuğunu ifade etmektedir. Edebi metin olarak nitelendireceğimiz bu ürünlerin her biri insanın bilgi birikiminin yanında yaratıcılığı ve düş dünyasının birleşimidir.

Okunduğunda kişiden kişiye farklı hislerin ortaya çıkmasını sağlayan, her incelendiğinde değişik anlamların söz konusu olabileceği, yol göstericiliğinin yanında kişinin kendisini yani insanı keşfetmesini sağlayan tüm anlatılar birer edebi metindir. “Edebî metin; diğer sanat eserleri gibi yaşanan, düşünülen, tasarlanan gerçekliği eserin ortaya konulduğu dönemin zihniyeti, zevki ve anlayışından hareketle yorumlayıp dönüştürerek insana ait bir özelliği somut biçimde ifade eder” (Aktaş, 2009, s. 195).

Yukarıdaki tarifler aslında bize edebiyatın ve edebî metnin insanlara “estetik değer” kazandırma amacına işaret etmektedir.

Değer ve edebi metin arasında sıkı bir ilişki vardır. Belirli bir döneme ya da zihniyete ait edebi metinler de evrensel içeriği işleyen edebi metinler de “değer” olgusu üzerine kurgulanmış pek çok anlatıyı içerebilir. Yazıcı’ya göre bireylerin benimsedikleri değerler, onların başka kişilerle daha etkili bir şekilde iletişime geçmelerini sağlar. Bireylerin kendi aralarında iyi bir iletişim içinde olmaları da sağlıklı bir toplumsal yapının oluşması demektir (Yazıcı, 2006, s. 515). Bu ifadelerden hareketle edebi metinlerin değerler aracılığıyla toplumsal yapının sağlıklı bir şekilde oluşmasında önemli bir role sahip olduğu söylenebilir.

Değer ise toplumların yaşam şekillerinin, gelenek ve göreneklerinin, inançlarının, iktisadi durumlarının, bulundukları coğrafyanın, eğitim ve bilimsel çalışmalarının, sanat algılarının oluşturduğu bütünün birbirine kenetlenmesini sağlayan bir kavramdır. Kısacası toplumsal kültürlerin etkili şekilde yaşatılmasında önemli bir yere sahiptir. Değerler sayesinde kazanılan bakış açısı, kişiliğin aynadaki yansıması gibidir. Bu anlamda değerlerin en doğru şekilde yaşatılması ve aktarılması gerekmektedir ki bu sürecin gerçekleşmesinde edebi metinler devreye girer.

“Her toplum sahip olduğu değerler doğrultusunda bireylere eğitim verme çabasıdadır. Değerleri keşfedip belirginleştirerek toplumda farkındalık oluşturmak suretiyle bireylerin mutlu bir hayat sürmelerine katkıda bulunmak amaçlanır. Eğitimin amaçlarını ve yönünü belirleyen değerlerin eğitimi önce ailede başlar, okul yaşamı ile devam eder. Okullarda

değerlerin aktarılması sürecinde edebî eserler önemli işlevlere sahiptir” (Salim, 2022, s. 1) diyen Salim, değer aktarımında edebi metinlerin işlevine değinir.

“Değer insanı insan yapan soyut inanç motifleridir. Bu yanıyla insanın yaşam, doğa ve topluma karşı olan ödev ve sorumluluklarını bilmesini zorunlu kılar. Böylece yaşamın tüm alanlarında kendisi ve çevresine karşı düşünen duyarlı bireyler yetiştirmek mümkün olabilir. Bu bakımdan değerlerin başta aile olmak üzere toplumun tüm katmanlarında öğretimi ve yaşantıya dönüştürülmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle aile çocuğa değer aşısı yapmalı, okul ailenin kazandırdığı bu duyarlıklar üzerine yaşamın içinde çağın gereklerine uygun bilgileri yeni kuşaklara aktarmalı ve onları değerlerine bağlı geleceğin insanı yapmalıdır. (...) İşte bu noktada değer ve değer öğretimi konusunun yaşamın ve toplumun temel noktaları arasında yer aldığını görmek mümkündür” (Ateş, 2022, s. 1).

Değerler eğitimi ise, yeni nesillere değerlerin aşılması, kaybolan değerlerin onarılarak yapılandırılması, yeni değerlerin benimsenerek davranışa dönüştürülmesi açısından eğitimi ve öğretimi icra etme çabası olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda değerler eğitimi, yaşamı düzenleyen ve anlamlandıran aktivitelerin tamamını içine alır.

“Değerler eğitimi süreci, sadece değerlerin kuşaktan kuşağa transfer edilmesi şeklinde algılanmamalıdır. Öğrencinin bu sürece dâhil olması, yapılandırılan ve katıldıkça zenginleşen bir alan olarak değerler eğitimi benimsenmesi gerekir. Değerlerin içselleştirilmesinde bütün bir insanlık adına bir değeri benimsemek ve bu değeri yaşamak konusunda istekli olmak gerekir. Değerler bütünlüğüne sahip bireyler o değerlerin bir ferdi olarak topluma aidiyet bağı geliştirirler. Bu bağın güçlendirilmesinde eğitime ihtiyaç duyarlar” (Salim, 2022, s. 11-12).

Bu çalışmanın öznesi olan Sunay Akın, 1980 sonrası “Toplumcu Gerçekçi” Türk şiirinin önemli isimlerinden biridir. Şiirlerinde bir sanatçı olarak, daha iyi bir dünya özleminde olduğu mesajını vermiş olan sanatçı; deneme (düzyazı) türündeki eserlerinde de aynı tutumu sergilemiş, daha iyi bir dünya özlemi için aşılacak istediği değerleri ortaya koymuştur. Bu amaçla toplumu “okuma kültürü”ne teşvik eden yazar, mesleği sorulduğunda kendisini “okuryazar” olarak tanımlamıştır. Sunay Akın; edebiyatın etik, eğitsel ve estetik değerlerini iç içe geçirebilmiş sanatçılarından biridir. Bu sebeple şiirlerinde olduğu gibi bu çalışmada ele aldığımız deneme türündeki eserlerinde de gerek işlediği temalarla gerekse sunduğu bilgiler ve yönlendirmeleriyle hem milli hem de evrensel değerleri birleştiren bir yazar tavrı sergilemiştir. Yazarın özellikle düzyazı eserlerinin değerler eğitiminde önemli bir yere sahip olmasında engin bilgi dağarcığı, yaşadığı dönemdeki siyasi, sosyal, iktisadi gelişmeler, eğitime ve ilme verdiği önem ve yaratıcılığını zenginleştiren hayal gücünün etkisi görülmektedir.

Sunay Akın; şiirlerinin yanı sıra yazdığı deneme kitaplarıyla toplumu bilgilendirmeyi, sosyal ve siyasal alanda yapılan değişikliklerin etkilerini okuyucusuna sunmayı amaç edinmiş bir yazar olarak yazdığı metinlerde “bilinçlendirme”yi, “merak uyandırma”yı, “keşfetme”yi esas almıştır. Kendisiyle yaptığımız görüşmelerden anladığımız kadarıyla, okuma yazmayı öğrendiği günden itibaren edebiyata ve okumaya ciddi önem veren yazar, çocukluk çağlarından itibaren “merak, keşfetme ve oyun” kültürü ağır basan bir yapı sergilemiş; düzyazılarında da okuyucularına aşılacak istediği değerleri aktarırken bu unsurları kullanmıştır. İlmin ışığında yol alınarak toplumsal modernizasyonun sağlanacağına inanan

yazar, toplumu aydınlatmayı misyon edinmiştir. *Ay Hırsızı* adlı eserinde yer verdiği şu ifadelerde bilinçli bir toplum oluşturmada bilimin ve sanatın önemini vurgular:

“Oysa bilim gerçek demektir, özgürlük demektir. Yeri gelmişken yazalım bir kez daha: bilim ve sanat toplumlar için bir kuşun iki kanadı gibidirler. Bu iki kanadı kullanan toplumlar uçarlar ve özgür olurlar. Kullanamayanlar ise tavuğa dönüşürler. Tavuk toplumlar birileri önüne yem atsın diye bekler. Uçamayan, kanatları körleşen toplumlar önüne atılan yemleri kafaları önde gagalamak için uğraşırlarken, arkalarından yumurtaları alınırlar” (Akın, 2020, s. 22).

Tarihe ve Türk kültürüne hayranlık duyan yazar, çoğu denemelerinde farklı bilgileri birleştirerek okuyucularına tarihe ve Türk kültürüne merak duymayı ve hayranlığı aşılamıştır. Toplumun her kesiminden insanların toplumsal gelişimin oluşmasında sağladıkları katkılara bu yazılarında genişçe yer vermiş; sanata, sanatçıya, bilime, ahlâklı olmaya, insan haklarına, özgürlüğe, iyiliğe verdiği değer ile her zaman doğrunun yanında olunması gerektiğine inanmıştır.

Akın; insanlığa büyük katkıları olan geçmiş şahsiyetleri ve yaptıklarını anlatmayı, yaşanan trajedileri göstermeyi, politik gelişmelerin oluşturduğu yanlışlıkları ortaya çıkarmayı görev edinmiş bir yazar portresi çizer. Bu amaç doğrultusunda eleştirel bir bakış açısı düzyazı eserlerine hâkimdir.

Tenkit ve tespit kavramları aracılığı ile oluşturduğu eserlerinde değer ve değer algısını fazlasıyla işlemiştir. Çalışmanın “Bulgular ve Yorumlar” başlıklı bölümünde, Akın’ın değerlerin ön plana çıktığı yazılarından örnekler verilecek ve bu değerler üzerinden yazarın yaşadığı dönemde hem dünyada hem ülkemizde meydana gelen sosyal, tarihsel ve politik gelişmelere bakış biçimi yansıtılacak ve anlattığı durum, olay ve kişiler üzerinden aşıladığı değerler başlıklar halinde ele alınacaktır. Çalışmadan anlaşılacağı üzere, özgür düşünce ile harmanlanan her oluşumun toplumu olumlu yönde etkileyeceğine inanan Sunay Akın, bu oluşumların her birini “değer” olarak görüp onlara eserlerinde sıklıkla yer vermiştir.

Akın’ın düzyazı olarak kaleme aldığı deneme türündeki eserleri çerçevesinde ortaya konan bu çalışmada değer ve değerler eğitimi ana unsur olarak belirlenmiştir. Modern dünyada zaman içerisinde hızlı değişim, değere olan bakış açısının değişmesine ve değerlerin anlamını yitirmesine zemin hazırlamıştır. Sanatsal ve ilim anlamında ortaya konan çalışmalar bu noktada önemlidir. İşte Sunay Akın’ın eserleri de değerlerin yeni nesle aşılması açısından zengin içerikler barındırmaktadır. Yazarın yaşama karşı oluşturduğu bakış açısı, siyasi duruşu, döneminin toplumsal meseleleri ve bilimsel gelişmeleri değerlerin eserlerinde şekillenmesinde büyük bir etkiye sahiptir.

1. 1. Problem Durumu ve Alt Problemler

Çalışmamız, “Sunay Akın’ın genelde eserlerinde özelde ise deneme türündeki eserlerinde değerlere ve değerlerin eğitime ne derece yer vermiştir?” temel sorusunun yanıtını belirlemeyi hedeflemektedir. Bu çalışmada yazarın *İstanbul’un Nâzım Planı*, *Kız Kulesi’ndeki Kızılderili*, *Ayçöreği* ve *Denizyıldızı*, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*, *İstanbul’da Bir Zürafa*, *Onlar Hep Oradaydı*, *Kırdığımız Oyuncaklar*, *Kule Canbazı*, *Tuncay Terzihanesi*, *Ay Hırsızı*, *Bir Çift Ayakkabı*, *Geyikli Park*, *Hayal Kahramanları*, *Kalede 1 Başına* adlı 14 deneme eserindeki 585 denemede Erol Güngör’ün *Değerler Psikolojisi*

Üzerinde Araştırmalar adlı eserinde hedeflenen değerlere yer verip vermediği, hangi değerlere daha fazla yer verdiği temel problem durumunu oluşturmaktadır.

Çalışmamızın alt problemleri olarak ise şu sorular ele alınmıştır:

Sunay Akın'ın deneme türündeki eserlerinde değer ve değerler eğitimi olarak karşımıza çıkan unsurlar nelerdir?

Özgün bir dil kullanan yazarın eserlerindeki değerler edebi kimliğiyle örtüşecek şekilde mi yer almaktadır?

İncelemede esas aldığımız Erol Güngör'ün *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* adlı eserindeki değer kategorileri yanı sıra sanatçı eserlerinde evrensel değerlere de yer vermekte midir?

Özellikle öne çıkardığı değerler hangileridir ve hangi değer kategorisinde yer almaktadır?

Her eserinde benzer değerleri mi yoksa farklı değerleri mi ele almaktadır?

İlk kitapları ve son kitapları arasında değerler çerçevesinde ayırt edici farklar var mıdır?

1. 2. Çalışmanın Amacı

Çalışmamızın amacı, Sunay Akın'ın eserleri çerçevesinde ve Erol Güngör'ün *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* adlı eserini esas alarak günümüzde anlamını kaybetmeye başlayan sosyal, siyasî, ilmî, estetik değerlerin toplumsal ve bireysel açıdan önemini hatırlatmak ve Sunay Akın'ın eserlerinde “değer” kavramını nasıl ele aldığını ortaya çıkarmaktır.

Değer ve değer eğitiminin her geçen gün etki alanının azaldığı ama eksikliğin fazlasıyla hissedildiği bu çağda, yazarın ele aldığı evrensel değerlere de vurgu yaparak bir farkındalık oluşturmaktır.

1. 3. İlgili Araştırmalar ve Araştırmanın Önemi

Çalışmamızda Sunay Akın'ın eserlerinde değer unsurlarının nasıl bir dağılım gösterdiği incelenmiş ve bu kapsamdaki deneme kitapları ele alınmıştır. İncelemede yazarın deneme türündeki 14 eseri ve 585 denemesi seçilmiş, bunlardaki 442 deneme “değerler ve değer eğitimi” açısından veri sağlamıştır. Ayrıca Akın'ın eserlerinde değerlerin nasıl yer edindiği ve bunun önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

Şimdiye dek sanatçının şiirleri ve sesli hikâyeleri üzerine lisansüstü çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar şu şekilde sıralanabilir:

Hasan Erdoğan (2023) tarafından hazırlanan *Sunay Akın'ın Şiirlerinin Söz Dizini (Sıklık-Dil-Kavram)* isimli çalışmada 1980 Sonrası Türk şiirinin önemli temsilcilerinden olan Sunay Akın'ın bütün şiirlerindeki söz varlığı gözden geçirilmiş ve kullandığı sözcüklerin sıklıkları tespit edilmiştir.

Hilal Koca (2019) tarafından hazırlanan *Kinetik Tipografi Uygulamalarında Sosyal Semiyotik ve Geçişlilik Sistemi: Sunay Akın'ın Sesli Hikâyelerine Kinetik Tipografi Uygulama Örnekleri* adlı çalışmada kinetik tipografide, çok modlu anlam oluşturma potansiyeli ortaya koyulmuştur. Bu anlam oluşturma süreci, sosyal göstergebilimin bir parçası olan geçişlilik sistemi açısından incelenmiştir.

Songül Çiftçi (2007) tarafından hazırlanan *Sunay Akın'ın Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinin Tematik Açısından İncelenmesi* isimli çalışmada Akın'ın, *Makiler* (1989), *Antik Acılar* (1991), *Kaza Süsü* (1993) ve *62 Tavşanı* (1998) adlı şiir kitapları, kendisiyle yapılan çeşitli söyleşi ve röportajlardan hareketle hayatını, şiir anlayışını oluşturan kıstaslar belirlenmiş; şiirleri tematik açıdan incelenmiştir. Bu çalışmada, şiirlerinde sosyal konuları ağırlıklı olarak işleyen Akın'ın kullandığı dil ve üslup özellikleri tespit edilmiştir.

Sunay Akın'ın Deneme Türündeki Eserlerinde Değerler Eğitimi adlı bizim hazırladığımız çalışma ise bugüne kadar bu konuda yapılmış ilk çalışmadır. Çalışmamız, yazarın deneme türündeki eserlerinde değer unsurunun öneminin fark edilmesine katkı sağlayacağı kadar, deneme türünün topluma değer aşılama potansiyelini de ortaya çıkaracaktır.

Akın'ın her eserinde onlarca denemesinin olması, her deneme içinde de farklı değerlerin bir arada yer alması, farklı konular üzerinden mesajlarını okuyucusuna ulaştırma amacı, değer çeşitliliği açısından yazarın metinlerinin önemini arttırdığı gibi, bunların tespitine yönelik çalışmamızın da önemini ortaya koymaktadır.

1. 4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışmamızın eğitimsel nitelik taşıması nedeniyle “değerler” kavramı incelenirken sosyolojik ifadelerin izahı açısından eksiklikler görülmektedir. Çalışmada Sunay Akın'a ait denemelerin yer aldığı on dört eseri ve bu eserlerdeki 585 deneme incelenmiştir. Eserler “değer” kavramından yola çıkılarak ve içeriklerinden, ana düşüncelerinden bahsedilerek ele alınmıştır. Bu anlamda eserlerin edebi nitelikler çerçevesinde detaylandırılması yapılmamıştır. Çalışmamızı sürdürdüğümüz zaman diliminde yazarın *Şiirli Yastık* adlı deneme türündeki eseri de yayınlanmıştır fakat bu eser, tez öneri formunu verdiğimiz süreden sonra yayınlandığı için ve içerik itibarıyla ele aldığımız değer çeşitliliğinden farklı bir yapı sergilediği için inceleme kapsamına alınmamıştır. Sanatçının şiir türündeki eserleri, derlemeleri ve araştırma-tarih kitapları da incelememiz dışında tutulduğundan çalışmamızın sınırlılıkları arasındadır.

1. 5. Varsayımlar

Bu çalışmada yazarın İstanbul başta olmak üzere beslendiği Anadolu ve pek çok farklı coğrafyaya ait kültürel değerleri, yaşanan tarihi olaylar karşısında verilen mücadeleleri, düşünce insanlarının ve sanatçıların bakış açılarını, edindiği tecrübeleri ve hayatı algılama şeklini eserlerinde toplumcu-gerçekçi bir gözle, evrensel değerleri önceleyen bir anlayışla yansıttığı varsayılmıştır.

Ayrıca yazarın; siyasî, sosyal, ilmî ve estetik değerleri bilgi dağarcığını ve tecrübelerini sanatıyla birleştirerek Türk toplumunda farkındalık oluşturduğu varsayılmıştır.

“Değerler eğitimi” açısından ortaya konmuş en kapsamlı araştırmanın Erol Güngör'ün *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* adlı eseri olduğu varsayılarak bu varsayımlar doğrultusunda Sunay Akın'ın deneme türündeki 14 eserinin incelenmesi yapılmış, söz konusu eserlerde yazarın edebiyat ve sosyoloji sentezi yaparak değerlerini sunduğu varsayılmıştır.

1. 6. Tanımlar

1. 6. 1. Değer

1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet

2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör
3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet
4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse
5. Felsefî açıdan kavram, kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şeydir
6. (Matematik açısından) Bir değişkenin veya bilinmeyenin sayı ile anlatımı
7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (*Güncel Türkçe Sözlük*, 2023).

1. 6. 2. Değerler Eğitimi

Değer eğitimi, “değerler hakkında öğretim yapma çabasıdır” (Ulusoy, 2010, s. 34). “Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır. Sahip olunan değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, yeni değerleri kazanması, bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları hâline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma süreçlerine değerler eğitimi denir” (Yaman, 2012, s. 18).

1. 6. 3. Deneme

Deneme, “bir yazarın, herhangi bir konu üzerinde kesin sonuçlara gitmeden, iddiasız ve ispatsız kişisel görüş ve düşüncelerini, içtenlikle belirttiği yazılar” olarak tanımlanmaktadır (Kantemir, 1991, s. 237–242). Nurullah Ataç ise denemeyi “Ben’in ülkesidir.” şeklinde ifade eder. Ona göre “ben” diyebilen, her görgüsüne bir şekilde benliğinden bir şeyler katabilenler deneme yazmalıdır. Aynı zamanda denemeci kibirli olmamalı ve kendinin de bir değeri olduğuna inanarak duygularını okurlarına açmaya çalışmalıdır (Özdemir, 2006, s. 63).

1. 6. 4. Eğitim

1. Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye
2. Eğitim bilimi (*Güncel Türkçe Sözlük*, 2023).

1. 7. Kısaltmalar

ADÜ: Adnan Menderes Üniversitesi

akt.: Aktaran

b.: Basım

bkz. Bakınız

c.: Cilt

çev.: Çevirmen

DİA: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

FSM: Fatih Sultan Mehmet

haz.: Hazırlayan

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

röp.: Röportaj

s.: Sayfa

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜYAP: Tüm Fuarcılık Yapım AŞ

vb.: Ve benzeri

vd.: Ve diğerleri

yay.: Yayınlayan

BÖLÜM II

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ VE İLGİLİ ALANYAZIN

Tezimizin bu bölümünde çalışmamız için önem arz eden değer, değerler eğitimi kavramlarının yanı sıra değerlerin işlevi ele alınmıştır. Bu bölümlere ek olarak da Sunay Akın'ın hayatına, edebi kişiliğine ve deneme türündeki eserleri ilgili kısa bilgilere yer verilmiştir.

2. 1. Değer Kavramı

Değer; toplumların tarih sahnesine çıktığı ilk günlerden günümüze kadar yaşam şekillerinin, gelenek ve göreneklerinin, inançlarının, iktisadi durumlarının, bulundukları coğrafyanın, eğitim ve bilimsel çalışmalarının, sanat algılarının oluşturduğu bütünün birbirine kenetlenmesini sağlayan bir kavramdır. Kısacası kültürlerin etkili şekilde yaşatılmasında önemli bir yere sahiptir. Değerler sayesinde kazanılan bakış açısı, adeta kişiliğin aynadaki yansıması gibidir.

Toplumların şekillenmesinde ve yaşamlarını bir düzen içerisinde sürdürmelerinde değer kavramının önemli bir etkisi olduğu düşünüldüğünde değer ciddi bir araştırma konusu ve üzerinde kafa yorulan bir unsur olagelmıştır. Bu anlamda literatürde değer kavramına ait pek çok tanım bulunmaktadır.

“Tanımlar” bahsinde tarifini yaptığımız gibi, değer tarihsel süreçte farklı disiplinler tarafından çeşitli tanımları yapılmıştır. Tarihsel perspektif göz önüne alındığında değer kavramının Şemsettin Sami'nin hazırladığı *Kâmûs-ı Türkî*'de (Sâmi, 1998, s. 1132) “kıymet” olarak ifade edildiği, *Lûgat-ı Nâci*'de (Nâci, 1995, s. 606) “bir mülkün hakiki bahası, şerefi kader, itibar” şeklinde kaleme alındığı, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*'ında (Devellioğlu, 1978, s. 620) ise: “1. Değer. 2. Bedel, baha, tutar. 3. Şeref, onur, itibar” sözcükleri ile adlandırıldığı, *Tarama Sözlüğü* (Aksoy, 1996, s. 2532) dördüncü cildinde ise “kıymet urmak” şeklinde verildiği ve açıklamasının “kıymet takdir etmek, değer, baha biçmek” olarak ifade edildiği görülmektedir.

Yukarıdaki sözlüklerde görüldüğü gibi değer kavramının tarihsel süreçte değişikliğe uğramadan anlamsal varlığını sürdürdüğü kanısına varmak doğru olacaktır. Edebî niteliğinin yanında farklı disiplinler açısından da değer kavramının tanımları yapılmış ve her biri kendi bilimsel perspektifinde değere bir anlam yüklemiştir. Tüm bilimlerin başlangıcı kabul edilen felsefe bu disiplinlerin temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda *Ansiklopedik Felsefe Sözlüğü*'nde (1973) değer kavramının “arzu” sözcüğü üzerinden tanımlandığı görülmektedir. İnsanın sadece arzuladığı değil arzulayabileceği her şey “değer” olarak idrak edilmelidir. Bir obje sıradan da olsa insanın arzusu ve ona duyduğu gereksinim oranında değer görecektir ve insanlığın ortak değerlerini şekillendirecektir. “Ama gene değer kavramında, nesnel ve kalıcı bir yan da vardır. Bu da değer, örneğin dürüstlük, bağlılık, erdem, hak, kültür değerlerinde olduğu gibi, toplumsal, geleneksel ya da evrensel çapta insani karakterinden gelir” (Tokath, 1973, s. 101).

Sosyolojik bir oluşum olarak ifade edebileceğimiz insanın kendini toplumsal bir yerde konumlandırma çabasının süreceği kabul edildiğinde değer kavramının sosyolojik açıdan ifade edilişi oldukça önemlidir. *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*'nde (1992) değer,

“Bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş ahlaki ilke veya inançlardır” (Kızılcılık & Erjem, 1992, s. 99) şeklinde tanımlanmaktadır.

Psikoloji Sözlüğü’nde (2005) değer üç şekilde ele alınır. Bu açıklamalardan birincisinde değer insanın objelere yönelik arzularının bütünü olduğuna, ikincisinde değer bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu toplumun ortak fikirleri veya ölçülerinin tamamı olduğuna, üçüncüsünde yapılan açıklamada ise, bir şeyin matematiksel niceliği şeklinde açıklanmaktadır (Budak, 2005, s. 195).

Bilginin öneminin hızla arttığı ve zaman anlamında bir yarışın olduğu bu çağda eğitim çalışmaları da ayırt edici bir niteliğe sahiptir. Bu anlamda eğitim açısından da değer kavramı önemli bir yere sahiptir. *Pedagoji Sözlüğü* (1994) dikkate alındığında insanın, insani özellikleriyle algılanmasını sağlayan unsurun değer olduğu görülmektedir. “Değer vermek” ifadesi ise, bir bireyin kabiliyetlerine yönelik hassas olması anlamını taşımaktadır (Foulquie, 1994, s. 87).

Değerin ekonomi çerçevesinde de tanımlandığı gözlenmektedir. *Ekonomi Sözlüğü*’nde (Hançerlioğlu, 1993, s. 38-40) değer kavramı, “Malda billurlaşan insan emeği... Metafizik ekonomi anlayışına göre değer, bir şeyin yararadır. Bu anlayışa göre değer, malda maddeleşmiş toplumsal emektir.” sözleriyle şekillendirilmiştir (Hançerlioğlu, 1993, s. 38).

Görüldüğü gibi değer kavramı farklı disiplinlerde de arzu, toplumu birleştiren ahlâkî ilke, inanç, insani özelliklerle algılanabilecek unsur, matematiksel nicelik, bir şeyin yararı gibi farklı kavramların anlamlaştığı geniş ve renkli bir yelpazeden oluşmaktadır. Değerin çeşitli disiplinlere ait sözlüklerde kazandığı anlamlarının yanı sıra farklı disiplinlerin çatısı altında araştırma yapan bilim insanlarının da süzgecinden geçerek pek çok farklı bakış açısıyla tanımlandığı görülmektedir.

Değerlerin sınıflandırılması açısından çalışmamızı hazırlarken ölçütlerinden yararlanacağımız Erol Göngör’e göre değer kavramı, bir inanç olma bakımından dünyamızın belli bir kısmı ile ilgili idrak, duygu ve bilgilerimizin bir terkibi olarak da ifade etmektedir (Güngör, 2000, s. 28). Güngör, davranış ve fikirler karşısında iyi veya kötü hükümler verildiğinden bahseder. Ahlakî olan davranışla olmayanı ayırt ettiğimizi de belirtir. Ona göre bu hükümler, bir şeyin arzu edilebilir yani iyi veya arzu edilemez yani kötü olduğunu belirten değer hükümleridir (Güngör, 2000, s. 28).

Değerler, bireylerin bir varlık veya durum karşısında ortaya koyduğu bakış açısını ve onlara vermiş olduğu önemi yansıtır. Bu bakış açısı ve önemin içselleştirilmesi yoluyla davranışlarını yönlendirebilen sosyal, ahlâkî, estetik ve psikolojik boyutları olan inançlar ve düşünceler bütünü olarak ifade edilir (Yeşil & Aydın, 2007, s. 70).

Tural’ın bakış açısına göre ise değer, bir milletin tarihî yaşanmışlıkları ve birikimleri sonucu ortaya çıkar ve milletin tamamı tarafından kabul görür. Ayrıca değer; milletin varlığını, birliğini ve devamını sağlayan unsurlardan biri olarak kabul edilen ve teşvik görerek korunan inançlardır. Bu bağlamda bir milletin kültürel kimliğinin hacim kazanmasında değerler ve normlar, etkili olan kültür unsurlarıdır (Tural, 1992, s. 29).

Dilmaç ve Ulusoy tarafından da değerin şu şekilde tanımlandığı görülmektedir: “Değer, insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünüdür” (Dilmaç & Ulusoy, 2015, s. 16). Dilmaç ve Ulusoy, değerin insanın diğer canlılardan ayırt edilmesini sağlayacak ve davranışlarını şekillendirecek inanç bütünü olduğunu dile getirmektedir. Değer yargılarıyla insan biriciktir ve inançlarıyla bir sistem oluşturabilecek kabiliyete de sahiptir.

Aydın ise değeri, “olumluluk ölçekleri olarak karşımıza çıkan ve dolayısıyla grupça benimsenen, gerçekleştirimi somut olsa da yalın biçimiyle soyut olan, bir inanca dayanan ve aşkınlıklar taşıyan ve dolayısıyla da din ile içten bağlantıları bulunan önemli beşeri bir olgu” (Aydın, 2011, s. 40) biçiminde tanımlamaktadır. Aydın’ın değer tanımında soyutluk kavramı üzerinden din ile sıkı ilişki içerisinde olan bir kavram biçiminde açıklanmaktadır.

Farklı disiplinlerde yapılan araştırmalar sonucunda da araştırmacıların değeri iyi ve kötü olarak gruplandırılabilen bir ahlak, pek çok boyuttan oluşan düşünceler ve inançlar, milletin birliğini ve beraberliğini sağlayan kültürel unsur olarak görmektedir. Değerin insanı diğer canlılardan ayıran ve davranışlarına yön veren inanç ve din ile ilişkilendirilen beşeri bir olgu olarak adlandırıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Buradan bir sonuca varacak olursak Çelebi’nin ifadeleriyle değerler, ulusları bir arada tutan ve onları geleceğe taşıma yetisine sahip olan; bireylerin, birey, aile, toplum ve devletle ilişkilerine yön verebilen, tarihî bir süzgeçten geçerek günümüze gelen kabuller olarak görülmektedir. Bu çerçevede değerlerin içselleştirilerek ileride varlığımızı sürdürecektir nesillere aktarılması önem arz etmektedir (Çelebi, 2018, s. 3). Bu sayede toplumların huzur ve düzen içinde yaşamasının yanında kültürlerini yaşatması sağlanacaktır.

2. 2. Değerler Eğitimi

Değerler, eğitimin bir parçası olduğunda, toplumsal düzenin inşası sağlam temellere oturur. Bu anlamda değerlerin en doğru şekilde yaşatılması ve aktarılması için eğitim ile entegre edilmesinin gerekli olduğu varsayılmaktadır.

“Değer, insanların hayatları boyunca anlamını yitirmeyecek bir kavramdır. Eğitimin amacı, insana yaşamı boyunca hayatta kalmayı sağlayacak bilgileri kazandırmak olduğuna göre değer kavramına değinmesi de mecburîdir. Değer; insanın kendisine verdiği önem, etrafındaki soyut veya somut varlıklara verdiği kıymet şeklinde düşünüldüğünde ancak çok boyutluluğu ortaya çıkmaktadır. Değer kavramının içeriğini anlama gayreti, ‘Niçin değerler eğitimi verilmeli?’ sorusunun da cevabı olacaktır” (Özgür, 2019, s. 15).

Niçin değerler eğitimi verilmesi gerektiğini, değerın *Eğitim Ansiklopedisi*’ndeki tanımından ve ona yüklenen anlamlardan yola çıkarak açıklamak bizce doğru olacaktır.

Eğitim Ansiklopedisi’nde değer kavramına sayfalar ayrılmış ve şu şekilde açıklanmıştır:

- “1. Var olan bir şeydeki bir değerlilik özelliği ya da niteliğidir. Var olan bir şey (örneğin bir eşya ya da olay, bir parça şeker ya da bir iş), bir değerın taşıyıcısıdır. Örneğin hoş bir hali ya da iyi bir yanı vardır. 2. Ekonomik değerler sözü konusu olunca çoğu zaman görüldüğü üzere değer taşıyan bir şeyin kendisidir (değerli bir olay ya da değerli bir şey). 3. Değerlerin çeşitleri anlamında değerlerden söz edilir. Estetik değer olarak güzellik,

hayat değeri olarak sağlık, ahlak değeri olarak namusluluk bunlara örnektir. Bu değer çeşitleri (aynı zamanda değer temelleri) daha aşağı düzeyde kollara ayrılırlar. Örneğin güzelliği ele alırsak, biçim güzelliği, anlatım gücü, özgünlük gibi değerler vardır... 4. ‘değer’ tüm bir değer, anlam olarak deyimlenebilir” (Gelen, 1966, s. 121; akt. Özgür, 2019, s. 10).

Eğitim Ansiklopedisi’nde değer kavramı için değer duygusu, değer pedagojisi, değer psikolojisi, değer sistemi şeklinde ayrı başlıklar açılmıştır. Bu başlıklar altında değeri eğitim ile ilişkilendiren şu cümlelerin önemi büyüktür: “Eğitim ve öğretimin temeli, değerlerin benimsenmesine ve değer meydana getirme yeteneğinin yaratılmasına dayanır” (Gelen, 1966, s. 122; akt. Özgür, 2019, s. 10).

Değer, eğitimin temelini oluşturan insan için, onun kendi değer algısını yaratma noktasında önem taşımaktadır. İnsanların “değer”leri olmadan yaşayamayacağı düşünüldüğünde “değer”in ne olduğunu öğrenebileceği bir kaynağa ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. “İnsan, özellikle yüce değerleri yaşayarak ahlâk yönünden bağımsız hareket edebilme gücünü kazanmalıdır” (Gelen, 1966, s. 122).

Özgür, değer ne olduğu konusunda ailesi tarafından bilgilendirilen bireye, asıl ona yol gösterecek kaynağın okul olduğuna işaret etmiştir ki biz de bu konuda Özgür’le aynı kanaati paylaşmaktayız: “(...) insan, benimsemesi gereken ‘değer’lerin neler olduğuna dair daima ailesinden veya çevresinden doğru bilgiler almayabilir veya kasıtlı olarak yanlış yönlendirilebilir. Bu noktada insana yol gösterecek kaynak kuşkusuz eğitimidir” (Özgür, 2019, s. 11).

Bu noktada yaşamın ailede başladığı ve giderek ailenin ilişki kurduğu yakın çevreye doğru yayıldığı göz önüne alındığında değerlerin kazandırılması açısından okul çağına kadar geçen süre ve sonrasının büyük önem taşıdığını ifade edebiliriz.

“Değerler eğitimi, öğrencilere değerlerin kazandırılması, yitirilen değerlerin yerine yenilerinin yapılandırılması, değerlerin içselleştirilerek davranış haline getirilmesi konusunda eğitim ve öğretim yapma gayreti olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle değerler eğitimi, insanın hayatına anlam katan etkinliklerin tamamını kapsar” (Salim, 2022, s. 11).

Aile ve çevre, değer konusundaki aktarımını yeterli düzeyde gerçekleştiremezse ya da birey bunu doğru biçimde ve beklenen düzeyde alamazsa yanlış bir yönlendirilmeye maruz kalır. Eğitim, yaşanan bu mağduriyetin ortadan kaldırılmasında devreye girmesi gereken unsur olacaktır.

“Bireyin davranışlarına rehberlik eden değerler, bireysel ve toplumsal yaşamda iyiliği, huzur ve barışı önceleyerek toplumu ayakta tutar. Hem bireysel hem de toplumsal sorumluluklarını yerine getirecek bir bilince sahip olan bireyler yetiştirmek eğitimin hedefleri arasındadır. Kişilik bütünlüğüne sahip olamamış bireylerin sosyal dayanışmada da başarısız olması toplumun yüceltilmesinin önünde büyük bir engel oluşturmuştur. Toplumda gün geçtikçe artan şiddet olgusu, sahtekârlık, kayıtsızlık, duyarsızlık ve internet bağımlılığı sonucu bireylerin toplumsallaşması sürecinde görülen aksaklıklar değerler eğitimine duyulan ihtiyacı derinleştirmiştir. Toplumsal çözümü ve değerlerde yaşanan aşınmayı görmezden gelmek yerine değerlerimizi yeniden inşa etmek ve yetişen yeni nesle değerleri aktarmak için disiplinler arası iş birliği yapılarak eğitimin her kademesinde değerler eğitimi verilmelidir” (Salim, 2022, s. 11).

Aydın'a göre değerler eğitiminin amacı toplumun tamamını kötü ahlâktan korumaktır. Kötülüğü engellemek, çocukların doğuştan var olan en iyi yönlerini keşfederek şahsiyetlerinin gelişmesine yardımcı olmak, kişileri iyi ve güzel ahlâkla yetiştirip devamlılığını oluşturmak ve insan olarak en ideale erişebilmelerini sağlamaktır (Aydın, 2012, s. 34). Aydın, değerler eğitiminin toplum nezdinde ideal insanı ortaya çıkarması gerektiğinin altını çizerek eğitimcilerin omuzlarına da önemli bir sorumluluğu yüklemektedir. Disiplinlerin yanında eğitimcilerin de değer aktarımında rolü büyüktür.

Sridhar ise verilecek değerler eğitiminin toplumların tamamını kapsayacak bir boyut ile meydana gelmesi gerektiğini söyler. Onun açısından değerler eğitiminin hedefleri arasında evrensel ilkelere uygun şekilde davranabilen ve kendisine yetebilen kişiler yetiştirmek de olmalıdır (Sridhar, 2001, s. 71). Böylece evrensel değer algısı gelişmiş bireyler diğer toplumları ötekileştirmez ve onlarla kuracağı ilişkileri şekillendirme konusunda zorlanmaz. Herkes tarafından kabul edilen değerlerin bilincinde olan bireyler farklı ülkelerde yaşarken içerisinde yer aldığı düzene uyumu kolaylaştırır. Kuralları algılama ve olaylara karşı bakış açısı geliştirmede esnek davranabilir.

Hökelekli ise değerler eğitiminin aile ve okul dışındaki boyutuna değinir. Ona göre çocuklar ve gençlere değerler okulda öğretmenleri, evde ise anne baba tarafından aktarılır. İyi karaktere sahip çocuklar yetiştirmek öncelikle ailenin sorumluluğunda olup dini kurumların, gönüllü kuruluşların, okulların ve genç kesime hizmet veren grup, kişi ve kurumların da sorumluluğundadır (Hökelekli, 2011, s. 81). Değer eğitime geniş bir perspektiften bakan Hökelekli, giderek büyüyen ve gelişen bireylerin etkileşim içinde bulunduğu çevrenin de genişlediğinin altını çizer. Fikirleri, ilgileri, yetenekleri ve dinî inanç boyutu bireyi farklı sosyal yapılarda isteyerek ya da ailesi tarafından yönlendirilerek yer almasıyla sonuçlanır. Bu durumda farklı organizasyonların, sosyal platformları içinde bulunan birey bu kurumların faaliyetlerinden de etkilenecektir. Bireyin değer algısında idealize edilmiş bir boyut oluşması bu kuruluşların çalışmalarında da değerler eğitime ciddi boyutta önem vermesiyle gerçekleşecektir.

Bireyleri insanî, manevî, ahlâkî değerlere saygılı bir şekilde yetiştirmek ve ortak değerler etrafında birleştirmek için verilen değerler eğitiminin önemi inkâr edilemez (Sucu, 2012, s. 65). Değer eğitiminin daha etkili bir şekilde eğitim kurumları ve diğer organizasyonların iş birliği ve ortak politikaları ile etki alanı genişleyecek ve değerlerin kazandırılmasındaki süreç kısaldı değer yüklü davranışlar ve düşünceler kalıcı hale gelebilecektir.

2. 3. Değerlerin İşlevi

Yukarıdan beri izah edilen tanımlardan özellikleri ve etki alanı anlaşılabilen değerler; bir kişinin veya bir toplumun önemseddiği, kabul ettiği ve yaşamında rehber edindiği prensiplerdir. Bu anlamda toplumsal örgütlenmede, düzenin sağlanmasında değerlerin işlevsel boyutta sahip olduğu ve üstlendiği rol oldukça önemlidir.

“Toplumsal denetim değerler sayesinde gerçekleştirilmektedir. İstenmeyen, kabul edilmeyen eylemler değerlerle reddedilmekte, kabul edilen davranışların yapılması yaygınlaştırılmaktadır. Toplumsal birlik ve beraberliğe değerler katkı sağlamaktadır. Ülkelerde ve toplumlarda demokrasi, insan hakları, huzurun hâkim olması değerler ile olmaktadır. Değerler, toplumun dünyadan ne istediğini anlatırken onları denetleme görevini de yerine getirmektedir” (Özbirge, 2023, s. 17).

Toplumda kabul gören veya görmeyen davranışlara ait düşünce kalıplarının temel dayanağını değerler meydana getirir. Eski zamanlardan günümüze değin birikerek gelen inanç kalıpları değerleri oluşturmaktadır. Bireylerin onaylamalarına dayanan değerler, toplum içerisindeki yaşamsal düzeni ayarlama işlevini ortaya koyar. Bu anlamda toplumu düzen içerisinde tutmaya katkı sunar. Uygarlıkların sonraki zamanlarda varlığını sürdürmesini sağlamaktadır. Düşüncelerin, eylemlerin, tutum ve davranışların temelinde değerler vardır. Bireylerde eylem ve düşünce boyutunda içsel bir güdüleme sağlamaktadır. Bireylerin toplumsal yaşam sürecinde ne şekilde eylemlerde bulunup ne şekilde eylemlerde bulunmayacakları hakkında değerler rehberlik etmektedir. Bireylerin toplum içerisinde kendilerini konumlandırmaları da değerler ile ortaya çıkar. Yani bireylerin toplumdaki uyumuna ve sosyalleşmesine yardımcı olur. Bireylerin değerler oluşturmada ve onları içselleştirmesinde edindiği tecrübeler etkilidir. Bireylerin arasında huzur başta olmak üzere dayanışma ve iş birliği değerler sayesinde oluşur. Bunun yanında bireylerin ahlaki gelişimlerini destekler. Değerler; ortaya çıktıkları şekilde kalan, değişmeyen ve kalıplaşmış özellikte değildir. Her birinin zaman içerisinde eylemsel boyutunda ya da düşünce boyutunda farklılaşmalar meydana gelebilir (Aydın & Akyol Gürler, 2020). Bu açıklamada yer alan özellikler değerlerin işlevsel boyutunu gün yüzüne çıkarmakta son derece önemlidir.

Yazıcı ise değerlerin işlevini maddeler halinde şöyle ele alır:

- “Kişilerin hedef sahibi olmasını sağlar.
- Kişisel ve sosyal boyutta ortaya konan eylemleri şekillendirir.
- Kişilerin kendi eylemlerini yorumlamalarına ve ne düzeyde olduklarını değerlendirmelerine katkı sunar.
- Kişilerin sosyal rolleriyle ilgili bilgi edinmeyi sağlar.
- Kişilerin bir eylemin ya da düşüncenin iyi-kötü ya da doğru-yanlış olup olmadığını anlamlandırmasında yardımcı olur.
- Sosyal denetim sağlayan değerler, bireyleri kurallara uygun davranma konusunda bilinçlendirir.
- Toplumdaki birlik beraberliği sağlar.
- Toplumların ya da kişilerin gerçekleştirdikleri faaliyetlere yön verir.
- Kişilerin kendilerine, toplumdaki diğer birey, durum ya da olaylara karşı bir beklenti oluşturulmasını sağlar.
- Kişilerin güzel ya da çirkin gibi kabul gören ayrımları anlamlandırmasına katkı sunarken onları olay, durum ve eylemlere yansıtmasına ortam sağlar.
- Kişileri toplumun bir parçası yapar ve uygun davranışlarda bulunmasının önünü açar.
- Toplumdaki kişilerin sosyal alanda bu bütünlük içinde var olmasını destekler” (Yazıcı, 2006, s. 504-505).

Görülüyor ki değerler, bireylere ve toplumlara yol gösteren bir işleve sahiptir. Kişisel veya toplumsal hedeflerin belirlenmesi, kararların alınması ve davranışların şekillendirilmesi için değerler rehberlik sağlar. Örneğin, dürüstlük, adalet veya sorumluluk gibi değerler; bir kişinin nasıl davranması gerektiği konusunda yol gösterici olabilir.

Değerlerin bir başka işlevsel özelliği karar verme süreçlerinde ortaya çıkar. Bir birey veya toplum, çeşitli seçenekler arasından hangisinin kabul edilebilir olduğunu belirlemek için değerlerini temel alır. Değerler; ahlâkî ve etiksel bir temel sağlayarak doğru veya yanlış, iyi veya kötü gibi değerlendirmeler yapmamıza yardımcı olur.

Bireyleri ve toplumları harekete geçiren güçlü motivasyon kaynakları olması değerlerin işlevselliğinde etkilidir. Değerlerimize uygun davranmak, bizi tatmin ve mutlu hissettirirken, değerlerimize aykırı davranmak ise içsel bir çatışmaya neden olabilir. Örneğin, dürüstlüğü değer veren bir kişi, yalan söylemek yerine dürüst olmayı tercih ederek değerlerine uygun davranır.

Değerler, insanlar arasında bağlılık ve ilişkilerin temelini oluşturur. Bu anlamda değerlerin işlevsel boyutunun birinin de bağlılık olduğu söylenebilir. Ortak değerlere sahip olan insanlar, benzer düşünceleri, inançları ve davranışları paylaşarak bir araya gelirler. Değerler, toplumsal bir bağ oluşturarak birlik ve dayanışma duygularını güçlendirir.

Değerler, toplumun ortak normlarının ve kurallarının oluşmasına katkıda bulunur. Belirli değerlerin toplumsal kabul görmesiyle birlikte, bu değerler toplumun sosyal düzenini ve işleyişini şekillendirir. Örneğin, dürüstlük değeri toplumun genel bir beklentisi haline gelir ve yalan söylemek kabul edilemez bir davranış olarak algılanır.

Değerler, bireylerin ve toplumların yaşamlarını anlamlı kılar, karar verme süreçlerini yönlendirir ve sosyal ilişkilerin temelini oluşturur. İnsanların değerlerini anlamaları ve onlara uygun şekilde hareket etmeleri sosyal boyutta toplumda yer edinmelerine yardımcı olur.

Değerlerin işlevsel boyutu ile ilgili bu ifadelerden yola çıkarsak toplumda bir sorumluluk üstlenen bireylerin hedeflerine ulaşmalarının yanı sıra doğru ve iyi olana yönelmelerini sağlamada yol gösterici olduğu söylenebilir. Değerler, sosyal yaşamın bir vazgeçilmezi olduğu için aynı zamanda onu denetleme görevini de üstlenir. Değerlerin toplumsal yapı çerçevesinde ise yanlış eylemlerin oluşmasına ya da ortaya çıkmasına engel olacağını, toplumda düzenli ve huzurlu ortamın oluşmasında önemli rol üstleneceğini söyleyebiliriz.

2. 4. Ana Çizgileriyle Sunay Akın'ın Hayatı

Sunay Akın, 12 Eylül 1962'de Tuncay ailesinin ikinci çocuğu olarak Trabzon'da doğar. Çocuklarının eğitimini son derece önemseyen bir aileye sahip olan Akın'ın ailesi, hem onun hem de ağabeyi Kutay Akın'ın iyi bir eğitim almalarını, kitaplarla yetişmesi için çaba sarf etmiştir. “Bizzat kitapçıya gitmek için evden çıkardık, kitap almak bizim için sıradan bir alışveriş olamazdı. Bizi bu kurallar çerçevesinde yetiştiren annemin amacı çocuklarına kitap sevgisini aşılamaktı. Sanırım bunda da başarılı oldu! İlkokul mezunu olan terzi babamın da annemden aşağı kalır yanı yoktu” sözleriyle ailesinin bu durumunu anlatan Akın (Akın, 2020, s. 28), ebeveynlerinin çocuklarına bırakacakları en iyi mirasın okumak, bilgi edinmek olduğunun bilincindedir ve bunu sık sık dile getirir.

Kendisinden bir yaş büyük ağabeyinin çalışmalarını gözlemleyerek okumayı öğrenen Akın, (Akın, 2020, s. 28), okumaya ilgisinin artmasında evlerinin duvarındaki “Saatli Maarif Takvimi”nin arkasındaki şiirlerin etkili olduğunu dile getirir. Ayrıca dedesi Tahsildar Şükrü Efendi'nin *Varlık* dergisine abone olması sebebiyle her ay evlerine derginin yanında hediye gelen cep kitapları da yazarın okumaya olan ilgisini arttırmıştır (Akın, 2020, s. 28).

1968'de babası sayesinde ilk kez İstanbul'a giden Akın'ın ilk ziyaret ettiği yer Arkeoloji Müzesi olur (Akın, 2020, s. 28). Böylece bu müze, Akın'ın entelektüel bakış açısı

kazanmasında hayatının sonraki aşamalarında da etkili olacak, uzun zaman geçirdiği yere dönüşecektir. Akın, o yılları şöyle anlatır:

“İlerleyen yıllarda İstanbul Üniversitesinde öğrenci olduğumda da Arkeoloji Müzesi’ne sık sık gittim, bahçesindeki kafede çok ders çalıştım, o kedileri çok sevdim. Benim annem babam öyle yüksekokullarda okumuş insanlar değildi (...) ama onlar cumhuriyet aydınıydı... Kendileri okuyamadılar ama biliyorlardı ki çocuklarına verebilecekleri en iyi eğitim, onlara bırakacakları en iyi miras; okumak, bilginin peşinde koşmak olmalıydı!” (Akın, 2020, s. 28)

Trabzon’da bir amatör sinema kulübü vardır ve Akın ağabeyi ile okul sonrası kulübe gider (Akın, 2020, s. 28). Lumiere kardeşleri henüz sekiz yaşındayken tanıma fırsatı bulur. Yazarın çocukluğunda yaşadığı bu anlar sanata olan ilgisinin artmasında etkili olur.

Trabzon Yavuz Selim İlkokulunda 1969’da öğrenimine başlayan Akın, ailesi İstanbul’a taşınınca öğrenimini Selimiye İlkokulu ve Haydarpaşa Ortaokulunda sürdürür (Erdoğan, 2023, s. 8). İstanbul’a taşındığı ilk gün Akın, sonraları en yakın arkadaşlarından biri olan Yeşilçam yıldızlarından Ömercik (Ömer Dönmez) ile tanışır. İki yıl boyunca Selimiye’de ikamet eder. Selimiye İlkokulu, Akın’ın anneannesinin oturduğu ve çok sevdiği sokak karşısında yer almaktadır. Üsküdar Harem’deki Şerif Kuyu Sokak’ta ise Deniz Gezmiş ve Muhsin Ertuğrul gibi komşuları bulunmaktadır. Deniz Gezmiş’in kardeşleri Bora ve Hamdi, Akın’ın mahalledeki en yakın arkadaşları arasındadır (Erdoğan, 2023, s. 9). İlerleyen yıllarda sanatçının şiirlerinde ve denemelerinde Deniz Gezmiş sık sık yer alacaktır.

Ortaöğrenimini Haydarpaşa Lisesi ve Koşuyolu Kazım İşmen Lisesinde tamamlayan Akın’ın Haydarpaşa Lisesi, İstanbul ve edebiyat sevgisini arttıran bir eğitim kurumu olmuştur. (Erdoğan, 2023, s. 8).

Bu yıllarda Akın’ın ilgi alanlarından biri de futboldur. Gençlik yıllarında çeşitli takımlarda kalecilik yapan Akın’ın Yeşilköy’de komşusu ünlü Fenerbahçeli Futbolcu Lefter Küçükandonyadis, kalecilik kariyerine başlamasında en büyük destekçisi olur (Erdoğan, 2023, s. 9).

1985’te İstanbul Üniversitesi Fiziki Coğrafya Oşinografi ve Jeomorfoloji Bölümünden mezun olan yazar, üniversite hayatı boyunca okullarının önündeki otobüs durağında arada bir karşılaştığı ve sonrasında tanıştığı ilk aşkı Belgin Hanım ile 7 Mart 1986’da evlenir. Düğün törenine Arif Damar, Süreyya Berfe, Vedat Günyol, İsmet Zeki Eyüboğlu gibi birçok önemli isim de katılır (Çiftçi, 2007, s. 14).

Evlendiği gün kendisini edebiyat dünyasına övgü dolu sözlerle tanıtan Cemal Süreya ile tanışması sanatçının hayatındaki önemli anlardandır. Çiftin, Ali Ozan Akın (1988) ve Türkan İlgin Akın (1995) adında iki çocukları dünyaya gelir (Erdoğan, 2023, s. 8 & Çiftçi, 2007, s. 14).

1980’li yıllardan itibaren Sunay Akın’ın şiirleri ve yazıları; *Yeni Olgu*, *Adam Sanat*, *Yarın*, *Milliyet Sanat*, *Nokta*, *Evrensel*, *Varlık*, *Öküz*, *Cumhuriyet Kitap* gibi dergilerde yayımlanır (Erdoğan, 2023, s. 10). Sunay Akın, arkadaşlarıyla birlikte 1989 yılında *Yeni Yaprak* şiir dergisini ve 1990’da ise *Olmaz* adlı şiir dergisini yayımlar (Çiftçi, 2007, s. 15).

Adını Cemal Süreya'nın verdiği ilk şiir kitabını 1989 yılında *Makiler* adıyla yayımlayan (Çiftçi, 2007, s. 15) Akın, böylece Cemal Süreya'nın katkısıyla, adını edebiyat dünyasında iyice duyurur. *Makiler*'den sonra Akın; sırasıyla *Antik Acılar*, *Kaza Süsü*, *62 Tavşanı* ve *Çorap Kaçığı* gibi şiir kitapları kaleme almıştır (Erdoğan, 2023, s. 10).

1990 yılında “Maki” şiiriyle Orhon Murat Arıburnu Şiir Ödülü'nü kazanan Akın, ilk imza gününü de aynı yıl gerçekleştirir. 1997 yılında ise “Noktalı Virgül” adlı eseriyle Halil Kocagöz Şiir Ödülü'ne layık görülür (Çiftçi, 2007, s. 15).

Yazar, şiir türünde verdiği eserlerinin yanı sıra deneme türünde de eserler kaleme alır. Araştırmacı kimliğinin ön plana çıktığı ve bu bilgileri sanatıyla harmanladığı eserlerinin ilki *İstanbul'un Nâzım Planı* adıyla 1996 yılında yayımlanır. Daha sonra da sırasıyla *Kız Kulesi'ndeki Kızılderili*, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*, *İstanbul'da Bir Zürafa*, *Onlar Hep Oradaydı*, *Kırdığımız Oyuncaklar*, *Kule Canbazı*, *Tuncay Terzioğlu*, *Ay Hırsız*, *Bir Çift Ayakkabı*, *Geyikli Park*, *Hayal Kahramanları*, *Kalede1 Başına*, *Şiirli Yastık* adlı eserlerini okuyucuyla buluşturur. Deneme türündeki son eseri olan *Şiirli Yastık* ise 2021 yılında yayımlanır.

Derlemeler de yapan sanatçının *Şiir Cumhuriyeti*, *Şairler Matinesi*, *Küçük Asker... Küçük Asker...*, *Seçme Şiirler/ Rifat Ilgaz*, *İki Şair Arasında*, *İstanbul* adlarında derleme kitapları ve *Aslanlı Yol* adında araştırma-tarih kitabı bulunmaktadır.

1999-2002 yılları arasında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde dersler veren Akın, ayrıca 6 yıl süreyle Müjdat Gezen Sanat Merkezi'nde de yaratıcı yazarlık dersi verir. Sanatçı, çeşitli televizyon kanallarında (Stüdyo İstanbul, İzler, Kent Günlüğü, Yaşamdan Dakikalar, Mahya Işıkları, Hayat Deyince, Gezgin Korkuluk) kültür-sanat programları da hazırlayıp sunar (Çiftçi, 2007, s. 15 & Erdoğan, 2023, s. 10). “Akın 1990’ların sonlarına doğru çeşitli sahnelerde tek kişilik gösteriler gerçekleştirmiş, ardından da televizyon programlarında yer almaya başlamıştır” (Asiltürk, 2016, s. 214; akt. Erdoğan, 2023, s. 10).

Bu süreçte birçok tiyatro ustasının derslerine katılarak eğitim de alan sanatçı, drama tekniğini öğrenip kitaplarında yer alan öyküleri birleştirerek hazırladığı metinlerle tek kişilik gösteriler de sergilemeye başlar. Akın bu yönüyle, günümüzde meddah geleneğinin en önemli temsilcisi haline gelmiş; ülkemizde ve yurt dışında tek kişilik gösterilerini sürdürmüştür. Sevilen gösterileriyle ülke genelinde büyük bir popülerlik kazanırken, inandıklarını ifade etmekten de hiçbir zaman çekinmemiştir (Erdoğan, 2023, s. 10). Sahneye ilk çıkışını, “Kız Kulesi’nde başladı desem yalan olmaz herhalde. 92 yılında Kız Kulesi’ni Şiir Cumhuriyeti ilan etmişim. İstedim ki orası bir kültür merkezi olsun, insanlar oraya sanat etkinlikleri için gitsinler. Çünkü o yıllarda Kız Kulesi ihaleye açılmıştı ve 900 metre kare inşaat alanı olarak tanımlanmıştı. Bu ihale tarihin, doğanın katledilmesi demektir. Ben de bu ihaleye hem tepki vermek hem de bir ütopyayı açıklamak için Kız Kulesi’ni Şiir Cumhuriyeti olarak ilan ettim” (Akın, 2020, s. 30) sözleriyle anlatmıştır.

Müzelere de büyük önem veren Akın, bir toplumun aydınlanması için müzelerin önemine işaret eder (Çiftçi, 2007, s. 15). Akın, kurduğu ve kurmaya çalıştığı müzelerle toplumda kültürel birikim oluşturarak toplumu çağdaş medeniyetler seviyesine ulaştırmayı hedefler ve bu konuda da çalışmalarına büyük bir önem verir (Akın, 2023, s. 19).

Çocukluğundan beri oyuncaklara olan özel ilgisiyle de tanınan sanatçının bu bağlılığı, Nürnberg’de gezdiği oyuncak müzesinden etkilenmesiyle Türkiye’de de bir oyuncak müzesi açma kararı almasını sağlamıştır (Erdoğan, 2023, s. 11). Bu hedefi gerçekleştirebilmek için on yıl boyunca gösterilerinden ve kitaplarından elde ettiği geliri kullanarak, antika ve eski oyuncaklara yatırım yapmış ve dünyanın farklı bölgelerinden topladığı dört bin oyuncakla 23 Nisan 2005’te İstanbul Oyuncak Müzesi’ni, Göztepe’de ziyarete açmıştır (Çiftçi, 2007, s. 15). Bu müzenin ardından Antalya Oyuncak Müzesi, Gaziantep Oyuncak Müzesi, Samsun Oyuncak Müzesi, Barış Manço Müzesi, Ataşehir Oyun Müzesi, Kartal Masal Müzesi gibi müzeleri de kuran (Akın, 2020, s. 30) Akın; tutkulu, hayalperest bir kişiliğe sahiptir. Sanatçı gelecekte Kedi Müzesi, Kardan Adam Müzesi, Sanatın Oyuncakları Müzesi, Deniz Gezmiş Müzesi, Kemal Sunal Müzesi gibi tematik müzeler açmak, yeni hikâyeler ve şiirler yazmak ve bunlar aracılığıyla birçok insanın duygularına tercüman olmak gibi hayaller kurmaktadır (Erdoğan, 2023, s. 18-19). Sanatçı ayrıca masal, oyun, oyuncak ve çizgi roman dünyasında yer alan kedileri bir müze ortamında ilk defa bir araya getirmeyi amaçlamakta bunun için belge ve bilgi toplama faaliyetlerini sürdürmektedir (Erdoğan, 2023, s. 19).

Gezmeyi, okumayı ve gözlemlemeyi çok seven Sunay Akın; gençlik yıllarından günümüze taşıdığı izlerle edebiyatçı kimliğinin yanında müzeciliğe sunduğu katkılarla ve sahne sanatlarındaki ustalığını araştırmacı kimliğiyle harmanlamayı başarmış, toplumcu gerçekçi anlayışla eserler vermiş bir sanatçı olmuştur. 1980’lerden günümüze çalışkanlığı ve üretkenliğiyle gittikçe özgünlüğünü ortaya koyan Akın, ilerleyen zamanlarda da çok yönlülüğüyle pek çok sanatsal ürüne imza atmayı ve okuyucusunu güzel bir dünya inşa etmek için harekete geçirmeyi hedeflemektedir.

2. 5. Edebî Kişiliği

Bu başlık altında denemelerinden hareketle değerler eğitimini ele aldığımız Sunay Akın’ın, denemelerinin de alt yapısını oluşturan edebî kişiliğinden çalışmamızın arka planının daha iyi anlaşılması amacıyla ana çizgileriyle söz edilecektir. Daha evvel bu konuda sanatçının şair kişiliği üzerinden başka çalışmalar yapılmış olduğundan biz, sanatçının denemelerine de yansıyan boyutuyla edebî kişiliği üzerinde duracağız.

Her sanatçıda olduğu gibi Akın’ın da edebî kişiliğinin oluşmasında çocukluğunun önemli bir yeri vardır. Çocukken kurduğu hayaller, aile ortamındaki atmosfer ve ailesinin çocukları üzerindeki tutumu bu konuda etkili olur. Bu anlamda annesinin aşıladığı kitap sevgisini şöyle anlatır:

“Abime ve bana en güzel kıyafetlerimizi giydirdirdi, saçlarımızı tarardı, bizi özenle hazırlardı. Düğüne, nişana, misafirliğe gitmek için evin kapısından çıkmayacağımızı biliyorduk. (...) Tabii ki annem de bizim gibi en güzel elbisesini giyinmiş, en güzel makyajını yapmıştır... Çünkü bir kitapçıya gidiyorduk! O yıllarda Trabzon’da Akademi Kitabevi ve 24 Şubat Kitabevi vardı. Her iki kitapçıya da uğradık ve başka da bir yere uğramadan yeni aldığımız kitaplarımız ile evimize dönerdik” (Akın, 2020, s. 27).

Akın’ın edebiyata yönelmesinde ailesinin, ilkokul öğretmenin etkisi olduğu kadar, çocukluğunda evlerinin duvarında asılı olan Saatli Maarif Takvimi de etkili olur. Takvim yapraklarının arkasında yazılı olan şiirleri yılın her günü okuma fırsatını yakalayan sanatçı, o yıllarda olduğu gibi bugün de takvim yapraklarının arkasında yer alan şiirlerden

esinlenerek, evlerde şiir okunmasının mutluluk getireceğine inanmaktadır. Evin üyeleri, evde okunan şiirleri dinler ve olumlu yorumlar yaparak bu etkinliği destekler. Evin içinde Attilâ İlhan, Orhan Veli, Yahya Kemal Beyatlı gibi şairlerle adeta bir dönemsel geçiş yaşanır (Erdoğan, 2023, s. 14).

Ayrıca dedesinden kalan *Varlık* dergileri de edebiyata yönelmesinde önemli bir role sahiptir. *Varlık* dergisinin yanında hediye edilen cep kitaplarını aracılığıyla birçok değerli yazarın eserini de okuma imkânı bulur (Akın, 2020, s. 28).

Ayrıca Trabzon'daki amatör sinema kulübü de yazarın edebî kişiliğinin şekillenmesine etki etmiştir. Bu durumu sanatçı, “İşte Trabzon da böyle bir kentti! Demek ki bir insanın yaşamının şekillendirilmesinde yaşadığı kent, bir arada yaşama kültürü, yetiştiği aile ortamı ne kadar önemli. Benim olmazsa olmazlarım bunlar... Beni edebiyata, okumaya, yazmaya, serüvenciliğe yönlendirenler bunlar olsa gerek” (Akın, 2020, s. 28) sözleriyle anlatır.

Yazarın edebiyata yönelik farklı bir algı oluşturmalarını sağlayan kişilerden biri de annesinin akrabası Sabahattin Eyüpoğlu'dur. Kendilerini ziyarete gelen ve evlerinde kalan Eyüpoğlu'nun ansiklopediler yazdığını öğrenmesi, haritalarla ilgilenen, atlasları heyecanla inceleyen yazarın edebiyata ilgisini arttırmıştır. Oldukça meraklı bir çocuk olan yazarın, eskiden pazara gittiklerinde aldıkları yiyeceklerin konulduğu kese kâğıtlarını açıp merakla okuyacak kadar bir kültürel birikimini arttırmıştır (bkz. Akın, 2020, s. 28).

Trabzon'dan sonra geldikleri İstanbul'da, çocukluğunda Cağaloğlu Yokuşu, onu derinden etkileyen bir mekân olmuştur. Buradan okula yürüyerek giderken gazeteci ve yazarların sohbetlerinden istifade etmenin hayalini kurmuş, ara sokaklarındaki matbaaların mürekkep kokusu onu büyülemiştir (Akın, 2020, s. 29).

Bu yıllarda, başka bir meslek sahibi olmayı istemeyen Sunay Akın, “okuryazar” olmak istediğini her fırsatta belirtmektedir. Aslında yazar olma hedefi taşımayan Akın, kendi kendine okuma ve yazmayı öğrendikten sonra şiirler yazmaya da başlamıştır (Akın, 2020, s. 28-29). Yazdığı ilk şiiri şu sözlerle anlatır:

“İlk şiirimi de ilkokul birinci sınıfa giderken anne ve babamın odasındaki antika gardırobun içinde yer alan boş bir askıya yazdım. Gardırobun içindeki rengârenk elbiselere bakarken sanki bir tiyatro sahnesini seyrediyormuşum gibi zevk alırdım. İşte ilk şiirimi de o gardırobu izlediğim bir gün yazdım. Askıya şiir yazmamın nedenini ben de bilmiyorum! ‘Üşümüyor musun?’ diye sordum ona” (Akın, 2020, s. 29).

Haydarpaşa Lisesi yılları, Sunay Akın'ın İstanbul'a ve edebiyata olan sevgisinin arttığı dönemdir. Bu dönemde toplumsal olaylara ilgi duyar ve sosyalist bir perspektifle hareket eder. Akın'ın gözlem yeteneği ve vicdani değerleri oldukça gelişmiştir. Karl Marx ve diğer yazarları okumasına rağmen onu toplumcu yapan, deneyimlerinin kendisiyle ilgili olan yönü ve yaşamıdır. Küçük yaşlardan itibaren, yaşamın içindeki derin acılar ve hüznler, onda toplumsal duyarlılık oluşturur. Gözlem gücü sayesinde fark edilmeyen insanlara dikkat çeker ve onlara yardım etme çabasıyla onların yaşamlarını kaleme alır. Akın, genç yaşta evrensel vicdani değerlere ulaşmayı başarır ve hayatı boyunca bu değerlere sadık kalmaya çalışır. Ayrıca Akın; Orhan Veli, Cemal Süreya, Nâzım Hikmet gibi çağdaş şairlerin

eserlerini büyük bir heves ve tutkuyla okur (Erdoğan, 2023, s. 14-15). Yazarın okuduğu şairler arasında Attilâ İlhan da vardır.

Üniversite yıllarında da şiirler yazan, toplumsal meselelere duyarlı olan Akın'ın ilk kez altı yaşında gördüğü Arkeoloji Müzesinin bahçesindeki kafe gün boyu vakit geçirip ders çalıştığı bir yer olur (Akın, 2020, s. 28). Akın'ın edebi kişiliğinin şekillenmesinde tarih kokan bu mekânın da payı oldukça fazladır. Yine bu zamanlarda tanışıp evlendiği Belgin Hanım'a duyduğu hem sevgi ve büyük aşk hem de çocuklarıyla kurdukları mutlu aile tablosu yazarın bu temaları şiirlerinin yanında deneme türü eserlerinde işlemesini sağlayacaktır. Üniversite yıllarında entelektüel bir çevreye sahip olan Akın; Cemal Süreya, Salah Bırsel, Vedat Günyol, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, Cahit Külebi, Ahmet Arif, Melih Cevdet Anday gibi kendinden yaşça büyük şair ve yazarlarla arkadaşlık kurar. Sunay Akın'ın vakit geçirdiği bu ustaların yazın dünyasından da etkilenir.

Pek çok dergide şiir ve yazıları yayımlanan Akın'ı edebiyat dünyasında bilinmesini sağlayan kişi Cemal Süreya olur. Sunay Akın'ın şiir anlayışı, Garip Akımı'nın etkisi altında şekillenmiştir. Garip Akımı'nın ironiye, espriye ve sokak diline dayalı kolay anlatımı ve günlük konuşma biçiminde yazılabileceği izlenimi uyandıran özellikleri, şair için yol gösterici bir özelliğe sahiptir. Garip Akımı'nın ilkelerini benimseyen ve bu doğrultuda eserler veren şairler, 1980 Kuşağı içerisinde “Yeni Garipçi Şiir” başlığı altında bir araya gelmektedir (Çiftçi, 2007, s. 123). Akın, içinde bulunduğu ve tarzını etkileyen dönemi şu sözleriyle dile getirir:

“Biz 80'lere gelene kadar çok güçlü bir şiir birikimi ortaya çıktı. Çok değerli şairler yaşadı bizden önce. Akla ilk gelenleri sayacak olursak, işte Garip Akımı şairleri vardı, toplumcu gerçekçiler vardı, İkinci Yeniciler vardı, daha da eskiden Beş Hececiler vardı, daha bir sürü sayılabilir. Baktığımız zaman bizden önce çok büyük bir şiir birikimi olduğunu görüyoruz. İşte biz bu deltanın ortaya çıkardığı, coğrafi olarak da düşünürsek deltalar çok verimli topraklardır ya, bu deltanın, bu verimli toprakların ortaya çıkardığı, yeşerttiği şairlerdik. Bu yüzden farklı farklıydık her birimiz. Kısacası, bizi birbirimizden farklı kılan, bizden önceki şiir birikiminin gücüydü. Biz onu yakaladık, oradan beslendik” (Akın, 2023, s. 88).

Sunay Akın, şiirde az sözcükle çok şey ifade etme yaklaşımını benimsemektedir. Dize şairi olmadığını belirtirken, geleneksel süslemeci, hececisi ve aruzcu şairlerden de ayrıldığını vurgulamaktadır. Ona göre bir şiir, eksik bıraktığı sözcüklerle oluşmaktadır. Michelangelo'nun heykellerin taşın içinde olduğunu söylemesi gibi, şiirde de gereksiz olan unsurları atma felsefesini benimsemektedir. Bu, Akın'ın şiirdeki felsefesi ve ütopyasıdır (Akın, 2020, s. 29).

Şair, nasıl şiir yazdığını da şu sözleriyle açıklamıştır:

“Ben, şiiri önce beynimde uzun süre yaşıyorum. Bir anlık duyguları ifade ediyor. Ama bu bir anı yakalamak için de yıllarımı veriyorum. Şiir belki dört beş dize ama ben o dört beş dize için yıllarımı veriyorum. Hiç kolay olmuyor. Çok zordur az sözcükle çok şey anlatmak, hiç kolay değildir. (...) Çünkü şiirin kendisi başlı başına bir dize. Yani şiir bir şelale gibi akmalı. Birdenbire ortaya çıkıp dökülmeli. Yazdıktan sonra üzerinde çok oynamaya gerek olmamalı. Tabii ki ben, bendeki şiiri anlatıyorum” (Akın, 2020, s. 29-30).

Sunay Akın, şiirin tek bir yapıya sahip olmadığını ve tek bir şiirin varlığından bahsedilemeyeceğini ifade etmektedir. Orhan Veli, Nâzım Hikmet, Atilla İlhan ve Cemal Süreya gibi büyük şairlerin her birinin farklı tarzlarda yazdıklarını belirtir. Kendi üslubunu ve şiirini oluştururken bu farklılıklara dikkat ederek ilerlediğine inanmaktadır (Akın, 2020: 30). Kız Kulesi'nin rant uğruna işletmeye açılmasına karşı duran sanatçı, bu tarihî mekânı “Şiir Cumhuriyeti” olarak ilan der. Kendi kuşağından etkilendiği bir aydın da Akgün Akova'dır. Kendisiyle büyük benzerliklere sahip olduğunu düşündüğü Akova'nın bir kültür emekçisi olduğunu belirtir (röp. Kaşıkçı, 2023).

Nâzım Hikmet'in Sunay Akın'ın edebî kimliği ve şiiri üzerinde tıpkı Orhan Veli gibi büyük tesiri vardır. Akın, şiirde her türlü kültürün izlerine ve parçalarına yer vermeyi tercih etmektedir ve bunu çok renklilik ve çeşitlilik sevgisiyle açıklamaktadır. Şiirde de farklılıkların güzelliklerinin bir arada olmasını sevdiğini ve bunu şiire yansıtmaya çalıştığını belirtmiştir (Erdoğan, 2023, s. 16). Şiir türündeki eserlerinde oluşturduğu bu kompozisyon denemelerinde de görülmektedir. Hayatın her kesiminden, farklı kültürel unsurları içinde barındıran kişileri ve olayları iç içe geçiren, okuyucusuna kültürel bir yelpaze halinde sunan Akın'ın şiir türünde verdiği eserlerinden sayıca çok daha fazla olan deneme türündeki eserleri de oldukça ilgi uyandırmıştır.

Deneme türündeki yazılarını *Milliyet Sanat* dergisinde yayınlamaya başlayan Akın, bu yazılarını *Cumhuriyet* dergisinin pazar günleri yayımlanan ekine de taşır. Burada da bu tür bilinmeyen, ele alınmayan pek çok konuyu deneme türü içinde ele alır.

Akın'ın deneme türünde kaleme aldığı ilk kitabı *İstanbul'un Nâzım Planı*'dir. Bu eserin çıkış noktasını ve sonraki kitaplarının oluşumunu şu sözleriyle dile getirir:

“Benim ilk düzyazı kitabım, deneme kitabım diyebiliriz: *İstanbul'un Nâzım Planı*. Çok farklı bir kitap yazmak istedim. Bizde gündelik hayata, kentin hayatına ait örneğin Sermet Muhtar Alus'un yazıları vardır eski İstanbul'a ait, keza Reşat Ekrem Koçu'nun yazıları vardır ve benim tanıdığım dönemde de Salah Birsal'ın çok güzel kitapları vardır. Örneğin: *Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu*, *Boğaziçi Şingir Mingir* gibi kitaplarında İstanbul'u anlatır. Ben de Nâzım Hikmet'in etrafında İstanbul'u anlatmaya çalıştım. Bu; bugün artık çoğalan, çokça olan gündelik hayatın tarihine ait, eşyanın tarihine ait pek çok kitap var. Bugün onların atasıdır aslında, biliyor musun? Baktığım zaman *İstanbul'un Nâzım Planı* adlı kitabım pek çok yüzlerce kitap doğurmuştur aslında” (Kaşıkçı, 2023).

Tıpkı şiirleri gibi denemelerini de yalın bir dille yazmış, merak duygusunu ön plana çıkarmış, araştırmacı kimliğiyle pek bilinmeyen ama çok büyük öneme sahip olay ve şahsiyetleri akıcı bir şekilde kurgusuna yerleştirmiştir. Denemelerinin sonunda verdiği bilgi ile okuyucusunu şaşırtmayı ve onun dikkatini çekmeyi hedeflemiştir. Ele aldığı konular ile toplumu bilinçlendirmeyi, daha yaşanılır bir ülke ve dünya oluşturmayı amaçlayan Akın; denemelerinin ana unsuru olacak bir kavram üzerinden pek çok farklı bilgiyi bir meddah ustalığı ile iç içe geçirir ve yaşadığı çağ arasında bağlar kurarak ustaca birleştirir.

Eserlerinde kendine özgü bir üslup geliştiren Akın; şiirlerinde olduğu gibi farklı olaylar, zamanlar ve görüşlerle birbirinden farklı bir kurgu oluşturmaya çalışmıştır. Bu kurguyu bilginin ışığında yapan yazar, sonunda okuyucuya bir sürpriz, bir çıkış sunmak istemiştir.

Kendisiyle 13.06.2023 tarihinde İstanbul Oyuncak Müzesi'nde yaptığımız görüşmede bu konuda şunları söylemiştir:

“Okur o metni ele aldığında ‘Hadi canım bu kadar şeyi nasıl bir araya getirmiş bu adam?’ desin. Yani bir Chagall’ın tablosu gibi olsun istiyorum yazdıklarım. Bir Chagall ya da bir René Magritte tablosu gibi olsun. Bir Magritte tablosu, bir Chagall tablosu... Her zaman düşünce ama düşüncenin estetiği. Düşüncenin lirizmi daha doğrusu. Lirik bir düşünce, şiirsel bir düşünce. Ya düzyazılarımın da aslında düz şiir gibi olmasını istiyorum” (Kaşıkçı, 2023).

Okuyan, araştıran ve öğrenme isteği olan, kütüphanelerde, sahaflarda, müzelerde, arşivlerde sürekli vakit geçiren Akın; deneme türündeki düzyazılarının kurgusunu şu sözleriyle dile getirir:

“Bilimi, sanatı geliştiren hep bu merak duygusudur. Ben o konuda obez biriyim. İştahlı biriyim, doymayan biriyim. Ee tabii birikince bilgi şiirin dışında da onları farklı bir şekilde kullanmaya başladım. Ama dediğim gibi düzyazıyı da hep bir şair fırçası gibi ele aldım, bütün o bilgileri. Öyle bir kurgu oluşturdum. Ancak bir şairin yazabileceği düzyazı kitapları oluşturmaya başladım. Onun peşindeyim daha doğrusu” (Kaşıkçı, 2023).

Sunay Akın’ın edebi kişiliğinde dünya kültürüne ait düşüncelerin izlerine de rastlanmaktadır. Akın; şair ve yazar olarak, uluslararası edebiyat sahnesinin önde gelen isimleri arasında yer alan Pablo Neruda, Vladimir Mayakovsky, Federico García Lorca, Bertolt Brecht, Matsuo Bashō ve Yosano Buson gibi sanatçılardan da etkilenir. Bu izler, kültürel alışveriş ve sanatın evrenselliği bağlamında değerlendirilebilir. Akın’ın dünya edebiyatının önemli isimlerinin eserlerini okuma, çalışma ve analiz etme sürecinde farklı kültürel ve dilsel zenginliklerden beslenebilmesi kendine özgü edebi tarzını oluşturmada yardımcı olur (Kaşıkçı, 2023).

Denemelerinde gerçek ve belgelere dayanan bölümlere sıklıkla yer vermektedir. Araştırmaya ve okumaya büyük önem veren bir kimliğe sahiptir. Akın; hiçbir sanat eserinin hayatın kendisi kadar şaşırtıcı, etkileyici ve güzel olamayacağını ifade etmektedir. Sanat eserlerinin hayatı taklit etmemesi, kopyalamaması gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, yaşam kendi öyküsü, sineması, resmi, heykeli ve şiiriyle çok daha anlamlıdır. Denemelerinde yer alan bilgilerin tamamının kendi üretimlerinin bir sonucu olduğunu ve emeğiyle elde edildiğini vurgulamaktadır (Çiftçi, 2007, s. 16).

Sunay Akın, eserlerinde İstanbul’un tarihi mekânlarına ve bu dönemde yaşamış önemli figürlere ek olarak, bilinmeyen kişileri ve tipleri de ele alır. Temel temaları arasında Kız Kulesi, Haliç, doğa ve deniz bulunmakta olup, günlük hayatta karşılaşılabilecek her türlü unsura da eserlerinde yer vermektedir. Ayrıca toplumsal ve evrensel konular da eserlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Sunay Akın, sık sık savaş karşıtı politik söylemlere yer vererek eşitlik savunucusu bir yazardır. Masallara duyduğu özel ilgi, eserlerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Özellikle denemelerinde, masalsı fantastik unsurlara da yer vermektedir (Erdoğan, 2023, s. 16).

İnsan hakları, adalet, eşitlik ve özgürlük denemelerinde farklı olaylar ve kişilerin yaşadığı örnekler üzerinden sıkça işlediği konulardır. İnsan haklarının çiğnenmesine, kısıtlanmasına ya da bireylerin ellerinden alınmasına tepki gösteren Akın; adaletin ve eşitliğin tüm evrene yayılacağı günün hayalini kurar. Nâzım Hikmet’ten Anna Frank’a, Ernesto Che

Guevara'dan Deniz Gezmiş'e, Resneli Niyazi Bey'den Cheyennelerin Reisi Kara Kazan' a kadar özgürlük için mücadele veren kişilerin eylemlerinin haklılığını savunur.

Sunay Akın'ın denemelerinde dikkate değer olan noktalardan biri, araştırmacı kişiliğinin kendini göstermesidir. Yapmış olduğu araştırmalar sonucunda, farklı bilim alanlarının erişemediği bilgilere ulaşarak, olaylara farklı bakış açıları sunmuştur. Özellikle, bilgilere ne şekilde ulaştığı birçok kişi tarafından merak konusudur. Bazı olayları belgeleriyle destekleyerek ortaya koymaktadır. Söyleşi ve denemelerinde savaşlar, Atatürk ilke ve inkılapları, modernleşme gibi konulara geniş yer vermektedir (Erdoğan, 2023, s. 17-18). Yazarın üzerinde durduğu diğer konuların başında da bilim gelmektedir. Toplum nezdinde bir halkı ileriye taşıyacak tek unsurun bilim olduğunu düşünmektedir. *Ay Hırsız* adlı eseri başta olmak üzere bilim dünyasına hizmetlerde bulunmuş Türk ve yabancı pek çok bilim insanına değinen yazar, onların çalışmalarının okuyucularını harekete geçireceği inancındadır.

Denemelerinde ele aldığı bir başka konu da oyuncak, oyun ve çocuktur. Bir bireyin çocukluk çağında kurduğu hayalleri ve gelişimini önemser. Çocukların oynadığı oyunların ve oyuncakların da eğitsel bir değer taşıması gerektiğini düşünür. Bilimsel çalışmalardaki başarının da çocukların kurduğu hayallerden geçtiği bilincindedir. *Kırdığımız Oyuncaklar*, *Kule Canbazı* gibi eserlerinde bu düşüncelerini aşılar. Sanatçı, denemelerinde ailelerin çocuk gelişimi açısından bir bilince sahip olmasını ve çocukların hayal dünyalarını genişletecek faaliyetlerde bulunmasını istemiştir. İstanbul Oyuncak Müzesi'ni de bu amaçla kurar. Çocuk kadar anne kavramı ve kadın da denemelerinde öne çıkan unsurlardır. Kadınların özgürleştiği toplumların ancak çağdaşlaşacağını dile getiren Akın, kadın dünyasının yaratıcılığının yaşama daha çok katılması gerektiğini vurgular.

Yazar eserlerinde sınıfsal farklılıklara da dikkat çeker. Bu farklılığın zengin-fakir ayrımının yanı sıra din, dil, ırk üzerinden de yapılmasına tepki gösterir. Bu toplumsal ayrımın kişilere verdiği zarar kadar doğayı da tahrip ettiği düşüncesindedir:

“Toplum sınıflardan oluşur. Bu bilimsel bir gerçekliktir. Bu sınıflar ne kadar açılırsa ortaya uçurumlar çıkar ve bu uçurumlara da hep ezilenler düşer. Yani şunu ben görüyorum, toklar doymayı bilse dünyada aç insan kalmazdı. Toklar sınıfı var, açlar sınıfı var, aç bırakılanlar sınıfı var. Birileri daha çok zengin olacak diye onların doymak bilmeyen hırsları, kibirleri, doğaya yaptığı saygısızlık ki o toklar doğayı kirlete kirlete bugün çok büyük ekolojik sorunlar ortaya çıkartıyorlar, çevre sorunları ortaya çıkartıyorlar” (Kaşıkçı, 2023).

Toplumu karanlığa sürükleyen tüm oluşumların karşısında bir tavır alan Akın, onu bilinçlendirmeyi ve aydınlatmayı bir görev olarak üstlenen sanatçılarımızdandır. Orhan Veli'nin halkçı tutumu ve Nâzım Hikmet'in daha iyi bir dünya özlemi için sömürüye, ırkçılığa, emperyalizme meydan okuyan özgürlükçü tavrı Sunay Akın'ın edebi çizgisinde etkili olmuştur. Her zaman ezilenin, zarar görenin yanında olan sanatçının bilhassa denemelerinde topluma sunduğu değerler de daha özgür, güzel ve eşit haklarla yaşanılacak bir dünya özleminden doğmuştur. Öğrenme isteği ve merak duygusunun yanında kendine yer bulan çok yönlülüğü Akın'ın sanat yoluyla insanlığa sunacağı değerlerin, daha pek çok eserin habercisi olacaktır.

2. 6. Deneme Türündeki Eserleri

2. 6. 1. İstanbul'un Nâzım Planı

Akın'ın 1996 yılında yayımlanan eseridir. I-XIV. basımları Çınar Yayınları'ndan çıkan eserin I-XIV. (2010-2019) olarak belirtilen sonraki basımları (XV-XXVIII. basımları) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Erol Taner Eyüboğlu'na atfettiği eseri 168 sayfadır ve eserinde 38 deneme yer almaktadır. Bunlar Nâzım Hikmet ve Kız Kulesi, Batmak Pahasına, Hepsi Bu mu?, Taşa Çivili Aşk, At, Avrat, Kravat..., Lambalı Kadın, Kız İğneyi Kaybetti, Anahtar Kimin Elinde?, Bu Karpuz Çok Kırmızı, Berberistan, Nasrettin Hoca Bölücü mü?, Kız Kulesi'ndeki İnek, Deniz Kaçkını Bir Ulus, Kız Kulesi Ağaçları, Elbirliğiyle Taksiye Binme, Ağacımı İsterim, Mektubunu Vermezler, İstanbul ve Timsah, Haydarpaşa Gardırobu!..., Kimsesizler Yurdundaki Köprü!..., Geleceği Görebilmek!..., Pekâlâ Burada Üretilir!..., Rakı Şişesindeki Şair!..., Açlığın Can Simitleri, Kaz Tüyü, Eteklik Giymiş Baston, İstanbul'dan Atılan At!..., Nezle Adamlar!..., Nâzım Hikmet ve Asansör, Bol Bol Futbol, Bankadaki Kadın, İstanbul Üstünde Uçanlar, Kız Kulesi'nin Damat Adayı, Çelik Zürafa, Uyuşamayız, Yollarımız Ayrı, Doyum Olmuyor ki, Kız Kulesi'nin Kara Kitabı, Kaptan Dündüük adlı denemelerdir.

2. 6. 2. Kız Kulesi'ndeki Kızıl Derili

Yazarın 1997 yılında yayımlanan eseridir. I-XX. basımları Çınar Yayınları'ndan çıkan eserin I-XIV. (2010-2020) olarak belirtilen sonraki basımları (XXI-XXXIV. basımları) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Kızı İlgin'a atfettiği ve bir Afrika atasözü ile başladığı eseri 192 sayfadır ve eserde 45 deneme bulunur. Bunlar Süttozu, Tek Eksikimiz Bülbül Sesi!..., İlk Kan Nasıl Aktı?... Sinek Amirali, Kolomb'un Yumurtası, Hak Hukuk Dağıtma Yeri..., Hedefe Yönelmiş Tabanca!..., Yılmaz Güney Kovboy mu?... Seninkini Kim Kesti?... İşte, Kaptan Smith Geliyor!..., Savaşta Kazanılan Şeref!..., Kırmızı Ceket'ten Al Giysi'ye..., Sarı Şeytan!..., Kanguru Ne Demektir?... Kölenin Bileklerindeki Zincir!..., Kızılderililer Türk mü?... Eskimolar Sizin Olsun, Eskimoların Eskimeyen Şiirleri, Ay Üssü Urfa!..., Atatürk ve Kızılderililer, Tavuğa Döndürülen Tavus Kuşları..., Nâzım Hikmet ve Kızılderililer, Kızılderililer Atlantisli mi?... Soyguncu Şair, Gözyaşı İzleri, Plastik Kızılderili, Ağaçların Gölgesinde, Taşlar Eriyinceye Dek!..., Güzel İnsanlar!..., Atın İntikamı..., Irk Dediğin Neymiş?... Özgürlüğe Atılan Kazık, Kafa Derisi Yüzme!..., Milyonlarca Mermiden Bir Tanesi, Ölüler, Doğrulun!..., Kızılderilileri Kim Öldürdü, Bill Bakalım?... Özgürlüğün ve Maceranın Tadı..., Taşkılla'daki Tutsak Kızılderili, Aynı Bayrak Altında, Yeryüzünde Barış, İnsanlara İyi Niyet..., Yirmi Beş Kuruşa Amerika, Alkatraz Kuşkucusu, Piri Reis'in Papağanı, Kız Kulesi'ndeki Kızılderili, Hadi Kız, Bohçanı Hazırla.... adlı denemelerdir.

2. 6. 3. Ayçöreği ve Denizyıldızı

Akın'ın 1998 yılında yayımlanan eseridir. I-XIV. basımları Çınar Yayınları'ndan çıkan eserin I-XII. (2011-2019) olarak belirtilen sonraki basımları Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Sinem ve Emre'ye atfettiği eseri 238 sayfadır ve 55 deneme yer almaktadır. Bunlar Bir Ölüyle Yaşamak, Kızların Hayatlarında İlk Öpüştükleri Gün, Çeyiz Sandığındaki Şair!..., Ayakkabısı Yokmuş, Moritz, "Savaştan Sonra Mutlaka Evlen!..", Heykellere Pisleyen Adam!..., Hart Harta Kafiye, Rosenberglar Unutulmamalı..., Ben Annemin Tabancasıyım!..., Heykelle Sevişmek, Le Pen'in Gözü, Eyfel'e Şaşakalan Chagall,

Cadının Uçan Süpürgesi, Çocuğa Söylenen Kuyruklu Yalan, Şapkasız Çıkan İmza!..., Cemal Süreya ve Atatürk, Cadı Parmağı, Colla, Mahya Babaları, “Bizdeki Kayda Göre...”, Degüstasyon, Taksim Meydanı’ndaki Gülen Kadın!..., 40 Paralık Öğrenci Kimliği!..., “Nirde?.. Nirde?..”, “Bırakın Çocuk Oynasın...”, Mitingdeki Korkuluk, Bisiklet Ne Garip!..., Nâzım Hikmet’in 10. Yaş Günü, Limon Kabuğu, Al Capone ve Şiir, Al Kupon Savaşları!..., Kumaşları Bayrak Yapan Terziler, Vexillology, Bayrağa Sahip Çıkmak!..., Olimpiyat Ateşi Sönmesin!..., Ayçöreği ve Denizyıldızı, Bayrak Öyküleri, Kitap Okuyan Şair Heykelleri, Hacı Şakir ve Mösyö Giyotin, Gülsüm’ün Komşusu!..., Kırmızı Elbiseli Adam!..., İstanbul’dan Uludağ Görünür mü?, Gaye Sokağı, Kötü Türkü Söyleyen Şair, Zihni Derin, Işık Dostluğu, Trene Bakan Mamut!..., Dar Yaptılar Kaldırımları!..., Ah! Onlar Tutunacak Birer El Arıyorlar!..., Baş Ağrıyan Boksör!..., Sarhoş Gecenin Hatırası!..., Kelebek Hafifliği!..., Suud Makinesi, Bit Yeniği adlı denemelerdir.

2. 6. 4. Önce Çocuklar ve Kadınlar

Yazarın 1999 yılında yayımlanan eseridir. I-XIV. basımları Çınar Yayınları’ndan çıkan eserin I-XIII. (2009-2019) olarak belirtilen sonraki basımları (XV-XXVII. basımları) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları’na aittir. Kaptan Cousteau’ya atfettiği eseri 282 sayfadır ve 60 deneme bulunur. Bunlar Uzay Gemisinden Nuh’un Gemisi’ne!..., Okyanusa Yenilen Güreşçi, Elimi Tut!..., 1000’inci Dalış, Dumlupınar’daki Kemancı, Sabire Hanım’ın Gözyaşları, Kayısı Kavanozu, Su Üstüne Çıkan Gerçek, İstanbul’un Eski Bir Haritası, Kopuk Düğme, Struma’daki Nikâh Yüzükleri, Ekmekçi Sepeti, Ertuğrul Firkateynindeki Şair!..., Şair Eşref’in Ertuğrul Kehaneti, Selimiye Kışlası’nın Kuleleri, Lorraine Allison’un Oyuncak Bebeği, Titanic’teki Maça Papazı, Titanic’in “Kıl Payı” Atlattığı Kaza!..., Titanic’teki Kahkahalar, Dört Bacalı Şair!..., Titanic ve Kürtler!..., Peynir Gemisi Titanic!..., Titanic’in Kız Kardeşi, Sessiz Dünyanın Gözyaşları, Titanic ve Gülcemal, Sedefli Hançerle Üstüne..., Önce Çocuklar..., Yavuz Geliyor Yavuz, Yavuz’u Kaçırmak İsteyen Şair!..., Kürek Mahkûmu Şair!..., Bursa’daki Şilep!..., Bir Kaşık Çorba Uğruna, Şekli Balığa Benzer, Yükü Umut Olan Vapur!..., Refah’tan Kurtul, Atıl原因da..., Soyadında Yüzen Şilep, Balinaların Batırdığı Gemiler, Balina Katili, Öğlen Namazını Müteakip..., Zihinsel Yetisi Çok Az!..., Tayfun Olsun; Daha İyi..., Hurriyet...Hurriyet..., Okyanusta Çarpışan Potkallar..., Gemiden Kaçan Kedi, Resimlerde Batan Gemiler, Yelkene Konan Beyaz Kelebek, Sinemada Batan İlk Gemi, Hitchcock Filikaya Nasıl Bindi?, Bu Kadar Gürültü..., Andrea Doria’nın İkinci Yenilgisi, Kavun Kabukları, Makarna, Evlilik Gemisi, Batan Gemiden Kurtulan Ünlü Gezgini, Glasgow 1859 Yüzer mi?, Şairler de Batık Gemiler Gibi..., Bir de Şinasi..., Okyanusun Eski Gemileri, Amasralı Halil’in Karısı, Son Liman adlı denemelerdir.

2. 6. 5. İstanbul’da Bir Zürafa

Akın’ın 2001 yılında yayımlanan eseridir. I-XVII. basımları Çınar Yayınları’ndan çıkan eserin I-XIII. (2010-2020) olarak belirtilen sonraki basımları (XVIII-XXX. basımları) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları’na aittir. Denizhan Özer’e atfettiği eseri 166 sayfadır ve içerisinde 31 deneme yer alır. Bunlar Satılık Papağan, Yaralı Balina, Kız Kulesi’ndeki Köpekbaliğı, İstanbul’un Fare Kapanı, Leylekler Geçerken, Savaş ve Ressam, İstanbul Şövalyesi, Sırtı Yanan Zürafa, Zürafa Kent, İstanbul’da Bir Zürafa, Niyazi Bey’in Geyiği, Ale Lol O, Deniz Kızı Var da, Deniz Erkeği Neden Yok?.., Edebiyat Dersinden UEFA Kupası’na!..., Comasgi’yi Kovalayan Fok Balığı, Yarış Atları Gibi..., Denizatlarını Korkutan

Tramvay!..., Kuşlara Yapılan Haksızlık, Kuşların Konservatuvarı, Güvercin Guruldaması, Kaz Kafalı Diye Kime Denir?, Yapamam Diye Bir Şey Yoktur, Aslanların Yanında Olmak, Tapirin Neşesi, Ali Ozan'ın Gözyaşları, Amerika'ya İlk ve Tek Silah Yardımımız: Deve!..., Moskova Sirkisi'ndeki Ayı, Pelikan ve Şair, Öldürülen Eşin İntikamı, İstanbul Gergedanı, Washoe adlı denemelerdir.

2. 6. 6. Onlar Hep Oradaydı

Sunay Akın'ın 2002 yılında yayımlanan eseridir. I-XXVI. basımları Çınar Yayınları'ndan çıkan eserin I-XIV. (2010-2020) olarak belirtilen sonraki basımları (XXVII-XL. basımları) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Onay Akbaş'a atfettiği eseri 194 sayfadır ve içerisinde 35 deneme vardır. Bunlar Kuşdili Kovboyları, Kaçmak İçin Koşmayan Kızılderili, Manisa Tarzanı Değil, Manisa Apaçisi!..., Pearl Harbor'dan Haliç Kıyısına..., İraquois'in Kamarotu, Ketenhelva Yiyen Kızılderili!..., Saray Haremindeki Amerika, Bush'u Bush'una Bir Savaş Daha!..., Servet-i Fünuncular Aborijinlere Karşı!..., Zaman Pek Naziktir!, Geyik Ölüsü, İki Tünel Arasında, Kızılderili'nin Ay'a Gönderdiği Mesaj!..., Bilinmeyen Bir Ay Öyküsü, Bak Şu Çekirgenin Yaptığına!..., Meluncan mı, Yoksa Yol Arkadaşı mı?, Kara Bahutlu Kara Bart, Çocuk Dünya, Kızılderililer ve Futbol, Kafatasçılara Atılan Gol!..., Var mı Varela Gibisi?, İyi Bir Karga..., Titanic'teki Kızılderili, Dikenli Tel, Amerika'daki Susurluk, Atom Bombası ve Mayo, 17 Ağustos Depremi ve Kızılderililer, Paparazziliğin Kökeni Kızılderililer mi?, Donmuş Balık Enstitüsü, Nâzım Hikmet ve Kadın Kalbi, Kitaplara Gizlenen Kızılderililer, Çalılıkların İçinde Kimler Var, Kız Kalesi'ndeki Kızılderili, Kızılderililer Yeşilçam'da, Karl May'in Etkilediği Çocuklar adlı denemelerdir.

2. 6. 7. Kırdığımız Oyuncaklar

Yazarın 2003 yılında yayımlanan eseridir. I-XXIII. basımları Çınar Yayınları'ndan çıkan eserin I-XVII. (2010-2021) olarak belirtilen sonraki basımları (XXIV-XL. basımları) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Prof. Dr. Müjdat Başaran'a atfettiği eseri 182 sayfadır ve içerisinde 40 deneme yer alır. Bunlar Haydi Kurşun Askerim Savaşa!..., Züleyha'nın Elindeki Oyuncak, Kar Altında Denizaltı!..., Yüzer... Dalar... Çıkar!, Suda Silinen Dudak İzi, Deniz Aldı Oyuncağı, Ege Vapurunun Salıncağı!..., Ada'ya Gittim, Memnun Ayrıldım!..., Kızım Ilgın ve Nâzım Hikmet, Bu Gemi Nâzım'a Gitmez!..., Kurulmamış Zembereği..., Hilafetin Taşbebeği, Mezar Taşındaki Oyuncak, Aferin Sana Alican!..., Humbaradan Kumbaraya, Bir de Süslü Bebekler Getir, Kız Kulesi'nde Turna Kuşu, Geçen Yılki Bez Bebek!..., Oyuncaklara Kıymayın Efendiler!..., Ölüm Mektuplarında Oyuncak, Trenler Hiç Üzülmesin, Gardaki Yaşlı Oyuncakçı, Çanakkale'de Bir Tiyatrocu, Cebinde Milyonluk Zıpızları!..., Affan Efendi Unutulmadı!..., Oyuncak İtfaiye Arabasının Hüzünü, Oyuncak Asker Olmasa, Anne Frank Üşüyor, Bütün İyi Oyuncaklar Kırılır, Yavrunuza Mutluluk, Saray'da Oyuncak İzi, Beyaz Adamcılık Oyunu, Oyuncaktan Bilime!..., Tahta Atın Süvarisi, Şiirimizde Tahta At, Hüzünlerde Saklambaç Oynadım, Rıfat Ilgaz ve 2 Temmuz!..., Topacın İpi Vardır; Ama..., Oyuncakçı Akgün Baba!, Osman Hamdi'nin Torunları!.. adlı denemelerdir.

2. 6. 8. Kule Canbazı

Akın'ın 2004 yılında yayımlanan eseridir. I-XX. basımları Çınar Yayınları'ndan çıkan eserin I-XII. (2010-2021) olarak belirtilen sonraki basımları (XXI-XXXII. basımları) Türkiye İş

Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Ersin ve İyigün Özütürk'e attettiği eseri 162 sayfadır ve içerisinde 35 deneme vardır. Bunlar Padişahın Yemek Artıkları!..., Çelengin Ortasındaki Kız, Fatih'ten 462 Yıl Sonra!..., John Berger'in İstanbul Hatası, İstanbul'daki Yaralı Viking!..., Mafyanın Oyuncak Bebeği!..., Oyuncak Siyah Ayı!..., Daktilonun İç Cebindeki Şair!..., Balina Kenti İstanbul!..., Haremdeki Oyuncak, Zambakların Muhafızı!..., Yazının Unutulan Canbazları!..., Biz Bovling Oyuncuları!..., Tanka Yenilen Eyüp Oyuncakçısı!..., En Güzel 100 Metre!, Oyuncak Asker Kaçağı!..., Işık Işık, Sadri Alışık!, Yılmaz Güney'in Gülen Yüzü, İstanbul'un Yasaklanan Oyuncakları!..., İstanbul'da Uçurtma Yasağı!..., Dorina Neave'in Filosu!..., Çocukların Haçlı Seferi, Everest'ten Düşen Ressam, Bir İstasyon Sonra!..., Mezar Taşındaki Karikatür!, Musa Baran'a Sunduğum Oyuncak!..., Ağaçların Unutamadığı Roman!..., Kibrit Kutusundan Kayık, Parmaklarını da Mile Yapmışlar, Atlıkarınca Dönüyooooor..., Kalpler ve Oyuncaklar, Bağışla Ama Unutma!..., Ne Sihirdir Ne Keramet..., Serçe Gibi Huysuz!..., Çekirgenin Üçüncü Sıçrayışı adlı denemelerdir.

2. 6. 9. Tuncay Terzioğlu

Yazarın 2007 yılında yayımlanan eseridir. I. basımı Çınar Yayınları'ndan çıkan eserin I-XIII. (2010-2021) olarak belirtilen sonraki basımları (II-XIV. basımları) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Kuruluşunun 50. yılında Tuncay Terzioğlu'nda elbise diktiren tüm insanlara attettiği eseri 204 sayfadır ve eserde 46 deneme vardır. Bunlar Şili Kimin Ceketinin Parçasıydı?..., Noel Baba Nasrettin Hoca'ya Karşı, İnsanlara mı İnanacağız; Yoksa!?... Dönme Dolap Ölçeği!..., Kumaş'tan Kumaş'a..., Bir Dans Pistidir Doğa!..., Masal Bu Ya!..., Kız Kulesi'nin Renkli Tarihi, Kız Kulesi'ndeki Babaanne!..., Su'daki Us, Merdiven 40'a Dayanır!..., Yemeğin İlham Perileri!..., Aşkın Senti, Köyden Gelen Kız, Kitapsızlığın Sızısı, Rafta Devrilen İki Kitap, Oyuncak Bebek Yüzleri, Kuklalar ve Gözyaşı, Nâzım'ın Unutulan Bir Şiiri!..., Beyoğlu'nda Bir Şair, Kunduracılar Ne Olmuş?... Filleri Yutan Pireler..., Müzik Şövalyeleri, Bursa Hamamı ve Boğaz, Nedir Değişen?... Dersimiz İstiklal, Barış'ı Çok Özlüyorum!..., Hey Gidi Kâzım Koyuncu!..., Ölüm Bıçak Gibi..., Çorap Sökgü Dikersin..., Anne De de, Arkadaşın Duysun!, Cin Ali ile Berber Fil, Dolmakalem Kırılmasın!..., Aceh'te Unutulan Türk Acısı!..., İstanbul'un Günlüğü!..., Tek Tanık; At Heykeli!..., At Geçmez Sokağı, Atmeydanı'nda Bir At Heykeli Neden Yok?, Adımızdan da Önce!..., Yüzünde Sabah Rüzgârı..., İstanbul Boğazı'nı Atla Geçmek!..., İneğin Arka Tarafı!..., Merhaba Sinema ve Elveda!..., "Cool" mu, Yoksa "Kul" mu!?... Maydanoz mu, Yapboz mu!?... Koşuşturmanın Tam Ortasında!... adlı denemelerdir.

2. 6. 10. Ay Hırsızı

Yazarın 2009 yılında yayımlanan eseridir. Eserin I-XLIII. (2009-2020) olarak belirtilen basımları Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Gürol Kutlu'ya attettiği eseri 235 sayfadır ve eserde 49 deneme vardır. Bunlar Apollo 11 Dünya'dan Ayrılırken, Van Gogh ve Ay Yıldız, Cervantes İstanbul'da, Ay'a İlk İnsanı Biz Gizledik, İstanbul'dan 1.372.640 Kuruş!..., İstanbul Boğazı'ndan Mehtaba Çıkmak!..., Minarelerin Dilinden Anlamak!, Atatürk Neden Hiç Uçağa Binmedi?, Mustafa Kemal'in Pilot Oğlu!..., Zaro Ağa, King Kong ve Che Guevara!..., Paris'in Kurtuluşu ve Harem'de Goethe, Piri Reis'in Haritasının Şifresi!..., Fatih'in Karadan Yürüttüğü Gemiler, Uzaya Neden Gidemedi?, Fişeklerin Deli Tarihi!..., Mahyadaki Uçak!, Anadolu'dan Ay'a Giden Bir Yol Var!..., Enver Paşa Uçakla Kaç Kez Düştü?, Nâzım Hikmet ve Uzaylılar!..., Bu Karanfil Nâzım Gönderdi!..., Taş Uçağın

İki Kanadı!..., İdam Sehпасındaki Kaleci!..., Yalnız Hilal, Ay Işığı Altında Afrika, Savaş Uçakları Liverpool’u Bombalarken, Bir Uçak Kaç İnsan Öldürebilir?, Astronot Barbie Olmasaydı!..., Aşiyân’a Çakılan Uçak!..., Boğaziçi’nde Kırık Bir Kanat Öyküsü..., Kara Kutudaki Reklam!, Mezar Taşındaki Uyak!..., Attilâ İlhan ve Turist Ömer!..., Ay Tanrıçası, Göl ve Çoban!, Ay’daki Un Torbası, Ay’daki Oyuncak, Bay Gorsky’nin Ay’da İşi Ne?..., Mickey’in Ağabeyi Micky!, Kara Kedi Felix İstanbul’da!..., Uzaylıların En Güzeli, Düşünen İlk Robot Bir Türk İdi!..., İstanbul’a Uçaktan Bakmak, İncirlik’i İnciye Dönüştürmek!..., O Bisiklet Çalınmasaydı!..., Yüksek Atlama Sırgı ve Ay!..., İstanbul Üstünde Uçan Daireler, Her Teras Bir Havaalanı, Uzayda Bir Sokak Köpeğı, Timchenko’nun Küçük Kızı Anjelika!..., Düşen Uçaktaki Şair, Bulutlar Boncuk, Uçaklar İp... adlı denemelerdir.

2. 6. 11. Bir Çift Ayakkabı

Sunay Akın’ın 2011 yılında yayımlanan eseridir. Eserin I-XIV. (2011-2020) olarak belirtilen basımları Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları’na aittir. İlker İnan ve Atalay Tarlabası’ya atfettiğı eseri 184 sayfadır ve eserde 37 deneme vardır. Bunlar Gözleri Oyulan Freskler, Tutuklular Çemberi, Abdülaziz’e Her Yer İstanbul!, Hayat Ağacının Gölgesinde Filizlenen İnsanlık ve Boyacı Sandıkları, Nuh’un Gemisi’nin Sırrı, Boyacı Sandıklarında Kaybolan Efsane, Galata Köprüsü’ndeki Boyacı Sandıkları, Ayakkabı Dolabı, “Şıptık... Şıptık...” ya da “Şıpidak... Şıpidak...”, Kısa ve Çabuk Adımlar..., Kız Kulesi’nin Ayakkabıları, Şair... İlk Yağan Kar Gibi Aklar Giyinmiş Kadın ve Postal İzi, Sarı Çizmeli Mehmet Ağa, Sargıyı Sakın Açmayın!, Ölen Kocanın Ayakkabıları, Külkedisi’nin Ayakkabıları, Sultan Süleyman Platon’a Karşı..., Yaşar Kemal Ayakkabılarını Boyatırken..., Yırtık Ayakkabıdan Görünen Parmaklar, Resim Sanatı ve Ayakkabı Ustası, Yeşilçam’ın Ayakkabı Boyacıları, Tapınağın Kapısındaki Ayakkabı, Bir Palyaçonun Ayakkabıları, 24 Çift Beyaz Lastik Ayakkabı, Bir Çift Hitit Ayakkabısı, Neandertal ve Enkidu, Yeni Ayakkabılar ve Ankara Özlemi..., Siyah, 42 Numara..., Savaş Sonrası Yalınayak..., Beyoğlu’nun Ayakkabıcı Dükkânları, Yamasını Yeni Pabucumdan Kesmiştim, Armstrong ve Yaşlı Ayakkabıcı, Zaro Ağa’nın İskarpinleri, “Ayakkabılarımın Altı Delikti”, Bir Bavul Dolusu Bale Pabucu, Benim Ayakkabıcılarım, Kitap, Ölüm ve Ayakkabı adlı denemelerdir.

2. 6. 12. Geyikli Park

Akın’ın 2013 yılında yayımlanan eseridir. Eserin I-XIII. (2013-2020) olarak belirtilen basımları Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları’na aittir. Ekmel Anday’ya atfettiğı eseri 254 sayfadır ve eserde 46 deneme vardır. Bunlar Korkusuz, Kahramanlık Madalyası, Fransa Üniforması Altında, Aynı Uçakta, Aynı Kalpte, Çanakkale Savaşı’nda Bir Çocuk, Nusrat’ın Mayınına Çarpan Titanic, Tabaktaki Zürafa, Doktor Madalyası, “İstiklal Marşı”nı Doğru Okumak, Cav, Ormanda Gemi Görmek, Mimar Sinan ve Cervantes, Mimar Sinan’ın Şifreleri, “Berlin’de Hâkimler Var”, Devrimin Sesi, Bir Görüşte Aşk, Çocuklar ve Katiller, Her Şey Sudan..., Aya Sorulan Soru, Mahyadan Uzaya Giden Yol, Mahya ve Çocuk, Baba Adı: Besim Ömer, Osmanlı Sarayından Ahıra, Aslı Burada!..., Cüzamlıların Beklediğı Kutsal Işık, Yarım Kalan Tedavi ve Heykel, Sarı Basın, Bir İnsan Haritacısı, Ahtapotun Başına Gelenler, Mahalledeki Tiyatrosever Olmasaydı, Müze Aklımıza Ne Zaman Gelir?, Anlamaya Yüzde 5 Akıl Yeter, Guernica’daki Atın Kalçası, İki Kule Bir Köprü, Fareler ve Ülkeler, Pilot Vecihi James Bond’a Karşı, Bebek Evleri ve Taksim Meydanı, Taksim ve Ağaçların Hesabı, Gezi Parkı’na Bakan Geyik, Ağaçları Koruyan İlk Direnişçi Örgüt:

“TFBHKADIAÇAC!”, Hyatt, Savulun Müze Geliyor!, Park mı, Yoksa Çocuk Bahçesi mi?, Bir Cami İki Açılış, İnsafa Davet, “Laiklik Sarası”, Japon Adaleti adlı denemelerdir.

2. 6. 13. Hayal Kahramanları

Yazarın 2015 yılında yayımlanan eseridir. Eserin I-IV. (2015-2019) olarak belirtilen basımları Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Sema Kutlu, Işıl Barlan ve Fuat Özgüz'e atfettiği eseri 199 sayfadır ve eserde 38 deneme vardır. Bunlar Drakula İstanbul'da!, Süperman ve Dişçi Koltuğu, Anıtkabir'de Bir El, Frigler ve Şirinler, “Ölene Kadar Doymayacağım”, Yedi Bela Çetesi, “Uzun Zamandır Bu Kadar Gülmemiştim”, Hey, Sen Denizci misin?, Ağrı Dağı ve Küçük Prens, Saint-Exupéry İstanbul'da, Flash Gordon ile Namık Kemal!, Po8, -.-. ..-...-.-.-., “Louvre'a Gidiyorum, Bir Şey İster misin?”, Mona Lisa'nın Şöhreti, Görçek, “Yıldız”ı Sönük Bir Kahraman!, Kağnıda Taşınan Hayaller, Türk Kafası, New York'un Göçmen Semtinden, İstanbul'un Gecekondu Mahallesine, Snoopy'deki Tanıdık Şair, Bak, Gökyüzüne Bak!, Askıdaki Pelerin, Süperman Yoldaş!, Tenten ve Bakır!, Define Haritası, Üç Büyük Hayal..., Tarzan ve Çingeneler, Rosebud, Amca Bey ve Yeni Zengin, İkinci Dünya Savaşı'nda Monopoly, Alıp Götürür Seni Cinler!, Vietnam Savaşı'nda Bir Hayal Kahramanı, İşgal Yıllarının Gizli Kahramanı, Sessizliğin Sonsuz Güzelliği, Tavan Arasından Doğan Kahramanlar, Hayal Kentinde Bir Masalcı, Bombala Oski Bombala adlı denemelerdir.

2. 6. 14. Kalede 1 Başına

Akın'ın 2018 yılında yayımlanan eseridir. Eserin I. basımı 2018'dedir ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'na aittir. Sabri Dino'ya atfettiği eseri 179 sayfadır ve eserde 30 deneme bulunmaktadır. Bunlar İlk Kaleci Kazağım, Anıtkabir'de Bir Kaleci, Bir Kaleden Öbür Kaleye Uçmak!, Panter ve Aslan, Yaşar Kemal'e Açılan Kapı, Bir Çizgide İki Kaleci, Sizi Karı Koca İlan Ediyorum..., Kalecinin Korkusu, Kaleciye Gülesin, Lunapark Kalecisi, İpe Sapa Gelmez Şeyler, “H” ve “P” Harflerinden Kurulan Kaleler, Kalecinin Gözlerine Bakmak, Adaleti Terk Eden Kaleci, “Nasıl Oldu Senin Oğlan?”, Islak Havlulu Kaleciler!..., Ankaragücü: 0 - Amerigo: 7, Sanatın Kalecileri, Kızılay Meydanı'ndaki Kaleci, Cemal Süreya ve Masallardaki Cadı, “Çaylar Müessesemizden...”, Bir Kalecinin Rüyası, Kaleci Formasındaki Kuğu, Kazanacağız!, Kalecinin Yanan Elleri, Tarihin “1” Numaralı Dondurmacısı..., O Penaltıyı Kaleci Kurtarmasaydı!, Her Ne Gelirse Sana..., Çoban Ahmet'in Arkataş Müzesi!..., Kaleciye Yapılan Faul adlı denemelerdir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmadaki problem durumuna uygun olarak seçilen araştırma modeli, evren ve örneklemi, araştırmanın kapsam ve sınırlılıkları veri toplaması ve veri analizi ile ilgili bilgiler alt başlıklarla verilmiştir.

3. 1. Araştırmanın Deseni

Araştırmamızda, bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma modelinin uygulanması ise doküman analizi ve edebiyat sosyolojisinin kullandığı sosyolojik araştırma metodu ile sağlanmıştır.

3. 2. Verilerin Toplanması

Çalışmamız ile ilgili veri toplama sürecinde doküman incelemesi yoluyla Sunay Akın'ı ve eserlerini konu alan pek çok eser okunmuş, yazar ile ilgili videolar izlenmiş, kurduğu oyuncak müzesi ziyaret edilerek yazar ile röportaj yapılmıştır. Bunun yanında değer ve değerler eğitimi kavramlarının yer aldığı pek çok makale, yüksek lisans ve doktora tezi, bildiri, kitap incelenmiştir.

3. 3. Verilerin Analizi

Değerler ve değerler eğitimi başlıkları, Sunay Akın'ın eserlerinde daha çok yer bulan değerlerden daha az yer bulan değerlere doğru kademeli olarak sıralanıp yazılmıştır. Değerler ve değerler eğitimi başlıkları ile ilgili bilgiler aktarılırken ise Erol Güngör'ün *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* adlı profesörlük tezinde yer alan değer ölçütleri, çalışmamızda ölçüt olarak kabul edilmiştir.

3. 4. Evren / Örneklem

Çalışmamızda evren, Türk edebiyatında yazdığı eserlerle ses getiren yazarlarından Sunay Akın'ın düzyazı (deneme) türündeki eserleridir. Çalışmamızın örneklemine ise Sunay Akın'ın deneme türünde kaleme aldığı *İstanbul'un Nâzım Planı*, *Kız Kulesi'ndeki Kızılderili*, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*, *İstanbul'da Bir Zürafa*, *Onlar Hep Oradaydı*, *Kırdığımız Oyuncaklar*, *Kule Canbazı*, *Tuncay Terzioğlu*, *Ay Hırsızı*, *Bir Çift Ayakkabı*, *Geyikli Park*, *Hayal Kahramanları*, *Kalede 1 Başına* adlı 14 deneme eserindeki 585 denemede bulunan değerler ve değerler eğitimi unsurları oluşturmaktadır. Örneklemine ise bu eserlerde tespit edilen 442 denemede yer alan değerler ve değer eğitimine ilişkin unsurlar oluşturmaktadır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4. 1. SİYASÎ DEĞERLER VE ELEŞTİRİLER

4. 1. 1. SİYASÎ DEĞERLER

Bu başlık altında Sunay Akın'ın 14 deneme kitabındaki 585 denemesinde değer olarak karşımıza çıkan “siyasî değerler”den başlayarak, daha iyi bir dünya özlemi, insan haklarını, eşitliğe, adalete, barışa inanan; ırkçılığa, sömürüye, katliamlara, soykırımlara ve ötekileştirmelere karşı olan yazarın bu siyasî değerlere bakış açısı yorumlanacaktır.

Sunay Akın'ın eserlerinde en çok karşılaştığımız değerler siyasî değerlerlerdir. Yazar; toplumun şekillenmesinde, insanların huzur içinde yaşamasında, hak, özgürlük, eşitlik gibi değerlerin içselleştirilmesinde siyasetin önemini hemen hemen her eserinde vurgulamaktadır. Çünkü siyasî çatışmalar ve iktidarların yönetim şekli çerçevesinde oluşturduğu uygulamaların kısa sürede topluma yansıdığını düşünmektedir.

Bizim bakış açımıza göre siyaset, yasalarla oluşturulmuş ya da yüzyıllarca içselleştirilerek meydana getirilen, yazıya geçirilmemiş kuralların belirli bir düzen ve ideolojik bakış açısı ile toplumların sıkıntı çekmeden yaşamalarını sağlamak amacıyla oluşturulan bir yönetme sürecidir.

Toplumları oluşturan bireylerin sayılarının giderek artması, savaş ve benzeri uluslararası ya da ulusal çalkantıların sınırları değiştirmesi ve çeşitli sebeplerden dolayı yaşanan göçler neticesinde farklı kimliklere mensup bireylerin bir arada yaşamaya başlaması idare edilme gereksinimini artırmıştır. Bu durum da siyasetin ayrı bir disiplin olmasının önünü açmıştır. Siyasetin işlevselliğini tam manasıyla kazanabilmesi için temellerini insan hakları, eşitlik, özgürlük gibi evrensel değerler üzerine kurduğu bilinmektedir.

Erol Güngör, *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırma* adlı yapıtında bireylerin siyaset kavramı üzerinden yaptığı deney aracılığı ile değer açısından bireylerin eğilimleri doğrultusunda bir siyasî değer ölçütü oluşturmuştur. Bu ölçütler, “Bir seçimde iki oy kullanmak, hangi partiden para alırsa ona oy kullanmak, bir milletvekilinin kendi çıkarını düşünerek çoğunluğun zararına bir kanun çıkartması, kuvvetli bir ülkenin zayıf bir ülkeye adaletsiz bir politika uygulaması” (Güngör, 2000, s. 90) şeklindedir.

Yapılan bu deneyde 29 ölçüt belirlenmiştir. Güngör, en az düzeyde kötü olarak nitelendirdikleri içeriğe 1 puan, en kötü olarak nitelendirdikleri içeriğe ise 10 puan verecek şekilde çalışmasını sonuçlandırır. Deneydeki ölçütleri kullanarak elde ettiği veriler neticesinde Erol Güngör, siyaset kavramı kapsamında değerlendirilecek değerlere yönelik bir düşünce sistemi oluşturur. Bu sistem, kendi çıkarlarını düşünmeyen, kendi düşüncesinden olmayanlara zarar vermeyen ve adaletli olmayı gerektiren bir düşünce sistemidir (Güngör, 2000, s. 90-91). Çalışmamızda Erol Güngör'ün söz konusu deneyde belirlediği ölçütlerle şekillenen düşünce sisteminden hareketle Sunay Akın'ın eserlerinde siyasî değerler tespit edilerek incelenmiştir. Bundan hareketle öncelikle “siyaset” kavramına göz atmakta yarar vardır:

Siyaset diğer adıyla politika, gerçek anlamda bir çatışma ve iktidar kavgası olmasının yanında belirli bir oranda toplumu oluşturan tüm bireylerin faydası üzerine kurulan bir düzen

yaratma aracıdır (Kapani, 1983, s. 2). Toplumun tamamını kapsayan ve ilgilendiren ilişkileri en son kademedede meşru zora dayanarak düzenleme gayesinde olan eylemler bütünüdür (Dursun, 2002, s. 33).

Heywood'a göre ise siyaset, "en geniş anlamda insanların hayatlarını düzenleyen genel kuralları yapmak, korumak ve değiştirmek için gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir" (Heywood, 2008, s. 22). Heywood buna ek olarak siyaseti; iktidar kullanma, otorite kullanma, kolektif karar alma, kıt kaynakların tahsisi, aldatma ve manipülasyon yapma vb. ifadelerle değişik şekillerde de açıklamaktadır (Heywood, 2008, s. 23).

Siyaset kavramı ile ilgili tanımlar aracılığıyla yazarın metinlerine yaklaştığımızda, Sunay Akın'ın eserlerinde siyasî imgelerin oldukça fazla yer kapladığını görürüz. Özellikle siyasî akımlar doğrultusunda geliştirilen politik duruşun toplumun şekillenmesinde, olumlu ya da olumsuz yönde etkilenmesinde payı büyüktür. Buradan hareketle siyasetten yola çıkarak toplumu oluşturan bireylerin siyasî değer olarak içselleştirdikleri ideolojilerin ve düşünce sistemlerinin neler olduğu ile ilgili gerekli bilgilerin verilmesi çalışmamız için faydalı olacaktır. Akın'ın incelediğimiz 585 denemisinde 151 siyasî değer içeren denemeye rastlanmış, birçoğu birbiri içine geçen bu değerlerle ilgili aşağıdaki tespitlere yer verilmiştir.

4. 1. 1. 1. Devrim, İnsan Hakları, Adalet

Deneme türündeki eserlerinde "aydınlanmacı, güzel bir dünya" düşlediğini gördüğümüz Sunay Akın'a göre devrim; baskıların, haksızlıkların, adaletsizliklerin karşısında dik durmak ve bunlarla mücadele etmek anlamına gelir. İnsan haklarının göz ardı edildiğini, hukuksuzlukların yaşandığını düşündüğü modern çağda yazara göre özgürce yaşamak olanaksızdır. Bu anlamda yazar, devrim ruhunu yaşatanları ve bu uğurda düzenin değişmesi adına tepkisini ortaya koyanları tarihin hangi devrinde yaşarsa yaşasın takdir eder ve bu tavrı, bir değer olarak eserlerinde ele alır.

Arendt devrimi şöyle açıklar:

"Klasik kullanımda 'dönüş', 'geriye dönüş', 'döngü' anlamını taşıyan devrim kavramı, modern kullanımda klasik manasından kopmuş, 'dönüş', 'geriye dönüş', 'döngü' anlamından uzaklaşmış ve geçmişten 'keskin kopuş', 'radikal değişim' manasına vasıl olmuştur. Devrim, modern muhtevasında, klasik kullanımdaki gibi eski düzenin yeniden inşası anlamında değil, aksine eski toplumsal yapının reddine dayanan yeni bir toplum yaratma anlamında işlenmiştir" (Arendt, 2012, s. 35).

Çağdaş anlamda devrim fikrinin asıl ortaya koyduğu amaç; yeni, kusursuz bir toplum meydana getirmektir. Yeni bir toplum meydana getirmek maksadıyla var olan eldeki düzenin kökten değişimi fikrine dayanan modern devrim anlayışını Huntington, "politikada, hükümet faaliyetlerinde, liderlikte, sosyal yapıda, politik kurumlarda, toplum mitinde ve öncü değerlerde şiddetli yerel ve hızlı temel değişim" olarak açıklar (Huntington, 1968, s. 264). Robert Gurr ise "şiddet yoluyla başarılan köklü bir sosyo-politik değişim" şeklinde tanımlamaktadır (Gurr, 2002, s. 25). Bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi devrim, yeni oluşumların ve düzenin habercisi olan bir kavramdır ve Akın'ın denemelerinde de bu yönüyle öne çıkar.

Hukuk düzeni aracılığıyla kişilere tanınmış olan yetkilere ise hak denir (Kılıçoğlu, 1993, s. 50). Hak kavramının özgürlük haklarını içinde barındırmasının yanında devletten ve özel

kişilerden bazı somut edinimleri talep etme yetkilerini de içerdiğinden kapsamı daha geniştir.

İnsan hakları; insan onurunu gözetmeyi, insanın maddî ve manevî gelişimine katkı sunmayı bir gaye olarak ortaya koyan haklara verilen bir ad şeklinde düşünüldüğünde son birkaç asırda insanların en doğal hakları olarak düşünülmektedir (Akıllıoğlu, 1995, s. 8). Bu fikri destekleyen ve savunan doğal haklar öğretisi açısından insan hakları; insanın doğuştan itibaren sahip olduğu hak ve özgürlükleridir. Buna karşın kişi, topluluk şeklinde yaşamını sürdürme gayesiyle sahip olduğu bu hak ve özgürlüklerini topluma devrederek belli başlı yasal güvenceler edinmiştir (Tezcan, Erdem & Sancakdar, 2002, s. 29).

İnsan hakları kavramı ile bir arada düşünülen “adalet” kavramı ise; (Güncel Türkçe Sözlük, 2023) “yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe”, “hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme”, “bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları”, “herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk” şeklinde açıklanmaktadır. Rawls adalet kavramı ile ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir: “Birçok şey adaletli veya adaletsiz diye anılmaktadır. Sadece yasalar, kurumlar ve toplum sistemleri değil, birbirinden çok değişik eylemler, örneğin kararlar, hükümler ve ahlakî değerlendirmeler de, insanların tutumları ve davranışları, hatta kendileri bile adaletli veya değil diye adlandırılmaktadır” (Rawls, 1979, s. 23). İnsanın yaşam mücadelesinde ve toplumdaki bireylerle kurduğu ilişkilerinde dikkat çekici bir konumda bulunan adalet kavramı, geniş ya da dar bir açıdan değerlendirildiğinde ortak nokta, bireylerin diğer bireylerle kurduğu ilişkilerde aranmasıdır.

Sunay Akın’ın deneme türündeki eserleri incelendiğinde devrimci ruhu yansıtan, insan haklarına sahip çıkılmasını aşılaman, adalet ile özgürlüğü savunduğu ve adaletsiz tavra tepki gösterdiği 20 değer tespit edilmiştir. *Ayçöreği ve Denizyıldızı* adlı kitabında 7, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*’da 4, *Onlar Hep Oradaydı*’da 1, *Tuncay Terzihane*’sinde 1, *Geyikli Park*’ta 3, *Hayal Kahramanları*’nda 4 tane değer vardır. Yazar dolaylı olarak da devrim, insan hakları ve adalet değerlerine denemelerinde yer vermektedir.

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde yer verdiği “Nirde? Nirde?” adlı denemesinde yazar, Taksim Parkı’nın inşaat alanlarına dönüştürülme durumuna dikkat çeker. Yazısının başında Antalya’da 1997’de “Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık” gösterisinde ölçsüz güç kullanan polisin insan ve doğa haklarını savunan bir genci öldürmesine değinir ve devrimci duruşa vurgu yapar.

Yazar, Antalya’daki polisin gösterdiği ölçsüz tepki sonucu ölen genç sebebiyle cumartesi günleri toplanan annelerin duruşunu “devrimcilik”le birleştirerek yorumlar:

“1997 yılında, bir ay boyunca, her akşam, saat 21’de, ışıkların 1 dakikalığına yakılıp söndürülmesinin nedenini ‘temiz toplum’ değil, can güvenliği isteği şeklinde algılıyorum. ‘Sürekli Aydınlık İçin 1 Dakika Karanlık’ gösterilerine, Antalya’da, polisin saldırması sonucunda, gözaltına alınan bir vatandaşımızın, başına vurulmak suretiyle ölümüne neden olunması, ne yazık ki, tespitimi doğrulamaktadır. Bu eylem, her cumartesi günü Galatasaray Lisesinin önünde toplanan annelerin duyarlılığından kopuk olamaz. Çünkü insanları kaybedenlerin yüzleri istenilen aydınlıkla ortaya çıkacaktır. Karanlıkta ‘Devrimlerin bekçisiyiz’ sözünün de payı vardır. Unutmayın, devrim bekçilik yerine ‘süreklilik’ bekler devrimcilerden!” (Akın, 2019, s. 111)

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserindeki “Gülsüm’ün Komşusu” adlı denemede Akın, sanatçıların kitaplara yüklediği anlamlara, kitapları tutkuyla seven insanlara, Paris’teki entelektüel atmosferin oluşmasında kitapsever Paris halkına, kitap okuyan esirlere, çalınan bir çantada bulunan, yazımı yarım kalmış bir kitaba değinmiştir. Yazısının sonunda özgürlük adına mücadele eden devrimcilerin idam edilmesini, bir kitabın yarım kalan sayfasına benzetir. Yazar, özgürlüğü savunan devrimcilerin idam edilmelerini kendi şiirine ait dizelerle eleştirir: “Yaşamın bir roman olduğunu vurgulayarak başlamıştık yazımıza. Öyleyse bu kitapta asılan devrimcilerin yeri nedir? Sorunun yanıtını Sunay Akın’da buluyoruz:

Özgürlük kitabının
sayfaları arasına
cellatları kurduğu
darağacındaki ip
yarım kalan
sayfayı gösteriyor
okumaya devam edecek
nice insana” (Akın, 2019, s. 179-180).

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabındaki “Trene Bakan Mamut!..” adlı denemede ise yazar, adaletsizlik kavramına vurgu yapar. Akın, yazısının başında fotoğraf ve fotoğraf çekme eyleminin başlaması ile ilgili serüvenleri dile getirir. Sonra Sivas katliamından sorumlu olanların mecliste oturmasını eleştirir. Metin Göktepe’yi öldüren katillerin serbest kalmasından bahseder. Susurluk kazasında ortaya çıkan çete üyelerinin cezaevinden çıkmasına karşılık düşünce özgürlüğünün savunucusu olarak gördüğü gözleri görmeyen Avukat Eşber Yağmurdereli’nin bir mitingde yaptığı konuşmasından dolayı cezaevine gönderilmesini adaletsizlik olarak niteler ve üzüntüsünü dile getirir ve sözlerini şöyle tamamlar: “Bilim ve sanatın sınır tanımamazlığına inananlar, görme özürü Eşber Yağmurdereli’nin gözlerinin, tarihin çekmiş olduğu fotoğrafta açık çıktığını çok iyi bilmektedirler” (Akın, 2019, s. 209-210).

Ayçöreği ve Denizyıldızı yapıtında geçen “Dar Yaptılar Kaldırımları...” adlı denemede yazar, hakları için mücadele etmeyen pasif bir topluma eleştiri getirir. Sözüne kaldırımları anlatarak başlayan Akın için aslında bir ülkedeki ya da şehirdeki kaldırımlar çağdaş bir medeniyetin orada olup olmadığının göstergesidir. Kaldırımlara çekilen arabalara tepkisiz kalan toplumun; aslında özgürlükler, sahip olduğu haklar, oluşan olumsuzluklar karşısında da sessiz ve tepkisiz kalacağına inanır. Akın, kaldırımda yürümesi gerekirken apartman sakinlerinin camlardan attıkları yüzünden yolun ortasından yürümek zorunda kalan Nâzım Hikmet’in bir anısına yer verir. Yazara göre düşme tehlikesi olan tabelaların asılı olduğu kaldırımlara düşmesinden korkmadan rahatça yürüyenler aslında toplumda meydana gelen kayıplardan da rahatsızlık duymaz.

Yazarın kaldırımların otopark olarak kullanılmasına tepki göstermeyen topluma, insan haklarına ve özgürlüklerine bir “değer” olarak nasıl baktığını şu satırlarla ortaya koyar: “Kaldırımda yürürken yolumuzun üstüne park etmiş bir arabaya sessiz kalışımızla gaz veriyoruz farkında olmadan, ülkenin herhangi bir yerindeki hatalı sollamaya! Evinin önündeki kaldırıma sahip çıkmayan bir toplum, insan hakları konusunda elbette sınıfta kalacaktır” (Akın, 2019, s. 211).

Yazarın bir “medeniyet göstergesi” olarak gördüğü kaldırımlarla ilgili düşünceleri, sahip oldukları haklara duyarlı olmayan toplum ile ilgili görüşleriyle birleşerek şöyle devam eder: “(...) Rüzgârlı havalarda, tepesinin üstünde sallanan tabelalardan korkmadan, rahatlıkla yürüyebilenleri hiç, ama hiç anlayamıyorum. (...) Kaldırım duyarlılığını içinde taşımayan bir toplumun orman kanunlarıyla yönetilmesi son derece doğaldır” (Akın, 2019, s. 212).

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde dile getirdiği “Suud Makinesi” adlı denemede Akın, kaleme aldığı yazılarında asansöre ilk kez yer veren Ahmet Mithat Efendi ile başladığı cümlelerine New York’taki büyük asansörleri gören Türk ve yabancıların bu teknolojik icat ile ilgili farklı bakış açılarına sahip kişilerin izlenimlerini yansıtarak devam eder. Akın için en etkileyici tespitler Lütfiye Hanım’ın yaptıklarıdır. Asansörcülerin grevlerine tanık olan Lütfiye Hanım, grev sayesinde asansörcülerin istediklerine kavuştuğunu da belirtir çünkü onların istedikleri yapılmazsa şehir hayatı altüst olacaktır. Sunay Akın söz konusu denemede, “grev” üzerinden hükümetlerin ve devlet yetkililerinin kendi ihtiyaçlarını etkileyecek bir konu ile ilgili grev yapıldığında ancak birtakım hakları iyileştireceklerine inanır.

Yazar, Lütfiye Hanım’ın gözlemleri ile New York’ta her gün binlerce insan tarafından kullanılan asansörlerin günlük hayattaki yerine ve asansörcülerin isteklerinin gerçekleştirilmesi için yaptıkları “grev” düşüncesi karşısında yetkililerin tavrını şu sözlerle yorumlar:

“New York’taki asansörlerin bir gün içinde taşıdığı yolcu sayısının kentteki tüm taksilerin, otobüslerin ve trenlerin taşıdıklarından daha fazla olduğunu belirten Lütfiye Hanım, asansörlerin yine bir gün içerisinde yaptıkları yolun dümdüz uzatılsa Chicago’ya varacağını yazdıktan sonra da çok önemli bir konuya değinir: Geçenlerde New York’un asansörcüleri, ‘Şunu isteriz bunu isteriz, yapmazsanız hep birden grev yapar, çalışmayız’ diye bir korkutma yapmışlar. Bunun tesiri hemen görülmüş. Çünkü bu grev şehir hayatını altüst edebilirdi” (Akın, 2019, s. 233-234).

Önce Çocuklar ve Kadınlar kitabındaki “Bir Kaşık Çorba Uğruna” adlı denemede Akın, Potemkin adlı zırhlının 1905 yılında kapitalist düzene tepki göstermeye öncülük etmesine dikkat çeker. Özgürlüklerine, haklarına kavuşmak isteyen insanların Çar ile konuşmak için harekete geçerken büyük bir zulümle karşılaşmaları sonucu ayaklanmaları ülkenin pek çok kentine yayılır. Çar, Japonya ile girdiği savaşta yenilir, halkının çok zor koşullarda yaşamasına neden olur. Aslında Çar’a sadık olan halk, onunla konuşmak istediğinde beklenmedik bir tepki görür. Binden fazla insanın bu kaosta öldürülmesi, diğer şehirlerdeki işçi ve ailelerini de ayaklandırarak onların da tepki göstermelerine yol açar. Potemkin zırhlısı Rusya’nın Odessa kentindeki Çar’a bağlı birliklerin olduğu askeri alanı topa tutar. Bu direniş 1917 Devrimi’nin temellerini oluşturacaktır. Yazar, Rusya’daki bu insanların özgürlüklerini ve haklarını elde etmek için verdiği mücadeleyi anlatırken, özgürlükleri ve insan hakları için direnen bu insanlara olan saygısını da yansıtmış olur:

“Rusya’da, özgürlük ve haklarını isteyen insanlar harekete geçmiştir artık, Devrimci hareket grevlerle dalga dalga yayılır. Karadeniz’in kıyısında önemli bir liman kenti olan Odesa’da da genel grev vardır. Her gece ışıkları görülen, açıkta demirli gemi de Potemkin zırhlısıdır. Gemideki askerlere kokmuş, kurtların kaynadığı etin yedirilmek istenmesi bardağı taşıran damla olur. Çar yanlısı subayların baskısı üzerine ayaklanan denizciler, suya atarlar zorbaları. Potemkin, 27 Haziran’ı 28’e bağlayan gece askerler tarafından limana götürülür... Ama yiyeceklerinin tükenmesiyle baş gösteren açlık sonrasında, gemiyi terk etmek zorunda kalırlar. Tarihte ilk kez bir geminin öncülüğünde gerçekleşen bu olayın, 1917 Devrimi’ne etkisi oldukça büyüktür” (Akın, 2019, s. 143-144).

Önce Çocuklar ve Kadınlar kitabında geçen “Kavun Kabukları” adlı denemede yazar, aynı zamanda bir şair olarak hikâyesini anlattığı Che Guevara’yı anlatır. Kaçak olarak bindikleri gemilerle yolculuk ederken başlarından geçen ilginç maceraları, zorluklarla ve ölüm tehlikesiyle dolu yolculuklarını kaleme alır. Yazar, yazının sonunda diktatör yönetimin başında olan Batista’yı eleştirirken devrimci Che Guevara’yı halkın temel hakları için yaptığı “devrim”den dolayı öven ifadelerle yer verir: “(...) Yol bir efsaneye doğru götürür şairi. Adını ‘Ernesto Che Guevara’ olarak yazdırır devrimin seyir defterine!.. Ve şair, sırdaşından çok uzaklarda, dalgaların deniz kabukları armağan edeceği toprakları olmayan Bolivya’da öldürülür” (Akın, 2019, s. 241).

Akın çizgi romanların hem kendi hayatındaki hem de o dönemde okuyan kişilerin gelişiminde nasıl bir etkisi olduğuna değindiği *Tuncay Terzioğlu* kitabındaki “Nâzım’ın Unutulan Bir Şiiri!..” adlı denemesinde, çizgi romanlar üzerinden yorumlar yapar. Çizgi romanların pek de çalışmayan, başarısız öğrencilerin okuduğu algısını eleştirirken, Teksas çizgi romanındaki sömürgecilere karşı mücadele veren kahraman ile Deniz Gezmiş’i özdeşleştirir. Akın, Teksas’taki kahramanın ve Deniz Gezmiş’in idamı arasında kurduğu ilişkiyi ise aşağıdaki gibi belirtir:

“Çelik Bilek de yabancı değil, Teksas’ın öbür adıdır. Çizgi roman kahramanının sömürgecilere karşı olan yönünü seven çocuğu da hepiniz tanırırsınız: O çocuk ki, ülkesinin bağımsızlığı için direnirken Teksas kadar şanslı olamayacak ve arkadaşları Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan’la birlikte darağacında katledilecektir. Hayat, Deniz Gezmiş için bir çizgi roman değil, yaşam ile ölüm arasındaki çizgide insan sevgisini denge çubuğu yaparak yürümeye çalıştığı bir romandı” (Akın, 2020, s. 90).

Geyikli Park’taki “Japon Adaleti” adlı denemesinde Akın, Tokyo Cami’nin yapımında etkili olan Mustafa Kemal’e ve 2000 yılındaki ikinci açılışına verilen desteğe dikkat çeker. 1938 yılından beri ay-yıldızlı bayrak Tokyo Cami’nde dalgalanmaktadır. Akın, mahkeme kararı ile Tokyo Cami’nin Türklere ait olduğunu Japon adaleti üzerinden şöyle dile getirir:

“Kurban Ali’nin ölmesi üzerine, mirasçısı olan karısı caminin arsasını Pakistanlılara verir. Bunun üzerine Türkler tarafından malın iadesi davası açılır. Japon adaleti, tarihi süreci inceleyerek Tokyo Camii’nin Türkiye Cumhuriyeti’nin olduğuna karar verir. Mahkeme kararında, arazi üzerine camiden başka bir şey yapılamayacağı kaydı vardır. Davayı kaybeden Pakistanlılar vazgeçme niyetinde değildirler. (...) Tokyo Camii’nin 2000 yılındaki ikinci açılışında önüne asılan bayrağın sürekli olarak kalmasına karar verilir... (...) Pakistanlılar, bayrağın indirilmesini ister. Bu istek de caminin Türkiye Cumhuriyeti’nin olduğu gerekçesiyle geri çevrilir. Ay-yıldızlı bayrak, Tokyo Camii’nde 1938 yılında açıldığı ilk günden beri depremler ve fırtınalar arasında dalgalanmaktadır” (Akın, 2020, s. 254).

Geyikli Park’ta yer verdiği “Berlin’de Hâkimler Var” adlı denemesinde yazar, Alman Kralı I. Friedrich’in hayatı boyunca iyi geçinemediği veliaht oğlu II. Friedrich’in adalet ve eşitlik üzerine yaptıklarına değinir. Postdam’da yaptırmayı planladığı Sanssouci Sarayı’nın arkasındaki değirmenin varlığı üzerinden Kral ve değirmenci arasında geçen diyalog aracılığıyla “adalet” kavramının önemine dikkat çeker:

“Büyük Friedrich, sarayının daha büyük olmasına engel olan değirmenin satın alınarak yıkılmasını emreder. Ne var ki, sahibinin değirmeni satmaya niyeti yoktur. Kral, adamlarıyla değerinin çok üstünde para vereceği haberini gönderse de, değirmenci teklifi reddeder. Bunun üzerine II. Friedrich, değirmencinin yüzüne kendisinin kral olduğunu, istese değirmeni para vermeden de elinden alabileceğini haykırır. Değirmenci, büyük bir

soğukkanlılıkla, bunu yapabileceğini söyledikten sonra insanlık tarihinin en unutulmaz yanıtlarından birini verir:

‘Ama unutmayın ki, Berlin’de hâkimler var.’ Hiçbir güç, hiçbir iktidar, kral dahi olsa adaletten üstün değildir! Bir değirmencinin Alman Kralı II. Friedrich’e söylediği bu söz, adaletin karşısında herkesin eşit olduğu gerçeğini taçlandırmış ve totaliter rejimlerin yıkılmaya başlayacağı dönemin habercisi olmuştur” (Akın, 2020, s. 80-82).

Geyikli Park’taki “Devrimin Sesi” adlı denemesinde Akın, Fransa’da eşitlik, kardeşlik, özgürlük kavramını savunan devrimcilerin İstanbul’da da faaliyet göstermesi üzerine kraldan çok kralcı olanların bu çalışmalara karşı duruşlarını anlatır. Ayrıca denemesinde, Fransız İhtilali’nin zeminini hazırlayan insan hakları, cumhuriyet ve eşitliğin genişleme serüvenini anlatır. Yazar, bu denemesinde Raşit Efendi’nin kralcı diplomata insan hakları dersi sayılabilecek sözlerini şöyle ifade eder:

“Beyoğlu’nda, 1789 yılında şapkasına mavi, beyaz ve kırmızı renklerden oluşan kokartlar takan, kurdeleler bağlayan kadınlar ve de erkekler görülür. Bir moda gibi kıyafetlerini bu üç renkle süsleyenlerin hepsi de Fransız’dır. Ülkelerindeki ‘eşitlik, kardeşlik, özgürlük’ rüzgârını İstanbul’da da estiren Fransızların çoğunluğu tüccar olmakla beraber, onlara sempati duyanlar da, yarım kalmış bir Paris taslağını andıran Beyoğlu’nda boy göstermektedirler.

Fransız Devrimi’nden İstanbul’a yansıyan bu tür görüntülerden herkesin memnun olduğunu söyleyemeyiz. İstanbul’daki Avrupa krallıklarının diplomatları ve din adamları, kentte yaşayan Fransızların kıyafetlerine kadar yansıttıkları devrim havasından son derece tedirgin olurlar. Tüm bunlara bir de Fransızların dağıttığı propaganda bültenleri eklenince, ‘kralcılar’ın sabrı iyice taşar. Öyle ki, bir Avusturyalı diplomat, dönemin dışişleri bakanı sayılabilecek (reis ül-küttap) Raşit Efendi’den, Fransızların elbiselerine devrim kokartı takmalarının yasaklanmasını ister. Raşit Efendi, kralcı diplomata, devrine göre insan hakları dersi sayılabilecek şu karşılığı verir:

Dostum, devlet-i âliye Müslüman’dır. Buraya gelen ecnebilerin âdet ve giyimi bizi ilgilendirmez. Biz dost devletlerin tebaasını misafir olarak görürüz. İster başlarına kokart takarlar, isterse üzüm küfesi geçirirler, bizim derdimiz değildir” (Akın, 2020, s. 85-86).

Akın, devrimin Fransa’nın bilimde ve sanatta olumlu etkilerini anlatarak devrimi neden olduklarıyla bir “değer” olarak över:

“Fransız Devrimi’nin öncülerinden Voltaire, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın İbrahim Şinasi Efendi ve Ahmet Cevdet Paşa’yla birlikte ‘yeniliğin üç büyük muharriri’ olarak anacağı Mehmet Münif Paşa’nın, 1800’lerin ikinci yarısında çıkardığı gazete ve dergilerde yer alan yazılarıyla, düşünce tarihimizde kendinden söz ettirmeye başlayacaktır.

Aradan yıllar geçecek, bilginin mabedi olan müzeler ve kitap okuma konusunda Türkiye’yi geride bırakan Fransa, devrim sırasında düşüncesini söylediği için nice insanın öldürüldüğü Concorde Meydanı’nın adını, ses hızını aşan uçağa verecektir!” (Akın, 2020, s. 88)

Hayal Kahramanları eserindeki “Ölene Kadar Doymayacağım” adlı denemesinde yazar, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının yargılanmasında görev alan Hâkim Nahit Bey’in idam kararına karşı oy kullanmasına dikkat çeker. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının idam edilmesi ona göre adaletsizliğin bir örneğidir. Yazar, Hâkim Nahit Saçlıoğlu’nun adaletin yerini bulması için gösterdiği çabaya rağmen Deniz Gezmiş’in idamını şu sözleri ile eleştirerek dile getirir:

“Hâkim Nahit Bey’in onurlu hukuk savaşı da adaleti çiğneyenlere engel olamayacak ve 6 Mayıs 1972’de Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan idam edilecektir. Nahit Bey, 2006 yılının 10 Ağustos günü hayata yumar gözlerini. Cumhuriyet tarihimizin yüz akı hukukçusunun tabutunu taşıyanlar arasında Deniz Gezmiş’in ağabeyi Bora Gezmiş ve kardeşi Hamdi Gezmiş de vardır. Ve elbette, yazdığı onca güzel öykünün yanında, kuşevlerinin yegâne şiirini yazan oğlu Mehmet Zaman Saçlıoğlu da” (Akın, 2019, s. 28).

Türklerdeki ilk çay yetiştiriciliği ile sözlerine başladığı *Hayal Kahramanları* yapıtında yer verdiği “Yedi Bela Çetesi” adlı denemesinde yazar, İngiltere’den Amerika’ya çay götüren bir gemiye, İngiltere’nin baskı kurduğu halkın protesto için çaylarını Boston Limanı’nda dökmesine değinir. Amerika’nın bağımsızlığında önemli bir çizgi roman karakteri olan Teksas’ın mücadelesini dile getirir. Akın, bu denemede de Deniz Gezmiş ve Teksas arasında özgürlük, bağımsızlık ve adalet kavramları üzerinde bir bağ kurar.

Dokuz on yaşlarındaki çocukların “Yedibela” adını verdikleri bir çete kurduğunu açıklayan yazar, Amerikan devriminin hayal kahramanı Teksas’ı seven Yedibela çetesinin liderini Deniz Gezmiş’le özdeşleştirir:

“Sivas’ta dokuz on yaşlarındaki çocuklar bir çete kurarlar. Demokrat Parti’nin baskısının yoğun olarak hissedildiği dönemde kendilerine ‘Yedibela’ adını veren çocuklar, birlikte hareket etmekte ve aralarından birine yapılan kötülüğe hep birlikte karşı gelmektedirler. Çetenin üyelerinden biri olan aydınlanma, özgürlük ve emek tarihimizin güçlü ve onurlu kalemlerinden Aydın Çubukçu, Yedibela’nın lideri hakkında şu bilgiyi verir: O sıralar Çelik Bilek diye bir çizgi roman kahramanı vardı. Deniz, Çelik Bilek’i çok severdi. Sınıfta, onun İngiliz sömürgecilerine karşı Amerika’nın bağımsızlığı için savaş veren bir kahraman olduğunu anlatırdı. Amerikan devriminin hayal kahramanı Teksas’ı seven, Yedibela çetesinin lideri olan çocuğun adını, kâğıt bir gemi yapıp özgürlük sularına bıraktığımız ‘Devrim’ adlı şiirimizin son iki dizesinde okuyalım:
Kim bilir kaç yunus görmüş
kaç deniz gezmiş” (Akın, 2019, s. 33).

Hayal Kahramanları kitabındaki “Define Haritası” adlı denemesinde dünyanın tepetaklak gösterildiği El İdris’in haritası ile başladığı sözlerine Batı olarak bilinen sömürgeci toplumların haritalarda bile kendi egemenliklerini kurduğu toprakları daha büyük, görkemli gösterdiğini, bunun da aslında adaletsizliklerinin bir yansıması olduğunu gözler önüne serer.

Türk toplumuna denizcilikle ilgili pek çok darbe vurulduğuna değinen yazar, ülkesi için mücadele veren idealist insanların darbe girişimi ile suçlanıp özgürlüklerinin elinden alınması, ailelerinin yaşantılarını da derinden etkilemiştir. Yazarın tarihe “Balyoz Davası” olarak geçen iddiaları eleştirdiği ifadeleri şöyledir:

“II. Abdülhamit döneminde donanmanın beline indirilen balyozdan dolayı, emperyalist güçlerin donanmasının Akdeniz ve Ege Denizi’ni hiçbir gemimizin direnişiyle karşılaşmadan rahatlıkla geçip Çanakkale’ye dayanmaları gibi, 2011 yılında da denizcilerimize benzer bir kumpas kurulmuştur. Tarihe ‘Balyoz Davası’ olarak geçen ve en üst düzeyde, donanmanın beyni sayılacak insanların asılsız iddialarla ‘terörist’ olarak yargılandığı süreçte, hukuk adına işlenen bir katliam yaşanır. (...) Milletine hizmet etmek dışında hiçbir amacı olmayan, idealist nice masum insanın özgürlüğü ellerinden alınır. Kurmay Albay Mehmet Örgen, 4 Temmuz 2011’de Balyoz davasında tutuklanan denizciler arasındadır. (...) Oysa Mehmet Örgen iddia edilen tarihte Türkiye’den çok uzakta, NATO’da görev yapmaktadır. İşin trajikomik yanı, Albay Örgen, 17 Ağustos

2001'den 9 Ağustos 2005 tarihine kadar bulunduğu yurtdışı görevi sırasında, savcının iddia ettiği darbe hazırlıklarının yapıldığı dönemde Türkiye'ye hiç gelmemiştir!" (Akın, 2019, s. 139-140)

Hayal Kahramanları'ndaki "İşgal Yıllarının Gizli Kahramanı" adlı denemede yazar; İstanbul'un işgal edildiği yıllarda işgalcilere karşı halkını ve şehrini savunan külhanbeylerinden bahseder. Haldun Sevel de onlardan esinlenerek "Ustura Kemal" adında bir resimli roman oluşturur. Yazara göre, çeteyi oluşturan gençlerin reisi ise gerçek hayatta Nâzım Hikmet'tir. Yazar, Haldun Sevel'in çizdiği ve bağımsızlık için eyleme geçen devrimci ruhu yansıttığını belirttiği "Ustura Kemal"i oluştururken Nâzım Hikmet'ten esinlendiğini dile getirir:

"Şiirde anlatılan, bağımsızlık için eyleme geçen devrimci ruhtur. Kısa bir süre sonra Haldun Sevel'in Ustura Kemal'de korkusuzca direnişlerini anlattığı Ankara'nın adamları genç şairi bulurlar ve kendisine hazır olması söylenir. Çok geçmeden de yürekli genç Anadolu'ya doğru yola koyulur.

Fenerbahçe burnundaki deniz fenerine bakıp yakılan Hintli askerlerden dolayı kapkara olduğu işgal yıllarını gören yok artık.

Haldun Sevel'in, işgal altındaki İstanbul'da bir külhanbeyinin maceralarını anlattığı Ustura Kemal'de, Hintli casus olarak yerbilimci Prof. Dr. Şener Üşümezsoy'u çizdiğini fark eden de çok azdır.

Beyoğlu'nun arka sokaklarında Hintli asker kovalayan ve işgal güçlerinin bayraklarını indiren çete reisinin Nâzım Hikmet olduğunu bilense 'Hint kumaşı' gibi az bulunur" (Akın, 2019, s. 178).

Yukarıda verdiğimiz örneklerden hareketle, Sunay Akın'ın ülkeyi güzel günlere götürmede, ülkede ve dünyada evrensel barışı tesis etmede "devrim" düşüncesini bir değer olarak gördüğünü, bu düşünceyle özdeşleştirdiği Nâzım Hikmet, Deniz Gezmiş, Che Guevera gibi kişileri "kahraman" olarak gördüğünü, her türlü sömürüye meydan okuduklarını düşündüğü bu kişilerle bazı çizgi roman kahramanlarını da özdeşleştirerek onları birer "model" olarak okuyucularına sunduğunu, onlar üzerinden mesajlar verdiğini söyleyebiliriz.

4. 1. 1. 2. Düşünce Özgürlüğü

Özgürlük kavramı "herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu, serbestî" ve "her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu, hürriyet" olarak tanımlanmaktadır (Güncel Türkçe Sözlük, 2023).

Özgürlük, bireysel bir husus olarak algılsa da bireyin içinde bulunduğu toplumla anlam kazanan bir değerdir. İnsan, çevresini oluşturan insan grubu tutsakken tek başına özgür olmayı anlamsız bulmuştur. Bireyin özgürlüğü, onu var eden topluma da yayılır. Toplumu oluşturan her birey, özgür olursa özgürlük değerinin anlamı da doğru bir şekilde algılanır (Özgür, 2019, s. 55).

Özgürlük bireyin temel hakkıdır ve bir yaşantı biçimidir. Ayrıca özgürlük, birey için yaşama sanatıdır. Aynı zamanda özgürlük, birçok seçenek arasından seçim yapabilmektir (Erdinç, 2022, s. 86).

Özgürlük; bireyin var olmasında, yaşama tutunmasında önemli bir yer teşkil eder. Bu durumun farkında olan Akın, eserlerinde pek çok kez özgürlüğü elinden alınmış, düşüncelerini ifade ettiği için hapse atılmış, işkence görmüş, hatta öldürülmüş kişilerin hayatlarından örnekler vererek özgürlük değerinin önemini aşılayamaya çalışmıştır. Özgürlük, bedensel olarak hür davranabilmenin yanında düşünce olarak da hür olabilmeyi gerektirir. Her iki durum da birbirini tamamlar, birinin yokluğu diğ erinin oluşmasında engeldir.

Ayrıca özgürlük, aydınlanma sürecinin işlevini kazanmasında önemli bir aşamadır. Özgürlüğün yaşatıldığı toplumlarda aydınlanmacı çalışmaların da varlığından söz edilebilir.

Güncel Türkçe Sözlük'te (2023) “düşünce özgürlüğü”, “düşüncenin dış baskı ve yasaklarla sınırlandırılmaması, fikir hürriyeti” şeklinde tanımlanmaktadır. Kant'a göre, toplumların aydınlanması kişilerin aydınlanmasına oranla daha kolaydır. Çünkü toplumda her zaman özgür düşünebilen ve aydınlanmış birkaç kişi bulunur ve eğer bu kişilerin yollarına ket vurulmaz ise, bunlar bilgi ve birikimlerini diğ er insanlarla paylaşarak toplumsal bir aydınlatmayı başlatabilirler. Nitekim toplum içinde bağımsız düşünebilen birkaç kişi muhakkak bulunacaktır; bunlar öncelikle kendi boyunduruklarını atacaklar, bundan sonra da insanın değ eri ile bağımsız düşünmenin insan için bir ödev olduğu düşüncesini çevrelerine yayacaklardır (Kant, 2014, s. 317).

Kant, toplumsal dönüşüm ve aydınlanmanın gerçekleşmesinde yönetici pozisyonundaki kişiye, yani hükümdara da önemli görevler yükler. Yönetici, her zaman halkın isteklerini 11 göz önünde tutarak yasalar yapmalı ve her zaman kendisine şu soruyu sormalıdır: “Acaba aynı ulus karar vermede kendi başına bırakılsaydı bu yasayı kendi kendisine de koyar mıydı?” (Kant, 2014, s. 320)

Kant'a göre, oluşturulan yasalar ve yapılan düzenlemeler, halkın takdirini ve onayını kazanması gerekmektedir, bu, halkın özgürleşmesinin önünü açmak için elzemdir. Zira Kant açısından, ileride göreceğimiz gibi hem ahlaksal bağlamda hem de politik bağlamda özgürlük, kişiye ya da toplumlara dışarıdan bir dayatma olmadan onların kendi kararlarını kendilerinin almasını ve kendi akıllarını kullanarak uyacakları yasaları kendilerinin belirlemesini gerektirir. Kişilere dışarıdan dayatılan zorlamalar, onları özgür değil, tersine bağımlı yapar. Çünkü Kant, şimdilik kısaca belirtmek gerekirse, kişinin kendisi dışında bulunan nedenlerce belirlenmesini heteronomi olarak adlandırır, heteronom olarak insan herhangi bir doğ a varlığından farklı değildir. Oysa insan, dışarıdan dayatma olmaksızın kendi kararlarını kendi aklı ile belirleyebilme olanağı ile otonom olabilen, dolayısıyla özgür olma olanağını kendisinde taşıyan bir varlıktır ve bu olanağı etkinleştirebildiği zaman asıl anlamda insansal değ erine kavuşmuş olacaktır. Bu nedenle yöneticinin koyduğu yasaları halk kendisinden çıkmış yasalar olarak görmelidir; aksi olur ise, hükümdar yasaları tekrar gözden geçirerek var olan eksikliklerin üzerine gitmeli ve yeni yasalar önermelidir. Şu hiçbir zaman unutulmamalıdır ki “bir ulusun kendi kendisine bile yükleyemeyeceği herhangi bir şeyi, hükümdarı ya da yöneticisi ona haydi haydi yükleyemez” (Kant, 2014, s. 321). Dolayısıyla hükümdar kendi görüş ve düşüncelerini halka dayatmak yerine, halkın ruhunun kurtuluşu için halkını kendi kendisinin önderi olması için göreve çağırmalıdır. Gerçek bir hükümdarın asıl görevi ve kendisinden sorumluluk isteyen işi, “ellerinden geldiğince kendi

kurtuluş yollarını belirleyip bunları harekete geçirmek ve geliştirmek için en iyisini yapanlara güç kullanarak engel olanları durdurmaktadır” (Kant, 2014, s. 321). Aydınlanma ancak böyle yöneticiler ve bu yöneticilerin yolunu açtığı kişilerin kamuyu aydınlatma özgürlüklerinin engellenmemesi ile mümkün olabilir. Dolayısıyla aydınlanma için tek çıkar yol, düşünme özgürlüğünün ve kamusal alanın tesis edilmesi, düşünme yetisi olan aklın otonomisi önündeki tüm engellerle mücadele edilmesidir (Çörekçioğlu, 2004, s. 20).

Sunay Akın’ın deneme türündeki eserleri dikkate alındığında özgürlük ve düşünce özgürlüğü denemelerde çokça kendine yer bulan siyasi değer arasında karşımıza çıkmaktadır. Yazar, özgürlüğü savunanlarla ilgili anlatılarının yanı sıra özgürlük değerini ağırlıklı olarak özgürlükleri kısıtlanan kişilerin yaşadıkları üzerinden aşılar ve yapılan baskıları ve düşüncelerinden dolayı insanların ellerinden özgürlüklerinin alınmasını eleştirir. Özgürlüğü siyasi değer ile birlikte bir sosyal oluşum olarak da genişletmek yanlış olmayacaktır çünkü siyasi figürlerin aldığı kararlar, yasalar ve yönetim şekilleri toplumsal boyuttaki özgürlüğü doğrudan etkilemektedir.

Akın’ın eserleri incelendiğinde 23 denemede özgürlük ve düşünce özgürlüğü değerine rastlanmaktadır. *İstanbul’un Nâzım Planı*’nda 4, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*’nda 3, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*’da 5, *İstanbul’da Bir Zürafa*’da 3, *Kırdığımız Oyuncaklar*’da 2, *Tuncay Terzioğlu*’nda 2, *Bir Çift Ayakkabı*’da 2, *Geyikli Park*’ta 1, *Kalede 1 Başına* adlı eserinde ise 1 tane değer varlığından söz edilebilir.

İstanbul’un Nâzım Planı kitabında ilk sırada yer alan “Nâzım Hikmet ve Kız Kulesi” adlı denemesine 1827 yılında Almanya’nın Brandenburg kentinde dünyaya gelen ve aile içinde baş gösteren huzursuzluklardan dolayı bir Fransız yetimhanesine gönderilen Karl Detroit’i anlatarak başlar. Yazıda Nâzım Hikmet ile ilişkilendirdiği özgürlük kavramına dikkat çeker.

1950’de sıcak bir Temmuz günü hapisneden çıktığı ilk gün Nâzım Hikmet ailesi ve arkadaşları ile içerideyken en çok yapmak istediği şeye yaklaşıyordur. Büyük dedesi Mehmet Ali Paşa’nın on iki yaşında yüzerek çıktığı Kız Kulesi’ne Nâzım Hikmet on iki yıllık bir hapisneden hayatından sonra ilk kez bakar. Arkadaşları on iki yıl boyunca hapisneler ve hastaneler arasında geçen sürede hep sorarlar: “Özgürlüğüne kavuştuğunda en fazla istediğin nedir? Elbirliğiyle sana hazırlayalım.” Nâzım Hikmet ise Kız Kulesi’nin karşısında elini denize soktukten sonra bu sorunun yanıtını verecektir.

Yazar, Nâzım Hikmet ve büyük dedesi Mehmet Ali Paşa arasında özgürlük kavramı üzerinden bir bağlantı kurmaktadır. Karl (Mehmet Ali Paşa) yetimhanede ve gemide geçirdiği kısıtlı hayattan kurtuluşu miço olarak çalıştığı gemi İstanbul’a geldiğinde denize atlayıp Kız Kulesi’ne doğru yüzerek elde eder. Torunu Nâzım Hikmet’in de on iki yıllık hapis hayatından sonra gitmek istediği yer Kız Kulesi’dir. Kız Kulesi’nin karşısında elini suya sokup deniz sesini dinlemek onun için tam anlamıyla özgürlüğüne kavuşmaktır.

Yazar için özgürlük kavramından bahsedildiğinde akla ilk gelen kişi nasıl Nâzım Hikmet ise Nâzım Hikmet için özgürlük ise Kız Kulesi’dir.

Akın da 1974 yılında Kız Kulesi’ne Salacak Plajı’ndan yüzmek ister fakat askerler kuleye ulaşmasına engel olur. Şiir kitaplarıyla 1992 yılında gittiği Kız Kulesi’ni insanlığın gerçek

yasalarını şairlerin koyduğu düşüncesiyle Şiir Cumhuriyeti ilan eder. Yazar Nâzım Hikmet ve Kız Kulesi arasında özgürlük kavramı ile kurduğu bağı şöyle dile getirir:

“Dipnot: 1962 yılında, Trabzon’da, terzi bir babanın ikinci oğlu dünyaya gelir. Adını ‘Sunay’ koyarlar... Ailesiyle İstanbul’a göç eden çocuk, ilk kez annesiyle gittiği bir misafirlikte çay tabağının içinde desen olarak gördüğü Kız Kulesi’ne on iki yaşındayken Salacak Plajı’ndan yüzse de, kuledeki askerlerin izin vermemesiyle küçük adacığa çıkamamış, kayalıklarda soluklanıp, kıyıya geri dönmüştür.

1992 yılında elinde şiir kitaplarıyla çıktığı Kız Kulesi’ni, insanlığın gerçek yasalarını şairlerin koyduğu düşüncesiyle ‘Şiir Cumhuriyeti’ ilan eder!.. Ve, ilk yasa olarak Nâzım Hikmet’in iki dizesini okur:

‘Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür / ve bir orman gibi kardeşçesine...’

Kimilerine göre ‘šov’ yapan, kimilerine göre İstanbul’un en yakın arkadaşı olan bu çocuk 12 Eylül gününde doğmuştur ve 1980’den beri yaş gününü kutlamamaktadır” (Akın, 2019, s. 5).

Yazar için de ilk kez bir çay tabağı deseninde gördüğü Kız Kulesi özgürlüğün merkezidir. 12 Eylül’de gerçekleşen askeri darbeyi özgürlüklere, kardeşçe yaşamaya büyük bir engel olarak görmektedir ve bu tutumunu 1980’den sonra doğum gününü kutlamayarak göstermektedir.

Vapurun küpeştesinden uzaklaştığında Kadıköy İskelesi’ne ne zaman baksa Tuna’nın suyu olmak isteyen Nâzım Hikmet’i hatırladığını söyleyen yazar, *İstanbul’un Nâzım Planı* eserindeki “Batmak Pahasına” adlı denemesinde düşünce özgürlüğüne dikkat çekmektedir. Kadıköy İskelesi’ne çarpan dalgalarda memleket özlemi içinde çırpınanın Nâzım Hikmet ve onun gibi düşüncelerinden dolayı ülkelerinden ayrı kalan nice yurtseverin özlemi dünyanın tüm dalgakıranlarını aşarak Kadıköy İskelesi’ne ulaşmaktadır.

Kadıköy İskelesi’nden kalkan vapurda seyir halindeyken önünden geçen gemilerin güvertesine dikkatle bakan Akın, önünden geçen gemilerin güvertelerine bakarak haftalarca, aylarca denizlerde dolaşan tayfalara el sallayarak selam vermenin onlara küçük de olsa yaşam sevinci katacağına inanır. O anda İstanbul Boğazı’ndan geçen bir geminin adının Nâzım Hikmet olduğunu fark eder ve tahmin edemeyeceği bir mutluluk yaşar. Bütün limanlara gidebilen, dünyanın bütün denizlerini gezebilen bir şilebe Nâzım’ın isminin verilmesi yazarı ayrıca sevindirir. Çünkü şilepler yük taşıyan ve özgürce dünyanın her yerine gidebilen gemilerdir. Bu vesileyle yazar, İstanbul’un bir şairin doğum gününün şairce kutlandığı ilk etkinliğe tanık olduğunu söyler. “Şiiriçi Hatları Vapuru” adlı şiiri ile bitirdiği denemesinde Nâzım Hikmet’in adının verildiği vapuru, Salacak İskelesi’ni denizden uzaklaşmasına neden olan asfaltı batmak pahasına kıran, onu özgürlüğüne kavuşturan bir simge olarak işler:

“Nâzım Hikmet vapuru
deniz ile arasına
dökülen asfaltı kırar
ve özgürlüğüne kavuşturur
Salacak İskelesi’ni
batmak pahasına” (Akın, 2019, s. 11).

İstanbul'un Nâzım Planı kitabında yer alan “Pekâlâ Burada Üretilir!..” adlı denemesinde Attilâ İlhan’ın “Hadi, Sen Git İşine” adlı şiirinde yer alan “gazeteci Ahmet Samim’i galata köprüsünde vurmuşlar...” dizesinden yola çıkarak izini sürdüğü Ahmet Samim’i konu alır. Gazeteciliğinin yanında siyasî bir duruşa sahip olan Ahmet Samim, düşünceleri ve tutumları ile İttihat ve Terakki Fırkası’na muhalefet etmekte, yolsuzlukları gün yüzüne çıkarmaktadır. İttihat ve Terakki Fırkası’nın savunuculuğunu yapan gazeteler, zamanla Samim’i hedef gösterir, üstü kapalı tehdit eder. Hakkında idam kararı çıkan Samim, arkadaşları ile Bahçekapı’da yürüdüğü bir anda vurulur. Yazarın ifadelerine göre, üçüncü kurşun Ahmet Samim’e isabet etmiştir. Bunu şöyle dile getirir:

“Düşüncesinden ödün vermeyen ve İstanbul’dan uzaklaştırılmak için önerilen mutasarrıflık görevini kabul etmeyen Ahmet Samim’in beyni, nice yürekli gazetecinin sonu gibi çok sevdiği ülkesinin kaldırımına dağılır” (Akın, 2019, s. 94).

“Ve, Hasan Fehmi’nin, Ahmet Samim’in katili olan toplum, yıllar sonra Galata Köprüsü’nü de ‘Pekâlâ burada üretilir.’ diyeceğimiz ithal otomobillere kurban ederek ortadan kaldırır!” (Akın, 2019, s. 95)

Yazısının sonundaki bu cümleler hem özgür düşünceyi savunan, aydın gazetecileri hem de tarihsel değer olan yapıları çıkarlarını ön planda tutan rüşvetçi düzenin yok edebileceğini kanıtlar niteliktedir.

İstanbul'un Nâzım Planı eserinde bulunan “İstanbul Üstünde Uçanlar” adlı denemesinde Hezarfen Ahmet Çelebi ve Lagari Hasan Çelebi gibi bilimsel çalışmalar yapan kişilerin ülkelerinden sürüldüklerini anlatır. IV. Murat tarafından özgür düşünceye değer verilmediğini ifade eder. İstanbul rüzgârlarını çok iyi tahlil eden ve lodosu bir havada kuleye çıkıp uçan Hezarfen Ahmet Çelebi, bir kese altınla ödüllendirilir. Sonrasında da sakıncalı bulunarak Cezayir’e sürülür. Yazar, Lagari Hasan Çelebi ile ilgili de şu ifadelerle yer verir:

“Ne dersiniz; IV. Murat’ın Lagari Hasan Çelebi’yi Cezayir’e göndermeyişi’nin nedeni orada bulunan Hezarfen Ahmet Çelebi’yle düşünce özgürlüğünü savunan bir örgüt kurabilecekleri korkusu olabilir mi?.. Hezarfen Ahmet Çelebi ve Lagari Hasan Çelebi... Her ikisi de, düşüncelerinden dolayı Türkiye’ye gelemeyen nice ilerici insanı simgelemektedir” (Akın, 2019, s. 141).

Görüldüğü gibi yazara göre, bir toplumun aydınlanmasını sağlayacak en önemli unsur özgür düşüncedir. Bu durum ister IV. Murat zamanında olsun ister günümüzde olsun tüm dönemler için geçerlidir. Yine yazara göre, yönetim gücünü elinde bulunduranlar âdeta özgür düşünceden ve neden olabileceklerinden çağlar boyu korkmuştur. Hep özgür düşüncenin yayıldığı ortamlarda onların konfor alanı daralacak ya da yok olacaktır. Havacılık alanında yaptıkları çalışmalarla katkıları tartışılmaz bir düzeyde olan bu iki Türk bilgin bugünlerde de düşüncelerinden dolayı ülkemize gelemeyen pek çok aydını ve düşünürü işaret eder.

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabındaki “Heykelle Sevişmek” adlı denemede ise yazar, özgür düşünce ve sınıfsal farklılığın üzerinde durur. Düşüncelerini özgürce söylemeye çalıştığı için cezalandırılan Victor Noir ve Voltaire’in başlarından geçenler anlatılmaktadır. Akın, düşünce özgürlüğünün temellerini atan kişinin Voltaire olduğunu şu sözleri ile dile getirir, ayrıca eşitsizliğin mezarlıkta bile nasıl oluştuğunu aktarır:

“Büyük olasılıkla düelloda ölmekten kurtulan genç adam, yaşadığı yüzyıla adını veren ve ‘Söylediklerinizin hiçbirinde sizinle aynı düşüncede değilim ancak, onları söyleme hakkınızı ölünceye değin savunacağım’ sözüyle düşünce özgürlüğünün temelini atan Voltaire’den başkası değildir!.. Père-Lachaise’de ayrıca, ölünce yakılmak istenilenlerin vasiyetinin yerine getirildiği bir krematoryum var. Burada yoksullar çıplak, zenginler ise tabutlarıyla birlikte yakılıyorlar, Neden mi?.. Herhalde, külleri fazla olsun diye” (Akın, 2019, s. 50-51).

Ayçöreği ve Denizyıldızı’ndaki “Bizdeki Kayda Göre” adlı denemede yazar, sanatçıların özgürce yaşama isteğinin düzen tarafından nasıl kısıtlandığına dikkat çeker. Fikret Mualla, Atatürk’ün portresinde gördüğü çizim yanlışlarını eleştirmesi üzerine hapse atılmaya çalışılır. Bunun sonucunda şair arkadaşları tarafından akıl hastanesine yatırılıp kurtarılır. Fikret Mualla, özgür düşüncenin olmadığı bir yerde yaşayamayacağını anlar ve Paris’e gider, geri kalan yaşamını Paris’te geçirir. Paris’teki yaşantısı pek de iç açıcı değildir. Zor koşullar altında yaşamaya çalışır hatta bakıma muhtaç duruma gelir. Yazar, yazısında özgür düşünce karıştırlarının Fikret Mualla’ya neler yaptığını şu sözleriyle dile getirir:

“İşte, Fikret Mualla, o yıllarda bir Alman ressamın yaptığı ve baskılarının tüm duvarlara asıldığı Atatürk portresiyle göz göze gelir, Degüstasyon’da. Ressam, resmin ‘kitcsh’ edilip, her yere asılmasını yüksek sesle eleştirir. Bununla da kalmaz, resmin kusurlarını anlatmaya başlar. Şu işe bakın ki, Degüstasyon’un masalarından birinde Atatürk’ün aşçısı Muhittin Yeğen de oturmaktadır. Durumun ‘patlıcan oturtma’ya dönüşeceğini sezen Fikret Mualla, Beyoğlu’ndan uzaklaşmak istese de, yakalanır ve karakola götürülür yaka paça!.. Ressam, Atatürk’e hakaret etmek gibi bir niyeti olmadığını, resim hakkındaki düşüncelerini bir sanatçı olarak dile getirmesinin suç sayılmayacağını karşısındaki kahramanlara anlatamaz. Gazeteci dostları, Fikret Mualla’nın ağır bir ceza almasını engellemek için bir araya gelirler ve aklından zoru olduğunu belgelemek üzere Bakırköy’de yatmasını sağlarlar. Özgürlüğüne kavuştuğunda, akıllıların içerde, delilerin dışarda olduğu bir ülkede yaşayamayacağını anlar Fikret Mualla. Böylelikle, birçok ressamın devlet yardımıyla gittiği Paris’te kendi olanaklarıyla yaşamaya başlar. Ne var ki, bu güzel insanın sonu da, Paris’te, 1938 yılında, fakirlik ve açlıktan ölen Ressam Hale Asaftan farklı olmayacaktır” (Akın, 2019, s. 95).

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde yer alan “Bırakın Çocuk Oynasın” adlı denemede yazar, gerçeklerin ortaya çıkmasından rahatsız olanların gazetecileri öldürmesine ve Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında sinema alanındaki gelişmeleri takip etmemesi durumlarına dikkat çeker.

Akın, yazısına Osmanlı’da ilk matbaanın oluşturulduğu dönemlerden bahsederek başlar ve hattatların yazma araçlarını tabuta koyarak başlattığı protesto ile devam eder. Tabut, daha sonra gerçeğin ve ezilenin yanında olmaya çalışan ve bu konuda direnen gazetecilerin de öldürülmesinin simgesine dönüşür. Hasan Fehmi’nin öldürülen ilk gazeteci olduğundan söz eder. Yazar, Hasan Fehmi’nin başına gelenlerden özgür düşünce ve gerçeklerin tam anlamıyla nasıl yansıtılamadığını şu sözleri ile aktarır:

“Osmanlı’nın gazetecilere göstermiş olduğu ‘hoşgörü’ onları satın alıp susturmak yönünde olur. Abdülhamit, kendisini hedef alan yazılara öfkelenir ve Mabeyn Başkâtibi Ali Cevat Bey’e şunları söyler: ‘Bu gazeteciler geldikçe edep dâhilinde hareket etmeleri için münasip miktar para ver. Artık bu heriflerin ağızlarını kapamaya gayret eyle.’

Görüldüğü gibi yazarları ‘yazarkasa’ya dönüştürme çabaları günümüze özgü olmayıp tarih boyunca süregelen bir hastalıktır. Ama gerçekleri yazmakta kararlı olan yazarlar, baskıya, zorbalığa karşı direnmiş ve yaşamları pahasına olsa da, kalemlerini satmamışlardır. Bu onurlu koşuda yere ilk düşen, Serbesti gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi olmuştur.

12 Kasım 1908’de, yayına başlayan gazetenin ilk sayısında Hasan Fehmi, amaçlarını şöyle açıklar: *Serbesti*, milletimizin din ve unsur farkı gözetmeksizin bütün zulüm görmüş vatandaşlarının savunucusu ve fikirlerinin tercümanı olacaktır” (Akın, 2019, s. 116).

Önce Çocuklar ve Kadınlar kitabındaki “Sedefli Hançerle Üstüne...” adlı denemede Gülcemal gemisinin seferlerinde yolculuk yapan kişilere değinen yazar, Gülcemal’in de batışıyla son bulan yolculuğunu anlatır. Gülcemal yazara göre, pek çok kişinin hayatının değişmesinde, farklı kişilerle karşılaşmasında önemli yere sahip olan bir gemidir. Gülcemal’de kaptan olarak görev yapan Kemal Tahir’in kardeşi Ratip Tahir, fırsat buldukça resim ve karikatür çizer. Ratip Tahir’in çizdiği karikatürler Demokrati Parti’yi rahatsız eder ve onun hapse girmesine neden olur. Akın, çizdiği karikatürler nedeniyle Ratip Tahir’in hapse girişini şu sözleriyle dile getirir:

“Dört yıllık profesyonel kaptanlık hayatına bir nokta koyan Ratip Tahir, ülkeye geri döndüğünde karikatür sanatına emek verir. Demokrat Parti iktidarını çizgileriyle sert bir biçimde eleştirir. Böyle olunca da yargılanır ve Paşakapısı Cezaevi’nde alır soluğu. Ratip Tahir, dört duvar arasındaki gözlemlerini Hapishane Hatıraları adlı kitabında bir araya toplar. On altı ay sonunda, sivil polisler tarafından cezaevinden çıkarılan Ratip Tahir, bir otomobille peşlerinde olan gazeteciler atlatılarak Zincirlikuyu Mezarlığı’nın kapısına getirilir. Kendisine burada tahliye emri bildirilir. Emri bildirenler, ‘Bir daha iktidara karşı gelirsen yerin burası olur’ dercesine göz ucuyla mezarlığa bakarlar” (Akın, 2019, s. 121).

Önce Çocuklar ve Kadınlar kitabındaki “Yavuz’u Kaçırarak İsteyen Şair” adlı bir başka denemesinde ise Akın, Nâzım Hikmet’in Nâzım Hikmet’in sosyalist düşünceleri ve hakkındaki harp okulu öğrencilerini ayaklandıracak suçlaması nedeniyle Erkin adlı gemide yargılanması sürecini anlatır. Sunay Akın, Sosyalizme gönül verdiği için yargılanan ve hem özgürlüğü hem de düşünceleri kısıtlanan Nâzım Hikmet’i şu sözleri ile ele alarak özgürlüğün ve düşünce özgürlüğünün önemine işaret eder:

“Sentine ambarına geri götürülen Nâzım, bulduğu ilk fırsatta bir mektup yazar: ‘Karıcığım, başıma gelen bu felaketlere ne diyeceğimi şaşırdım. Yegâne tesellim günün birinde suçsuzluğumun meydana çıkacağıdır. Daha fazla ne yazayım? Keder ve hasret içindeyim. Rica ederim bu mektubumu aldığın gün derhal cevap yaz. Şimdi biricik sevincim senden gelecek mektubu okumaktır.’ Bernard Shaw, mektup adresi olarak şunu söylerdi: ‘Adresim. Bernard Shaw. Sosyalist. Londra...’ Sosyalist düşüncelerinden dolayı yargılanan Nâzım Hikmet ise mektubun sonunda şunları yazar: Adresim: Nâzım Hikmet. Erkin gemisi. Polis Bürosu vasıtasıyla. Silivri” (Akın, 2019, s. 132-133).

Önce Çocuklar ve Kadınlar’daki “Kürek Mahkûmu Şair” denemesinde Akın, forsa olmanın idam cezasından sonra verilen en ağır ceza olduğunu ifade eder ve kürek mahkûmlarının yaşadıkları zulmü anlatır. Forsa olan ve adını tarihe yazdıranlardan bahseden yazar, düşüncelerinden dolayı yargılanan, ceza olarak forsa olan kişiler hakkında ve yaşadıkları ile ilgili izlenimleri dile getirir. Akın’a göre, Nâzım Hikmet de düşüncelerinden dolayı forsa gibidir.

Yazar, Voltaire'nin *Kandid* adlı kitabı üzerinden özgür düşünce, eleştirel bakış açısı, bilimin dinden ayrılması gibi hususları birer değer olarak şu sözleriyle aktarır:

“Bir şeye körü körüne inanmak anlayışına karşı olan ve olaylara eleştirel bir gözle bakan Voltaire 1758’de, Freney’de bir roman yazar. Yapıtlarıyla hoşgörü, sanat ve düşün özgürlüğünün yolunu açan Fransız düşünür, kitabına içindeki kahramanın adını verir: Kandid. Fransız devriminin köşe taşlarından biri olan ve bilimin dinden bağımsızlaşmasının öncülüğünü yapan Voltaire’in bu yapıtı evrensel yazının başyapıtı olarak kabul edilir. Baron’un kızı Künegong’la seviştiği için kaçmak zorunda kalan Kandid, birçok kenti gezerken, tehlike üstüne tehlike atlatır. Kandid’in yolu sonunda İstanbul’a düşer. Burada, kırbaçlanan forsalar arasında Baron Tun-der-ten-Tronk ve iyimser felsefesini benimsediği öğretmeni Pangloss’la karşılaşır. Arkadaşlarını Türk kaptandan ‘elli bin akçe’ karşılığında satın alan Kandid, onlara nasıl kürek mahkûmu olduklarını sorar” (Akın, 2019, s.137).

Akın, emeğin yüceliğine inanan ve düşüncelerinden dolayı kürek mahkûmları gibi cezalandırıldığına inandığı Nâzım Hikmet’in yaşadıklarını şöyle anlatır:

“Aydınlanma çağının kapısını açan Voltaire’in roman kahramanı Kandid’i getirdiği son kent olan İstanbul’da yayımlanan *Aydınlık* adlı derginin yazarları, 12 Ağustos 1925 tarihinde düşüncelerinden dolayı ağır cezalara çarptırılırlar. Mahkemenin ‘on beşer yıl küreğe konulma’ cezası verdiği insanlar arasında bir de şair vardır. Emeğin yüceliğine inandığı için yaşantısının büyük bir bölümü dört duvar arasında geçecek olan ve o gün ilk cezasını alan şairin adı Nâzım Hikmet’tir” (Akın, 2019, s. 138).

Önce *Çocuklar ve Kadınlar* eserindeki “Bursa’daki Şilep” adlı denemede Akın, yine Nâzım Hikmet’in mahkûmiyetinde yazdığı şiirlerdeki imgeler üzerinde durmaktadır. Bunlar, “denizin altına döşenen kablolar, denizaltılar, şilep, korsan gemisi”dir. Akın, Nâzım Hikmet’in hür bir dünya özlemini ve ümidini dile getirdiği şiirini şöyle aktarır:

“Her gece, saat 21-22 arasında yazılan şiirlerde de, batık gemi imgesine rastlarız. 1945 yılının 5 Aralık günü, Nâzım Hikmet, bir korsan gemisine benzetir dünyayı:

Delindi sintine,
esirler parçalamakta prangaları.
Yıldız-poyrazdır esen,
tekmeyi kayaların üstüne atacak.
Bu dünya, bu korsan gemisi batacaktır,
taş çatlasa batacak
ve senin alnın gibi hür, ferah ve ümitli bir âlem kuracağız Pirayem” (Akın, 2019, s. 140-141).

Önce *Çocuklar ve Kadınlar*’daki “Hurriyet... Hurriyet...” adlı başka bir denemede Akın “hürriyet” kavramını ele alır. Hem gemileri hem de onu yetiştirip büyüten babasının hikâyesini anlatır. Hedefinde Demokrat Parti’nin baskıcı politikaları vardır. Babasının çocukluğundan yetişkinliğine kadar kısa kısa bilgi verdiği yazısında babasının ve diğer Trabzonluların Demokrat Parti’nin baskısından bunaldıklarını dile getirir. Bu durumu CHP’li bir politikacının deniz yolu ile Trabzon’a geldiği bir zamanda protesto ederler. Bu politikacı, CHP’li Kasım Gülek’tir. Akın’ın babası onu omuzlarına alarak haykırışlar içinde kentin meydanına kadar yürür. Pek çok kişi onlara katılır ve halk üzerlerindeki ölü toprağı artık atmıştır.

Yazar, babası Tuncay Bey'in gençliğinde yaşadıkları üzerinden Demokrat Parti'nin özgürlükleri kısıtladığını düşünür ve bu konudaki düşüncelerini şöyle anlatır:

“Demokrat Parti'nin özgürlükleri kısıtladığı dönemde, bizim terzi çırağını bu sefer limanda beklerken görürüz. Çoktan büyüüp, ustalığı dilden dile yayılan terziler arasına girmiştir Trabzon'un. Kendisine bordo renkli bir manto diktirmeye gelen güzel bir kız da, birkaç kez numaradan provaya çağırılmış ve kandırmayı başarak evlenmiştir.

O gün, ‘Tuncay Terzihanesi’ nin kapısına kilidi vurduktan sonra eve gitmek yerine limana iner. Demokrat Partililer, kente gelen geminin yolcularından olan CHP’li Kasım Gülek’in karaya adım atmasına izin vermemektedir. Bu durum bir hayli kızdırır Terzi Tuncay’ı. Haksızlıklara sessiz kalmak yerine, topladığı birkaç arkadaşıyla limanın zürafaya benzeyen dev vinçlerinin altında ne yapılması gerektiğini konuşurken, rüzgâr alır götürür gür sesini. O, kapının mandalını kaldıramayacak kadar kolları zayıf olan bir çocuk değildir artık. İki metreye yakın boyuyla arkadaşları tarafından ‘Uzun’ diye çağrılmaktadır” (Akın, 2019, s. 194).

Akın, Demokrat Parti'nin baskıcı politikalarından sıkılan Trabzon halkının hürriyet için yaptıkları protestoyu da şöyle anlatır:

“CHP’li politikacının Trabzon’a ayak basmasında kararlı olan limandaki bir avuç insan harekete geçer. Kasım Gülek’i omuzlarına alan ‘Uzun’ önde olmak üzere kent meydanına doğru yürürlerken, bir yandan da, ‘Hurriyet... Hurriyet...’ diye bağırmaya başlarlar. Demokrat Parti’nin baskısından bıkan Trabzonlular, koşarak katılırlar böylesi bir çağrıya. İstenilen olmuş, binlerce insan kent meydanında toplanarak üstlerindeki ölü toprağını atmıştır.

Ertesi gün, Terzi Tuncay, dükkânının önünde toplanan esnaf arkadaşlarına olanları anlatırken, Demokrat Parti’nin önde gelenlerinden biri de oradan geçer. Kalabalığı görünce durur ve laf atar: ‘Dün gece n'oldi size?.. Bağırıydunuz, Hurriyet, Hurriyet’ diye... Hepiniz haksızsunuz. Bi tek Tuncay haklidir!.. O, Hurriyet diye bağırabilir...’

Herkes şaşkınlık içinde bakarken DP’li sözlerini tamamlar: Çünkü Kasım Gülek bindiydi oni!” (Akın, 2019, s. 195)

İstanbul’da Bir Zürafa adlı eserindeki “Niyazi Bey’in Geyiği” adlı denemede yazar, II. Abdülhamit dönemini baskıcı, özgürlüklerin kısıtlandığı bir yönetim olarak görür ve bu yönetim şeklini eleştirerek özgürlük ve hür düşüncüyü savunan Niyazi Bey’in mücadelesini anlatır.

Akın, özgür düşünce için mücadele veren ve bu uğurda ölen Ahmet Samim ve Hasan Fehmi’ye de bu yazısında da yer verir. Niyazi Bey’in baskıcı rejime karşı oluşturduğu iki yüz kişilik askeri birliği adını onlarla hareket eden bir geyikten alır. Özgürlüğün simgesi olan geyik, bakımsızlık ve esaret altında tutulduğu bodrum katında tıpkı Niyazi Bey ve Ahmet Samim gibi ölüme terk edilir.

Yazar, II. Abdülhamit’in baskıcı rejimine sessiz kalmayan Niyazi Bey’i “hürriyet kahramanı” olarak nitelendirdiği sözleri şöyledir:

“Niyazi Bey (...) II. Abdülhamit’in baskıcı yönetimine sessiz kalmayıp, Balkanlar’da gerilla direnişini başlatan, kalpağında ‘ya hürriyet, ya ölüm’ yazan bir ‘Hürriyet Kahramanı’dır. Dönemin padişahı Abdülhamit, 10 Temmuz 1894 tarihinde yaşadığı depremi bile kendisini tahttan indirmeye yönelik bir saldırı sanacak kadar korkak ve

beyaz kılı sevmediği için saraydaki tüm yaşlı görevlilerin sakalını siyaha boyamaya mecbur edecek kadar da despot bir insandır” (Akın, 2020, s. 56-57).

Akın, düşünce özgürlüğünü savunan Niyazi Bey’in direnişine destek verenlerden birinin de Ahmet Samim olduğunu belirtir:

“Niyazi Bey’in sabrını taşıyıp, dağa çıkmasına neden olan yasaklamalar anlatmakla bitmez. (...) önyüzbaşı rütbesi taşıyan Niyazi Bey’e ‘Hürriyet Kahramanı’ denmesinden esinlenerek, iki yüz adamına kılavuzluk eden geyiğe ‘Gazal-ı Hürriyet’ adını koyar. (...) Çünkü gazal, ceylan anlamına gelen bir sözcüktür. Halk ise hürriyet için ölümü göze alan yürekli insanların önünde hoplayıp zıplayan hayvana hiç görmediği halde ‘Niyazi Bey Geyiği’ adını verir” (Akın, 2020, s. 58).

Yazar; Ahmet Samim’in bir tenkit yazısından ötürü öldürüldüğü belirtir ve bu durumu şöyle eleştirir:

“(…) İttihat ve Terakki’ye karşı doğan Ahrar Fırkası’nın kurucuları arasında yer alan Ahmet Samim, kaleme aldığı Tanzimat sonrasının ilk tenkit yazısında geyiğe yapılan haksızlıkları sert bir şekilde eleştirir. Bunu yapmakla da kendi ölüm fermanını imzalamış olur. Çünkü ‘adalet, müsavat, hürriyet’ sözcüklerinin dillerden düşmediği günlerin üstüne çok geçmeden bir karanlık çökmekte ve yazdığı yazılardan dolayı bir gazeteci ilk kez, 6 Nisan 1909 gününün akşamı, Galata Köprüsü’nde son nefesini vermektedir. Ahmet Samim, sanki hürriyet geyiğinin hazin öyküsünde, özgürlüğü savunan aydınların ve gazetecilerin sonunu da görmüştür. *Serbesti* gazetesinin başyazarı Hasan Fehmi’nin köprü üstünde öldürülmesinden sonra sırada Ahmet Samim vardır!.. Kolağası Niyazi Bey’in politik arenadan çekilip, yerini Enver Bey’e bıraktığı, Mustafa Kemal Paşa’nın ise bu puslu havada Nâzım Hikmet’in dediği gibi ‘sarışın bir kurt’a benzeyen duruşuyla sırasını beklediği 1910 yılının 9 Haziran akşamı, Bahçekapı’da üç el silah sesi duyulur. Ahmet Samim’in bedeninden sızan kan, gün boyu yaz güneşinin ışınları altında kalan kaldırım gibi sıcaktır. (...) Dağda Niyazi Bey ile geyiğin karşılaşmasıyla başlayan olaylar zincirinin ilk kurbanı ‘Gazal-ı Hürriyet’, ikinci kurbanıysa ona bu adı veren 26 yaşındaki gazeteci olur” (Akın, 2020, s. 60-61).

Yazar, Kolağası Niyazi Bey’in yurda özgürlük güneşini getirecek, hürriyetin aydınlığını yayacak bir yönetimin kurulması için çalıştığını ifade ettiği sözlerini şöyle aktarır:

“(…) Niyazi Bey’in kurtarmak istediği Rumeli’nin her bir köşesinde duyulan silah sesi o gün, Avlonya İskelesi’nde de yankılanır. Hayalet geminin bir tayfasının elinde tuttuğu tabancadan çıkan kurşun, Niyazi Bey’in yorgun ve hasta bedenini iskeleye yıkıp, kanını tahtalar arasından denize damlatmakta gecikmez. Dağda gerilla direnişini başlatmak üzere yola çıkarken, Bulgarca yayımladığı bildiride düşüncelerini şu şekilde açıklayan Niyazi Bey, son nefesini verir: Ey Hristiyan vatandaşlarımız, biz de bugünkü zulüm idaresinden memnun değiliz. Memnun olmayan görüyorsunuz ki yalnızca siz değilsiniz. (...) Baskı yönetiminin günden güne gücünü artırarak Türk, Bulgar, Ulah, Rum, Arnavut yurttaşlarımızın yok olmakta olduklarını gördüğümüz için biz, yurda özgürlük güneşini getirecek, hürriyetin aydınlığını yayacak bir yönetimin kurulmasına çalışıyoruz” (Akın, 2020, s. 62-63).

İstanbul’da Bir Zürafa’daki “Aslanların Yanında Olmak” adlı denemesinde yazar, hayvanat bahçelerindeki hayvanların özgürlüklerinin ellerinden alınarak kafeslerde bakılmasını eleştirir. Şairlerin de düşüncelerini savundukları konu ve olaylar yüzünden hapse atılmasını kafese konulan aslana benzetir. Arif Damar’ın “Vietnam” adlı şiiri üzerinden bu durumu şöyle anlatır:

“(…) Ankara’daki Atatürk Orman Çiftliği’ne ne zaman gitsem, demir kafesler ardındaki aslan, zürafa, gergedan gibi hayvanlar unutamadıkları bir şairi sorarlar bana! Şair, yaşantısının bir bölümünde Atatürk Orman Çiftliği’nde çalışmış, öğle tatillerinde hayvanat bahçesine uğrayarak, bir şey yapamamış olmanın ezikliğiyle kafesler arasında gezinmiştir. Sözünü ettiğimiz şair, Amerika’nın Vietnam’ı işgal ettiği yıllarda yazdığı ‘Vietnam’ adlı şiirinden dolayı yargılanan Arif Damar’dır. İşte, Arif Damar’ın (...) üç ay demir parmaklıklar ardına hapsedilmesine neden olan ‘vahşi’ dizeleri:

Ağlamayı bilmiyor Vietnam
Şiir ne ki
Gözyaşı
Çocuklar doğmadan öldürülüyor
Git Vietnam'da ana ol

Bir Afrika atasözü şöyledir: ‘Aslanlar kendi tarihçilerine kavuşuncaya kadar kitaplar avcuyu övecektir.’ Eli silahlı avcıların kanlı oyunlarına karşı gelen şairlerin ve yazarların, ne yazık ki, günümüzde de, aslanlar gibi kafeslere konulmasına devam ediliyor” (Akın, 2020, s. 126).

İstanbul’da Bir Zürafa adlı kitabındaki “Moskova Sirki’ndeki Ayı” adlı denemesine Akın, McCarthy’nin Amerika’da özgürlükçü, demokrat ve ilerici insanlara verdiği ceza ve hazin sondan bahseder. Amerika’daki bu etkinin Türkiye’de de kendini gösterdiğini dile getirir. Demokrat Parti sonrası Faşizmin temsilcilerinin kendileri gibi düşünmeyenleri cezalandırdıklarını, Komünizmi çağrıştıran her şeyin suç sayıldığını dile getirir. Azınlıkların mutluluğu için çoğunluğu olumsuz etkileyen kararların kapalı kapılar ardında alındığını ve sadece onların mutluluğunun düşünüldüğünü ortaya koyar.

Akın, düşüncelerinden dolayı insanların yargılanmasına karşı çıkan herkesin “komünist” ilan edilmesini şu sözleriyle eleştirmektedir:

“(…) Amerika yalakalığı yapmayan herkes komünist! Ne yazık ki, bu anlayış Türkiye’de, Demokrat Parti döneminden sonra giderek güç kazanmış ve on binlerce insan faşist saldırılara, işkencelere uğrayarak, yaşantılarının büyük bir bölümünü hücrelerde geçirmiştir. (...) Moskova Sirki ile gelen Rus ayısı Goşa için methiyeler, fıkralar yazılan, bu ayının dahi birçok insanlarımızdan daha akıllı olduğu ileri sürülen bir memlekette, hangi delil, hangi vesika isteniyor? (...) Aman ha, siz siz olun, bir sirkte ya da hayvanat bahçesinde gördüğünüz bir hayvanın, şaka yollu da olsa, tanıdığınız birinden daha becerikli olduğunu yüksek sesle söylemeyin. Belki de, o hayvan Moskova’dan getirilmiştir! Ne mi olur? (...) Komünizm propagandası yapmaktan gözaltına alınırsınız” (Akın, 2020, s. 144-145).

Kırdığımız Oyuncaklar eserinde bulunan “Hüzünlerde Saklambaç Oynadım” adlı denemede Uğur Mumcu’nun çocukluğunda oynadığı anahtarlardan onun ölümüne neden olan kontak anahtarına geçiş yapar. Yazar, Mumcu’nun evde hayvan beslenmesine karşı olmasının sebebini, düşüncelerinden dolayı hapsedilen insanlara benzetmesinden dolayı olduğunu şu sözleri ile dile getirir:

“‘Ete’ Mumcu’nun yurt dışındaki arkadaşı Etem Ete’dir. 1985 yılında arkadaşının yanına giden Uğur Mumcu, çocuklarına armağanlar dışında bir de kedi oyuncakları alır; çünkü kızı Özge’nin ısrarıyla aileye bir kedi katılmıştır! Yazar bir zamanlar kuş beslemiş, sonra onları düşüncesinden dolayı hapsedilen insanlara benzetince bundan vazgeçmiştir. Bu yüzden Mumcu, evde hayvan beslenmesine karşıydı; ama kızının üzülmeye de

dayanamazdı... Ve kardan adam yapan çocukların küçük ellerinin üşüdüğü karlı bir ocak gününde, yüz binler tarafından son yolculuğuna uğurlanır Uğur Mumcu. Arabasına konan bomba kontak anahtarını çevirmesiyle patlamış ve yine bir anahtar yüzünden canı çok, bu sefer çok yanmıştır!.. Babasının hiçbir canlının tutsak olmasını istemeyen bir yürek taşıdığını bilen Özgür Mumcu, Uygarlık Tarihi'nde 1900'lü yılların son devrimcisi olan Uğur Mumcu için yazdığı şiire şu dizelerle noktayı koyar:

Büyüdü kalabalık.

Büyüdü sesler.

Korteje katıldı, sokaktan gözü yaşlı kediler" (Akın, 2021, s. 166).

Kırdığımız Oyuncaklar'da yer alan "Rıfat Ilgaz ve 2 Temmuz" adlı denemede Akın, Rıfat Ilgaz'ın çocukluğundan 2 Temmuz'daki Sivas Katliamı'nda ölümüne kadar geçen sürede yaşamından, fikir mücadelesinden söz eder. Yazar, fikir mücadelesi veren yazarların çektikleri sıkıntılar ve onlara rağmen yılmadan fikirlerini savunmalarını Ilgaz üzerinden şöyle anlatır:

"Sıkıyönetim kararıyla şiir kitabı toplatılan Rıfat Ilgaz, (...) 24 Mayıs 1944'te, faşizmin yenilgiye uğramasıyla gizlenmekten vazgeçer ve teslim olmaya karar verir. Savaş sırasında Hitler'i destekleyen 'Turancılar'la aynı hapis haneye konur. Şair, yan hücrelerinde Alparslan Türkeş'in yattığı o günler hakkında şu çarpıcı bilgileri verir: Aynı kurallara bağlı cezaevindeydik; ama aynı davranışları görmüyorduk. Benim çeşitli kelepçelerim vardı. Zincirli yerli kelepçelerim; sustalı Alman kelepçelerim; yolculuklara iki başparmağıma iki yüzük gibi geçirilen kelepçelerim vardı. Onların hiçbir şeyi yoktu. Manevra kayışları bile. Yalnız, aylıklarını alıp, 30 Ağustos'larda terfi ediyorlardı!.." (Akın, 2021, s. 169-170)

Tuncay Terzioğlu adlı eserinde bulunan "İnsanlara mı İnanacağız; Yoksa?.." adlı denemede yazar, Pearl Harbor saldırısının birinci yıl dönümünde Amerika'nın Sesi Radyosu'nda Türkiye'ye hitaben konuşma yapan Charlie Chaplin'in Nasreddin Hoca'nın bir fıkrasını anlatması, anlatılan fıkradaki eşek ile Hitler'in ilişkilendirilmesini, bunun haberini yapan *Vatan* gazetesinin iki ay kapatılmasını anlatır. Akın, yazılı ve görsel basının baskı altında olmasını, düşüncelerini özgür şekilde ifade edememesini eleştirir:

"Aynı günlerde, Amerika'dan ülkesine dönmüş olan gazeteci Ahmet Emin Yalman, çalıştığı *Vatan* gazetesinin iki aylığına kapatıldığını duyar. Bunun nedeni, gazetenin sanatçının konuşmasını yayımlamış olmasıdır. Haber, Nazileri çok kızdırmış ve gözdağı verme yoluna gitmişlerdir, İstanbul'daki Naziler, gazetenin kapatılması için vampir dişlerini gösterirler! Ne de olsa taptıkları ve Türkiye'de hayranları da bulunan biricik Führerleri Hitler 'eşek' yerine konmuştur" (Akın, 2020, s. 14-15).

Tuncay Terzioğlu adlı kitabındaki "Çorap Söğüdü Dikersin..." adlı denemede Akın, Garip hareketinin temsilcisi olan Salâh Bırsel'in "Bulut Geçti" adlı şiiri yüzünden yargılanması, suçlanması konusuna dikkat çeker. Yazar, Salâh Bırsel'in yazdığı "Bulut Geçti" adlı şiiri yüzünden yargılanmasını şu sözleri ile eleştirir:

"On üç oturumdan sonra mahkeme kararını açıklar: 'Şair suçsuzdur!..' Sizi bilmem, ama ben, başımı kaldırdığımda geçip giden bir bulut görsem, Cumhuriyet tarihimizin en saçma sapan davalarından birinin sanığı olan Salâh Bırsel'i anımsarım. Yalnızca bulut geçince mi?.. Kocasının evinde oturan, saçları eskisi gibi olmayan, çorap söğüdü diken, elleri soğan kokan, suratı çirkin bir adam olan kocasının dövdüğü, nüfus planlamasına karşı cephe olarak, vücudu çocuk doğurdukça bozulmuş kadınların dramları, gözyaşları ve

çaresizlikleriyle televizyon ekranında karşılaşınca da, sevgili Salâh Bırsel gelir aklıma” (Akın, 2020, s. 138).

Bir Çift Ayakkabı eserindeki “Resim Sanatı ve Ayakkabı Ustası” adlı denemede yazar; düşüncelerin özgürce ifade edilmesini, eleştiriye ve eleştirmeye açık, cesaretli olunmasını vurgular. Resim sanatı üzerinden bir ayakkabıcı ve ressam arasında geçen konuşmadan “çizmeyi aşmak” deyiminin nasıl ortaya çıktığını anlatır. Akın, Nâzım Hikmet’in “çizmeyi aşmak” deyimini ile ilgili yorumu üzerinden özgür düşünce, eleştiri ve düşüncelerimizi aktarırken cesur olmayla ilgili fikrini şöyle ifade eder:

“Öyküde ‘çizmeyi aşma’ sözüyle, susturulan ne de olsa bir işçidir! Hayatını emekçilerin düşüncelerini özgürce ifade etmesine, seslerini yükseltmelerine adayan Nâzım Hikmet’in, olaya çok farklı bir pencereden bakması bu yüzdendir. Öyle ki, öyküde emekçiden yana olan Nâzım Hikmet, ‘Boyacı ağzını açmasın mı?’ dedikten sonra, ressamı yerin dibine sokmaktan çekinmez: Eğer açmasın, üstüne ödev olmayan şeylere karışmasın, dersiniz; siz de karşınızda pantolondaki yanlışlıkları göreceksiniz bir terzi olmadığı için boyacının dilinden kurtulmak isteyen bir acemi ve korkak ressamdan başka bir şey değilsiniz demektir” (Akın, 2020, s. 103-104).

Bir Çift Ayakkabı kitabındaki “24 Çift Beyaz Lastik Ayakkabı” adlı denemede, Samsun’dan 24 çift beyaz renkli lastik ayakkabı satın alan gencin “tam bağımsız Türkiye” düşüncesiyle Ankara’ya yürümesine dikkat çeker. Bu yürüyüşe katılan gençlerden biri de Deniz Gezmiş’tir. Düşüncelerinden dolayı yargılanan Deniz Gezmiş, arkadaşlarıyla idam edilir. İnfaz günü bu gençlerin mezarına çiçek koymak isteyen, ağlayan kızların tutuklanma sürecini anlatır:

“Üç gencin ölüm infaz tutanağındaki son nokta şöyledir: ‘Cesetler bilahare Ankara Belediyesi Mezarlıklar Müdürlüğüne teslim edildi.’ (...) Yine aynı gün, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde bir genç kız tutuklanır. Suçu, asılanlar için ağlamak, arkalarından gözyaşı dökmektir... Birileri korkuyordu, çünkü biliyorlardı ki tarih, kendi hayatlarının sonu için geçerli olacak ‘ceset’ tanımına asla o üç devrimciyi sığdıramayacaktır” (Akın, 2020, s. 124).

Geyikli Park eserindeki “Gezi Parkı’na Bakan Geyik” adlı denemesinde demokrasi tarihimizin en önemli dönüm noktalarından biri olan II. Meşrutiyet’in 23 Temmuz 1908’de ilan edilmesinde etkili olan Resneli Niyazi Bey’in hürriyet için gösterdiği direnişe yer verir. Taksim Gezi Parkı’nda kesilmek istenen ağaçların etrafında hürriyet arzusu ile toplanan direnişçilerle Hürriyet Kahramanı Resneli Niyazi’yi ilişkilendirir. Yazar, II. Meşrutiyet’in ilanında hürriyet için mücadele veren Resneli Niyazi Bey’i şöyle anlatır:

“Demokrasi tarihimizde en önemli dönüm noktalarından biri olan İkinci Meşrutiyet’in 23 Temmuz 1908’deki ilanında en önemli pay, Resneli Niyazi’nin ‘hürriyet’ için gösterdiği direniştir. Bu yolda kendisine katılan geyik de, halk arasında ‘hürriyet geyiği’ olarak anılır. Ne var ki, Meclis’in açılmasıyla iktidar olan İttihat ve Terakki Partisi de beklentileri karşılayamayacak, hayal kırıklığı yaratacaktır. Öyle ki, II. Abdülhamit’e karşı olanlardan şair Ali Şefik Bey, Meşrutiyet döneminde Meclis’i eleştiren uzun bir şiir yazacaktır. İşte o şiirden bir dördlük:

Bir zaman meftun idik hürriyete
Bakmıyorduk kayd-ı mahkûmiyete
Bağlanıp zincir-i meşrutiyete

Hasret olduk eski istibdada biz” (Akın, 2020, s. 213).

Kalede 1 Başına’da yer verdiği “Kızılay Meydanı’ndaki Kaleci” adlı denemede yazar, bu kez de baskıya karşı Kızılay Meydanı’nda toplanan insanlara dikkat çeker. Denemede anlatılanlara göre, köleliğin kaldırılması gerektiğine inanan ve İtalya’daki kilisenin toplum üzerindeki baskısına tepki gösteren Giuseppe Garibaldi, Vatikan’ın üstüne yürür, yenilince de İstanbul’a gelir. İstanbul’a kendisi gibi sürgüne gelen İtalyanlar tarafından İtalyan İşçi Derneği başkanı seçilir. İzmir’de sömürgecilerin ve emperyalistlerin yanında olan İtalyan Levantenlerin kurduğu futbol takımının adı da Garibaldi’dır. Köleliğe, sömürüye ve kilisenin baskısına karşı duran Garibaldi’nin düşünceleri, işgal güçlerinin değil, on gol atan direnişçilerin yanındadır.

Yazar, 5 Mayıs 1960 tarihinde hükümetin baskıları karşısında Kızılay Meydanı’nda toplanan gençleri Cemal Süreya “555 K” adlı şiirinden alıntı yaparak şu ifadeleri ile dile getirir:

“O gün, Kızılay Meydanı’nda, 23 Temmuz 1908’de hürriyetin ilan edildiği, meclisin açıldığı günden sonra ilk kez, her kesimden insanın katıldığı büyük bir kalabalık vardır. Cemal Süreya ‘555 K’ adlı şiirinde baskıya karşı toplanan insanları şöyle anlatır:

biz şimdi alçak sesle konuşuyoruz ya
sessizce birleşip sessizce ayrılıyorz ya
anamız çay demliyor ya güzel günlere
sevgilimizse çiçekler koyuyor ya bardağa
sabahları işimize gidiyoruz ya sessiz sedasız
bu, böyle gidecek demek değildir bu işler
biz şimdi yan yana geliyoruz ve çoğalıyoruz
ama bir ağızdan tutturduğumuz gün hürriyetin havasını
işte o gün sizi tanrılar bile kurtaramaz” (Akın, 2018, s. 103).

Yukarıda alıntıladığımız denemelerindeki görüşlerinden hareketle yazarın bireysel özgürlüklere özellikle de düşünce özgürlüğüne, emeğin değeri gibi konulara büyük önem verdiği, bu konularda gerek geçmişte gerekse yaşadığı çağda mücadele eden, her türlü kısıtlamalara boyun eğmeyip direnen, bu uğurda bedeller ödeyen kişilere saygı duyduğu ve onların eylemlerini “değer” olarak denemelerinde öne çıkardığı görülmektedir.

4. 1. 1. 3. Siyaset ve Oyuncak

Akın’ın eserlerini kaleme alırken özellikle dikkat çektiği konulardan biri de çocukların oyun ve oyuncak ile kurduğu bağıdır. Ona göre çocukların hayal dünyalarını geliştiren, değiştiren en etkili unsur oyunlar ve oyuncaklardır. Hatta modernleşen, bilimde ön plana çıkan bir ülkede çocukların oynadığı oyunların ve oyuncakların önemsendiğinin altını çizer ve bu düşünce üzerinden pek çok değeri aşılayarak aileleri bilinçlendirmeye çalışır. Bunun yanında yazarın eleştirdiği bir olgu ise çocukların hayallerinde bu kadar önemli olan oyun ve oyuncağın bir siyasi imge olarak kullanılmasıdır. Oyuncakların siyasi imgelere dönüşmelerine tepki gösteren Akın, çocuğun dünyasında hangi konumda olmaması gerektiğini de vurgular. Aşağıdaki örnekler üzerinden çocukların hayal dünyalarında politik unsur taşıyan oyun ve oyuncakların çocukların üzerinde bıraktığı izin incelemesi yapılacaktır.

Akın’ın eserlerinde siyaset ve oyuncak değeri üzerinden oyuncakların ve oyunun bir siyasi imge olarak sunulmasını eleştirdiği 11 denemesi vardır. *Kırdığımız Oyuncaklar*’da 7, *Kule*

Canbazı'nda 2 değer olduğu tespit edilmiştir. Eserlerinde eleştirel bir şekilde yaklaştığı örnekleri şöyledir:

Kırdığımız Oyuncaklar kitabında dile getirdiği “Kızım Ilgın ve Nâzım Hikmet” adlı bu denemede, Nâzım Hikmet'in çocukluğunun geçtiği vatan topraklarının üzerinden uçakla geçerken memleketine duyduğu özlemin derinliği dile getirir. Nâzım Hikmet'in yaşamında Çanakkale Savaşı'nın ayrı bir yeri vardır. Emperyalizme karşı direnen nice insanın can verdiği günlerde son çocukluk dönemini yaşamaktadır. Babasının coğrafya dersine yardımcı olması için eve getirdiği büyük bir harita üzerinde kız kardeşiyle oynadığı oyunları şu sözleriyle dile getirir: “Kız kardeşiyle paylaştığı odanın halısını kaldırır ve haritaya bakarak Çanakkale Boğazı'nı yere çizdikten sonra yedi yaşındaki Samiye'ye seslenir: Haydi, geç karşıma da savaşılim seninle” (Akın, 2021, s. 40). Binlerce insanın kırıldığı Çanakkale, bu ifadelerde olduğu gibi iki çocuk arasında bir oyun alanına dönüşmektedir. Yaşanan siyasi ve toplumsal olayların çocukların oyunlarına nasıl yansıdığı bu sözlerle siyasi bir değer olarak apaçık ortaya çıkar.

Kırdığımız Oyuncaklar eserindeki “Hilafetin Taşbebeği” adlı denemesinde Akın, taşbebek oyuncağını şiirinde bir imge olarak kullanan Necip Fazıl Kısakürek'i eleştirir. Şeriatı ve hilafeti destekleyen Kısakürek'in şeriat yönetiminin olduğu bir dönemde yaşasaydı taşbebek gibi bir oyuncağı şiirinde kullanamayacağını ifade eder çünkü ona göre, bu tarz teokratik yönetimlerin insan suretinin oyuncaklarda kullanılmasını yasaklayacağını düşünür. Yazar, bu durumu Güral Oyuncak'ın sahibi Müstecap Baybörü'nün Bekir Onur'a sözlerini alıntılararak şöyle dile getirir: “Kısakürek, hilafet günlerinde yaşamış olsaydı, tabutun içinde uzanan insanı ‘taşbebek’e benzetemezdi çünkü hilafet döneminde taşbebek gibi insan tasviri içeren oyuncaklar yasaktı. Şairin imgesine güzellik katan taşbebek, hilafeti kaldıran 1923 devriminin sayısız kazanımlarından yalnızca biridir” (Akın, 2021, s. 56).

Sunay Akın, *Kırdığımız Oyuncaklar*'daki “Mezar Taşındaki Oyuncak” adlı yazısında oyuncak ayıların ilk kez nasıl ortaya çıktığı hakkında bilgi vermektedir. Akın, Akgün Akova'nın Saraybosna mezarlığını ziyaret ettiği bir güne bizi götürür. Bir yaşında ölen Mario Milanoviç'in adının yazılı olduğu tahtadan yapılmış mezar taşında küçük, kahverengi bir ayı ve beyaz tavşan oyuncağı asılıdır. I. Dünya Savaşı'nda öldürülen birçok Alman askerin yanında da oyuncak ayıların karşımıza çıktığını dile getirir. Akın, oyuncak ayı ile bir oyuncak mağazasının vitrininde karşılaştığında siperlerin içinde üst üste yığılı ölü askerlerin ve savaşlarda atılan bombalarla saldırılarda ölen çocukları anımsar. Onun için ayı artık sevilen bir oyuncak değil, savaşlarda öldürülen masum insanları çağrıştıran bir politik imgedir. Bu durumu şu sözlerle ifade eder:

“Savaşta öldürülen Mario Milanoviç'in mezarındaki oyuncak ayı, ‘Teddy’ olarak anılmaktan utanç duyduğunu haykırır Akgün Akova'ya ama şair bunu duyamaz... Duyamaz çünkü gözyaşlarına boğulmuş bir şekilde hızlı adımlarla uzaklaşmaktadır mezarlıktan. Birinci Dünya Savaşı'nda öldürülen birçok Alman askerin yanında bulunan oyuncak ayılar da haykırır aynı söz: ‘Teddy diye anılmaktan utanç duyuyoruz!’ Oyuncak ayıyla bir vitrinde karşılaştığımda, siperlerin içinde üst üste yığılı ölü askerler gelir gözümün önüne. Yolculuk sırasında elinde oyuncak ayı tutan bir çocuk gördüğümde ise Virginia Woolf'u anımsarım. Ünlü yazar, ‘en iyi yol arkadaşım’ diye tanıtmıştı

oyuncak ayısını. Ne de James Dean gibi bir otomobilim var. Önüme çıkan ilk kamyonu vuracağım” (Akın, 2021, s. 58-59).

Kırdığımız Oyuncaklar eserinde yer verdiği “Kız Kulesi’nde Turna Kuşu” adlı yazısında Akın, Japonya’ya atom bombası atarak nice çocuğun ölümüne neden olan ABD’yi ve binlerce çocuğun ölmesine neden olan savaşları eleştirir. Sadako da atom bombasının yaydığı radyasyon nedeniyle ölen çocuklardan biridir. 5 Mayıs 1957’de “Atom Bombası Çocukları” adına Hiroşima’ya Sadako Sasaki’nin omzunda turna kuşunun olduğu heykeli dikilir. Sunay Akın, Japon çocukların oyunlarını süsleyen kâğıttan turna kuşu oyuncığını bir barış simgesi olarak görmektedir. Yazar, düşüncelerini denemesinde şöyle dile getirir:

“Atom bombası atıldığında iki yaşında olan Sadako, on iki yaşına geldiğinde radyasyonun etkisiyle yatağa düşer. Bir Japon inancına göre kâğıttan bin turna kuşu yapanın dileği gerçekleşmiştir. Ölümün pençesine düştüğünü öğrenen Sadako, hasta yatağında başlar kâğıtlardan turna kuşları yapmaya! 5 Mayıs 1957’de, ‘Atom Bombası Çocukları’ adına bir anıt dikilir Hiroşima’ya. Anıtın tepesinde omzuna turna kuşu konmuş bir kız çocuğunun heykeli vardır. Sadako Sasaki’dır heykeldeki çocuk... 646. turna kuşundan sonra gözlerini kapayan Sadako’nun etrafındaki rüzgâr, kâğıtlardan yapılan binlerce turna kuşunu uçurur yaz kış. On binlerce küçük el, savaşlar olmasın, çocuklar ölmesin diye Sadako’nun bıraktığı yerden turna yapmayı hâlâ sürdürmektedir” (Akın, 2021, s. 74).

Yazar, Sadako Anıtı ve Kız Kulesi arasında bir bağ kurarak barışın önemini ve devamlılığını vurgular. Ona göre, Kız Kulesi bir gün lokanta olmaktan kurtulup Şiir Cumhuriyeti’nin bayrağının dalgalandığı bir yer olacaktır. Barışı simgeleyen kâğıttan turna kuşu, çocukları ve yetişkinleri savaştan uzaklaştıran ve onları birleştiren hem siyasî ve sosyal bir değer olarak yazıda kendini gösterir.

Kırdığımız Oyuncaklar eserindeki “Oyuncak Asker Olmasa” adlı denemesinde oyuncak askerlerin nasıl üretilmeye başlandığını ve Avrupa ile ABD arasındaki oyuncak asker ticaretini anlatan Akın, Almanya’da kamplarda öldürülen masum insanlarla oyuncak askerleri ilişkilendirir. Yahudi çocukların Almanya’da II. Dünya Savaşı öncesi oyuncak askerlerle oynamalarının yasaklanmasından bahseder. Savaşı çağrıştıran top, tayyare ya da tank gibi oyuncakların çocukların zihinlerinde oluşturduğu algıya Cahit Irgat’ın *Rüzgârlarım Konuşuyor* adlı şiir kitabında yer verdiği ifadelerini aktarır:

“(…) Bu oyuncak yasağı, Cahit Irgat’ın, ‘Bu şiirler istila görmüş şehirlerde ve İkinci Dünya Harbi’nin sefaretlerine dairdir.’ ithafıyla okura sunduğu *Rüzgârlarım Konuşuyor* adlı şiir kitabındaki dizelerin yazılmasına neden olur:

Anne girmem bu oyuncak dükkânına
Orda toplar, tayyareler, tanklar var

Seviyorum söğüt dalı atımı
Tekme atmaz, ısırılmaz.

Ben yaşamak istiyorum
Ağaç gibi sessiz, rahat.
Karıncanın kararınca değil,
Serile serpili boylu boyumca

Anne girmem bu oyuncak dükkânına

Orda toplar, tayyareler, tanklar var” (Akın, 2021, s. 120).

Çocukların psikolojilerini ve kişiliklerini etkileyen oyuncaklarının kötü izlenim yaratan, öldüren askerler olarak seçilmesini eleştirir. Akın’a göre asıl tasarlanıp üretilmesi gereken barışı çağrıştıran, barış algısını yayan oyuncaklar olmalıdır.

Kırdığımız Oyuncaklar’daki “Bütün İyi Oyuncaklar Kırılır” denemesinde Akın, Judith Kerr’in yazdığı *Hitler Oyuncağı mı Çaldı* adlı kitabındaki bir öyküye yer verir. Bu öyküde Hitler’in iktidarında Almanya’dan ayrılan Max ve Anna’nın geride bıraktıkları oyuncaklarına (pembe tavşan, dama) duyduğu özlem, kendi aralarındaki konuşmalarıyla dile getirilir. Çocuk ve oyuncak yine savaşın gölgesinde bir siyasî değer olarak şöyle karşımıza çıkar:

“1933 yılında Naziler iktidara geldiğinde birçok Yahudi ailesi kaçmak zorunda kalır Almanya’dan. Judith Kerr’in *Hitler Oyuncağı mı Çaldı* adlı kitabı o ailelerden birinin öyküsünü anlatır: ‘Artık piyanoları yoktu. Mutfağın çiçek desenli perdeleri... Kedi yatağı... Bütün oyuncakları... Pembe tavşanını bile almışlardı. Simsiyah yünden gözleri vardı, gerçek cam gözler uzun seneler önce kopmuş, bunları yerine Heimpi dikmişti. Tüyleri hâlâ yumuşacıktı, rengi biraz açılmıştı; ama olsun! Onu çok seviyordu.’ Max ve Anna’dır oyuncaklarından ayrılmak zorunda kalan iki kardeşin adı. Bir gece, uyumadan önce Max, şöyle seslenir Anna’ya: ‘Oyun kutusunu getirmeyi çok istemiştin. Eminim, Hitler şimdi oturmuş dama oynuyordur.’ Anna karşılık verir: ‘Ve benim pembe tavşanımı seviyordur’” (Akın, 2021, s. 131).

Kırdığımız Oyuncaklar kitabında bulunan “Beyaz Adamcılık Oyunu” adlı denemesine Akın, Trabzon’da mısırlardan yaptıkları oyuncaklarla oynadığı günleri anlatarak başlar. Atlı Uluslar olarak da bilinen Iraquois yerlilerinin de mısırdan yaptıkları bebeklerine ve efsanelerindeki inançlarına yer verir. Ayrıca Kızılderili çocukların oynadığı “Beyaz Adam” oyunundan bahseder. Bu oyunda çocuklar Beyaz Adam’ı kendilerine saldıran, köylerini yakıp yıkan vahşiler olarak görmez. Onlara göre Beyaz olmak demek mal satan, ticaret yapan kişidir. Kızılderili çocuklarla Amerikalı çocukların birbirlerine bakış açısı tamamen zıttır. Kızılderili çocukların oyunlarında savaşı çağrıştıran herhangi bir bakış açısına rastlanmazken Beyaz (Amerikalı) çocuklar düşmanca tavırlarıyla Kızılderilileri öldürülmesi gereken kişiler olarak görür. Yazar bu durumu şöyle ifade eder: “Oysa Beyaz Adam’ın çocuklarının oynadığı Kızılderililik oyununda Amerika yerlileri öldürülmesi gereken barbarlardır!.. Onlarla karşılaşıldığında yapılacak tek şey silahlara davranıp hiç acımadan ateş etmektir” (Akın, 2021, s. 146-147).

Kule Canbazı yapıtında bulunan “İstanbul’un Yasaklanan Oyuncakları!..” adlı denemesinde yazarın bahsettiği konulardan biri İngiliz olan Charles Morgan Junior’ın başına gelen sünnet talihsizliğidir. Bu konuya tulumbacıları anlatan oyuncak ve tulumbacılar ile değinir. Üsküdar’daki yaratıcı oyuncakçının tasarladığı tulumba takımı ve yel değirmeni şeklindeki fırıldak çok ilgi görür ama II. Abdülhamit Dönemi’nde yaşadığı için yaptığı bu oyuncaklar yasaklanır, yerine Eyüp oyuncaklarını satmaya başlar. Yazar, Üsküdar’da tasarladığı farklı oyuncaklarla ünlenen oyuncakçının II. Abdülhamit zamanındaki yasaklardan etkilenme durumunu şu ifadeleriyle anlatır:

“Adı, tarih denilen zeminin tahta döşemeleri arasına düşüp kaybolan Üsküdarlı oyuncakçı gölge oyununun kahramanlarını yaptığı başka oyuncaklarda da kullanır. En gözde

oyuncaklarından biri de, yel değirmeni şeklinde olan fırlıdır. Rüzgâr fırlıdağı döndürünce, yel değirmeninin çıkırgını tutan Karagöz ve Hacivat bir eğilip bir kalkarak çıkırgı çeviriyor görüntüsü verirler. Bu yaratıcı, zeki oyuncakçının ünü saraya kadar ulaşır. Ne var ki, tahtta II. Abdülhamit oturmaktadır!.. Beşiktaş Karakoluna götürülen oyuncakçı, dönemin yasaklarından payına düşeni alır ve dükkânına geri döndüğünde yaptığı tüm oyuncakları raflardan indirir. Ertesi gün, dükkâna gelen çocuklar çok sevdikleri oyuncakların yerlerinde Eyüp yapımı oyuncakları görünce başlarını önlerine eğerek, geri dönerler evlerine” (Akın, 2021, s. 89).

Kule Canbazı kitabında bulunan “İstanbul’da Uçurtma Yasağı” adlı denemede uçurtma ile ilgili bilgiler veren Akın, 27-28 Haziran 2004’te NATO Zirvesi nedeniyle oyuncak uçakların Yıldız Sarayı çevresinde uçurulmasının yasaklanmasından bahseder. Topaç ve misketlerden sonra en çok sevilen oyuncak, uçurtmadır. Yazar, NATO Zirvesi öncesi oyuncak uçakların güvenlik gerekçesi ile yasaklanmasını *Akşam* gazetesinden alıntı yaparak eleştirdiği sözleri şöyledir:

“27-28 Haziran 2004 tarihinde, İstanbul’da yapılacak NATO Zirvesi öncesi, gazetelerde oyuncak uçak satışının yasaklandığını bildiren haberler çarpar okuyucuların gözlerine. (...) ‘Yasağın temelinde olası havadan gelecek bombalı suikast endişesi yatıyor. Polis, mağaza sahiplerine uzaktan kumandalı uçak, helikopter ya da planör satışlarının yasaklandığını duyurdu. Liderlerin toplantılara katılacağı bölgede, hava kontrolü, oyuncak uçak yasağıyla güçlendirilmeye çalışılıyor.’ NATO Zirvesi öncesinin İstanbul’unda, II. Abdülhamit’in baskı dönemini aratmayacak uygulamalardan oyuncaklar da paylarına düşeni alırlar! Benjamin Franklin’in evcilleştirdiği elektriğin Osmanlı’ya geç gelişinin nedeni de zaten, Abdülhamit’in aydınlığa olan öfkesidir. Ne gariptir ki, bu padişah döneminin sayfalarca uzanan yasaklar listesinde uçurtmanın da adına rastlarız” (Akın, 2021, s. 91-92).

Örneklerden görüleceği üzere, oyun ve oyuncak gibi kavramlarını, sadece pedagojik değerleri, çocukların yaratıcılıklarına olan katkıları üzerinden ele almayan yazar, oyuncak üzerinden geleceğin bireyleri olan bugünün çocuklarına olumlu değerler aşılanabileceğine inanır. Ona göre savaşı çağrıştıracak oyunlar ve oyuncaklardansa barışı yaşatacak ve telkin edecek oyuncakların üretilmesi dünyanın geleceği açısından evrensel bir öneme sahiptir.

4. 1. 1. 4. “İzm”lere Bakış

Toplumlar yeryüzünde her ne kadar birbirinden farklı coğrafyalarda yaşamış olsalar da farklı zamanlarda farklı hedef ve gayeler doğrultusunda farklı ideolojileri benimseyerek savunmuş ve toplumu oluşturan diğer bireylere bu ideolojileri yaymaya çalışmıştır. Bireylerin çabası sonucunda sahip oldukları bu ideolojiler zaman geçtikçe büyük grupları etkisi altına alarak yayılmış ve yaşatılmaya çalışılmıştır. Erol Güngör’e göre, bireylerin ortaya koyduğu davranışlar bir boşlukta oluşmadığından dolayı davranışlarının yaşadıkları ve etkilendikleri çevre faktörleriyle çok sıkı bir ilişkisinin varlığı kesindir (Güngör, 2000, s. 26). Bu anlamda yaşadığı çevre ve çağdan bağımsız olarak düşünülemeyen toplumlar ve toplumu oluşturan bireylerin tecrübeleri, bulundukları zaman dilimindeki siyasî ideolojilerinden etkileneceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu etkileşim sürecinin olgunlaşmasıyla uluslar ve toplumlar tarafından onaylanan, desteklenen ve tesirini uzun zaman koruyacak güce sahip yeni ideolojik akımlar doğacaktır.

Sunay Akın'ın eserlerinde “izm”lere bakış başlığı altında yazarın ağırlıklı olarak çeşitli ideolojik akımlara bakış şekli ele alınmış, bazılarına eleştirel bir bakış açısıyla yaklaştığı görülmüştür. Burada ise bu akımların neler olduğunu açıklamaya çalışacağız. Siyasi bir ideoloji olarak varlığını gösteren bu akımlar; “Rasizm, Faşizm, Antisemitizm, Nazizm, Milliyetçilik (Nasyonalizm), Kapitalizm, Emperyalizm, Komünizm, Kemalizm, Sosyalizm, Demokrasi”dir. Yazarın ele aldığı bu siyasî ideolojiler içinde, yazara göre pek çok ideolojinin ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde Faşizmin etkili olduğu söylenebilir.

Akın; kitaplarında yer verdiği Rasizm, Faşizm, Antisemitizm, Kapitalizm, Emperyalizm ve Milliyetçiliğin etkisi ile gerçekleştirilen eylemleri eleştirirken; Kemalizm, Sosyalizm, Komünizm ve Demokrasi çerçevesi altında gerçekleşenleri ise takdir ederek savunmuştur. Bu yanlı tutum, yazarın denemelerine yansıyan politik düşüncesini gösterdiği gibi şiirlerine de yansıyan bakış açısını sergilemektedir. Evrensellikten, Sosyalizme doğru giden bakış açısı, elbette denemelerindeki değerlerin de bu şekilde hacim kazanmasını sağlamıştır.

4. 1. 1. 4. 1. Rasizm

Bu eserleri incelendiğinde siyasi ideolojilerden hareketle ilk olarak Rasizme değinmekte yarar vardır. Çünkü Akın'ın eserlerinde Rasizmin etkisi sıkça karşımıza çıkmaktadır:

Rasizm, *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023) toplum bilimi açısından “ırkçılık” şeklinde ifade edilen Fransızca kökenli bir kavramdır. Bu sözcük dilimizde yaygın bir şekilde kullanılmadığından ırkçılık kavramı üzerinden açıklamalarımızı yapmak doğru olacaktır. Irkçılık ile ilişkilendirebileceğimiz kölelik, soykırım, etnik temizlik, asimilasyon ve sürgün gibi kavramları da açıklamanın gerekliliğini düşünmekteyiz.

4. 1. 1. 4. 1. 1. Kölelik, Soykırım, Asimilasyon, Sürgün Eleştirisi

İrk konusunda 18. yüzyılda yayınlanmış olan Kant'ın *Çeşitli İnsan Irkları Üstüne* adlı makalesi önemlidir. Özbek'in de altını çizdiği gibi Kant ırkları Beyaz, Siyah, Moğol (Kalmuk) ve Hint ırkı olacak şekilde dört gruba ayırmıştır. Kant insanların aynı kökenden geldiklerini kabul etmesinin yanı sıra farklılığa uğramış türlerin farklı coğrafyalara yerleşse bile kendi içlerinde soylarını sürdürebilme özelliğine sahip olmaları halinde ırk olduklarını ileri sürmüştür. Bununla birlikte aynı soyun farklı türleriyle soyun sürdürülmesinde melez çocuklar doğsa da bir ırkın varlığından bahsedilebilir. Demek oluyor ki siyah ve beyaz insan cinsi değil her biri bir ırktır. İrkin meydana gelme sürecinden söz eden Kant'a göre iklimsel koşullar ve beslenme şekilleri de bu oluşumda etkili olur. Bunların sonucunda ise farklı özelliklere içinde barındıran ırklar ortaya çıkmaktadır. Böylece daha üstün niteliklere sahip ırklar olduğu gibi aşağı niteliklere sahip olan ırklar da mevcuttur, bu sebeple farklı ırkların özgür bir biçimde kaynaşması yanlıştır. Sonuç olarak bu durum beyaz ırkın sahip olduğu niteliklerini kaybetmesine, onun alçalmasına neden olacaktır ve doğru değildir. Esasen her ırkın Avrupa gelenek ve ahlaki değerlerine uyum göstermesi ve onları içselleştirmesi olası değildir (Özbek, 2012, s. 26).

Aydın, ırkçılığı Amerika örneği üzerinden şöyle ifade eder:

“İrk ayrımının en önemli örneği hiç şüphesiz yüzyıldan uzun süre Amerika'da siyahlara yapılan ayrımcılıktır. Köleliği kan esasına dayalı olarak aksi ispat edilemez şekilde yasal hükümlerle güvence altına alan dönemin Amerikan hukuku, köleliği kaldırma kararı sonrası ırkçı kazanımları korumak için ırkçı ayrımcılık yasaları oluşturmuştur. Nitekim

Amerikan İç Savaşı (1861-1865) öncesinde kölelik yasaları kişinin soyağacına göre şekillenmişti ki ister özgür ister köle olsun siyah kanı taşıyan herkes siyah sayılıyordu. Kölelerin, (...) yaşamlarını devam ettirebilme dışında neredeyse hiçbir hakları yoktu” (Aydın, 2021, s. 14).

“Amerikan İç Savaşı ardından, Özgürlük Bildirgesi ve Anayasa’nın 13. ek maddesiyle kölecî düzenlemelerin yürürlükten kaldırılması sonrasında beyaz üstünlüğünün sürmesi amacıyla çok sayıda ayrımcı yasa yürürlüğe konmuştur. Irkçılıkla tesis edilen beyaz üstünlüğüne dayalı kölelik sistemi ırkçı ayrımcılığa dayalı yasalar tesis edilerek farklı bir düzenle devam ettirilmiştir. Siyah Yasaları (Black Code) olarak bilinen bu düzenlemelerin amacı ucuz iş gücünün devamını sağlamaktı ve bu yasalara göre köleler mülk sayılmaktaydı” (AnaBritannica, 1989, s. 383).

Bu doğrultuda ırkçılığın temelleri üzerinde kurulan siyasî ve sosyal düzenin ekonomik imtiyazları, yeni düzenle varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

Karşahan ırkçılığı, paylaşmayı bilmeyenlerin ideolojisi olarak tanımlar (2010, s. 21). Modern veya post-modern zaman dilimlerinde Kapitalizmin gereksinimleri doğrultusunda ve Kapitalizmin geçirdiği değişim ve dönüşümle aynı doğrultuda bir evrim geçirerek farklı söylemlerle var olduğunu vurgular. Irkçılığın, ürettiği ayrımcılığı zamanın koşullarına uygun biçimlere uyarlanabilme niteliğine de sahip olduğunun altını çizer.

21 Aralık 1965 tarihli *BM Irksal Ayrımcılığın Bütün Biçimlerinin Sona Erdirilmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme*’nin 1. maddesinde irksal ayrımcılık şu tanımla açıklanmıştır:

“İrk, renk, soy ya da ulusal veya etnik köken temelinde, insan haklarının ve temel özgürlüklerin siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel alanda ya da kamusal yaşamın herhangi bir başka alanında (ve) eşitlik temelinde tanınmasını, bunlardan yararlanılmasını veya bunların kullanılmasını geçersiz kılma ya da zayıflatma amacına ya da etkisine sahip herhangi bir ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih” (Alpkaya, 2011, s. 6).

Bu açıklama ile ırk ayırımı yapmanın tam anlamıyla net sınırlarının olmayışının hükmü yoruma açık bir hale bürünmesi önlenmiştir.

Sunay Akın’ın eserlerinde Kızılderililere, Afrika kökenli bireylere, Eskimolara ve Çingenelere ırk ayırımı yapıldığını dile getirdiği pek çok deneme belirlenmiştir. Buradan yola çıkarak ırkçılığı çağrıştıran kölelik, katliam, soykırım, etnik temizlik, asimilasyon ve sürgün gibi kavramlara da açıklık getirmek gerektiğini düşünmekteyiz.

Marshall’ın *Sosyoloji Sözlüğü*’ne göre kölelik şu şekilde açıklanır:

“Serflik ve rehinli emek gibi, insanların özgürlüğünün elinden alındığı çeşitli biçimleri anlatır. Fakat daha çok, insanın alınıp satılan bir şey olduğu ve kişi statüsüne sahip olmadığı taşınır kölelikle ilgili olarak kullanılır. Dolayısıyla taşınır kölelik, mülkiyet boyutuyla diğer kölelik biçimlerinden ayrılır. Kölelere (parasal ya da ekonomik nitelikteki işleri yürüttükleri durumlarda bile) emekleri ya da bloklama hizmetleri için hiçbir karşılık ödenmez. Savaşta esir alınan insanların köleleştirilmesiyle ilgili örnekler hem tarihsel olarak hem de günümüzde mevcuttur. Modern, ilk dönem Kapitalizmde taşınır kölelik, on beşinci yüzyıl ile on dokuzuncu yüzyıl arasındaki plantasyon işletmecileri ve Kuzey ve Güney Amerika’nın köle sahiplerince kullanılan, köle ticareti aracılığıyla sağlanan emek arzıyla birlikte verimli (ya da daha uygun bir ifadeyle, ucuz) bir emek sistemiydi. Plantasyon köleliği ise yalnızca hukuk sistemi ve onu güçlendiren

mekanizmalarla ayakta durabiliyordu. Bu türden modern köle sistemleri ayrıca madencilik şirketlerinde ve endüstriyel üretimde görülmekteydi. Plantasyon köleliğinde köle, efendinin mülkü sayılıyordu. Buna karşın bir ülkenin işgali sonucunda gerçekleştirilen bütün halkın köleleştirilmesi durumunda, köle, tüm toplumun mülkü haline geliyordu” (Marshall, 1999, s. 431-432).

Soykırım ise uluslararası ölçütler açısından teknik olarak değerlendirilen ve uluslararası insancıl hukuk kuralları çerçevesinde en ağır ihlallerin ilk sıralarında gelen önemli ve nitelikli bir suçtur (Başak, 2003, s. 71). Duran soykırımı; “ırka, dine, siyasi görüşe veya etnik kökene bağlı özelliklere dayanan bir grubun bilerek ve isteyerek, düzenli bir biçimde ortadan kaldırılmasıdır. Başka bir tanıma göre soykırım, bir ulusun kültürel bağlarından koparılması ve yaşam alanlarının yok edilmesi amaçlanarak anavatanından koparılmasıdır” (Duran, 2007, s. 3) ifadeleriyle tanımlar. Bu açıdan soykırım kavramı niteliği taşıyan suç, uluslararası ceza mahkemelerinin yargılama alanına kendine yer bulmuş en ağır ve en vahşi suçtur.

Soykırım sözcüğü “genocide” sözcüğünün karşılığı olacak şekilde Türkçede yer almıştır. Genocide terimi ilk kez Lemkin tarafından kullanılmıştır (Başak, 2003, s. 71). Soykırım kavramının meydana gelmesinde ve semantik bir anlam barındırmasını sağlayan vaka, Hitler’in Yahudilerin ırk olarak kötü ve zararlı oldukları inancı üzerinden tamamen yok edilmeleri gerektiği düşüncesinden doğar. Bu amaç doğrultusunda soğukkanlı bir plan çerçevesinde yok edilmelerini öngören bir politika olduğu söylenebilir (Berberer, 2007, s. 3).

Etnik temizlik ise, belli bir ülke toprağında yaşayan ve kontrol mekanizmasını elinde bulunduran etnik bir topluluğun diğer etnik toplulukların mensuplarını ortadan kaldırması biçiminde ifade edilmektedir. Etnik temizlik; taciz, ayrımcılık, darp, işkence, tecavüz, seri infazlar, sivil halkın bulunduğu yerlerin bombalanması, halkın bulunduğu yerden ihraç edilmesi, kovulması, halka zorla yer değiştirme, mülklerin müsadereci, evlerinin, ibadet mekânlarının ve kültürel müesseselerinin tahribi gibi çeşitli yöntemlerle ortaya konmaktadır. Etnik temizlik kavramı; bir bölgeden veya ülke topraklarında bir topluluğun diğer bir topluluk mensupları tarafından zorla ve devamlı olacak şekilde çıkartılması, hedef seçilen topluluk tarafından sanki daha önce orada hiç var olmamış gibi onlara ait izlerin ortadan kaldırılması, daha sonra etkin topluluk tarafından işgal edilmesi olarak da açıklanmaktadır (Töner Şen, 2009, s. 212). Bu ifadelerden yola çıkarak etnik temizlikte de soykırımdaki gibi belli bir topluluğu yok ederek ondan kurtulma düşüncesi bulunduğunu belirtmeliyiz.

Asimilasyon, *Güncel Türkçe Sözlük*’te (2023) toplum bilimi bağlamında “farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme” olarak tanımlanmaktadır. Zaruri bir biçimde uyum gösterme ve sağlama olarak da ifade edilen asimilasyon, Somersan’ın dile getirdiği haliyle toplumdaki çeşitli azınlık grupların zaman içinde, kültürel olarak çoğunluğa benzemesi ve devlet politikaları ile bu yönde zorlanmasıdır (Somersan, 2004, s. 87). Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki kültüre uyum sağlama konusunda baskının ve istenmeyen bir zorunluluğun etkili olmasıdır ve bu özelliğiyle entegrasyondan ya da entegre olmaktan ayrılmaktadır diyebiliriz.

Sürgün ise *Güncel Türkçe Sözlük*’te (2023), “ceza olarak belli bir yerin dışında veya belli bir yerde oturtulan kimse”, “sürülme işi, nefiy”, “bir kimsenin sürüldüğü yer” olarak tanımlanmaktadır. Dinçer’in ifade ettiği gibi sürgün; “tarihsel dönemler içinde birçok egemen gücün, devletin veya otoritenin, kendisine muhalif ya da karşı çıkan kişi ve gruplara karşı başvurduğu bir ceza türü olarak karşımıza çıkmaktadır” (Dinçer, 2022, s. 10).

Akın’ın eserlerinde işlediği konulardan biri de sürgündür. Özellikle Amerika kıtasına göç edenlerin, Kızılderililerin yaşadığı topraklara hâkim olma isteği; Kızılderililerin doğup büyüdüğü topraklardan sürülmelerine neden olurken bu eylem gerçekleştirilirken işkenceye ve katliama uğradıklarını da göstermektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz kavramlar Akın’ın eserlerinde pek çok kez karşımıza çıkmaktadır. Akın, bahsi geçen ırkçılık, kölelik, soykırım, etnik temizlik, asimilasyon ve sürgün kavramlarına verdiği örnekler üzerinden eleştiriler getirir. Yazar, yaşanmış gerçekler üzerinden tenkit edici bir bakış açısı ile güç üstünlüğü olan toplumların kendilerinden daha güçsüz toplumları ezmelerine, onları ayrıştırmalarına, asimile etmelerine, hatta katletmelerine tepkilidir. Kanları dökülen, işkence gören, sömürülen toplumların yaşadıklarını okuyucularına gösterir. Bu kavramlar üzerinden aslında ayrımcılığın, bölünmüşlüğün ve ötekileştirmenin olmadığı bir dünya hayali kurar. Kızılderililere, Afrika kökenli uluslara, Meluncanlar ile Eskimolara yapılan ırkçı eylemler ile ilgili örnekler üzerinden yazarın ulusların eşit şartlar altında ve barış içinde yaşaması gerektiği vurgusu öne çıkar. Akın’ın eserleri incelendiğinde sadece kölelik, soykırım, asimilasyon, katletme, işkence ve sürgün kavramlarının eleştirildiği 34 deneme belirlenmiştir.

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili’de 23, Onlar Hep Oradaydı’da 6, Kule Canbazı’nda 2, Ay Hırsızı’nda 1, Hayal Kahramanları’nda 2 denemede bu değerini aktardığı görülür. Yazarın aslında Emperyalizm ve Kapitalizmin eleştirisi yaptığı düşünüldüğünde bu sayı giderek artmaktadır. Bu olgularında her biri farklı başlıklar altında ele alınacaktır.

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili eserinde yer verdiği “Tek Eksiğimiz Bülbül Sesi” adlı denemesinde Akın, Amerika’nın keşfinin sömürü, kan, kölelik ve işkenceye nasıl zemin hazırladığına dikkat çeker. Kristof Kolomb’un üç gemi ve seksen yedi tayfa ile çıktığı yolculuğu ve karaya ayak bastıkları ilk anı anlatır: “12 Ekim günü, öğleden önce Kristof Kolomb’un toprağa adımını atmasıyla işkence, sömürü, kan ve kölelikten oluşan yapının temeli atılmış olur. İlk harcında elbette yalan vardır” (Akın, 2020, s. 7).

Yine *Kız Kulesi’ndeki Kızılderili* eserindeki “İlk Kan Nasıl Aktı?” adlı yazısında da Kızılderililere yapılan “katliam”a dikkat çeker. Yazar, Kolomb ve adamlarının Kızılderililerin yaşadığı topraklarda ilk kanı nasıl akıttıklarını araştırma ve bulma düşüncesindedir. Bu gaye ile başladığı çalışmasında ilk karşısına çıkanlar; iyi kalpli, misafirperver, savaş ve savaşmaktan haberi olmayan Kızılderililerdir. Açgözlülüğün ve sömürünün temsilcisi ise Beyazlardır. Amerika topraklarındaki altına sahip olmak için Kızılderililere karşı bir “katliam”a gireceklerdir. Yazar, bu düşüncesini şöyle dile getirir:

“Kolomb’un günlüğünden Kızılderililerin dünyasını öğrenince yapılan katliamın korkunçluğu daha da ortaya çıkıyor. Bütün bu belgelerden sonra sizleri içinizden gelen

sesle baş başa bırakmadan önce sedir ağacı için yazılan bir Kızılderili şiirini sepet gibi kolunuza takıyorum:

Bak bana, dostum,
Giysi istemeye geldim senden
Sensin ömrümü uzatan,
Ricamı dinle
Zambak kökleri için
Senden sepet yapacağım,
Yalvarırım, dostum, kızma sakın” (Akın, 2020, s. 12).

Yazar, Kızılderililere yapılan katliamda dökülen ilk kanın sebebini de şu sözleriyle açıklar:

“İşte Beyaz Adam ile Kızılderililer arasındaki ilk kan, Kızılderililerin insan öldürmeye yarayan silahları tanımamış olduklarından dolayı akmıştır. Kolomb gözlemlerini günlüğüne aktarmaya şöyle devam eder: Bu insanlar ne herhangi bir mezhebe bağlılar, ne de puta tapıyorlar. Kötülüğü tanımıyorlar, birbirlerini öldürmeyi bilmiyorlar. Hiç silahları yok” (Akın, 2020, s. 10).

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili yapıtında yer verdiği “Sinek Amirali” adlı denemesi ise yazarın Kızılderililerden bahsederken “soykırım” sözcüğüne yer verdiği ilk denemesidir. Akın, yazısında Kolomb’un hayatından bahseder. Yazar, metnin sonunda ise Beyaz Adam’ın Kızılderililere yaptığı “soykırım”ı şu sözleriyle dile getirir:

“Kolomb’a hayranlık duyan Papa IX. Pius, onun kilise tarafından cennetlik ilan edilmesi için 1866’da bir girişim de bulunur. Kilise mahkemesinden olumlu yönde yalnızca bir oy çıkar. Papa IX. Pius’un teklifi reddedilir.

Sinek Amirali’nin zincirli tabutu yolculuklarını yaparken ve kendisine cennetin kapılarını açmak isteyenler çaba harcarken, zincirlerinden kurtulmak isteyen Kızılderililer, Beyaz Adam’ın vaat ettiği cenneti istemiyor ve soykırıma karşı direniyorlardı” (Akın, 2020, s. 15).

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili’deki “Kolomb’un Yumurtası” adlı denemesinde yazar Kolomb’u Kızılderililere yapılan “soykırım”ın mimarı ilan eder. Kolomb, katıldığı bir davette kendisini küçümseyenlere zeki biri olduğunu göstermek çabasındadır. Yazar yazısında Kolomb’un misafirlere verdiği yanıt üzerinden “soykırım”a değindiği şu ifadeleri kullanır: “Kızılderili soykırımının mimarı olan Kristof Kolomb’un yumurtayı kırarak önerdiği çözüm yolunun kaynağı şiddetten başka bir şey değildir. Sorun, yumurtayı uçlarından biri üstünde durdurmakken, Kolomb’un ‘darbe’si olayı bambaşka bir boyuta taşımıştır. Ortada bir çözüm değil, hile vardır” (Akın, 2020, s. 18).

Kızılderililere yapılan zorbalık giderek sonraki yıllarda da varlığını büyütecek ve etki alanını genişletecek, Türk şairlerin şiirlerine bile konu olacaktır. Süleyman Demirel üzerinden Türkiye’de yapılan zorbalıkların temelini de Amerika’ya dayandırılır.

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili eserindeki “Hak Hukuk Dağıtma Yeri” adlı denemesinde ise Western filmlerdeki beyazların Kolomb’un izinden gittiklerini vurgular. İlk olarak James Femnore Cooper o dönemlerdeki efsaneleri kitap olarak yayınlar. Kovboy romanları çokça okununca Hollywood da vahşi batıya yönelir. Çekilen filmler; Kızılderilileri kötü kalpli, sömürücü ve kendinde olmayanı öldüren kişiler olarak sunar. Ayrıca filmlerde Kızılderililer cezalandırılanlardır. Adaletsizliğin kol gezdiği zamanlarda eli silahlı beyazlar, kısa yoldan

zengin olma hayalindedir. Beyazların altın madenleri için Batı'ya göç edişleri beyaz perdeye aktarılır. Batı'ya göç eden beyazların sayıları artarken ölüm kalım savaşı veren Kızılderililer'in sayılarının azaldığını şu sözleri ile anlatır:

“Kovboy filmlerinin kahramanları 1865 yılından sonra Colorado ve Nevada'da altın madenlerinin bulunmasıyla ortaya çıkarlar. O yıllarda Kansas'ın batısında kanun diye bir şeyden söz edilemiyordu. Silahını kim hızlı çekerse oydu kanun... Altın bulup, zengin olma rüyası gören on binlerce serüvenci akın akın batıya geliyorlardı... Bu arada, sayıları gün geçtikçe azalıyordu, ölüm kalım savaşı veren Kızılderili kabilelerinin” (Akın, 2020, s. 21).

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili eserinde dile getirdiği “Hedefe Yönelmiş Tabanca” adlı denemede ise yazar, filmlerden yola çıkarak Kızılderililerin soylarına, yaşam alanlarına yapılan müdahaleleri gözler önüne serme çabasındadır. Kovboy filmleri ile ünlenen John Ford'un Cheyenne Autumn adlı filmi, yıllarca göz ardı edilen Kızılderililerle ilgili gerçekleri gün yüzüne çıkarmıştır. Filmin konusu, Kızılderililere yapılan haksızlıklardır. Kızılderililerin yaşadığı yerlerde onlardan geriye kalan iz ise bir antikacı dükkânıdır. Hepsi var oldukları toprakları terk etmiş ya da öldürülüp yok edilmiştir. Yazarın yazısında yer verdiği şu ifadeler Kızılderililere yapılan katliamın itirafı gibidir:

“Ama yapmış olduğu kovboy filmlerinde Kızılderililere ‘ölü’ rolü veren John Ford, Amerika yerlilerinden özür dilemek için işi rastlantıya bırakmaz. 1964'te yönettiği Cheyenne Autumn (Cheyenne Sonbaharı) adlı filminde kelimenin tam anlamıyla günah çıkartır. Kamera bu kez Kızılderililerin arasındadır. John Ford'u dinliyoruz: ‘Uzun süre bunu yapmak istemiştin. Custer, Beecher ve Chivington'ın öldürdüğü Kızılderililerin toplamından daha fazlasını öldürdüm ve Avrupa'daki insanlar her zaman Kızılderililer hakkında bilgi sahibi olmak isterler. Her hikâyenin iki yüzü vardır. Fakat ben bu defa işi Kızılderililerin açısından ele almak istedim. Şunu kabul edelim ki, onlara çok kötü davrandık. Bu bizim için bir lekedir. Haksızlık yaptık, çaldık, öldürdük, katlettik, her şeyi yaptık. Ama onlar, bir tek Beyaz Adam öldürdüğü zaman, aman Tanrım; ordular çıkageldi” (Akın, 2020, s. 25-26).

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili yapıtındaki “Seninkini Kim Kesti?” adlı denemesinde yazar, bir Kızılderili prensesi olan Pocahontas'ı kandırıp sömürge politikalarını daha kolay bir şekilde gerçekleştirmeyi amaçlayan John'un hikâyesinin peşine düşer. Hikâye, bir çizgi filme dönüştürülür ve sinemalarda gösterilen bu çizgi film hasılat rekorları kırar. Film gerçeklerden uzak bir kurgu ile çekilmiştir. John'un Pocahontas aracılığıyla Kızılderililere karşı beslediği “ırkçılık” ise şu sözlerle dile getirilir:

“Kızılderili prensesi Pocahontas ile evlenmek isteyen John Rolfe, Virginia valisinin kapısını çalar. O tarihte, bir beyazın tanrının parmakla gösterip seçmediği ırktan biriyle evlenebilmesi için valinin onayı gerekiyordu. John Rolfe, yazmış olduğu dilekçede Pocahontas ile evlenmek istemesinin nedenini şöyle açıklar: ‘Eğitimi kaba, davranışları barbarca, soyu lanetli bu kâfir ile tarım işletmesinin yararı, ülkemizin onuru, tanrının yüceltilmesi, kendi kurtuluşum ve dinsiz bir yarattığı gerçek tanrıya ve İsa'nın dinine döndürmek” (Akın, 2020, s. 35).

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili yapıtında kaleme aldığı “İşte Kaptan Smith Geliyor!” adlı denemesinde Akın, İngilizlerin Virginia'da yaşayan Kızılderililerin hem kültürlerini hem de soylarını kontrol altına alarak sömürülerini gerçekleştirebilme amacı üzerinde durur. Silahlı ve kılıçlı İngilizlere karşı Kızılderililer ise iyilik ve hoşgörü ile yaklaşır. Kızılderili

kabilelerinin yaşadığı bu yerlerde artık Kızılderili kültürünü yaşatacak kimse kalmamıştır. Yazarın sözleri şöyledir:

“17. yüzyılın ortalarına doğru Hristiyanlığı kabul edip İngilizlerle iş birliği yapan Kızılderili kabileler ile birlikte ortak katliamlara başlayan Beyaz Adam Algonguian topluluğunu dağıtır. Bunda Kaptan John Smith’in sömürüye davet çıkartan, 1616’da yayımladığı kitabının ve de yapmış olduğu haritanın payı büyüktür” (Akın, 2020, s. 38).

“Günümüzde, Weremoco’daki Kızılderili köyünün yerinde ‘Gloucester Countary’ adında bir kasaba vardır. Ne o kasabada ne de etraftaki diğer kentlerde Algonguian topluluğunu oluşturan Kızılderili kabilelerden yaşayan birini bulabiliriz. Hepsi yok edilip, soyları tüketilmiştir” (Akın, 2020, s. 39).

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili eserindeki “Kırmızı Ceketten Al Giysi’ye” adlı yazısında yazarın Salah Birsal’in denemelerindeki bilgiler aracılığıyla okuyucusuna Kızılderililere yapılan katliamı bir kez daha gösterme çabasında olduğu görülür. Kızılderililer planlı bir soykırıma, ırkçılığa ve topraklarının parsel parsel işgaline maruz kalmaktadır.

Akın, Algiysi adlı Kızılderili reisinin Salah Birsal’in denemesinde kendilerine yapılan katliamı anlattığı ifadelerle şöyle yer verir:

“Algiysi ile Eldorado” adlı denemede de karşılaşırız. Ama Salâh Birsal, Kızılderili reisi bu kez ‘Kırmızı Ceket’ adıyla sunmaktadır okura: Atalarınız bizden küçük bir toprak parçası istedi. Onlara acıdığımız için dileklerini geri çevirmedik. Aramızda yer aldılar. Onlara mısır ve et verdik. Onlar buna karşılık bize zehir (içki) sundular. Beyazlar bir kez memleketimizi tanıyınca, hemen sağa sola haber saldılar. Yeni yeni insanlar geldi. Biz onların dostça geldiğini sandığımızdan hiç korkmadık. Çünkü bize kardeşim diye sesleniyorlardı. Sözlerine inandık. Bu kez onlara daha geniş bir yer verdik. Kısa zamanda sayıları arttı. Daha çok toprak istemeye başladılar. Sonunda bütün yurdumuzu istediler. Gözlerimiz açıldı. Savaşlar oldu. Beyazlar bizimle savaştırmak için içlerinden kimilerine paralar verdi. Halkımızın büyük bir çoğunluğu öldürüldü. Beyazlar bizi içkiye de alıştırdılar. İçki yüzünden de binlerce Kızılderili kırılıp gitti. Kardeşlerim, eskiden bizim topraklarımız çok geniştir. Sizinler ise çok küçük. Şimdilerde ise siz, büyük bir ulus oldunuz. Bize yatağımızı serecek kadar bile bir toprak parçasını çok görüyorsunuz” (Akın, 2020, s. 46-47).

Oktay Akbal’ın izlediği Alman yapımı bir kovboy filmi ile başlanan *Kız Kulesi’ndeki Kızılderili* kitabındaki “Sarı Şeytan” adlı denemede yine altın uğruna Yeni Dünya’ya yapılan göç, Kızılderililerin işgal edilen toprakları ve yok edilen kültürleri anlatılır:

“Rahip Antonio de Montesinos, Kızılderililerin altın uğruna katledildiği gerçeğini daha ilk yıllarda görmüş ve şu soruyu sormuştur: ‘Kızılderilileri ne hakla böyle acımasız ve korkunç bir biçimde tutsak edersiniz? Altın elde etmek amacıyla her gün öldükleri, daha doğrusu sizler tarafın dan öldürüldükleri bir gerçek değil mi? Onları da, kendiniz gibi sevmek zorunda değil misiniz?’

Eski bir Mısır şiiri, ‘Dünyada ne kadar kötülük varsa başı altındır’ der... Amerika’nın gerçek zenginliği olan yerli halkın kültürü altın uğruna acımasızca harcanır. Altın bulunur ama Kızılderililer kaybedilir. Böylelikle de, insanlık kültürü biraz daha yoksullaşır” (Akın, 2020, s. 50).

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili'deki “Kanguru Ne Demektir?” adlı denemesinde yazar; ABD yapımı “Kurtuluş Günü” adlı filmin konusundan bahseder. Film; insanlığı ele geçirmeyi amaçlayan, gelişmiş teknolojilere sahip uzaylılar ile dünyayı bu kötü uzaylılara karşı korumaya çalışan ABD askerlerinin mücadelesini anlatır. Ayrıca yazar, trende yolculuk yapanların tarlalarda çalışan Kızılderililere karşı gösterilen ırkçılığı şu ifadeleriyle gösterir:

“Kızılderililer Custer’e, Beyaz Adam ile dost olduklarını ama demirden yol üstünde ısıklık çalarak ve öfkeli dumanlar savurarak yol alan ‘Demir At’ın kendilerine ayrılan topraklardaki av hayvanlarını kaçırdığını söylemişlerdi. O yıllarda tren, Kızılderililer için Kurtuluş Günü filmindeki uzay gemilerinden farksızdı. Bu filmi izleyenleri gözü açık uyutmaları gibi uzun süren yolculuklarda trenlere arkaya kadar yatabilme özelliğine sahip koltuklar konulmuştu. Yolcular, biletlerini şapkalarının kenarlarındaki kurdelenin arasına sıkıştırarak uyurlardı. Böylece, kontrolörün sizi uyandırıp bilet sormasına gerek kalmazdı. Trende uyumayan yolcular da vardı ve bunlar, zengin olma umuduyla geldikleri toprakların asıl sahibi olan Kızılderililere tarlada çalışırken trenin penceresinden zevk olsun diye ateş ederlerdi” (Akın, 2020, s. 54-55).

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili eserinde bulunan “Eskimolar Sizin Olsun” adlı denemede yazar Amerikan kültürünün Eskimoların yaşamları üzerindeki etkisine mercek tutar. Bu etki, Beyaz Adam’ın Eskimoların yaşadıkları yerlere elektriği götürmesiyle başlar. Daha sonra cips ve kola gelir. Yazar, Beyaz Adam’ın asimilasyon politikasını bir Eskimo tarafından dile getirilen ifadelerle şöyle yansıtmıştır:

“Beyaz Adam kültürüne karşı olan bir Eskimo’ya kulak veriyoruz: ‘Bir kere babamla balığa çıkmıştık, ben çok hareket ediyordum. Oltayı attıktan sonra ellerimi avuçlarının içine alıp tuttu, böylece mümkün olduğu kadar hareketsiz kaldılar. Daha sonra oltayı çekmeden önce omzu mu sıktı. Ne demek istediğini anlamadım. Benim, şimdi yapacağım şeye dikkat edip bir daha unutmamamı istiyordu. Geçenlerde, torunlarım için patates kızartacaktım ki, gözüme koca bir paket patates gevreği ilişti. Köyümüzün gençleri bu patates gevreklerini her şeyden çok seviyorlar. Yalnız, sonradan ağızlarının tuzunu yıkamak için içtikleri Coca Cola hariç. Patatesleri bırakıp gevrek paketini aldım, ama daha tam tutmadan elimden fırlattım. Babam beni görmüş ve omzumu sıkımişti” (Akın, 2020, s. 65).

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili'deki “Nâzım Hikmet ve Kızılderililer” adlı denemesinde ise Amerikan Vahşileri olarak adlandırılan Kızılderililerin yaşadıklarına Nâzım Hikmet’in penceresinden bakar. Kızılderililerin güzel giyimli görünen ama içlerinde bin bir pazarlık, kötülük barındıran Beyaz Adamlar’a karşı verdikleri özgürlük mücadelenin altı çizilir. Yazar yazısında Nâzım’ın (Orhan Selim) Amerikalıların Kızılderililerle ilgili “vahşi” algısını uyandırmasına verdiği tepkiyi şöyle aktarır:

“Orhan Selim, ‘Amerika Vahşileri’ başlıklı yazısının sonunda sözü Kızılderililere getirir: ‘Eskiden Amerika Vahşileri diye filmler gösterilirdi. Bu filmler yüzünden, birçok sinemacılar para kazandıydı ama memleket çocukları, istilaya uğramış yurdunu korumak için uğraşan insanları Amerika Vahşileri adı altında tanıdı gitti... Amerika Vahşileri dolabına kapılmayalım artık” (Akın, 2020, s. 86).

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili eserinde geçen “Gözyaşı İzleri” adlı denemesinde Akın, toprakların ellerinden alınarak Amerika’nın batısına sürülen, işkence gören veya öldürülen Kızılderililerin yaşadıklarını anlatmayı amaçlamıştır. Yazar, mahkeme yoluyla

Kızılderililerin topraklarının ellerinden alınmasını, yaşadıkları yerlerden sürgün edilmesini ve sürgün sırasındaki katliamları şu sözleriyle dile getirir:

“1820 yılına gelindiğinde Cherokeeer, ABD modeline uygun olarak bir hükümet kurarlar. Ancak, Georgia Eyaleti Kızılderililerin toprakları üstünde hak iddia ederek mahkemeye başvurur. Karar verecek olanlar da elbette ki beyaz yargıçlardır?.. Ve sonunda Cherokeeer toprakları ellerinden alınır. Ordu, katliamlar yaparak yerli halkı göçe zorlar. Clark Wissler *Kızılderililerin Tarihi* adlı kitabında konuyla ilgili şu açıklamayı yapar: Olayların insanlıkdışı ve vahşi yanlarını buraya almıyor ve okurların duygularına dokunmuyoruz ancak her sadık Amerikalı, yüksek ulusal değerler seviyesini koruma azmini güçlendirmek için bu kayıtları okumalı. Katliamın boyutları sayfalara sığmayacak kadar korkunçtur. Cumhurbaşkanı Andrew Jackson’ın zulmünden kurtulmayı başaran Cherokeeer büyük bir kısmı daha batıda bulunan ‘Kızılderililer Ülkesi’ne yerleşirler” (Akın, 2020, s. 98).

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili eserinde bulunan “Plastik Kızılderili” adlı yazısında yazar, Amerikalıların katlettiği ve köleleştirdiği Kızılderililerin adlarını savaş uçaklarına, helikopterlerine, gece kulüplerine, bisikletlere verdiğini anlatır. Bu durumu eleştiren yazar, Amerikalıların yaptıklarını “ikiyüzlülük” olarak tabir ettiği sözlerini şöyle dile getirir:

“Beyaz Adam, topraklarını almak için saldırdığı Kızılderili kabilelerinin adlarını pek çok şeyin üstüne yazar. Savaşlarla katledilen Kızılderili kabilelerin adlarını en çok da militarist araçlarda görürüz. Ters takla atabilecek seviyede manevra kabiliyeti olan savaş helikopterine ‘AH-64 Apache’ adı verilir. 21. yüzyılın savaş helikopteri olarak tanınan ‘Comanche’nin yanı sıra bir diğerinin adı da ‘UH-60 Black Hawk’tır. Birinci Dünya Savaşı’na gönüllü olarak katılan Amerikalı pilotların kullandıkları uçakların kuyruk kısmında bir Sioux savaşçısının portresi yer alırdı. Bu amblem günümüzde de Fransız Hava Kuvvetleri’ne bağlı ‘Mirage 2000 N’ nükleer saldırı uçağında görülmektedir. Topraklarını satıp Beyaz Adam’ın kölesi olmak yerine özgürlükleri uğruna savaşan Kızılderili kabilelerin çoğu yok edilmiştir. Kızılderililerin bu özelliklerinden dolayı savaş araçlarında kullanılmaları Beyaz Adam’ın ikiyüzlülüğünden başka bir şey değildir” (Akın, 2020, s. 102).

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili yer verdiği “Ağaçların Gölgesinde” adlı denemesinde ise yazar, hükümetler ve basın yayın organları aracılığıyla Kızılderililer ile ilgili oluşturulan kötü imajı gün yüzüne çıkartır. Basında çıkan asılsız haberler, halkın gözünde “Kızılderililer tehlikeli ve zarar veren bir toplumdur.” algısı çizer. Yazar, ABD ve Meksika hükümetlerinin Kızılderililerle ilgili yaptığı sınır anlaşmasını ve yanlış haberler yayınladıklarını yazısında şöyle aktarır:

“Gazetelerde çıkan haberler gerçekdışı olup, yakılan köylerden, göçe zorlanan, öldürülen, işkence yapılan Kızılderililerden söz etmiyor, askerlerin kahramanlıklarını anlatıyordu. Yalanlar öylesine sarmıştı ki ortalığı, bölgede görevli olan General George Crook sonunda dayanamayıp tepki göstermek zorunda kalmıştı: ‘Sınırdaki çıkan gazeteler Kızılderililer üstüne abartılmış ve hayali haberler yayıyor, kaliteli, tirajı yüksek gazeteler de bunları ülkenin her yerinde tekrar basıyorlar. Ama sorunun öteki yanına hemen hiç değinilmiyor, böylece halkın çoğu da bu konu da yanlış fikirlere kapılıyor. Bir olay patlak verdiğinde, kamuoyu Kızılderililere cephe alıyor, onların yalnızca suçlarına ve kötülüklerine inanıyor. Bu arada adaletsizlikleriyle Kızılderilileri bu yola sürükleyen kimseler de cezasız kalıyor, suçlamalarda en büyük yaygarayı onlar koparıyor. Bu gerçeği kimse Kızılderililerden daha iyi bilemez. Bundan dolayı, kendilerine yalnızca ceza,

Beyazlara da sınırsız yağma hakkı veren bir hükümeti, adaletsiz bir hükümet saymakta haklıdır” (Akın, 2020, s. 106-107).

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili eserindeki “Taşlar Eriyinceye Dek” adlı denemede Akın, tek amacı özgürce ve barış içinde yaşamak olan Apache Reisi Mangas’ın hak etmeyeceği bir ölümle hayatının son bulması anlatır. Kızılderililerin yetenekli lideri Mangas’ın barış için gittiği Beyaz Adamlarca acımasızca öldürülmesi ve sahte bir raporla ‘Kaçmaya çalışırken öldürüldü.’ şeklinde ölümünün kamuoyuna sunulmasını eleştirerek ona yapılan insanlık dışı muamele üzerinden eleştiri ve mesajlarını iletir:

“Askerlerin Mangas’a bir şeyler yaptığını gören Conner, karanlık bir köşeden olanları izlediğinde insanlığından utanır. Askerler ateşte kızdırdıkları süngülerini ihtiyar reisin ayaklarına ve bacaklarına sürüyorlardı... Mangas, kendisinin oyun oynanacak bir çocuk olmadığını söylediğinde askerler, tüfeklerindeki bütün mermileri bedenine boşaltırlar. General West’in, ‘Onu sabaha ölü istiyorum.’ emri yerine getirilmiştir!.. Tek suçu barış toplantısına katılmak olan Apache reisinin cansız bedenine tabancalarındaki mermileri de boşaltır askerler... Bir asker Mangas’ın kafa derisini yüzerken bir başkası frenoloji uzmanına satmak üzere başını keser ve kaynayan suda haşlar” (Akın, 2020, s. 111-112).

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili yapıtında bulunan “Güzel İnsanlar” adlı denemede de yazar, Beyaz Adamların Kızılderili liderleri topraklarını kendilerine satmaya zorlamasını anlatarak, bir yandan soykırım bir yandan insanlık dışı muamelelere uğrayan bu insanlara bakışını ortaya koyar. Çılgın At lakaplı Kızılderilinin, topraklarını satmaya karşı çıkarak Beyazlarla savaşını, öldürülüşünü ve halkının çorak topraklara sürgün edilmesini üzümlerle anlatır:

“Sürgün edilen Kızılderililer 1877 yılının sonbaharında askerlerin eşliğinde kuzeydoğudaki çorak arazilere gönderilir. Göç sırasında bir grup Kızılderili, direnişi sürdüren Oturan Boğa’ya katılmak üzere kaçarlar. Aralarında Çılgın At’ın yaşlı annesi ve babası da vardır!.. Opi Wakwala Deresi’nin yakınlarında yaşlı karı-koca bir ara kaybolur gözden. Geriye döndüklerinde oğulları Çılgın At’ın yanlarında taşıdıkları kemiklerini ve yüreğini çoktan gömmüşlerdir... Yalnızca kendilerinin bildikleri bir yere!” (Akın, 2020, s. 116)

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili eserindeki “Kafa Derisi Yüzme” adlı denemede yazar, Amerikalıların Kızılderililere karşı uyguladıkları ırkçılığın farklı bir boyutunu oluşturan bir işkenceyi ele alır. Bu işkencenin adı, “kafa derisi yüzme”dir. 1960’larda savaş karşıtlarının bir simgesi olan uzun saç, Kızılderililer için de önemlidir. Uzun saç, beyaz askerler için de tecavüz edip öldürdükleri Kızılderili kadınların ya da diğer Kızılderililerin ölümünü anlatan ve kanıt için taşıdıkları bir simgedir. Yazar bu utanç verici durumu anlatarak, Emperyalizme, onun getirdiği insanlık dışı uygulamalara karşı olan bakış açısını da ortaya koyar.

“(…) General Carleton, 18 Ağustos’ta askerlerine, getirdikleri her Kızılderili atı ya da katırına yirmi dolar, her koyuna ise bir dolar ödeneceğini duyurur. Yirmi dolar aylık alan askerler gözü dönmüş bir şekilde köylere saldırırlar... Ve, öldürülen Navahoların kırmızı bir ipe bağladıkları uzun, siyah saçları askerler tarafından kesilir (...) Zaman ilerledikçe Kızılderililerin kafa derilerine ödül koyma alışkanlığı yaygınlaşır. Amerika’nın gerçek sahipleri hastalık, açlık, sürgün, tecavüz, işkence dışında Beyaz Adam’dan yeni bir şey öğrenirler: Kafa derisi yüzme” (Akın, 2020, s. 133-134).

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili eserindeki “Ölümler Doğrulun” adlı denemesinde de Akın, Beyazların Kızılderililere, siyah tenlilere ve Vietnamlılara yaptığı katliamlar, soykırım ve

onları toplumdan nasıl dışlamaya çalıştıkları üzerinde durur. Modern görünümlü ırkçılık da yazıda dikkat çeken başka bir unsurdur. Beyazların gittikleri ülkelerde ya da kendi topraklarında kendilerinden olmayanları hep ötekileştirdikleri üzerinde durur. Yazar, Kızılderililere yapılan ırkçılığı şöyle ifade eder: “Kızılderili Reis Seattle’ın, adını taşıyan kentte heykeli de vardır. Üstüne katran dökülen, kurşun sıkılan, boyalarla küfürler yazılan bir heykel... Saldırıların önüne Seattle’ın heykelinin bir havuzun içine konulmasıyla geçilir” (Akın, 2020, s. 139).

Kara tenlilere yapılan ırkçılığı, ayrımcılığı ise şöyle dile getirir:

“1953 yılında, Paul Robeson adlı kara tenli bir şarkıcı Seattle kentinden kendisini konser vermesi üzere çağıran Kanadalılara telefonda şarkı söyler. Kara tenli şarkıcıya Amerika’nın Kore’yi işgaline karşı geldiği için ülkeden çıkış izni verilmemektedir (...) Kara tenliler, İkinci Dünya Savaşı’na gönderilen Amerika birliklerinde çoğunluğu oluştururlar. Başlarında elbette ki beyaz subaylar bulunmaktadır. Cepheye alkışlarla gönderilseler de kara tenlilerin kanları Kızıl Haç’a kabul edilmez. Bunun nedeni, kan verme yoluyla ırkların karışma olasılığına inanılmasıdır” (Akın, 2020, s. 139- 140).

Kızılderili katliamına ise denemesinde şöyle yer verir:

“Komisyon başkanı Walker’ın sözünü yerine getirmeyen Comanchelerin izini süren 4. Süvari Bölüğü’nün başında Ronald Mac Kenzie bulunmaktadır. İçsavaşta parmaklarını kaybettiği için Mac Kenzie’ye Kızılderililer tarafından ‘Üç Parmak’ adı takılır. 4. Süvari Bölüğü Comanchelerin köylerini yakıp, Kızılderilileri çocuk, kadın, ihtiyar demeden katlederken, aynı dönemde, Atlas Okyanusu’nun karşı kıyılarında, komün yanlısı olan Fransız şairler sürgüne gönderildikleri Avrupa’nın çeşitli kentlerinde şiir yazmayı sürdürmekteydiler” (Akın, 2020, s. 143-144).

Kız Kulesi’ndeki Kızılderili’deki “Kızılderilileri Kim Öldürdü Bill Bakalım” adlı denemede yazar, öldürdüğü bufalolarla Kızılderililerin aç kalıp beyazlara muhtaç olmalarını amaçlayan Bill adlı katilin nasıl bir halk kahramanına dönüştüğüne değinmiştir. Kızılderililer soyları tüketilmeye çalışılan, topraklarından sürülen bir halktır ama onların uydurma haberlerle ile kötü bir toplum oldukları algısı oluşturulmaya çalışılır. Yazar, Kızılderililerin soylarını tüketme üzerine yapılanları şöyle ifade eder:

“Kit Carson’un, Navajo Kızılderililerinin meyve ağaçlarını ve ekinlerini kundaklamasının bir tek amacı vardı: Kızılderilileri açlıktan ölmeye mahkûm etmek. Buffaloları öldürmek de, Kızılderilileri katletmekten daha kolaydı. Böylelikle, açlığa karşı savaşan yerliler yenik düşüyor ve Beyaz Adam’ın isteklerine boyun eğmek zorunda kalıyorlardı. (...) Dört yüzü aşkın anlaşmada olduğu gibi Beyaz Adam sözünü tutmayacak ve Kızılderililerin köyü ateşe verilirken, yerde yatan sayısız ölümler arasında Kara Kazan’ın da kurşunlarla delik deşik edilmiş cesedi bulunacaktır. (...) Meydan Larousse’da, ‘Amerikalı öncü’ diye tanıtılan Buffalo Bill’in gerçek yüzünü öğrendikten sonra Kızılderilileri aldatıp katledenin kim olduğunu bilmek hiç de zor değil” (Akın, 2020, s. 145-147).

Yazar *Kız Kulesi’ndeki Kızılderili* eserinde yer verdiği “Aynı Bayrak Altında” denemesinde Beyazlarla barışmayı kabul eden ve Amerikan bayrağını kabilesinin olduğu yerde dalgalandırdığında barış ve güven içinde yaşayacaklarını düşünen Kara Kazan adlı bir Kızılderili reisinin kabilesinin Beyaz askerler tarafından yaşlı, kadın, çocuk, silahlı, silahsız demeden acımasızca öldürülüşünü anlatır:

“(…) Kara Kazan’ın kurtulduğu katliamda çoğu kadın ve çocuk yüz otuz üç Kızılderili öldürüldü. Kızılderili çadırının tepesinde dalgalanan Amerikan bayrağına ne oldu? Bu sorunun yanıtını bilemiyoruz. Ama, büyük bir olasılıkla, şanına, şerefine zarar gelmemesi için askerler tarafından yerden kaldırılmış, tozu silindikten sonra da özenle katlanmış ve üstündeki Kızılderili kanının yıkanması için kaleye geri getirilmiştir” (Akın, 2020, s. 162).

Akın, *Kız Kulesi’ndeki Kızılderili* yapıtındaki “Yeryüzünde Barış, İnsanlara İyi Niyet” adlı düzyazısında beyazların giderek Kızılderililerin yaşam alanlarını daralttığına, onların temel ihtiyaçlarını karşılayacak hayvanları vurup azalttığına, onlara mikrop dolu battaniyeler dağıtarak Kızılderilileri katlettiklerine değinir. Yazara göre Kızılderililer tek tek öldürülür ya da ölüme terk edilir. Ayrıca soykırım yanında asimilasyona da maruz kalırlar:

“(…) Kızılderililere ayrılan topraklar çiftçilik yapmadıkları gerekçesiyle sürekli olarak ellerinden alınır. Toplama kamplarının dışındaki alanlarda ise buffalolar öldürülmüş, ekili tarlalar yakılmak suretiyle yok edilmiştir. Yıllar geçtikçe daralan çemberin içinde yaşam öylesine zorlaşır ki, Kızılderililere uygulanan soykırım belirgin bir görünüm kazanır. (...) Beyaz Adam, Kızılderilileri ayrı ayrı toplama kamplarında yaşamaya mahkûm ettikten sonra her birine misyonerler gönderdi. Amaç, Kızılderilileri zorla Hristiyan yapmaktır. İnanç özgürlüğü her ne kadar devlet koruması altında olsa da, toplama kampları bunun dışında tutulmuştu. Misyonerler, çocukları ailelerin elinden zorla alarak dini okullara ya da anadillerini konuşurken yakalandıklarında işkence gördükleri devlet okullarına gönderiyorlardı. Kaçmaya çalışan çocuklar askeri disiplin kurallarına göre ağır şekilde cezalandırılıyorlardı” (Akın, 2020, s. 163- 164).

Onlar Hep Oradaydı eserindeki “Kaçmak İçin Koşmayan Kızılderili” adlı denemesinde yazar, Milliyetçilik akımının Anadolu topraklarında birbirinden renkli nice kültürü kaynaştırdığı gerçeğini zayıflattığına dikkat çeker. Ermeni kökenli bir atletin Olimpiyat Oyunları’nda (Stockholm) ülkemizi temsil ettiğinden ve koşu esnasında heyecandan fenalaşarak birinciliği kaybeden Vahran Papazyan’dan bahseder. Yazar, Olimpiyat Oyunları’nı “kardeşliğin kulaç attığı renk denizi” olduğunu ifade eder. Fakat ABD’de Kızılderili ve Zenci atletlere Beyaz yetkililerin müdahale edip madalyalarını elinden alarak kardeşli dışı bir tutum sergilediklerini anlatır: Yazar, Amerikalıların yaptığı bu ırkçılığı şöyle aktarır:

“Jim Thorpe coşkuyla karşılanır Amerika’da. Ama bun dan rahatsız olanlar vardır. Çünkü olimpiyat şampiyonu atlet bir beyaz değil, Kızılderili’dir. Bir Kızılderili nasıl olur da Amerika’da ulusal kahraman ilan edilir! Bunun önüne geçilmelidir bir an önce... 1912 olimpiyat oyunlarında, yüz metre yarışında finale kalan Amerikalı atlet Howard Drew’e yapıldığı gibi, Thorpe’un şampiyonluğunun da elinden alınmasının çaresi düşünülür. Drew, yarışa az bir süre kala odasına kilitlenir ve koşması engellenir. Bunu da yapan rakipleri değil, finale kalan çok sayıda Amerikalı atlet olduğundan, birincilik madalyasının kazanılacağına garanti gözüyle bakan kendi antrenörüdür. Finale katılma hakkı elde eden Amerikalı atletler arasında zenci olan yalnızca Howard Drew’dir!” (Akın, 2020, s. 10)

Onlar Hep Oradaydı yapıtında yer verdiği “Pearl Harbor’dan Haliç Kıyısına” adlı denemesinde yazar, Pearl Harbor ve ABD’nin II. Dünya Savaşı’na girişinden bahsederek savaşta Amerika’nın kendi üniforması içinde ölen kara tenli insanlara yaptığı ırkçılığa dikkat çeker. Pearl Harbor saldırısında batmadan kurtulan tek gemi olan Solace’in ABD’den

Türkiye'ye geliş öyküsünü anlatır. Yazar, ABD'nin II. Dünya Savaşı'nda renginden dolayı ırkçılığa maruz bırakılanları şöyle anlatır: “Oysa, suyun maviliği üstündeki siyah leke, İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika üniforması içinde ölen kara tenli insanların kanayan yarasıdır. Çünkü Amerika, o yıllarda, kara tenli insanları cepheye göndermekte ayırım yapmazken, ırklar karışmasın diye Afrika kökenli yurttaşlarından kan bağışı kabul etmemiştir” (Akın, 2020, s. 20).

Onlar Hep Oradaydı eserinde kaleme aldığı “Kızılderili'nin Ay'a Gönderdiği Mesaj” adlı denemesinde Akın, egemen güç olan toplumların azınlık konumunda kalan toplumlara dil konusunda baskı yapması, dillerini kullanmalarını yasaklaması ve bu ulusları asimile etme politikaları üzerinde durur. Bunun üzerinden sözü “Kürtçe”ye de getiren yazar, 12 Eylül Darbesi'nin ardından cezaevinde kendisini bulan Kamber Ateş'i ziyarete gelen annesinin Kürtçe konuşmak yasak olduğu için görüşme salonunda oğluna sadece “Nasılsın?” diyebilmesini anlatır. Yazar, bu durumu Beyaz Adam'ın Kızılderililere uyguladığı asimilasyonla ilişkilendirir. Akın, Kızılderililere dil, din ve giyim tarzları üzerinden uygulanan asimilasyonu şu sözleri ile dile getirir:

“İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Kızılderililerin dillerini, dinlerini, kıyafetlerini değiştirmek isteyen Beyaz Adam'a karşı verdiği direniş çoktan kırılmıştı. Amerika'daki okullarda Kızılderili dillerinin konuşulması yasaktı. Kızılderili öğrenciler, anadillerini konuşurken yakalandıklarında ağır cezalara çarptırılmaktaydı. Kızılderililer, kravat bağlayarak kiliseye gitmek ve Beyaz Adam'ın diliyle ilahi okumak zorundaydılar” (Akın, 2020, s. 81).

Onlar Hep Oradaydı kitabındaki “Meluncan mı, Yoksa Yol Arkadaşı mı?” adlı denemesinde Akın, 1673'te İngiliz Kâşif James Needham'ın Tennessee Vadisi'nde yaşadığını anlattığı Meluncanlardan bahseder. Amerika'da yaşayan Meluncanlara Amerika'nın uyguladığı ırkçılığı şu ifadeleriyle anlatır:

“Amerika'da ilk nüfus sayımı 1790'larda yapılır. Bu sayımda insanlar ‘beyaz’, ‘Kızılderili’, ‘zenci’ ve ‘melez’ olarak adlandırılır. Ama öyle birileri var ki, onlar bu dört kategoriden hiçbirine yazılmaz. ‘Renkli özgür insanlar’ olarak adlandırılan bu sınıfa dâhil olanların oy verme ve eğitim görme hakları yoktur. Her ne kadar kendilerine ‘özgür’ denilse de, Kızılderililerden ve zencilerden daha da aşağıda görülürler Beyaz Adam tarafından. Kızılderililerle ortak yanları, onların da topraklarına el konulmasıdır. Türkiye’de gazete okuru olanlar yakından tanır onları (...) Bunun da nedeni Türk oldukları iddiasıdır. Onlar ki, ‘Meluncan’lardır” (Akın, 2020, s. 97).

Onlar Hep Oradaydı eserindeki “Dikenli Tel” adlı denemede Akın, Beyaz Adam'ın mülkiyetçiliğine dikkat çeker. Amerika'ya gelerek sayıları her geçen gün artan göçmenlerin çitlerle ve dikenli tellerle çevrelediği alanlarla Kızılderilileri batıya göç etmelerine neden olduğu süreci anlatır. Patent kavramının anlamına da yer veren yazar, dikenli tellerin ve çitlerin Kızılderililerin büyük bir sevgi ile sahip çıktıkları ve korudukları doğayı mülki alanlara dönüştürmesine, yurtlarından göçe zorlanan Kızılderililere şöyle yer verir:

“Patenti alınan dikenli tel, fabrikalarda her gün kilometrelerce uzunlukta üretilmeye başlanınca göç dalgası yeniden hareketlenir. Böylece, uyuyan dev uyanır ve koca adımlarıyla Kızılderilileri ezmeye kaldığı yerden devam etmeye başlar. Bu arada, patent denilen belgenin, icat edilen bir aracın daha eski ürünlerden kaynaklanan ilişkiler ağını yok sayarak, geçmişe yönelik borçları örtbas etmek anlamına geldiğini de belirtmeliyiz.

Patent, Karl Marx'ın, icadın bir dâhinin kahramanca çabaları sonucu değil, birçok küçük ilerlemenin birikimiyle gerçekleşen toplumsal bir süreç olduğu düşüncesini tutsak etmek amacıyla çekilen dikenli teldir! Kızılderili reisin sözlerinde yer alan mülkiyetçilik karşılığını görmemek de, Beyaz Adam'ın ekmeğine yağ, ne yağı, kan sürmekten başka bir şey değildir" (Akın, 2020, s. 140-142).

Kule Canbazı kitabında yer erdiği "Zambakların Muhafızı" adlı denemede yazar, İstanbul'daki Afrikalı esir ve kölelere dikkat çeker. İstanbul'a farklı coğrafyalardan satın alınıp getirilen ve köle pazarlarında satılan kara tenli insanları, İtalyan Yazar Edmondo De Amicis ve Fransız Şair Alphonse de Lamartine'nin bakış açısıyla anlatır. Köle olarak satılan bu insanları kısırlaştırmak amacıyla yapılan ameliyatlardan bahseder. Kölelerin yaşadıkları acılara, aşklara, gördükleri işkencelere de değinir. Anlatımlarında köle pazarlarındaki çocukların oynadığı oyunlar da vardır. Yazarın esir pazarlarını anlattığı ifadeleri şöyledir:

"Bu adam horluyor kardeşim, paramı geri ver!.. Esir pazarlarında duymaya alışık olduğumuz bir sözdü bu, unutuldu gitti zaman içinde. Müşteri, beğendiği esiri pey olarak bir miktar akçe vererek eve götürüp, uykusunda deneme hakkına sahipti. Sabahın köründe soluğu esir pazarında alanlar, horlaması, uyurgezerliği ya da uyku sırasında anormal bir durumu olan esiri iade etmek isteyenlerdi" (Akın, 2021, s. 51).

Yazar, gündelik hayatta kölelere rastlayanlardan birinin de Edmondo De Amicis olduğunu söyler. 1874 yılında İstanbul'a gelen İtalyan yazarın İstanbul'daki köle ticareti hakkındaki bilgilerini şu ifadeleriyle aktarır:

"Küçük çocukken Habeşistan'da veya Suriye'de satın alınan ya da kaçırılan bu insanların üçte biri bu rezilane ameliyattan sonra hayatta kalır ve kanuna aldırış etmeden, aleni bir pazarlıktan daha iğrenç ve yüzüstüce bir gizlilikle tekrar satılır. Amicis'in sözünü ettiği ameliyatlardan sonrasında dört tür erkek köle sürülür pazara: Sandali: Penis kesilen köle. Spadones: Yumurtalıkları alınan köle. Kastrati: Penisleriyle beraber yumurtalıkları alınan köle. Tilbiye: Yumurtalıkları ezilen köle!" (Akın, 2021, s. 51)

Kule Canbazı eserinde yer verdiği "Atlıkarınca Dönüyooooor..." adlı denemede yazarın atlıkarınca aracılığı ile ırkçılığa dikkat çektiği görülür. Yazar öncelikle Attilâ İlhan'ın atlıkarınca ile ilgili düşüncelerine yer verir. Ardından Aziz Nesin'in atlıkarıncanın içinde geçtiği *Altı Bekçi Atlıkarıncada* öyküsü anlatılır. Langston Hughes'un "Atlıkarınca" adlı şiirinde Amerikalıların 1875 yılında çıkarılan Jim Crow Yasası ile kara tenli insanların "ayrı ama eşit" sayılması uygulamasıyla alay edişine değinir. Amerika'daki ırkçılığı Hughes'in "Atlıkarınca" şiiri ile harmanlayarak eleştirdiği sözleri şöyledir:

"Amerika'da, Özgürlük Bildirgesi'nin yayımlanmasının ardından köleler zincirlerden kurtulurlar. Ne var ki, 1875 yılında Jim Crow Yasası çıkarılır. Bu yasaya göre, kara tenli yurttaşlar, 'ayrı fakat eşit' sayılırlar. Toplu taşıma araçlarında Afrika kökenli insanların ön koltuklara oturmaları yasaklanır. Hatta daha da ileriye gidilerek trenlere yalnızca kara tenlilerin binebileceği vagonlar konulur" (Akın, 2021, s. 138).

Ay Hırsız eserinde geçen "Ay Işığı Altında Afrika" denemede yazar, Afrika'da katledilen insanlarla ve Rommel'in Mısır'daki piyanosu arasında bir bağ kurar. Abdülmecit Efendi'nin "Harem'de Beethoven" adlı tablosu ile ilgili bilgi vererek başladığı yazısında yazarın Afrika'da katledilen insanlara dikkat çektiği ifadeleri şöyledir: "Uzaydan bakıldığında bir kuyruklu piyanoya benzeyen kıta Afrika'dır!.. Ve bu kıtanın derinliklerinde yalnızca

katledilen onca insanın kemikleri değil, bir de bilinmeyen bir piyano öyküsü gömülüdür” (Akın, 2020, s. 124).

Hayal Kahramanları eserindeki “Tavan Arasından Doğan Kahramanlar” adlı denemede Akın, çocukların hayal dünyalarında farklı bir yere sahip olan tavan aralarında oynanan oyunlara değinir ve tavan aralarındaki oyuncakların oradan çıkarılarak bir hayal kahramanına nasıl dönüştürüldüğünü anlatır. Raggedy Ann ve Golliwogg bu oyuncaklardan ikisidir. Bu bebek, yazarın kaleme aldığı *İki Hollandalı Bebeğin Macerası* adlı kitabın da başkahramanı olur. Golliwogg, ilgi gören bu kitaptaki karikatürlerden ilham alınarak yaratılmış siyahi bir oyuncak bebeğdir. Zamanla ABD’de siyah insanlara yapılan ırkçılığın ve dışlanmışlığın bir simgesi olur. Yazar, tavan arasından doğan bez bebek Golliwogg’ın ırkçılık karşıtı hareketin simgelerinden biri olduğunu şu sözleri ile dile getirir:

“Kara tenli bez bebek Golliwogg, 1955 yılından sonra büyük bir direnişin içinde bulur kendini. Amerika Birleşik Devletleri’nin güney eyaletlerinde siyahlar otobüslerin arka kapısından binip arka koltuklara otururlarken, ön kapı ve koltuklar beyazlara aittir. Alabama eyaletinde yaşayan Rosa Louise Parks, önlerde yer bulamayınca yanına gelip kalkmasını isteyen beyazın sözünü dinlemez. Şoförün de uyarısını kulak arkası eden Parks, otobüste bir beyaza yer vermemek suçuyla tutuklanır ve hapse atılır. Tavan arasından doğan bez bebek Golliwogg, ırkçılık karşıtı hareketin simgelerinden biri olur. Ku Klux Klan yanlılarının hedefi haline gelen Golliwogg’un üretimi ve satımı pek çok yerde engellenir. (...) Afrika kökenli yurttaşların 1964’te çıkan yasayla haklarına kavuşmasıyla Golliwogg yeniden oyuncakçı vitrinlerindeki yerini alır” (Akın, 2019, s. 186-187).

Yukarıdaki örneklerden anlaşılacağı üzere ırkçılığın her türüne karşı olan ve “eşitliği” bir değer olarak savunan Sunay Akın, Kızılderililerden kara derililere, Kürtlere kadar her milletin veya topluluğun eşit haklara sahip olması, hak ettikleri şekilde yaşamaları gerektiğini savunmuş ve onlar için sömürünün olmadığı, insan haklarına saygı gösterildiği, sürgün ve katliamların yaşanmadığı, herkesin anadilini özgürce konuşabildiği bir dünya özlemi kurarak bu özlemini de değer olarak ileri sürmüştür.

4. 1. 1. 4. 1. 2. Katliam ve Ötekileştirme Eleştirisi

Sunay Akın’ın eserlerinde vurgulamak istediği bir değer de katliamlara ve toplumların ötekileştirilmesine gösterdiği karşıtlıktır. Özensel, ötekileştirme kavramını şöyle açıklar: “Bireyin sahip olduğu her türlü farklılıklara olumsuz anlamlar yüklenerek, günlük yaşamda bu farklılıkların bir tehdit unsuru olarak algılanması sonucunda ortaya çıkaran süreç ötekileştirme değildir. Ötekileştirme “ben ve biz” in dışındakilerin olumsuz algılanmasını ve değersizleştirilmesi süreçlerini içerir. Dolayısıyla birey, sahip olduğu bireysel ve kolektif kimliğine olumlu atıflar yaparak, farklılıklara ve ötekilere ise olumsuz atıflar yaparak kendi kimliğini daha değerli kılar. Böylece kendi dışındakileri “ötekileştirir”. Ötekileştirme sadece hâkim grup tarafından diğerlerine yapılmaz, aynı zamanda hâkim olmayan gruplar tarafından da baskın gruba karşı da yapılabilir. Böylece ötekileştirme iki zıt kutupta kendini inşa eder. Normallik ise iki zıt kutubun merkeze yaklaşmasıyla mümkün olabilmektedir” (Özensel, 2020, s. 370). İfadelerden de anlaşıldığı gibi ötekileştirmenin dil, din, ırk, mezhep, düşünce şekli, hatta ideolojiler çerçevesinde oluşturulan kimlikler üzerinden yapılabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ötekileştirmeye maruz kalan toplumlar, pek çok üzücü eylemle karşılaşmaktadır. Rahatsız edici bir düzeyde ortaya koyulan bu eylemlerden biri de katliamlardır. Durukoğlu ve Salik katliam sözcüğünü ise, “birtakım insanların zalimce ve rastgele öldürülmesi” olarak tanımlanmaktadır. Bu öldürmenin temel amaçları olarak da savaş koşulları, intikam ve yağma unsurlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, “katliama uğrayan insanların kendilerini savunmak için herhangi bir hazırlıkları da yoktur ve az da olsa direnç gösterebilecek durumda değillerdir” (Durukoğlu & Salik, 2015, s. 213) şeklinde açıklamaktadır. Akın, eserlerinde bir katliam olarak ifade ettiği Sivas Olayları’nda Madımak Otelı’nin yakılması sonucu yanarak ölen masum insanların dramını dile getirir. Aynı zamanda Türkiye’de yaşayan Roman ve Kürtlerin ötekileştirildiğini denemelerinde yer verdiği olaylar ile anlatır. Pek çok denemesinde eşitlik, kardeşlik vurgusu yapan Akın, baskın kimlikler üzerinden zorbalığa uğrayanların yanındadır. O, farklılıkları kültürel zenginlik olarak görür.

Akın’ın eserlerinde katliam ve ötekileştirme eleştirisi yaptığı 10 denemesi olduğu belirlenmiştir. *İstanbul’un Nâzım Planı*’nda 2, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*’nda 3, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*’da 1, *Onlar Hep Oradaydı*’da 1, *Kırdığımız Oyuncaklar*’da 1, *Bir Çift Ayakkabı*’da 1, *Hayal Kahramanları*’nda 1 denemede değerini aktardığı görülür.

Timsahlar hakkında tarihsel bir perspektif ile çeşitli bilgiler sunduğu *İstanbul’un Nâzım Planı* eserindeki “İstanbul ve Timsah” adlı yazısında “timsahın gözyaşları” deyimini üzerinden ironi yapan yazar, Sivas Katliamı’na şu sözleriyle dikkat çeker: “Timsahın kendisinin yaşamadığı ama gözyaşlarının bolca aktığı ülkeler sıralamasında bir hayli iddialı bir yerde olduğumuzdan da şüphem yoktur! Bu yargıya, Sivas Katliamı’nı kınayan nice politikacıyı görünce vardım” (Akın, 2019, s. 77).

Akın’a göre Sivas Katliamı pek çok aydının Madımak Otelı’nde yanarak can verdiği ve Faşizmin etkisiyle galeyana getirilen insanların bu olayın meydana gelmesine neden olduğu üzücü, tarihsel bir olay hatta katliamdır. Bu olayın ardından pek çok politikacının aslında üzülmediğini, sadece bulundukları mevki neticesiyle toplumda yas tutan bir imaj çizmeye çalıştığını dile getirerek politikacıların bu tutumunu eleştirir.

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabında yer verdiği “Kızların Hayatlarında İlk Öpüştükleri Gün” adlı denemede Akın, Faşizmin insanların nasıl canlarına mal olduğunu, katliamlara sebep olduğunu ve ırkçılığın soykırıma giden yolu araladığının altını çizer. 12 Eylül Darbesi’ne gönderme yaparak doğum günü olan bu günü on sekiz yaşından beri darbeyi hatırlattığı için kutlamadığını dile getirir (Akın, 2019, s. 10).

Onlar Hep Oradaydı yapıtında geçen “Var mı Varela Gibisi?” adlı denemede yazar, Türkiye’de şeriatçılar tarafından kendi inancına/ mezhebine ait olmayanların Sivas’ta diri diri yakılmasına gönderme yapar. Arjantin’de bulunmuş İsmail Kadri Türkmen’in Arjantin cumhurbaşkanının eşi Eva Peron’un iyileşmesi için mevlit okutur. Camilerde Hristiyan inancına sahip birine mevlit okutulurken 2 Temmuz 1993’te Sivas’ta yakılan insanların hiç anılmamasını “ötekileştirme” olarak görür. Hem katliamlara hem de ötekileştirmelere karşı tepki gösterir: “Camilerinde Hristiyan/Katolik inanca sahip Evita Peron için mevlit okutulan İstanbul’dan, 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas’ta şeriatçılar tarafından diri diri yakılan insanları anmak üzere, ölenlerin fotoğraflarının sandallara konularak Kız Kulesi’ne doğru

kürek çekilen İstanbul'a... Ne denir?.. Benim için ağlama Arjantin!" (Akın, 2020, s. 127-128)

Kırdığımız Oyuncaklar'daki "Oyuncak İtfaiye Arabasının Hüznü" adlı denemesinde Sivas'ta ve Kahramanmaraş'ta yapılan katliamları anlatan Akın, Madımak Otel'i'nin kundaklanıp yakılmasına ayrıntılı bir şekilde yer verdiği yazısından bu katliamı gerçekleştiren güruh diye isimlendirdiği bu kişilerin çocukluklarında oyuncak tüfekler, tabancalar, kılıçlarla mı oynadıklarını sorgulamaktadır. Oysa Mumcu, kendisine alınan kırmızı itfaiye arabasına gösterdiği ilgi ve sevgiyi tahta tüfeklerine göstermemektedir. Akın, kırmızı itfaiye arabasıyla oyuncak tüfek ve tabancalar arasında karşıt duyguları ve değerleri simgelediğini gösteren bir ilişki kurmaktadır. Yazar, Sivas Katliamı'nda ölenlerle ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir:

"Ölen 35 insandan biri olan Behçet Aysan'ın Ankara'daki muayenehanesine giden arkadaşları, şairin kapıya iliştiirdiği şu notu bulurlar: Yarım saat sonra döneceğim. Behçet Aysan şimdi, şiirde yazdığı avluda oturuyor:

getirirdim
getirebilsem ah,
-avlusunda çocukların
korkmadan oynadığı-
lalelerle
donanmış simli bir gökyüzü.

Koray Kaya'nın oyuncakları ise yıllardır odasında bekliyor kendisini... Ama o hiç gelmeyecek artık... Çünkü 16 yaşındaki ablası Menekşe ile birlikte Sivas'ta yakılan 12 yaşındaki Kaya, gökyüzünün avlusunda, ağabeyi Behçet Aysan'a bakarak gülümsüyor ve oyuncak itfaiye arabasıyla oynuyor" (Akın, 2021, s. 118).

Bir Çift Ayakkabı kitabındaki "Bir Bavul Dolusu Bale Pabucu" adlı denemede yazar, Çin'de genç kızlar arasında küçük ayaklı olmak için ayaklarını bağlama geleneğinin nasıl oluştuğunu ve son bulduğunu anlatarak başlar. Osmanlı'da ve Cumhuriyet dönemindeki bale ile ilgili gelişmelere, Yeşilköy'deki ilk bale okuluna değinerek devam eder. Asıl anlatmak istediği, kültür bakanı olarak görevini yapan Ahmet Taner Kışlalı'ya yapılan suikasttır. Arabasına binerken patlatılan bomba ile ölür. Kışlalı yazarın ifadesine göre, Rusya'dan bir bavul dolusu bale ayakkabısını ülkesine getiren bir aydın ve sanatseverdir. Oğlu balet eğitimi almakta olan Nesimi Çimen de Anadolu kültürünü sanatına yansıtan bir halk ozanıdır. Paris'teyken oğluna bale pabuçları almak ister ama 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta yakılarak katledilir. Sunay Akın da bu sanatsever kişiliklerin yok edilişlerini eleştirirken, her türlü 'izm'deki insanların hayatlarına mal olan aşırılıklara karşı olan bir tutum sergilemiştir (Akın, 2020, s. 173-174).

Hayal Kahramanları yapıtında bulunan "Tarzan ve Çingeneler" adlı denemede yazar Türkiye'de sosyal ve kültürel haklarının olmadığını düşündüğü Romanlara yer verir. Söke'deki Roman bir aile üzerinden nasıl suçlandıklarına, dışlandıklarına, yer yer sürüldüklerine değinir. Tüm bu yaşanan zorluklara karşı lise birincisi olan Roman kökenli Özcan Purçu İzmir milletvekili olan ilk Roman olarak meclise girmeyi başarır.

Romanlara “Çingene” denilerek onların demokratik ve kültürel haklarının göz ardı edilmesini eleştirir. Yazar, *Tarzan Korkusuz Adam* adlı filmin çekimlerinde oynayan ve “Mao Mao” olarak adlandırılan yerlileri canlandıran oyuncuların Roman olması üzerinden Romanlara yapılan ayrımcılığı şu sözleri ile dile getirir:

“(…) Acıdır ki, ülkemizdeki Çingeneler demokratik ve kültürel haklar konusunda Afrika kabilelerinden de geride bırakılmıştır. Pek çoğu kendilerine ‘Roman’ denilmesini istese de, ‘Çingene’ sözcüğü şarkılarda ve şiirlerde silinmez bir güzelliğe sahiptir. Akıllara ilk Cemal Süreya’nın unutulmaz dizesi geliyor: ‘Ve zurnanın ucunda yepyeni bir Çingene’. Turgut Uyar’ın ünlü ‘Geyikli Gece’ şiirinin ilk dizeleri sanki onun için yazılmıştır:

Halbuki korkulacak hiçbir şey yoktu ortalıkta
Her şey naylondandı o kadar” (Akın, 2019, s. 150).

Yazar, *İstanbul’un Nâzım Planı* kitabındaki “Nasrettin Hoca Bölücü mü?” adlı yazısında hem günümüzde hem de geçmişte Nasrettin Hoca’nın yöneticiler ve sanat insanları tarafından bilinen ve değer verilen biri olduğunu işaret eder. Bu konudaki düşüncelerini şu cümlelerle anlatır:

“4 Eylül 1994 tarihinde Barış Haftası etkinliklerinin bir halkası olarak sanatçı dostlarla birlikte Beşiktaş İskelesi’nde buluşmuştuk. Amacımız, bütün savaşların sona ermesi dileğiyle denize ‘barış mayası’ çalmaktı. Müjdat Gezen elinde bir kap yoğurt ve kaşıkla iskeleye Nasrettin Hoca kılığında geldiğinde, polis barışseverleri gözaltına almıştı bile!.. Evet, hepimiz ‘vatan haini’ idik... Çünkü çeşitli dillerde ‘barış’ sözcüğünün yazıldığı bir pankart açılmıştı. Bunda ne suç var, demeyin. Pankartta barış sözcüğü Kürtçe olarak da yazılıydı. (...) Eğer, Kürtçe ‘barış’ yazılı bir pankartın altında toplanıyorsanız, bu yine ‘bölücü’ olduğunuzu gösterir!.. Yani ya bölücüsünüz, ya bölücüsünüz” (Akın, 2019, s. 48).

Düzenlenen barış etkinliğinde çeşitli dillerde barış yazılı pankartta Kürtçeye de yer verilmesi vatan haini sayılmalarına sebep olmuştur. Savaştan arındırılmış, birbirini ötekileştirmeyen, eşitliğin hâkim olduğu bir toplum oluşturma ve özgür düşüncüyü var edebilme yazarın gerçekleştirmek istediği hayallerinden birdir. Yazara göre DYP ve ANAP, Demokrat Parti’nin devamı olduğunu söyleyen onu paylaşamayan partilerdir. Demokrat Parti’nin kurucularından olan Prof. Fuat Köprülü 1918 yılında yayınlana kitabı Nasrettin Hoca fıkralarından oluşur. Bu kitaptan yazarın yaptığı alıntı şöyledir:

“Hoca’nın kadılık, hatiplik, imamlık, müderrislik ettiği, hususi bir memuriyetle Kürdistan’a gönderildiği gibi rivayetler, latifelerden sabitleşmiş birtakım malumdur ki, itimada şayan değildir. Mesela, Hoca’nın mollası ‘Ummad’ ile beraber Kürdistan’a gönderildiğini gösteren hikâyeye, 1191’de yakılmış eski bir letaif nüshasında Arabistan’a gönderildiği tarzında tesadüf ettik” (Akın, 2019, s. 49).

Buradaki ifadelerden Kürdistan sözcüğü yerine Arabistan sözcüğünün kullanıldığı görülmektedir. Burada yazarın Kürtlerin varlığını yok sayan zihniyete eleştirel bir bakış açısı sergilediği söylenebilir. Ona göre bu düşüncede olan insanlar pek de barış yanlısı değildir.

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserindeki “Gaye Sokağı” adlı denemede yazar, Kürt kelimesinin yasaklanmaya çalışıldığı dönemlere dikkat çeker. *İstanbul’un Şehir Rehberi* ve *Haritalı Şehir Rehberi* adlı kitaplarda 1930’larda Kürtler Sokağı’nın olduğunu dile getiren Akın, 90’lı yılların İstanbul’unda bu sokağın isminin Gaye Sokağı olarak değiştirildiğini belirterek

bu durumu o yıllarda Anadolu'nun doğusundaki duruma bağlar. Yazarın 90'lı yıllardaki Kürtlere karşı oluşturulduğunu düşündüğü bakış açısı denesinde şöyle yer alır:

“1934 yılında, İstanbul Belediyesi tarafından yayımlanan İstanbul Şehir Rehberi'ne bir göz atacak olursak Fatih semti, Şehremini nahiyesi, Veledi Karabaş Mahallesi'nde 'Kürtler Sokağı'nın olduğunu görürüz. Hayrettin Lokmanoğlu'nun hazırladığı ve 1955'te basılan Haritalı Şehir Rehberi'nde de, Kürtler Sokağı yerinde durmaktadır. (...) 90'lı yılların İstanbul'unda 'Kürtler' adını taşıyacak bir sokağın var olabileceğini elbette düşüneyiz. Orhan Peksayar'ın hazırladığı İstanbul Rehberi'ne bakacak olursak sokağın adının değiştirilmiş olduğunu anlarız. Anadolu'nun doğusu kan gölüne dönerken Kürtler Sokağı'nın adını değiştirenlerin gayesinin ne olduğunu kestirmek hiç de zor değil. Zaten sokağın yeni adı da 'Gaye Sokağı'dır!’” (Akın, 2019, s. 193-194)

Ayçöreği ve Denizyıldızı'ndaki “Kötü Türkü Söyleyen Şair” adlı denemede yazar, Yaşar Kemal'in Kürt sorunu ile ilgili düşüncelerinden dolayı yargılanmasını satır arasında dile getirir. Aslında Yaşar Kemal'in türkülerin birleştirici gücü hakkında söylediklerinden bahseden yazar hem türkülere hem de düşüncesini özgürce ifade eden Yaşar Kemal'in maruz kaldığı duruma dikkat çekerek Kürtlerle Türklerin ortak değeri olan türkülerin her türlü “öteki”leştirilmenin dışındaki birleştirici gücüne değinir:

“(...) Türküler, baskı altındaki insanların direnen sesleridir. Bu gerçeği çok iyi bilen Yaşar Kemal, yabancı bir dergide Kürt sorununa ilişkin sözlerinden dolayı yargılandığı DGM'de, 9 Şubat 1995 tarihli savunmasında şunları söyler: Çocukları ölmüş anaların ağıtları, aşıkların türküleri, şimdiden bütün Anadolu köylerini sardı. Ağıtlar, şarkılar, lanetler, türküler zincirine halka halka eklenerek yüzyıllar boyu sürecektir. Kanunları yapanların çocukları bile onları unutacak, savaşı yapanların adları sanları kalmayacak ama türküler bütün güçleriyle sürecektir. Ben türkülere güveniyorum. Şu bir iki yazımla türkülere küçücük bir halka olmuştum bana ne mutlu” (Akın, 2019, s. 195).

Önce Çocuklar ve Kadınlar kitabındaki “Titanik ve Kürtler” adlı denemede yazar, Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra 1934 yılında Kürtlerin çıkardığı isyanlara son verip onların yerlerini değiştirmeye çalışan Cemal Madanoğlu isimli bir komutandan ve faaliyetlerinden bahseder. Bu denemede sürgün (zorunlu göç) gibi hususlardaki düşüncelerini de ortaya koyar:

“(...) Ayaklanmaların bastırılabilmesi için 1934'te bir kanun çıkarılır. Bu kanunda, Kürtlerin yaşadığı yerler birinci bölge, Türklerin yoğun olduğu yerler ise ikinci bölge olarak gösterilir. Birinci bölgede yaşayan halk, ikinci bölgeye kaydırılırken, Kürtlerin yoğunlukta olduğu yerlere de, içerden ve dışardan getirilen Türkler yerleştirilir. Üçüncü bölge ise isyanların merkezidir. Bu bölgede hiç kimseye oturma izni verilmez ve tamamen boşaltılır” (Akın, 2019, s. 97).

Görüldüğü gibi gerek soykırıma, katliamlara gerekse asimilasyonun, zorunlu sürgünün her türüne karşı olan Sunay Akın; Kızıldere'den Meluncanlara, Yahudilerden Kürtlere değin örneklerle anlattığı denemelerinde bu durumu eleştirerek evrensel barışa, insan haklarına ve özgürlüğüne saygı duyan, herkese ırkına, dinine, kimliğine bakılmaksızın hayat hakkı tanıyan bir anlayışı “değer” olarak savunur. Irkçılık, Emperyalizm, Nationalizm (Milliyetçilik) gibi “izm”lerin dünya halklarının bir bölümüne yaşam hakkı tanımadığını, onları insanlık dışı muamelelere maruz bıraktığını eleştirerek anlatır. Katliamların birçoğunu Faşizmle bağdaştıran Akın, aşağıdaki başlıkta da görüleceği gibi bu konuya daha birçok denemesinde Almanya, Türkiye ve İtalya'daki örnekler üzerinden yer verir.

4. 1. 1. 4. 2. Faşizm Eleştirisi

Sunay Akın, eserlerinde toplumların eşit bir şekilde yaşaması gerektiği düşüncesini bir değer olarak aşılama amacını ortaya koymaktadır. Toplumların birbirini ötekileştirmeden, kendi uluslarını üstün görmeden bir ideoloji oluşturmaları dile getirir. Bu anlamda kaşı durduğu ve eleştirdiği ideolojilerin başında Faşizm gelmektedir. Faşizm ve Faşizm etkisinde ortaya konan uygulamalara tepki gösterdiği örneklerle geçmeden önce bu ideolojinin ne olduğuna bakmak gerekir.

“Birçok bakımdan Faşizm, Fransız Devrimi’nden bu yana Batı siyasî düşüncesinde hâkim olan fikirlere ve değerlere karşı bir isyanı ifade ediyordu... Bununla birlikte Faşizmi ifade eden merkezî bir tema, organik olarak birleşmiş ulusal bir topluluk imgesidir... Faşist ideal, ödev, şeref ve kendini feda etme duygusuyla güdülenen hayatını, ulusunu veya ırkının şanına adamaya hazır ve en yüce lidere sorgusuz sualsiz bir itaatle bağlı yeni insanın bir kahramanın idealidir” (Heywood, 2008, s. 54).

Şahin’in aktardığı ifadeleri ile Faşizmden şöyle bahseder:

“Faşizmin özelliklerinden genel olarak bahsetmek gerekirse, göze çarpan ilk özelliği reaksiyoner bir yapıda olduğudur. Faşizm, eşit, evrensel ve rasyonel birey fikrine bir tepki olarak doğmuştur. Faşizm, dinlerin siyasal alanda görülmesine karşıdır. Devrimci ve eşitsizlikçidir. Diğer milletlere üstünlük kurma amacı taşıyan Faşizmde, ekonomik güç kendine yetmektir. Faşizmde savaş kavgası yüceltilir ve savaş kutsal bir değer olarak görülerek, halkın değerini arttırdığına inanılır. Savaş ve mücadele unsurları altında Faşizmde Sosyal Darwinist izler gözlemlenebilir” (Pozhideveya, 2011, s. 31-33 & Şahin, 2017, s. 576; akt. Şahin, 2019, s. 32).

Bu ifadelerden yola çıkarak tanımlardaki açıklamalardan Faşizmin Akın tarafından benimsenmeyecek bir ideoloji olduğu ortaya çıkmaktadır. Üstün bir güç oluşturan toplumun ya da toplumun bir kısmına hitap eden grubun güçsüz olanlara veya farklı kimlikten olanlara baskı kurması eleştiriye açıktır.

Akın’ın eserleri incelendiğinde sadece Faşizme eleştirisi yaptığı 20 denemesi olduğu belirlenmiştir. *Ayçöreği ve Denizyıldızı*’nda 5, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*’da 5, *Onlar Heo Oradaydı*’da 2, *Kule Canbazı*’nda 2, *Tuncay Terzihanesi*’nde 1, *Ay Hırsızı*’nda 1, *Bir Çift Ayakkabı*’da 1, *Hayal Kahramanları*’nda 1, *Kalede 1 Başına*’da 1 olmak üzere Faşizm karşıtlığını aktardığı görülür. Yazarın aslında Yahudilere yapılan soykırım ve Milliyetçilik kavramları üzerinden de Faşizm eleştirisi yaptığı düşünüldüğünde bu sayı artacaktır.

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserindeki “Savaştan Sonra Mutlaka Evlen” adlı denemede yazar, Fransa’yı işgal eden Nazilere karşı Fransa’da yaşayan ama Fransız olmayan yani başka ulustan insanların Fransa’nın özgürlüğü için verdikleri mücadelede ölmelerine değinir. Yazar, Fransa’nın bağımsızlık mücadelesinde rol oynayan göçmen bir Ermeni ile ilgili düşünceleri aracılığıyla Faşizm eleştirisini şöyle aktarır:

“Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatan olmuyor. Kore için vatanımız diyebilir miyiz? Toprak, ona emek verenlerin, ekip biçenlerin vatanıdır. Manouchian ve arkadaşları bunun en güzel örneğidir. Fransa’nın özgürlüğü için kurşuna dizilen 23 insandan hiçbiri Fransız değildi!.. Onlar, göçmen işçi olarak Fransa’da çalışan emekçilerdi. Yabancı düşmanlığını körükleyerek oylarını yükselten Le Pen’in faşist partisini destekleyen Fransızlar, Aragon’un şiirini okuyup utanmalıydılar. Manouchian, 1906 yılında, Adıyaman’da doğan bir Ermeni’dir” (Akın, 2019, s. 28).

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabında yer verdiği “Bit Yeniği” adlı denemede Akın, Faşizme karşı duranlara yapılan baskıya dikkat çeker. Yazar, kitabının sonunda yer verdiği bu denemesinde özgürlüğü, insan haklarını savunan ve dile getiren öğrencilere polis tarafından yapılan baskıyı anlatarak sözlerine başlar. Faşizmin etkisinde olanların yazar ve şairleri takip ettirdiklerini, Rıfat Ilgaz, Orhan Kemal ve Amerikalı Ray Durem gibi sanatçılar üzerinden anlatır. FBI tarafından yirmi beş yıl boyunca bir polise takip ettirilen Durem’in kendisini usanmadan takip eden polise bu durumu anlatan “Ödül” adlı şiiri yazdığını, şiirin; Emperyalizme, Faşizme, ırkçılığa ve ayrımcılığa kollarını açanları eleştiren bir şiir olduğunu ironik biçimde anlatır. Yazarın Faşizme karşı mücadele eden Şair Ray Durem’i takip eden polisler ile ilgili ifadeleri ise şöyledir:

“Faşizme, insan kanıyla beslenen vampire karşı olan şair, yazar ve aydınların peşinde üçüncü bir gölge vardır. Amerikalı zenci şair Ray Durem’i de, yaşantısı boyunca bir sivil polis takip etmiştir; kimlerle görüşüğünü, nerelere gittiğini rapor olarak yazmıştır. 1915 yılında doğan şair, on dört yaşında donanmaya katılmak düşüyle evinden kaçır... Ama İspanya İç Savaşı’nda gönüllüler arasında yer alarak Cumhuriyetçilerin safında savaşır. Amerika’ya geri döndüğünde FBI tarafından çoktan dosyalanmıştır! Baskılar nedeniyle kitap yayımlayamayan şair, yaşamının son yıllarında Meksika’ya yerleşmek zorunda kalır ve 1963 yılında ölünce FBI peşini bırakır” (Akın, 2019, s. 236).

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserinde geçen “Zihinsel Yetisi Çok Az!..” adlı denemede Akın, Adolf Hitler’in hikâyesini ve Faşizmin yol açtığı faciaları anlatmaktadır. Hitlerin transatlantikleri propaganda aracı kullanmasından bahsederek Baltık Denizi’nde batan ve 7.000 kişinin öldüğü Wilhelm Gustloff adlı gemiye dikkat çeker. Bu geminin Titanic kadar hatırlanmamasını Faşizmin temsilcisi olan Adolf Hitler’in bayrağını taşımasına bağlar:

“Öylesine nefret ettirir ki kendisinden, en çok insanın öldüğü deniz faciasının da anılmamasına neden olur. Çünkü ölenlerin tümü de beyinlerini yıkadığı, kandırdığı insanlardır. 1945 yılında, Baltık Denizi’nde batır söz konusu gemi. ‘S-13’ borda numaralı Sovyet denizaltısının saldırısı sonucu, asker taşıyan ‘Wilhelm Gustloff’ adlı gemide yedi binden fazla insan ölür. En büyük deniz faciası denilince Titanic gelir akıllara. Wilhelm Gustloff’u ise kimse anımsamaz. Ne de olsa, Faşizmin, yani zihinsel yetisi çok az olan Adolf Hitler’in bayrağını taşımaktadır!” (Akın, 2019, s. 188)

Aynı eserindeki “Tayfun Olsun; Daha İyi...” adlı denemede Akın, Annie Johnson adlı bir gemiyle Büyük Okyanus’u geçip Amerika’ya giden Bertolt Brecht ve arkadaşı Ruth Berlau’yu anlatır. Bertolt Brecht’in yazdığı bazı şiirlerden yola çıkarak dönemin siyasi yapısından bahseder. Brecht de Hitler’in faşist zulmünden kaçanlardan sadece biridir. Yazar, Brecht’in Almanlardan ve dönemin siyasi yapısından ve Faşizmden nasıl bunaldığını, kaçarken tayfuna tutulup ölmeyi Almanlara tercih ettiğini anlatır (Akın, 2019, s. 191-192).

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserindeki “Okyanusta Çarpışan Potkallar...” adlı denemede Lusitania isimli geminin Almanlar tarafından batırılması nedeniyle 1198 kişinin ölmesine Almanları destekleyenlerin tepkisiz kalmasını dile getirirken, bireysel temaları anlatmayıp açlıktan, sefaletten bahseden şiirleri sebebiyle yargılanan A. Kadir’in maruz kaldıklarını, ayrıca Faşizmi savunduklarını düşündüğü sanatçı ve aydınların çıkardıkları dergileri eleştirir:

“Emniyet müdür yardımcısı kitabı elinde sallayarak sorar: ‘Bu kitap ne?..’ Sorgudaki adamın ‘şiiir kitabı’ yanıtını vermesi üzerine sesinin tonunu yükseltir: Şu fincana dair şiiir yazsana... (...) Fincana şiiir yazmadığı için kendini Emniyet Müdürlüğünde bulan adamın adı A. Kadir’dir. Şair, o yılları şöyle anlatır: İstanbul’da o zaman Alman ordularının zaferini alkışlayan bir sürü çıkarıcı, ırkçı, Faşist, Turancı, yarıdakçı dergiler çıkardı. Reha Oğuz, Yusuf Ziya Ortaç, Rıza Nur, Atsız, Erkilet, Orhan Seyfi Orhon, Ali İhsan Sabis, Peyami Safa falan yöneticileri ve yazarlarıydı bu dergilerin” (Akın, 2019, s.197).

Önce *Çocuklar ve Kadınlar* kitabındaki “Okyanusun Eski Gemileri” adlı denemede Akın, enkaza dönüşen gemilerden yapılan jiletin nasıl ortaya çıktığını anlatmaktadır.

Yazar, Avusturyalı olan Erich Fried’in Faşizme, ırkçılığa, baskılara ve masum insanların sürgün edilmesine karşı nasıl bir yazar olmaya karar verdiğini aktarırken; Faşizme, ırkçılığa, baskılara meydsn okumayı bir siyasî değer olarak öne çıkarır:

“Judge King Gillette’in, 1931 yılında ölümünden sonra bir Avusturyalı olan Erich Fried şöyle bir karar alır: ‘Almanların Viyana’ya gidişi ve babamın öldürülmesinden sonra eğer hayatta kalırsam babamın son yıllarında isteyip de başaramadığını gerçekleştirmeye karar verdim; Faşizme, ırkçılığa, baskı ve masum insanların sürgün edilmesine karşı bir yazar olmak’” (Akın, 2019, s. 273-274).

Onlar Hep Oradaydı yapıtındaki “Paparaziliğin Kökeni Kızılderililer mi” adlı denemesinde yazar, paparaziliğin kökeninin Beyaz Adam’a dayandığını Prenses Diana’nın sevgilisi Dodi ile trafik kazasında ölmesi olayı üzerinden bize anlatmaktadır. Ayrıca Faşist bir lider olan Mussolini’nin de Türkler ile ilgili olumsuz yorumlarını, 1950’lerden sonra Türkiye’de iktidar olan partilerin rant için pek çok değeri yok ettiklerini, bu eğilimlerin Beyaz Adam’ın politikaları ile paralel gittiğini de eleştirir. Lloyd George ve Mussolini dönemi zamanındaki Türkler ve Kızılderililerle ilgili ırkçılığı çağrıştıran faşist ifadeler şöyledir:

“(…) Kendi katliamlarını anlatmak yerine, 1915 yılında, yüzyıllardır barış içinde, bir arada yaşamış olan Anadolu halkını birbirine kırdırdığı gerçeğini unutturan Beyaz Adam’ın gerçek yüzüne rastladığımız bir diğer örnek de İtalya’dır. Faşist Mussolini dönemindeki Türk imgesi şöyleydi: ‘Sultanın kölesi, güdülmeye muhtaç, yağmacı, küfürbaz, tembel, askerlik ve savaştan başka yeteneği olmayan, mütevekkil, saldırgan, haşhaş üreticisi, kadın düşkünü, bıyıklı, suçluları kazığa oturtan, kibirli, anlaşılmaz ve gülünç bir dil konuşan, zevksiz, güzel sanatlardan anlamayan, cahil, kolay kandırılan, budala, despot, çokeşli ve evli, şehvet düşkünü, kadın satan, korkunç, Avrupa’yı merak etmeyen, acımasız, okumaz, yazmaz, belgeye değer, yasaya önem vermeyen, yalnız kaba güçten anlayan, müzikten hoşlanmayan, koca gövdeli ama küçük beyinli, Kızılderili gibi’” (Akın, 2020, s. 162-163).

Bu denemede 1915 sözde Ermeni katliamı meselesine Mussoli’nin faşist bakışını eleştiren Akın’ın bu meseleye bakışını, asıl katliam yapanların kendi ırkçı tutumlarıyla Avrupa (İtalyanlar) olduğuna dair yaptığı yorumları görmek mümkündür.

Akın, *Kule Canbazı* kitabında geçen “Tanka Yenilen Eyüp Oyuncakçısı” adlı denemede İstanbul’da Faşist Nazileri destekleyen gençlerin örgütlenmesine dikkat çeker. Yazının başında Bulgaristan’ı işgal eden Naziler’in İstanbul’a girmeleri durumunda burada yaşayan Yahudileri toplama kampında öldüreceği haberi yayılır. Nazilerin giderek etkisinin artmasının Türkiye’de onları destekleyenlerin oluşmasına yol açtığına değinir. İstanbul’da yaşayan Almanların kurduğu derneklere zamanla Hitleri destekleyen Türkler de katılır ve

bilinen bazı isimlerin -Alparslan Türkeş, Tekin Arıburnu, Sadi Koçaş, Prof. Dr. Zeki Velidi Togan, Reha Oğuz Türkkan gibi- Nazileri savunmak amacıyla oluşturulan çalışmalarda görev aldığına değinir (Akın, 2021, s. 63).

Kule Canbazı yapıtında bulunan “En Güzel 100 Metre” adlı denemede yazar, 1960 Roma Olimpiyatları’nı kazanan Habeşli Abebe Bikila ve Nâzım Hikmet’in arasındaki ilişkiye vurgu yapar. 1960 yılında Roma olimpiyatlarının maraton koşusunda ipi birincilikle göğüsleyen atlet Habeşli Abebe Bikila’dır. Atletin ülkesi ise otuz yıl önce İtalya tarafından işgal edilir. Nâzım Hikmet’in Faşizmi eleştirdiği kitabının adını bu başarıdan esinlenerek koymak istediğine, İtalyan Faşizminin baskın gelmesi ile bu düşüncenin engellendiğine değinir. Nâzım Hikmet’in Abebe Bikila’nın başarısından etkilenecek Faşizmi eleştirdiği kitabının adında Abebe Bikila’yı çağrıştıran ifadelerin yer almasına tepki gösterilmesini ve bu adın konulmasının engellenmesini faşist bir tutum olarak görerek eleştirir:

“Habeş atletin Roma’daki başarısı, Nâzım Hikmet’in yirmi beş yıl önce, 1935’te yayımladığı şiir kitabına koymak istediği ama engellendiği adın da bir kehanet gibi gerçekleşmesi demektir! Şair, faşist Mussolini’nin Habeşistan’ı işgalini içeren kitabına İtalya’da *Bir Habeş Delikanlısı* adını koyacağını duyurur. Ne var ki, İtalyan büyükelçisi bir kitap kapağında da olsa, içine sindiremez böyle bir durumu. Bu ne cüret!? İtalyan Faşizmi ülkemizde galip gelir ve Nâzım Hikmet’in kitabının basımı durdurularak adı *Taranta Babu’ya Mektuplar* olarak değiştirilir” (Akın, 2021, s. 67).

Bir Çift Ayakkabı eserindeki “Şair... İlk Yağan Karlar Gibi Aklar Giyinmiş Kadın ve Postal İzi” adlı denemede yazar, yine Nâzım Hikmet’in Faşizm ile ilgili düşüncelerine vurgu yapar. Nâzım Hikmet’in, 1900’lerin ilk yarısında Faşizmin kanunsuzluklara gösterdiği tepki yüzünden hapis cezası aldığını dile getirerek bu durumu eleştirir:

“Nâzım Hikmet, 1938 yılında, Mustafa Kemal Atatürk ölüm döşeğindeyken, ülkeyi Almanya’nın yanında savaşa sokmak isteyenlerin kumpasıyla hapse atılır. Bundan daha iyi fırsat olmazdı. Ne de olsa Nâzım Hikmet, dünyadaki ayakkabı fabrikalarının savaş postalları ürettiği bir dönemde şunları yazıyordu: ‘Türkiye faşist değildir. Burada sulh içinde yaşayan hiçbir unsura karşı kan kını, kan nefreti yoktur’ (...) İkinci Dünya Savaşı sona erdiğinde, Nazizm’in son tokatlarından birini yiyenler arasında Nâzım Hikmet de vardır. Evet, Nâzım, savaşın bitmesine rağmen bir Alman faşist tarafından dövülmüştür! Hem de hapis yattığı Bursa Cezaevi’nde!” (Akın, 2020, s. 60-61)

Cemal Nadir Güler’in hayal dünyamıza kazandırdığı çizimlerden biri olan Amcabey’i anlatarak başladığı *Hayal Kahramanları* kitabındaki “Amca Bey ve Yeni Zengin” adlı denemesinde yazar, Nâzım Hikmet’in Alman Faşizmine tepki gösterdiği kitabının 1936’da yayınlanmasından sonra nasıl hapse atıldığını ve orada başına gelen olayı anlatır.

Yazar, Nâzım Hikmet’in 1936 yılında yayınlanan *Alman Faşizmi ve Irkçılığı* adlı kitabı nedeniyle hapis cezası aldığını Kemal Sülker’in *Nâzım Hikmet’in Gerçek Yaşamı* adlı kitabından alıntı yaparak şöyle dile getirir:

“Üç günlük tecrit cezasını bitirdik, Allah kahretsin böylesi cezayı, hiç yatmamıştım. Herifin tokadından zavallı genci kurtaralım derken başımıza, başımıza değil yanağımıza neler geldi? Almanya sevdalısı beyzadelerin yarattığı ortamda hiç yoktan yirmi sekiz yıl hapis yedik. Bu yetmemiş gibi, şimdi de Faşizme, casusluğa teşebbüs edenlerin adam dövmelerine engel olduk diye hem faşistin iki sillesini yedik, hem üç gün tecride atıldık. Bu kadar kanunsuz, bu kadar adaletsiz işlem olur mu?

Nâzım Hikmet neden hapse atıldı? Kimlerdir onunla uğraşanlar? Şair, bu soruların yanıtını yukarıdaki sözlerinde açıkça veriyor: ‘Almanya sevdalısı beyzadelerin yarattığı ortamda hiç yoktan yirmi sekiz yıl hapis yedik.’ Nâzım Hikmet, tutuklanmadan önce Hitler’in zulmü konusunda insanları uyaran, bilgilendiren bir kitap yayınlamıştır. Bu kitabın adı *Alman Faşizmi ve Irkçılığı*’dır. Kitabın yayınlandığı yıl 1936” (Akın, 2019, s. 160).

Sunay Akın; İtalya, Almanya ve Türkiye gibi ülkelerdeki “Faşizm”e dâhil edilebilecek uygulamaları, Nâzım Hikmet başta olmak üzere kişi ve düşünce özgürlüğüne inanan sanatçılar üzerinden ele almıştır. Faşizmin birçok aydın ve sanatçının demir parmaklıklar ardına atılmasına sebep olduğunu, hatta Olimpiyatlara bile damgasını vuran bazı uygulamaları olduğunu eleştirerek bu “izm”e karşı olmuş; Faşizme karşı olma ve onunla mücadeleyi, şartlar ne kadar zor olursa olsun düşünce özgürlüğüne inanmayı bir bir değer olarak aşlamıştır.

4. 1. 1. 4. 3. Nazizm ve Antisemitizm Eleştirisi

Akın’ın eserlerinde sıkça işlediği konulardan biri de siyasî ideolojilerin destekçileri tarafından işlenen insanlık suçlarıdır. Dünya tarihinde bu suçlardan biri II. Dünya Savaşı sırasında Naziler tarafından Yahudilere sergilenen ırkçı tutum üzerinden yapılan soykırımdır. Yazarın Yahudilerin yaşadıkları üzerinden aşılacak istediği değer, kardeşçe ve eşit haklara sahip olarak yaşama düşüncesidir. Bu düşüncelerinden hareketle öncelikle Antisemitizm kavramını ve Hitler’in ortaya koyduğu Nazizm ideolojisini anlamak gerektiğini düşünmekteyiz.

“Yahudilere karşı ön yargılı olan ve onlara karşı düşmanlık besleme anlamını taşıyan ve tarihi oldukça eski olan Antisemitizm, dinsel gerekçelerle başlayan ve tarih içerisinde çeşitli etkenlerle ırkçı dinamiklerle dillendirilen bir kavramdır. Yahudilerin dini inançları sebebiyle gelişen Antisemitizm, tarihsel anlamda geleneksel ve ırkçı Antisemitizm olarak iki dönem halinde gelişmiştir ancak Yahudilere karşı düşmanlık genel olarak ırkçı bir görünüm arz etmiştir. Günümüzdeki görünümüyle Antisemitizm Yahudilere karşı dinsel ve ırkçı karşıtlık anlamını barındırmaktadır” (Aydın, 2021, s. 20).

Bu ifadelerden yola çıkıldığında Akın’ın eserlerinde daha çok ırkçı karşıtlık üzerinden örnekler vererek soykırım karşıtlığını ortaya koyduğu görülmektedir.

“Nasyonal Sosyalizm, diğer bir deyiş ile Nazizm, 1918 yılı sonrasında Bolşevik Devrimi ve demokratik parlamenter sisteme karşı gelişmiş olan bir harekettir. Düşünsel kökenlerini tanımlamak oldukça karışık olsa da, Nazi öğretilerinde Nietzsche, Gobineau, Houston Chamberlain, Wagner ve Mendel gibi isimlerin etkileri görülmüştür, bunun yanında Ploetz’un Sosyal Darwinci konsepti de Nazizmin bir parçasıdır” (Vasey, 2006, s. 3; akt: Şahin, 2019, s. 36).

“Nasyonal Sosyalizmin öğretileri, ırkçılık, Sosyalizm ve Milliyetçilik, Führer ve halk üzerinden şekillenmiştir. Nasyonel Sosyalizme göre, bazı ırkların bazı ırklardan üstün olması bilimsel bir gerçektir ve en üstün ırk Aryan ırkı iken, en aşağı ırk Yahudi ırkı ve renkli ırklardır. Öyle ki, Nazilerin bu durumu bilimsel unsurlara dayandırmaya çalışması, Sosyal Darwinizm’in biyopolitik radikalleştirilmesi üzerinden ve erdemlilik unsurunun doğa kanunları tarafından belirlendiği ileri sürülerek kurulmuştur” (Fritze, Lothar & Bialas, 2014, s. 18; akt: Şahin, 2019, s. 37).

Görüldüğü gibi Nazizmin kaynağını ırkların ayrıştırılması ve üstün kabul edilen ırkın gücünü diğer ırklar üzerinde göstermesinden alması oluşturmaktadır.

Akın'ın eserleri incelendiğinde Yahudilere yapılan soykırımı ve Nazizm eleştirisini dile getirdiği 16 denemesi olduğu görülmektedir. *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 4, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 5, *İstanbul'da Bir Zürafa*'da 1, *Kırdığımız Oyuncaklar*'da 2, *Kule Canbazı*'nda 1, *Bir Çift Ayakkabı*'da 1, *Hayal Kahramanları*'nda 2 tane değer vardır. Eserlerinde eleştirel bir şekilde yaklaştığı Yahudilere yönelik yürütülen ırkçı faaliyetler şöyledir:

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde yer verdiği “Kızların Hayatlarında İlk Öpüştükleri Gün” adlı denemede Akın, Faşizmin insanların nasıl canlarına mal olduğunun ve ırkçılığın soykırımı giden yolu araladığının altını çizer. Amsterdam'da saklandığı evden toplama kamplarına gönderilip faşistler tarafından öldürülen Anne Frank'dan ve ailesinden bahseder.

“Amsterdam'da yaşayan Frank ailesi, gamalı haçların bu kentin sokaklarına da asılmaya başlanmasıyla ölüm korkusunu enselerinde duyar. Yahudi oldukları için her an toplama kampına gönderilme olasılıkları vardır. Bir kurnazlık gelir Otto Frank'm aklına. Kaçar gibi yapacaklar, geride öyle bir hava estirecekler, ama kentten ayrılmayıp bir evin çatı katında gizleneceklerdir. Kendisi için toplama kamplarına gönderilme çağrısı gelince de plan uygulamaya konulur (...) Savaş sonrasında geriye ilk dönen Otto Frank olur. Bombalarla harabeye dönen bir kentte ailesinden, arkadaşlarından bir haber almak için uğraşırken, gizlendikleri günlerde yardım eden Bayan Miep, götürülmelerinin ardından yerde bulduğu bir defter uzatır kendisine. Otto Frank, küçük kızının elyazısıyla dolu olan sayfaları okurken, bekleyişinin bir kez daha boşuna olduğunu öğrenir. Geceleri tualete kalktığında gürültü yapan Bay Dussel, durmadan kavga eden Van Daan'lar, eşi, kızları Margot, Peter ve Anne... Hepsi de, toplama kamplarında öldürülürler!.. Kurtulan yalnızca Otto Frank'tır... Bir de Kitty” (Akın, 2020, s. 6- 9).

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabında kaleme aldığı “Ayakkabısı Yokmuş” adlı yazısında yazar, “ayakkabı” kavramı üzerinden toplama kamplarında öldürülen insanlardan bahseder. Sırp'ların Saraybosna'yı işgal ettiğinde saklandığı evinde ölen bir şairi anlatarak yine Faşizmi eleştirir ve bu kişilerin her birinin ölümünü Faşizme bağlar.

Anne'nin günlüğünün bazı bölümlerin başkası tarafından yazıldığı iddia edilir. Yahudilere yapılan soykırımdan rant ve çıkar sağlayanlar da vardır. Yazar yazısında Anne'nin hatıra defterinde toplama kamplarını ve anne ve ablasının gözleri önünde ölümünü anlattığı ifadelerine şöyle yer verir:

“Bergen-Belsen Toplama Kampı'nda, annesini ve ablasını gözünün önünde kaybettikten sonra yakalanmış olduğu tifo hastalığından kurtulamayan Anne Frank'ın hatıra defterine neden saldırıyorlar? Bu sorunun yanıtını vermek üzere, hatıra defterinin 25 Mayıs 1944 tarihli sayfasını açalım ve Alman Polis Kriminal Laboratuvarı'nın (!) sahte raporu verdiği Anne Frank'ın elyazısını okuyalım: ‘Dünya tersine döndü, iyi insanlar toplama kamplarını, cezaevlerini, daracık hücreleri boylayadursun, geride kalan süprüntüler ortalığı haraca kesiyor. Kimi karaborsa bahanesiyle, kimi de Yahudilerle savaşçılara yardım ettiği için temizlene temizlene, insana benzer kimse kalmayacak ortada. Nazilerden olmadıkça her an tehlikeydesin’” (Akın, 2019, s.16).

Önce Çocuklar ve Kadınlar'daki “Kayısı Kavanozu” adlı denemede Akın, ırkçılık sebebiyle kamplarda yakılan insanların öyküsünün kaleme alınmasına dikkat çeker. Filibe'de yaşayan

ve Varna'dan kalkacak bir gemi ile Filistin'e gitmeye karar veren Elvira adında bir Musevi kızın savaş sonunda İsrail'e yerleşme hikâyesi üzerinden toplama kamplarında yakılan insanlara dikkat çeker (Akın, 2019, s. 32).

Önce Çocuklar ve Kadınlar yapıtındaki “Su Üstüne Çıkan Gerçek” adlı denemede Akın, Faşizmin ve Kapitalizmin oluşturduğu ortamda toplama kamplarından kaçmaya çalışan Yahudilerin yaşadıklarına ışık tutar. 769 yolcu ile toplama kamplarından uzaklaşan Yahudilerin bindiği geminin Romanya'dan hareket edip Karadeniz açıklarında batırılışı üzerinde durur:

“Struma'daki çılgınlık kulaklardan silinmeden, 1944 yılının 3 Ağustos günü ‘Morina’, ‘Bülbül’ ve ‘Mefkûre’ adlı üç gemi ayrılır Köstence Limanı'ndan. Taşındıkları da yine toplama kamplarına gönderilmemek için evlerini terk etmek zorunda kalan insanlardır. 5 Ağustos gecesi, İgneada açıklarına gelen gemilere ‘meçhul’ bir gemiden ateş edilir. Aldığı isabetle sulara gömülen Mefkûre, 311 kişiye tabut olur” (Akın, 2019, s. 38).

Önce Çocuklar ve Kadınlar yapıtında yer verdiği “İstanbul'un Eski Bir Haritası” adlı denemede Akın, Faşizmin etkisiyle yapılan soykırım, ırkçılık, kafalatasıcılığı eleştirir. Soykırımın yapıldığı yer Auschwitz Toplama Kampı'dır. Faşizmin etkisinden kaçmaya çalışan ama kamplarda öldürülen Erich Salomon'a da değinir:

“Makineli Tarihçi diye adlandırılan Erich Salomon, çanta içine gizlediği makinesiyle bir cinayet duruşmasının fotoğraflarını çekerek ünlenir. Serbest basın fotoğrafçısı olarak nice başarıya imzasını atan Salomon, Faşizmin Almanya'da iktidara gelmesiyle Hollanda'ya geçer. Ama Naziler, bu ülkeyi de işgal ettiğinde kaçamayıp, eşi ve küçük oğluyla birlikte bir evde gizlenirler. Her şey yolunda giderken, gizlendiklerinden kimsenin haberi olmazken, havagazı sayacındaki sayıların artışı ele verir onları. Erich Salomon'un ayakkabıları, 1944 yılında, altmış yaşındayken, Auschwitz Toplama Kampı'nda ayaklarından çıkarılır ve öldürülen yüz binlerce insandan geriye kalan ayakkabı dağına atılır. Savaş sonrasında evlerine geri dönen Salomon'un büyük oğlu, babasının şişeler içinde bahçeye gömdüğü negatifleri bulur ve Faşizmin ayak seslerinin kulaklardan silinmemesi, insan kıyımının unutulmaması için yeniden yaşama kazandırır” (Akın, 2019, s. 41).

İstanbul, ayakkabıların arasında saklanıp Auschwitz'den kaçmayı başaran bir Yahudi'nin soykırım ile toplama kamplarında yapılanları anlattığı ilk şehirlerden biridir. Yazarın ırkçılık ve kafatasçılık ile ilgili sözleri ise şöyledir:

“Auschwitz'de öldürülen insanların satışa yollanan ayakkabıları arasına gizlenen bir esir, kaçmayı başarır ölüm kampından. Adı bilinmeyen ama saçlarının renginden dolayı ‘Kızıl Saçlı Adam’ olarak adlandırılan katliam tanığı, uzun ve korku dolu bir yolculuk sonrasında İstanbul'a ulaşır. Bu kentte, Auschwitz'de yapılan zulmü, işkenceyi ve gaz odalarını Filistin'den gelen temsilcilere anlatır. Böylelikle İstanbul, toplama kamplarının gerçek yüzünün ilk kez anlatıldığı kentlerden biri olarak tarih sayfalarındaki yerini alır! Ama İstanbul, ırkçılığın, kafatasçılığın gerçek yüzünü gösterdiği İkinci Dünya Savaşı'nın en trajik belgelerinden birinde daha karşımıza çıkar” (Akın, 2019, s. 41-42).

İstanbul'da Bir Zürafa eserinde geçen “Pelikan ve Şair” adlı denemesinde yazar, II. Dünya Savaşı sırasında Faşizmin savunucusu olan Naziler'in oluşturduğu toplama kamplarında Yahudilere ve Faşizm karşıtı şairler gibi entelektüel insanlara yapılan işkenceleri ve her birinin nasıl ölüme terk edildiklerini anlatmaktadır. İpek elde etmek için kaynar suda

haşlanarak öldürülen kozadaki tırtılların hazin sonu ile toplama kamplarında yakılarak öldürülen insanların durumunu özdeşleştirir. Faşizme karşı direnen arkadaşlarının arasına katılan Robert Desnos adlı Fransız şairin tutuklanıp toplama kampına götürülmesini ve yaşadıklarını şöyle anlatır:

“Nazi orduları Paris’i işgal edince uykudan uyanan Robert Desnos, Faşizme karşı direnen arkadaşlarının arasına katılır. Şair, Louis Ferdinand Céline ve Pierre Pascal tarafından, ‘Faşizm düşmanı, Yahudi dostu’ olmakla suçlanır. Josef Stuna, listede Fransız şairin adını okuyunca, açlıktan hastalıktan birer iskelete dönen insanlar arasındaki koca gözlüklü bir esire sorar: Robert Desnos adlı Fransız şairi tanıyor musunuz?... (...) yerinden doğrulmaya çalışan esir, Faşizme karşı direndiği için evinin kapısından çıkarken Gestapo tarafından tutuklanmış, Auschwitz ve hayvanat bahçesinin kurulduğu Buchenwald Toplama Kampları’ndan sonra Terezin’e getirilmiştir. Esir, bütün gücünü toplayarak konuşur: Fransız şair!.. O benim” (Akın, 2020, s. 148).

Kırdığımız Oyuncaklar’daki “Anne Frank Üşüyor” adlı denemesinde Akın, Amsterdam’da yaşayan Frank ailesinin II. Dünya Savaşı sırasında Naziler tarafından saklandıkları evde yakalanıp toplama kampına götürülmesini Anne Frank’ın ‘Kitty’ adlı günlüğünden alıntılar yaparak anlatmaktadır. Yazar, Faşizmin ortaya çıkardığı ırkçılığı çocuklar üzerinden nasıl yaygınlaştırılmaya çalışıldığını şöyle ifade eder:

“Anne Frank’ın karanlık günlerinin başlangıcı olan 1935 yılında, Yahudi çocukları aşağılamak üzere faşistler tarafından çekilen bir fotoğraf Berlin duvarlarına asılır. Gülümseyen bir kız ve bir erkek çocuğun görüldüğü fotoğrafın altında şu yazılıdır kocaman harflerle: ‘İki harika ari çocuk...’ Alman ırkçılığını ve buna karşı olarak da Yahudi düşmanlığını körüklemek amacıyla fotoğrafı çekilen çocukların adları Herbert Levy ve Ellen Eva’dır...Ve bu harika iki çocuğun anne ve babaları Yahudi’dir” (Akın, 2021, s. 124-125).

Kırdığımız Oyuncaklar eserindeki “Yavrunuza Mutluluk” adlı denemesinde Akın, oyuncağın insanlık için bir kurtarıcı olduğuna değinir. Dünyaya silahın değil oyuncağın ve sevgini egemen olmasını istediğini ortaya koyar. Oyuncağı barışın simgesi olarak gören yazar, savaş karışıklığını sergiler. Auschwitz Toplama Kampı’nda öldürülen yetişkin ve çocuklardan kalanları şöyle dile getirir:

“Auschwitz Toplama Kampı’nda, fırınlarda yakılarak öldürülen on binlerce insandan geriye kalan ayakkabılar, saçlar, gözlükler, protez kollar, bacaklar ve daha nice eşya sergilenmektedir. Bu eşya tepeleri, katliamın korkunçluğunu rakamların dünyasından sıyrılıyor. Orada kaç çift ayakkabı ya da kaç tane gözlük olduğunu düşünemiyorsunuz. Bebekler... Bir de oyuncak bebeklerden oluşan tepe var Auschwitz’de. Gözünüz sadece bir bebeğe takılı, düşünmekten alıkoyamıyorsunuz kendinizi, ‘Bu bebeği kollarında taşıyan kız çocuğuna ne oldu?’ diye. Gaz odasındaki cesetleri dışarı çıkartmak için içeriye giren Naziler, yukarıda kalan temiz havayı soluyabilmek isteyen kurbanların bir ceset yığını oluşturduklarını görürler. En üstte gençler, onun altında orta yaşlılar, sonra ihtiyarlar ve en altta da çocuklar vardır. Faşistler, bu insanlık dramı karşısında bile propaganda yapmaktan geri kalmazlar: ‘Bakın, Yahudiler birkaç saniye fazla yaşamak için çocuklarını eziyorlar!’” (Akın, 2021, s. 136)

Bir Çift Ayakkabı kitabında dile getirdiği “Savaş Sonrası Yalınayak...” adlı denemede yazar, yine II. Dünya Savaşı’nda Nazilerin yaptığı katliamı Anna Frank gibi çocuklar üzerinden anlatırken bu soykırımı ve ırkçılığı eleştirir:

“Bayan Miep, İkinci Dünya Savaşı sırasında, Amsterdam’daki bir evin arka odalarında ailesi ve dostlarıyla birlikte gizlenen Anne Frank’a, kırmızı renkli, yüksek topuklu bir ayakkabı armağan eder. Sokağa çıkamadan, o daracık odalarda iki yıl Nazilerden gizlenmek zorunda kalan on beş yaşındaki Yahudi kız çocuğu, kendilerine yardım eden, dışarıdan yiyecek taşıyan Bayan Miep’in verdiği o ayakkabılarla özgürlüğe adım atamayacak, yakalanmalarının ardından gönderildiği Bergen-Belsen Toplama Kampı’nda öldürülecektir” (Akın, 2020, s. 141).

Hayal Kahramanları’ndaki “İkinci Dünya Savaşı’nda Monopoly” adlı denemede yazar, Monopoly’yi II. Dünya Savaşı’nda İngilizlerin toplama kamplarında esir düşmüş vatandaşlarına kaçış haritalarını göndermek için kullanılmasını anlatmaktadır. Futbol, kamplardaki gençleri mutlu göstermek için Naziler tarafından kullanılır. Art Spiegelman ise Yahudi soykırımını anlatan bir hikâyede fareleri ve kedileri kahraman olarak kullanır. 1992 yılında Pulitzer Ödülü’nü kazanan *Maus* adlı çizgi roman bu şekilde orta çıkar. Art Spigelmen, kahramanlarının fareler ve kediler olduğu “Maus”u çizmeden, babasından annesinin toplama kampında yaşadığı acıları anlattığı günlüklerini ister. Babasının, annesi intihar edince günlükleri yaktığını öğrenince de haykırır: Sen bir katilsin” (Akın, 2019, s. 164).

Soykırım, katliam, Faşizm gibi Nazizm ve Antisemitizm de Akın’ın denemelerinde eleştirdiği siyasî değerlerdir. Bilhassa II. Dünya Savaşındaki uygulamalar üzerinden eleştirdiği ırkçılık ve soykırıma karşı “Antisemitizm”i bir siyasî değer olarak aşılmalıdır.

4. 1. 1. 4. Kapitalizm ve Emperyalizm Eleştirisi

Akın’ın deneme türündeki eserleri incelendiğinde “Kapitalizm” ve “Emperyalizm” gibi ideolojileri (“izm”leri) de eleştirel bir tavırla ele aldığı görülmektedir. Toplumsal düzende her iki ideolojinin de olumsuz etkileri olduğunu verdiği örnekler üzerinden dile getirmektedir. Bu anlamda her iki kavramın anlamını ele almakta yarar vardır.

Kapitalizm, üretim araçlarının ve kâr maksadıyla ticareti yapılan malların özel mülkiyetine dayalı ekonomik sistemler bütünüdür. Kapitalizm kavram olarak ele alındığında ise bir toplumsal ekonomik yapı ve üretim şeklidir. Tarım ekonomisini hâkim olduğu feodalizmin kaldırılmasının ardından, Sanayi Devrimi ile ortaya çıkarak yayılır. Kapitalizmin çıkış noktasındaki düşünce biçimi, liberal düşünce biçimidir. Bireycilik, özel mülkiyet, sözleşme hürriyeti, rekabet, serbest piyasa, serbest dış ticaret ve sınırlı devlet müdahalesine dayanmaktadır. Bu anlamda bireyi ve bireysel menfaatleri öne çıkaran, kâr elde etmeyi amaçlayan ve bu uğurda çaba gösteren sermayedar girişimci; kapitalisttir (Kılıç, 2013, s. 5).

Dobb Kapitalizmi “üretim araçlarına bireylerin sahip olduğu ve şahısların iş güçlerini gayri şahsi piyasa tarafından belirlenen bir fiyattan satmakta serbest olduğu ekonomik organizasyon biçimi” olarak tanımlamaktadır. Üretilen eşyalar ve hizmetler (otonom olduğu kabul edilen) tüketicilerin arzularını yansıtır. Bunun yanında üreticilerde, tüketicilerin talep ve isteklerini karşılayarak bu alanda yaptıkları yatırımın kendilerine bir gelir sağlayacağı fikri hâkimdir. Kapitalizmin “Laissez-faire” (bırakınız yapsınlar) ilkesinin hâkim olduğu yerde rekabet sürecinin sonuçlarına devlet müdahalesinin ya hiç olmayacağı ya da çok az olacağı düşünülür (Dobb, 1981, s. 2).

Norveçli bir sosyolog olan Johan Galtung'un ileri sürdüğü teorisine göre Emperyalizm, "toplulukları bölen ve bazı parçaları birbirine çıkar uyumu ilişkisi şeklinde, diğer parçaları ise çıkar uyumsuzluğu veya çıkar çatışması şeklinde bağlayan bir sistemdir" (Galtung, 2004, s. 27). Yeryüzündeki ülkeleri, merkez ve çevre ülkeler olacak şekilde ikiye ayırır. Yine aynı şekilde her ülkenin kendi içerisinde de merkez ve çevrelerinin olduğunu farz eder. Bu anlamda Emperyalizmi; merkez ülkedeki merkezin çevre ülkedeki merkez ile ortak menfaatleri doğrultusunda kurdukları bir tür menfaat ilişkisi olacak şekilde açıklar. Vurgulanması ve üzerinde durulması gereken bir nokta ise milletlerin diğer milletler üzerinde güç aracılığıyla egemenlik elde etme eğiliminin her zaman Emperyalizm olarak tanımlanamayacağıdır. Bu sürecin oluşmasında başka göstergelerinin de olması gerektiğini ileri sürer. Galtung'a göre Emperyalizm, toplulukları bölen ve bölme sonucunda oluşan bazı parçaları birbirine çıkar uyumu ilişkisi şeklinde bağlayan, diğer parçaları ise çıkar çatışması şeklinde organize eden bir tür egemenlik ve güç ilişkileridir. Özellikle çıkar uyumu ve çıkar çatışması kavramlarına dikkat çeker (Galtung, 2004, s. 27). Bu ifadelerden yola çıkarak Kapitalizm ve Emperyalizmin iç içe geçmiş iki ideoloji olduğunu söylemek doğru olacaktır. Emperyalizm ile coğrafyaların ve halkların sömürülmesiyle elde edilen malların kapital bir düzende pazarlanması, bireylerin menfaatleri doğrultusunda toplumların yönlendirilmesi söz konusudur.

Akın'ın aşağıdaki deneme örnekleri üzerinden Kapitalizm ve Emperyalizm karşıtlığını birer siyâsî değer olarak nasıl yansıttığı ortaya koyulmaya çalışılacaktır:

Akın'ın eserlerinde Kapitalizm ve Emperyalizm ideolojilerine eleştiri getirdiği 12 denemesi olduğu belirlenmiştir. *İstanbul'un Nâzım Planı*'nda 2, *Kız Kulesi'ndeki Kızilderili*'de 1, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 4, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 1, *Onlar Hep Oradaydı*'da 2, *Hayal Kahramanları*'nda 2 tane değer vardır. Eserlerinde Kapitalizm ve Emperyalizm karşıtlığını ortaya koyduğu örnekleri şöyledir:

İstanbul'un Nâzım Planı'ndaki "Bol Bol Futbol" adlı yazısında Nâzım Hikmet, Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Refik Durbaş, Akgün Akova, Can Yücel ve Attilâ İlhan gibi pek çok şairin dizelerinden yola çıkarak futbolu anlatan yazar, futbolcuların yüksek kazançlarını, "millî" forma ile aldıkları transfer tekliflerini ve primleri eleştiren yazar, bunların hepsinin Kapitalizmin "millî" kavramının içini boşaltarak sunduğu düzen ile olduğunu ifade eder:

"Milletin formasıyla kendini pazarlamaktan daha utanç verici ne olabilir?... Mademki, bu bir milli sorun dur, o halde prim olarak aldıkları tüm paraları 'yardımsız' kulüplere versinler... Ve de, Londra'da oynayacakları maçlardan hiçbir prim almayacaklarını beyan etsinler. Ayrıca, her futbolcu, milli forma altında satış olamayacağını açıklayarak, alacakları transfer tekliflerini asla değerlendirmeyecekleri konusunda söz versinler. Bütün bunlar elbette olmaz... İşte, kapitalist düzende 'millî' sözcüğünün gerçek yüzü" (Akın, 2019, s. 134).

Aynı kitabındaki "Bankadaki Kadın" adlı yazısında banka reklamında oynayan bir kadın aracılığıyla halkın uyutulmaya çalışılarak Kapitalist düzenin etki alanının genişlediğini anlatmaktadır. Günümüzde Kapitalizmi tercih eden Türkiye gibi ülkelerin rant ve para için pek çok güzelliğini ve değerini göz ardı edebileceğini dile getirir:

“Reklam, söz konusu bankanın çevreci olduğunu vurgulamak için hazırlanmış. Şimdi sıkı durun, müthiş bir itirafla karşı karşıyayız: Kapitalizm, ticari rant olarak gördüğü parkları, yeşil alanları, ormanları kurutmuştur ve insanlara huzur bulacakları yalnızca yeşile boyanmış ve ambleminde dört yapraklı yonca olan bir banka bırakmıştır!.. Mübarek reklam değil de, sanki Kapitalizme dur denilmezse gelecekte neler olacağını gösteren bilimkurgu bir korku filmi!.. Dünyada, küçük bir park dahi olsa yeşil alan kalmamıştır. Eğer öyle olmasaydı, yaşlı kadın parkın bankında oturmak varken bir bankanın kanepesine oturup uyuyakalır mıydı?.. (...) Bankadaki hesapların sahibi olan holdingler ağaçları kesip, beton yığınları, gökdelenler dikerken, nükleer santral ihalelerine girerken bizim yaşlı teyzemiz nezdinde bütün Türkiye uyutulmak istenilmektedir!.. Nasıl olsa Kapitalizmin karşısında elinde uzaktan kumanda aletiyle kışını televizyonun karşısından ayırmaya üşenen bir halk vardır. Reklamdaki yaşlı kadın ‘doğa’yı yaşamak için bankaya girerken ‘Parklara ne oldu?’ sorusuyla sesini yükseltmeyecek bir halk” (Akın, 2019, s. 136).

Kapitalist politikalarla hazırlanmış, süslü reklamlara karşı halkın duyarsız tutumuna dikkat çeker. İnsanların ayakta uyutulduğunu ifade eden yazar, kapitalist düzenin başındakilerin de doğayı, tarihi katlettiğini vurgular:

“Bir yanda kaybolduğu söylenen Sosyalizm, öbür yanda çevreye karşı duyarlı, barış isteyen, kardeşlikten yana insanlar. Ne mi yapmalı?.. Bu sorunun yanıtını Shakespeare’in Venedik Taciri adlı yapıtından bir bölüm okuyarak verelim: ‘Çocukluk günlerimde, bir okum kaybolduğu zaman, adaşı olan oku, ötekinin yanına git sin diye olanca dikkatimle, aynı önceki gibi, aynı yere atardım. Böylece, ikisini de kaybetmeyi göze alır, çoğu kez ikisini de bulurdum’” (Akın, 2019, s. 137).

Yazarın yazısının sonunda Shakespeare’in *Venedik Taciri* adlı yapıtından alıntı yaparak verdiği mesaj ise Kapitalizmin etkisini her ne pahasına olursa olsun azaltmak, bu siyasi düşünce yerine barışın ve kardeşçe yaşamının simgesi olan önerdiği Sosyalizmin etkisini halka yaymaktır. Çünkü Sunay Akın, ancak Sosyalizmle doğa sevgisi olan, tarih bilinci gelişmiş, adalete ve eşitliğe inanan insanların oluşturduğu mutlu bir topluma dönüşebilmenin mümkün olduğuna inanır.

Ayçöreği ve Denizyıldızı yapıtındaki “Colla” adlı denemede yazar, dünyaca bilinen Coca-Cola ve Pepsi’nin Kapitalizmin etkisinin birer sonucu olduğunu vurgular. “MAFİA” kelimesinin nasıl oluştuğunu açıklayarak düşüncelerini aktarmaya başlayan yazar, yazıda Salvador Dali’nin Coca-Cola reklamlarını görmemek için arabasının camlarını değişik renklere boyayacağını söylediğinden bahseder (Akın, 2019, s. 83).

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabında geçen “Al Kupon Savaşları” adlı denemede yazar, gangster çeteleri ve Kapitalizmin arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Akın, Chicago’daki *Tribune* ve *Examiner* adlı gazetelerin satışlarını artırmak için aralarında oluşan rekabette gangsterleri kullanmasını ve gücünü arttıran gangsterlerin günümüzün mafyalarına nasıl dönüştüğünü anlatır. Yazar, Amerika’daki serbest piyasa ekonomisinin gangsterleri nasıl ortaya çıkardığını şu sözlerle ifade eder:

“Examiner, Chicago’da okunan bir gazete olmaya başlayınca Enright ve adamlarına kapı önü gözükür. (...) O yıllarda, Chicago’da mutfak ocaklarında, elektrik pahalı olduğu için gaz kullanılıyordu. Elektriğin ucuzlamasıyla Gaz Şirketi’nin karşısına Elektrik Kumpanyası dikilir. Gaz Şirketi, Tribune gazetesinin çetesiyle anlaşırken, Elektrik

Kumpanyası da oyuna Enright'ı sürer. Bu arada, Chicago belediye başkanı Examiner gazetesiyle sıkı fıkıdır. Enright, adamlarını belediyenin temizlik işleri kadrosuna sokarak ücretlerinin bir kısmını belediye bütçesinden ödetir. Serbest piyasa ekonomisinin ortaya çıkardığı gangster çeteleri Kapitalizmle birlikte büyür ve devletin içine doğru yayılır!" (Akın, 2019, s. 141-142)

Önce *Çocuklar ve Kadınlar* kitabındaki "Ekmekçi Sepeti" adlı denemede Akın, uzun yolculuğa çıkamayacak kadar eski ve donanımsız Ertuğrul adlı geminin hilafet yönetiminin direktmesiyle Japonya'ya gitmek için yola açılması ve dönüş yolunda alabora olup kayalıklara çarparak batış hikâyesini anlatır. Yazar, Can Yücel'in büyük dedesinin hilafetin aldığı kararla ölmesi ve babası Hasan Ali Yücel'in katkısıyla oluşturulan Köy Enstitüleri'nin kapatılmasına aynı zihniyetin neden olmasını eleştirir. Osmanlı anlayışı ile Köy Enstitüleri'nin kapatılması sonucu ülkenin Kapitalizme sürüklendiğini şu sözleriyle eleştirerek anlatır:

"Kaptan Ali Bey'in yetim kalan kızlarından biri yıllar sonra evlenir ve bir erkek çocuğu dünyaya getirir. O çocuk, (...) Cumhuriyet döneminde, milli eğitim bakanlığı yapar ve eğitimin emeğe dayalı olduğu Köy Enstitüleri'nin kurucuları arasında yer alır. Böylelikle, Ertuğrul fırkateyninin adsız kahramanları olan marangozların, burgucuların, kalafatçıların, bağımsız ve demokratik bir ülkenin mimarı olacaklarına inanılır. Ama çok geçmeden Cumhuriyet Türkiye'sinde güçlenen Osmanlı anlayışı 'komünist işi' diyerek Anadolu'nun dört bir yanına yayılan okulları kapattırır. Ülke, yeniden tefecilerin, faizcilerin ellerine düşerek Kapitalizmin kayalıklarına doğru sürüklenir. Süvari Ali Bey'in torununun da 'Yücel' soyadını taşıyacak bir oğlu gelir dünyaya. Ertuğrul'u yutan dalgalar gibi öfke dolu şiirler yazacak olan çocuğa 'Can' adı verilir" (Akın, 2019, s. 60).

Hayal Kahramanları eserinde yer verdiği "Alıp Götürür Seni Cinler!" adlı denemede yazar, pek bilinmeyen bir çizgi roman olan *Küçük Yetim Annie*'nin nasıl oluşturulduğu ve yaptığı Kapitalizmin propagandası üzerinde durmaktadır. Walt Disney'in hayal kahramanlarının da Kapitalist davranışlarla sunulmasına eleştiriler getirir:

"Walt Disney'in hayal kahramanları Kapitalizm propagandası yaptıkları için eleştirilirler. Pek çok insan, Uruguaylı yazar Eduardo Galeano'nun şu düşüncelerini paylaşır: 'Walt Disney'in resimli dizileri Şili'den bütün Güney Amerika'ya dağılıyor ve milyonlarca çocuğun ruhuna işliyor. Donald Duck, Allende ve Allende'nin kızıl dostlarına açıkça karşı çıkmıyor; buna gerek yok. Disney'in dünyası zaten Kapitalizmin cana yakın hayvanat bahçesidir: Ördekler, fareler, köpekler, kurtlar, domuzcuklar ticaretle uğraşıyor, alım ve satım işleri yapıyor, reklamlardan etkileniyor, kredi alıyor, faiz ödüyor, kâr yapıyor, bağış hayalleri kuruyor ve daha çok şey edinip daha çok şeye sahip olmak için kendi aralarında yarışıyorlar.' Disney'in hayal kahramanlarına yapılan bu eleştiri nedense Batman'e yönelmez. Oysa Batman olarak bilinen Bruce Wayne, son derece zengin bir adamdır. Süper güçleri yoktur ama parası sayesinde kendisini zafere taşıyan gelişmiş araçlar ve silahlar alabilmektedir. Serüvenlerinin sonunda Batman'in kazanmasının nedeni bankalardaki hesabını bilmediği dolarlarıdır. Batman'de mutlu sona ve başarıya ulaşan gücün kaynağı paradır!" (Akın, 2019, s. 167)

Yazar, *Küçük Yetim Annie*'de Kapitalizmin propagandası yapıldığını eleştirerek anlatır:

"Oysa Kapitalizmin açıkça övüldüğü çizgi roman *Küçük Yetim Annie*'dir. Annie'nin üvey babası Warbucks eli açık bir iş adamıdır. (...) Annie'nin üvey babası Warbucks, savaşta zengin olmuş bir fırsatçıdır! Harold Gray, çizgi romanında Kapitalizmin savaş

vurguncularını açıkça savunur. Çizgi romana politika sokulmaması geleneğini ilk yıkan çizer olan Gray, Cumhuriyetçileri desteklediğini her fırsatta söyler. Küçük yetim Annie'nin bir serüveninde Komünizme karşı olduğunu da açıkça dışavurur. Harold Gray, 1968 yılında gözlerini hayata kapar. Gray öldüğünde, küçük yetim Annie de, çizdiği üvey baba Warbucks gibi bir dolar milyoneridir. Gray'dan geriye banka hesabındaki dolarlar ve yaşamı süresince vurgunculuğa çanak tuttuğu iki dünya savaşındaki milyonlarca yetim çocuk kalır!" (Akın, 2019, s. 167-168)

Yukarıdaki alıntılarda da görüldüğü gibi Akın, Kapitalizmin etkisi altında yapılan uygulamalar sonucu ezilen toplumların ve bireylerin yaşadıklarını dile getirerek "Kapitalist" düzen karşıtlığını ortaya koymaktadır. İfadelerinde Türkiye'nin de kapitalist düzene ayak uydurarak topluma zarar veren faaliyetlerde bulunduğu açıklar ve eleştirileriyle "Kapitalist" düzene karşı bir duruş ile değerlerini aşılamayı amaçlar. Yazarın ağır eleştiriler getirdiği bir diğer ideoloji de Emperyalizmdir. Sömürgeci düzene her nerede olursa olsun karşı duran Akın, her zaman da antiemperyalist tutum içerisinde olanları destekler. Haksızlığa uğrayan, ezilen ve sömürülen toplumların yaşadıkları üzerinden Emperyalizme karşı okuyucularını bilinçlendirir ve değerlerini aktarır. Aşağıda satırlar ise yazarın Emperyalizm karşıtlığını ortaya koymaktadır:

Yazar *Kız Kulesi'ndeki Kızılderili* kitabındaki "Hadi Kız, Bohçanı Hazırla" adlı denemesinde İstanbul'a demirleyen 6. Filo'yu protesto edip Amerika'nın sömürgeciliğine başkaldıran eğitilmiş Türklerin nasıl susturulmaya çalışıldığına, protestoların nasıl engellendiğine vurgu yapar. Hepsisi barıştan, özgürlükten yana olan; Emperyalizm ve sömürgecilik karşıtı gençlerin düşünceleri ve mücadeleleri uğruna ölümü göze almalarından bahseder.

Amerikan 6. Filosu'nun İstanbul'a geldiği 15 Temmuz 1968 gününün akşamı toplanan devrimci öğrenciler, Emperyalizme karşı bir dizi eylem yapma konusunda karar alırlar. Toplantı dağıtırken 11 kişiyi gözaltına alan polis iki gün sonra da Gümüşsuyu Öğrenci Yurdunu basar. Çıkan çatışmada 47 kişi yaralanırken Hukuk Fakültesi öğrencisi Vedat Demircioğlu, pencereden atılması sonucu komaya girer. Sömürgeciliğe karşı olan herkes haberi duyar duymaz İstanbul Teknik Üniversitesinde bir araya gelir. "Dağ Başını Duman Almış" marşı söylenirken, "Kahrolsun Amerika" sloganı tüm kente yayılır.

Meddah tarzı anlatımıyla ve çağrışımlarla anlatacağı farklı noktaları birbirine bağlayan Sunay Akın, Emperyalizmi protesto yürüyüşünün Taksim'e yapıldığını ve sonrasında yaşananları, bedel ödeyen gençlerin durumunu anlatır:

"O öğrenci, Emperyalizme karşı olan iki arkadaşı, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan ile birlikte 6 Mayıs 1972'de darağacında katledilen Deniz Gezmiş'ten başkası değildir. Kızılderilileri yok eden sömürgeciler, barışın, özgürlüğün ve eşitliğin egemen olduğu bir dünya özlemiyle karşılarına dikilen kızılırlara da aynı senaryoyu uygulamaktaydılar" (Akın, 2020, s. 190- 191).

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabında bulunan "Ay Çöreği ve Deniz Yıldızı" adlı denemesinde de yazar, Arif Nihat Asya'nın "Bayrak" adlı şiire eleştirel bir bakış açısı ile bakar. "Bayrak" şiirindeki algıya dikkat çeker. Bayrağın kırmızı rengine sığınıp emperyalist emelleri için uğraşanları eleştirir. Emperyalizme hizmet edenlerin de tabutlarının bayrağa sarılarak

gömülmesine tepki gösterir, özgürlük uğruna ölenlerin ise kefensiz gömüldüğünü şöyle ifade eder:

“Bayraktaki ışık, ay ve yıldızın ışığı değildir. Çünkü kırmızı renk, Emperyalizm karanlığında yakılan bağımsızlık ateşidir. Bayrak renginin toplum tarafından özgürlük ateşi olarak algılanmasından rahatsızlık duyanlar elbette olacaktır (...) Yani, onlar ki, ateşin geceyi aydınlatmasından korkanlardır. Mehmet Akif Ersoy, özgürlük uğruna ölen insanların kanını sömürmek bir yana, savaşın çirkinliğini ‘Çanakkale Şehitleri’ şiirindeki iki dizeyle ustaca yansıtır:

Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor,
Bir hilal uğruna, Yarab, ne güneşler batıyor!

(...) Ve ne gariptir ki, bağımsızlık savaşında, özgürlük uğruna canını veren nice Anadolu insanı son yolculuklarına kefensiz uğurlanırken, Emperyalizme hizmet edenlerin tabutları bayrağa sarılarak gömülmektedir” (Akın, 2019, s. 161-162).

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde yer verdiği “Bayrak Öyküleri” adlı denemede Akın, Ülkelerin bayraklarına hangi olaylarla nasıl sahip olduğundan bahsederken bayrakların verilen renklerin anlamlarını da açıklar. Küba’nın “Emperyalizm”e direniş simgesi olan bayrağını şu ifadeleri ile anlatır:

“Amerika’nın bayrağında yer almak üzere hazırlanan, ama oraya konulması engellenen bir yıldız vardır. Bu yıldız Küba bayrağındadır. Adayı, 1848’de İspanya’dan ayırıp Amerika’ya bağlamak isteyenler tarafından ortaya atılan yıldıza bir de ad verilir: ‘Yalnız yıldız...’ Yıldızın yalnızlığının Amerika bayrağına dikilmesiyle sona ereceğine inananların bekleyişi boşa çıkar. Yıldız, yalnızlığın değil, Emperyalizme karşı direnişin simgesi olur” (Akın, 2019, s. 164).

Özgürlüğün savunucusu ve sömürü düzenine karşıtlığın simgesi olarak gördüğü Rus bayrağını ise şöyle över:

“1870’te Paris Komünü’nde kullanılan kıızıl bayrak, 1905’te Rusya’da alanlara taşınır. 1917’de Rusya’nın, 1924’te ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin bayrağı olur. Karşıdevrimciler tarafından direğinden indirilmiş olsa da, sınır ve sınıf ayrımına karşı olan insanların sömürü karşısında eğilmeyen omurgalarına asılıdır” (Akın, 2019, s. 166).

Onlar Hep Oradaydı’daki “Saray Haremindeki Amerika” adlı denemede Topkapı Sarayı’nın müzeye dönüştürülmeye çalışıldığı zamanlarda haremden bulunan Piri Reis haritasının çiziminde rol oynayan bilgilere yer veren Akın’ın asıl dikkat çektiği mesele ise IMF’ye olan bağlılıktır. O dönemdeki ‘milliyetçi muhafazakâr’ yöneticilerin ülkeyi ABD’ye yani IMF’ye teslim etmesini eleştirir:

“Denizde her türlü incelemeyi yapabilen Piri Reis gemisi, geçmişte depreme karşı fay hattı araştırmaları da yapmıştı. Ancak Piri Reis bir süredir IMF kurbanı. (...) Hey gidi koca Piri Reis, Amerika’nın haritasını çiz ama ülkeyi Amerika’nın sömürgesi haline getiren ‘milliyetçi, muhafazakâr’ politikacılar yüzünden IMF’ye yenik düş!

Amerika’nın haritasını çizmekten, ülkenin geleceğini Amerika’ya çizdirmeye... Nereden kalkıp, nerelere geldik!” (Akın, 2020, s. 48)

Onlar Hep Oradaydı yapıtında yer alan “Bush’u Bush’una Bir Savaş Daha” adlı denemede yazar, 11 Eylül saldırısı sonrası Bush’un bu saldırıyı yapanlara savaş ilan etmesini ve Afganistan’ın işgali ile Asya ve Orta Doğu’da iyice yayılan sömürgeciliği anlatmaktadır. “Barış” kavramının demokrasi, insan hakları, kardeşlik gibi pek çok değeri barındırdığını ifade eder. “Barış politikalarıyla” dünyada nam salmış ABD’nin sömürgeci, emperyalist politikaları arasında kurduğu ilişki ağına da değinir. Emperyalizm konusunu konu ve Türkiye’deki siyasette oluşturduğu etkiyi şöyle anlatır:

“Emperyalizm, satranç tahtasında hamle yapar gibi yayılır dünyaya. Bu yüzden, Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan saldırı öncesinde Türkiye’de ekonomik krizin patlak vermesi rastlantı olarak görülemez. Halkın oyları dışında Amerika’dan getirtilen Kemal Derviş’in bakan koltuğuna oturtulmasının, Türkiye’nin elini kolunu bağlayan hamlelerden biri olduğunu göremeyenler, siyaseti satranç yerine dama olarak algılayanlardır” (Akın, 2020, s. 51).

Hayal Kahramanları kitabındaki “Vietnam Savaşı’nda Bir Hayal Kahramanı” adlı denemede yazar, Süperman’i yenen hayal kahramanı Muhammed Ali Clay’e dikkat çeker. Muhammed Ali’nin Süperman’i yenen tek insan olduğu çizgi romanda yer alan hikâyeye ile gerçek hayattaki Muhammed Ali ve Süperman’in dünyaya bakış açılarını karşılaştırır. Muhammed Ali’nin antiemperyalist olduğuna işaret eder. Süperman ise ABD’nin Emperyalizmine destek olan bir kahramandır.

Muhammed Ali ve Süperman’in düşünceleri ve tavrı taban tabana zıttır. Yazar, Süperman’in Emperyalizmi, Muhammed Ali’nin ise barışı simgelediğini şu sözleri ile dile getirir:

“Muhammed Ali’yi Vietnam’a savaşa göndermek istediklerinde, o ABD Emperyalizminin çıkarları için üniforma giymeyi reddeder. Boksun kahramanı, Amerikalılara hiçbir kötülük yapmamış olan Vietnamlılara karşı düşmanlığının olmadığını açıklar. Oysa Süperman, serüvenlerinde her zaman Amerika’nın sömürge politikalarının savunucusu olmuştur. Muhammed Ali, dünya şampiyonluğu geri alınsa, boks yapması engellense, para ve hapis cezasına çarptırılrsa da düşüncelerinden asla geri adım atmaz” (Akın, 2019, s. 171).

Görüleceği üzere Sosyalizme inanan Akın, dünyada Kapitalizm ve Emperyalizmi, tüm insanlığın değerlerini yok eden en büyük tehlikeler olduğuna inanır. Denemelerinde de insanlığın huzur içinde yaşaması için Emperyalizm ve Kapitalizm karşıtlığını siyasî değerler olarak önemser.

4. 1. 1. 4. 5. Milliyetçilik ve Turancılık Eleştirisi

Sunay Akın, eserlerinde her ne kadar evrensel değerlerden bahsetse de milli değerlere sahip çıkılıp milli değer niteliği taşıyan kültürümüzün bir parçası olan yapıları ve unsurları korunması gerektiğinin altını çizer. Onun Milliyetçilik anlayışında tarih bilinci vardır ve tarihin bize sunduğu maddi ve manevi tüm eserleri yaşatmak ve gelecek nesillere taşımak toplumu oluşturan bireylerin görevidir. Yazar, Milliyetçilik anlayışının ırkçı bir temel üzerine oturtulmasına, kendine ait unsurlar dışındakini ötekileştirmesine, hatta küçük görmesine karşıdır. Eserlerinde işlediği örneklerde ırkçı, baskıcı bir tutum sergileyerek bireylerin özgürlüklerini kısıtlayan, eşitlik anlayışından mahrum bir bakış açısını eleştirerek kendince milli değer ve Milliyetçilik anlayışının nasıl olması gerektiğini anlatır. Atatürk’ün Milliyetçilik ile ilgili düşüncelerine de yer verir. Onun tenkit ettiği başka bir

nokta da Milliyetçilik düşüncesi altında halkın çıkarına odaklanan faaliyetlerde bulunmayan siyasetçilerdir. Bu ifadelerden yola çıkarak Milliyetçilik düşüncesinin kavramsal olarak da açıklamasını yapmanın faydalı olacağını düşünmekteyiz.

16. yüzyılda burjuvazinin dünya görüşünün parçası şeklinde ortaya çıkan Milliyetçilik, feodalizmin zayıflamasının ardından merkezi otoritenin güçlenmesiyle gelişen, maddi ve manevi olarak milli çıkarlar ile ulusa bağlılığa öncelik tanıyan bir ideolojidir. Ulusal devletlerin kurulması ve gücünü artırması Milliyetçiliğin temelini atmıştır. Fransız Devrimi'nin 1789 senesinde gerçekleşmesiyle Milliyetçiliğin etkisi Avrupa'nın her yerinde görülür hale gelir. Devrim neticesinde Milliyetçilik kavramı artık siyasi bir karakter kazanarak çok uluslu devletlerin parçalanmasında etkili olmuştur. Milliyetçilik, Napolyon'un kıta Avrupa'sındaki faaliyetleri sebebiyle Fransız Milliyetçiliğine tepki olarak çeşitli Milliyetçilik akımlarının doğmasını sağlamış ve bu akımı güçlendirmiştir (Arıboğan vd. 2017, s. 423).

1900'lerin başlarından itibaren milli karakterden uzaklaşarak ırkçı bir bakış açısıyla anılmaya başlanan Milliyetçilik, Alman ırkının üstünlüğünü ve dünyaya hâkim olması gerektiği şeklindeki bir inancı benimseyen ve savunan Alman Nasyonal Sosyalizmini oluşturmuştur. Mosse'ye göre milliyetçiliğin ırkçılıkla ittifakı 1800'lerin sonundan itibaren milliyetçi faaliyetlerde görülmesinin yanında ırkçılığı işler duruma gelmiştir. Irkçılık, milliyetçiliğin ortaya koyduğu bir zorunluluk değildir ve buna karşılık Milliyetçilik ırkçı bir bakış açısıyla oluşturulmak zorunda da değildir. Irkçılık Milliyetçiliğin seçebileceği çeşitli alternatiflerden biri olabilir. Sonuç olarak Milliyetçilik, bu seçimlerin etkisiyle tarih içinde çeşitli görünümde meydana gelmiştir. Buna ek olarak Milliyetçilik, genel çerçevede vatana bağlılık konusunda daha sempatik bir görünüm oluşturduğu için ırkçı fikirler milliyetçi söylemlerle ortaya konarak özellikle siyasette iktidarı elde etme yarışlarında kendine yer bulmaktadır. Aşırı sağ söylemler çoğunlukla ulusların şanlı tarihinden verilen örneklerle desteklenirken, geçmişin güzelliklerinin aslında medeniyeti oluşturan kültürel olgular bağlamında ve üstü kapalı bir biçimde ırksal olarak üstün olan ulusun günümüzde de hakkı olduğunun altını çizmektedir (Mosse, 1995, s. 163).

Heywood, milliyetçiliğin taraftarların siyasi idealleriyle şekillendiğini ve dört görünümde oluştuğunu belirtir. Bunlardan biri, liberal Milliyetçiliktir. Sahip olduğu özellikler açısından diğer Milliyetçilik türleri gibi insanlığın doğal olarak ayrı birer kimliğe sahip uluslara ayrıldığı öngörüsüne dayanır. Heywood, muhafazakâr Milliyetçilik kavramını açıklarken ise kendi kaderini tayin etmenin yanı sıra yurtseverlik duygusunun ön planda olduğunun altını çizer. Antiemperyalist Milliyetçilik, sömürgecilik etkisinden sonrası ortaya çıkan sömürgecilik karşıtı bir Milliyetçiliktir. Özellikle sömürgeciliğin yaşandığı ülkelerdeki vatanseverliğin öne çıkarılmasıyla sömürgeciliğe karşı geliştirilen ortak söylemdir. Heywood bir de Milliyetçiliğin ırkçılıkla iç içe geçmiş görünümünden yani yayılcı Milliyetçilikten bahseder. Üstün ulus Milliyetçiliği de denebilen bu tip Milliyetçilik, kendi halkının bazı üstün nitelikleri varsayımından pek çok hakkın kendine ait olduğunu düşünür (Heywood, 2007, s. 160-162). Görüldüğü gibi Milliyetçilik zaman içinde farklı boyutlarda gelişerek ve değişerek günümüze gelmiş ve varlığını sürdüren bir ideoloji olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Akın'ın eserlerinde Milliyetçilik ve Turancılık düşüncesine baskıcı bir hal almasına eleştiri getirdiği, otoriter bürokratlara tepki gösterdiği 16 denemesi olduğu belirlenmiştir. *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 4, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 2, *İstanbul'da Bir Zürafa*'da 1, *Onlar Hep Oradaydı*'da 2, *Kule Canbazı*'nda 3, *Tuncay Terzioğlu*'nda 1, *Ay Hırsızı*'nda 1 *Bir Çift Ayakkabı*'da 1, *Geyikli Park*'ta 1 tane değer vardır. Eserlerinde eleştirel bir şekilde yaklaştığı Milliyetçilik (Nationalizm) ve Turancılık ile baskıcı bürokrasi hakkında savundukları şunlardır:

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde geçen “Kumaşları Bayrak Yapan Terziler” adlı denemede yazar, hem ülkenin hem de bayrağın çok büyük özveri ve fedakârlıkla meydana geldiğinin altını çizer. Turancıların günümüzdeki anlayışı ve bakış açılarını eleştirir çünkü Türk bayraklarındaki değişimin, evrimin kaçınılmaz olduğunu belirtir.

Yazar, milliyetçi ve otoriter bürokratların odalarında da bulunan Türk devletlerini simgeleyen on üç bayrak üzerine düşüncelerini şu sözlerle getirir:

“Birçok bürokrat ve politikacının odasını süsleyen on altı bayrak vardır. Bunlar, tarih boyunca kurulan Türk devletlerinin bayraklarıdır. Sıralamada yer alan her bayrak bir öncekini yıkmış ve yerine geçmiştir. Kendinden önceki devletin bayrağını devam ettiren yalnızca Türkiye Cumhuriyeti’dir!.. Milliyetçi, tutucu insanların odasındaki her biri ayrı renkte ve ayrı biçimde olan bayraklar değişimin, evrimin kaçınılmaz olduğunun göstergesinden başka bir şey değildir. Bu on altı bayraktan da, altın kurt başının olduğu Göktürk, yay ve okun yer aldığı Selçuklu ve ay-yıldızlı Osmanlı bayrakları doğrudur. Geriye kalan on üç bayrağın renkleri ve üstlerindeki simgeler tartışmaya açıktır. On üç bayrağın doğruluğunu kanıtlayan belge yoktur” (Akın, 2019, s. 145-146).

Akın, futbol şampiyonasına sponsorluk yapan Coca-Cola'nın renkleri ve Türk bayrağının renkleri arasında oluşturduğu bağ üzerinden “Milliyetçi-Muhafazakâr” kesim ile Kapitalizm arasında bağ kurar:

“1996 Avrupa Futbol Şampiyonası'nın resmi sponsoru olan Coca-Cola'nın yeni sloganı şöyle: ‘Kırmızı-beyaz kupaya tat katacak...’ Bir de şu var: ‘Kupada herkesin favorisi Kırmızı-Beyaz...’ Coca-Cola'nın rengi de, kupaya katılacak olan Türkiye'nin bayrağı gibi kırmızı-beyazdır! ‘Aklımda kupa, elimde Coca-Cola’ diyerek bayrağın üstüne bu kalemin gibi tünemeyenlere karşı ‘milliyetçi-muhafazakâr’ akıllılardan hiçbir tepki gelmemiştir. ‘Bayrak inmez, ezan susmaz’ diye bağırانların bayrağın bu şekilde kullanışına kayıtsız kalmalarının bir tek nedeni vardır. Onların bayrağı, rengini Coca-Cola'dan almaktadır. (...) Coca-Cola'nın daha çok satış yapmak için kullandığı ‘kırmızı-beyaz’ ise Türkiye Cumhuriyeti'nin bayrağıdır! Unutulmamalı ki, bu ülke Coca-Cola şişesinin kapağından ‘bedava’ olarak çıkmadı!” (Akın, 2019, s. 146)

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserindeki “Bayrağa Sahip Çıkmak” adlı denemede yazar, Milliyetçi partileri destekleyen ulusalcı düşünce üzerine oluşan bayrağımızdaki kırmızı rengin anlamı ve algısını aktarır. Akın, bayrak ve bayrağın temsil eden maneviyatın altına sığınarak karanlık ve çıkar kokan işlerini yapmaya çalışan politikacıları eleştirir. Politikacıların ya da devlet adamlarının bayrakla ilgili ilginç eylemler yapmayı bırakıp ona layık olabilecek bilimsel çalışmaları, gelişmeleri ortaya konması için gerekli çalışmalar yapılmasını dile getirir. Ancak böylece bayrağımıza karşı sorumluluğumuzu ve değeri ona göstermiş olacağımızı anlatır.

Milliyetçiliği uç noktalarda yaşayan, kan dökme sevdalısı olanlara eleştiri getiren yazar; bu düşünceye sahip olanların ancak emperyalistlerin ekmeğine yağ süreceğini ifade eder:

“Gazeteci Musa Ağacık ‘Türk bayrağı neden kırmızı?’ düşüncemizden yola çıkarak, Artı Haber dergisinin ilk sayısında iş adamlarını sorgular. TÜSİAD Başkanı Muharrem Kayhan soruya şu yanıtı verir: ‘Şühedanın kanının rengi.’ İTO Başkanı Mehmet Yıldırım da aynı görüştedir: ‘Bu ülkeyi kazanırken çok kan döktük. Onun rengini aldığı için bayrağımızın rengi kırmızı.’ İş adamları da, söylemlerinde hararetli bir şekilde bayrağı kullanan, o ulusal değeri çıkarlarına alet etmek isteyen politikacılarla düşünce farklılığına düşmezler” (Akın, 2019, s. 151).

Ayçöreği ve Denizyıldızı’ndaki “Olimpiyat Ateşi Sönmesin” adlı denemede Akın, madalyaya ve madalyamızı oluşturan Türk simgelerine vurgu yapar. Ana hatlarıyla 1998 yılının Şubat ayında ABD’nin bir kez daha Irak üstüne uçak gemilerini gönderdiğini söyler. Bu süreçte Türkiye’deki Özal Hükümeti de Musul ve Kerkük’ü alma düşüncelerindedir. Bu eylemlerin “Emperyalizm”in yanında “Milliyetçilik” düşüncesiyle ortaya çıkmasını eleştirir:

“Savaş lotolarının biri de, Amerika’nın saldırmak için kış olimpiyatlarının bitmesini beklediği yönünde olur. Böylelikle de amblemdaki kurdun elinde tuttuğunun olimpiyat meşalesi olmadığı anlaşılır. Çünkü Milliyetçilik politikası yapanlar, içi tükürükleriyle dolu olan Amerikan borusunu bir kez daha öttürmek üzere ellerine alırlar. Meşale tutan kurdun, New York Limanı girişindeki eli meşaleli kadına özendiği bir kez daha gözler önüne serilir” (Akın, 2019, s. 157).

Önce Çocuklar ve Kadınlar yapıtında dile getirdiği “Şekli Balığa Benzer” adlı denemede Akın, Turancı düşünceleri ile tanınan ve Türk dünyasını bir bayrak altında birleştirmek hayali kuran, hem Sarıkamış’ta hem de Osmanlı’nın I. Dünya Savaşı’na girmesinde etkili olan Enver Paşa’nın halka pek çok hezimetini yaşattığından bahsederek Turancı, aşırı Milliyetçi görüşlerin tüm toplumu felakete sürükleyebileceğine değinir (Akın, 2019, s. 149).

Kuşları anlattığı *İstanbul’da Bir Zürafa* eserinde kaleme aldığı “Kuşlara Yapılan Haksızlık” yuva kavramı üzerinden Türkçüğü savunan, Milliyetçi, muhafazakâr kişilerin Milliyetçilik anlayışlarını eleştirir ve bu fikirden uzak olduğunu gösterir. Arif Nihat Asya’nın “Bayrak” şiirindeki “yuvasının bozacağım” ifadesinin yanlışlığını, Türklük ile bir bağı olamayacağını anlatır. Yazar, *Ayçöreği ve Denizyıldızı* adlı kitabında yer verdiği bilgilere de değinerek Arif Nihat Asya’nın ders kitaplarında okutulan “Bayrak” adlı şiirinin kültürümüzü yansıtmadığını Edmondo De Amicis’in gözlemlerinden alıntı yaparak şöyle eleştirir:

“Kendilerini ‘milliyetçi-muhafazakâr’ olarak görenler, bu şiirin savunmasını yapma telaşına düşerek, kültürümüzden ne denli uzak olduklarını gözler önüne sererler. Türklükten bahsedip, Türk kültürünü tanımayan insandan daha zavallı kim olabilir? Kuşları ne denli seven ve yuvalarını koruyan bir toplum olduğumuza dair verdiğimiz nice örneğe, Edmondo De Amicis’in gözlemlerini ekleyelim bir de. İtalyan yazarın gözler önüne serdiği şu sevgiyi görmeyene ‘kör’, kuş yuvası bozmayı ‘Türklük’ sanana ‘cahil’ denmez de ne denir: Türklerin çok sevip korudukları her cinsten sayısız kuş yüzünden İstanbul’un kendine mahsus bir neşesi ve zarafeti vardır. Camiler, sofular, eski surlar, bahçeler, saraylar, her şey şarkı söyler, dem çeker, cıvılda, öter, şakır; her tarafta kanatların teması hissedilir, her tarafta hayat ve ahenk vardır” (Akın, 2020, s. 99-100).

Onlar Hep Oradaydı eserindeki “Bak Şu Çekirgenin Yaptığına” adlı denemesinde Turancılık ve Milliyetçiliğin ABD’nin kapitalist tutumu ile ilişkisine dikkat çeker. Yazar,

Reha Oğuz Türkkkan'ın Kızılderililerin Türk olduğunu ispatlamaya çalıştığı *Kızılderililer ve Türkler* adlı kitabı ve Türkkkan'ın Turancılık ve Milliyetçilik düşüncesini savunması üzerine düşüncelerini aktarmaktadır. Akın Türkkkan'a kanıtlamaya çalıştığı düşüncelerin mantıklı ve bilimsel bir içeriği barındırmadığına kanaat getirmektedir. Akın'a göre Turancı ya da Milliyetçi kimlik altında faaliyet gösterenler, ABD'nin gölgesinde hareket etmektedir. Yazar, Turancılık ve Milliyetçilik gibi görüşlerini savunan Türkkkan'ın Beyaz Adam'a karşı Kızılderililere sırt çevirmesini Amerika'nın politikalarını destekleyici olduğunu söylediği tutumunu eleştirir:

“İşte bu da Türkkkan'ın kitabına egemen olan bakış: İnka öncesi çağın hükümdar soylularından alınan bu saçlar, Peru'nun Lima yakınlarındaki ve Güney Peru Nazka çağının mumyalarından alınmış olup, kumral-kahverengi, yumuşak ve dalgaları özellikleriyle ‘yerli’lerinkinden ayrılır. Esas halk tabakasının saçları istisnasız kara, sert ve düz olduğuna göre, bu delillerle, medeniyet getirici ve yönetici kadronun ‘ayrı bir ırktan’ olduğunu kabul etmekten başka çare yoktur.(!) Bu durum bizlere, ülkemizde ‘Turancılık’ ve ‘Milliyetçilik’ söylemlerini ağızlarından hiç düşürmeyenlerin, aslında Amerikan borusu öttürdüğünü bir kez daha göstermektedir” (Akın, 2020, s. 95).

Onlar Hep Oradaydı kitabında geçen “Kara Bahtlı Kara Bart” adlı denemede cellatlara ait ayrı bir mezarlığının neden olduğunu anlatmaya başlayan yazar, Adnan Menderes'in idamında Demokrat Parti'nin etkisini anlatır. Bu anlamda idamı savunan politikacıları eleştirir. Yazar, Adnan Menderes'in idam edilmesinden İsmet İnönü'yü sorumlu tutan Demokrat Partililerin aslında sürekli idamı savunanlar olduğunu belirterek bu Milliyetçi kişilerin tutumunu eleştirir (Akın, 2020, s. 104).

Kule Canbazı'ndaki “Mafya'nın Oyuncak Bebeği” adlı denemede yazar, Turancılık anlayışının kültürel değerler üzerinden oluşturduğu algıya dikkat çeker. Yazarın kültürler arasındaki doğal benzerliğin Turancılık düşüncesinde nasıl farklılaştığını dile getirip eleştirir:

“(…)‘Turancılık’ davasıyla yargılananların ortaya attığı bu iddia kültürler arasındaki doğal benzerliklerden başka bir şey değildir çünkü dediğimiz gibi, doğa aynı doğa, insan aynı insandır. Kongo Nehri'nde balık avlayan Afrikalı balıkçılar da, devrilmekten koruduğuna inandıkları yapma bebekleri kayıklarına takarlar, tıpkı Eskimolar gibi!.. ‘Turan’ hayali içinde, insanların milliyetçi duygularını sömürenlerin eroin kaçakçılığında nasıl başrol oynadıkları Susurluk kazasında gözler önüne serilmişti. Aman!.. Yapma bebeklerin uğur getirmesinden söz ederken, tuttuk ‘Tehlikeli Şeyler’in içinde bulduk kendimizi. Oyun içinde bir oyun mu var yoksa?” (Akın, 2021, s. 29)

Kule Canbazı kitabında bulunan “Işık Işık, Sadri Alışık!” adlı denemede yazar, Nâzım Hikmet gibi sosyalist bir şairin şiirlerinde Kürtlere yer vermediği düşüncesi ile ilgili oluşan algı üzerinde durur. Hikmet'in şiirlerinde Kürtlere yer vermediğini savunanların düşüncesi üzerinden Milliyetçiliği eleştirdiği sözleri şöyledir:

“Edebiyat adına yapılacak yanlış eleştirilerden biri de, sosyalist düşüncedeki bir şairi, bir halkın, ‘Bizim için şiir yazmadı!’ diye suçlaması, dışlamasıdır. Nâzım Hikmet yazdığı şiirlerden dolayı suçlanmış ve düşünceleri yüzünden hapis bile yatmıştır. Geride bıraktığımız yüzyılın sonlarında hortlayan Milliyetçilik, sosyalist Nâzım Hikmet'i yazmadığı şiirlerden dolayı da suçlu bulmaktadır!” (Akın, 2021, s. 77)

Tuncay Terzioğlu kitabındaki “Filleri Yutan Pireler...” adlı denemede yazar, Türkçe okunan ezanın bir takım gericilerin protesto etmesi sonrasında oy kaygısı güden hükümetin dilini arka planı itip ezanın Arapça okunmasına izin vermesi konusundaki düşüncelerini anlatır. Mustafa Kemal Atatürk’ün ‘Din meselesi değil, dil meselesidir.’ sözünün anlaşılmamasına, bayrak kadar dilin de önemli bir millî değer olduğuna değinir. Yazar, Atatürk’ün sözünü ve Orhan Veli’nin iki dizesini alıntılararak Türkçeye “millî” bir değer olarak baktığını, dilin toplumun kimliği için önemini şöyle dile getirir:

“Bayrağı konusunda hassas davranan bir millet, ses bayrağı olan diline sahip çıkmıyorsa bağımsızlık yelkenini rüzgâra açamıyor demektir. Atatürk’ün ‘Efendiler din değil, dil meselesidir’ açıklamasını kavrayamayanlar, kopardıkları bağımsızlık yelkeninin halatlarıyla yalnız kendilerini değil, tüm ülkeyi de boğup, nefessiz kalmaya sürüklemişlerdir. ‘Tanrı uludur, Tanrı’dan başka yoktur tapacak’ sözünü yanlış bulan, bu güzel dilden, Türkçemizden utanan, sıkılan, rahatsız olanlar için son sözümüz Orhan Veli’nin iki dizesi olsun:

Bu düzen böyle mi gidecek,
Pireler filleri yutacak” (Akın, 2020, s. 105-106).

Bir Çift Ayakkabı kitabında yer verdiği “Bir Çift Hitit Ayakkabısı” adlı denemde yazar, Cumhuriyet döneminde Atatürk’ün arkeolojiye ve Anadolu’da iz bırakmış kültürlerle verdiği değeri anlatan çalışmalara dikkat çeker. Alacahöyük kral mezarlarındaki heykelin Mustafa Kemal’in cebinden karşılayarak yaptırdığı kazıda bulunduğu değinir. Böylece Atatürk’ün Milliyetçilik anlayışını da şu sözleriyle dile getirir:

“1933 yılında, Hitler’in Almanya’da iktidar olmasıyla yükselen Faşizm dalgasından Türkiye de etkilenip, ‘Ne mutlu Türk yaratılana’ sloganları atılırken, Atatürk, ‘Onuncu Yıl Söylevi’nin sonunda, Tanrı tarafından seçilen bir ırkın olamayacağını vurgulayan şu anlamlı ve güzel sözü söylemiştir: ‘Ne mutlu Türküm diyene’” (Akın, 2020, s. 127).

Geyikli Park’taki “Kahramanlık Madalyası” adlı denemede yazar, kara mizah üzerinden Çanakkale Savaşı’ndaki Milliyetçilik algısını da eleştirir (Akın, 2020, s. 8).

Sunay Akın, Milliyetçi ve Turancılığı siyasî değerler olarak birçok denemesinde alaya almış, gerek politikacıların, devlet adamlarının gerekse aydın ve ilim adamlarının fikirlerinde aşırı Milliyetçi ve Turancı düşüncelerin memleketi Emperyalist Amerika’nın gölgesinde kalmaya zorladığına inanır. Ona göre millî kimliğin en iyi göstergesi bayrak ve dilde saklıdır. Tüm Türk dünyasını birleştirme hayalini kuranları, tarihte toplumu savaşımlara ve felaketlere sürüklediklerini Enver Paşa üzerinden anlatmış, aşırı Milliyetçi tutuma karşı olmuştur. Ona karşı “Sosyalizm”i bir siyasî değer olarak benimsemiştir.

4. 1. 1. 4. 6. Komünizm ve Sosyalizm

Akın, deneme türündeki eserlerinde Kapitalizm ve Emperyalizmin karşısında duran Komünizm ve Sosyalizmden yoğun olarak bahseder. Her iki ideolojinin de insanı merkeze alan, onu eşit bir düzende, sömürüye maruz kalmadan konuşturduğunu ifade eder. Sosyalizmden uzaklaşan toplumların birbirini ayrıştıran, ötekileştiren, hatta katleden bir çizgiye doğru evrildiğini ileri sürer.

“Komünizm: Marx proleter (işçi) devrimin, mülksüzleştirilen burjuvazi tarafından girişilebilecek bir karşı devrimi kontrol altına almak için, geçici bir sosyalist süreçte götürebileceğini öngördü... Komünist bir toplum, zenginliğin herkes tarafından ortak mülkiyet konusu haline getirilmesi ve meta üretiminin yerine gerçek beşerî ihtiyaçların tatminine uyarlanmış kullanım için üretimin koyulması anlamında sınıfsız olacaktı” (Heywood, 2008, s. 48).

“Sosyalizm, sanayi Kapitalizminin ortaya çıkışına karşı bir tepki olarak gelişti. Önceleri fabrika üretiminin yaygınlaşmasının tehdit ettiği esnaf ve zanaatkârların çıkarlarını dile getirdi ancak bundan kısa bir süre sonra büyüyen sanayi işçi sınıfıyla yani erken sanayileşme döneminin fabrika yemiyle bağlantılı hale geldi... Hedefi piyasa mübadelesine dayalı kapitalist ekonomiyi kaldırmak ve yerine nitelik bakımından ondan farklı olan ve genellikle ortak mülkiyet ilkesi üzerine bina edilen sosyalist toplumu koymaktı” (Heywood, 2008, s. 44).

Yazarın Komünizm ve Sosyalizmi birer “siyasî değer” olarak ortaya sürdüğü denemeleri aşağıda yer almaktadır.

Akın’ın eserleri incelendiğinde Komünizme ve Sosyalizme övgü getirdiği 4 denemesi olduğu görülmektedir. *İstanbul’un Nâzım Planı*’nda 2, *Geyikli Park*’ta 1, *Hayal Kaharamanları*’nda 1 tane değer vardır. Eserlerinde bu değerlerle ilgili ifadeleri şöyledir:

Yazar, *İstanbul’un Nâzım Planı* eserindeki “Eteklik Giymiş Baston” adlı yazısında şemsiyeyi başkahraman ilan eder ve şemsiyeyi bir simge olarak kullanarak Komünizmden bahseder:

“(…) Her şeyden önce şu çok iyi bilinmeli ve de saygı gösterilmelidir ki, komünistlerin kazanması hayal değil, gerçektir!.. Sosyalizmi terk eden Sırp ve Saraybosna halklarının ırkçılık denilen kan ırmağında boğuldukları da asla unutulmamalıdır. Balkanlar’da da, komünistler kazanırsa savaşta ölenler ‘zombi’ler gibi dirilmeyecekler ama Kapitalizmin ekmeğine yağ süren savaş tüccarları yok olacağından ölümler sona erecektir. Tek kişilik şemsiye yoktur. Bütün şemsiyeler iki kişiliktir. Şemsiyelerin tek kişilik yapılmaya başlandığı bir dünyada Komünizmin öldüğünü söyleyebiliriz. (...) Dünya bu felaketi yaşarsa, halkların üstüne gökyüzünden, yağmur damlacıklarından çok daha fazla sayıda mermi yağıyor demektir” (Akın, 2019, s. 113-114).

Polonya’daki seçimler sonrası basının galip gelen komünistleri zombiye benzetmesine yer verir. Hayal ürünü olan zombiler, öldükten sonra dirilen ama her tarafa dehşet saçan canavarlardır. Komünizmi benimsemiş iktidarların o ortamdan Kapitalizmi uzaklaştırdığını ifade ederek Komünizmi yüceltir. Kapitalizmin uzaklaştığı toplumlarda en azından ölümlerin duracağını altını çizer. Asıl dikkat çektiği siyasi görüş ise Sosyalizmdir. Sosyalizmden uzaklaşan Sırp ve Boşnak halklarının yaşadığı coğrafya, ırkçılık düşüncesi ile yakın tarihte dökülen kanların, katliamların ve soykırımın yapıldığı sahnedir. Yazar, tek kişilik şemsiyelerin yapılmaya başlanmasıyla ancak Komünizmin ortadan kalkacağına, Komünizmin etkisini kaybettiği yerlerde Kapitalizmin etki alanının genişleyeceğini vurgular.

İstanbul’da Bir Zürafa kitabındaki “Yarış Atları Gibi...” adlı denemesinde at kavramı ve Sosyalizm arasında bağ kurar. Akın, at ve at yarışı ile ilgilenen, bu kavramlarla ilgili ifadeler yazılarında ve şiirlerinde yer veren sanatçılardan bahseder. Bu sanatçılar Reşad Ekrem Koçu, Oktay Rifat, Orhan Veli, Halim Şefik, Cemal Süreya, Sezai Karakoç, Ersin

Tezcan ve Uruguaylı Matos Rodriguez'dir. Sosyalist devlet anlayışını destekleyen ifadelerle yazısını sonlandırır (Akın, 2020, s. 92).

Hayal Kahramanları yapıtında dile getirdiği “Süperman Yoldaş!” adlı denemesine yazar, Pinokyo'dan etkilenip onu ‘Burotino’ya çeviren Tolstoy’u anlatarak başlar. Rusya, Noel Baba’yı da millileştirerek kurgusunda ufak değişiklikler yaparak Ded Moroz olarak oluşturur.

1917 Devrimi pek çok dini ritüelin ve simgenin olduğu faaliyetleri ortadan kaldırır.

Soğuk savaş yıllarında ABD ve Rusya'nın arasındaki mücadelenin etkisi ve yansıması olarak yeni bir süper kahraman ortaya çıkar, Red Son. Sovyetler Birliği'nin kurtarıcısı Red Son, sosyalist ve komünisttir.

Yoldaş Süperman'in asıl amacı, ABD Kapitalizminde dağıtılan ve birbirine düşman edilen halkların ABD'ye karşı birleşmelerini savunmaktır. Red Son; barışı sağlamak ve tüm halklara eşitlik getirmek ister. Bunu yaparken de, süper güçlerini kullanarak ABD'yi ele geçirmek yerine, insanların gerçeği görüp Sosyalizmi kendi istekleriyle seçmesi düşüncesinde olduğunu yazar şu sözleri ile dile getirir:

“Mark Millar, çocukluğunun bu sorusunun yanıtını on dört yaşına geldiğinde yazmaya başlar. Otuz üç yaşındayken tamamladığı hikâye DC Comics tarafından Dave Johnson ve Kilian Plunkett'ın çizgileriyle 2003 yılının Mayıs ayında yayınlanır. Bu, Komünist Süperman ‘Red Son’un doğuşudur. Göğsünde ‘S’ harfi yerine Sovyetler Birliği’nin simgesi olan orak/çekiç taşıyan Red Son, Süperman gibi yardımsever bir karakterdir. Komünizm ideolojisine gönül veren Red Son, serüvenlerinde yalnız değildir. Amazonları temsil eden Wonder Woman en büyük yardımcısıdır. Yoldaş Süperman’ın amacı dünyada barışı sağlamak ve tüm halklara eşitlik getirmektir. Bunu yaparken de, süper güçlerini kullanarak ABD'yi ele geçirmek yerine, insanların gerçeği görüp Sosyalizmi kendi istekleriyle seçmesi düşüncesindedir. Red Son amacına ulaşır! ABD’deki on altı eyalet kendi istekleriyle sosyalist yönetim biçimine geçerler” (Akın, 2019, s. 127).

Genel olarak bakıldığında Akın’ın birçok denemisinde dolaylı yollardan örnekler vererek Kapitalizm, Emperyalizmi, Milliyetçilik ve Turancılık gibi “izm”leri eleştirirken Sosyalizm ve Komünizmi vaad ettikleri eşitlikçi toplum düzenleri sebebiyle öne çıkardığı görülmektedir. Nâzım Hikmet’in Sosyalist tavrını ve devrimci tutumunu, birçok Sosyalist sanatçı ve aydının düşüncelerinden dolayı maruz kaldıkları kısıtlamalara rağmen asla taviz vermediklerini de anlatır. Nâzım’ı ve birçoğu Sosyalizme gönül vermiş (Sivas’ta katledilen) sanatçıların bu tutumunu denemelerindeki örnekler üzerinden model ve değer olarak sunar.

4. 1. 1. 4. 7. Kemalizm

Güncel Türkçe Sözlük’te (2023) Kemalizmin tanımının “Atatürkçülük” olarak verildiği görülmektedir. Çakmak ve Pehlivanlı’ya göre Kemalizm, Mustafa Kemal’in görüşlerinden ve uygulamalarından meydana gelmiş fikrî bir akımdır. 1930’ların başlarında da bu akımın tanımı genişmiş ve yetkinleşmeye başlamıştır. Kemalizmden önce “Kemalist” tabiri de Mustafa Kemal’in çevresini belirleyen bir tanımlama olmuştur. Bazı kaynaklar da Millî Mücadele hareketini “Kemalist bir hareket” olarak adlandırmıştır. Biri “ideolojik bir kimlik” üzerine inşa edilirken diğeri, daha çok şahıs etrafında halkalan bir “çevre” görünümündedir. Neticede her ikisinin merkezinde de “Mustafa Kemal” vardır. Kemalizm, tarihsel bir zeminde Mustafa Kemal’in düşüncelerine bir “bağlılık” olarak belirmiştir. Mustafa

Kemal'in düşüncelerine yakın duran çevre de zaman içinde bu bağlılıklarını Kemalizm düşüncesi ile canlı tutmuştur (Çakmak & Pehlivanlı, 2022, s. 61).

Akın, Kemalist deyişinin işgal İstanbul'unda işgal güçlerinin karakol olarak kullandığı binaların bodrum katında ilk kez ortaya çıktığını belirtir. İşkence yaptıkları direnişçilere "Kemalist misiniz?" diye sorarlar. Kemalist tanımı emperyalistler tarafından ortaya çıkarılmıştır. Kemalist demek antiemperyalist olmak, tam bağımsız Türkiye'den yana olmak demektir (Kaşıkçı, 2023). Eserlerinde Atatürk'ün devrimlerine sahip çıkılması gerektiğinin altını çizer ve Kemalizmi geleceğe taşınması gereken bir miras olarak görür.

Akın, pek çok denemesinde Atatürk'ten övgü ile bahsederek ilke ve inkılâplarına sahip çıktığının vurgusunu yapar. Atatürk'ün yaptıkları ve ifadeleri üzerinden değerlerini aşlamayı bir amaç olarak gören bir entelektüeldir.

Akın'ın eserleri incelendiğinde Kemalizm ve Atatürkçülük övgüsü içeren 3 denemesi olduğu görülmektedir. *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 1, *Ay Hırsızı*'nda 1, *Hayal Kahramanları*'nda 1 tane değer vardır. Kemalizm övgüsüne yer verdiği ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde bulunan "Cemal Süreya ve Atatürk" adlı denemede yazar, Cemal Süreya'nın Atatürk algısından ve bize bıraktığı demokrasi mirasından bahseder. Yazar, ırkçı bir kimliğe bürünen politikacıların Atatürk'ün manevi mirasının arkasına sığınarak emellerini gerçekleştirme çabalarını Cemal Süreya'nın düşüncelerinden yararlanarak şu şekilde dile getirir:

"Günümüzde adına 'Kemalizm' denilen devlet mimarisi Pisa Kulesi görünümü veriyorsa bunun temelinde, Atatürk'ün mirasçısı olduğunu söyleyen sahtekârlar bulunmaktadır. Göçebeliğin Cemal Süreya'ya babasından miras kaldığını söylemiştik. Atatürk'ün miras olarak ne bıraktığını biliyor muyuz?.. İşte yanıt: 'Ben manevi miras olarak, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevi mirasım ilim ve akıldır.'

Demokrasiye karşı yapılan darbelerle zorbarların Mustafa Kemal adına oluşturdıkları 'dogma', 'donmuş' ve 'kalıplaşmış' kurallar sisteminin bırakılan manevi miras olmadığı yukarıdaki sözlerde açık değil midir?.. Böylesi bir mirastan hiçbir devrimcinin rahatsız olmayacağı gibi, ayetlere dayalı bir düzen kurmak isteyenlerin ve kalıplaşmanın en çirkinini olan ırkçıların, saklandıkları Atatürkçülük paravanı arkasında sobelenmeleri gerekir!.." (Akın, 2019, s. 75)

Ay Hırsızı kitabında geçen "Taş Uçağının İki Kanadı!.." adlı denemede Akın, *Taş Tayyare* adlı kitabı yazan Nail V. Çakırhan ile Nâzım Hikmet arasındaki ortak yönlerden ve arkadaşlıklarından bahseder. Nail V. Çakırhan ve Nâzım Hikmet'in Komünist olmalarına rağmen Atatürk ile ilgili olumlu düşüncelerinden bahseder:

"Çakırhan'ın başı ilk kez, lise yıllarında arkadaşlarıyla çıkardığı *Halka Doğru* dergisinde yayımlanan 'Alev Yağmuru' adlı şiirinden dolayı derde girer. Şair, Konya Emniyetinde gözaltındayken, bir telefon gelir Ankara'dan: 'Bırakın çocuğu! Ayıptır...' Mustafa Kemal Atatürk'tür telefonun ucundaki ses!... Şair, şöyle anımsar o günleri: (...) Atatürk, biz gençler için müthiş bir deha, taptığımız bir insandı. Ona hakaret etmeyi düşünmem bile mümkün değildi. (...) Nâzım Hikmet de arkadaşıyla aynı düşüncededir: 'Komünist olmam, Mustafa Kemal Paşa'ya saygı duymama, Anayasa'daki altı umdeye sahip çıkmama mâni değildir ve neşriyatım bunun delilidir'" (Akın, 2020, s. 109).

Hayal Kahramanları yapıtındaki “Frigler ve Şirinler” adlı denemede yazar; Anıtkabir’in nasıl inşa edildiğini, binanın tasarımı ile ilgili yapılan yarışmayı, binanın yapımı esnasında oluşturulan yeni tasarımları ve değişimleri anlatmaktadır:

“Anıtkabir yapılırken Rasattepe’de mezarları bulunan Friglerde, özgürlüğünü kazanmış kölelerin başlarına taktıkları beyaz kukuletalar görülür. 1958 yılında, Belçikalı çizer Pierre Culliford tarafından yaratılan ve mantar evlerden oluşan bir köyde yaşayan Şirinler adlı çizgi romanın kahramanları da Frig kültürünün beyaz kukuletalarını başlarına takarlar. Şirinler’in serüvenlerinde onlara düşman olan, hayatta servetten başka bir şey düşünmeyen soğuk, acımasız ve tamamen boş bir adam vardır: Gargamel.

Anadolu’yu sömürden kurtaran Mustafa Kemal Atatürk’ün ‘manevi mirasım’ dediği bilim ve sanatın yolundan yürüyen beyaz kukuletalılar ile devrimlerini yok etmeye çalışan uzun boylu Gargamel arasındaki serüven, Cumhuriyet tarihinde de devam etmektedir” (Akin, 2019, s. 24).

Anlaşıyor ki Kemalizm düşüncesi Atatürk’ün ilke ve inkılapları yönünde onu destekleyenler, alınan kararları uygulayanlar ve emperyalist düşünceye karşı direnenlerin, vatanın tam bağımsızlığı için mücadele verenlerin bir çatı altında birleştiği bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır.

4. 1. 1. 4. 8. Darbe Eleştirisi ve Demokrasi Övgüsü

Akın, eserlerinde demokrasi vurgusu yapmaktadır. Pek çok denemesinde ise doğrudan olmasa da eşitlik, düşünce özgürlüğü, barış, adalet, insan hakları ve otoriter yönetim eleştirisi üzerinden dolaylı olarak demokrasi değerini aşılır.

Güncel Türkçe Sözlük’te (2023) demokrasi, toplum bilimi açısından “halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlık” olarak açıklanmaktadır. Atatürk ise demokrasiye ilişkin olarak “Demokrasi prensibi, hâkimiyete istismak eden vasıta ne olursa olsun esas olarak milletin hâkimiyete sahip olmasını ve sahip kalmasını icap ettirir”, “Demokrasi esasına müstenit hükümetlerde, hâkimiyet halka, halkın ekseriyetine aittir. Demokrasi prensibi, hâkimiyetin millete ait olduğunu, başka yerde olamayacağını iltizam eder. Bu suretle, demokrasi prensibi, siyasi kuvvetin, hâkimiyetin menşesine ve meşruiyetine temas etmektedir” (Tunç, 2008, s. 1115; akt: Aktan, 2009) şeklinde ifade eder.

Heywood ise sosyal demokrasiyi şu sözleriyle açıklar:

“Klasik liberalizmin ve fundamentalist Sosyalizmin teorik tutarlılığından yoksundur. Bunlardan ilki piyasaya bağılıyken ve diğeri de ortak mülkiyet davasının savunucusuyken, sosyal demokrasi piyasa ile devlet ve birey ile topluluk arasında bir dengeyi savunur. Sosyalizmin kalbinde bir yandan refah üretmenin tek güvenilir mekanizması olarak Kapitalizmin bir kabulü, diğer yandan refahın piyasa ilkelerinden çok ahlâkî ilkelere göre dağıtılması arzusu arasında bir uzlaşma bulunmaktadır” (Heywood, 2008, s. 51).

Bu ifadelerden yola çıkarak halkı merkeze alan, çağın gereksinimlerine cevap veren bir yönetim şekli olan demokrasi için baskıcı bir düzenin tam tersidir diyebiliriz.

Akın demokrasi övgüsünün yanı sıra demokratik bir düzenin bozulmasına neden olacak darbe gibi baskıcı ve özgürlüklerin kısıtlandığı oluşumların eleştirisini dile getirir. *Güncel Türkçe Sözlük*’te (2023) darbe, “ülkede bir grup tarafından örgütlü bir biçimde silah zoruyla baskı kurularak veya seçim dışındaki demokratik usulleri kötüye kullanarak mevcut

hükûmeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi” olarak açıklanmaktadır. Buradan hareketle darbenin olduğu bir ortamda demokratik unsurlardan söz etmenin imkânsız olduğu söylenebilir. Akın’ın eserlerinde 12 Eylül Darbesi’nin eleştirisi yapılmaktadır. Bu anlamda demokrasi övgüsünün yanında demokratik değerlerden yoksunluğun bir simgesi olan darbe karşıtlığını da aynı değer başlığı altında vermenin uygun olacağını düşünmekteyiz.

Akın’ın eserleri incelendiğinde demokrasi övgüsünün ve darbe karşıtlığının yer aldığı 6 denemesi olduğu görülmektedir. *Ayçöreği ve Denizyıldızı*’nda 1, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*’da 1, *Onlar Hep Oradaydı*’da 1, *Geyikli Park*’ta 1, *Kalede 1 Başına*’da 2 tane değer vardır. Örnekleri şöyledir:

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserinde bulunan “Soyadında Yüzen Şilep” adlı denemede Akın, Bozkurt adlı geminin Ege’de Lotus adlı bir Fransız yolcu vapuru ile çarpışması sonucu iki devlet arasındaki gerginlik sürecini ve mahkemenin Türkiye Cumhuriyeti lehine sonuçlanmasını anlatmaktadır. Bozkurt’u uluslararası mahkemede (Lahey) savunan, ilerencilik ile ilgili düşünceleri ile bilinen Mahmut Esat Bey’e ‘Bozkurt’; Yahya Kaptan’ı canlandıran Atıf Bey’e de ‘Kaptan’ soyadı verilir. Yazar, Mahmut Esat Bey’in ilerencilik-gericilik ve millet egemenliği ile ilgili düşüncelerini şöyle aktarır:

“1924 hükümetinin adalet bakanı olan Mahmut Esat Bey, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde verdiği derslerde, aydınlanmadan ödün vermeden ‘ileri-geri’ konuşur: ‘Egemenlik haklarına dayanarak bir milletin gerileme, geri gitme hakkı yoktur. Çünkü geriler, ilerilere nispetle birer kötülüktür. Hayat gerilerde değil, ilerilerdedir. Hayat kötülüklerde değil, ilerilerde, iyiliklerdedir. Gerilerde ölüm vardır. Bir millet öleceğim diyemez. Yaşama ve yaşatma ilerilerdedir. Bir milletin yaşama ve yaşatma hakkı vardır. Bir millet yaşayacağım diyebilir. Cumhuriyet’ten hilafete, saltanata, krallığa inmek şöyle dursun, meşrutiyete bile dönmek bir milletin hakkı olamaz. Çünkü böyle bir durumda millet, kendi egemenliğinden kısmen olsun feragat etmektedir” (Akın, 2019, s. 163).

Onlar Hep Oradaydı kitabında yer verdiği “Zaman Pek Naziktir” adlı denemede yazar, hürriyet için Manastır’ın dağlarına çıkan Resneli Niyazi Bey’in orada tanışıp dost olduğu hürriyet geyiğinden bahseder. Torunu Ahmet Resnelioğlu’nun verdiği çabaya karşı Resneli Niyazi’nin T.C. tarafından hâlâ beklenen saygınlığı görmediğinden yakınır. Gazeteci Ahmet Samim’in düşünceleri yüzünden öldürülmesi de yazıda kendine yer bulan konulardandır.

Özgürlük ve demokrasiyi savunan gazetecilerin katledilmesini eleştirdiği yazısında yazar, Cağaloğlu’ndaki yokuşta neden “Dikkat geyik çıkabilir.” yazılı bir tabela olması gerektiğini şu sözleriyle anlatır:

“Dağlarda özgürlük ateşi yakan Resneli Niyazi Bey’in geyiğine ‘Hürriyet geyiği’ adını verecek kadar yürekli bir gazeteci olan Ahmet Samim’in cenazesinin kaçırıldığı Cağaloğlu yokuşuna, üstünde bir geyik resmi olan uyarı tabelası koymak son derece anlamlı olacaktır. Çünkü o yokuştan, Abdi İpekçi, Uğur Mumcu, Metin Göktepe gibi özgürlük ve demokrasiyi savundukları için katledilen nice gazetecinin cenazesi uğurlanmıştır. Yokuşa konulacak ‘Dikkat geyik çıkabilir’ tabelası, katillerin hâlâ aramızda dolaştığının uyarısıdır aslında!

(...) Kimse anımsamaz, Resneli Niyazi Bey'i, Hürriyet geyiğini ve Ahmet Samim'i... Bilmiyorlar ki, anımsasınlar zaten!.. Halkı bilgilendirmeye yönelik belgesellerde bile unutulur Niyazi Bey" (Akın, 2020, s. 63).

Ayçöreği ve Denizyıldızı yapıtındaki "Kızların Hayatlarında İlk Öpüştükleri Gün" adlı denemede Akın, 12 Eylül Darbesi'ne gönderme yaparak doğum günü olan bu günü on sekiz yaşından beri darbeyi hatırlattığı için kutlamadığını, 12 Eylül Darbesi sonrası düşünceleri için asılan kişilerin durumunu anlatarak darbe eleştirisi yapar:

"Doğum gününüzde saat kaçta uyanırsınız? Benim, doğum günümde erken kalkmak gibi bir huyum yoktur. En son, 1980 yılında, 18 yaşına girdiğim gün, sabahın 5'inde uyanmışım. Daha doğrusu, uyandırılmışım!.. 18 yaşından gün alanlar idamla yargılanabilirler... Ve devletin, bana armağan olarak bu hakkı verdiği doğum günümde kahramanlık türküleri çalıyordu radyoda. Aralarında, 17 yaşında olduğu halde yaşı büyütülerek asılan Erdal Eren'in de bulunduğu nice insana darağacı yolunu açan 12 Eylül, doğum günündür benim!" (Akın, 2019, s. 5)

Geyikli Park yapıtındaki "Park mı, Yoksa Çocuk Bahçesi mi?" adlı denemesinde yazar, Taksim Cumhuriyet Meydanı'nda çocuk haklarından bahsedilen ilk mitingde bildiri okuyan ve demokratik gelişime katkı sunan Nakiye Öğretmen'e de değinir. Onun meydana bir heykelinin dikilmesi gerektiğini söyler:

"Bir toplumda çocuğun dünyası önemsenmiyor, aşağılanıyor ve küçümseniyorsa, orada demokrasi değerlerini yaşatmanın olanağı yoktur. Bunun en somut örneğini de Taksim'deki Cumhuriyet Meydanı'nda yapılan düzenleme projesinde görüyoruz. Eline cetvel ve kalem alarak meydana yeniden tasarlayanlar arasında, Nakiye Öğretmen'in 1930'ların başında, Cumhuriyet Anıtı'nın önünde ilk çocuk hakları mitingini düzenlediğini ve de kendi yazdığı bildirgeyi bir masanın üstüne çıkarak okuduğunu bilen yoktur" (Akın, 2020, s. 230-231).

Yazara göre, demokrasi tarihinde önemli bir ilerlemede imzası bulunan Nakiye Öğretmen'in Taksim'de bir heykelinin olmamasını ve çocuklarının önemsenmemesini eleştirdiği ifadeleri şu şekilde dile getirir:

"Nakiye Öğretmen'in, demokrasi tarihinde son derece önemli olan bir mitingi gerçekleştirdiği Taksim Cumhuriyet Meydanı'nda, çocukların arasında görüldüğü bir heykeli yok ama ne hüznüldür ki, onun haklarını savunduğu çocuklar aynı yerde yıllar sonra bir heykelin içine sığınacaktır! Gün gelir, bir gün aniden yerinden kaldırılır heykel... Ve hiç kimse nereye gittiğini, başına ne geldiğini merak dahi etmez... Tıpkı, İstanbulluların her gün geçtikleri yerlerde bir süre gözüne takılan ve sonra birden yok olan sokak çocuklarına ne olduğunu önemsememesi gibi!" (Akın, 2020, s. 232)

Kalede 1 Başına kitabında geçen "Kalecinin Gözlerine Bakmak" adlı denemesinde yazar, Fatsa Belediye Başkanı Fikri Sönmez'in 12 Eylül öncesi cezaevine atılarak orada gördüğü işkenceler nedeniyle ölmesini ve Orduspor'da kaleci olarak yer alan Sadi Ekiz'in Fatsa'nın Çullu Tepesi'nde silahla öldürülmesini anlatmaktadır. Her ikisi de emekçi, suçu olmayan kişilerdir. Yazar, halkın seçtiği iradeye yani yönetime el koyulduğunu, Terzi Fikri ve arkadaşlarını cezaevine gönderildiğini söyler. Bu durumu 12 Eylül Darbesi'nin provası olarak nitelendirdiği sözleri şöyledir:

"Trabzon'a yaz tatiline giderken, Fatsa'da tanık olduğum 12 Eylül darbesinin provasından başka bir şey değildi. Netekim! 11 Temmuz 1980 tarihinde Kenan Evren'in

yönettiği operasyonda, kenti kuşatan askerler Fatsa'ya girdi ve halkın seçtiği iradeye yaşam hakkı tanımayıp, yönetime el koydular. Terzi Fikri ve arkadaşları tutuklanarak cezaevine gönderildi. Çok değil, iki ay sonra da Terzi Fikri üstünde provası yapılan darbe kostümü tüm ülkeye giydirilecekti. Oysa Fatsa'da demokrasiye yapılan darbeden bir gün önce, kentin AP, CHP ve MSP'li başkanları tarafından ortak bir bildiri yayımlanmıştı. 'Fatsa'da komünist işgal yoktur. Fatsa'da ateş ve barut yok, böylesine huzurlu bir yerde olay çıkartmayı istemek neden?'” (Akın, 2018, s. 70)

Terzi Fikri'nin -Fatsa belediye başkanı- en çok güvendiği insanlardan biri şoförü Sadi Ekiz'dir. Terzi Fikri'nin yakın arkadaşlarından biri olduğu için ağır işkencelerden geçer ve sonrasında öldürülür. Yazarın Sadi Ediz'in 12 Eylül zamanlarında yaşadıkları ile ilgili düşünceleri şöyledir:

“Terzi Fikri'nin en çok güvendiği insanlardan biri, şoförlüğünü yapan Sadi Ekiz'dir. Yanında Sadi olmadan hiçbir yere adım atmaz, her yere onunla gider. 11 Temmuz günü, Fatsa'da yönetime el konulunca, arkadaşlarıyla dağlara sığınır Sadi Ekiz. 12 Eylül darbesini haber alınca da, kendisini koruyan insanları zor durumda bırakmamak için teslim olur. Terzi Fikri'nin yakın arkadaşlarından biri olduğu için ağır işkencelerden geçer.

1980 yılının 30 Ekim günü, 'bir olay yeri tespiti için' Fatsa'nın Çullu Tepesi'ne götürülür Sadi Ekiz. Ağzında kan kokusu, temiz havayı ciğerlerine çekerken göğüs kemikleri sızlar. Karadeniz'in üstünde özgürce uçan martılara bakar, Fatsa'nın tüten bacalarına. Ve bir ses: 'Hadi, hemen, koşarak git buradan!' Birkaç adım atar ki, ne olacağını anlar. 'Kaçmaya çalıştı, biz de vurduk' diyeceklerdir” (Akın, 2018, s. 72).

Kalede 1 Başına'daki “Nasıl Oldu Senin Oğlan?” adlı denemesinde 12 Mart rejiminin antiemperyalist insanlara indirdiği tırpandan payına düşeni aldığına da değinir. Onlardan biri de Ahmet'tir. Yazar, Ahmet'in *Türk Solu* dergisini hazırlayanlardan biri olmasından dolayı hapse atılmasını şu sözleri ile dile getirir: “1972 yılında, Ankara'daki Mamak Askeri Cezaevinde görürüz Ahmet'i... 12 Mart rejiminin antiemperyalist insanlara indirdiği tırpandan payına düşeni almıştır o da... *Türk Solu* dergisini hazırlayanlardandır ne de olsa” (Akın, 2018, s. 83).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Sunay Akın'ın denemelerinde yer verdiği darbe eleştirisi ve demokrasi övgüsü değerleri, demokratik değerlere olan bağlılığın ve toplumsal özgürlüklerin önemini vurgulamaktadır. Akın, darbelerin demokratik süreçleri kesintiye uğrattığını, özgürlükleri kısıtladığını ve toplumun gelişimini engellediğini sert bir dille eleştirmektedir. Aynı zamanda demokrasiyi, bireylerin eşitlik, adalet ve özgürlük temelinde katılım sağladığı ideal bir yönetim biçimi olarak övmektedir. Denemelerinde demokrasinin toplumun temel değerleriyle uyumlu bir şekilde ilerlemesinin önemini vurgulayan Akın; halkın iradesine ve demokratik kurumlara olan güvenin demokrasinin sağlıklı işleyişini sağlayacağını aktarmaktadır. Akın'ın denemeleri, darbelerin olumsuz etkilerinin altını çizmesinin yanı sıra demokrasinin korunması ve güçlendirilmesi gerektiği mesajını okuyucularına aşılarmaktadır.

4. 1. 1. 4. 9. Laiklik

Laiklik, felsefe açısından aklın ortaya koyduğu egemenliğin kabul edilmesi olarak açıklanır. Siyasal açıdan ise politikasını oluşturan iktidarın dini iktidardan ayrılması şeklinde

tanımlanır. Laikliğin hukuki boyutu ise soyut anlamda devlet ile dinin bir birine müdahale etmemesidir (Bilge, 2000, s. 76).

Bu üç anlam birbirinden farklı gibi görünse de yakın ilişki içerisinde. Gerçek anlamda siyasal iktidar ile dini iktidarın birbirinden ayrı biçimde konumlandırılması yapacakları işlerde de birbirine karışmaması anlamına gelir. Öteki taraftan devlet işlerinde aklın egemenliği, dini işlerde ise iman ve inancın varlığı iki gücün birbirinden ayrılmasını gerektirmektedir (Bilge, 2000, s. 76).

Yani laikliğin siyasal ve hukuksal disiplinlerde yeni içerikler kazanmasıyla devlet işleri ile dini işlerin ayrılığının yolunu açarak devletin siyasal, iktisadi ve hukuki düzeninde aklın egemenliğine zemin hazırlar. Oluşan bu yeni bakış açısına çerçevesinde, devletin bütün dinler karşısında tamamen tarafsız olması gerekir. Laik devlet, toplumu oluşturan bireylerin bir dine inanmak ya da inanmamak konusundaki hal ve tutumlarını, onları özel ve kişisel bir vicdan meselesi olduğunu düşünür. Bu anlamda bireylerin inanç ve ibadetlerine karışmaz (Bilge, 2000, s. 76).

Akın, eserlerinde laiklik kavramına bir değer olarak vurgu yapar ve bilimsel çalışmaların özgür bir düşünce ortamında yürütülmesinde, bireylerin inançlarında özgürce davranmasında büyük bir rol oynadığını dile getirir. Yazarın *Onlar Hep Oradaydı* ve *Geyikli Park* eserlerindeki birer deneme örneği şöyledir:

Onlar Hep Oradaydı eserinde kaleme aldığı “Ketenhelva Yiyen Kızilderili” denemede yazar, çeşmeler üzerinden Batı’da mimari yapılarda kullanımı moda olan kürenin nasıl laikliğin ve bilimin simgesi olduğunu ve bu simgenin kullanıldığı mimari yapıları anlatır. Doğa bilimlerinin, laikliğin, özgür düşüncenin simgesi Divanyolu Küresi’dir. Çeşmeden çok anıt özelliği taşır. Zengin ailelerin üzerine dini sözcükler yazdırarak yaptırdıkları çeşmeleri din sömürüsü olarak görür ve bu durumu eleştirir.

Yazar, çeşmelerin süslenmesinde kullanılan küreler üzerinden tüm denemelerinde yaptığı gibi çağrışım yoluyla farklı unsurları bir hikâyenin parçaları gibi laiklik ve özgür düşünce konusundaki fikirlerini şöyle aktarır:

“Mimaride biçim olarak küre, Fransız Devrimi sırasında moda olur. Küre, doğaya dönüş rüzgârına kapılan Fransız Devrimi mimarisinde çokça çıkar karşımıza. (...) Mimaride kürenin ‘doğal bilimlerin bulgularına bağlılık’ anlamına gelmesi, onu aydınlanmanın, laik düşüncenin de simgesi yapmaktadır. (...) Biz de dikkatleri, İstanbul mimarisinde küre kullanımının, II. Mahmut’tan sonra tahta oturan iki oğlunun döneminde de devam ettiğine dikkat çekelim. Babasının ölümü üzerine tahta çıkan Abdülmecit, Tophane kıyısına bir saat kulesi yaptırır. Saat kulesinin hemen yanındaki Nusretiye Camii de babası tarafından inşa ettirilmiştir. Kulenin, saatin bulunduğu dördüncü katındaki konsollar üzerinde küreler vardır. Zaman kavramında geri dönüş olmadığı için ileri, hep ileriye gösteren bir saat kulesinin mimarisinde aydınlanmanın, laikliğin simgesi sayılan kürelerin kullanılmasının rastlantı olduğu düşünülemez” (Akın, 2020, s. 38-39).

Yazar, çeşmeleri din sömürüsü olarak kullanan varlıklı kişileri ise şu sözleriyle eleştirir: “Zengin ailelerin, konaklarının yakınlarına çeşme yaptırıp, üstlerine dini sözcükler yazdırmaları, halk arasında ‘hayırsever’ kişi olarak tanınmalarına yol açar. Oysa, bu çeşmelere sonradan yapılan ilavelerle su, konakların özel hamamlarına akıtılır. İstanbul’un,

‘din sömürüsü yaparak çıkar sağlama’ tarihinde çeşmelerin bile kullanıldığını görürüz” (Akın, 2020, s. 39).

Geyikli Park’taki “Devrimin Sesi” adlı denemesinde Akın, laikliğe de vurgu yapar. III. Selim’e Atıf Efendi tarafından sunulan rapor devrimcilerin dini kötülediğini, dini değerlerin yok sayıldığı üzerinedir. Voltaire’nin alıntılar yaparak ortaya konan eşitlik, özgürlük ve hak kavramlarının dinden uzaklaşma olarak algılanmasına tepki gösterir.

Akın, Voltaire’nin ifadeleri aracılığı ile laiklik düşüncesini şöyle ortaya koyar:

“Atıf Efendi, Voltaire’in ‘İnsanların mutfaklarında yemeği pişirdikleri yönetime karışmayan devlet, dinlerine de aynı şekilde karışmamalıdır. İnsanlar damak zevklerine göre yemek yedikleri gibi kendi tarzlarında Allah’a dua edebilmelidir’ gibi Kilise’nin baskısına son veren laik sözlerini duymuş olabilir. Bu sözleri bırakın III. Selim dönemini, günümüzde de dinsizlik olarak görenler vardır. Böyleleri, Fransa’nın İsviçre sınırındaki Ferney kasabasındaki kiliseyi, Atıf Efendi’nin raporunda peygamberlere sövdüğünü söylediği Voltaire’in yaptırdığını bilseler, acaba ne düşünürler? Voltaire, yaptırdığı kilisenin kapısına yalnızca Allah adına yapıldığını belirten bir tabela da koydurmuştur!

Voltaire, toplum üstünde hurafelerle baskı kuran, din adına çıkar ilişkileri yürütenlere karşı çıkar. Onları hayatının son anına kadar etrafından uzak tutmuştur. Ölmeden kısa bir süre önce de şunları söyler:

‘Allah’ı sevgiyle anıyorum, kardeşlerimi seviyorum, düşmanlarımdan nefret etmiyorum, batılı reddediyorum” (Akın, 2020, s. 87-88).

Akın’ın denemelerinde yer verdiği laiklik değeri, her bireyin inanç özgürlüğünün korunması ve hoşgörü ilkesinin önemini belirtmektedir. Laikliği; demokratik bir toplumun temel prensiplerinden biri olarak ele almakta ve dinin bireysel inanç alanına ait olduğunu, devletin ise tarafsız bir duruş sergilemesi gerektiğini savunmaktadır. Denemelerinde laiklik ilkesinin toplumsal barış, adalet ve eşitlik açısından önemine dikkat çeken Akın, bu ilkenin korunmasının ve güçlendirilmesinin toplumun huzuru ve ilerlemesi için hayati bir rol oynadığına dikkat çeker. Ayrıca laikliğin din karşıtı bir tutum sergilediği düşüncesinin yanlışlığını eleştirmektedir.

Açılan alt başlıklardaki örneklerden de anlaşılacağı üzere, Sunay Akın, denemelerinde serbest ve samimî üslubu içinde çağrışımlarla geçmiş ve şimdiki zamanın yerli ve yabancı örneklerini kendisine çağrıştırdıkları ile birleştirerek siyasî değerlere yoğun olarak yer vermiştir. Edebî kişiliği, aydın olarak yaptığı okumalar ve yaşadığı toplumun tarih içindeki siyasî uygulamalarına bakarak darbelere, dini, milliyetçiliği istismar edenlere karşı olmuştur.

4. 1. 2. SOSYAL DEĞERLER

Tarihsel süreç göz önüne alındığında hayatta kalma ve var olma çabası içindeki insanoğlu, bu süreci devam ettirebilmek için diğer insanlarla etkileşim içinde olma gereksinimi duyar. Bu gereksinim insanı bulunduğu toplumun bir parçası yapar ve sosyalleşmeye iter. Sosyalleşme gayesi güden insanın iletişim kurması kaçınılmazdır. İletişimi sağlayacak yegâne unsur ise dildir. Yeryüzündeki farklı coğrafyalarda farklı dillerin ortaya çıkması iletişim kurma gereksiniminin bir sonucudur.

İnsanın iletişim gereksinimi, çevre kurmasını sağlamakta ve insan bu çevreyle var olmaya başlamaktadır. Bu çevre önce küçük grupları oluşturmakta, ardından toplulukları ve sonunda toplumları meydana getirmektedir. Toplumsal değerler olarak da anılan sosyal değerler; insanoğlunun yaşamında “toplum” içinde var olmasından kaynaklanan değerleri ve değer yargılarını oluşturmaktadır. Walter Scott, “İnsanlar birbirine yardımdan el çektikleri gün, insanlık yok olur. Karşılıklı dayanışma olmazsa toplumlar olmaz” sözüyle insanların birbirine olan ihtiyacının ve toplumun gerekliliğinin altını çizmiştir (Turan & Ulusoy, 2014, s. 95).

Sarı, sosyal değerleri insanların faaliyet ve davranışlarının ölçüsü olan, onların maddi ve manevi ihtiyaçlarını gidermeye yarayan ve onları diğer varlıklardan ayıran ilkeler veya araçlar olarak ifade eder. Sosyal değerlerin en başta gelen özelliği faaliyet ve davranışlarımızın ölçüsü (veya kriteri) olma özelliğidir. Yani sosyal değerler doğru ile yanlışın, iyi ile kötünün, güzel ile çirkin olanın, hak ile zulmün ne olduğunun anlaşılmasında bize ölçüler, kriterler sunmaktadır. Sosyal değerlerin diğer özellikleri insana özgü olması, evrensel olması, çift kutuplu olması, kendi aralarında bütünlük ve paralellik içinde olmasıdır (Sarı, 2013, s. 201).

Erol Güngör ise sosyal değerlerle ilgili önemi ortaya koymak amacıyla yaptığı bir deneyde şu davranış ölçütlerini belirler: “Bir kimseyi çevresinden düşürecek şekilde dedikodu yapmak, yakınlarını ve komşularını hiç arayıp sormamak, sosyal yardım komitelerine katılmaktan kaçmak, çevresindeki insanları küçümseyici bir tavır takınmak” (Güngör, 2000, s. 42).

“Sosyal değerler, bireylerin ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan, kuşaktan kuşağa aktarılan; ahlak, inanç, tutum ve ilkelere 24 dayanmaktadır” (Temizkan, Yırtıcı ve Ergün, 2020, s. 773). Toplumun tamamına hitap eden, kişilere göre değişiklik oluşturmeyen sosyal değerler, toplumun ne istediğine ve neyi önemseydiğine odaklanır. Toplumsal düzeni sağlayarak birlik ve beraber olabilmeyi pekiştirir.

Sunay Akın, toplumun var olma serüvenini önemseyen ve bu serüvende koşulları iyileştirmek, yapılan yanlışlıklar üzerinden doğruya ulaşma konusunda topluma yol göstermeyi amaçlayan bir yazardır. Sadece Türk toplumundan bahsederek örneklerini oluşturmaz, farklı ülkelerdeki düzen ve örnekler üzerinden de sosyal mesajlarını verir.

Akın’ın deneme türündeki eserlerinin tamamı incelendiğinde en kapsamlı yere sahip değer türü, toplumu merkeze alan sosyal değerlerdir. Akın; eserlerinde aşk, sevgi, yardımlaşma, özgürlük, dostluk, başarı, fedakârlık, cesaret, kardeşlik gibi kök değerlerin yanı sıra doğaya ve hayvanlara zarar verilmesine, toplumsal düzene ve sınıfsal farklılığa, emeği sömürenlere, barış karşıtı bir tutum sergileyerek insan haklarını çiğneyenlere, düşünce özgürlüğünü kısıtlayanlara, rant, tarihi yapıları sahip çıkılmamasına, sanatın ve sanatçıların önemsenmemesine eleştiri getirir. Sosyal değerleri; eleştirisini yaptığı olay, olgu ve durumlara ait örnekler üzerinden aşlamayı amaçlar. Oyunun ve oyuncağın çocukların gelişimindeki etkisini de vurgulayan yazar; oyun, oyuncak ve çocuk üzerinden de sosyal değerleri aktarır.

Yazarın eserlerinde yer alan sosyal değerlerin siyasi değerlerle de örtüştüğü, siyasi oluşumların etkisiyle meydana geldiği de görülmektedir. Bu bölümde Akın'ın deneme türündeki eserlerinde insanı merkeze alarak onun sosyal bir varlık olmasına katkı sunan değerlere hangi düzeyde sahip çıktığı ve onları önemseydiği incelenecektir. Yazarın en sık yer verdiği değerler, ilk yazdığı deneme türündeki kitaplardan başlanarak son yazdığı kitaba doğru sıralanarak verilecektir.

4. 1. 2. 1. Toplumsal Düzen ve Sosyal Adalet

Toplumsal düzen, bir ülkede yaşayan vatandaşların yasalar, kanunlar, gelenek ve görenekler, inanç ve iş gücü sistemi çerçevesinde oluşturulan bir kültürün işlemesidir. Bu düzenin oluşturulmasında temel unsur olan bireylerin hukuksal çerçevede haklarının korunmasıyla oluşabilir. Bu anlamda toplumsal düzenin oluşturulmasında sosyal adaletin sağlanması önem teşkil eder.

Sosyal adalet ise *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023) “toplumun değişik kesimlerinde hayat standardı, gelir düzeyi vb. birtakım ölçülerin fırsat eşitliği çerçevesinde dikkate alınmasıyla sosyal alanda sağlanan denge durumu” şeklinde açıklanmaktadır. Benzer veya dengeli bir hayat standardına ve fırsat eşitliğine sahip toplumların oluşturduğu düzenin bireylerin ve çağın gereksinimlerine paralel bir çizgide ilerlediğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Yazarın deneme türündeki eserleri incelendiğinde toplumsal düzenin nasıl oluşturulması ve sosyal adaletin nasıl sağlanması gerektiğine vurgu yaptığı görülmektedir. Yazar, denemelerinde toplumsal düzeni ve sosyal adaleti bozan, yıkan ya da aksamasına neden olan olayları eleştirerek değerlerini aşılarmaktadır. Okuyucusuna çağa uygun ve insanı merkez alan bir sistemin nasıl oluşturulacağını ipuçlarını vermektedir.

Akın'ın eserleri incelendiğinde *İstanbul'un Nâzım Planı*'nda 1, *Kız Kulesi'ndeki Kızılderili*'de 1, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 2, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 2, *Kule Canbazı*'nda 1, *Tuncay Terzihanesi*'nde 1, *Bir Çift Ayakkabı*'da 2, *Hayal Kahramanları*'nda 3, *Kalede 1 Başına* adlı eserinde ise 2 olmak üzere toplam 15 tane toplumsal düzen ve sosyal adalet değeri bulunmuştur.

İstanbul'un Nâzım Planı yapıtındaki “Nâzım Hikmet ve Asansör” adlı denemesinde Akın, Nâzım Hikmet üzerinden mesajlarını verir. Onun 1935 yılında *Tan* gazetesindeki köşesinde eleştirel bir yazı yazdığını anlatır. Akın ülkesinde boşa harcanan paraları, emeği boşa gidenlerin hakkını savunanın ve yapılan adaletsizlikleri dile getirenin Nâzım Hikmet olduğunu dile getirir ve bir vatanperver olmasına rağmen “vatan haini” ilan edildiğini anlatır. Onu vatan haini olarak ilan edenlerin halkın emeğini hiçe sayan, devletin paralarını bilinçsizce ve hesapsızca harcayan kişiler olduğunu anlatır:

“İşte, Nâzım Hikmet!.. Haini olarak ilan edilen vatanının her haliyle, bir hal binasının yapımında boşa harcanan paralarla bile ilgilenen, hesap soran, halkın emeğini çarçur edenlerin ellerini kollarını sallayarak dolaşmasını içine sindiremeyen gerçek bir yurtsever!.. Ki, ona ‘vatan haini’ diyenler bir sülük gibi halkın kanını emenlerden başkaları değildir” (Akın, 2019, s. 129).

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili eserindeki “Yılmaz Güney Kovboy mu?” denemede yazar, Amerikan film sektörünün Türk sinemasına etkisi üzerinde durur. Kovboy filmlerinin ilk kez Türk sinemasında ne zaman ortaya çıktığını ve hangi yönetmenler tarafından hangi

filmlerin çekildiğini anlattıktan sonra, kovboy filmlerinin Türk çocuklarının üzerindeki etkisini Sait Faik'ten alıntılarla şu ifadelerle anlatır.

“Oyuncak kovboy tabancalarının düşleriyle yaşayanlar arasında İstanbul’un Kumkapı semtinde yüzen çocuklar da vardır. Mayoları olmadığı için denize donlarıyla atlayışlar yapan çocukların arasında Sait Faik Abasıyanık’ı, 1947 yılının Temmuz ayında gezinirken görürüz. Abasıyanık’ın, ‘Beleş Plaj’ adlı yazısında western filmlerinin çocuklar üzerindeki etkisine tanık oluruz: Ellerinde birer nikel Smit Vesson tabancası gibi parlayan çene kemikleriyle çocuklar nişan alarak üzerimize hücum ediyorlar” (Akın, 2020, s. 29).

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabındaki “Mahya Babaları” adlı denemede yazar, değişen düzen ve kaybolan kültürel değerlere vurgu yapar. Sinemanın ilk ortaya çıkışını ve sinemayı İstanbul’a ilk kez getirenleri ve nasıl geldiğini anlatır. Akın, mahya ışıklarının ortaya çıkışına değinir. Bir zamanlar mahyaların çok popüler olduğundan bahseden Akın, eskiden ünlü olan mahya babalarının yerini günümüzde mafya babalarının aldığını söyleyerek bu olumsuz gidişe eleştiri getirir (Akın, 2019, s. 91).

Ayçöreği ve Denizyıldızı yapıtında geçen “Ah! Onlar Tutunacak Birer El Arıyorlar...” adlı denemede ise yazar, sokakta yaşamak zorunda kalan çocuklara dikkat çeker. İstiklâl’de ve Galata’daki sokaklarda yaşayan çocuklarının acıklı ve zorluklarla dolu yaşamını anlatan Akın, aslında bu çocukların bu halde olmalarının sebebinin toplum olduğunu dile getirir. Yazıda Erdal Alover, Akgün Akova, Oğuzhan Akay ve Sebahattin Ali gibi sanatçıların şiirlerine ve *Servet-i Fünun* dergisindeki sokağa terk edilen çocukları anlatan şiire yer verir. Yazarın Rasim adlı bir gencin ağzından sokakta yaşananları anlattığı ifadeleri şöyledir:

“Her gün biraz daha artıyor sayıları. İstiklal Caddesi’ne çıkan ara sokakların köşe başlarında bekleyip el açıyorlar gelen geçene. On beş yaşındaki Rasim konuşuyor: Sokak bir pislik. Şu anda çok kötü. Sokakta herhangi bir kişi gece kalamaz. Çünkü ya soyulur, ya gasp edilir ya da tecavüze uğrar. Sokakta çete olayı var. Çetede ispiyonun sonu ölüm. Buna sokak kanunu derler. Tiner sokak kanununun bir parçasıdır” (Akın, 2019, s. 215).

Ailesinden gördüğü şiddet yüzünden kaçıp sokaklarda yaşayan Koray’ın sözleri üzerinden toplumsal eleştiriler yapar:

“Gecenin geç vaktinde, bir binanın giriş kapısında kıvrılıp yatan çocuklar görünce üstlerinde oynanan oyunlarla nasıl da yorgun düştüklerini düşünürüm. On yaşındaki Koray konuşuyor: Benim babamla sorunum vardı. Beni döverdi, annemi döverdi, kardeşimi döverdi. Dayanamadım kaçtım. Dışarda dört sene kaldım; tiner çektim, sokaklarda yattım. Orada burada karnımı doyurdum. Böyle bir şey hiçbir kimsenin başına gelmesin” (Akın, 2019, s. 215-216).

Önce Çocuklar ve Kadınlar adlı eserindeki “Titanic’teki Maça Papazı” adlı denemede Akın, Titanic’in ihmaller sonucu batmasının ardından kazada yakınları ölenlere uygulanan adaletsizliği şu ifadeleriyle dile getirir.

Titanic yolcuları, satın aldıkları biletin tersinde yer alan bildirimde şirket sahiplerinin, geminin hatalı yönetimi, mürettebatın veya şirketin yanlış davranışları sonucu oluşabilecek kayıp ve zararlardan sorumlu tutulamayacağını okurlar. Bununla birlikte, Patrick Ryan ve James Moran’ın aileleri, ölümleri araştırma komisyonu raporunda belirtilen ihmal olaylarına

dayandırarak dava açarlar. Mahkeme, ölenlerin ailelerini haklı bulması sonucunda şirket de cezayı kabul etmek zorunda kalır ancak bu olay gelecekte misal bir durum oluşturabileceği kaygısıyla yürütmenin durdurulması kararı alınır (Akın, 2019, s. 82).

Önce *Çocuklar ve Kadınlar*'daki "Titanic'teki Kahkahalar" adlı başka bir denemede Akın, Titanic'teki toplumsal statünün varlığına dikkat çeker. Özel kabinlerde ve salonlarda lüks bir hayat sunan zenginlerden kızgın ocak ağızları karşısında ter döken, is ve kömür karasına bulanmış ateşçilere kadar herkes Titanic'te yer almaktadır. Bu durum hayatın içinden bir görüntü gibidir. Akın, Emin Türk Eliçin'in Titanik'le ilgili kitabından alıntı yaparak toplumsal statünün gemideki varlığını eleştirerek sosyal adalete dikkat çeker (Akın, 2019, s. 90).

Kule Canbazı eserindeki "Mafya'nın Oyuncak Bebeği" adlı denemesi Danimarkalı Poulsen adlı kalecinin Trabzonspor ile çıktığı maçta kalenin filesine oyuncak bir bebek asması ve kendisine şans getireceğine inanmasının anlatımıyla başlar. Ayrıca oyuncak bebeklerin birbirinden bağımsız olan pek çok kültürde ve toplumda iyilik getireceği inancına dair bilgi verilir. Düğün arabasının önüne konulan oyuncak bebek de bu inanç kültüründen biridir. Çocukların ve oyuncak bebeklerin eroin kaçakçılığında kullanılmasını anlatan bir sergide bu durum insanlar üzerinde bir farkındalık oluşturmak amacıyla halka gösterilir.

Beyoğlu'nda Elhamra Pasajı'nda 2002 yılında açılan "Tehlikeli Şeyler" adlı sergiye "Kirli Bebekler" adlı çalışmasıyla katılan Denizhan Özer'in sergide çalışmaları ile vermek istediği mesajı Akın, şu ifadeleriyle dile getirir:

"Denizhan Özer, serginin hazırlık döneminde, eroin kaçakçılığında oyuncak bebeklerin de kullanıldığını öğrenince bundan çok etkilenir; 'Eroin tüccarları, çocuklarımızı kirletmek için, onların bebeklerini de kirletiyorlar!' diye düşünür ve çalışmasına oyuncak bebekleri de dâhil eder.

Çocuklar temiz ve saftır... Ne gariptir ki, eroin kalitesi de saflığıyla ölçülür!" (Akın, 2021, s. 30)

Nâzım Hikmet'in bakış açısından Beyoğlu'nu anlattığı *Tuncay Terzioğlu* eserindeki "Beyoğlu'nda Bir Şair" adlı denemede Akın, Nâzım'ın Beyoğlu'nda gördüğü yanlışlıkları ve abartıları da dile getirir. Beyoğlu'ndaki dilencilik yaptırılan çocuklar, sadece zenginlerin oturabildiği hotel kahvehaneleri ve yeşil bir kravat alabilmek uğruna canından olan işçi hakkında izlenimlerini aktarır.

Yazar, Nâzım Hikmet'in "Ben" imzasıyla, *Yeni Gün* gazetesindeki yazısından alıntı yaparak dilencilik yaptırılan çocukların durumunu şu sözleri ile dile getirir:

"Günümüz Beyoğlu'nda adım başı karşımıza çıkan sokak çocuklarını gördükçe, Nâzım Hikmet'in 'Ben' imzasıyla, *Yeni Gün* gazetesinde çıkan bir yazısını anımsarım. Bu yazıda şair, 1931 yılının Beyoğlu'nda, Tünel civarında, Süreyya Fotoğrafhanesi'nin bitişiğinde dilenen kambur, topal, sapsarı bir çocuğun çilesini kaleme alır. Yoldan geçenlerden para dilenen bu çocuğun etrafında gezinen 'ay' gibi beş adam Nâzım Hikmet'in gözünden kaçmaz. Akşamları, sakat çocuğun topladığı paraların bu beş adam tarafından paylaşılmasından rahatsızlık duyan şair, bu 'aşağılık' durumun önlenmesi için belediyeyi göreve çağırır. Bunu yaparken de, dilencileri toplayan memurlara mükâfat verilmesini alaycı bir dille önerir. Ne de olsa çağımız 'menfaat' çağıdır!" (Akın, 2020, s. 96)

Akın, yine Hikmet'in sözlerinden alıntı yaparak 1897 yılında açılan Tokatlıyan Otel'i'nin kahvehanesinde oturabilmek için çok zengin ve yakışıklı olunması gerektiğini ve toplumdaki sosyal eşitsizliği şöyle eleştirir:

“Nâzım Hikmet'e göre, Paris'e giden birinin Eyfel Kulesi'ne çıkması, Berlin'i ziyaret edenin hayvanat bahçesini gezmesi ne denli 'temaşaya değer' ise, İstanbul'a gelenlerin de Tokatlıyan Otel'i'nin caddeye bakan kahvehanesinin camekânlarını seyretmesi o denli eğlencelidir!.. 1897'de açılan otel, kısa sürede İstanbul'un bohem hayatının merkezi haline gelir... Ve Nâzım, alaycı bir dille dışa vurur öfkesini: 'Tokatlıyan'ın camekânları deyip geçmeyin! O camekânların önüne oturup mühim çehresini, heybetli göbeğini veya dazlak kafasını, yoldan geçip gelenlere teşhir etmek her babayiğidin kârı değildir. Bu işi becerebilmek için, kendi kendini, bir sinema yıldızı gibi yakışıklı, tatlı su balığı gibi kavanozda oturmaya layık, Amerikalı bir milyarder gibi piyasaya hâkim, bir İngiliz lordu gibi vakur addetmen lazımdır, iki gözüm!” (Akın, 2020, s. 97)

Bir Çift Ayakkabı adlı kitabında yer alan “Sargıyı Sakın Açmayın” adlı denemede yazar, bedensel bir kusurla dünyaya gelen Kemalettin Tuğcu'nun yazdıkları ve Madam Johnson'un ayakkabı atölyelerinde çalıştırılan çocuk işçiler ile ilgili yaptığı araştırma arasında bağ kurar. İstanbul'da Cumhuriyet öncesi ve sonrası ayakkabı atölyelerde çalıştırılan çocukların durumlarına, çalışma koşullarına yer vererek toplumdaki eşitsizlikleri eleştirir.

Çocuklar, küçük parmakları nedeniyle birçok iş alanında tercih edilen işçilerdir. Geçmişte çocuk haklarının ihlal edildiği dönemlerde, ayakkabı yapım atölyelerinde de çocuk işçiler çalıştırılır. Clarence Richard Johnson tarafından yürütülen *İstanbul 1920* adlı kent monografisi çalışmasında, ayakkabı imalathanelerinde çalışan çocuklar hakkında bilgilere yer verilmiştir. Araştırmada, ayakkabı endüstrisinde on beş yaşın altında 2.500 çocuğun çalıştığı belirtilmiş ve atölyelerin eski, dayanıklı olmayan binaların en üst katlarında bulunduğu ifade edilmiştir. Bu küçük parmak işçileri arasında yaş ortalamasının on bir olduğu ve hatta yedi yaşından daha küçük çocukların bile bulunduğu bilgisi aktarılmıştır. Çocuklar sabahın erken saatlerinden akşama kadar çalıştırılmakta ve kuru ekmekle beslenmektedir. Bu çalışma, İstanbul'da Cumhuriyet öncesi dönemde ayakkabı imalathanelerinin fiziksel koşullarını anlatan tek eser olması açısından önemlidir. Cumhuriyet döneminde de bu atölyelerin var olduğu belirtilmektedir (bkz. Akın, 2020, s. 69-70).

Türklerdeki ilk çay yetiştiriciliği ile sözlerine başladığı *Hayal Kahramanları* eserinde geçen “Yedi Bela Çetesi” adlı denemesinde yazar, toplumsal düzenin oluşturulmasında adaletli davranılması gerekliliğine; her düşünceden insanın bir araya geldiği mekânlar olan Londra'daki çayevlerine kadınların da girebilmesi üzerinden değinir:

“Kadınların da girebileceği ilk çayevi 1717 yılında, Londra'da açılır. Gördüğü ilgi üzerine çayevleri dört duvarı aşar ve bahçelere yayılır. İngiltere'de çay bahçelerine önceleri sadece aileler girebiliyorken, tiyatro oyunları ve konser gibi etkinliklerle daha da cazip hale geldiklerinde giriş serbest bırakılır. Böylelikle sınıf farklılığının kırıldığı, her düşünceden insanın bir araya geldiği mekânlar tüm ülkeyi sarmaya başlar. Çay bahçelerinde kadın ve erkek arasında başlanan göz kırpmaları, George Orwell şu yaşanmaya sözle anlatır: Aşk ve skandal çayın şekerleridir” (Akın, 2019, s. 29).

Hayal Kahramanları eserinde yer verdiği “Uzun Zamandır Bu Kadar Gülmemiştin” adlı denemede Charlie Chaplin'in emek sömürsüne karşı olan filminden, FBI tarafından bir Rus

ajanı olarak ilan edilmesinden bahseder. Yazar, Charlie Chaplin'in emek sömürüsüne karşı olan filmlerinde ezilen insanların dünyasını yansıttığını, işgallere karşı olduğunu ve ona karşı takınılan adaletsizliği şu sözlerle dile getirir:

“FBI’nin dosyalarında Israel Thornstein olarak kayıt edilen de Charlie Chaplin’den başkası değildir. Ünlü sanatçının emek sömürüsüne karşı olan filmlerinde ezilen insanların dünyasını yansıtmamasından rahatsız olanlar, onu, Amerika aleyhine çalışan bir Rus ajanı olduğunu ispat edip içeri attırmaktan asla pes etmemiştir. Öyle ki Charlie Chaplin 1952’de deniz yoluyla Amerika’yı terk ettiğinde, yolculuğunun daha ikinci gününde gemiye, bir daha Amerika’ya geri dönemeyeceği haberi ulaşır!” (Akın, 2019, s. 35)

Hayal Kahramanları yapıtındaki “New York’un Göçmen Semtinden, İstanbul’un Gecekondu Mahallesi” adlı denemesinde ABD’li Yellow Kid ve Avnak Avni arasında bağ kuran yazar, her ikisinin de gecekondu ve göçmenlerin yaşadığı sorunları anlatan içerikler ile çizilmesinden bahseder. Yazar; bin bir umutla Amerika’ya gelen göçmenlerin acımasızca, suçların işlendiği, sistemin kirli işlerini yapmaya yönlendirildikleri bu yerde nasıl sömürüldüklerini, ezildiklerini Yellow Kid aracılığıyla anlatıldığını anlatır (Akın, 2019, s. 108-110).

Yazar; İstanbul’da dar gelirli, kıt kanaat geçinen, sade vatandaşların yaşadığı kenar mahalle kültürünü konularında işleyen Avnak Avni’den de şöyle bahseder:

“(…) İstanbul’un bir gecekondu mahallesine gidiyoruz. Kahramanımız, Yellow Kid gibi kel kafalı ve kepçe kulaklıdır. Elbisesi de sarı renktedir. New York’ta ezilen insanların yaşadığı mahalle hayatını öğrenmek için Yellow Kid’i okumanın yeterli olması gibi, İstanbul’da dar gelirli, kıt kanaat geçinen sade vatandaşların yaşadığı kenar mahalle kültürünü öğrenmek için de söz konusu kahramanın serüvenlerine bakmak yeterli olur. Yellow Kid’in, çizgi roman tarihimizdeki kardeşi olan bu kahraman, Avnak Avni’dir” (Akın, 2019, s. 110-111).

Kalede 1 Başına eserindeki “Kalecinin Yanan Elleri” adlı denemesinin başında yazar, Oktay Akbal’ın çocukluğunda kaleci olduğunu, Edip Cansever’in futbol takımına alınmasında plastik topa sahip olmasının yeterli olduğu üzerinden yorumlar yapar. Ayazağa spor kulübünün kalecisi olan Ömer Barış’ın bir polisin silahından çıkan mermi ile on altı yaşında hayatını kaybetmesini anlatarak çocukların dünyasında olan adalet duygusunun büyüklerin dünyalarında olmadığını ifade eder:

“Çocukların taşlardan yaptıkları kalelerin üst direkleri yoktur. Havadan çekilen bir şutun gol olup olmaması, o kalede duran kalecinin boyuna göre hesaplanır. Kalecinin boyu ne olursa olsun, zıpladığında yakalayamayacağı yükseklikten geçen top gol sayılmaz. Çocuklardaki, kaleye geçen arkadaşlarının boyuna göre düzenledikleri bu adalet duygusuna, büyüklerin dünyasında rastlanılmaz” (Akın, 2018, s. 137-138).

İstanbul’daki seyyar satıcıları anlatarak başladığı *Kalede 1 Başına* eserindeki “Tarihin “1” Numaralı Dondurmacısı...” adlı denemesinde yazar, dondurma satmak için maça giden bir seyyar satıcının nasıl kaleci olduğuna yer verir. Mert Sandalcı İstanbul’un seyyar satıcılarını anlattığı sunumunda, kendisi ve iki kardeşini okutarak Tıp Fakültesinden mezun olmalarını sağlayan lahmacun satarak geçimini sağlayan babasını anlatır.

İstanbul’un seyyar satıcıları hayatın gerçek kahramanları, liderleridir. Bir gün İstanbul’un belediye başkanı olursa şehre onların heykellerini dikeceğini söyler:

“Çalmak, çırpamak, devletin malını yemek yerine, alın teri ve emeğiyle geçimini sağlayan seyyar satıcıların İstanbul sokaklarına heykelleri dikilmelidir. Çünkü onlar hayatın gerçek kahramanları, liderleridir. Gösterilerimi seyredenler, ‘Ben bir gün İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olduğumda’ şeklindeki şakacı göndermelerimi bilirler. Bu kez de sahneden söylemek yerine, yazıyla kayda geçelim: Evet, İstanbul’u yönettiğimde, Beyazıt Meydanı’nın bir köşesine o seyyar lahmacuncunun heykelini dikeceğim ve altına şunu yazacağım: Heykelini gördüğünüz bu insan, koluna taktığı sepetin içindeki lahmacunlarını beyaz önlüğüyle satarak üç evlat yetiştirmiş ve çocuklarının üçü de beyaz önlüklü doktor olmuştur!

İstanbul sosyal hayatıyla alzheimer olmuş bir hastadır. Çünkü müzeleri, çağdaş anlamıyla kütüphaneleri, meydanlarında heykelleri yoktur. Oysa tüm bunlar ülkelerin, kentlerin, toplumların hafızasıdır. İstanbul’un rantçı, çıkarıcı, kirli kafalara değil, aydınlanmanın ışığını karanlığa taşıyacak ellere ihtiyacı vardır. Mert Sandalcı o ellerden biridir. Duyarlılığı ve bilgi donanımı mükemmel olan Sandalcı’nın birikiminden yararlanıp ona müzeler kurdurmamak, İstanbul’a yapılan büyük kötülükler listesinde ilk sıralarda yer alır” (Akın, 2018, s. 139-141).

Görülüyor ki Akın, toplumsal düzenin sağlanması için adaletin ve paylaşımın önemli olduğunu ifade ederken, sosyal adaletin her bireyin temel hak ve özgürlüklerinin korunması, fırsat eşitliği ve adil birer yaşam standartlarının sağlanması gerektiğini dile getirmektedir. Denemelerinde toplumsal huzurun ve dayanışmanın ancak sosyal adaletin sağlandığı bir düzende mümkün olduğunu vurgulayan Akın, bireylerin birbirine destek olması, güçlü olanın zayıfı ezmemesi ve toplumsal dengenin korunması gerektiğini belirtir.

4. 1. 2. 2. Sınıfsız Toplum Özlemi ve İnsan Haklarına Saygı

Toplum düzeninin oluşmasındaki en önemli engellerin bir ise bireylerin toplumdaki bakış açıları üzerinden oluşturdukları sınıfsal farklılıklardır. *Güncel Türkçe Sözlük*’te (2023) toplum bilimi açısından “Bir toplumda, aynı görevi yapan, aynı yararı sağlayan, aynı şartlarda yaşayan büyük insan grubu, klas” olarak tanımlansa da ekonomik düzeyin sınıfların oluşmasında etkisi yüksektir.

Günümüzde daha çok tabakalaşma adıyla ifade edilen toplumsal sınıf farklılıkları Platon’dan, Rousseau’ya, Marx’tan, Weber’e ve Bourdieu’ya kadar Antik Çağ’dan günümüze dek süregelen bir tartışmanın konusu olur. Ortaya çıktığı dönemden itibaren hem ekonomik hem toplumsal hem de politik olarak pek çok kurama ve yaklaşıma yön veren sınıf kavramı, insanlar arasındaki eşitsizlikten, onların günlük yaşam pratiklerine kadar geniş bir alana yayılır (Oduncu, 2019, s. 1).

Kökeni Latincedeki *classis* sözcüğüne dayanan sınıf terimi, 14. yüzyılda girdiği Fransızcada “yurttaşları sahip oldukları servete göre” kategorileştiren, ekonomi tabanlı bir kavram olarak karşımıza çıkar. Modern sınıf kavramı ise, kökenlerini 18. yüzyıl İngiltere’sinden alır. Bu terim, insanların doğuştan ekonomik olarak ayırır ve bölünen bir toplumu tasvir eder. Ardından alt sınıf, orta sınıf ve üst sınıfları betimlemek üzere kullanılır (Beneton, 1991, s. 11-13). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere sınıf, toplumun daha çok ekonomik olarak bölünmesine ve kategorilere ayrılmasına işaret eder. Bunun yanında söz konusu ekonomik bölünme yoluyla oluşan farklı yaşam tarzlarını da içinde muhafaza eder.

Sanayi Devrimi ile tam olarak ortaya çıktığı düşünülen modern sınıf kavramının temellerini Antik Çağ'daki düşünürler atar. Jean Jacques Rousseau, *Discourse on Inequality (İnsanlar 12 Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı, 1754)* isimindeki yapıtı dikkate alındığında kişiler arasındaki sınıf ayrımını vurgularken büyük kapitalist burjuvazinin, küçük burjuvaziye yok etme ve mülksüzleştirme çabasının karşısında, küçük burjuvazinin sosyal eşitliğin sağlanmasını amaçladığına yönelik hayallerinden bahseder (Rousseau, 2010, s. 12).

Platon ise *Devlet* (2005, s. 24) isimli eserinde, sosyal tabakaları, sadece siyasal ve hukuki bir ayrımın yanı sıra fizik ötesi bir süreçle ifade eder. Bahsettiği bu metafiziksel evrende, toplumu oluşturan bireylerin yetenekleri ve eğitim durumlarına göre sosyal tabakalara ayrılırlar. Yeteneğin ölçüsü ise, maddi kaynaklara bağlıdır. Rousseau ve Platon, sınıfları farklı bakış açıları ve ölçütlerle ele alsa da, toplumu oluşturan bireylerin, farklılaşmasında maddi koşulların etkisi dikkat çeker. Platon sınıfsal farklılıkta yetenek ve fizik ötesi unsurlardan bahsetse de, eğitim ve yeteneğin ölçüsünü maddiyatla açıklar.

Sınıfsal farklılaşma 19. yüzyılda artarak varlığını korur ve bu dönemde kaynağını Marx ve Weber'in düşüncelerinden aldığı görülür. Marx, kavramın ekonomik yönüne dikkat çekerken, Weber gibi düşünürler, ekonomik olmasının yanı sıra kültürel bir inşaya dayanan tabakalardan bahseder. Pareto gibi düşünürler sınıfların siyasal yapısını vurgularken, Tocqueville ve işlevsel teorikler sınıf farklılıklarının içinde bazı olanaklar taşıdığına ve modernleşmeyle birlikte gitgide ortadan kalktığını belirtir. Çağdaş sınıf teorileri, kökenlerini Marx ve Weber'den alırken, kavram günümüzdeki toplumsal gelişmelerin etkisiyle Bourdieu gibi teorisyenler tarafından bireysel farklılıklarla iç içe olduğunu düşünür ve bu şekilde değerlendirir (Oduncu, 2019, s. 12). Bilgi kaynaklarının bu şekilde kategorize olmasının sebebinin terimin kendi içindeki benzersizliğinden meydana geldiği düşünülür.

Aslında sınıfsal bir düzenin oluşturulduğu toplumlarda insan haklarından yoksun olduğu ya da insan haklarının işleminde aksaklıklar yaşandığı söylenebilir. Oluşturulan düzende adalet kavramının ötelenmesi; insan haklarının çiğnenmesine, toplumu oluşturan belirli bir kesimin cezalandırılmasına, kötü standartlarında hayatını sürdürmesine, hatta değersizleştirilmesine neden olur.

Anlaşıyor ki toplumsal sınıf farklılıkları bireylerin sahip olduğu maddi kaynakların yanı sıra saygınlık, ırk, köken, cinsiyet, devlet ve iktidar gibi kültürel ve siyasal kavramlardan ve oluşumlardan etkilenir. Marx'ın düşüncelerini ortaya koyduğu dönemden günümüze toplumsal alanda yaşanan değişimler, sınıf kavramının tanımını ve günlük yaşama etkisini de dönüştürür. Bu durum onun pek çok farklı kuramla açıklanmasına ortam hazırlar. Sunay Akın'da kaleme aldığı eserlerinde sınıfsız toplum özlemi üzerinden değerlerini aşılarken onları hem kültürel hem de siyasal açıdan toplumda meydana gelen olumsuzluklar üzerinden ele alır. Verdiği örnekler ve ele aldığı konular politikanın, ekonomik gücün ve kimliklerin etkisinde şekillenir. Toplumda mutsuzluk yaratan ve düzenin bozulmasına neden olan, insan haklarının gözetilmediği sınıf kavramını eleştirir.

Akın'ın eserleri incelendiğinde 7 denemede sınıfsız toplum özlemi ve insan haklarına saygı değerlerine yer verdiği tespit edilmiştir. *İstanbul'un Nâzım Planı*'nda 2, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 3, *Onlar Hep Oradaydı*'da 1, *Kule Canbazı*'nda 1 tane değer bulunmuştur.

İstanbul'un Nâzım Planı eserinde yer verdiği “Bu Karpuz Çok Kırmızı” adlı denemesinde karpuz meyvesine odaklanarak farklı bakış açılarıyla şiirlerinde karpuzla yer veren Jose Juan Tablada, Orhan Veli, Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Cevat Çapan gibi şairlerden ve Nâzım Hikmet’in *Tan* gazetesindeki karpuz ile ilgili yazısından alıntılar yapar. Yazsının sonunda ise insan haklarına saygı göstermeyenler için karpuz üzerinden beddua eder. İnsanlığa zarar veren tüm kötü niyetli, çıkarıcı, ayrıştırıcı ve bölücü kişilere göndermede bulunur: “Güle güle karpuz. Dilerim ki, önümüzdeki yaz yeniden görüşene kadar sokaklarda savaş çılgınlıkları atan kurt adamlar, işkenceciler, emeği sömürenler, barış düşmanları, insan haklarını çiğneyenler eşekten düşmüş karpuzla dönerler!” (Akın, 2019, s. 39)

Yazar, *İstanbul'un Nâzım Planı* eserindeki “Elbirliğiyle Taksiye Binme” adlı denemesinde siyasi yaptırımların etkisiyle İstanbul halkının hayatına giren otomobiller başkahramandır. Otomobillerin İstanbul’da sınıfsal bir simgeye dönüşme sürecini ve doğaya verdiği zararı taksilere (otomobillere) gönül veren kişilere değinerek anlatmaktadır. Otomobillerin yaygınlaşması toplu taşımada kendilerine yer bulmalarını kolaylaştırır. Böylece otomobiller sadece zenginlerin binebildiği taşıt olmaktan çıkar, sıradan insanların da seyahat edebildiği taşıtlara dönüşür. İstanbul’da bu denli yaygınlaşan otomobilleri şehri işgal eden bir unsur olarak gören yazar yazısında şu ifadelerle yer verir:

“İstanbul, otomobillerin işgali altındadır. Kapitalizmin oluşturduğu tüketim toplumunda sınıf farklılığının en belirgin görsel malzemesidir. Boğaziçi’ndeki köprülerin ayakları aslında otomobillere teslim olan İstanbul’un havaya kalkan elleridir!.. Sömürü düzeninin kökleşmesi için toplu taşımacılık ‘komünist işi’ diye yıllarca ihmal edilmiş ve bireyler emeklerini borçlanarak krediyle aldıkları otomobillerinin yürümeyen trafikte bir tabut olduğunun ayırımına varmadan canlı canlı mezarlığa gömülmüşlerdir” (Akın, 2019, s. 65).

Yazara göre otomobiller adeta toplumda sınıfsal farklılığın en belirgin boyutunu oluşturmaktadır. Sömürü düzeninin, bir nevi zenginliğin ve gösterişin simgesi haline gelen otomobiller sıra sıra yollara dizildiğinde büyük bir trafik sorununa yol açtığı söylenebilir. Oluşturdukları gürültü kirliliği de bu durumun cabasıdır.

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserinde geçen “Lorraine Allison’un Oyuncak Bebeği” adlı denemede yazar, sosyal statü ve sınıfsal farklılığı vurgular. 1986 Temmuz ayında, araştırmaları yöneten Robert Ballard, denizaltısı “Alvin” ile Titanic’in Atlas Okyanusu’ndaki yerine dalış yapar. Geminin bordasında bir kafatası keşfedilir ancak daha sonra bunun porselen bir bebek olduğu fark edilir. Bu oyuncak, Lorraine Allison adlı 3 yaşındaki çocuğun her gece sarılarak uyuduğu bebeğidir. Lorraine Allison, birinci sınıfta seyahat eden ve kazadan kurtulamayan tek çocuktur. Üçüncü sınıf yolcularının ise arkalarında bırakacakları bir oyuncakları bulunmamaktadır (Akın, 2020, s. 78).

Yazarın Titanic üzerinden sosyal pozisyonlarına göre insanların batan gemiden ayrılması ya da zenginlerin botlara indirilip kurtarılması ve üçüncü sınıf (İrlandalı) vatandaşların, göçmenlerin ölüme terk edilmesini eleştirdiği görülmektedir.

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserindeki “Titanic’teki Maça Papazı” adlı bir diğer denemede Akın, Titanic’in batma sebeplerini, yapılan ihmalleri, göz ardı edilen bazı gerçekleri ve mağduriyetleri de kaleme alır. Ölüler arasında bile zengin fakir ayrımı yapılması yazara göre paranın hükmünü ortaya koyar. Akın, Titanic’in batmasından sonra toplanan cesetlerde bile

zengin fakir ayrımı yapıldığını ve cesetlerin ayrı yerlere koyulduğunu Kanada'nın Halifax Limanı'ndan cesetleri toplama görevini üstlenen bir gemi üzerinden anlatır. İyi bir giyime sahip cesetler gemideki iyi yerlere, üçüncü sınıfta yolculuk yapan göçmenlerinkiler ise anbarlara konur. Sahiplenilmeyen cesetler ise Halifax'ta bulunan bir mezarlığa defnedilir (Akın, 2019, s. 81).

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserindeki “Gemiden Kaçan Kedi” adlı denemede yazar, zenginlerin alt sınıf olarak gördüğü insanlara yaptığı ayrıma odaklanır. Lusitania adlı geminin yolculuğu sırasında denizaltının torpilleri ile batırılmasını anlatmaktadır. Ne yazık ki Lusitania Titanic'ten daha hızlı bir şekilde sulara gömülmüştür. Yazının dikkat çeken kısmı sondadır. Yazar, gemideki sınıfsal farklılıkları bir kez daha Kaptan Turner'in gemideki izlenimleri üzerine dile getirir. Kaptan Turner zenginlerin gemideyken kendisiyle yemek yemek için can attığını ama dışarıda karşılaşmalar yüzüne bile bakmayacaklarını belirtir. Çünkü kaptan köşkü birinci sınıf yolculara ait kamaraların olduğu kattadır (Akın, 2019, s. 205).

Onlar Hep Oradaydı eserindeki “Titanic'teki Kızılderili” adlı denemede Akın Kuzey Amerika'ya göçmenleri taşıyan ilk gemiden bahsederek anlatısına başlar. Göçmenleri taşıyan bir gemi de Titanic'tir. Yazar, Titanic ile insanların sınıflandırıldığı, sömürüldüğü bir düzeni anlatır. Son teknoloji ile donatılan ve buz dağlarına çarpan Titanic'te sınıf farklılığı yaratılarak insanların sömürüldüğü düzeni simgeleyen yolcular vardır. Gemi batmaya başladığında kurtarma sandallarına binmede öncelik birinci sınıf yolculara verilirken, üçüncü sınıf göçmenlere koridor kapıları kapatılarak az sayıda filikaya erişmelerine neden olunur (Akın, 2020, s. 137).

Kule Canbazı yapıtında bulunan “Everest'ten Düşen Ressam” adlı denemede kendini gerçekleştirmeyi başaran Ressam Kemal Uluer'e dikkat çeker. Yazar, Uluer'in günlüğünden alıntı yaparak yaşadığı dönemi sorguladığı “zengin ve fakir ayrımı” ile ilgili ifadelerini şöyle aktarır: “Ayakkabı boyamanın bile insana huzur veren, rahatlatıcı bir etkisi vardır ama bazıları o pis ayakkabılarına değemezler, onu boyamak başkalarının görevidir. Haydi köleler iş başına! Zamanı olmayan efendimizin zamanını çalacak işleri biz yapalım ki, efendimize bol çene çalacak zaman kalsın!..” (Akın, 2021, s. 105)

Sonuç olarak Akın; sınıfsız bir toplumun hayalini kurarken, herkesin temel insan haklarına saygı duyulması gerektiğini vurgular. İnsanların sınıf, ırk, cinsiyet veya diğer ayrımcı faktörlere dayalı olarak ayrıcalıklarının olmadığı bir dünya özlemiyle, insanların eşit fırsatlara ve adaletli bir yaşama sahip olmaları gerektiğini ifade eder. Sınıfsız bir toplumun ve insan haklarına saygılı bir dünyanın oluşturulması için okuyucularını bilinçlendirir ve bu idealleri gerçekleştirmek için mücadele etmeye teşvik eder.

4. 1. 2. 3. Birlikte Yaşama Kültürü ve İnsani Değerlere Saygı

Birlikte yaşama kültürü ve insani değerlere saygı Akın'ın eserlerinde ağırlıklı olarak rastlanan sosyal değerler olarak tespit edilmiştir. Bu anlamda yazar, eserlerde insanı ve insanın oluşturduğu düşünce sisteminin ortaya koyduğu eylemleri merkeze alır. Her ne kadar birlikte yaşama kültürünü bozmaya veya yok etmeye yönelik faaliyetleri eleştirse de insani değerler çerçevesinde yapılanlardan da övgüyle bahseder. Bu başlığımıza ait değerler çeşitli bir şekilde dağılım gösterdiği için her biri ayrı ayrı alt başlıklarda incelenecektir.

4. 1. 2. 3. 1. Tarih, Sanat ve Kültür Varlıklarına Saygı

Modernleşme, çağı yakalama ve kültürümüzü oluşturan tüm değerlerin geçmişten günümüze kadar anlaşılacak korunması gerektiğini düşünen Sunay Akın, bunu sağlamanın yolunun özellikle tarihe, sanata ve kültüre değer vermekten geçtiğini düşünmektedir. Kültürel değerlerin ve tarihi yapıların varlığını gelecek nesillere aktarılmasında bu kavramlar üzerinde çalışan, emek veren ve okuyan kişilerin etkisi büyüktür.

Güncel Türkçe Sözlük'te (2023) “tarihsel bir konuyu işleyen eser” ve “uzun zaman önce meydana getirilmiş ve tarihî değeri olan eser” şeklinde tanımlanan tarihi eser kavramı Sunay Akın'ın eserlerinde de dikkat çektiği bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sayan'a göre ise günümüzde yeryüzünün pek çok yerinde Türk mimari eserleri; gelişme ve modernleşmenin önünde bir engel teşkil ediyormuş gibi gösterilerek yeni imar planlarıyla ve yapılaşmalarla yok edilmekte veya yeni çevre düzenlemelerine kurban gitmektedir. Bu doğrultuda son elli yıl içinde oluşturulan bazı uygulamalar incelendiğinde, sayısız mimarlık eserinin böyle sebeplerle tamamen yok edildiğine veya içinde bulunduğu tarihi dokudan soyutlanarak, çevrelerinin uygunsuz yeni yapılarla doldurulduğu gözlemlenmektedir. Halbuki gerçek manada kültürel mirasın ve mimari anıtların yaşatılması, onların içinde bulunduğu fiziki ve tarihi çevre ile bir bütün halinde korunmasını gerektirir. Bunu durumu düzelterek gereken koşulları sağlayabilmek, ulusal ve uluslararası düzeyde tarihi çevre bilincinin bütün toplumlarda ciddi eğitim programlarıyla ivedilikle oluşturulması ve kalıcı hale getirilmesiyle mümkündür (Sayan, 2009, s. 153).

Sanat ve sanatçı da kültürü oluşturan temel dayanaklardandır. Yazar; sanat eserlerine, sanatçılara ve ülkesi için fedakârlık yapmış şahsiyetlere de değer verilmesi, saygı gösterilmesi ve onların korunması gerektiğini vurgular. Bu kavramların her biri yazara göre kültürel varlıkların gelecek nesillere taşınmasında önem arz eder. Kültürel değerlerin ileriye taşınmasında önemli bir unsur ise kitaplardır. Yazarın kitap sevgisi, kitaba verdiği önem ve değer de eserlerinde aşıladığı değerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Akın, pek çok denemesinde kültürümüzü oluşturan, tarihi ve sanatsal eserlere sahip çıkılmamasını da eleştirir. Yapılan yanlışlıklar üzerinden bu değerlere sahip çıkılması gerektiği düşüncesini ortaya koyar.

Akın'ın eserleri incelendiğinde 14 denemede tarih, sanat ve kültür varlıklarına saygı değeri tespit edilmiştir. *Kız Kulesi'ndeki Kızılderili*'de 1, *İstanbul'da Bir Zürafa*'da 1, *Tuncay Terzioğlu'nun* 3, *Ay Hırsızı*'nda 2, *Bir Çift Ayakkabı*'da 4, *Geyikli Park*'ta 1, *Hayal Kahramanları*'nda 1, *Kalede 1 Başına* adlı eserinde de 1 tane değer bulunmuştur.

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili eserinde geçen “Gülsüm'ün Komşusu” adlı denemede Akın, sanatçıların kitaplara yüklediği anlamlara, kitapları tutkuyla seven insanlara, Paris'teki entelektüel atmosferin oluşmasında kitapsever Paris halkına, kitap okuyan esirlere değinir:

“Kitap okumayan bir toplum olduğumuzu yurt dışına yaptığım yolculuklarda daha iyi anlıyorum. Paris'i görüp de, onca tarihi yapının, heykellerin nasıl korunduğunu düşünmeye gerek yok. Bu değerbilirliğin kökleri aşağıdaki metrodadır. Parisliler, metroya biner binmez, çantalarında ya da ceplerinde taşıdıkları kitapları açıp, başlıyorlar okumaya!..

İşte, belki de bu yüzden, Gülsüm Cengiz Akyüz'ün dizelerini çok severim:

Bizim sokakta her akşam
Geçerken köşedeki ağacın yanından
Panait İstrati'yi okuyan
Komşuyu arar gözlerim” (Akın, 2019, s. 177-178).

İstanbul'da Bir Zürafa kitabındaki “Sırtı Yanan Zürafa” adlı denemede Akın; Türklerin topraklarındaki tarihi değerlere sahip çıkmaya çalıştığına dikkat çeker. Tarihi eserlere, antikalara düşkün iki gezgin olan Fransız Yüzbaşı Matterer ve Dumont d'Urville'nin Ege'deki Milos Adası'nda şans eseri bir köylünün bulduğu “Milos Venüsü” adlı heykeli keşfetmelerini ve bu heykeli yasal olmayan yollardan Fransa'ya kaçırma çabalarını anlatır. Yazar, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi eserlere sahip çıkma çabasını şu sözleri ile ifade eder (Akın, 2020, s. 40).

Tuncay Terzioğlu yapıtında bulunan “Aceh'te Unutulan Türk Acısı!..” adlı denemede yazar, ikinci nesilde unutulan Türklerin Endonezya'da, Singapur'da bıraktığı derin izlerin hâlâ yaşatılıyor olmasından bahsederken Türklerin bu durumdan habersiz olmasını eleştirmektedir. Yazar, Aceh halkının unutmadığı Ertuğrul'u Türk halkının unutmasını şu sözleri ile eleştirir:

“Bir meddah olarak sergilediğim sahne oyunumu izleyenler, Ertuğrul'un hüznü öyküsünü nasıl canlandırdığını bilir. Önce Çocuklar ve Kadınlar adlı kitabımda da uzun uzun yazmışımdır bu trajik öyküyü... Evet, trajik diyorum çünkü Ertuğrul, Japonya seferinden geri dönerken, 16 Eylül 1890 tarihinde, yakalandığı fırtınadan kurtulamaz ve dev dalgalara yenik düşer. Tıpkı, tsunaminin Aceh'te yuttuğu kültürümüze ait izler gibi!..

Ertuğrul'un batış haberi Sumatra Adası'nda büyük bir matem havası estirir ve yıllar geçse de, denizcilerimizin gönüllerde acıya dönüşen hatıraları bölgede unutulmaz. Ama, Coşkun Aral'ın yazdığı gibi, ‘bir önceki kuşağa kadar!..’” (Akın, 2020, s. 154)

At sözcüğünün kökenine, nereden geldiğine ve Türk lehçesindeki anlamlarına yer vererek başladığı *Tuncay Terzioğlu* eserindeki “Adımızdan da Önce!..” adlı denemesinde yazar, atlarla ilgili en güzel şiiri yazan Melih Cevdet Anday'ın ölümünün ardından yas tutulmamasını da vefasızlık sayarak eleştirir:

“2002 yılının son günlerinde kaybettik Melih Cevdet Anday'ı... Bir ülkenin ses bayrağı dildir. Türkçeye emek veren, yaşamını Türkçeyi güzelleştirmeye adanmış tüm şair, yazarlar bağımsızlık bayrağımızı yüceltmişlerdir. Melih Cevdet Anday da, o güzel insanlardan biridir... (...). Melih Cevdet Anday'ın çok sevilen bir şiirinin adı da şudur: ‘Troya Önünde Atlar...’ Cumhuriyetimizden daha yaşlı olan Melih Cevdet Anday ölünce ülkede genel yas ilan edilmez, televizyonlarda eğlence programları devam eder... Ama, atlar!.. Evet, onlar unutmazlar Anday'ı ve mezarının yanından dörtnala geçerek, kendilerini en güzel anlatan şiiri yazmış olan şairi saygıyla selamlarlar!” (Akın, 2020, s. 173-174)

Eskiden babaların oğullarına öğretmekle yükümlü olduğu atıcılık, yüzme ve ata binme geleneğinden bahsederek başladığı *Tuncay Terzioğlu* kitabındaki “Yüzünde Sabah Rüzgârı...” adlı denemesinde yazar; toplumda atın yerinden, özelliklerinden, değerinden, atlarla ilgili mesleklerden, atların satıldığı yerlerden ve at malzemesi satılan dükkânlardan bahseder. At artık günümüzde eski kültürdeki değerini yitirdiği için bu konudan üzüntü duyar. Bu üzüntüsünü şu sözleriyle dile getirir: “Tarih boyunca tüm insanların en yakını olan, tarlada onunla birlikte çalışan, dünyayı onunla birlikte gezen bu güzel hayvan için

‘sabâh rûzgârı’ kayboldu çoktan. Akşam rûzgârı bile kalmadı atın yüzünde... O şimdi, vefasızlığın gecesinde yıldızlara bakarak, insan yaşamındaki eski değerini özlüyor” (Akın, 2020, s. 177).

Ay Hırsızı yapıtında geçen “Apollo 11 Dünya’dan Ayrılırken” adlı denemesinde Akın, Türk havacılık tarihini ismini yazdıran ve cesur bir pilot olan Vecihi Hürkuş ve Ay’a ilk ayak basan Neil Armstrong’un hayatlarındaki benzerlikleri anlatır.

Vecihi Bey, kurduğu hava yolu şirketinin kapanması ve suikast tehditleriyle karşılaşması sonucunda iflas eder. Borçlarının üzerine Kurtuluş Savaşı’ndaki kahramanlıklarına bağlı olan maaşına bile haciz konulur. Ankara’da anılarını yazarken beyin kanaması geçirir ve 16 Temmuz 1969’da toprağa verilir. Aynı gün, ilk insanın Apollo 11 ile dünyadan ayrılarak Ay’a ilk adımını atacağı tarihtir. Amerika’da milyonlarca insan havacılık tarihindeki bu önemli günü kutlarken, Vecihi Hürkuş’un cenaze törenine katılan insanların sayısı oldukça sınırlıdır (Akın, 2020, s. 3-4). Yazar, Vecihi Hürkuş’a cenazesinde ilgi gösterilmemesini eleştirel bir dille ortaya koyar.

Ay Hırsızı’ndaki “Anadolu’dan Ay’a Giden Bir Yol Var!...” adlı denemede ise yazar, Güneş ve Sanat Tanrısı Apollo üzerinden hemşerilik kavramını vurgular. Defne ağacının kökenleri Anadolu’ya dayanan bir öyküye sahiptir. Hüzünlü bir sona sahip olan öykü, genç bir kızın Güneş Tanrısı’ndan kaçma çabalarını anlatır. Güneş ve Sanat Tanrısı Apollo, Defne’ye âşık olan tanrıdır. Aynı zamanda Apollo adı, Von Braun’un Ay’a gönderdiği roketlerin adı olarak da kullanılmıştır. Apollo 17, uzaya gönderilen Apollo roketlerinin sonuncusudur ve ambleminde Güneş ve Sanat Tanrısı’nın resmi yer alır. NASA kayıtlarında Apollo, Yunan Tanrısı olarak ifade edilse de aslında Anadolu ve Likyalı bir tanrıdır (bkz. Akın, 2020, s. 87). Akın, defne ağacının mitolojik Anadolu kökenli hikâyesini ve Güneş ve Sanat Tanrısı Apollo’nun Anadolu kültürünün bir parçası olduğunu üzerinden hemşeriliğe dikkat çeker.

Bir Çift Ayakkabı kitabında geçen “Ayakkabı Dolabı” adlı başka bir denemede ise yazar, Ay’daki ayakkabılara dikkat çeker. Orville Wright, Neil Armstrong ve Yuri Gagarin’i aynı fotoğraf karesinde hayal eden yazar; bilim ve bilimin hızı üzerinde durur. Ay’a ilk ayak basan bilim insanları olan Armstrong ve arkadaşlarının Dünya’ya geri gelirken ayakkabılarını çıkarıp yanlarında götürdükleri taşların ağırlığını dengelemeye çalıştıklarını açıklar. Akın’ın Neil Armstrong ve arkadaşlarının ayakkabılarını çıkarıp uzay aracına binmelerini bir Türk geleneği olan içeri girerken ayakkabıları kapıda çıkarma geleneği ilişkilendirdiği görülür (Akın, 2020, s. 44).

Bir Çift Ayakkabı yapıtındaki “Bir Çift Hitit Ayakkabısı” adlı denemde yazar, Cumhuriyet döneminde Atatürk’ün arkeolojiye verdiği önemi gösteren ve Anadolu’da iz bırakmış kültürlere verdiği değeri anlatan çalışmalara dikkat çeker. Alacahöyük kral mezarlarındaki heykel, Mustafa Kemal’in cebinden karşılayarak yaptırdığı kazıda bulunur. Hititoloji ile ilgili hem ülkemizde hem de Avrupa’da yapılan çalışmalara yer verir. Yazar, Atatürk’ün Anadolu’da medeniyet oluşturmuş tüm uluslara verdiği değeri yani kültür politikasını ise aşureyi yapmayı sağlayan tahılların oluşturduğu tad ile ilişkilendirerek açıklar. Bunun kanıtı olarak da Hitit ve Asya Çalışmaları Cemiyetinin uygarlıklar üzerine çalışmayı amaç edimesini dile getirerek aktarır (bkz. Akın, 2020, s. 126-127).

Bir Çift Ayakkabı eserinde geçen “Beyoğlu’nun Ayakkabıcı Dükkânları” adlı denemede ise yazar, Selanik’te Atatürk’ün evinin yakıldığı üzerine oluşturulan ve gerçek olmayan haber ile İstanbul’daki gayrimüslüm vatandaşlara yönelik başlatılan 6-7 Eylül olaylarına dikkat çeker. Bir İtalyan levantenin Beyoğlu’ndaki anılarını anlattığı kitabında İstanbul’da yaşayan ve ticaretle uğraşan, pasaj işleten Yahudi, Rum gibi Müslüman olmayan İstanbulluların ayakkabı ile ilgili dükkânlarına, satışlarına yer verir. Yazıda toplumun farklı bir katmanını oluşturan bu insanların 6-7 Eylül olaylarıyla İstanbul’u terk etmesiyle İstanbul’daki o renkli, çok kültürlü yaşamın son bulduğunu anlatır. Yazara göre İstanbul’da yaşayan diğer ulusların İstanbul’u terk etmesiyle İstanbul hep aynı tipte ve renkte üretilen bir ayakkabıya dönüşür (Akın, 2020, s. 149).

Bir Çift Ayakkabı eserindeki “Ayakkabılarımın Altı Delikti” adlı denemede yazar, Pablo Neruda’nın yoksul yaşantısına rağmen şiir kitabını bastırmak için verdiği mücadele ve fedakârlığa ışık tutar. Yazar, Pablo Neruda’nın kitabını bastırabilmek için verdiği mücadeleyi ve yazma ile olan ilişkisini Neruda’nın şu ifadeleri ile aktarır: “Bu para da basımcının gırtlığına girince, ben kitaplarımı yükledim ve sevinçle sokağa fırladım. Ayağımdaki ayakkabıların altı delikti. (...) Yazmak benim için kundura yapmak gibi bir iş. Hiçbir zaman daha iyisi ya da daha kötüsü yapılamaz” (Akın, 2020, s. 167).

Kaplumbağa Terbiyecisi tablosunu Osman Hamdi Bey’in iki kez yaptığı bilgisini vererek başladığı *Geyikli Park*’ta geçen “Bir Cami İki Açılış” adlı denemede yazar, tabloda Japon izlerinin de olduğundan bahsederek Tokyo’da Türkiye tarafından yapılan camiye değinir. Bu caminin ilk yapımına Mustafa Kemal Atatürk’ün desteği olduğu ve ikinci yapımında Türkiye’den giden paraların kullanılması bilgilerine tepki gösteren tarihçileri eleştirir ve kanıtlar sunarak bu bilgiyi doğrulamaya çalışır.

“Her bilim dalında olduğu gibi tarihi olaylar da bakmak ile görmek arasındaki duvarları yıkacak bilgi birikimiyle değerlendirilmelidir. Kaplumbağa Terbiyecisi adlı tablonun öyküsünde Japon kültürüyle karşılaşmamız gibi, tarihi konular da aynı bilgi derinliğiyle ele alınmalı, politikanın ve popüler söylemin sığ sularının uzağında tartışılmalı ve de en önemlisi aşağılayıcı, küçümseyici bir dil kullanılarak ‘terbiyesiz kaplumbağalar’ durumuna düşülmemelidir” (Akın, 2020, s. 234).

Yazar, Türkiye Cumhuriyeti’nin Tokyo Cami’nin her iki açılışında da tarihi değerleri yaşatmak adına verdiği katkıyı dile getirir (Akın, 2020, s. 240).

Hayal Kahramanları kitabında bulunan “Hayal Kentinde Bir Masalcı” adlı denemede yazar, Hans Christian Andersen’in İstanbul’a gelişine, İstanbul ve Türklerle ilgili izlenimlere yer verir. Türklerin dünyanın en dürüst ve iyi niyetli halkı olduğunu düşünen Andersen’in İstanbul’da bir heykelinin olmamasını eleştirir. Yazar, Andersen’in Türklerin en dürüst ve iyi niyetli halk olduğunu dile getirdiği sözlerini aktarır:

“Andersen’in Türkler hakkındaki izlenimleri, düşünceleri nelerdir? Olumlu mu, olumsuz mudur? Tüm dünyanın şapka çıkardığı, her gece masallarının yüz binlerce çocuğun başucunda okunduğu Andersen, Türkleri şöyle anlatır: Kıyıya yanaştığımızda, kayıkçıya değerinden pek emin olmadığım bir gümüş sikke uzattım; başını iki yana sallayarak cebinden küçücük bir para çıkardı ve daha yüksek bir ücret almasının söz konusu olmadığına dair hiçbir kuşku bırakmayacak biçimde bana gösterdi. Türkler böylesine

dürüst insanlardır; burada kaldığım süre içinde her gün, Türklerin en fazla hüsnüniyet sahibi, en dürüst halk olduğuna dair kanıtlar buldum.

İstanbul'a gelen yabancı gezginler arasında Türkler hakkında en olumlu sözler söyleyen, hayatımıza pek çok hayal kahramanı kazandıran, tüm dünyanın tanıdığı ve sevdiği Andersen'in, insanların 'en dürüst halk' olduğunu söylediği İstanbul'da bir heykeli yoktur!" (Akın, 2019, s. 192)

Sunay Akın'ın denemelerinde yer verdiği tarih, sanat ve kültür varlıklarına saygı değerleri, geçmişin ve kültürel mirasın korunması ve değer verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Akın, tarihin ve sanatın insanlık tarihindeki önemini anlatırken, kültürel mirasımızın korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerektiğini savunur. Denemelerinde, tarih ve kültür varlıklarına duyulan saygının, bir toplumun kimliğinin ve ruhunun bir parçası olduğunu ifade eder. Sanatın ve kültürün insan hayatındaki yeri, toplumsal gelişim ve ilerleme için önemli bir rol oynadığını belirtir. Akın, tarihi yapıları, kültürel mirası ve sanatsal değerleri koruma sorumluluğunu hatırlatır ve insanların bu değerlere saygı göstermeleri gerektiğinin altını çizer.

4. 1. 2. 3. 2. Rant Eleştirisi

Tarihi yapılar, kültürün taşıyıcısıdır. Kültürün yaşatılmasında, geçmişe ait değerlerin var edilmesine ve geleceğe taşınmalarında önemli rol üstlenir. Bu anlamda bu yapıların korunması gerekir. Tarihi yapıların korunmasında en büyük engellerin başında rant -rüşvet, ihale, özelleştirme - gelmektedir. İktidarların varlıklarını sürdürmelerinde ranta başvurdıkları aşikârdır. Yakın çevrelerine, maddi kaynak sağlamak amacıyla halkın kullanımına açılmasına, sanatsal faaliyetlere hizmet etmesi gereken yapılar çeşitli şahıslara ya da kuruluşlara kullanılması için verilir. Bu durum hem tarihi yapının özelliğini yitirmesine hem de halktan uzaklaştırılmasına neden olur.

Sunay Akın, estetik bir değer taşıyan bu tarihi yapıların gereken değeri görmediğine, onlara sahip çıkılmadığına pek çok kitabında yer verdiği denemeleri ile dile getirmektedir. Korunarak sanata ve halka sunulması gereken tarihi yapıların çıkar uğruna heba edilmesine, özelleştirilmesine karşıdır. Yazar için Kız Kulesi bu süreci ortaya koyan emsal bir örnektir. Akın, kulenin pek çok kez çıkar uğruna amacından uzaklaştırılarak işletmelere para karşılığı kiralanmasına tanık olur.

Rant uğruna tarihi yapıların gereken değeri görmediğini dile getirdiği ve onlara sahip çıkması gerektiğini aşılamayı amaçladığı değerler oldukça fazladır. Akın'ın eserleri incelendiğinde 19 denemede rant ve tarihi yapılara sahip çıkılmadığını vurguladığı tespit edilmiştir. *İstanbul'un Nâzım Planı*'nda 5, *Kız Kulesi'ndeki Kızılderili*'de 3, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 3, *İstanbul'da Bir Zürafa*'da 3, *Onlar Hep Oradaydı*'da 3, *Tuncay Terzioğlu'nun* 1 tane yer alan değer belirlenmiştir.

İstanbul'un Nâzım Planı adlı yapıtında yer verdiği "Kız Kulesi'ndeki İnek" adlı yazısına belediyeye bağlı toplu taşımacılık kuruluşlarından biri olan İETT'nin halk arasındaki açılımının "İneklik Etme Taksi Tut" olduğunu söyleyerek başlar. Aslında İETT'nin açılımı "İstanbul Elektrik Tramvay Tüneli"dir. Ataol Behramoğlu, Asaf Halet Çelebi, Attila Jozsef gibi şairlerin de şiirlerinde yer verdiği ve Grek edebiyatında geçen inek kavramından bahseden yazar, sözü Kız Kulesi'ne getirir: "Kız Kulesi'ndeki sütun, kitabe ve öküz heykeli

günümüzde kayıptır. Kız Kulesi'nin kendisinin de kaybolmasından korkan devlet, koruma önlemi olarak tarihi yapıyı bir para babasının kasasına koymuştur!..” (Akın, 2019, s. 54)

Yazarın yukarıdaki ifadelerinden Kız Kulesi'ndeki tarihsel bazı yapıların kayıp olduğu görülmektedir. Kız Kulesi; tarihsel anıt niteliği taşıyan, İstanbul'un simgelerinden biridir. Böyle önemli bir yapının devlet tarafından para için işletmecilere verilmesini ve gelir kapısı olarak görülmesini eleştirir.

İstanbul'un Nâzım Planı'ndaki “Kız Kulesi Ağaçları” adlı denemesinde ise yazar, Kız Kulesi'nde eskiden ağaçların olduğunu anlatarak başlar. İstanbul'un pek çok semtine ağaç türlerinin adlarının verildiğini ifade eden Akın, zamanla hem rant için hem de çıkar için bu güzelliklerin bilinçsizce insanlar tarafından yok edilmesine, tahrip edilmesine göz yumulmasına değinir.

Burhan Arpad İstanbul'u doğal güzelliklerini ve kültür yapılarını katledenlerin para babaları olduğunu belirtir. Çelik Gülersoy da onu destekler hatta *Yok Edilen İstanbul* adlı kitaba ön söz yazar. Çelik Gülersoy'un akıp giden yıllarda “düşünce sağlamlığını” koruyamadığına tanık olan yazar, düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

“Bilindiği gibi Turizm Bakanlığı Kız Kulesi'ni ‘kafeterya ve satış merkezi’ yapılması şartıyla İstanbul'un tarihi yapılarına ‘ticari rant’ gözüyle bakanların önüne atmıştır. Bizler ise, 1992 yılından beri şiir akşamları, müzik dinletileri, resim, karikatür ve fotoğraf sergileri düzenlediğimiz Kız Kulesi'nin, insanla buluşmasının belirli zamanlarda gerçekleşecek sanat etkinlikleri çerçevesinde olmasını istiyorduk. Kız Kulesi'nin ‘kârhane’ beyinlilerin işletmesine verilmesine karşıydık. Düşüncemizi ‘beş parasız iki gencin izdivacı’ olarak değerlendiren Gülersoy’un 23 Mart 1995 tarihli Gün gazetesinde çıkan sözleri şöyle: ‘Orası diyelim ki, sanat yuvası oldu. Yıllık bakımı hangi parayla olacak? Onarımı için muazzam para gerekiyor. Kim verecek?.. Tek çare dış turizme açılmak. Ama bu da, yatırımla olur.’ Evet, yatırım dediler ve Kız Kulesi'ni tecavüz etmesi için İstanbul'u katleden anlayışın önüne yatırdılar!.. Yatıran elbette Turizm Bakanlığıdır. Ki, açılan ihalede Kız Kulesi için yapılan şu tanım hiç de, abartılı bir örnek vermediğimin kanıtıdır: ‘900 metrekare kapalı inşaat alanı...’ Bir de, tecavüz olayını kılı bile kıpırdamadan seyreden biri var: Kız Kulesi'nin sorumluluğu üstünde olan Kültür Bakanlığı!..” (Akın, 2019, s. 61)

Yazarın bu ifadelerinden rant ve para için kültürel bir miras olan Kız Kulesi tereddüt edilmeden inşaat alanına dönüştürülmüştür. Turizm ve Kültür Bakanlıklarının Kız Kulesi ile ilgili alınan kararlarda etkili olması yazarı derinden üzer. Büyük bir miras olan bu yapının peşkeş çekilmesinde rolleri olanları sıralayan yazar onlardan şöyle bahseder:

“Başrollerde kimler yok ki, halkın kültür değerini özelleştirme kapsamında sermayeye peşkeş çeken sözüm ona ‘halkçı’ iki bakan... Burhan Arpad’ın kitabının İstanbul’un kötü gidişini değiştirecek ‘itici güç’ olacağı sözünü yıllar sonra elinin tersiyle bir kenara iten Çelik Gülersoy... Kız Kulesi'nde düzenlediğimiz etkinlikleri, ona yüklediğimiz anlamı saptırmaya çalışan figüran şairler... Ve, gerçekleri görmekten uzak ‘Ne yani, kiralananmayıp da yıkılıp gitse miydi?’ diye düşünen, böyle düşündüğü için de, yaşam da asla bir rolü olmayacak, ‘Kabahatin çoğu sende’ diyeceğimiz akrep kardeşlerimiz!” (Akın, 2019, s. 62)

Ağaçlara verdiği değeri ve önemi dile getirerek yazısını sonlandıran yazar, devlet kurumlarının da yapılan yanlışları desteklemek yerine onları önleyici bir politika çizmeleri

gerektiğini vurgular. Çünkü ona göre ağaçlar, Nâzım Hikmet'in de dediği gibi özgürlüğün ve kardeşçe yaşamının sembolüdür.

İstanbul'un Nâzım Planı'ndaki "Kimsesizler Yurdundaki Köprü" adlı denemede yazar, "İstanbul'un gerdanı" olarak nitelendirdiği kentin tarihinde önemli bir yere sahip Galata Köprüsü'ne yer vermektedir. Köprü, pek çok sanatçının eserinde karşımıza çıkan bir anıt değeridir. Çeşitli bahanelerle ve rant uğruna bu yapının yıkılıp yerine yenisinin yapılmasına şu sözleriyle dikkat çeker:

"Köprü'nün Haliç içlerine itilmesinin nedeni de, aynıydı: Su sirkülasyonunu engelliyor. Bu sözü ağzında sakız yapanlar sanki Haliç'i kirleten Galata Köprüsü'ymüş gibi tarihi yapıya bir 'sirk' hayvanıymışcasına davranıp, taklalar attırıyor, türlü türlü numaralar yaptırıyorlar. Bilim, tarihe ve kültüre düşman değildir. Tam tersine, tarihin ve kültürün koruyucusudur. Galata Köprüsü yerinden hiç kımıldatılmaksızın dubalarındaki sorun çözülemez miydi?. Köprü, suyun üstündeki görünümüyle bir değerdir. Haliç'in su hareketini sağlayacak bir sistemin üstüne oturtulmuş bir Galata Köprüsü, pekâlâ yerinde kalabilirdi... Ama o zaman, yeni bir köprü'nün yapılması için ihaleler açılmaz, rüşvetler yenilemez, su altında dümen döndürülemezdi" (Akın, 2019, s. 85-86).

Bilimin tarihe ve kültüre asla düşman olamayacağını dile getiren yazar, bilimden yararlanılarak kültürümüzde önemli bir konuma sahip olan bu tarihi yapının aslına uygun bir şekilde onarılabilir ve Haliç'in su hareketini sağlayacak biçimde yenilenebilirdi. Bunları yapmak yerine bazı kesimlerin çıkarları (ihale, rüşvet, rant) yüzünden yapının yıkılmasından yakınır. Yine para ve onunla elde edilebilecek çıkar silsilesi bir süreliğine galip gelmiştir. "Tarihe ve kültüre değer veren, 'İstanbulluyum' diyen her insan bu utancı yüzünde taşımalıdır. Ta ki, Köprü'den özür dilenip, eski yerine çekilene kadar" (Akın, 2019, s. 86).

Yazısının sonundaki bu ifadeler, İstanbullulara bir uyarı niteliğindedir. Yazar, gelecekte umutludur. Tekrar Galata Köprüsü'nün İstanbul'un ıslıl ıslıl parlayan gerdanlığı olabileceğini düşünür ve yazısında okurlarına tarihe saygı adına yapacakları bu görevi iletir.

İstanbul'un Nâzım Planı'nda yer verdiği "Kız Kulesi'nin Kara Kitabı" adlı başka bir denemesinde ise yazar Kız Kulesi'ne Turizm Bakanlığı tarafından rant sağlamak için ihale ile şirkete kafe olarak kullanılması amacıyla verildiğini anlatır ve bu durumu diğer yazılarında olduğu gibi eleştirir. Bu tutum, yazara göre tarihi bir yapıya değer verilmediğinin göstergesidir ve bakanlık tarafından yapılmaktadır. Bakanlığın bu kararının yanlışlığını dile getirir ve Kız Kulesi'nin "karhane"ye çevirdiğini düşünür: "Ne yazık ki, ülkemizde yazar ve yazarkasalar birbirine iyice karışıyor. Birçok köşe yazarının, şirketlerin ve patronların yazarkasallığını yapması sonucunda kandırılan, aldatılan halkımız oluyor" (Akın, 2019, s. 163).

Aydın kesimin de rantçılara destek verdiği yazılar kaleme alması halkın olayların gerçek yüzünü görmesini engellediğini dile getirmektedir.

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili eserinde yazar, "Alkatraz Kuşkucusu" adlı denemede San Francisco'daki Alkatraz Adası ile Kız Kulesi arasında kurduğu bağı anlatır. Özgürlüğün simgesi olan Kız Kulesi de sermaye aracı olarak görülmüştür ve işletmecilere 49 yıllığına kiralanır. Yazar Şiir Cumhuriyeti ilan ettiği Kız Kulesi'nin turistik gelir için sermaye olarak görülmesini eleştirir (Akın, 2020, s. 175).

Kız Kulesi'ndeki Kızılderili kitabına da adını veren “Kız Kulesi'ndeki Kızılderili” adlı denemede yazar, Kız Kulesi ile Amerika'daki ana vatanlarından altın uğruna Beyaz Adam tarafından sürülmeye çalışılan Kızılderililer arasında bağ kurar. Kız Kulesi ise söyleneceye göre altındaki Bizans altınları için talan edilmeye çalışılan, ranta kurban giden Şiir Cumhuriyeti'dir. Akın, kulenin sanatsal kimliğinin yok edilmesine eleştirir (Akın, 2020, s. 184).

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserindeki “Cemal Süreya ve Atatürk” adlı denemede yazar, Cemal Süreya'nın Atatürk algısının ve bize bıraktığı demokrasi mirasından bahseder. Atatürkçülüğün arkasına sığınan ırkçıları, irticacıları yani politikacıları eleştirir. Atatürk'ün öldüğü yer olmasa Dolmabahçe Sarayı'nı da Çırağan Sarayı ve Kız Kulesi gibi rant için kafelere, otellere dönüşmesine göz yumacaklarını belirtir.

Yazar, tarihi yapıların halkın elinden alınarak özelleştirilip sermaye haline getirilmesini şu gözleriyle eleştirir:

“Halkın boğazına takılan birer kılçık gibi duran işgal ülkelerinin savaş gemileri arasından yol alan Bandırma vapuruyla 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan ayrılan Atatürk, sekiz yıllık bir aradan sonra 1 Temmuz 1927'de geri döner ve Dolmabahçe Sarayı'nda yaptığı konuşmada şunları söyler: ‘Bu saray zıllullahların değil, zıl olmayan, hakikat olan milletin sarayıdır...’ Oysa 90'lı yıllarda Kapitalizmin zincirlerinden biri olan özelleştirme yasasıyla tarihi yapılar dönemin ‘zıllullahlarına’, yani sermayeye peşkeş çekilmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nın yakınındaki Çırağan Sarayı ve Kız Kulesi bu çerçevede ‘milletin’ elinden alınıp sömürü denilen illetin hanesine yazılmışlardır. Dolmabahçe Sarayı'nın özelleştirilip otel, kafeterya ya da satış merkezi yapılmayışının nedeni Atatürk'ün orada ölmüş olmasıdır. Bu ayrıcalıktan bakıldığında Pisa Kulesi'ndeki eğriliğin nereden kaynaklandığı açıkça görülür” (Akın, 2019, s. 76).

Ayçöreği ve Denizyıldızı'ndaki “Nirde? Nirde?” adlı denemesinde yazar, Taksim Parkı'nın inşaat alanlarına dönüştürülme durumuna dikkat çeker. Akın, 1930'lardaki Taksim'in görünüşünden, Taksim Parkı'nın Türk tarihinde pek çok çeşitli spor etkinliğine ev sahipliği yaptığından ve öneminden bahseder fakat devlet yöneticileri yazarla aynı kanıda değildir. Bu alanla ilgili çeşitli rant projeleri hazırlanmaktadır. Parkın bir kısmına Topçu Kışlası veya cami yapılması planlanmaktadır. Rant peşinde koşan siyasetçilerin ortaya koyduğu çıkar dolu düşünceleri eleştirdiği ifadeleri ise şöyledir:

“Günümüzde, yıkılan Topçu Kışlası'nın avlusunda yer alan futbol sahasında rahatlıkla gezinebilirsiniz. Çünkü o alan, beton bir yapıyla henüz kapanmamış olan Taksim Parkı'dır. ‘Henüz’ dememin nedeni, Taksim'e cami yapılması konusundaki tartışmaların Cumhuriyet Anıtı'ndaki peçeli kadının baktığı yön olan Sular İdaresi'nin yerinden uzaklaşıp, sözünü ettiğimiz parkta yoğunlaşmasıdır. Taksim Stadı yalnızca spor karşılaşmalarına değil, deve güreşleri, atletizm yarışları ve boks maçlarına da tanık olur. Komik-i Şehir Naşit Bey'in mahalle bekçisi rolünde olduğu oyun da, kondurulmak istenilen çatının altında gülmenin yasak edileceği eski Taksim Stadı'nda sahnelenir.

Taksim Parkı'nda yapılaşmaya gitmek, tüm bu ulusal değerlerimizin üstünü betonla örtmektir. Spor tarihimizde böylesine önemli bir geçmişi olan ‘açık’ alanı kapatmaya zorlamak cinayet değil midir? Ne gariptir ki, Taksim Parkı üzerine mimari projeler hazırlanırken spora renkli sayfalar ayıran gazetelerin yazarlarından ses çıkmamıştır!” (Akın, 2019, s. 113)

İstanbul'da Bir Zürafa eserindeki “Kız Kulesi'ndeki Köpekbalığı” adlı denemede Akın, denizin ortasında bir satranç taşı olarak gördüğü Kız Kulesi'ndeki rantta dikkat çeker ve amacının, tarihsel değerinin dışında kullanılmasını eleştirir. Akın, Kız Kulesi'nin tarihi dokusunun korunmasında uzun yıllar mücadele verir. Kız Kulesi'nin kırk dokuz yıllığına kafeterya ve satış merkezi olarak kiralanmasını, turizm ve kültür bakanlarının politikalarını eleştirdiği sözleri şöyledir:

“Sanırım, Kız Kulesi'nin ‘900 metrekaare inşaat alanı’ olarak tanımlandığı ihale sonrasında yapılanların onarım değil, yıkım olduğunu, tarihi eserin kültür ve sanat dünyamızdaki yerini anlatarak inandırıcı olamadık. Öyleyse, daha anlaşılır bir dille örnekler vermenin zamanı geldi: Turizme açılan Kız Kulesi'nin kapısında da, lüks otellerin ve lokantaların kapısında görülen üniformalı görevliler duracaksa ben diyorum ki, o insanları 3. Kolordu'dan seçelim. Neden mi? Çünkü, 3. Kolordu'nun simgesi Kız Kulesi'dir! Bir düşünsenize, merkezi Maslak'ta bulunan bu ordu kurumunun kapısına gidip, Kız Kulesi'nin mönüsünde bulunan ‘Tekirdağ köfte’ ya da ‘hamburger’ siparişi vermek ne güzel olur değil mi? Kapıdaki nöbetçi, ‘Dalga mı geçiyorsun kardeşim?’ diye sorduğunda söylenecek söz hazırdır: ‘Pardon, ben sizi Kız Kulesi Lokantası'nın şubesi sanmıştım!’ Koskoca kolordunun generalleri, ceketlerinin sol üst cebine taktıkları brövelerindeki Kız Kulesi resmiyle, tarihi eseri lokantaya çeviren şirketin reklamını yapıyorlar! Kız Kulesi bir satranç taşı gibi durmaktadır denizin ortasında. Turizm ve kültür bakanlarının, o taşı yanlış oynayarak kendi politikalarıyla nasıl ‘mat’ oldukları, yukarıda verdiğim örnekte son derece açıktır” (Akın, 2020, s. 12).

İstanbul'da Bir Zürafa'daki “İstanbul'un Fare Kapanı” adlı denemede yazar, kafe ve satış merkezi yapılan Kız Kulesi'nin tarihi eser olan kapısının yok edilmesini anlatır. Kız Kulesi'ne ait her parça tarihi eser niteliği taşır. Tarihi eserlere değer verilmemesini eleştiren yazar, Kız Kulesi'nin Marmara Denizi'ne bakan güney cephesindeki kapıyı, sözde onarım çalışmaları sırasında yok edildiğini şöyle dile getirir:

“Ardından asıl gözyaşı dökülmesi gereken Kız Kulesi'nin kaybolan kapısıdır. Kuleyi 49 yıllığına ‘kafeterya ve satış merkezi’ yapmak üzere kiralayan şirket, tarihi eserin Marmara Denizi'ne bakan güney cephesindeki kapıyı, sözde onarım çalışmaları sırasında yok etmiştir. Soğuk demir işçiliğinin en sıcak örneklerinden biri olan kapıda Kız Kulesi, feneri yanarken ve tepesinde iki martı uçuşurken görülmekteydi. Kuleyi Şiir Cumhuriyeti ilan edip, şiir akşamları düzenlediğim yıllarda, kaybolan kapının bir fotoğrafını çekmişim. Ona da kitabın sayfalarında bir yer açarak, İstanbul'un kaybolan güzellikleri listesine kaydını yapalım. Midelerini doldurmak üzere, lokantaya dönüştürülen Kız Kulesi'nin kapısını çalanların, çalınan kapı umurunda mıdır ki?..” (Akın, 2020, s. 22)

Onlar Hep Oradaydı yapıtında yer verdiği “İyi Bir Karga” adlı denemede Akın, Menderes Dönemi olarak adlandırılan 1950'lerde rant için bilinçsizce tarihi ve estetik yönden değer taşıyan yapıların imar planları ile nasıl yok edildiğini anlatır. Bu yapılardan biri Halide Edip'in yaşadığı evdir, diğerleri ise Sultan Ahmet Çeşmesi ve Valide Sebili'dir. İstanbul'u yazdığı yazılarıyla korumaya çalışan Oktay Ekinci'nin 1950'li yıllarda İstanbul'daki tarihi ve doğa değerlerinin tahribatı üzerine düşüncelerine de yer verir (bkz. Akın, 2020, s. 129-131).

Onlar Hep Oradaydı yapıtında bulunan “Atom Bombası ve Mayo” adlı denemesinde yazar, rant ve şehirlerdeki insan kalabalığının doğanın yok oluşuna zemin hazırladığına dikkat çeker. Deniz turizmi, deniz kıyafetleri ve bikini giyme modasının ne zaman ve nasıl

başladığını anlatan Akın, Süreyya Plajı'nın da hikâyesine de yer verir. Eskiden yüzülen hatta denizin içinde Süreyya Paşa'nın yaptırdığı mabedin yer aldığı plaj, denizin kirlenmesi yüzünden kapatılır. Yol yapılacağı için plajın olduğu bölge daha sonra doldurulur ve yolun şehir tarafına otoparkın olduğu bir çarşı yapılır. Böylece Süreyya Plajı günden güne tarihi kimliğinden uzaklaşır (Akın, 2020, s. 152-153).

Aynı eserinde geçen “17 Ağustos Depremi ve Kızılderililer” adlı denemede yazar, rant için doğanın kirlenmesine, ağaçlık alanların ve tarım arazilerin uluslararası firmalara verilmesine ve deprem bölgelerinde fabrikaların kurulmasına göz yuman Süleyman Demirel'i eleştirir. Bilinçsizce alınan kararlar ve yapılaşmalar binlerce insanın depremde ölmesine neden olmuştur. Özal'ın Kapitalizmin etkisiyle yerleşim yerlerinin genişletilmesini yerel yönetimlere verdiğini belirtir. Depremzedelerin soğukta kamplarda çektiği ızdırap dolu günler ile Beyaz Adam'ın Kızılderilileri topladığı kamplardaki durumu arasında benzerlik kurar. Dönemin Cumhurbaşkanı Demirel'in Ford'un kâğıt üretmek için dikilen fidanları istemesi üzerine ‘Gelsinler Çankaya'yı bile veririm’ (Akın, 2020, s. 156) sözüne yer vererek sahip olunan düşünce sistemini eleştirir.

Tuncay Terzioğlu kitabında kaleme aldığı “İstanbul'un Günlüğü!..” adlı denemede yazar, tarihsel kimliğimizin bir parçası olan mimari yapıların korunup kullanması gerektiği üzerinde durur. Harbiye'deki tarihi bir iz taşıyan Radyoevi'ni yıkıp yerine otel yapmak isteyenleri eleştirir:

“Proje son derece yaratıcı ve zekice: Radyoevi yıkılsın ve yerine otel yapılsın!.. Nasıl?.. Müthiş bir düşünce değil mi?.. İstanbul'u İstanbul yapan, mimari kostümleriyle özgün olan binaları yıkıp otel yaptığımızda çıplak kalacağımız ve anılarımızı, belleğimizi üşüterek ‘hasta adam’ durumuna düşeceğimiz nasıl görülemez, anlaşılır gibi değil!

Harbiye denilince akla ilk gelen binalardan biridir Radyoevi. Görünüşü eski, antika bir radyo gibidir. Antikacının rafındaki değerli bir radyo gibi durmaktadır İstanbul'un belleğinde. Radyoevi bir okuldur aynı zamanda. Birçok değerli müzisyen burada yetişmiş, edebiyatımızın usta kalemlerinin oyunları milyonlarca insana buradan ulaşmış, nice oyuncu tiyatro sanatına ilk adımını bu binada atmıştır. (...) Bu konuda ısrar etmek hem ‘akıl’dan hem de ‘ekonomi’ den hiç mi hiç anlamadığımızı ele vermektir. İnsanın genlerini eksiltmenin, yok etmenin yol açacağı tehlikeler gibi bir milletin kültür genleriyle oynamak da son derece zararlı ve yıkıcıdır. Bir ülkenin gerçek zenginliğin hisse senetleri değil, hissi senetler olduğunu anlayamayanlar, hayat denilen şu güzel müzik yayınında parazit olmaktan öteye gidemeyeceklerdir” (Akın, 2020, s. 157).

Yazar, Paris'teki tarihi yapıların korunması ve tarihlerine sahip çıkması üzerinden Harbiye'deki durumu eleştirmeye şöyle devam eder:

“O ki, Radyoevi'nin bulunduğu yer rantçıların iştahını kabartıyor, gitsinler Notre Dame de Sion Okulunun da kapısını çalsınlar ve bu binayı bize verin, yıkıp otel yapalım, desinler! Fransız'ın vereceği yanıt şudur: ‘Baylar, bizim yıkılıp otel yapılacak bir tarihimiz yoktur.’ Sahi, bu güvelerin tüm kemirgenliği, yok ediciliği yalnızca kendi tarih gardırobuna mıdır?.. Güçleri yalnızca Türkiye'nin belleğini, tarihini, anılarını mı yok etmeye yetiyor?.. Paris'in tarihi binaları korunmayıp yıkılsaydı dünyanın en çok turist çeken kenti olabilir miydi?” (Akın, 2020, s. 158)

Yukarıdaki alıntılardan hareketle yazarın Kız Kulesi, Galata Köprüsü, Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı gibi tarihimizin önemli kültürel miraslarının ve estetik değer taşıyan yapılarının bakanlık yetkilileri ya da siyasetçiler tarafından rant uğruna işletmelere kiralanmasına ya da satış yerlerine dönüştürülmesine karşı çıktığı görülmüştür. Toplumun ortak kullanım alanları olan Gezi Parkı, Süreya Plajı gibi yerlerin yok edilmesini eleştirmiştir. Doğanın kirletilmesi, tarım arazilerinin tahrip edilmesi, ağaçların kesilip yerlerine imar planlarının hazırlanmasına haklı bir tepki göstererek bu yaşananlara karşı kınayıcı bir tutum sergilemiştir.

4. 1. 2. 3. Doğa Bilinci ve Hayvanları Koruma

Doğa, *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023) “kendi kuralları çerçevesinde sürekli gelişen, değişen canlı ve cansız varlıkların hepsi, tabiat, natür” ve “insan eliyle büyük değişikliğe uğramamış, doğal yapısını koruyan çevre, tabiat” olarak tanımlanmaktadır. Bu açıklamalardan yola çıkarak insanın sadece doğanın bir parçası olduğu düşüncesine ulaşırken; onu yöneten, kontrol eden, istediği gibi şekillendirme çabasında olmaması gerektiği de ortaya çıkmaktadır.

Sunay Akın, eserlerinde her ne kadar tarihi yapıların, kültürel değerlerin korunması gerektiğini aşılarsa da doğaya ve hayvanlara da değer verilmesi ve onların da korunması gerektiğinin altını çizer. Kapitalizmin yaygınlaşmasıyla tüketim ürünlerine artan talep dikkat çekici hale gelmiştir. Bunun yanında daha çok para kazanma isteği, daha fazlasına sahip olma arzusu bireylerin bilinçsizce ya da bilinçli olarak doğaya ve doğanın bir parçası olan bitki ve hayvanlara ciddi zarar vermektedir. Fabrikaların ve işletmelerin çevreyi kirleten ürünler ve atıklar çıkarması, denizlerin kirletilmesi, ağaçların kesilmesi, betonlaşma, kentlerin plansızca büyümesinin önüne geçilmemesi, hayvanların doğal yaşam alanlarından uzaklaştırılarak deneylerde kullanılması ya da hayvanat bahçelerine hapsedilmesi yazarın ciddiyetini vurguladığı konuların başında gelmektedir.

Akın'ın eserleri incelendiğinde 14 denemede doğaya ve hayvanlara zarar verilmesini eleştirdiği, doğaya karşı bilinci olma ile ilgili değerler tespit edilmiştir. *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 1, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 2, *İstanbul'da bir Zürafa*'da 6, *Onlar Hep Oradaydı*'da 2, *Kule Canbazı*'nda 1, *Geyikli Park*'ta 3 tane yer alan değerden söz edilebilir.

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde yer verdiği “Colla” adlı denemede yazar, dünyaca bilinen Coca-Cola ve Pepsi'nin Kapitalizmin etkisinin birer sonucu olduğunu vurgular. “MAFİA” kelimesinin nasıl oluştuğunu açıklayarak düşüncelerini aktarmaya başlayan yazar, Coca-Cola ve Pepsi'nin ne şekilde ve hangi koşullarda ortaya çıktığını, oluşturduğu çevre kirliliğini anlatır. Dünya üzerinde nasıl yayılıp herkesin diline düştüğünü açıklar. Yazar'ın kola ile ilgili düşüncelerinden yaralandığı bir başka sanatçı ise Akgün Akova'dır. Şairin şiirini alıntılarla teneke kola kutularının doğaya nasıl zarar verdiğini ise şöyle aktarır:

“Toros Dağları'nın
Akdeniz'in dalgalarından
dans dersi alan yollarında
teneke Pepsi kutuları
ve ezilmiş kaplumbağalar” (Akın, 2019, s. 83-84)

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserinde bulunan “Balinaların Batırdığı Gemiler” adlı denemede Akın balinaların batırdığı gemiler hakkında bilgi verir. *Moby Dick* adlı eseriyle ünlenen yazar Melville’in bu kitabı yazmaya nasıl başladığını da anlatır. Aynı zamanda İstanbul’u da ziyaret eden Melville’in İstanbul’a girdiği gemiden gördüklerine, Prens Adaları ile ilgili izlenimlerine yer verir. Akın, bir zamanlar Marmara Denizi’nde de bir balinanın gemilerin korkulu rüyası olduğundan da bahseder.

Akın’ın bahsettiği bir diğer konu da balinaların zıpkınların bulunması ile daha fazla avlanmasıdır. Yazar, 1858 yılında Prince zıpkının ve 1937’de Norveçli Sven Foyn tarafından doksan metre uzaklıktan fırlatılan zıpkının icadıyla yapılan balina katliamlarını anlatır. Foyn’un icadından sonra balinaların soyu tükenme noktasına gelir (Akın, 2019, s. 168).

Önce Çocuklar ve Kadınlar yapıtındaki “Balina Katili” adlı denemede balinaların kanını içerek para kazanan Onassis’in yaptıklarının altını çizer. İzmir’de doğup zengin olma hayaliyle Cenova Limanı’ndan Buenos Aires’e yola çıkan göçmenlerden biri de Rum Onassis’dir. Zenginleyerek armatör olan Onassis, balina avlamaya başlayarak zenginliğini zenginlik katar. Onassis balina avlamak için yasal olmayan her yolu deneyen hırslı biridir. Monte Carlo’da kumarhane işlettiği sırada oğlunu bir uçak kazasında kaybeder. Balinaları hiç gözünü kırpmadan katleden Onassis oğlunun ölümünden derin bir üzüntü duyar. Yazar, Onassis’in balinaları katletmeye başladığı süreci de dile getirir (Akın, 2019, s. 173-174).

Altıyol’da bulunan Boğa heykelinin hikâyesini anlatarak başladığı *İstanbul’da Bir Zürafa*’daki “Savaş ve Ressam” adlı denemesinde yazarın Hasan Rıza’nın savaş anında bile cesurca Karaağaç’taki atölyesinde bulunan tabloları kurtarma çabasında Bulgar askerleri tarafından öldürülmesini anlatır. Hasan Rıza, “Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’a Girişi” adlı tablosunu çizen ressamdır.

Altıyol’a getirilip koyulan boğa heykeli öfkeli duruşuyla kenti kirleten, yeşilliklerin yok edilmesinde göz yuman politikacılara karşı tavrını ifade eder. Yazarın beton tarlasına dönüştürülen İstanbul’un haline ve buna göz yuman politikacıları şu sözleri ile eleştirir:

“Alman Kralı II. Wilhelm’in İstanbul’u ziyareti sırasında II. Abdülhamit’e armağan olarak getirilen boğa heykeli Yıldız Sarayı’nın bahçesine konulur ilk önce. O yıllarda hayvan heykelleri bahçelerin, parkların süsü olarak tasarlanmaktadır. Boğa heykeli zaman içinde yer değiştirerek, Lütfi Kırdar Spor Salonu’nun önüne taşınır. Oradan da, Asya yakasına getirilir ve eski Kadıköy İskelesi’nin karşısına konulur. O bu yolculuğunu yaparken, İstanbul giderek kalabalıklaşmakta, yeşil alanlar yok edilmektedir. Tüm bu olup bitenlerin, İstanbul’un nasıl da bir beton tarlasına dönüştüğünün farkındadır boğa heykeli. Sonunda Altıyol’daki, birkaç çiçeğin ekildiği ve bir tutam otun yeşerdiği çemberin içine hapsedilir. Öfkeli duruşuyla da, duyarlı insanların kenti kirleten politikacılara karşı olan tavırlarını ifade etmektedir” (Akın, 2020, s. 29).

İstanbul’da Bir Zürafa eserinde aynı adla yer verdiği “İstanbul’da Bir Zürafa” denemesinde yazar, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’nın II. Mahmut’a hediye olarak gönderdiği bir zürafanın halka gösterimi anlatmaktadır. Sarayın eğlence işlerinden sorumlu olan Abdi Bey zürafanın üstüne bindirilir. Zürafadan korkan Abdi Bey’in sözlerinden “Bindik bir alamete, gidiyoruz kıyamete” sözünün buradan çıktığını düşünür.

Sarayda bile olsa uygun koşulların sağlanamadığı zürafa bir ay sonra ölür. Afrika topraklarını ve özgürlüğünü özlemesi zürafanın ölümüne neden olmuştur. Yazar, bu durumu şöyle dile getirir:

“Büyük bir olasılıkla ‘Bindim bir alamete, gidiyorum kıyamete’ sözü zürafa sırtındaki Abdi Bey tarafından söylenmiştir. Ne var ki, kıyamete giden Abdi Bey değil, zavallı zürafa olur. Küpeli Çavuş, padişahı güldürdüğü için ödüllendirilirken, zürafa, gelişinden birkaç ay sonra, Afrika toprağının özlemiyle kendisi için bir sirkten farksız olan sarayın avlusuna uzanır. İstanbul’a kış geldiğinden, sarayın taşları daha soğuktur her zamankinden. Yere düşüp eriyen kar taneleri gözyaşlarına karışır zürafanın. Saray cüceleri toplanır başına... O gün, saray cüceleri bile bir zürafaya ilk ve son kez başlarını yukarıya kaldırmadan bakarlar. Cansız bedeni atlar tarafından çekilirken kar mı, yoksa yağmur mu yağıyordu, bilinmez; tıpkı zürafanın kemiklerinin nerede gömülü olduğunun bilinmediği gibi!..” (Akın, 2020, s. 54)

İstanbul'da Bir Zürafa'daki “Comasgi'yi Kovalayan Fok Balığı” adlı denemede yazar, fok balıklarından bahseder. Bir zamanlar İstanbul Boğazı'nın müdaimleri olan fokların nüfusu artan İstanbul'da gittiklerini ya da yok edildiklerine yer verir. Gülhane Parkı'nda kafesteki esaret edilen foka, İtalyan Comasgi'nin Büyük ve Heybeli Ada açıklarında ilk kez uçarken gördüğü ve onu takip eden foka; Adalarda, Tuzla'da, Bostancı'da yaşayan foklara da değinir. Yazar, İstanbul'da çoğalan ayak sesleri nedeniyle fok balıklarının Boğaz'ın sularını terk etmesini şöyle dile getirir:

“İstanbul'da bir fok balığını gören son insanlardan biriyim. 1960'lı yılların sonunda, Galata Köprüsü'nün Eminönü tarafına bağlı bir mavnanın içinde gösteriler yapan fok balığının adı ‘Yaşar’ idi. Boğaz'da mı yakalanmıştı, yoksa başka sulara mı insan eline düşüp bir sirk hayvanına dönüşmüştü, bilinmez!.. O yıllarda, köprüdeki ‘Şans Gişesi’nde sergilenen Uzun Ömer’in ayakkabısı da, içine su doldurulduğunda, Yaşar’ı içine alacak büyüklükteydi neredeyse! İstanbul'da ayak seslerinin çoğalmaya başlamasıyla, fok balıkları terk ederler Boğaz sularını; eti yenmediğinden olsa gerek geride ne izleri kalır ne de özleyenleri” (Akın, 2020, s. 84-85).

Akın, Şair Akgün Akova ve Neruda'nın hayvanat bahçesi ile ilgili izlenimlerini anlattığı *İstanbul'da Bir Zürafa* eserindeki “Tapirin Neşesi” adlı denemede, hayvanların hayvanat bahçelerinde hapis hayatı sürdürdüklerine değinir. Özgürlükleri ellerinden alınan hayvanların durumu üzücüdür ve bazıları da biyolojik deneyler için kullanılmaktadır. Yazar, Akgün Akova'nın ifadelerinden alıntı yaparak hayvanat bahçesindeki hayvanların eleştirir:

“Ama, leoparın Akgün Akova'ya kin dolu bakışı fazla uzun sürmez. Çünkü karşısındaki insanın, kentlerdeki hayvanat bahçelerinin kendisine suçluluk duygusu verdiğini itiraf ettiği yazısından haberdardır. Leopar, şairi görünce bir anlık da olsa acısını unuttur ve gülümseyerek şairin yazısını anımsar: ‘Orada hayvanlar, kirli suların, demir parmaklıkların, tel örgülerin içinde sirk gurbetçileri gibi dururlar. Biz ise, maymunlara sigara ikram etmek gibi girişimci ve kibar (!) davranışlarla, tavus kuşlarını kovalayıp kuyruklarından birer tüy koparma çabası içinde gezeriz hayvanat bahçesini. Hayvanların protesto ve grev hakları yoktur’” (Akın, 2020, s. 128).

Yazar, Pablo Neruda'dan alıntı yaparak hayvanat bahçesindeki maymunları kafeslerinin hemen bitişiğinde bulunan enstitüde biyolojik incelemeler için kullanılmasını şöyle anlatır:

“Hayvanat bahçelerinde gezinen şairlerden biri de, Pablo Neruda'dır. ‘Nereye gidersem gideyim, mutlaka oranın hayvanat bahçesini ziyaret ederim’ diyen Neruda anılarını

kaleme aldığı *Yaşadığımı İtiraf Ediyorum* adlı kitabında, Çin'den döndükten sonra uğradığı Suchumi kentindeki hayvanat bahçesini anlatır. (...) Suchumi Hayvanat Bahçesi birçok maymun türünü barındırmasıyla ünlüdür. İçinde en çok maymunun yaşadığı hayvanat bahçesi Suchumi'dedir. Bunun da bir tek amacı vardır: Yetiştirilen maymunları kafeslerinin hemen bitişiğinde bulunan enstitüde biyolojik incelemeler için kullanmak!" (Akın, 2020, s. 128)

İstanbul'da Bir Zürafa yapıtında dile getirdiği "Ali Ozan'ın Gözyaşları" adlı denemede Akın; yelkovan kuşlarına, şiirdeki hayvan izlerine ve İstanbul'un sokak köpeklerine değinir. Yazar, Fransız Karikatürist Georges Goursat'ın izlenimleriyle Hayırsızada'ya terk edilen köpeklerin durumunu eleştirerek, doğaya ve hayvanlara olan sevgisini ortaya koyar:

"(...) O gün Fransız karikatürist Georges Goursat, Hayırsızada'ya yaklaşırken, tekneye doğru çaresizlik içinde yüzen köpekleri çizmektedir. Goursat, modernleşmenin kurbanı olarak Hayırsızada'da ölüme terk edilen zavallı hayvanların ulumalarını çocuk ağlayışına, uzaktan görünüşleriniyse karıncalara benzetir. Fransız karikatürist, tekne kıyıya yaklaştığında, İstanbul sokaklarından toplanan köpeklerin, ölü arkadaşlarını yemek için birbirleriyle dalaştıklarına tanık olur. Gördüğü bu korkunç ama manzara karşısında daha fazla dayanamayan Goursat geri dönerken, tekneye alınma umuduyla denize atlayan, adadan fazla uzaklaşmadan dalgalar arasında kaybolan köpekleri yaşamı boyunca bir daha hiç unutamaz. Öyle ki, dönüş yolunda, Hayırsızada'ya doğru giden bir mavnanın içindeki tahta kafesleri tıkabasa dolduran sokak köpekleriyle göz göze gelmemek için insanlığından utanarak başını önüne eğer..." (Akın, 2020, s. 133-134)

İstanbul'da Bir Zürafa'da bulunan "Washoe" adlı denemesinde Akın, anlatımına Kuzey Afrika'daki toprakların Osmanlı'ya katılması ile maymunların ve maymun beslemenin İstanbul'da yaygınlaşmasını anlatır ve onlardan nefret eden bir Osmanlı imamından bahseder. Yazının asıl konusu hayvanların da insanlar gibi düşünebildiğini kanıtlayan Washoe adlı bir şempanzedir. Washoe, kendisine verilen eğitim sayesinde öğrendiği kelimelerle mantıksal anlam bağı oluşturduğunu kanıtlar ama tek zeki ve düşünebilen canlının insan olduğunu kabul eden bilim insanları maymunları deneylerde kullandıkları için onların insanlar gibi düşünebildiklerini kabul etmezler. Pek çok şempanze ya da başka maymun türü deneyler sonucu ölmektedir. Washoe'nin de sahiplendiği bebek şempanzenin annesi deneyde ölmüştür. Yazar, bilim deneylerinde kullanılan canlılar arasında maymunların geniş bir yer tuttuğunu belirterek bu 'doğal kaynağı' kaybetmek istemeyenlerin Washoe'nun zekâsını görmezlikten geldiğini dile getirir (Akın, 2020, s. 165-166).

Onlar Hep Oradaydı kitabındaki "Manisa Tarzanı Değil, Manisa Apaçisi" adlı denemesinde Akın, "Manisa Apaçisi" olarak adlandırdığı doğa bilimci ve sevgisine sahip Ahmet Bedevi'ye yer verir. Kurtuluş Savaşı'na katılarak İstiklal Madalyası alan Ahmet Bedevi, aslen Kerkük kökenli bir Türkmendir. Savaş sonrasında Manisa'da kalarak Manisa'nın yemyeşil ormanlara kavuşmasını sağlayan Ahmet, sadece şort ile doğada ağaç dikerek yaşadığı için Manisa Tarzanı lakabını alır. Yazar, Hollywood filmlerindeki karakterlerden biri olan ve Johnny Weissmuller'in oynadığı Tarzan ile Ahmet Bedevi'yi karşılaştırarak aralarındaki farklılığı ifade eder. Bedevi'nin doğaya karşı düşünceleri ile Beyaz Adam'ın doğayı katletmesine karşı mücadele veren Kızılderililere olan benzerliğini ortaya koyar (bkz. Akın, 2020, s. 16).

Onlar Hep Oradaydı eserinde dile getirdiği “Zaman Pek Naziktir” adlı denemeye yazar, alageyiklerin Avrupa ve diğer kıtalara Anadolu’dan yayıldığını anlatarak başlar. Sözü hürriyet için Manastır’ın dağlarına çıkan Resneli Niyazi Bey’in orada tanışıp dost olduğu hürriyet geyiğine getirir. Akın’ın yazısında dikkat çektiği bir nokta özgürlüğün simgesi haline gelen alageyiklerin ve yaşam alanlarının yeterince korunmadığıdır. Nesli tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan alageyiklerin Türkiye tarafından hiç önemsenmemesini şu ifadeleri ile anlatır:

“(…) 2001 yılının Eylül ayında yapılan yarışmada elli üç otomobil, sayıları elliye inen son alageyiklerin yaşam alanına birer korku ve ölüm makinesi olarak salınır. Üstelik rallinin yapıldığı dönemin, alageyiklerin çiftleşme zamanı olduğu, gürültüden ürkeceklerinden soylarının devamı için gerekli olan üreme işlevini yerine getiremeyeceklerine dair tüm uyarılar kulak arkası edilir” (Akın, 2020, s. 61).

Kule Canbazı kitabında yer verdiği “Ağaçların Unutmadığı Roman” adlı denemede yazar, Boğaz Köprüsü örneği üzerinden ağaçların kesilmesine ve doğanın betonlaştırılmasına dikkat çeker. Süleymaniye’de bir konakta tavana asılan, rüzgârda dalgalanan ağaç resmine değinir. “Bitkilerin Aşkı” adlı şiiri yazan, asker kökenli Erdoğan Çokduru’dan bahseder. İsmail Galip Arcan’ın yaşayarak bir roman yazmak istemesine bunun için seçtiği yerin İhlamur Korusu olduğuna değinir. Romanın yazılmaya başlandığı yere Boğaz Köprüsü’nün ayaklarının yerleştirilmesine doğanın katledilip ağaçlık alanların betonlaştırılmasına eleştiriler getirir:

“Zaman içerisinde, İstanbul’da yaşanılarak yazılması düşünülen bu romanın tanıklarından olan bekçi ölür, köpekler zehirlenir, ağaçlar kesilir...

Tapusu Abdülhak Şinasi Hisar ve kardeşinde olan ağaçlık alan Vitali Levi’ye satılır. Ondan da birçok hissedara... Boğaz Köprüsü yapılır derken... Köprü’nün ana bağlantısına çıkan yan yollar bir ahtapotun kolları gibi dolanır mesire yerini... Sonra apartmanlar, apartmanlar, apartmanlar...” (Akın, 2021, s. 126)

Geyikli Park eserinde yer verdiği “Bebek Evleri ve Taksim Meydanı” adlı denemesinde meydanları her gün giydiğimiz elbiselerle ilişkilendiren Akın, meydanlarında zamanla değişikliğe uğramasının çok normal olduğunu belirtir. İBB’nin Taksim’deki Cumhuriyet Meydanı ve Gezi Parkı’nın yayalaştırılması amacıyla planlanan projeyi Londra’daki Trafalgar Meydanı’nın değiştirilmesi üzerine hazırlanan proje ile karşılaştırır. Gezi Parkı’ndaki ağaçların kesilmek ve yaya kaldırımlarının eksik olarak tasarlandığı projeyi eleştiren yazar, 1939’da bebek evleri de yapan Mimar Edwin Lutyens’in her yıl yüzlerce turist tarafından ziyaret edilen heykelleri ve havuzları ile ünlü meydanın tasarımına dikkat çeker. Ağaçlarda yaşadığına inanılan periler üzerinden ağaçların kesilmemesi gerektiğini vurguladığı sözleri şöyledir:

“Bu topraklarda her ağacın bir perisi vardır. O periler, Ay ışığında bir araya gelip şarkı söyler ve dans ederler... Ağaçlar onların evleridir ve o şarkılar, o danslar ağaçların katledilmesine engel olacak kadar büyük ve de güçlüdür. Taksim Gezi Parkı’nda yaşananlar bundan başka bir şey değildir!” (Akın, 2020, s. 201)

Geyikli Park eserinde kaleme aldığı “Ağaçları Koruyan İlk Direnişçi Örgüt: TFBHKADİAÇAC” adlı denemede yazar, Batı Trakya’daki Alasonya kasabasında bir lisede Okul Müdürü Ethem Nejat Bey ile Müdür Yardımcısı Ferit Bey’in ülkenin ağaçlandırılması

amacıyla “Ağaç Bayramı” adlı bir etkinlik düzenlemek ve bu etkinliğin devamını sağlamak için de Tarıma Faydalı Bitkiler ve Hayvanları Korumak ve Ağaç Dikmek İçin Alasonya Çocukları Arasında Cemiyet adlı dernek kurmaya karar vermelerini anlatır. Bu plan, eski yönetim anlayışı ile yetişen bir kaymakam tarafından mahkemeye verilerek (1909) engellenmeye çalışılır. Öğretmenler bir yıl sonra bu planı Manastır Öğretmen Okulunda gerçekleştirir. Yazarın bu denemede ağaç dikmenin önemini ortaya koyduğu ifadeleri şöyledir:

“Ethem Nejat ve Ferit Beylerin, öğrencilerin ve halkın kazması, küreği omzunda, bayrakların altında milli savaş şarkıları söyleyerek ağaç dikmeye gitmelerini istemeleri çok ilginçtir. Bu onların çevreyi koruyup geliştirmeyi ordunun ülkeyi düşmandan koruma çabalarıyla eşdeğer saydıklarını göstermektedir. Gerçekten bugün ülkemize ve dünyamıza yönelik tehditlerin arasında erozyon, ormansızlaşma, her çeşit kirlenme önemli bir yer tutmaktadır. Bugün, çevre sorunlarının üstesinden gelebilmek için çok daha önemli bir topyekûn seferberlik gereklidir.

Eyvah ki ne eyvah! İki değerli bilim insanı ‘ormansızlaşma’ diyerek, sanki İstanbul Boğazı’na köprü yapımı için katledilen binlerce ağaç konusuna dikkat çekerek, ‘seferberlik’ çağrısı yapıyor, hem de ‘topyekûn’!.. Sadece sanatçılar mı, demokrasinin ‘ileri’ gitmek yerine saplandığı yerde patinaj yaptığı toplumlarda bilim insanları da, her an ‘zan altında’dır” (Akın, 2020, s. 219-220).

Geyikli Park kitabında yer verdiği “Hyatt, Savulun Müze Geliyor!” adlı denemesine “Taksim Gezi Parkı kaldırılıp yerine yapılacak Topçu Kışlası kent müzesi olsun mu?” sorusunu sorarak başlayan Akın, Taksim’de eskiden bulunan Topçu Kışlası’nın tarihi, kullanım alanları ve yıkılışı ile ilgili bilgiler verir. Zamanla işlevini kaybeden ve çevresindeki yapılaşma nedeniyle Taksim’in meydan olma özelliğini yitirmesi sebebiyle yıkılıp ağaçlandırılarak meydana dönüştürülen bu alana değil de Hyatt Regency Otelі’nin olduğu yere bir müze yapılabileceğini söyler. Otelin olduğu yer yerine Gezi Parkı’ndaki ağaçların kesilip parkın olduğu yere müze yapılmak istenmesini eleştirir:

“(…) Taksim bölgesinde bir müze kurma düşüncesi II. Abdülhamit döneminde de vardır, üstelik müze binası konusunda bir yarışma da açılmıştır. Mimar Vedat Tek’in birinciliği kazandığı ve günümüzde Hyatt Regency Otelі’nin bulunduğu alana yapılması düşünülen müze ne yazık ki, İstanbul’a kazandırılmamıştır. Taksim’e bir müze yapılacaksa, inşaat alanı Gezi Parkı değil, yüz yıl önce belirlenmiş olan yeridir. Efendim, orada beş yıldızlı bir otel mi var, dedi birileri... Haklısınız, bu ülkede yöneticilerin gücü ancak halkın parkını yıkmaya yetiyor!” (Akın, 2020, s. 226-227)

Örneklerden görülmektedir ki, Sunay Akın, modernleşme ile insanların kendi arzuları için, politik sebeplerle rant veya çıkar elde etmek için veya bilim adına deneyler yapmak için doğaya, hayvanlara zarar vermesini denemelerinde şiddetle eleştirmiştir. Akın, sokaklardaki sahipsiz hayvanlardan, zevk için avlanan kuşlardan, üzerinde deneyler yapılan hayvanlardan bahsederek sert eleştiriler getirir. Yarınlar güzel bir dünya bırakmak için bu dünyayı paylaştığımız canlılara sahip çıkmamız gerektiğini “değer” olarak aşlamış, ağaçlık ve ormanlık alanların da sebep ne olursa olsun korunması gerektiğini, politikaya âlet edilmemesi gerektiğini yaptığı eleştirilerle dile getirmiştir.

4. 1. 2. 3. 4. Yardımseverlik, Fedakârlık, Dayanışma, İyilik

Güncel Türkçe Sözlük'te (2023) yardım etmek, “kendi gücünü, imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak”; yardımseverlik ise “hayırseverlik” olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin herhangi bir karşılık beklemeden, içinden geldiği için ve diğer bireylere fayda sağlamak amacıyla yaptığı yardımlar oldukça önemlidir ve değeri de diğerlerinden fazladır. Toplumu oluşturan bireylerin yaşamlarında meydana gelen değişiklikler ortaya çıktığında dengeleyici bir nitelik taşır. Doğru biçimde yapıldığında ve süreklilik gösterdiğinde dirlik ve rahatlığın oluşmasını, devamını sağlayacaktır. Bireylerin toplum içindeki konumları, statüleri, meslekleri, inanç ve ahlak durumları göz önüne alındığında maddi ve manevi geniş bir çerçevede yardıma ihtiyaç duyma ve yardım etme gücünü barındırdıklarından söz edilebilir.

Fedakârlık etmek, *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023), “özverili davranmak”; fedakârlık yapmak (veya göstermek) “özverisini ortaya koymak”; fedakârlık ise “özveri” şeklinde açıklanmaktadır. Yardım etme potansiyeli olan bireylerde fedakâr olma ya da fedakârlık yapma düşüncesinin oluştuğunu söyleyebiliriz. Bireyler; desteğe ihtiyaç duyan, yardıma muhtaç bireylerin sorunlarının çözülmesinde ve huzurlu bir ortamın sağlanmasında sahip olduğu gücü kullanır ya da gücünün üstünde bir eyleme geçer. Fedakârlık gösteren bireylerin sosyal ilişkilerinde sağlamlık ve devamlılık görülür. Bu bireylere saygı duyular ve değer verilir.

Dayanışma, *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023) “dayanışmak işi, tesanüt”; dayanışmacılık ise *toplum bilimiaçısından* “bir topluluğun bütün bireyleri arasında bir dayanışma bulunmasını toplu durumda yaşamanın gereklerinden sayan ve bireycilikle ortaklaşacılık arasında yer alan öğreti, solidarizm” olarak açıklanır. Yardınlaşma ve fedakârlığın oldu yerde dayanışmanın da olacağını söylemek hata olmayacaktır. Genel çerçevede toplumu ilgilendiren hususlarda hep birlikte hareket etme, alınan kararları beraberce eyleme sokma dayanışma ile oluşur.

İyilik ise *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023) “karşılık beklenilmeden yapılan yardım, kayra, lütuf, kerem, ihsan, inayet” olarak tanımlanmaktadır. İyi olma düşüncesi bireylerin toplumda değer görmesini sağlayacak bir koşuldur. İyi olma düşüncesi, iyilik yapma isteği yardımlaşma, fedakârlık ve dayanışma gibi diğer değerlerin de bir araya olmasını sağlayan temel bir güçtür. İyiliğin yayıldığı toplumlarda bencillik, çıkarıcı düşünce gibi toplum düzenini olumsuz etkileyecek unsurlar azami düzeydedir.

Sunay Akın da eserlerinde pek çok denemesinde yardımlaşma, fedakârlık, dayanışma ve iyilik değerlerine yer vermiştir. Yazar, bilinçli bireyler olmamızın yanında duyarlı, iyiliksever olmamızı da ister. Eserlerinde pek çok tarihi olay üzerinden iyiliği ve yardımseverliği benimsemiş karakterlerin bu konularda yaptıklarından bahseder. Akın'ın eserleri incelendiğinde 17 denemede bu değerleri vurguladığı tespit edilmiştir. *İstanbul'un Nâzım Planı*'nda 1, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 1, *Onlar Hep Oradaydı*'da 1, *Kule Canbazı*'nda 1, *Bir Çift Ayakkabı*'da 3, *Geyikli Park*'ta 3, *Hayal Kahramanları*'nda 1, *Kalede 1 Başına*'da ise 6 tane yer alan değerden söz edilebilir.

İstanbul'un Nâzım Planı adlı kitabında yer alan “Lambalı Kadın” denemesinde imkânsızlıklar içinde gösterdiği çabayla hemşirelik mesleğinde bir yeniliğe imza atan Florance Hemşire’nin azmi, yardımseverliği, fedakârlığı, çalışkanlığı anlatılmaktadır. 1854 yılında Kırım Savaşı sırasında dönemim padişahı Abdülmecit Selimiye Kışlası’nı hastane olarak kullanılmak üzere İngilizlerin hizmetine verdiğini, Yaralı İngiliz askerlerine bakmak üzere 39 İngiliz hemşire İstanbul’a geldiğini, bunlardan birinin Florence Nightingale olduğunu anlatır ve onun fedakârlıklarını överek anlatır.

Hemşirelik mesleğinin temelini İstanbul’da atan Nightingale, İngiltere’ye döner. Sağlığı bozulmasına rağmen son nefesini verdiği 90 yaşına kadar hastane koşullarını düzeltmekle uğraşır. Yazar, Nightingale’in fedakârlığını şöyle ifade eder: “Sağlık alanında bir devrime tanık olan Selimiye Kışlası’nın 12 Eylül’de devrimcilere zindan olması ne acıdır!.. Gördüğü işkence ve aldığı darbeler sonrasında hücrelerde uzananlar bilsinler ki, o esnada alınlarında duydukları serin el, ıstırabın ve yenilgilerin ortasında bir devrim yaratan Florence Nightingale’in elidir!..” (Akın, 2019, s. 27)

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserindeki “Dumlupınar’daki Kemancı” adlı denemede yazar, 22 askerin kurtarılması için gösterilen çaba ve dayanışmaya dikkat çeker. Çanakkale Boğazı’nda Naboland adlı bir gemi Dumlupınar adlı denizaltıya çarpar ve denizaltı 81 askerle suların derinliklerine gömülür. Batan denizaltının battığı yerin tespit edilmesinden sonra 22 askere ulaşılır ve büyük bir çaba ve dayanışma ile bu sağ askerler kurtarılır. Tüm çabalara rağmen o dönemlerdeki teçhizat yetersizliği bu askerlerin çoğunun kurtarılamadan ölmelerine neden olur. Akın, denizaltıdan çıkarılan askerlerin kurtarılma anını şu ifadeleri ile anlatır: “(...) Denizciler arasındaki dayanışma, tüm zorluklara karşı, Dumlupınar denizaltısını kurtarma çalışmalarında bir kez daha gösterir kendisini. Sanatçıların kıskanacağı bir dayanışmadır bu (...)” (Akın, 2019, s. 25).

Yazar, *Onlar Hep Oradaydı* kitabındaki “Nâzım Hikmet ve Kadın Kalbi” adlı denemesinde organ bağışını vurgulamaktadır. Uzun Kurt adlı Kızılderili ile Nâzım Hikmet arasında bir bağ kurar ve her ikisinin de mezarlarının anavatanlarından uzakta, farklı ülkelerde olduğunu aktarır. Nâzım Hikmet, doktorunun masasında bir kavanozda duran Çabai Yanoş’a ait kalbi görüp etkilenir ve bunun üzerine şiir yazar. Akın, “Kavanozdaki Yürek” adlı şiir ile Nâzım Hikmet’in organ bağışının yapılmadığı bir dönemde bu konunun önemini kavradığını söyler. Nâzım’ın şiirinden etkilenen Hayat Aslı’nın kalp konulu bir tema ile oluşturduğu serginden de bahseder (Akın, 2020, s. 172).

Kule Canbazı eserinde dile getirdiği “Parmaklarını da Mile Yapmışlar” adlı denemede yapılan iyiliklerin insanlığa sağladığı faydaya dikkat çeker. Çiftçi Fleming çamura batan bir çocuğun hayatını kurtarır ve çocuğun babası Fleming’e minnet duyar. Lord Randolph, Fleming oğlunun hayatını kurtardığı için Fleming’in oğlunu kendi oğlunun okulunda okutmaya karar verir. Çiftçi Fleming’in oğlu büyüdüğünde ise ağır bir zatürreye yakalanır. Doktor olan Alexander Fleming bu kez zatürreye yakalanan lordun oğlunun penisilin sayesinde hayatını kurtaran kişidir.

Yoksulluktan doktora gidecek, ilaç alacak parası olmayan kadın; üç yaşındaki kızını çaresizlik içinde Kasımpaşa ve Beyoğlu arsındaki Çürüklük Mezarlığı’na her akşamüstü bırakır çünkü kızı raşitizm adlı kemik hastalığına yakalanmıştır ve komşuları kızın

iyileşmesi için onu akşam ezanı öncesi mezarlığa bırakmasını söyler. Mezarlıktan eve doğru yaptığı yürüyüşlerde karşılarına ne bir beyzade ne de iyi kalpli bir lord çıkar. Hasta kız kardeşinin ölümüne tanık olan erkek kardeş ise sokakta oyun oynamayı çok sever. Oyuncakları sigara kâğıdı kapları ve zımparalar olan çocuğun oyuncaklarına babası derslerine çalışması ve sureleri ezberlemesi için el koyar.

Çiftçi Fleming ve Doktor olan Alexander Fleming'in hayatını kurtardıkları çocuk Winston Churchill'dir. Zor şartlarda büyürken yokluk yüzünden kız kardeşini kaybeden çocuk ise Aziz Nesin'dir.

Yazar, Çiftçi Fleming'in yaptığı iyiliğin insanlığa oğlu Alexander Fleming aracılığı ile sunduğu hizmeti aşağıdaki ifadeleriyle şöyle dile getirir:

“Çiftçi Fleming, kendisinin yerinde kim olsa aynı şeyi yapacağını söyler. Tarlada çalıştığı bir gün, yakındaki bataklıktan bir ses duymuş ve koştuğunda beline kadar çamura gömülmüş bir çocuk görmüştü. Hiç düşünmeden bataklığa girmiş ve bin bir zorlukla da olsa çocuğu kurtarmıştı. İşte, karşısında duran, o çocuğun babasıdır. Fleming, insanlık görevini yaptığını ve bunun karşılığında maddi bir şeyi asla kabul etmeyeceğini söyler.

(...) Lord Randolph, masraflarını karşılamak üzere Fleming'in çocuğunu, hayatını kurtardığı kendi oğlunun okuluna göndermeyi teklif eder. Ülkenin en iyi okullarında okuyan çocuk doktor olur ve adını 1928 yılında penisilini bulan Alexander Fleming olarak yazdırır bilim tarihine!” (Akın, 2021, s. 131)

Bir Çift Ayakkabı'daki “Galata Köprüsü'ndeki Boyacı Sandıkları” adlı denemede yazar, Galata'daki engeli olan ayakkabı boyacılarına vurgu yapar. Galata Köprüsü üzerinden çeşitli ayakkabıların ve büyük ayaklı insanların anlatıldığı bir yazıdır. Ayakkabılar aracılığıyla İstanbul halkının çeşitliliği gözler önüne serilir. Sait Faik'in anlatımıyla çok uzun ve büyük ayakları olan Uzun Ömer hakkında bilgiler verir. Hamallık yapan büyük ayaklı Kürt Ali'ye değinir.

Yazıdaki dikkat çeken nokta ise Galata'daki ayakkabı boyacılarının engeli olan meslektaşlarına köprü'nün en işlek yerlerini tahsis etmesidir. Bu, o dönemde konulan bir kural ya da belediye tarafından alınan bir karar değildir. Sadece ayakkabı boyacılarının kendi aralarındaki iyi niyet ve dayanışmadır (bkz. Akın, 2020, s. 39).

Bir Çift Ayakkabı yapıtındaki “Siyah, 42 Numara...” adlı denemede yazar, 85 yaşındaki ve hasta olan Güllü Hanım'dan oğlu Yılmaz Güney'in ölümünün gizli tutulmasından bahseder. Güney'in düşünce suçundan yargılandığı zamanlarda bile fedakâr, iyi niyetli ve yardımsever olduğuna yer verir.

Yılmaz Güney, 21 Ocak 1974 tarihli mektupta, Fatoş'a hitaben, ihtiyaç ve yoksulluk içinde olduğunu anladığı bir kişi için bazı ricalarda bulunur. Elbiselerinden, uygun bulduğu bir pantolon, bir ceket, kırmızı boyunlu bir kazak ve bir çift ayakkabı gibi şeylerle birlikte yüz elli lirayı hemen aşağıdaki adrese göndermelerini ister. Adresi, Mustafa Turan, Amasya Cezaevi olarak belirtilir. Yılmaz Güney, insanlara yardım etmeyi ve zor günlerinde onların yanında olmayı sever. Sadece ayakkabı, elbise veya para göndermekle kalmaz, insanlar için her türlü fedakârlığı yapmaya hazır bir Adanalı delikanlıdır (bkz. Akın, 2020, s. 139).

Bir Çift Ayakkabı adlı eserinde yer verdiği “Benim Ayakkabıcılarım” denemesinde ise yazar, çocukluğunda babasının terzi dükkânının olduğu Kunduracılar Çarşısı'ndaki Atalar

Kundura'yı ve sahibinin oğlu olan arkadaşı İsmail'i anlatarak başlar. Yazısına eşi için benzer bir niteliği ve değeri olan İnci Kundura sahibi Nuri Kızıлтаş'ın iyiliklerini ve yaptığı yardımları anlatarak devam eder. Son olarak da hem ülkemizde hem de Avrupa'da tanınan ayakkabı tasarımcısı Muhsin Bilgehan'ın başarı hikâyesini anlatır. Muhsin Bey'e kan veren yakın arkadaşı ise Bülent Ecevit'tir.

Nuri Bey, her bayram öncesi mağazasından getirdiği birçok ayakkabı kutusunu evinin salonunda sergiler ve ziyaretine gelen yardıma muhtaç insanlara hediye olarak sunar. İstanbul'un bu yardımsever ayakkabıcısı, misafirleri ayakkabı seçerken eşiyle birlikte ilgilenir (Akın, 2020, s. 177-178). Akın, örnek olarak gösterdiği budavranış üzerinden değerlerini aşılır.

Çanakkale Savaşı'nda bacağı kopmak üzere olan ve bağırsakları dışarı çıkmış haldeki askerin oğlu olduğunu öğrenen doktorun hikâyesini anlatarak başladığı *Geyikli Park* kitabındaki "Doktor Madalyası" adlı yazısında Anzak ve Türk askerlerinin ölen askerleri defnetmek için bir süreliğine ateşkes verdiklerine değinir.

Roma'da bulunduğu sırada *London Times* adlı gazetede Türklerin askeri cerrah aradığı yazıyı okuyan Doktor Ryan, İstanbul'a gelir ve Rus harbinde Plevne savunmasında yaralı askerleri iyileştirmeye çalışır. Çanakkale Savaşı'nda da görev alan Doktor Ryan'ın Türkler için yaptıklarını duyan askerler büyük minnet duyar. Yazar, Doktor Ryan'ın fedakârlığını, yaptığı iyilikleri doktorun günlüğünden alıntı yaparak şu sözleriyle dile getirir:

"(...) Charles Snodgrass Ryan, yirmi yıl sonra anılarımı Türkçeye *Plevne'de Bir Avustralyalı* adıyla çevrilen kitabında yayımlar.

Doktor Ryan bu kitabında, Plevne'de dört süngünün ucuna takılı mumların ışığı altında yaptığı ameliyatlara, bir caminin içini dolduran cesetler arasında nasıl yaralı aradığını ve ateş hattında atıyla yaralı askerleri nasıl taşıdığını ve daha nice ilginç öyküleri anlatır. Bir bölüm okuyoruz:

'Geriye doğru yürürken Rus top mermilerinin başımın üstünden çığlıklarla geçtiğini duyuyordum. Bu yürüyüşümüz tabii pek yavaş oluyordu. Çünkü yürürken hem atı idare ediyor, hem de yaralıları attan düşürmemeye çalışıyordum.' Kırk yıl önce hayatlarını kurtarmak için kendi hayatını feda ettiği Türk askerlerinin cesetleri arasında Plevne'yi anlatan Doktor Ryan'ın gözleri dolar... Türk subaylar ve doktorlar öpmek için Doktor Ryan'ın ellerine yapışırlar!.. Sonra... Sonra herkes birbirine ateş etmek için yeniden siperlerine doğru yürür... Türkler bir ara geriye bakarlar... Doktor Ryan, göğsünde bir zamanlar hayatlarını kurtardığı insanlar için takılan madalyaların, yüreğinde ise yine aynı insanların cansız bedenleri arasında yürümenin ağırlığıyla iki bükülmüştür!" (Akın, 2020, s. 43-44)

Rembrandt'ın "Doktor Nicolas Tulp'un Anatomi Dersi" adlı tablosunda kilise tarafından afroz edilen ve silahlı soygun suçundan idam edilen Aris Kindt hakkında bilgi vererek başladığı *Geyikli Park*'taki "Cav" adlı denemesinde yazar, olimpiyatlara katılan Türklerin bisiklet yarışlarındaki durumları hakkında bilgi verir. Olimpiyatlara katılanlardan biri de Tophane Askeri Sanat Okulu'nda öğretmenlik yapan ve bisiklet tamiri dükkânı olan Cavit Cav'dır.

Cavit Cav, Türkiye'deki şampiyonlukları ve bisiklet ticareti ile yaptığı çocuk arabaları ve tekerlekli sandalyelerle ses getirir. Bisiklet fabrikası da açar. Tefecilerin eline düşen Cavit

Cav, iflas eder. Ankara'daki huzurevinde kalan Cav, organlarını kadavra olarak kullanılması için Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine bağışlar. Yazar, Cavit Cav'ın tıp fakültesinde okuyan öğrenciler için yaptığı fedakârlık ve iyiliği şu sözleriyle dile getirir:

“(…) 23 Nisan 1982’de, Prof. Dr. Necdet Menemenli ve İdari Müdür Yakup Türkoğlu’nun tanık olarak imzalarının bulunduğu tutanak şöyledir: ‘İlişikte fotokopisi bulunan dilekçemle Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına vücudumun organlarını bağışladığımı bildirmiştım. Buna göre gözlerimi AÜTF Göz Hastalıkları Bilim Dalına, böbreklerimi Üroloji Bilim Dalına, vücudumun diğer organlarını da Anatomi Bilim Dalına bağışlıyorum, kadavram dâhil olmak üzere. Amacım doktor olacak gençlere yardımcı olmaktır.’

Böylelikle Türkiye’de bir ilke daha imzasını atar Cavit Cav ve anatomi dersleri için bedenini bağışlar. Bu durumda cenazesi olamayacaktır Cav’ın. Onu da düşünür ve tutanağı şöyle noktalar: ‘Ayrıca sigortalıyım. Sigorta sicil numaram aşağıdadır. SSK’dan tarafıma ödenecek olan cenaze masraflarını da A.Ü. Tıp Fakültesine bağışlıyorum’” (Akın, 2020, s. 57-58).

Geyikli Park’ta yer verdiği “Berlin’de Hâkimler Var” adlı denemisinde yazar, Oscar Wilde’nin öyküsünde de geçen Sanssouci Sarayı’nın karşısındaki prens heykelinin ve kırlangıcın arasındaki dostluğa yer vererek prens ile kırlangıcın yoksul insanlara yaptıkları yardım üzerine kurgulanan *Mutlu Prens* öyküsünden de bahseder. Yazarın Oscar Wilde’nin *Mutlu Prens* öyküsü aracılığıyla yardımseverliğe vurgu yaptığı ifadeleri şöyledir:

“Oscar Wilde’ın öyküsünde, ünlü Sanssouci Sarayı’nda yaşayan mutlu prensin, öldükten sonra kentin meydanına dikilen heykelinin mutsuz oluşunun nedeni, konulduğu yerden evlerdeki yoksul insanları görüşüdür. Kırlangıç, kışın bastırmasına aldırmadan Mutlu Prens’e yardım eder ve onun isteğiyle heykelin kılıcında ve gözlerinde bulunan değerli taşları, üstündeki altın kaplamaları yoksullara taşır. Mısır’a gidemeyen kırlangıç, Mutlu Prens’in ayaklarının dibinde ölürken, heykelin perişan halini gören belediye başkanı da kaldırılmasını emreder” (Akın, 2020, s. 83).

Hayal Kahramanları’ndaki “Bak, Gökyüzüne Bak!” adlı denemede yazar, Temel Reis’in olağanüstü güçlere sahip ilk süper kahraman olduğundan ve özelliklerinden bahseder. Temel Reis Süperman’in de doğuşunun temellerini atan bir kahramandır. Kötülere karşı verdikleri amansız mücadele Her ikisinin de ortak özelliği olarak karşımıza çıkar. Yazar; Temel Reis’in dürüst, pes etmeyen, iyi kalpli, kötülüğe göğüs geren bir kahraman olduğunu şu sözleri ile dile getirir:

“Temel Reis, Amerika’da ‘Büyük Buhran’ olarak bilinen 1929 yılındaki ekonomik krizde doğar. (...) Ülkenin üstünde gezinen kara bulutların dağılmasında, işte bu eklerde boy gösteren Temel Reis’in de hatırı sayılır bir payı vardır. Segar’ın yarattığı bu ilk süper kahraman iyi kalplidir, dürüsttür, asla pes etmemektedir ve en önemlisi de kötülüğün karşısında her zaman bir çözüm olduğunun simgesidir” (Akın, 2019, s. 117).

Kalede 1 Başına yapıtında dile getirdiği “İlk Kaleci Kazağım” adlı denemede yazar, Yeşilköy’e taşınmasının ardından oradaki yan binada oturan arkadaşı ile takım kurmaya karar vermelerini ve forma sahibi olmak için gösterdikleri çabaları anlatılmaktadır. 1974’te İstanbulluların karşılarındaki çocukların hevesini kırmayacak kadar duyarlı, yardımsever ve aydın olduğunu şu sözleri ile ifade eder:

“Ertesi gün Eminönü’ne geçtik, gagası ve ayakları sarı, gövdesi beyaz martılarla arkadaş olsun diye, aynı renklere boyanan bir vapurla... (...) Çağaloğlu Yokuşu’nda, kapısından içeri girdiğim neredeyse her mağazadan cebim dolu çıktım. Bunu, portakal rengindeki kaleci kazağına sahip olmanın azmiyle başardığımı düşünüyorum. Çok sonra anladım ki, o yokuştaki mağazaların sahipleri kırtasiye, okul malzemesi ve kitap satıcılarıydı... Ve karşılarındaki forma almak isteyen çocukların hevesini kırmayacak kadar duyarlı, aydın insanlardı.

İstanbul, 1974 yılının yazında, futbol takımı kuran çocuklarına forma, şort, tozluk, top ve kaleci kazağı alan bir kentti... Ve bunu sadece iki günde başarmıştı...” (Akın, 2018, s. 3-4)

Kalede 1 Başına eserinde yer verdiği “Yaşar Kemal’e Açılan Kapı” adlı denemede yazar, Yaşar Kemal’in hayatına yer verir. Arzuhalcilik yaparak hayatını geçirmeye çalışan, boş kaldığında da hikâyeler yazan Kemal Sadık Gökçeli, Komünizmin propagandasını yapan bir partinin kurucularından olduğu ihbarı üzerine gözaltına alınır. Duruşma sonrasında kendisiyle görüşmek isteyen yargıç; onun buralarda hayatının tehlike altında olacağını, iyi bir kalemi olduğunu, eşinin “Bebek” adlı hikâyesini çok beğendiğini ve İstanbul’a gidip orada yeni bir hayat kurabileceğini söyler. Ankara’daki arkadaşı Abidin Dino’nun ve İstanbul’daki ailesinin yardımlarıyla Kemal Sadık, Yaşar Kemal’e dönüşecektir. Mehmet Feyzi Bora’nın Kemal Sadık’a yaptığı iyiliği ve iyimser yaklaşımını şu sözleri ile dile getirir:

“(…) Kemal Sadık, adliyeden çıkarken yanına gelen bir görevli, yargıcın kendisini odasında beklediğini söyler. Arzuhalciyi karşısına oturtan, kahve ikram eden yargıç, onun hayatını değiştirecek konuşmasını yapar: Sizi mahkûm edeyim diye çok baskı yapıldı bana. Çukurova’da kalmayın. Hemen İstanbul’a gidin. Orada, Yeni Camii’nin arkasında da arzuhalcilik yapar, hayatınızı kazanabilirsiniz. Sizi burada öldürecekler. Yazık olacak öldürülürseniz. ‘Bebek’ hikâyenizi ben de okudum, karım da okudu. Çok sevdik. O edebiyattan iyi anlar. Hatta merakından bugün sizi görmek için mahkemedeydi. Kadınların içinde. Ben fazla anlamam, ama Türkçeyi kullanma ustalığınıza hayran oldum. Bana söz verin, buralarda durmayacağınıza dair.

‘Bebek’, Kemal Sadık’ın ekmeğini kazandığı daktilosunda yazdığı öyküdür ve yayımlanmamıştır. (...) Hâkimin karısı belki de onun yeteneğini keşfeden ilk okurudur. Ama ne okur! Sevdği yazarı görmek için mahkemeye giden, kocasına suçlananın çok yetenekli bir yazar olduğunu, özgürlüğü verildiğinde edebiyatın en büyük kalemleri arasına gireceğini söyleyen bir okur. Ve düşüncelerinde yanılmayan!.. Kemal Sadık Gökçeli’yi bizler ‘Yaşar Kemal’ olarak tanırız...” (Akın, 2018, s. 23-24)

Akın, Ankara’daki Abidin Dino’nun Yaşar Kemal için yaptığı fedakârlığı ve yardımseverliği şu sözleri ile dile getirir:

“Önce Ankara’ya gider Yaşar Kemal, arkadaşı Abidin Dino’nun kapısını çalar. Dino, cebinde beş lira olduğunu görünce bir kese uzatır. Elli lira vardır kesenin içinde. İki arkadaş, otogara giderler birlikte. Abidin Dino İstanbul’a uğurladığı Yaşar Kemal’e şunu söyler vedalaşırken: ‘Sen oradan bana yetmiş beş kuruş versene.’ Anlar ki Yaşar Kemal, ceplerindekini kuruşu kuruşuna kendisine vermiştir Abidin Dino, eve dönecek parası dahi yoktur!

İstanbul’a gelince Sirkeci’deki Türk Oteli’ne yerleşir. (...) Otele vereceği parası kalmayınca yolunu tutar Gülhane Parkı’nın. (...) Adana’dan tanıdığı arkadaşı Abidin Dino’nun ağabeyi Arif Dino’dur beklediği. İstanbul’a doğru yola çıkmadan önce Adana’da konuştukları gibi Arif Dino, Yaşar Kemal’i *Cumhuriyet* gazetesinin sahibi

Nadir Nadi'yle tanıştıracak ve gazetede çalışması için takdim edecektir” (Akın, 2018, s. 24-25).

Kalede 1 Başına eserindeki “Bir Çizgide İki Kaleci” adlı denemede yazar, Sabri Dino’ya kalemini yöneltir. Abidin Dino’nun yeğeni olan Sabri Dino’nun futbol kariyerinde yaşadığı hüznü ve mutlu anıları anlatır ve Sabri’nin karakteri ile de örnek bir kaleci olarak adını tarihe yazdırdığını açıklar. Dizlerindeki hastalık nedeniyle futboldan uzaklaşan Sabri Dino iş adamı olur. Akın; herkesle kardeş gibi geçinen, yardım etmekten büyük zevk alan, kimseyle arasında en ufak bir ihtilaf olmayan, iyi niyetli, ailesine ve işine düşkün bir profesyonel olan Sabri Dino’nun doğruluğu, efendiliği ve dürüstlüğüyle kalplerde yer edindiğini şu sözleri ile dile getirir:

“(…) Beşiktaş Kulübü Başkanı Mehmet Üstünkaya şunları yazar, altın kalpli kalecinin ardından: Beşiktaş bir direğini kaybediyor. Hem de öyle bir direk ki, yıllarca siyah beyaz takımı ayakta tuttu. Bu nedenle şimdiden kara kara düşünmeye başladık. Sabri gibi kaleciler az bulunur. O örnek bir futbolcuydu. Herkesle kardeş gibi geçinir, yardım etmekten büyük zevk alırdı. Onunla bir gün olsun aramızda en ufak bir ihtilaf olmadı. Daima iyi niyetliydi. Ailesine düşkün bir profesyoneldi. Stada en erken gelir, en geç çıkardı. Başarısızlıklarda en çok üzülenlerden biriydi Sabri ” (Akın, 2018, s. 32-33).

Aynı eserindeki “Kalecinin Korkusu” adlı denemede Akın, edebiyatçıların ve tiyatrocuların oynadığı futbol maçını anlatmaktadır. Kaleciler ile ilgili izlenimlerine de yer verir. Haldun Taner’in “Ases” öyküsünde kaleciler ile ilgili yaptıkları fedakârlıkları anlattıkları şöyle aktarır:

“(…) Ekip içinde kaybolmaz. Sonra topu en yükseğe kaleciler vurur, çıkarırlar. Plonjon yapar, gol kurtarır, bu arada yaralanır, baygınlık geçirir, dikkati birkaç dakika üzerlerinde toplar, yürekleri hoplatır, sonra topallaya topallaya kalkar, kahramanca kalelerine geçer, başını yahut belini tuta tuta vazifesine fedakârca devam ederler” (Akın, 2018, s. 43).

Kalede 1 Başına’da kaleme aldığı “Lunapark Kalecisi” adlı denemede yazar, yıllarca oynadığı takımlarda büyük başarılar elde eden Kaleci Varol Ürkmez’in hayatını anlatmaktadır. Bir dönem Varol, kurtardığı şutlardan çok yaşadığı aşklarıyla konuşulmaya başlar. Borçları yüzünden icralık olan kaleci bir organizatörün teklifi üzerine panayırda tiyatro sahnesine çıkıp maçlarda yediği golleri, yaşadıklarını anlatan gösteri yapar. Varol Ürkmez, raylar arasında saatlerce yürüyüp trenlerden düşen kömürleri toplayıp babasına destek olur. Yazar, babaların hayatımızdaki gerçek kahramanlar olduğunu şu sözleri ile dile getirir:

“Türk futbolunun efsane isimlerinden Hakkı Yeten yine yapmıştır ‘Baba’lığını. Varol Ürkmez’in hayatındaki eksiklik, baba sıcaklığıdır zaten. O an yerden kalkması için uzatılan takım kaptanının değil de, Arifiye tren istasyonu yol çavuşu Hüseyin Ürkmez’in elidir sanki. Geçim derdindeki babasına yardımcı olmak için raylar arasında saatlerce yürüyüp, trenlerden düşen kömürleri topladığı elini uzatır Baba Hakkı’ya. Evine katkı sağlamak için her okul dönüşü kömür doldurduğu kovalarla bir akşam istasyona geldiğinde, kondüktör İsmail amcasından alır kara haberi: Bak oğlum, sana bir şey söyleyeceğim. Baban, biliyorsun hastaydı, az önce...

Ah, o babalar!.. *Yüz Ünlü Türk* kitabında resimleri, yaşam öyküleri olmasa da, hayatımızın gerçek kahramanları...” (Akın, 2018, s. 50-51)

Varol Ürkmez aşklarıyla daha fazla gündeme gelmeye başlar. Fatma Girik ve Varol büyük bir aşk yaşar. Yazar, Fatma Girik dördüncü sınıfa giderken kitap ve defterlerini alabilmek için ceketini satan fedakâr babası Hayri Bey'i şu sözleri ile anlatır:

“Kocamustafapaşa İlkokulunun kapısından çıkmış, Sultanahmet'te iki katlı, köhne bir eve doğru yürümektedir. İki katlı dediysek, evin sadece bir odasında otururlar. Ahşap evin her odası bir aileye kiralıktır. Dördüncü sınıfa yeni başlayan bir kız çocuğudur. Elindeki kâğıda baka baka yürürken babası çıkar karşısına: ‘Ne o?’ Okul için alınacak defter ve kitapların listesidir elinde tuttuğu, uzatır. Hayri Bey başını okşar kızının: ‘Tamam, ben akşama bunları alır gelirim.’

Merak eder Fatma, babasının cebinde para olmadığını çok iyi bildiği için, neyle alacak? Gizlice ardına takılır babasının. Bir köşeden öbür köşeye saklambaç oynaya oynaya babasının arkasından Kocamustafapaşa'daki İstanbul Sineması'nın önüne gelir. Hayri Bey ceketini çıkarır ve gelip geçenlere satmaya çalışır. Akşam kapıyı açtığı anda babası karşısındadır; ellerinde defter ve kitaplar vardır ama sırtında ceket yoktur!” (Akın, 2018, s. 51-52)

Kalede 1 Başına yapıtında yer verdiği “Cemal Süreya ve Masallardaki Cadı” adlı denemesinde yazar; hocası olan Cemal Süreya'nın hayatına yer verir. Süreya'nın ailesine, çocukluğunda yeteneğini ortaya çıkarmasını sağlayan ve katıldığı faaliyetlere, spordaki başarısına, kardeşleriyle olan ilişkilerine, göçtükleri şehirlere ve üvey annesinin kendisine ve kardeşlerine kötü davranmasına anlatır.

Yasak Bölgeler Kanunu ile binlerce insan göçe zorlanır. Yazar, Bilecik halkının ülkenin doğusundan sürgüne gönderilen insanlara misafirperver bir şekilde karşılamasını, onlara kol kanat germelerini şu sözleri ile dile getirir:

“Tren bir istasyonda durur: Bilecik. Yük vagonlarından indirilen insanlar bir cami avlusuna sığınır. O sırada, Bilecik halkı etraflarında toplanmaya başlar. Ve hep bir ağızdan ‘Defolun, sizi burada istemiyoruz’ diye bağırmaya başlarlar...

HAYIR! O çağdışı, barbar görüntüler günümüz haberlerine aittir! Bilecik halkı evlerinde yaptıkları sini sini baklava ve böreklerle karşılar, ülkenin doğusundan sürgüne gönderilen insanları... İncitici bir tek bakış yoktur Bilecik halkının gözlerinde. Tam tersi, akrabadan daha ileri olurlar, ürkek ve yorgun insanlar için” (Akın, 2018, s. 106).

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi Sunay Akın'ın denemelerinde yardımseverlik, fedakârlık, dayanışma ve iyilik gibi insani değerlere yer verdiği gözlemlenmektedir. Bu değerler, yazılarında sıkça vurgulanan ve ön plana çıkarılan temel unsurlar olarak sosyal değerlerde yer almaktadır. Sunay Akın'ın denemeleri, okuyucuya insanlıkla ilgili derin düşünceleri aktarırken aynı zamanda insan ilişkilerindeki öneminin altını çizer. Akın'ın bu değerlere vurgu yaparak insanları bir araya getirme ve iyilik üzerine düşünme konusunda teşvik ettiği görülmektedir. Denemeleri; insanların daha yardımsever, fedakâr ve dayanışma içinde bir toplum oluşturma yolunda ilham verici bir etki yaratmaktadır.

4. 1. 2. 3. 5. Kardeşlik, Dostluk ve Eşitlik

Kardeşlik *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023) “kardeş olma durumu, karındaşlık, uhuvvet”, “kardeş kadar yakın sayılan kimse, yakın dost”, “birlik, beraberlik” ifadeleriyle; dostluk kavramını ele aldığımızda ise “dost olma durumu”, “dostça davranış” şeklinde

tanımlanmaktadır. Bu açıklamalar doğrultusunda eşitlik ortamının sağlandığı yerde dostluk ve kardeşlik değerlerinin bir bütün olarak orta çıkacağı söylenebilir.

Eşitlik ise *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023) “iki veya daha çok şeyin eşit olması durumu, denklik, müsavilik, müsavat, muadelet”, “kanunlar yönünden insanlar arasında ayrım bulunmaması durumu”, toplum bilimi açısından ise “ bedensel, ruhsal başkalıkları ne olursa olsun, insanlar arasında toplumsal ve siyasi haklar yönünden ayrım bulunmaması durumu” şeklinde açıklanmaktadır. Eşitlik kavramından düşünce özgürlüğünün var olduğu toplumlarda ancak söz edilebilir. Ayrımcılığın yapılmadığı, sanatçıların ve bilim insanlarının düşüncelerinden dolayı ötekileştirilmediği bir ortamda eşitliğin sağlanabileceği açıktır.

Akın'ın eserleri ele alındığında pek çok denemesinde kardeşlik, dostluk ve eşitlik kavramlarına yer verdiği görülmektedir. Akın'ın hem ülkemizde hem de dünya üzerinde barış ve özgürlük ortamı sağlandığında, eşitlik içinde bir düzen oluşturulduğunda insanların birbiriyle toplumsal ve siyasal açıdan kardeşçe ve dostça bir yaşam sürebileceğini vurgular.

Akın'ın eserlerindeki 5 denemesinde eşitlik, dostluk ve kardeşlik değerlerini aşıladığı tespit edilmiştir. *İstanbul'un Nâzım Planı*'nda 1, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 2, *Kırdığımız Oyuncaklar*'da 1, *Hayal Kahramanları*'nda 1 tane değer vardır.

Akın, büyüyünce postacı olmak isteyen Nâzım Hikmet ile başladığı *İstanbul'un Nâzım Planı* eserindeki “Mektubunu Vermezler” adlı yazısında Şilili Şair Neruda'nın bir postacı ile kurduğu dostluğu anlatmaktadır. Nâzım Hikmet ve Neruda'yı bu yazıda yan yana getiren özellik ise faşist siyasetçilerin devrimci olarak nitelendirdiği bu sanatçılara düşüncelerinden dolayı uyguladığı baskıdır.

Yazıda Neruda ve postacının şairler ve şiir üzerine yaptıkları konuşma onların dostluğunun başlangıcı olacaktır. Neruda'ya kendisi gibi şair olmak istediğini söyleyen postacıya kendi şiiri üzerinden verdiği metaforlarla nasıl şiir yazabileceğini anlatır: “Dizelerden etkilenen postacının ‘Sizin sözcüklerinizle sallanan bir gemi gibi duydum kendimi’ sözü üzerine gülümser Neruda: ‘İşte bir metafor yaptın...’ Ve böylelikle güzel bir dostluk başlar, Şilili şair Pablo Neruda ile postacı Mario Jimenez arasında!..” (Akın, 2019, s. 72)

Postacı ve Nedura arasında geçen bu konuşma Neruda'nın ölümüne kadar devam edecek bir dostluğun başlangıcıdır. Yazar için dostluk önemlidir ve bu yazısında aşlamak istediği bir değer olarak karşımıza çıkar.

Önce Çocuklar ve Kadınlar yapıtındaki “1000'inci Dalış” adlı denemede Salah Bırsel ile cümlelerine başlayan Akın, denizaltılardan ve ilk denizaltıcılardan bahseder. Denizlerin yazarlarda uyandırdığı izlenimlere de yer verir. Jules Verne'nin *Denizler Altında 20.000 Fersah* adlı eserinden alıntılar yaparak yeryüzünde insanların bulamadığı özgürlük ve bağımsızlığı suyun altında bulabileceğine değinir. Yazar uygarlığın dostluk ve eşitlikten geçtiğini Salâh Bırsel'in *Halley Kimi Kurtarır*'da, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın *Kuyruklu Yıldız Altında Bir Evlenme* adlı romanının alıntılarla şöyle aktarır: “İnsanlar neden şimdiye değin insanlığın kurtuluş ve mutluluğunun sırf dostluk ve eşitlikte olduğu gereğini anlamayarak varlıklarını güven altına almayı birbirlerine karşı düşmanlıkta,

savaşta, kan dökmekte görmek gibi yanlış bir yolda gitmişler. Uygarlığın, ilerleme ve olgunlaşma düşüncesinin amacı birbirini öldürmeye çalışmak mıdır?” (Akın, 2019, s. 16)

Önce Çocuklar ve Kadınlar kitabında yer verdiği “Yükü Umut Olan Vapur!..” adlı denemede Akın, Mustafa Kemal’in 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun’a gitmesini sağlayan Bandırma Vapuru’nun ve vapurun tecrübeli, iyi kalpli kaptanı İsmail Hakkı Durusu’nun hikâyesini anlatır. Akın, Mustafa Kemal ve Bandırma yolcularını sömürüye, mandacılığa karşı olan; yüreklerinde bağımsız ve demokratik ülkenin kurulacağını hayaliyle var olan kişiler olarak anlatır. Kardeşliği, eşitliği savunan gençleri Can Yücel’in şiiri ile aktarır (bkz. Akın, 2019, s. 157).

Akın, *Kırdığımız Oyuncaklar* yapıtındaki “Züleyha’nın Elindeki Oyuncak” adlı denemesinde buharlı gemilerle ülkemize gelen gezginlerin yazdığı yazılar arasında sadece Andersen’in bir oyuncaktan bahsettiğini dile getirmektedir. 1841 yılında Andersen’i İstanbul’a taşıyan geminin küpeştesinde Züleyha adlı 6 yaşındaki bir kız çocuğu ile kurduğu ahabplığa dikkat çeken yazar, bu dostluğun başlangıcının ise bir oyuncak olduğunu ifade eder. Bu oyuncak, her iki kulağının arkasında minicik birer kuş bulunan at biçimindeki bir su testisidir. Türk çocuklarının yabancılarla ya da tanımadıkları kişilerle muhatap olmamaları konusunda tembihlendiği bir dönemde Andersen’in Züleyha ile bir oyuncak vasıtasıyla kurmuş olduğu “dostluk” bir sosyal değer olarak karşımıza çıkmaktadır (Akın, 2021, s. 7).

Louvre Müzesi’nden Mona Lisa’nın çalınmasını anlatarak başladığı *Hayal Kahramanları* kitabındaki “Mona Lisa’nın Şöhreti” adlı denemesinde yazar, Mona Lisa’nın diğer adının Jakond olduğundan bahseder. Nâzım Hikmet’in Moskova’da çok yakın arkadaşı olan Si-Ya-U, Paris’teyken bir gün Mona Lisa’yı görmek için Louvre’a gider. Ülkesine döndüğünde idam edilen Si-Ya-U’nun üzüntüsü ve Mona Lisa’nın çalınması Nâzım’a “Jokond ile Si-Ya-U” adlı şiir kitabını yazdırır. Akın, Nâzım Hikmet’in adına şiir kitabı yazdığı Çinli arkadaşı Emi Siao’nun arasındaki dostluğu şöyle dile getirir:

“Nâzım Hikmet’in şiirinde Jokond, her gün kendisini ziyaret eden Si-Ya-U’nun sınırdışı edildiğini öğrenince, bir gece yarısı müzenin penceresinden kaçır ve Çin’e gider. Sevgilisinin, gözleri önünde başının kesildiğini gören Jokond’un yüzündeki tebessüm o an kaybolur ve Jokond ‘bir kavganın dev kadını’ olur. Şiirin sonunda da Jokond ateşe atılır.

Nâzım Hikmet’i 1951’de Viyana’da katıldığı Dünya Barış Kongresi’nde büyük bir sürpriz beklemektedir. Başını kesilerek öldürüldüğünü sandığı ve o acıyla ‘Jokond ile Si-Ya-U’ adlı kitabını yazdığı Çinli arkadaşı Emi Siao tam karşısında durmaktadır!” (Akın, 2019, s. 88)

Yukarıda verdiğimiz örneklerden görüldüğü kadarıyla Sunay Akın’ın denemelerinde kardeşlik, dostluk ve eşitlik gibi değerlere özel bir önem vermektedir. Akın, insanların birbirleriyle kardeşçe ve dostça ilişkiler kurması gerektiğini, toplumda eşitlik ve adaletin sağlanması için çaba gösterilmesi gerektiğini aktarmaktadır. Denemelerinde, bu değerlere vurgu yaparak insanları birlik ve beraberlik içinde yaşamaya teşvik etmektedir. Sunay Akın’ın denemelerinin rolü; insanların arasındaki bağları güçlendirme, birlikte yaşama

bilincini geliştirme ve eşitlikçi bir toplum idealiyle ilgili düşünceleri aktarma konusunda oldukça büyüktür.

4. 1. 2. 3. 6. Emeğe Saygı, Çalışkanlık ve Başarı

Emek; *Güncel Türkçe Sözlük*'te “bir işin yapılması için harcanan beden ve kafa gücü, mesai, zahmet”, “uzun ve yorucu, özenli çalışma” toplum bilimine göre ise “insanın bilinçli olarak belli bir amaca ulaşmak için giriştiği hem doğal ve toplumsal çerçevesini hem de kendisini değiştiren çalışma süreci” olarak ifade edilmektedir. Tanımdan yola çıktığımızda emek ve emekçiliğin toplumdaki değişikliği sağlamada önemli bir rol üstlendiği söylenebilir. Bu değişim ortaya çıkmasında çalışma sürecinin ve bu sürecin sonunda ortaya çıkacak başarının geldiği açıktır. Akın'ın emek ve emekçilere büyük önem verdiğini, onların haklarını savunduğunu ve daha iyi koşullarda ve ücretlerde çalışmalarını için siyasi kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla haklarının iyileştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda çalışkanlık ve başarının emeğin ortaya konmasında bir lokomotif özelliğini barındırdığı ortaya çıkar.

Akın'ın eserlerindeki 7 denemesinde emeğe saygı, çalışkanlık ve başarı değerlerine yer verdiği görülmektedir. *İstanbul'un Nâzım Planı*'nda 1, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 1, *Kule Canbazı*'nda 1, *Bir Çift Ayakkabı*'da 1, *Geyikli Park*'ta 1, *Kalede 1 Başına*'da 1 tane değer bulunmuştur.

İstanbul'un Nâzım Planı eserinde yer verdiği “Anahtar Kimin Elinde?” adlı düzyazısında Akın, Agatha Christie'nin ölümünden önce kaybolduğu 10 gün hakkındaki gizemin peşine düşer. Bu gizemi aydınlatacak olan bir anahtardır. Anahtar, Agatha Christie'nin 1926-1932 yılları arasında birçok kez gittiği İstanbul'daki Pera Palas Otel'i'nin 411 numaralı odasındadır. Büyük bir gündem oluşturan bu anahtar otel çalışanlarının yaklaşık bir yıl sürdürdüğü grev yüzünden Christie'nin eserinden film yapmak isteyen şirkete ulaştırılamaz.

Yazara göre otel çalışanları olan emekçiler güzel günlerin habercisidir ve Agatha Christie'nin kalıcı olan eserleri gibi onların emeklerinin de geleceği kuracağına işaret etmiştir. Böylece Pera Palas'ın gizemli odasının anahtarlarını bulan otel çalışanları gibi emekçilerin geleceğin yükünü üstlenen kişiler olduklarına değindiği ifadeleri şöyledir: “Pera Palas'ın, Agatha Christie'nin kaldığı 411 numaralı odasında bulunan paslı anahtarın nereyi açtığı bilinmiyor... Ama emekçilerin ellerindeki anahtarla güzel günlerin kapısını açacağı gerçeği asla pas tutmuyor!” (Akın, 2019, s. 36)

İstanbul'un Nâzım Planı 'nda geçen “Rakı Şişesindeki Şair” adlı denemede Sunay Akın, Ziya Osman Saba'nın Galatasaray Lisesinde eğitim aldığı yıllardan yola çıkarak edebiyat öğretmeni olan Fazıl Ahmet Aykaç'ın yergi şiirlerinden bahseder. Cahit Sıtkı Tarancı da Saba'nın öğrencilik yıllarındaki halini yönelik betimlemeleriyle yazıda kendine yer bulur. Yazıya ismini veren yani rakı şişesinin etiketindeki şair Aytaç'tır. Milletvekilliği yapan Aytaç, toplumsal konulara duyarlıdır ve şiirleri üzerinden eleştirilerini yapar. Yazar, emek ve çalışma değerleri üzerinden şu cümleleri kurar:

“İşçileri ‘hoş yalanlarla’ avutan politikacıların kapısını ‘boş planlarla’ değil, ‘emek’ sözcüğünün altında birleşerek çalmak gerekir... Ve ‘çilingir sofrası’na dönen yazımızın sonunda Metin Eloğlu'nun rakı için yazdığı şiirle hesap isteyelim:

Bu zıkkımın yanında

Arnavutciğeri ister bir
Çiroz salatası ister, iki
Cacık ister üç
Adalet müsavat hürriyet demeye
Sadece yürek ister” (Akın, 2019, s. 99).

Yazısının sonunda verdiği mesaj ile hürriyeti, adaleti savunmak için cesaretli ve kararlı olunması gerektiğini de söyler. Aydın kesimin bunu sanatıyla, yazılarıyla dile getirmesi toplumda oluşan aksaklıkların düzelmesi açısından önemli bir değerin oluşmasına vesile olacaktır.

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserindeki “Kürek Mahkûmu Şair” adlı denemede Akın, forsa olmanın idam cezasından sonra verilen en ağır ceza olduğunu ifade eder ve kürek mahkûmlarının yaşadıkları zulmü anlatır. Forsa olan ve adını tarihe yazdıranlardan bahseden yazar; düşüncelerinden dolayı yargılanan, ceza olarak forsa olan kişiler hakkında ve yaşadıkları ile ilgili izlenimleri dile getirir. Nâzım da bir forsa muamelesi görür.

Yazar, Voltaire’nin *Kandid* adlı eseri aracılığı ile emeğin yüceliğini ve mutluluğun çalışmaktan geçtiğini şöyle ifade eder: “Kitabın sonunda İstanbul’da tanıştığı bir dervişin ‘Çalışma bizden üç büyük eksikliği, can sıkıntısını, kötü alışkanlıkları ve yoksulluğu uzaklaştırır’ sözlerinden etkilenen Kandid, emeğin yüceliğine inanır ve mutluluğu çalışmakta bulur” (Akın, 2019, s. 138).

Akın, düşüncelerinden dolayı kürek mahkûmları gibi cezalandırılan Nâzım Hikmet’in yaşadıklarını ise şu sözleri ile anlatır: “(...)Emeğin yüceliğine inandığı için yaşantısının büyük bir bölümü dört duvar arasında geçecek olan ve o gün ilk cezasını alan şairin adı Nâzım Hikmet’tir!..” (Akın, 2019, s. 138)

Kule Canbazı yapıtındaki “Ne Sihirdir Ne Keramet...” adlı denemede yazar, sihirbazlara yer verir. Harry Keller’in Sihirbaz Harris Hughes tarafından bir köpek sayesinde işe alınmasına, Robert Houdin’in nasıl sihirbaz olduğuna ve soyadının nereden geldiğine, Harry Houdini’nin sihirbazlık hikâyesine ve ölüm nedenine yer verir. Siegfried Fischbacher ve Roy Horn’un tanışmasına ve ünlü ikili sihirbaz haline gelmelerine, David Copperfield’in sihirbazlık konusunda antika eşya toplamasına ve müze kurmasına değinir. Yazara göre sihirbazlık mesleğinin marifeti; çok çalışmadan, büyük birikimlerden, emekten ve akıl işinden gelir:

“Sihir yoksa sihirbazların marifetindeki sır nedir? Öyleyse kalkın, bir başka ünlü sihirbaz, David Copperfield’in yanına gidelim. Pek çok insan Copperfield’in sihirbazlık konusunda antika eşya ve kitap topladığını ve bunlardan bir müze kurduğunu bilmez. Koleksiyonda, Sihirbaz Whyman’ın Abraham Lincoln’un elinden geçirmeyi başardığı bozuk paralardan, Houdini’nin eşyaları ve ses kayıtlarının olduğu tek plağa kadar binlerce eşya, doküman bulunuyor. Bu muhteşem birikimi görenler, sihirbazlık mesleğinin nasıl yoğun bir çalışma gerektirdiğini, bir emek işi olduğunu oracıkta kavrarlar” (Akın, 2021, s. 153).

Bir Çift Ayakkabı eserinde kaleme aldığı “Şıpıtık... Şıpıtık...” ya da “Şıpıdak... Şıpıdak...” adlı denemede yazar; Sahrayıcedit Mezarlığı’nda yatan eğitim bakanlığı yapmış, pozitif bilimin yaygınlaşmasında başrolü oynamış Mehmet Münif Paşa ve *İstanbul Ansiklopedisi*’ni

hazırlayan Yazar Reşat Ekrem Koç isimli iki entelektüele yer verir. Bu şahsiyetlerin kültürümüze sunduğu destekten bahseder. Koç’un hazırladığı ansiklopedideki ayakkabılarla ilgili ifadelerini, Salah Birsal’ın şiirindeki ifadelerle özdeşleştirir. Yazarın Mehmet Münif Paşa’nın yaptıklarını, çalışkanlığını ve başarılarını dile getirdiği ifadeleri şöyledir:

“(…) 1862 yılında, modern pedagojiye dair ilk denemeyi kaleme almasının yanı sıra, kütüphanelerin yönetimiyle ilgili ilk resmi talimatnameyi hazırlayan ve İstanbul’da bir devlet kütüphanesi açma fikrini ilk ortaya atan da odur. İstanbul’da bir dans okulu açma düşüncesi ilk kime aittir diye sorsam, hiç tereddüt etmeden Mehmet Münif yanıtını vermelisiniz. Osmanlı alfabesinde okumayı kolaylaştırıcı ve harflerin yanlış okunmasını önleyici değişiklikler yapılmasını gündeme getiren Mehmet Münif, bir kadın hakları savunucusu olarak görücü usulü evlenmenin sakıncalarını da büyük bir yüreklilikle 1800’lü yılların ikinci yarısında dile getirmiştir. Mehmet Münif, dönemin en saygın bilim dergilerinden biri olan Mecmua-i Fünun’u çıkaran ve ekonomi-politik kavramını topluma ilk öğreten aydındır. Haliç’in kıyısında açılan Miniatürk düşüncesini 19. yüzyılda Minyatür Osmanlı Devleti Parkı projesiyle ilk ortaya atan da odur. Voltaire, Bossuet ve Jean-Jacques Rousseau gibi yazarların eserlerini çeviren, şiirler de yazan Mehmet Münif, ülkesinin aydınlanması için yaptıklarını anlatmaya elinizde tuttuğunuz bu kitabın tüm sayfalarının yetmeyeceği büyük bir entelektüeldir (...)” (Akın, 2020, s. 45-46).

Geyikli Park kitabındaki “Ahtapotun Başına Gelenler” adlı denemesinde Akın, Vikinglerin tasarladığı İstanbul’daki kayıkları andıran ince ve uzun yelkenlilerle okyanusun fırtınalı dalgalarında Kolomb’dan 500 yıl kadar önce Kuzey Amerika’ya gitmeyi başardığını anlatır. Vikinglerin Akdeniz’de ve Avrupa nehirleri aracılığıyla Karadeniz ve Hazar Denizi’ne ulaşarak ticaret yaptıklarından bahseder. Vikingler de iki kadirgayı İstanbul’da Haliç’teki zincirlerin üzerinden geçirip kaçmaya çalışır. Akın, Vikinglerin gemicilikteki başarısını şu sözleriyle dile getirir:

“Vikingler, okyanusun fırtınalı dalgalarında devrilmeden yol alan, İstanbul’daki kayıkları andıran ince ve uzun yelkenliler yaptılar. Kuzey Avrupa’nın sert iklim koşullarında bir uygarlık oluşturan Vikingler, Kolomb’dan yaklaşık beş yüz yıl önce Kuzey Amerika’ya ulaşmayı başardılar. Saldırgan, barbar insanlar olarak gösterildiler ama yolculuklarının çoğu yeni ticaret yolları açmak içindi” (Akın, 2020, s. 159).

Kalede 1 Başına kitabındaki “Ankaragücü: 0 - Amerigo: 7” adlı denemesinde yazar, çocukluğundaki her anı kitap okuyarak geçiren ve bu durumun ailesini endişelendirdiği çocuğun karnesinde gördüğü 7 kırık yüzünden evinden kaçma hikâyesini anlatır. Çocuk, Hemingway hayranıdır. Otobüse binip kaçıp gittiği yer Eskişehir’dir. Buraya gördüğünde kendini Hemingway’in *İhtiyar Adam ve Deniz* romanında yer alan kasabada zanneder. Balık tutmayı öğrenmeye çalıştığı, geceleri kaldığı tekneden yıldızları izlediği, bol bol kitap okuduğu kasabada iki ay kalır. Ailesine yaptığı bu kötülüğün vicdan azabı, onu tekrar Ankara’ya götürür. Ailesine karşı oluşturduğu bu mahcubiyeti ancak karnesindeki kötü notları düzelterek başaracağına inanır. Bu çocuk, Zülfü Livaneli’dir. Yazar, Zülfü Livaneli’nin ailesine karşı duyduğu sorumluluğu şu sözleri ile dile getirir: “Yemek sırasında tek söz edilmese de iki ay boyunca ailesine yaşattığı korkuyu üç kardeşinin gözlerinden okur... Kendisine verilen bu sessiz cezanın yaşattığı suçluluk duygusundan kurtulmanın bir tek yolu olduğunu düşünür, çok çalışmak ve sınavlarda, yedi zayıf dersten geçmek...” (Akın, 2018, s. 93)

Örneklerde de görüldüğü gibi Sunay Akın'ın denemelerinde geçen emeğe saygı, çalışkanlık ve başarı gibi değerler; insanların yaşamlarında önemli bir yer tutmaktadır. Akın, emeğin değerini vurgulayarak insanları çalışkanlıkla hareket etmeye teşvik etmektedir. Çalışma azmi ve gayretiyle hedeflerine ulaşmanın önemini anlatırken, başarıyı elde etmek için emek sarf etmenin gerekliliğini aktarmaktadır. Denemelerinde, emek veren bireylerin takdir edilmesi gerektiğini ve bu değerlerin toplumun temelini oluşturduğunu öne çıkarır. Sunay Akın'ın eserleri; emeğe saygı duymanın, çalışkanlıkla hedeflere ilerlemenin ve başarıyı yakalamanın önemine dikkat çekerek okuyucularını bu değerler etrafında birleştirmektedir.

4. 1. 2. 3. 7. Mutluluk, Saygı, Minnettarlık, Vicdan, Erdem

Güncel Türkçe Sözlük'e (2023) baktığımızda mutluluğu “bütün özlemlere eksiksiz ve sürekli olarak ulaşılmaktan duyulan kıvanç durumu, mut, ongunluk, kut, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik” şeklinde açıklandığını görmekteyiz.

Saygı ise “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram” ve “başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” olarak açıklanır.

Minnettarlık, “minnettar olma durumu, şükran”; vicdan, “kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç” ifadeleriyle tanımlanmaktadır.

Vicdan “kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan güç”tür.

Erdemin tanımı ise “ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, fazilet” ve felsefeye göre “insanın ruhsal olgunluğu” şeklindedir.

Akın, eserlerinde evrensel değerleri aşılama gayesinde olduğu için mutluluk, saygı, minnettarlık, vicdan ve erdemli olma gibi değerlere de yer vermiştir. Akın'ın eserleri incelendiğinde 4 denemede mutluluk, saygı, minnettarlık, vicdan ve erdem değeri tespit edilmiştir. *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 1, *Kule Canbazı*'nda 1, *Tuncay Terzioğlu*'nde 1, *Geyikli Park*'ta 1 tane değer bulunmuştur.

Önce Çocuklar ve Kadınlar yapıtındaki “Uzay Gemisinden Nuh'un Gemisi'ne” adlı denemesinde yazar, Nuh'un Gemisi'nin gizemi ile ilgili düşüncelerini yazar. Puşkin'den Amerigo Vespuçi'ye, Sir James Bryce'e pek çok kişi Ağrı Dağı'nda olduğu düşünülen geminin kalıntılarını bulmaya, onunla ilgili izlenimlerini aktarmaya çalışmıştır. En ilginç kişi ise Amerikalı Astronot James Irvin'dir. Akın'ın Ay'a adım atan bu bilim adamının Türkiye'nin doğusuna gelip Nuh'un Gemisi'nin izini sürmesi dikkatini çeker ve bu gerçeğin peşine düşer.

Akın, James Irvin'in neden Ay'dan döner dönmez Yüksek Uçuşlar Vakfı'nı kurup Türkiye'ye gelerek Ağrı Dağı'na gitmesini babasıyla geçen çocukluk günlerini aramasına bağlar (bkz. Akın, 2019, s. 5). Çünkü James'in çocukluğunda babasının elinden tutarak pazar günleri gittiği Nuh'un Gemisi şeklinde inşa edilmiş bir kilisede sıcak ve mutluluk dolu çocukluk anıları saklıdır.

Kule Canbazı eserinde yer verdiği “Musa Baran’a Sunduğum Oyuncak!..” adlı denemede yazar, topluma hizmet sunan aydın insanlara duyduğu minnete yer verir. Yazısına çocukluğunda babasının abisine ve kendisine İstanbul’dan satın aldığı kovboy silahı ile oynadığı oyunları ve çocukluğundaki Kızılderililere karşı bakış açısını anlatarak başlar. Bir oyun ve oyuncak araştırmacısı olan Musa Baran’ın fikirlerine, yaşadığı köye yer vererek devam eder. Musa Baran’ın mezarının bulunduğu İzmir’in Bademler köyünü ve mezarlığını ziyaret eden Akın, şaşkınlığını var edecek pek çok mezar taşı ve yazısı ile karşılaşır. Sanata değer veren ve ilgi duyan Bademler köyü mensuplarının mezar taşlarına tiyatro oyununda oynadıkları karakterlerin adları yazılıdır. *Susuz Yaz* filminin çekildiği Bademler köyü mensupları da bu filmin çekimlerinde oynar. Yazar, Arkeolog Musa Baran’a duyduğu minnettarlığı dile getirdiği ifadeleri şöyledir:

“(…) 2003 yılının 14 Ocak günü dünyadan ayrılan Musa Baran’ın köy mezarlığındaki kabrini ziyarete giderken, bir gemi yaptım kâğıttan. ‘Çocuk oyunları ve oyuncaklar üzerine araştırmalar bu biliminsanın mezarına bir çiçekten yapan çok, oyuncak yakıştır!’ diye düşündüm. Kâğıttan bir uçak, gemi ya da fırıldakla gidin Musa Baran’ın yanına. Tahtadan, çamurdan yapacağınız bir oyuncak da olabilir ama mutlaka ellerinizden çıkan bir oyuncak olsun. Ben, bu düşüncemin bir geleneğe dönüşmesini dileyerek bıraktım kâğıt gemimi, ‘Musa Baran’ adlı okyanusa...” (Akın, 2021, s. 118)

Yazar, Musa Baran’ın mezar taşında yazan ifadelerden insanların inançlarına saygı duyulması gerektiğini şu ifadeleri ile dile getirir:

“İzmir’e bağlı Bademler köyüne gittiğinizde mezarlığı ziyaret etmeden ayrılmayın sakın. Bir Alevi köyü olan Bademler’in camisi olmadığı gibi, mezarlığındaki taşlarda da dua dilenilmediğini göreceksiniz. Siz, içinizden gelirse dua edebilirsiniz ama bilin ki, mezarlarda yatan insanlardan hiçbiri sizi buna zorlamıyor, ‘Ruhuna Fatiha’ diye bir anımsatmada bulunmuyor. Örneğin Musa Baran’ın mezar taşında şu yazılıdır: ‘Dostlara merhaba, çocuklara selam olsun’” (Akın, 2021, s. 118-120).

İstiklal Marşı’nı yazan Mehmet Akif Ersoy’un çocukları ve torunlarının hazin ve yoksulluk içindeki yaşamına yer verdiği *Tuncay Terzioğlu*’ndeki “Dersimiz İstiklal” adlı denemesinde Akın, İstiklal Savaşı Gazisi Veysel Turan’ın yüz yedi yaşındayken ölümünden ve son İstiklal Gazisi Yakup Satar’dan da bahseder. Kastamonu’daki ortaokulda okuyan, İstiklal Marşı yarışmasına gönderdiği şiiri beğenilen ve bu sayede birbirinden güzel şiirler yazan Rıfat Ilgaz’a da yer verir. Yazar, Mehmet Akif Ersoy’un vicdanlı ve erdemli biri olduğunu şu sözleri ile dile getirir: “İşte sizlere, ‘İstiklal Marşı’ için devletin verdiği para ödülünü almayan, ticarete alet olmasın diye de ‘İstiklal Marşı’nı kitabına almayan Mehmet Akif Ersoy’un bizlere bıraktığı çocuklarının yaşamlarından birkaç dakika!” (Akın, 2020, s. 120)

Yazar, İstiklal Savaşı Gazisi Yakup Satar’ın ölümü ile ilgili haberin son haber olarak verilmesini eleştirdiği düşüncelerini ve İstiklal Marşı’nın Rıfat Ilgaz’ın sanat hayatındaki yerini ve minnetle anılmaları gerektiğini dile getirir (Akın, 2020, s. 120-121).

Tolstoy’un çocukluğunu anlattığı ilk kitabında bir Türk’e ait portreden bahsettiği bilgisi ile *Geyikli Park* eserinde yer verdiği “Aslı Burada” adlı denemesine başlayan yazar, güzel sanatların heykel bölümünü kazanması için oğluna modellik yapan ve ona çok değer veren Ahmet Önal’dan bahseder. Ahmet Bey’in çok istediği hayali oğlunun heykelinin meydanları

süslemesidir. Diyarbakırlı olan Ahmet Bey'in oğlunun kendisini yaptığı heykeli bir gün Diyarbakır'daki bir parka konur. Ahmet Bey aslında Ahmet Arif'tir. Yazar, Ahmet Bey'in oğlunun doğumuyla duyduğu mutluluğu ifade ettiği sözlerini şöyle aktarır: “Yaşamımda en büyük sevinci baba olduğum gün duydum. İnanır mısınız, tam iki yıl oğlumun nüfus cüzdanını cebimde taşıdım. Cebimdeki sanki dünyanın en zengin cüzdanıydı. Oğlum olmuştu. Oğlum, dünyanın en güzel güvercini, dünyanın en güçlü silahı” (Akın, 2020, s. 136).

Yukarıdaki alıntılardan anlaşılacağı gibi Sunay Akın'ın denemelerinde işlediği mutluluk, saygı, minnettarlık, vicdan ve erdem gibi değerler; insanların iç dünyalarını zenginleştiren ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan unsurlardır. Akın, bu değerlere vurgu yaparak okuyucularını daha derin bir anlayışla yaşama ve insan ilişkilerine yaklaşmaya teşvik etmektedir. Sunay Akın'ın denemeleri; bu değerlerin önemini anlatarak okuyucularını daha anlamlı, sevgi dolu ve insani ilişkilerin öne çıktığı bir hayata yönlendirmektedir.

4. 1. 2. 3. 8. Savaş Karşıtlığı ve Barış

Barış, *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023) “uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam” ve “savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar” olarak açıklanmaktadır. Akın; barışın topluma huzur getireceği, mutlu insanların kardeşçe bir arada yaşayacağı inancındadır. Eserlerinde yer alan pek çok denemesinde barışın önemini vurgulamaktadır. Savaşa karşı olduğunu ve barış ortamının sağlanmasına dikkat çeken yazar, savaşın etkisinin yayıldığı ve özgürlüklerin kısıtlandığı durumları eleştirir. Kapitalizmin savaşların çıkmasında etkili olduğunu düşünen Akın, NATO gibi savaşı çağrıştıran kuruluşlardan da bahseder. Barış ile özgürlük ve kardeşliği de ilişkilendirdiği örnekleri yazılarında görülür.

Akın'ın eserleri incelendiğinde 14 denemesinde savaş karşıtlığı ve barış üzerinden değerlerini aşıladığı tespit edilmiştir. *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 1, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 1, *İstanbul'da Bir Zürafa*'da 1, *Tuncay Terzioğlu*'nde 4, *Kule Canbazı*'nda 1, *Geyikli Park*'ta ise 6 tane değer bulunmaktadır.

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserindeki “Işık Dostluğu” adlı denemesinde yazar, barış kavramına vurgu yapar. Yazıya kibrit ve kibrit kutularının onda uyandırdığı izlenimleri paylaşarak başlar. Diyarbakır'a yolu düştüğünde (1998) bir masanın üzerinde gördüğü kibrit kutusu dikkatini çekmesiyle yazısının devam eder. Kibrit kutusunun üzerinde “Barış” yazar. Ayrıca “Çocuklardan uzak tutunuz” yazısı da vardır. Oysaki Diyarbakır'da köyleri yakılan çocuklar yoldan geçen arabaların camlarını silmeye çalışarak para kazanma çabalarındadırlar. Yazarın masanın üzerinde gördüğü bir kibrit kutusunun köyleri yanan çocukları çağrıştırmasıyla “barış” üzerine sözleri ise şöyledir:

“1998 yılının Mayıs ayında Diyarbakır'a düşmüştü yolum. Bir kibrit kutusu görmüştüm masanın birinde. Üstünde ‘Çocuklardan uzak tutunuz’ uyarısı vardı. Öyle ya, çocukların kibrit kutularıyla oynamaları tehlikeli olabilir. Ama ne gariptir ki, köyleri yakılan çocukların, köşe başlarındaki kırmızı ışıklarda, ellerindeki bez parçalarıyla otomobillerin camlarına çarparak ölen böcek ve kelebek leşlerini silerek, ekmek parası kazanmak uğruna kanat çırpıtlıkları bu kentte, kibrit kutusunun üstünde kocaman harflerle şu yazıyordu: BARIŞ...” (Akın, 2019, s. 206)

Önce Çocuklar ve Kadınlar yapıtında yer verdiği “Öğlen Namazını Müteakip” adlı denemede yazar, Daniel Defoe'nin *Robinson Crusoe* adlı ses getiren romanı ile Robert Louis Stevenson'un *Define Adası* adlı romanının yazılış serüvenini anlatmaktadır. Her iki yazarın da hayat hikâyelerine, onları etkileyen ya da yönlendiren olaylara değinen Akın; aynı zamanda iki eserin benzer yönlerini ortaya koyar. Altan Armutak'ın da *Define Adası*'nı okuduğunu ve bu kitap ile Stevenson'un diğer eserlerini nasıl hayatının merkezine yerleştirdiğini de anlatır.

Akın, eşitliğin özel mülkiyetle geleceğini düşünen ve eğitimin emeğe saygıyla olması gerektiğine inanan Jean-Jacques Rousseau'nun *Robinson Crusoe* ile ilgili izlenimleri aktarır ve kitaptan alıntı yaparak kılıcın tırpan olarak kullanılmasını barış ile ilişkilendirerek şöyle ifade eder:

“Defoe'nun roman kahramanı, Selkirk gibi kendi rızasıyla ıssız adaya bırakılmaz. O, gemisinin batması sonucu yüzererek ulaşır adaya. Orada da, barış içinde yaşamaya başlar. Öyle ki, insan öldürmek için üretilen kılıcı bile tırpan yerine kullanmaya başlar. Kılıcın amacından çok farklı bir şekilde kullanımına tanık olduktan sonra, oturup iyice düşünmek kalır, biz okurlara!.. Yanıt arayacağımız soru şudur: Barış, iki savaş arası olarak anılmaktan ne zaman kurtulacak?” (Akın, 2019, s. 179)

Yazar; barış ortamının nasıl sağlanacağını şu sözleriyle aktarır:

“(…) Silahların emek araçlarına dönüştüğü, emeğin saygınlık kazandığı bir dünyada barış gerçek yerini bulacaktır. Sorun, tüm dünya Robinson'un adasına dönüşünce çözülecektir. Robinson Crusoe'daki şu sözlerin değerini anlamadıkça sürüp gidecektir savaşlar: Bu sırada bulduğum geminin marangoz sandığı benim için bir hazine değerindeydi” (Akın, 2019, s. 179).

Akın, San Marco Meydanı ile izlenimlerini şiirlerine aktaran şairlere yer verdiği *İstanbul'da Bir Zürafa*'da geçen “Güvercin Guruldaması” adlı denemesinde bu anlatıyı güvercinler üzerinden kurgular. Güvercinler olup biteni gören ve onlara tanık olan kuşlardır. Özgürlük için sömürüye karşı mücadele eden ve kaybolan çocukların annelerine, özlemlerine değinir. Akın, Cemal Süreya'nın *Üvercinka* adlı ilk şiir kitabından bahsederek İkinci Yeni ve güvercinin arasındaki bağdan barış ve aşkı çağrıştırdığını şu sözleri ile ifade eder:

“Melih Cevdet Anday'ın ‘Pencerede kopan alkış’ diye tanımladığı bu kuşa Cemal Süreya'nın ilk şiir kitabının adında da rastlarız: Üvercinka.

Cemal Süreya, güvercin kanadını kısaltarak elde eder Üvercinka'yı. Barışı ve aşkı çağrıştıran bu kitap adının şair tarafından tercih edilmesinin nedeni kelimeyi zorlayan bir şiir anlayışını benimsemesidir. Kitabın yayımlanışından yıllar sonra kendisiyle yapılan bir röportajda şunları söyler Cemal Süreya: ‘İkinci Yeni bir güvercin curnatasıdır’” (Akın, 2020, s. 108).

Tuncay Terzioğlu'nde bulunan “Su'daki Us” adlı denemede yazar, suyun önemini vurgulamaktadır. Anne karnında suda büyüyen insanoğlunun topraktan değil de sudan geldiğini anlatarak başladığı yazısında suyun insanların yaşamındaki yerini açıklar. Suyu evcilleştirip musluklardan akıtmanın ise akıl olduğunu söyler. Yazar; suyun bilim, barış, güzellik ve adalet kavramları üzerindeki etkisini şu sözleriyle aktarır:

“Su barıştır!.. ‘Su içene yılan bile dokunmaz’ sözü, hoşgörü anayasasının ilk maddesidir herhalde. Bütün mahkemelerde gözler su üstüne bakar. Sonuçta ne de olsa, gerçeklerin çıkacağı yer su üstüdür!..

Güzellik, barış, adalet... Bu kavramlarda suyun saygınlığını görürüz. Bir de ‘su katılmamış olmak’ diye bir değer koymuşuz orta yere. Özünden bir şey kaybetmemiş olmayı anlatmak için kullandığımız bu deyimde su olumsuzlanır. Aziz Nesin şu sözleriyle toplumsal kirlenmeyi, çöküşü ne de ustaca anlatmıştır: ‘Yaptığımız en güzel şey ayrandır. Onu da yoğurda su katarak yapıyoruz!’” (Akın, 2020, s. 48-49)

Kapitalizmin etkisiyle Yugoslavya’nın dağılması ve yaşanan savaşıardan kaçan Balkan göçmenlerinin İstanbul’da çalgıcılık yaptığını anlattığı *Tuncay Terziohanesi*’nde yer verdiği “Müzik Şövalyeleri” adlı denemesinde yazar, barışa dikkat çeker. Barış, Makedon Şair Koco Racin ile özdeşleştirir ve onun için düzenlenen şairlerin katıldığı bir Balkanlar’daki gecede yer alır. Koco Racin ise sevgilisine kavuşamadan öldürülen bir devrimcidir. Yazarın Turgay Fişekçi’nin “Beyaz Kiraz Likörü” adlı şiiri ile savaş karşıtlığını dile getirdiği ifadeleri şöyledir:

“‘Bu sonuncu’ dedi
İtalyan Lokantası’nın beyaz önlüklü
Yaşlı garsonu, ‘seneye yok!’
Öyle bir andı,
Herkesin mutlu olduğu
Dalmıştım şişenin sonunda
Bitmesini istemediğim şarabın kızılıllığına
Pek de anlayamadık, gözümüz bir onda
Bir önümüzdeki tiramisularda...
‘Beyaz kiraz likörü’ dedi,
‘yalnızca Yugoslavya’da yapılırdı,
serin dağlı kirazlar ülkesinde.
Savaş başladığından beri artık gelmiyor” (Akın, 2020, s. 108).

Yazarın Balkan halklarının aradığı “barış”ın, bir şair ve emekçi olan Racin’in avuçlarında olduğunu dile getirdiği düşünceleri ise şöyledir: “(...)Yaptığım konuşmada, gün boyu çömlek kasmağında çalıştığı için büyük olan ellerine dikkat çekmiştim Racin’in... Balkan halklarının aradığı ‘barış’ın, bir şair ve emekçi olan Racin’in avuçlarında olduğunu söylemiştim...” (Akın, 2020, s. 109)

Tuncay Terziohanesi eserinde yer verdiği “Barış’ı Çok Özlüyorum!..” adlı denemede yazar; Barış Manço’nun çocukluğuna, sanatına, müzikteki üslubuna ve şarkılarındaki farklılığa değinir. Barış Manço’nun öldüğü gün Abdi İpekçi’nin öldürölüşünün yirminci yıl dönümüdür. Abdi İpekçi adına verilen bir “barış” ödölü de vardır. Yazarın Barış Manço’yu barış ile ilişkilendirdiği ifadeleri şöyledir:

“Barış Manço’nun 1 Şubat 1999 tarihinde ölmesi son derece anlamlıdır. Çünkü o gün Mehmet Ali Ağca’nın gazeteci Abdi İpekçi’yi öldürölüşünün 20. yıldönümüdür... Şu rastlantıya bakın ki, Abdi İpekçi adına konulan bir ‘Barış’ ödölü vardır!

7’den 77’ye herkesin sevgisini kazanmış nadir sanatçılardan biri olan Barış Manço’yu, bir gün bu ülkede Kitap Kurtları Vadisi filminin çekilmesi umuduyla bir şarkısındaki şu sözölle analım: ‘Silahla mertlik olmaz Osman!..’” (Akın, 2020, s. 126)

Tuncay Terzioğlu yapıtındaki “Hey Gidi Kazım Koyuncu!..” adlı denemede yazar, Kâzım Koyuncu'nun Çernobil'den etkilenerek radyasyon yüzünden ölmesini anlatmaktadır. Kazım, Karadeniz'in insanlığa sunduğu önemli bir sanatçıdır. Siyasetçilerin gereken önlemleri almaması Karadeniz'de pek çok insanın radyasyondan etkilenmesine neden olur. Koyuncunun cenazesine binlerce insan katılır. Cenazedeki bir Hopalının sözleri ile Nâzım ve Koyuncu arasında barış, özgürlük ve kardeşlik adına bir bağ kurar:

“Hopalı'nın sözleri bir şimşek gibi çaktı beynimde!.. Kâzım şanslıydı!.. Nâzım Hikmet çok sevdiği memleketinden uzaklarda yatıyordu. Biz ise, koca şair gibi özgürlükten, barıştan, kardeşlikten yana olan kardeşimizin üstünü doğduğu topraklarla örtüyor, Anadolu'da bir köy mezarlığına gömüyorduk!

Kâzım Koyuncu'yu son yolculuğunda yalnız bırakmayan binlerce insanı görünce şu sözün doğruluğuna bir kez daha inandım: Doğum insanları eşitler. Ölüm seçkinleri ortaya çıkarır” (Akın, 2020, s. 129).

Kule Canbazı kitabında yer bulan “Daktilonun İç Cebindeki Şair” adlı denemede yazar, Pablo Neruda ve Nâzım Hikmet'in kurdukları dostluk ve aldıkları barış ödülü üzerinden NATO güçlerini eleştirir. Okuma oranının düşük olduğu, anlatım için resimler kullanılan Temuco'da doğan Pablo Neruda, Neruda ismini Çek Şair Neruda'dan alır ve onu takma isim olarak kullanır. Prag'a gittiğinde şaire olan minnettarlığını göstermek için heykeline bir çiçek bırakır. Nâzım Hikmet, Neruda ile tanışmayı çok isteyenlerden biridir. Neruda 1971'de Nobel Edebiyat Ödülü'nü alır. Nâzım, 22 Kasım 1950'de Varşova'da yapılan Dünya Barış Kongresi'nin ikincisine davetlidir. Cezaevinde olduğu için kongreye katılamaz. Nâzım Hikmet, Pablo Neruda, Pablo Picasso, Paul Robeson ve Wanda Jakubowska'ya kongrede barış ödülü verilir. Neruda, Nâzım'ın ödülünü 1951'de Moskova'da bir araya geldiklerinde kendisine verir. Yazar, barış ve özgürlükler için mücadele eden Nâzım Hikmet'e verilen ödülün bulunduğu yer ile NATO üyelerinin Irak'taki savaş ile ilgili toplantı yaptığı yerin yan yana olmasından oluşan tezatlığı şu sözleri ile anlatır: “O Barış Ödülü, İstanbul'da, 2004 yılının yaz aylarında yapılan zirveden dolayı “NATO Vadisi” ilan edilen, girişin çıkışın yasaklandığı, eli silahlı binlerce insanın Irak halkına ölüm yağdıranları koruduğu yasaklı bölgenin hemen yanındaki Sıraselviler Caddesi'nde bulunan Nâzım Hikmet Vakfı'nda sergilenmektedir!” (Akın, 2021, s. 40)

Geyikli Park'taki “Çanakkale Savaşı'nda Bir Çocuk” adlı denemede yazar, Ağabeyi İsmail'i Çanakkale Savaşı'nda şehit veren ve savaş sonrasında Çanakkale'den İzmir'e ve Edremit'e göç etmek zorunda kalan Sebahattin Ali'ye yer verir. Ali'nin babası da Çanakkale Savaşı'nda subaydır. Yazar, sekiz yaşındaki bir çocuk gözünden Çanakkale Savaşı'nı şu sözleriyle aktarır:

“Düşman hemen hemen her zaman şehri bombardıman ediyordu ve biz bu esnada bin korkuyla civar köylere kaçıyor, on gün kadar kaldıktan sonra bombardıman biraz sükûnet buluyor, biz de dönüyorduk. Bazen yalımızda otururken karşımızda duran gemilere bombardıman başlıyor, gemiler kaçmak isterlerken etraflarına düşen mermiler beyaz birer minare gibi su sütunları yükseltiyordu. Bazen bu mermilerden biri bir gemiye gelir, o zaman canını kurtarmak için çırpınan, eline geçen şeylere sarılan bir insan kalabalığı suların üstünde görülürdü” (Akın, 2020, s. 23-24).

Aynı eserindeki “Nusrat’ın Mayınına Çarpan Titanic” adlı denemede yazar, Marmaris’ten düşman askerinin denize döşediği mayınların taşınmasına ve Çanakkale’de savaşın seyrini değiştirmesine dikkat çeker. Çanakkale Gazisi Hafız Hilmi Coşkun’un sol elindeki yara savaş hatırasıdır. Çocukluğunda dedesinin elinden korkan torunu Savaş Karakuş büyüdüğünde Çanakkale Savaşı’nı araştırıp belgelendirecek ve belgesel hazırlayacaktır. Tefik Rıza Bey ise günlüklerinde Çanakkale Boğazı’nda batan gemileri Titanic’e benzetir. Fransız gemisinin, Alman gemilerinin denizaltılarına yardımda bulunmasını önlemek için Marmaris sularına döşediği mayınlar oradan İstanbul’a taşınır. İstanbul’dan ise Çanakkale’ye gönderilir. Denize döşenen Marmaris’ten getirilen mayınlar İstanbul’un işgal edilmesini engeller. Yazar, Tefik Rıza Bey’in günlüklerinden alıntı yaparak Çanakkale Savaşı’nı şu sözleriyle aktarır:

“Saat 13.35: Allahım bu ne böyle? Bir gemi ateş alıyor. Batıyor. İki mermi isabet etti. Ufak bir patlama. Diğer yüzlercesinin arasında fark edilmiyor. Gemi mayına çarpıyor. Titanic’in buzdağlarına çarpması misali, 1.600 tonluk koskoca gemi sulara gömülüyor. Önce burnu batıyor. Sonra kış kısmı su yüzüne çıkıyor ve suya gömülüyor.

Tefik Rıza Bey’in, Titanic’in batışına benzettiği işgal gemilerinin çarptığı mayınların ilginç öyküsü, Marmaris’in sularında gizlidir...” (Akin, 2020, s. 30-31)

Osmanlı Dönemi’nden itibaren cüzamlı hastalar ile ilgili bakış açısını anlatarak başladığı *Geyikli Park* kitabındaki “Cüzamlıların Beklediği Kutsal Işık” adlı denemede Akin, 1958 yılında İstanbul Tıp Fakültesi öğrencisi olan, cüzamlı hastalarla Bakırköy Akıl Hastanesinde staj yaptığı sırada karşılaşılan Türkan Saylan’dan bahseder. Bu hastalığın tedavisini geliştirmek ve bu hasta insanların acılarını dindirmek için yaptığı çalışmalara ve araştırmalara yer verir. Yazar, Türkan Saylan’ın barışa işaret ettiği sözlerini şöyle aktarır:

“İçimizdeki bu olumsuz duyguları yenebilir, çocuklarımızı birazcık savaş karşıtı ve eşitliğe inanmış olarak yetiştirebilir miyiz acaba? Yoksa bu acımasız rekabet dünyasında, ayakta kalabilmeleri için acımasız olmalarını mı öğütleyeceğiz hâlâ? Oysa dünyada herkese yer var, paylaşmasını bilebilirsek ve yetinebilirsek barış içinde yaşayabiliriz!” (Akin, 2020, s. 144)

Geyikli Park eserinde bulunan “Guernica’daki Atın Kalçası” adlı denemesine yazar, II. Dünya Savaşı’nda Nazilerin peşine düştüğü tablolardan birinin de Gustave Courbet’in Dünyanın Kökeni adlı tablosu olduğu bilgisini vererek başlar. Bunun sebebi tabloda kadın cinsel organının bulunuyor olmasıdır. Paris’te dönemin Osmanlı diplomatlarından olan Halil Şerif Paşa da Dünyanın Kökeni adlı tablonun ilk sahibidir. Babasının tüm mirasının tablo satın alarak kullanan Şerif Paşa, borçlarını kapatmak için bir müzeyi dolduracak 100 civarındaki koleksiyonunu müzayedede 3 günde satar. Dünyanın Kökeni tablosu d’Orsay müzesine bağışlanana kadar hep perdenin arkasında saklı durur. II. Dünya Savaşı denince akla ilk gelen tablolardan biri de Picasso’nun Guernica adlı eseridir. Bu tablonun bir kopyası New York Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi salonunun girişinde asılıdır. 5 Şubat 2003 tarihinde Colin Powell bu salonda Irak’a yönelik savaş propagandası yaparken mavi bir örtü ile Guernica’nın üstü örtülür. Yazar, savaş karşıtlığının anlatıldığı bir tablonun olduğu yerde savaş propagandasının yapıldığını şu sözleriyle eleştirir:

“Picasso’nun ünlü Guernica tablosunun bir kopyası da, New York’taki Birleşmiş Milletler binasında, Güvenlik Konseyi Salonu’nun girişinde asılıdır. 5 Şubat 2003

tarihinde Colin Powell, bu salonda Irak’a yönelik savaş propagandası içeren bir konuşma yaparken, Guernica’nın üstü büyük, mavi bir kumaşla örtülür...

Tablodaki atın kalçasının konuşmacıların başlarının tam üstünde yer almasından dolayı, örtünme isteğinin televizyoncular tarafından geldiği söylene de, kimi diplomatlar basına Guernica’nın kapatılması kararının Bush hükümeti tarafından geldiğini açıklar!” (Akın, 2020, s. 181)

Geyikli Park kitabında geçen “Fareler ve Ülkeler” denemesine yazar; Saddam’ın Kuveyt’e ordularını saldırdığı 1990 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, ABD ile görüşerek kimyasal silah yapımında kullanılan metil bromür satın aldığı bilgisıyla başlar. Bu kimyasal maddeden satın almasının sebebi Savarona adlı gemideki binlerce fareyi öldürmektir. Uzakdoğu sularında seyreden Ertuğrul Fırkateyni’nin de başı farelerle beladadır. Denenen unlu alçı yönteminin başarısız olması sonrası Çinlilerin tavsiyesi uygulanır. Yazar, savaş karşıtlığı düşüncesini fareleri kendi aralarında birbirine kırdırmak ile ABD’nin Ortadoğu halkları üzerinde oynamaya başladığı senaryoyla ilişkilendirerek şöyle ifade eder: “Fareleri kendi aralarında birbirine kırdırmak, aslında devlet onayı sayesinde zehirli gazın getirildiği yıllarda, Amerika’nın mazlum Ortadoğu halkları üzerinde oynamaya başladığı senaryodan başka bir şey değildir!” (Akın, 2020, s. 190)

Geyikli Park’taki “Laiklik Sarası” adlı denemesinde yazar, Türk-Japon ilişkilerinin tarihçesi üzerinden II. Dünya Savaşı öncesi bir denge politikası oluşturmayı ve yürütmeyi planlayan Mustafa Kemal Atatürk’ün Rusya ve Japonya ile kurduğu ilişkilere dikkat çeker. Yenilenmesine destek verilmesine rağmen Tokyo Büyükelçisi Hüsrev Gerede’nin Tokyo Cami’nin açılışına katılmamasının laiklik düşüncesi ile ilgili olmadığını gerekçeleriyle açıklar. Türkiye’nin II. Dünya Savaşı esnasındaki barışçıl tutumu şöyle ifade eder:

“II. Abdülhamit’in yürüttüğü bu denge politikasının Cumhuriyet döneminde de sahne aldığını görürüz. 1931’de Japon Kwantung ordusunun hükümetin onayı olmaksızın Mançurya’da Rusya ve Çin’e ait bölgeleri işgal etmesi ve Japonya’nın protestoların artması üzerine Dünya Barışı’nı sağlamak amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti’nden çekilmesi, 1936’da Çin-Japon Savaşı’nın başlaması, aynı yıl Japonya’nın Nazi Almanyası’yla Anti-komintern Paktı’nı imzalaması gibi İkinci Dünya Savaşı’nın öncü kırılmalarının yaşandığı 1938’de, Türkiye Cumhuriyeti’nin yapımına katkıda bulunduğu Tokyo Camii’nin açılışına katılmasını beklemek, yıllardır yürütülen akıllı politikaları bilmeyen ‘tarihçi’ âcizliğine düşmekten başka bir şey değildir. Dünyada bir akıl tutulması yaşanılıp, milyonlarca insanın katledileceği bir savaş öncesinde ve kıyımların sürdüğü yıllarda kanlı fotoğraflara girmemek, Türkiye’nin başarılı dış politikalarının eseridir” (Akın, 2020, s. 247-248).

Görülüyor ki Sunay Akın’ın denemelerinde işlediği savaş karşıtlığı ve barış değerleri, insanlık tarihindeki en önemli meselelerden biridir. Akın, savaşın yıkıcı etkilerini göstererek barışın ve uzlaşmanın önemini anlatmaktadır. Denemelerinde savaşın acılarını, kayıplarını ve insanlık için getirdiği tehlikeleri dile getirir. Barışın insanların birlikte yaşaması, farklılıklara saygı duyması ve olaylara anlayışla yaklaşması gereken bir değer olduğunu da vurgular. Sunay Akın’ın denemeleri, savaşın felaketlerini gözler önüne sererek okuyucuları savaş karşıtlığına yönlendirirken, barışın umut ve iyilik dolu bir geleceğin anahtarı olduğunu hatırlatmaktadır.

4. 1. 2. 3. 9. Cesaret

Cesaret; *Güncel Türkçe Sözlük*'te (2023) “güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven”, “yürekliklik, yiğitlik, yürek ve göz pekliği”, “cüret” ve “atılğanlık” gibi çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Akın'da eserlerinde geçen denemelerde cesaret ve cesur olma gibi değerleri aşıladığı görülmektedir. Akın, eserlerinde korkusuzca zorluklarla mücadele eden, yanlışlıklara hayatı pahasına tepki gösteren ve bu olumsuzlukları düzeltme çabasında ona insanların yaptıkları üzerinden değerlerini aşılamaktadır.

Akın'ın eserlerindeki 6 denemesinde cesaret ve cesurca davranma üzerinden değerlerini aşıladığı tespit edilmiştir. *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 1, *Tuncay Terzioğlu*'nda 1, *Bir Çift Ayakkabı*'da 1, *Kalede 1 Başına*'da 3 tane değer vardır.

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserinde yer verdiği “Titanic'in Kız Kardeşi” adlı denemede Akın, Titanic'in batışından önce yazılan *Futility* adlı kitabın konusundan bahseder. Kitap, 1898 yılında yayımlanır ve Titan adlı bir geminin batışını anlatır. Kitapta geçen olay Titanic'in batışına benzerdir.

Britannic adlı bir gemiye de değinen yazar ve bu gemide hemşire olan Jessop'un hikâyesine yer verir. Yazara göre bu gemi Titanic'in kız kardeşidir ama Titanic gibi batışıyla ünlenmez. Jessop güçlü bir kadın olarak I. Dünya Savaşı'nda yaralananlara yardım etmek için bu gemide çalışan cesur bir hemşiredir. Akın, Britannic adlı gemideki Hemşire Jessop'un cesaretiyle oluşunu şu sözleriyle ifade eder:

“Girdabın filikayı yutacağını anlayan hemşire denize atlar tereddüt etmeden. Parçalanmış filikadan kopan bir tahtanın başına çarpmasıyla da kendinden geçer. Ama bir el onu yakalayarak suyun üstüne çeker. Hemşire Jessop başında çarpmanın hasarıyla, denizden uzak durmayı tercih ederek uzun yıllar yaşar! (...)” (Akın, 2019, s. 109-110)

Tuncay Terzioğlu eserinde geçen “İstanbul Boğazı'nı Atla Geçmek!..” adlı denemesinde Akın, Nâzım Bey'in Balkan Savaşı sırasında Alman subayın yönettiği, eğittiği bir birliğin Boğaz'ın karşısına bir bilgiyi götürmesi gerektiği sırada atı ile Boğaz'ın sularına atlayıp karşı kıyıya nasıl yüzdüğünü anlatmaktadır. Görev sorumluluğu gelişmiş Nâzım Bey'in cesaretini ve yaratıcılığını şöyle dile getirir:

“Gözünüzü benden ayırmayın, diyor Nâzım Bey denize sürer atını!.. Süvari de, atı da Boğaz'ın soğuk sularında yüzmeye başlarlar... Nâzım Bey atının yanından ayrılmadan, şaşkın bakışlar altında birbiri ardına sıralar kulaçlarını... Küçük su kıyısına çıktıklarında, Rumeli Hisarı önündeki arkadaşları atlarını şaha kaldırarak selamlarlar onu!..” (Akın, 2020, s. 181)

Bir Çift Ayakkabı kitabında kaleme aldığı “Bir Palyaçonun Ayakkabıları” adlı denemede yazar, İngiliz Casus Lawrens'a karşı Medine'yi güçlü bir şekilde ve kahramanca savunan Fahrettin Paşa'dan bahsederek başladığı yazıda İngilizlerin teslimiyetten sonra yemeğe davet ettiği Türk askerlerine değinir. Savunmada ortaya koydukları cesurca mücadeleyi dile getirerek değerlerini aşılar (Akın, 2020, s. 115).

Kalede 1 Başına eserindeki “Bir Kaleden Öbür Kaleye Uçmak!” adlı denemede yazar, milli mücadelede pilotların gösterdiği fedakârlığa, cesarete ve Büyük Taarruz öncesi yapılan hazırlıkları gizli tutmak amacıyla oynanan futbol maçına dikkat çeker. İşgal güçlerinin Yeşilköy'deki uçakları Maltepe'ye taşıtmasının ardından Vecihi Hürkuş ile arkadaşlarının

Mustafa Kemal'in direnişine katılmak için ölümleri pahasına uçakları uçurmaya çalışır (Akın, 2018, s. 15).

Kalede 1 Başına yapıtında bulunan ““H” ve “P” Harflerinden Kurulan Kaleler” adlı denemede yazar, ülkenin bütünlüğünün sağlanmasında büyük mücadele veren Niyazi Bey’e dikkat çeker. Resmini Niyazi Bey’in ülkenin bütünlüğünü, meclisin varlığını devam ettirmek için II. Abdülhamit’e karşı mücadele vermiş bir vatanseverdir. Niyazi Bey’i Türk inkılap tarihinde mermerden bir heykel olarak ifade eden Yazar Sadri Sema’ya göre Niyazi Bey bir kahramandır. Akın, Yazar Sadri Sema’nın düşüncelerini şöyle aktarır:

“Kahraman Niyazi isteseydi, istediği kadar yükseklerle uçamaz mıydı? Öteki beriki gibi şöhret basamaklarına, ikbal merdivenlerine ayağını bile uzatmadı. Kolağası Niyazi kaldı. Türk inkılabı tarihinde mermerden heykeldir. Otuz küsur yıl Türk’e kafa tutan, yumruk gösteren Yıldız baykuşunu bir sillede yere seren, Yıldız Kalesi’ni bir tekmede deviren odur” (Akın, 2018, s. 64).

Kalede 1 Başına kitabındaki “O Penaltıyı Kaleci Kurtarmasaydı!” adlı denemede yazar, Van Gogh’un çizimlerine yer verdiği boş sandalyelerin anlamlarına ve yakalandığında Bolivya’nın La Higuera köyündeki okula götürülen ve yaralı olarak oturtulduğu sandalyede öldürülen Ernesto Che Guevara’ya dikkat çeker. Bu iki sandalye arasında bağ kurarak Guevara’nın canını tehlikeye atıp gösterdiği cesareti şöyle ifade eder:

“Bir sandalye görmek için gidilen yer ise La Higuera köyüdür. Latin Amerika’daki bu köyün eski okul binasında sergilenen sözünü ettiğimiz sandalyeyi, her yıl on binlerce insan ziyaret eder. O sandalyede, çocukluğunda Jules Verne kitapları okuyan, Cervantes hayranı bir serüvenci katledilmiştir. Son mektubunda, atı Rosinante’nin üstündeki Don Kişot gibi seslenir anne ve babasına: İşte yine topuklarımın altında Rosinante’nin kaburga kemiklerini hissediyor, kalkanım kolumda yollara dönüyorum. Birçokları bana serüvenci diyecektir, gerçekten de öyleyim ama değişik türden bir serüvenci; doğrularını hayata geçirmek için canlarını tehlikeye atanlardanım ben. Bu benim en son serüvenim olabilir. Öyle olmasını istediğim için değil, ancak olasılıklar çerçevesinde böyle görünüyor. Eğer öyleyse bu mektup benim sizi son kucaklayışım demektir” (Akın, 2018, s. 146-147).

Yukarıdaki örneklerden görüldüğü gibi Sunay Akın’ın denemelerinde işlediği cesaret değeri, insanın içindeki gücü keşfetme ve zorluklarla yüzleşme yeteneğini vurgulamaktadır. Akın, cesaretin korkuları aşma, engellerle mücadele etme ve kendini ifade etme gibi eylemlerle anlatmaktadır. Denemelerinde cesur olmanın bireyin yaşamına anlam katmasının yanı sıra bir olguya ya da düşünceye bağlılığı ve onun uğrunda verilen mücadeleyi de temsil etmektedir. Cesaretin hayatta ilerlemek için gereken bir erdem olduğunu ve insanın içindeki gücü keşfetmesiyle daha da büyüdüğünü anlatarak okuyucuları korkusuz olma yolunda cesaretlendirmektedir.

4. 1. 2. 3. 10. Vatanseverlik

Çok eski çağlardan itibaren oluşan savaşlarda genel anlamda genç, yaşlı, kadın, erkek, yeri geldiğinde çocuklar vatanın kurtulup bağımsızlığını kazanmada vatansever duygularla mücadele içinde olur ve değişik manalar yükledikleri vatanseverliği her şeyin üzerinde görürler. Bireysel bir duygu meselesi olan vatanseverlik; bireyin ülkesine duyduğu sevgi, ülkesi yararına hareket etmesi şeklinde tanımlanabilir. Bu duygunun hayata geçirilmesi için deneyimlenmesi gerekir (Blair, 1917, s. 594).

Toplumsal boyutta ele alındığında herkes tarafından kabul edilen birçok değerden biri de vatanseverlik değeridir ve bu değeri bireylerin küçük yaştan itibaren benimsemesi, içselleştirmesi gerekmektedir. Vatanseverlik bir his olarak düşünüldüğünde insanlığın var oluşu kadar eskidir (Kurt, 2007).

Akın da tarihiyle, kültürüyle, sanatıyla, sanatçılarıyla, mimari zenginlikleriyle, doğasıyla ülkesine bağlı, bu kavramların her birinin korunması gerektiğini düşünen bir vatanseverdir. Toplum aydınlatmak, toplumun tarihine sahip çıkmasını sağlamak ve Türk halkını uygarlığın son evresine taşınmasında yol göstermek onun vatanseverliğinin bir göstergesidir. Vatansever olmayı, sadece savaş alanlarında verilen askeri mücadele ile değil; aynı zamanda vatan toprakları üzerinde yaşayan her canlıya sahip çıkarak, kültürel değerleri yaşatıp koruyarak da gösterileceğini aşılır. Vatanseverlik değerinin *Geyikli Park* eserinde geçen 4 deneme örneği üzerinden açıklaması yapılacaktır.

Geyikli Park eserinde kaleme aldığı “Fransa Üniforması Altında” adlı denemesine Fransız üniforması içinde Fransa için savaşan Ermenilere ait bir anıtın Paris’teki mezarlıkta yer aldığını anlatarak başlar. Boğaz’ı geçmeye çalışan İngiliz ve Fransız donanmasını batıran Nusrat gemisine, Boğaz’ın daha önce döşenen mayınlarından temizlendiğini haber veren Ertuğrul uçağının başarısına ve Nusret gemisi kadar değer görmesi gerektiğine dikkat çeker. Cemal Durusoy ile Ertuğrul Çanakkale’ye getirip uçuran Mehmet Bey ise Vahran isimli Ermeni kökenli bir vatanseverdir. Yazar her ikisinin de heykelinin dikilmesi gerektiğini dile getirir. Yazar, Yüzbaşı Cemal Bey ile Montör Vahran Bey’e hak ettikleri değer verilmesini ve vatanseverliklerini Cemal Durusoy’un röportajından alıntı yaparak şöyle dile getirir:

“1915 yılının Nisan ayında, Çanakkale’de işgale, sömürgeciliğe, paylaşım savaşına karşı direnen bir Ermeni: Vahran Bey!.. Savaşın kaderini değiştiren anlardan birinin kahramanı olan Ertuğrul uçağını İstanbul’da onaran, söküp gemiye yükleyen, Çanakkale’de tekrar monte eden ve Yüzbaşı Cemal Bey’le birlikte ölümü göze alarak, yüreğinde vatan sevgisiyle uçan montör Mehmet, aslında montör Vahran’dan başkası değildir!..

Biz, neden Vahran Bey’i onurlu adıyla bugüne kadar hiç anmadık? Vahran Bey’e ve onun nezdinde, Fransa üniformasını giymeyi reddeden Ermeni kardeşlerimize bir özür borcumuz yok mudur? Meçhul asker diyerek örttüğümüz araştırmaya, bilime, kütüphanelere, müzelere olan ilgisizliğimizle daha hangi güzel öyküleri ve hissi senetlerimizi unutup, kaybedeceğiz?” (Akın, 2020, s. 15-16)

Geyikli Park eserindeki “Aynı Uçakta Aynı Kalpte” adlı denemede yolda gördüğü askerleri kendisiyle gelmeye ikna eden Yüzbaşı Wilhelm Voigt’ın Köpenick belediye binasına götürdüğü askerlerle belediyeyi soymasını ve aslında hırsızlık ve dolandırıcılıktan sabıkalı bir ayakkabıcı olduğunun ortaya çıkmasını anlatır. Alman tarihinde gerçekleşen bu gülünç olayı için imparator belediye binasının önüne Voigt’ın yani Yüzbaşı Köpenick’in heykelini diktirir.

Kendini farklı bir kimlikle tanıtan bir Alman ile I. Dünya Savaşı’nda Çanakkale Cephesi’nde de karşılaşır. Alman Pilot Dr. von Baumer Harbiye Nazırı Enver Paşa’nın emriyle Pilot Cemal Bey ve Montör Vahran Bey ile Çanakkale’ye gider ama çeşitli bahanelerle keşif uçuşlarına katılmak istemez. Sonrasında von Baumer’in tutuklama kararı gelir çünkü bu Alman genç pilot değildir pilotun belgelerini alarak onun yerine geçmeye çalışan şofördür.

Yazar, bu iki olay arasında benzerlik kurduğu yazısında Türk ve Ermeni kökenli cesur iki kişinin Çanakkale Savaşı'ndaki vatanseverliğine ve savaşın seyrini değiştiren başarılarına dikkat çektiği ifadeleri şöyledir:

“Cemal Bey ve Vahran Usta'nın, Çanakkale Savaşı'nın seyrini değiştirecek uçuşlarına başlamalarının üstünden bir ay geçmiştir ki, Harbiye Nezareti'nden Alman pilotun derhal tutuklanmasını emreden bir telgraf gelir. (...) Sahte Yüzbaşı Köpenick olayından sonra, Çanakkale Savaşı'nda da bir başka sahte Alman subayı olayı yaşanmış, ama bir Türk ve bir Ermeni'nin dostluğu, vatan sevgisinin paradan daha yüce olduğu gerçeğini Çanakkale'de gökyüzüne yazmıştır” (Akın, 2020, s. 20-21).

Aynı kitabındaki “Tabaktaki Zürafa” adlı denemede yazısına seramikteki zürafa resminin izini sürerek başlar. Tüfenkçi İsmail Usta'nın geyiğine değinir. Çanakkale Savaşı'nda bir çocuğu yutan balıktan da bahseder. Yazar bunun bir balık değil de bir İngiliz denizaltısı olabileceğini belirtir. Büyükada'da tek katlı evini yıktırıp apartman yaptıran Yovan Yovanoğlu apartmanına Çanakkale adını verir çünkü Çanakkale Savaşı'nda bir bacağını kaybeden gazidir. Yazar, Yovan Yovanoğlu'nun Çanakkale'de bacağını kaybederek gazi oluşunu ve apartmanına Çanakkale ismini vererek vatanseverliğini şu sözleriyle dile getirir:

“(...) Tanrıverdi, ada sokaklarında top peşinde koşan bir çocuk olduğu günlerden anımsıyor, bir bacağı kesildiği için koltuk değneğiyle yürüyen Yovan Yovanoğlu'nu...

Aslen Kayserili olan Yovanoğlu, Büyükada'da Çınar Caddesi'nde bulunan tek katlı evini yıktırıp, bir apartman yaptırmış yerine... Kapı girişindeki tabelaya da apartmanın adını yazmış: ‘Çanakkale.’ Yovan Yovanoğlu, bir ayağını savaşta kaybetmiş, Çanakkale gazisidir!” (Akın, 2020, s. 38-39)

Geyikli Park'taki “İstiklal Marşı'nı Doğru Okumak” adlı denemesine yazar, cephedeki askerlerin moral ve motivasyonunu arttırmak amacıyla bir marş yazılmasını İsmet İnönü'nün 1920 yılında teklif ettiği bilgisi ile başlar. Düzenlenen yarışmaya 724 şiir katılır ama hiçbirisi istenen coşku ve heyecana sahip değildir. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in desteği ile Burdur Milletvekili Mehmet Akif Ersoy, İstiklal Marşı'nı yazar. Mecliste okunan şiir çok beğenilir ve marş olarak kabul edilir. Yazar, bir karşılık beklemeden Mehmet Akif Ersoy'un vatanı ve halkı için İstiklal Marşı'nı yazdığını şu sözleriyle dile getirir:

“Milli marş için Maarif Vekâleti'ne 724 şiir gönderilir. Yarışmaya katılanlar arasında Tunah Hilmi Bey, Kâzım Karabekir, Kemalettin Kamu gibi tanınmış kimseler de vardır. Ancak, şiirler arasında beğenilenler olsa da, büyük bir coşku uyandıracak dizelerin eksikliği hissedilir.(...) Bunun üzerine Mehmet Akif Ersoy, kitabı Safahat'a bile, varlığından dolayı cebine bir kuruş girmemesi düşüncesiyle koymadığı İstiklal Marşı'nın şiirini kaleme alır...” (Akın, 2020, s. 46)

Geyikli Park eserinde yer verdiği “Ormanda Gemi Görmek” adlı denemede vatanseverliğe dikkat çeker. Kanuni Sultan Süleyman'ın Bağdat Seferi sırasında şehrin dünyanın en güzel eserlerini barındırdığını düşünür ve orduyu şehre sokmaz. Bu sırada Van'a saldıran İran şahını geri püskürtmek için bir bölük gönderilir. Van Gölü'ne Baran bölüğün düşman askerlerine ulaşmak için en kolay yolun kadirga yapmak olduğunu düşünür Lütfi Paşa. Yetenekli zemberekçi başı iki hafta gibi kısa sürede üç kadirga yapar ve gölde ilerler. 1912'de Bulgarların Edirne'ye saldırması üzerine kadınların ve çocukların şehirden gidebilecekleri söylenir. Bir Yahudi kadın olan Angele Gueron, vatansever ve fedakâr biridir

ve kendini savunmak için Yahudi kızlarla mücadele verir. Yazar, Angele Gueron'un günlüğünden alıntılar yaparak dünyaya insanlık dersi verdiği ifadelerini gün yüzüne çıkarır. Akın, Edirne Alliance Israélite Okulunun öğretmenlerinden Angele Gueron vatanseverliğini şu sözleriyle ifade eder:

“(...) Dün, Kıyık semtine düşen bir bomba bazı evleri yıktığı gibi yer yer yangın çıktı. 17 yaşında bir Müslüman kızına isabet eden bir bomba onu paramparça etti. Bomba ve mermi yağmuru altında dahi olsa, mektebin hademesiyle birlikte Sultaniye'deki dikiş atölyesine gittim. Kızlarımızı bütün tehlikelere rağmen dikiş makinelerinin başında çalışırken gördüm.

Angele Gueron kadın olduğu için isteseydi Edirne'yi kolaylıkla terk edebilirdi, tıpkı öğrencileri olan Yahudi kızlar gibi... Ama onlar, ülkelerini ve kentlerini işgale karşı savunmak için direnmeyi tercih ettiler. Üstelik Angele Gueron'un kucağında emzirmekte olduğu oğlu da vardır!” (Akın, 2020, s. 63)

Yazar, Balkan Savaşı esnasında Edirneli bir Yahudi Angele Gueron'un tuttuğu hatıra defteri aracılığıyla bütün dünyaya insanlık ve vatanseverlik dersi verdiğini şu sözleriyle aktarır:

“İkinci Dünya Savaşı sırasında, Amsterdam'da bir evin arka odalarında ailesi ve dostlarıyla birlikte gizlenen Anne Frank adlı Yahudi kızın, yaşadıklarını anlattığı hatıra defteri tüm dünyada okunmaktadır. Ama bizim, Balkan Savaşı esnasında Edirneli bir Yahudi kadınının tuttuğu hatıra defterinin varlığından haberimiz dahi yoktur. Oysa Angele Gueron'un hatıra defteri bütün dünyaya insanlık ve vatanseverlik dersi verecek güzelliكتedir. Bunun kanıtlarından biri de Gueron'un defterine yazdığı şu sözlerdir: Mermiler yere çakıldıktan sonra yüzlerce insan açılan çukuru görmek ve mermi parçalarını hatıra olarak almak için üşüşüyorlar. Ben dahi iki şarapnel mermi kovani aldım. Bunları çiçek vazosu yaptım.

Edirne'ye yağan ölüm yağmurunun korkunç damlaları olan bomba kovanlarından çiçeklik yapmak!.. Savaşlardan geriye kalması gereken nefret, öfke ve kin değil, Angele Gueron'un tüm dünyaya verdiği insanlık dersi olan çiçek vazolanıdır” (Akın, 2020, s. 64).

Yukarıda alıntı yaptığımız denemelerden anlaşılacağı üzerine Sunay Akın'ın eserlerinde vatanseverlik değeri; ülkeye olan sevgi, bağlılık ve sorumluluk duygusunu anlatmaktadır. Akın, vatanseverliğin bireyin kimliğinin bir parçası olduğunu ve ülkenin değerlerine sahip çıkmanın önemini vurgulamaktadır. Vatanseverliğin toplumun bir arada tutan güçlü bir bağ olduğunu ve her bireyin ülkesine karşı sorumluluk taşıması gerektiğini anlatmıştır. Sunay Akın, denemeleri aracılığıyla vatanseverliğin insanların yaşadığı toplumu güçlendiren, birlik ve beraberlik duygularını besleyen ve geleceğe umutla bakmalarını sağlayan önemli bir değer olduğunu okuyucularına aktarmaktadır.

4. 1. 2. 3. 11. Kadına Saygı

Kadınlar, toplumları oluşturan yap taşlarından biridir. Toplumsal düzende, bireylerin yetiştirilmesinde, iş kollarında, aile kavramının devamında, bilimde, sanatta ve sporda varlığını kanıtlamıştır.

Doğan'a göre kadın sosyal durumu ile eğitim düzeyi, üretim sürecine katılımı ve elde ettiği gelir arasında aynı yönde bir ilişki bulunmaktadır. Kadınlara beceri kazandırılması ve bunun sonucunda emeklerini arz ederek gelir elde etmeleri, kadınların ekonomik yaşama daha fazla katılmalarına, kalkınma ve büyümeden daha fazla pay almalarına ve aile içindeki konumlarının iyileşmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte kadına verilmiş olan eğitim, tüm

topluma verilmiş anlamını taşımaktadır (Doğan Günday, 2011, s. 2). Sonuç olarak kadınların neredeyse bütün iş kollarında etkin bir rol üstlenmelerinin, gelişmenin ve kalkınmanın artmasında ve stabil bir düzeyde varlığını sürdürmesinde etkililiği ortadadır.

Akın, kadının toplumda önemli bir işlevi ve yapıcı yönü olduğunun farkındadır. Kadınlara baskı yapılmasına, ezilmesine, arka plana ilmesine karşı bir duruş sergiler. Pek çok denemesinde çalışkan, cesur ve yardımsever kadınlardan bahseder. Onların toplumu oluşturan zincirdeki en önemli halkalardan biri olduğunu vurgular. Yazarın *Önce Çocuklar ve Kadınlar* adlı kitabından da anlaşılacağı gibi kadınları toplumdaki yerinin altını çizer. Aşağıda vereceğimiz örneklerde ise yer yer kadına olan bakış açısına eleştiri getirdiği ifade edilecektir.

Akın'ın eserleri incelendiğinde 5 denemede kadına saygı değeri tespit edilmiştir. *İstanbul'un Nâzım Planı*'nda 1, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 1, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 2, *Geyikli Park*'ta 1 tane değerin olduğu görülmektedir.

İstanbul'un Nâzım Planı eserinde “Taşa Çivili Aşk” adlı denemesinde vurguladığı değerlerden biri de kadının sanattaki yeridir. Tarla kavramı üzerinden anlatımına devam ettiği yazısında Nâzım Hikmet'in ilk aşkı olduğunu düşündüğü bir Rum olan Marika'dan bahseder. Kadıköy'deki Fulya tarlası Nâzım Hikmet'in sevgilisi ile bulunduğu yerdir. Nâzım Hikmet'in çok sevdiği memleketinden ayrılmak zorunda kaldığı 1951 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesinde ilk Sümerologlarından biri olan Noah Kramer çivi yazısı ile yazılmış bir şiirin keşfine imza atar. Bir kadın tarafından Kral Şusin'e yazılan bu metin ilk aşk şiiridir. Kadınlardan şair olamayacağını iddia edenleri de eleştiren yazar, zamanın bu düşünceye sahip olan şairlerin seviyelerini ortaya çıkardığını şu ifadelerle dile getirmektedir: “Kadından şair olamayacağını iddia edenler ilk aşk şiirinin bir kadın tarafından yazıldığını elbette bilemezler. Çünkü ucuz polemiklerle, sataşmalarla kendilerinden söz ettirmeye çalışan ‘küçük’ şairlerin çapını zaman çok iyi ölçmektedir!..” (Akın, 2019, s. 19)

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabındaki “Cadının Uçan Süpürgesi” adlı denemede yazar, kadınların baskı altında yaşamasına dikkat çeker. Mahalle baskısı yüzünden saklanan bir gerçek vardır. Saklanan gerçek ise June'un evlilik dışı çocuğu çevre baskısından korkmasından dolayı annesinin çocuğuymuş gibi göstermesidir. Kadın ile süpürge arasındaki ilişki de yazıda kölelik kavramı üzerinden anlatır. Akın, süpürgesiyle uçan cadıların aslında kadının köleliğin bir isyanı olup olmadığını sorgular ve aslında süpürgeye oturup uçan cadıların bu eylemi niçin yaptığını ya da bu ifadenin nasıl oluştuğunun gerçeklik boyutunu açıklar. Yazar, çevre baskısına maruz kalan kadınların durumunu şu sözleri ile aktarır:

“Time dergisi, Jack Nicholson'ın isteğini kabul eder ve öyküyü yayımlamaktan vazgeçer. Kendisinden gizlenen gerçek şudur: Annesi diye bildiği Ethel May anneanesi, Lorraine teyzesi, ‘abla’ diye seslendiği June ise annesidir!..

Ethel May, büyük kızı June'un evlilik dışı doğurduğu çocuğu çevrenin baskısından korkarak, kendisininmiş gibi göstermeyi uzun yıllar başarır... Ve küçük John abla olarak tanır öz annesini. June'un, fotoğraflarda kalan dokunuşunun sıcaklığına ise gerçeği öğrendikten sonra varır” (Akın, 2019, s. 63).

Yazarın kadın ve süpürge sözcükleri üzerinden kadınların köle gibi kullanıldığını anlattığı ifadeleri ise şöyledir: “Birbirine ne kadar yakın iki sözcüktür süpürge ve anne. Annelerimiz ‘Saçımı senin için süpürge ettim’ diye seslenmezler mi babalarımıza?.. Yoksa süpürgeye oturarak uçan cadı imgesi, kadının bir isyanı mıdır köleliğine?” (Akın, 2019, s. 64)

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserinde yer bulan “Önce Çocuklar” adlı denemede gemilerin batış anından ve bu durum yaşanırken neler yapılması gerektiğinden bahseden Akın, geminin batış anında kurtarılması gereken ilk kişilerin çocuklar ve kadınlar olması gerektiğini belirtir. Arctic adlı bir geminin batış hikâyesini anlatır. Arctic batarken kadın ve çocuklardan önce gemide çalışan kişilerin bencilce davranıp kendilerini kurtarma çabasını giriştiklerini söyler ve gemiden kurtulanların 87 kişinin tamamına yakınının gemi personeli olduğunu açıklar. Çocuk ve kadınların hiçbirisi kurtulamaz. Yazar çocuklara ve kadınlara verdiği değeri bir geminin batış anı üzerinden şöyle ifade eder:

“(…) Denizcilik kurallarına göre, yolcuların gemiyi terk etmelerini gerektirecek bir kaza sırasında, cankurtaran sandallarına binış öncelliği çocukların ve kadınlarındır. Her ne kadar böylesi bir anda, görevliler, ‘önce kadınlar ve çocuklar’ diye bağırırsalar da, hiçbir kadın çocuğunu sulara gömülen gemide bırakarak sandala binmez. Önce, sandalın içindekilere çocuğunu uzatır, sonra kendisi biner” (Akın, 2019, s. 123-124).

Önce Çocuklar ve Kadınlar’da kaleme aldığı “Evlilik Gemisi” adlı denemede Akın, Trak adlı geminin kötü hava koşullarının olduğu bir zamanda Bandırma’da demirlemiş Çanakkale adlı gemiden gelen telsiz haberi ile yönünü Bandırma’ya çevirmesini ve azgın dalgalarla boğuşurken Fener Adası’nın kayalıklarına çarparak kaza yapmasını anlatır. Trak, asker taşımak için kullanılan bir gemidir. Yardımına Sus adlı bir gemi de gelse donarak ölen denizcileri Bandırma’ya götürmek zorunda kalırlar. Vapur dumanının şiirlerinde eksik olmadığı şairlerden biri de Bedri Rahmi Eyüpoğlu’dur. Bedri Rahmi, Mari Gerekezyan’a âşık olur. Eşi Eren Eyüpoğlu ise bu durumu bilse de Bedri Rahmi’den boşanmaz. Yazar, çocuğunun geleceği ve mutluluğu için eşinden boşanmayan anneyi şu sözleri ile aktarır: “Eren Eyüboğlu yıllar sonra davranışının nedenini şöyle açıklar oğluna: Bak Mehmet, ben gururuma çok düşkünümdür. Benim evlilik gemisini o an batırmam gerekirdi. Ama sen vardın. Yıkamadım” (Akın, 2019, s. 248).

Geyikli Park yapıtında geçen “Baba Adı: Besim Ömer” adlı denemede Akın, Besim Ömer Paşa’nın kadınların eğitimi için de önemli çalışmalara imza atar. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde okuyan İnci Hanım, Besim Ömer Paşa’nın torunudur ve Akın Ankara’da İnci Hanım’la tanışma imkânı bulur. Besim Ömer Paşa’nın kadınların aydınlanmasına sunduğu katkıları şöyle anlatır:

“1907 yılında, Londra’da toplanan Kızılhaç Konferansı’nda, kültür ve inanç değerlerimizin gereği hilali simge olarak kabul ettirmeyi başaran Besim Ömer, kadınların aydınlanmasına çok değer vermektedir. Öyle ki, Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nde (Kızılay) 20 Mart 1912’de Hanımlar Heyet-i Merkeziyesini kurar ve kadınlara ilkyardım, hastabakıcılık, ebelik gibi dersler vererek sağlık alanında çalışmalarını sağlar. Çanakkale Savaşı’nda askerlerimizin boğucu gazlara karşı taktıkları burunluk ve ağızlıklar, Hilal-i Ahmer’e Besim Ömer Paşa’nın kazandırdığı kadınlarımız tarafından yapılmıştır ve onlar, zaferde büyük payı olan ama hiç anılmayan tarihin gizli kahramanlarıdır. Ne gariptir ki, Besim Ömer Paşa’nın konferansında peçelerini ilk kez toplu olarak açan kadınlar, bir yıl

sonra, Çanakkale Savaşı'nda erkeklerin yüzlerine taktıkları gaz maskelerini yaparak, hayatlarını kurtaracaktır!" (Akın, 2020, s. 123-124)

Anlaşıyor ki Sunay Akın, denemelerinde kadına saygı değerini cinsiyet eşitliği ve toplumsal adaletin önemli bir parçası olarak işlemektedir. Akın, kadının toplumda hak ettiği saygıyı ve değeri görmesi gerektiğini vurgularken, kadının toplumu sağlam temeller üzerinde inşa etme yolunda güçlü yönlerine, yeteneklerine ve katkılarına odaklanmaktadır. Denemelerinde kadına saygı, toplumun kadınların haklarını desteklemesi, eşit fırsatlar sunması ve ayrımcılığa karşı durması gerektiğini anlatmaktadır. Kadına saygı duymanın toplumun ilerlemesi ve gelişmesi için bir gereklilik olduğunu vurgular ve kadının toplumsal bilincin bir parçası olması gerektiğini aşılar. Ülkemizin ve dünyanın adil ve eşitlikçi bir yapıya kavuşabilmesini kadına verilen değerden geçtiğini savunur.

4. 1. 2. 3. 12. Sevgi, Aşk

Sevgi Güncel Türkçe Sözlük (2023)'te, "insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu" şeklinde ifade edilmiştir. Sevgi, kişilerarası ilişkileri doğrudan etkileyen bir evrensel bir duygudur. Sevginin varlığı aynı zamanda insanları birleştiren, birlikte yaşamasını sağlayan bir olgudur.

Sevgi, insanları birbirine yaklaştıran ve birbiriyle kaynaşmasını sağlayan, içsel, doğal ve ruhsal bir eğilimdir. Kişiyi öteki insanlardan ayıran duvarları yıkan, öteki insanlarla birleştiren etkin bir güçtür. Sevgi, kişilerin bireyselliğini yitirmeden diğer insanlar ve varlıklarla bir araya gelmesidir. Sevgi sayesinde insan kendi yalnızlığından kurtulur ve diğer insanlarla eşit iletişime girer. Birlik ve bütünlük halinde olabilme deneyimini tecrübe edinir (Hökelekli, 2011, s. 83).

Tillman'a göre ise sevgi biri ya da bir şey için sadece basitçe bir istek, bir tutku ya da güçlü bir his değildir. Aynı zamanda sevgi, eş zamanlı olarak hem kendini düşünmeyen hem de kendini gerçekleştiren bir bilince sahip olmaktır. Sevgi; bir ülke, bir amaç, doğruluk, adalet, ahlak, insanlar ve doğa için var edilebilir bir duygudur (Tillman, 2000, s. 98-99).

Yaşamın getirdiği olumsuzluklar ve rahatsız edici durumlar, sevgi değerine sahip olan ve sevgiyle yaşamayı varoluş felsefesi olarak gören bireyler için herhangi bir anlam oluşturmaz. Bireyler bu olumsuzlukları aşmak için karşılıklı anlayışın yeterli olacağı düşüncesine bürünürler (Benazus, 2002, s. 99).

Sevgi, İnsani Değerler Eğitimi (İDE) programında beş evrensel değerden biri olarak kabul edilmiştir. İDE programında, bir duygu olarak değil de kalbin bir genişlemesi olarak görülür. Sevgi tüm evreni bir arada tutan en yüce değerdir. Sevgiyle yaşamak, herkese karşı merhametli olmak demektir. Hepimiz açılabilir ve sevginin içimizden akarak dışarıya, dünyaya neşrolmasını sağlayabiliriz. Burada çekicilik ve hoşlanmanın çok ötesinde bir şeyden bahsediyoruz: Saf, verici, bencil olmayan, koşulsuz sevgiden, biri ile diğeri arasında akan bir güçten bahsediyoruz (Dilmaç & Kulaksızoğlu, 2000, s. 201; akt. Doğaner, 2021, s. 24).

Sevginin varlığı ve etkisiyle yapılan eylemler pek çok farklı değer de ortaya çıkmasına, artmasına ve yayılmasına yardımcı olur. Bu değerlerin arasında kardeşlik, dostluk, iyilik, barış, yardımseverlik ve fedakârlık gibi evrensel değeri koymak yanlış olmayacaktır.

Aşk ise *Güncel Türkçe Sözlük* (2023)'te “aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, sevgi, seveda, amor” şeklinde açıklanmıştır. Aşk, evrensel bir değer olarak karşımıza çıkar. Toplumların tamamı düşünüldüğünde, her kültürde geçmişten günümüze var olmuştur. Genç-yaşlı, kadı-erkek neredeyse her bireyin yaşamının bir döneminde en az bir kez yaşadığı, karşılaştığı ya da yaşamayı hayal ettiği bir duygusal durumdur.

Aşk, sadece edebiyatta değil, müzikte, resimde, sinemada kendine kalıcı yer bulmuş bir temadır. Bu özelliğiyle aynı toprakta yaşayan insanların yanı sıra ülkelerarası da toplumları birleştirici, bir araya getirici bir etkiye de sahiptir.

Sunay Akın'ın deneme türünde kaleme aldığı eserleri incelendiğinde neredeyse özgürlük değeri kadar sevgi ve aşk değerlerine yazılarında yer verdiği görülmektedir. Aşk ve sevgi değerlerine 19 denemede yer verdiği tespit edilmiştir. Bu sevgi ve aşk eserlerde bir insana, bir hayvana, tarihi bir yapıya, doğaya, oyuncaklara, aile bireylerine karşı olabilir. *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 4, *İstanbul'da Bir Zürafa*'da 3, *Tuncay Terzioğlu*'nda 4, *Bir Çift Ayakkabı*'da 4, *Geyikli Park*'ta 3, *Kalede 1 Başına* adlı eserinde ise 1 tane sevgi ve aşk değeri tespit edilmiştir.

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserindeki “Dört Bacalı Şair” adlı denemede Akın, Cemal Süreya'nın ölümü ile Titanic'in batışı arasında bir bağ kurar. Her ikisinin de sonu şaşırtıcı ve ani olmuştur. “Şiirin dört bacalı şairi” imgesini ise Titanic'in dört bacasının olması ile ilişkilendirir. Titanic, Cemal Süreya gibi hem Batı'nın hem de Doğu'nun izlerini taşıyan bir konseptte tasarlanmış gemidir. Yazar, Cemal Süreya'ya duyduğu sevgiyi Titanic ile arasında bir benzerlik kurarak şöyle dile getirir: “(...)Titanic 271 metre uzunluğunda, 46.328 ton ağırlığında denizlerin büyük yolcu gemisiydi... Ve de dört bacası vardı. Yani sevgili hocam Cemal Süreya gibi büyük, çok büyüktü” (Akın, 2019, s. 94).

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserinde geçen “Peynir Gemisi Titanic” adlı denemesine yazar, Van Gogh'un aşk hakkındaki izlenimleri ile başlar. Gittiği Southampton'daki Titanic için yapılan müzeyi ziyaret eder ve Titanic'e binenlerin geçtiği yerleri anlatır. Şehri her yönüyle inceler. Müzenin bahçesinde gördüklerini, sokakları ve insanları da anlatır. Kendi düşünceleri ve Titanic arasında bağ kurup cümlelerini aşk ile bitirir. Yazar, Van Gogh'a göre aşkı şöyle aktarır:

“Hayatla aşk birdir Van Gogh'un gözünde. Ünlü ressam bu düşüncesini kardeşi Theo'ya, 7 Eylül 1881 tarihli mektubunda açıklar. Ama aşk konusunda her zaman bir buzdağıyla karşılaşma riskinin bulunduğunu da belirterek şunu yazar: Şimdilik geminin pruva bodoslaması bu çapta bir buz yığınının çarpmadı” (Akın, 2019, s. 101).

Van Gogh gibi aşkı gemilerle ilişkilendiren Akın'a göre ise aşk şöyledir:

“(...) Sıcak suya kayan büyük aysberglerin su altındaki kısımları su üstündeki kısımlarından daha çabuk erir ve böylelikle suyun altında keskin bir bıçak oluşturur. Bu keskin bıçaklardan birine bir geminin çarpması durumunda geminin altı tamamen parçalanabilir. Aşk da böyledir, diyorum yol arkadaşına. Bıçağını göstermez!” (Akın, 2019, s. 106)

Önce Çocuklar ve Kadınlar kitabında geçen “Şairler de Batık Gemiler Gibi...” adlı denemede Akın, sanat eserlerinin (şiirlerin) sahaflarda ve dergilerdeki yeri ve unutulmuşluğuna dikkat çeker. Şairlerin kitaplarının, yeni şiirlerin bir batık gemi gibi

sahaflarda ve dergi sayfalarında beklediğinden bahseder. Nahit Ulvi Akgün, Yahya Kemal ve Neyzen Tevfik'in deniz ile ilgi bağları üzerinde durur. Barbaros Hayrettin Paşa'nın Beşiktaş'ta bulunan heykeli ile ilgili ayrıntılara yer veren yazar, şu an denize doğru bakmayan heykelin Hayrettin'in torunlarının niçin peşinde koşmadığını sorgular. Akın, şair ve şiirlere değer verir. Onlarla ilgili düşüncelere sahiptir. Nahit Ulvi Akgün ve şiirlerindeki aşk temasıyla ilgili ifadeleri şöyledir:

“Arkadaşları, ‘Genç neslin biricik aşk şairi sensin’ diye seslenir Nahit Ulvi Akgün’e. O da, böylesi bir yakıştırmadan memnun olarak peşinden koşar aşkların. Seyir defterine yazdığı şiirleri de fısıltı halinde okur insanların kulağına. Sultanahmet’in kuytu köşelerinde görülür sevgilisiyle. Mavnalardan, vapur iskelesindeki insanlardan ve balıkçılardan söz etmeye başlayınca şiirlerinde, arkadaşları yadırgar bu duyarlılığı!” (Akın, 2019, s. 262)

Aynı kitaptaki “Amasralı Halil'in Karısı” adlı denemesinde yazar, Ara Güler'in Nuh'un Gemisi'nin izlerini taşıdığı iddia edilen Ağrı Dağı'ndaki fotoğrafları çekmesini anlatmaktadır. Karadeniz'de yaşanan gemi kazalarının anlatıldığı mecmuaya ulaşan Akın, Ara Güler ve Fikret Arıt'ın röportajlarından yazısını oluşturur. Akın, kendisine hiçbir zaman kötü davranmayan, beş çocuğunun babası Amasyalı Halil'in eşinin ona duydu sevgi, bağlılık ve verdiği değeri ise bir değer olarak aşilar (bkz. Akın, 2019, s. 278).

İstanbul'da Bir Zürafa adlı kitabındaki “Yaralı Balina” denemesinde ise Akın, İsmail Türe'nin Gelibolu'daki sevgilisi ile ışıklarla haberleşmesini ve birbirlerine duyduğu büyük aşkı anlatır.

Gelibolu açıklarından geceleri bir gün sevgisini arayıp ona haber veren Türe'nin içinde bulunduğu Dumlupınar denizaltısı İsveç bandıralı Naboland adlı bir geminin çarpması sonucu denizin soğuk ve karanlık dibini boylar. Sevgilisi ise Türe'den “Ebediyete kadar...” mesajı ile huzur içinde uykuya dalar ama Türe o anda Dumlupınar'ın içindedir ve denizaltı batar. Yazar, İsmail Türe'nin Gelibolu'daki sevgilisine duyduğu sevgiyi şu sözleri ile dile getirir:

“Boğaz'ı yüzeyden geçmekte olan denizaltının kulesindeki denizciler sigara içmekte, sohbet etmektedirler. Aralarından birinin heyecanlı olduğu her halinden belli olmaktadır. Gelibolu kıyılarına geldiklerinde, karanlık içindeki evlerden birinden bir el fenerinin yanıp söndüğü görülür: Seni seviyorum... Arkadaşları gülümseyerek İsmail Türe'ye bakarlarken, genç âşık elindeki fenerle sevgilisine karşılık vermektedir...”

(...) Denizaltının üstünün ve altının bir olduğu yağmurlu günlerde bile, Çanakkale Boğazı'ndan geçilirken, elindeki fenerle aşk nöbeti tutan yakışıklı denizci gözünü bir an olsun ayırmaz Gelibolu kıyılarından” (Akın, 2020, s. 8).

İstanbul'da Bir Zürafa'da bulunan “Zürafa Kent” adlı denemede Akın, tarih boyunca İstanbul'da bulunan zürafalara ve Erenköy'de zürafa heykelinin olduğu Münif Tahir Paşa'nın köşkü hakkında bilgi verir. Aynı zamanda *National Geographic*'in hayvan sevgisini aşlamak için kullandığı zürafa figüründen bahseder (Akın, 2020, s. 50).

Aynı eserindeki “Ale Lol Os” adlı denemesinde yazar; inceliği, iyiliği ve alçakgönüllülüğü sembolize eden “k'i-lin,”e; Zeynep Hanım ile Yusuf Kâmil Bey'in ve Graham Bell'in aşklarına dikkat çeker. Yazar, Mehmet Ali Paşa'nın Kahire'de doğan üçüncü kızı Zeynep Hanım ve Yusuf Kâmil Bey'in aşklarını şöyle anlatır:

“(…) Zamanında aşkları dillerden düşmeyen iki sevgilinin hiç çocukları olmaz. Kendilerine önerilen hiçbir hayır işini geri çevirmezler. Bu yüzden kısa sürede tüm kentin saydığı, sevdiği insanlar olurlar. Onların adları günümüzde de İstanbul’da unutulmamıştır. (...) Zeynep Hanım ile Kâmil Bey, Üsküdar’da satın aldıkları arsaya yüz yataklı bir hastane kurarlar. Bahçesindeki türbede iki sevgilinin yan yana yattıkları hastane, bulunduğu semte de adını verecek olan Zeynep Kâmil’dir!..” (Akın, 2020, s. 68-69)

Yazar, asıl dillerden düşmeyen aşkın Graham Bell’e ait olduğunu şu sözleri ile ifade eder:

“(…) Graham Bell, mucidi olduğu ilk telefon hattını sevgilisinin evine çeker. Zaten muhteremin derdi keşif yaparak tarihe geçmek değil, sevgilisinin sesini duymaktır!.. Her telefon açışta sevgilisinin adını söylemek zordur. Çünkü oldukça uzun bir adı vardır kadının: Alessandra Lolita Oswald... Graham Bell zamanla, kadının adının ilk hecelerini söylemeye başlar: Ale Lol Os... Ve bu söylem bir süre sonra daha da kısılır: Alo...” (Akın, 2020, s. 70)

Tuncay Terzihanesi eserinde geçen “Şili Kimin Ceketinin Parçasıydı?..” adlı denemede Akın babası Tuncay Akın’ın terzihanesinden bahseder. Babasının terzilikteki ustalığına, annesiyle nasıl tanıştığına değinir. Yazar, terzihanedeki aletlerle oyuncak yapıp nasıl oynadığını ve babasının çocukluğunu anlatır. Akın, babasının çocukluğuna giderek onunla diyalog kurduğu anı gözünde canlandırır ve ona duyduğu minnet ve sevgiyi aktarır (bkz. Akın, 2020, s. 4).

Tuncay Terzihanesi’de yer alan “Kız Kulesi’nin Renkli Tarihi” adlı denemede yazar, Kız Kulesi ile ilgili efsanelere, tarihi dönüm noktalarına, kullanım amaçlarına, ismini nereden geldiğine ve üstlendiği görevlere yer vermektedir. Akın, Kız Kulesi’nin tarihini anlattığı yazısında ona duyduğu sevgiyi şöyle dile getirir:

“Kız Kulesi’nin en çok seven padişahın I. Mahmut olduğunu düşünürüm. Hiç sevmeyen ise bence II. Selim’dir. Bu yargıya varmamın nedeni, I. Mahmut’un satrancı çok sevmesi, II. Selim’in ise bu oyunu yasaklamasıdır. Ne dersiniz, Kız Kulesi sizce de denizin ortasında satranç tahtasındaki bir beyaz taş gibi durmuyor mu?” (Akın, 2020, s. 36)

Akın, Sevgililer Günü’nü merkeze aldığı *Tuncay Terzihanesi* adlı eserinde geçen “Aşkın Senti” adlı denemede Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa’nın kızı Zeynep Hanım ile eşi Kamil Bey’in aşklarına değinir. Yazar, bu aşka *İstanbul’da Bir Zürafa* adı eserindeki “Ale Lol Os”ta da yer vermiştir. Sümer tabletlerindeki ilk aşk şiirinin bizim ülkemizde olmasının gururu yanında pek bilinmemesinden duyduğu üzüntüyü dile getirir. Bu tableti Kız Kulesi’nde sergilemek istediğini belirtse de uygulanan politikalar yüzünden mümkün olmadığını dile getirir. Yazar, aşkın sembelleri olduğunu düşündüğü kavramları şöyle sıralar:

“Bir de şunu soralım: 14 Şubat’ta kaç sevgili Eski Şark Eserleri’ndeki yazılı ilk aşk şiirini görmek için buluşmuştur? Aşkın dili olarak çiçekler sunuldu sevgiliye, kömür, limon ve ekmek unutulur!.. Komşuya âşık olunurdu yıllar öncesinin İstanbul’unda. Genç kız, sevgilisi görsün diye kömür, limon ve ekmek koyardı penceresinin önüne. Bunun anlamı şöyleydi:

Kömür: Senin aşkımdan bir kömür gibi yanıyorum...

Limon: Sensizlik beni bir limon gibi sararttı...

Ekmek: Birlikte olalım, bir dilim kuru ekmeğe bile razıyım...” (Akın, 2020, s. 63)

Tuncay Terzioğlu eserinde kaleme aldığı “At Geçmez Sokağı” adlı denemede yazar; İstanbul’daki sosyal hayatın içindeki at ve at izlenimine, padişahların at tutkularına, sevgilerine ve İstanbul sokaklarında tramvay gibi kullanılan faytonlara, mustanglara ve atlıkarıncaya kadar tüm atlara yer verir. Akın; Kanuni Sultan Süleyman, IV. Murat ve Genç Osman’ın atlarına duydukları sevginin, atların hayatlarındaki yerini anlatır. Kanuni Sultan Süleyman son seferine çıkarken hasta olmasına rağmen İstanbul sokaklarından at sırtında geçerek halka moral verir. Osmanlı padişahlarının ata en fazla tutkun olanı ise IV. Murat’tır. Pek çok farklı cinsten atı besler. En sevdiği atlarının adları Tayyar, Dağdelisi ve Celali Beyazı’dır. Genç Osman’ın çok sevdiği atı Sisli Kır ölünce Üsküdar Sarayı’nın çevresine gömülür” (bkz. Akın, 2020, s. 164).

Bir Çift Ayakkabı’da ver verdiği “Ölen Kocanın Ayakkabıları” adlı denemede yazar, Osmanlı donanmasının kaptanı Yusuf Paşa’nın vefalı biri olmasını ve üvey annesi Maria ile kurduğu sevgi bağını vurgular. Nadin’de herkes tarafından horlanan, kimsesiz, küçük Joseph; Maria adlı dul bir kadın tarafından sahiplenir. Maria, ayakkabıları olmayan çocuğa ölen eşinin ayakkabılarını verir. Bir gün buradaki sancakbeyini İstanbul’dan ziyarete gelen bir kapıcıbaşı on üç yaşındaki Joseph Maskovic’in kimsesiz olduğunu öğrenince onu alıp İstanbul’a götür. Devşirme Ocağı’nda başarılı bir eğitimin sonunda Joseph donanma komutanlığına yükselir ve adı Yusuf olur.

Yusuf Paşa, Girit’i Venediklilerden almak için mücadele eder. Girit’i Venedikli korsanlardan alan Yusuf Paşa, çok daha ünlenir. Kaleyi ele geçiren Yusuf Paşa’dan Sultan İbrahim Girit’in tamamını almasını ister. Sultan, aralarında geçen konuşmada Yusuf Paşa’nın düşüncelerinden rahatsız olur. Sultana söylediği sözlerden sonra idam edilen Yusuf Paşa, Nadin’deyken onu sahiplenilen Maria adlı annesini hiçbir zaman unutmaz. Ona duyduğu vefa ve sevgiyi bir torbanın içinde bulunana içi altın dolu bir çift ayakkabıyı göndererek göstermek ister. Torbadaki mektupta ise annesine duyduğu derin sevgiyi anlatır (bkz. Akın, 2020, s. 75).

Bir Çift Ayakkabı kitabında bulunan “Yaşar Kemal Ayakkabılarını Boyatırken...” adlı denemede yazar, Sezgin Burak’ın çizgi romanlarındaki hayvan sevgisine dikkat çeker. Sezgin Burak’ın çocukluğuna dair bir iz taşıyan çizgi romanlarındaki bağlantıları paylaştığı yazısını Burak’ın ölümüyle sonlandırmaktadır. *Hürriyet* gazetesinde yayımlanacak, çizimlerini Burak’ın yaptığı *İnce Memed* çizgi romanı ile ilgili Yaşar Kemal’in ayakkabısını boyatırken yaşadığı anısına da yer verir. Akın, Sezgin Burak’ın çizgi roman kahramanlarının yanına bir hayvanı arkadaş olarak koyma sebebini şu sözleri ile açıklar: “(...)El Cougar’ın yanında puma ve Tarkan’ın yanında da kurt olmasının nedeni, Hindistan’dan gelen Mohini adlı filin, Sezgin Burak’ın çocuk yüreğine aşıldığı hayvan sevgisidir diyebiliriz (...) (Akın, 2020, s. 91).

Aynı eserinde yer verdiği “Yeni Ayakkabılar ve Ankara Özlemi” adlı denemede yazar, gençliğinde bir yüzbaşı olarak II. Abdülhamit’in zamanında düşüncelerinden dolayı Şam’a sürülen Mustafa Kemal Atatürk’e yer verir. Mustafa Kemal’in giyim tarzını, ayakkabılarını ve ayakkabılarına verdiği önemi anlatır. Atatürk’ün ölümünün yaklaştığı zamanlarda bile giyimine, ayakkabılarına nasıl kıymet verdiğini dile getirir. Yazar, Sabiha Gökçen’den

yaptığı alıntılarla Atatürk'ün ayakkabılarına ve kıyafetlerine düşkünlüğünü bir değer olarak aşlar (bkz. Akın, 2020, s. 136).

Bir Çift Ayakkabı'daki "Armstrong ve Yaşlı Ayakkabıcı" adlı denemesine yazar, Cambridge'te bir müzede çözülmüş ayakkabı bağcığına takılan bir ziyaretçinin 300 yıllık değerli vazoları kırdığının bilgisini vererek başlar. Güney Kore'nin Andong kentinde inşaat için yeri değiştirilen mezarların birinden çıkan aşk mektubu ve saçlardan (eşinin) örülmüş ayakkabılar ile devam eder. Bu ayakkabıların krallara ya da kraliçelere en değerli taşlarla hazırlanmış ayakkabılardan daha değerli olduğunu düşünür. Akgün Akova'nın Neil Armstrong ve ayakkabılarına yer verdiği şiiri ile yazısını sonlandırır. Sevginin ve aşkın simgesinin saçtan örülen ayakkabılar olduğunu düşünen Akın, kral ve kraliçeler için zümrüt ya da pırlantadan yapılan ayakkabılardan daha değerli olduğunu söyleyerek değerlerini aktarır (Akın, 2020, s. 158).

Geyikli Park eserinde bulunan "Korkusuz" adlı denemede yazar, baba-oğul arasındaki sevgi bağına dikkat çekmektedir. Girit Adası'nda boğa ve insan karışımı bir canavar olan Minotauros, her yıl Atinalılardan kurban istemektedir. Oğlu Theseus'u Atina Kralı Aigeus gemi ile Girit'e yollar. Kral oğlundan sağ olarak dönerse beyaz bir yelken çekmesini ister. Ufuktan gemiyi gördüğünde yaşadığını bileyim, der. Theseus, Girit kralının kızının yardımıyla canavarı öldürür. Geri dönüş yolunda beyaz yelken çekmeyi unuttuğu için Kral Aigeus, oğlunun öldüğünü düşünerek bu acıyla kendini uçurumdan atar. Akın, Kral Aigeus'un oğluna duyduğu sevgi ve bağlılığı şu sözleri ile dile getirir:

"Theseus, Girit kralının kızının yardımıyla Minotauros'u öldürmeyi başarır. Ne var ki, geri dönüş yolunda beyaz yelken çekmeyi unuttur. Günlerdir gözü ufukta olan Kral Aigeus, beyaz yelkenlerin açıldığını göremeyince, oğlunun acısıyla kendini uçurumdan denize atar... Ve bu sular, o gün- den beri adını Kral Aigeus'tan alarak, Ege Denizi olarak anılır..." (Akın, 2020, s. 2)

Buna benzer bir olay da Çanakkale Boğazı'nda I. Dünya Savaşı'nda yaşanır. Gemileri Boğaz'a getiren İngiliz ve Fransız askerlerin yönettiği donanma Boğaz'dan girişe hazırdır. Boğaz'ın mayınlardan arındırıldığını düşünen Amiral Guépratte'nin donanması büyük bir enkaza dönüşür. 18 Mart'ta gemisi Suffren'de bir mahkeme kurdurur ve mayınların temizlenmesinden sorumlu olan yüzbaşını idam cezasına çarptırırlar. İdam edilirken yüzbaşının son sözü "Baba!" olur. Amiral Guépratte idam ettirdiği oğlunun acısına dayanamaz. Oğlunun ölüm acısına katlanamayan Amiral Guépratte'nin kendini astırmasını şu sözleriyle ifade eder:

"Amiral Guépratte, 18 Mart günü, gemisi Suffren'in toplantı salonunda savaş mahkemesi kurarak, yüzbaşını yargılar! (...) Tüm bu vaatler, 18 Mart günü, işgal gemileriyle birlikte Çanakkale Boğazı'nın dibini boylarken, mahkeme kararını açıklar: Yüzbaşının Suffren amiral gemisinin grandi direğine asılarak idamına oy birliğiyle karar verilmiştir. Gözyaşları içindeki yüzbaşı, başını kaldırarak, Amiral Guépratte'a bakar ve titreyen dudaklarından son sözü dökülür: Baba!..

Ertesi sabah Amiral Guépratte, öz oğlu Yüzbaşı Guépratte'ı, adını evlat acısına dayanamayarak kendini uçurumdan atan kraldan alan Ege Denizi'nin sularında gemisinin direğine astırır!" (Akın, 2020, s. 5)

Kanuni Sultan Süleyman'ın tek kızı olan Mihrimah Sultan'ın adını taşıyan Üsküdar'da ve Edirnekapı'daki camileri yaptırdığı bilgisi ile başladığı *Geyikli Park*'taki "Mimar Sinan'ın Şifreleri" adlı denemede Akın, camileri inşa eden Mimar Sinan'ın Mihrimah Sultan'a âşık olduğunu düşünenlerin bu kanılarını çürütür. Yazara göre bu, Kanuni'nin kızına duyduğu sevgidir ve bu sevgiyi şöyle ifade eder:

"Görüldüğü gibi her iki caminin yapımını isteyen Kanuni olduğu ağır basmaktadır. Öyleyse, Mihrimah'ın anlamındaki güneş ve ayın bu iki camiyle karşı karşıya gelmesini isteyen Kanuni olamaz mı? İlle de bir aşk aranıyorsa, bu neden bir baba ve kızın aşkı olmasın? Mihrimah Sultan'ın, Kanuni Sultan Süleyman'ın tek kızı olduğunu göz önüne alırsak, bunu Mimar Sinan'dan padişahın istemiş olabileceğini düşünebiliriz" (Akın, 2020, s. 74).

Thomas Holden'in külkedisi kuklasına âşık olup çalan İstanbul'da tanınan Ermeni asıllı bir kişiyi anlatarak başladığı *Geyikli Park*'ta geçen "Bir Görüşte Aşk" adlı denemesine yazar, Thomas Nast'ın bir savaş cephesinde askere moral vermek için bulunan Noel Baba'nın ilk çizimi ile devam eder.

1793 yılının 17 Temmuz günü Concorde Meydanı'ndaki Jakobenlerin önde gelen isimlerinden Marat'ı öldürmekten dolayı eşi Corday giyotine gider. Adam Lux ise Corday'ı giyotine giderken görüp âşık olur. Adam da intihar düşünceleri içerisinde. Corday'ın aşkı ile intihar düşüncesine ilişkilendirir ve devrime karşı çıkar, Corday'ı öven ifadeler kullanması darağacında sallanmasına neden olur. Yazar, aşk içerikli yeni bir intihar senaryosu olarak nitelendirdiği Adam Lux'ın Corday'e olan aşkını şu sözlerle dile getirir:

"Adam Lux, infaz sonrasında devrime karşı çıkan ve Corday'i öven yazılar kaleme alır, düşüncelerini yüksek sesle her yerde dile getirir. Bunları yaparken tek amacı tutuklanmak ve hayatının son dakikalarında görüp âşık olduğu kadın gibi idama mahkûm edilmektir. Devrim mahkemesi onun bu isteğini geri çevirmez ve Adam Lux, aynı yastığa baş koyamadığı Corday'le bir giyotine baş koyarak, darağacında cansız sallanan bir mahkûmdan farksız olan ipli Kül Kedisi kuklasına gönlünü kaptıran fotoğrafçıdan aşk konusunda bir adım öne geçer" (Akın, 2020, s. 94).

Kalede 1 Başına eserindeki "Anıtkabir'de Bir Kaleci" adlı denemede yazar, Aziz Sancar'ın futbol sevgisini ve Türk Milli Takımı'nda kaleci olma istediğini de şu sözleri ile aktarır:

"Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin yetiştirdiği o çocuk kaleci olmak istiyordu: Ben de futbol oynayarak büyüdüm. Mardin Lisesi futbol takımında, Mardin Mezopotamya Spor ve Savur Spor amatör takımlarında kalecilik yaptım. Çok iyiydim, çünkü hızlı reflekslerim vardı ve korkusuzdum. Kritik kurtarışlar yaparak takımımın kazanmasını sağladığım için, takım arkadaşlarım beni birçok defa omuzlarında taşıdılar. Bu dönemde, Futbol Federasyonu tarafından 18 yaş altı Türk Milli Takımı'nda oynamak için bölgenin seçmelerine davet edildim. Türk Milli Takımı'nda oynamak çocukluğumdan beri hayalim olmasına rağmen, boyumun ve kilomun ulusal kalibrede bir oyuncu için yeterli olmadığını düşündüm ve seçmelere katılmamaya karar verdim.

Kitapları arasında ünlü kaleci Turgay Şeren'in fotoğraflarını biriktiren o çocuğu 2015 yılında, Nobel Kimya Ödülü'nü almak üzere Stockholm'de görürüz" (Akın, 2018, s. 12).

Akın, Aziz Sancar'ın ve annesinin Atatürk sevgisini şöyle aktarır:

"Aziz Sancar, kazandığı Nobel Ödülü'nü Anıtkabir'e sunar. Anıtkabir'i ziyaret edenler, Sancar'ın ödülünü görürler ama annesi Meryem Hanım için söylediği şu sözleri ne yazık

ki, ödölün sergilendiğı yere yazılmadığı için okuyamazlar: Hayatta tanıdığım en zeki kadındı. Ayrıca çok ilericiydi ve Atatürk'e adeta tapıyordu. Bütün çocuklarının şu ya da bu şekilde eğitim almış olmaları, onun ısrarcı tutumu sayesinde oldu.

Anıtkabir, aydınlanma tarihimizin kalesidir... Ve sütunları arasında duran kaleci de Aziz Sancar'dır" (Akın, 2018, s. 12).

Örneklende de görüldüğü Sunay Akın'ın deneme türündeki eserlerinde işlediğı sevgi ve aşk değeri, insan ilişkilerindeki en temel ve güçlü duygusal bağları yansıtmaktadır. Akın; sevgi ve aşkın insan hayatındaki önemini vurgulayarak bu değeri insanları bir araya getiren, onların ilişkilerine anlam katan ve yaşamı zenginleştiren güçlü duygular olduğunu ifade eder. Sevginin iyileştirici gücüne ve aşkın yaşamı anlamlandıran bir motivasyon kaynağı olduğuna dikkat çeker. Bu duygular kimi zaman tarihi bir yapıya, bir kişiye, bir objeye ya da bir spora yönelik olabilmektedir. Aynı zamanda yazar, okuyucularını bu değeri yaşamlarında önemli bir yer tutmaya teşvik eder.

4. 1. 3. İLMÎ DEĞERLER

İnsanın doğasında öğrenme ve bilgi edinme içgüdüğü hep var olmuştur. Bu anlamda insan tarihi kadar bilim tarihi de eskidir. Bireylerin yer aldıkları toplum içerisinde bir beceriye sahip olma, doğayı keşfetme, kültürünü tanıma, gündelik hayatı kolaylaştırıcı aletler yapma isteğı elde edilen bilgilerin artmasını sağlamış ve bilimi toplumların hayatına sokmuştur. Bilme isteğinin artmasında ortam sağlayan en önemli duygunun ise merak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Güncel Türkçe Sözlük'e göre (2023) ilim kavramının anlamı bilim olarak ifade edilir. Bu anlamının yanında dini konularda da yapılan araştırma ve çalışmalarda ilim kavramından bahsedilir. Buradan yola çıkarak bilimin anlamı üzerinde durmak doğru olacaktır.

Medawar (2003) bilimi; dünya ile ilgili fikirlerimizi belirli bir sistem ve mantık bağlamında birbiri ile ilişki kuran teoriler bütünü olarak ele alırken, Topsakal (1999) ise tarafsız gözlem neticesinde deneylerle elde edilen bilgilerin bir düzene oturtulması şeklinde açıklar. Türkmen (2006) bilimi; insanlığın evreni anlamlandırma, tanımsal bir çerçeveye oturarak açıklamaya çalışması biçiminde ifade eder. Çepni (2004) gezegeni anlama ve tanımlama çabası; Yaşar (1998) ise insanların elde ettiğı bilgileri bir düzen halinde oluşturulmuş, kanıtlanmış ve sistemli bir biçimde bir arada olması sağlanmış bilgiler topluluğı olduğunu belirtir. Albert Einstein bilimi; hisler ve fikirler arasındaki uyum sağlama çalışması, Russel ise gözlemler ve onlara bağlı akıl yürütme ile olgulara, ardından bu olguları birbirlerine bağlayan yasalara ulaşma gayreti şeklinde ifade edilecek bir tanımlama yapmıştır (Seven, 2004; akt. Fenli Aktan, 2022, s. 8). Görüldüğü gibi evreni keşfetme ve işleyiş sistemini anlamlandırma adına atılan her adım bilimin kapsamında yer alacaktır.

4. 1. 3. 1. Bilimin ve Bilimsel Değerlerin Övgüsü

Akın; eserlerinde yer verdiği pek çok denemede bilimden, bilim insanlarından, bilimsel çalışmalardan bahsetmektedir. Ona göre toplumları aydınlığa çıkarak ve ilerici bir çizgide yürümelerini sağlayacak unsurun bilimdir. Yazar, Atatürk'ün bilim üzerine söylediğı sözleri de aktararak onun bilimi ne kadar önemseydiğinin de altını çizmektedir. Bilimin övgüsünün yapıldığı değerlere geçmeden önce bilimin ne olduğunu açıklamanın doğru olacağını düşünmekteyiz.

Güncel Türkçe Sözlük'te (2023) bilim; “evrenin veya olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneye dayanan yöntemler ve gerçeklikten yararlanarak sonuç çıkarmaya çalışan düzenli bilgi, ilim”, “genelgeçerlik ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgesel bilgi”, “belli bir konuyu bilme isteğinden yola çıkan, belli bir amaca yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci” şeklinde üç farklı biçimde açıklanmaktadır.

Bilimi genel bir perspektifte ele aldığımızda “bilgiler bütünü” olduğunu söylemek mümkündür. Bilim, tarih süresince insanların ilgisini çeken, merak edilen, incelenip araştırılan, sorgulanan bir olgudur. Bilim, içerik olarak evrenin bir kısmına yönelen, deneysel yöntemler ve aklın çizgisinde ortaya çıkan düzenli bilgi, ilk anlam olarak ilim, ikinci anlam olarak ise tahsil ve deneyim ile elde edilen doğru bilgidir (MEB, 2018). Ronan (2005), bilimin tek gayesinin hakikatleri ortaya çıkarıp aktarmakla sınırlı olmadığını dile getirir. Aynı zamanda ona göre bilim; bu niteliğinin yanında gerçekler arasındaki bağlantıları ve ilişkileri ortaya koyan, kanıtlayan bir sistemdir.

Akın'ın eserleri incelendiğinde bilimin ve bilimsel değerlerin övgüsünü doğrudan aştığı 12 denemesi tespit edilmiştir. *Onlar Heo Oradaydı*'da 1, *Kule Canbazı*'nda 1, *Tuncay Terzioğlu*'nda 2, *Ay Hırsızı*'nda 4, *Bir Çift Ayakkabı*'da 2, *Geyikli Park*'ta 3, *Hayal Kahramanları*'nda 1 tane değer vardır. Yazarın dolaylı olarak bilimin önemini vurguladığı, bilimsel çalışmalardan bahsettiği ifadeleri de düşünüldüğünde bu sayının oldukça fazla olduğu söylenebilir.

Onlar Hep Oradaydı eserinde yer verdiği “İraquis'in Kamarotu” adlı denemede yazar, Piri Reis'in dünya haritası ve Atatürk'ün sözü üzerinden bilimin önemini vurgular. Piri Reis'in haritasının tarih ve bilim açısından değerine dikkat çeker. Osmanlıların Abdülmecit Dönemi'nde haritalara bakış açısını da anlatır. Atatürk'ün bilim ile ilgili bir sözünü dile getiren Akın, 12 Eylül Darbesi'nin bilim insanlarına koyduğu yasakları ve üniversitelerin haklarının ellerinden alınmasını eleştirir. Yazar, Adnan Özer'in dizelerinden yola çıkarak haritalarla ilgili düşüncelerini şöyle aktarır: “(...) Evet, birer edebi metindir haritalar. Öyle ki, onlar da Se kitaplar gibi yasaklanmış, yakılmış ve hatta tuvalet çukurlarına dahi atılmışlardır!” (Akın, 2020, s. 29)

Yazarın Atatürk'ün sözünden yola çıkarak bilimle ilgili ifadeleri şöyledir:

“Haritaların kitaplarla bir ortak özelliği de, yol gösterici olmalarıdır. Yaşantısı haritalar ve kitaplar arasında geçen Mustafa Kemal Atatürk'ün, insanlığın elinde pusula olması gereken sözünü bir kez daha anımsayalım: ‘Hayatta tek doğru yol bilimdir.’

Bilimin dışında başka doğru yol yoktur hayatta... Yan yolu, kestirme yolu, ara yolu aranılmaz hayatın. Bilimin dışındaki tüm yollar, sömürgeci ülkelerin kucağına oturtur bizi. Ne yazık ki, öyle de olmuştur. Piri Reis yıllar öncesinde beynini, düşlerini koymuş ceylan derisine. Bilimi, sanatı dışlayan 12 Eylül darbesinin sonrasında ise Millet Meclisi'nin koltukları ceylan derisiyle kaplanır ve politikacılar oraya kışkırtıcı koymaya başlarlar!.. Ve de, 25 Eylül 1997 tarihinde, Meclis'ten tüm üniversitelere bir genelge gönderilir. Bilim insanlarını hedef alan genelgede şunlar yazmaktadır: ‘Tüm kamu görevlileri, kanun, kararname ve özel kanunlarla yetkili kılınmadıkları sürece, hükümetin siyasi, ekonomik ve sosyal politikalarına yönelik kararları hakkında açıklama yapamazlar ve basın ve yayın organlarına görüş bildiremezler.’

Hayattaki tek doğru yolda yürüyen bilim insanlarının susturulduğu ülkemde elime ne zaman bir on milyon lira geçse, Thomas Ady'nin şu sözünü anımsarım: 'Uluslar bilgisizlik nedeniyle yok olabilirler!'" (Akın, 2020, s. 32)

Kule Canbazı yapıtındaki "Oyuncak Siyah Ayı" adlı denemesine yazar, Viyana Oyuncak Müzesi'nde gördüğü elinde Titanic gemisinin resmini tutan siyah oyuncak ayıyı anlatarak başlar. Viyana Oyuncak Müzesi'ndeki siyah oyuncak ayı, Titanic anısına tasarlanır. Bu ayı, yazara Besim Ömer Paşa'yı anımsatır. Besim Ömer Paşa, Osmanlı'da ilk doğumevini kurar ve bu doğumevini geliştirerek insanlara kabul ettirmek için ciddi bir mücadele verir. Çünkü Osmanlı'da doğum kültürü evlerdedir. Fakirhanelerdeki kötü koşullarda doğum yapan kadınların doğumdan sonra ölmelerinin önüne geçmek ister. Yazara göre kahraman olarak elleri kanlı katiller, çete mensupları değil elleri kanlı olarak ilim için, insanlık için mücadele eden bilim insanlarının kabul edilmelidir:

"Bu ülkenin Besim Ömer Paşa'ya büyük bir teşekkür borcu vardır. Kadınlarımız bilimin ellerinde doğum yapmalarını Besim Ömer Paşa'ya borçludurlar. Baba olmanın mutluluğunda Besim Ömer Paşa'nın düşlerinin ve tüm baskılara rağmen çıkarmadığı beyaz doktor önlüğünün payı büyüktür. (...) Beklentim, bu toplumun kahraman olarak elleri kanlı katilleri, çeteleri alkışlaması değil, Besim Ömer Paşa ve onun gibi daha nice biliminsanıyla 'gurur' duymasıdır.

Besim Ömer Paşa, gerçek bir kahramandır... İlle de şartsa, kabul; onun da elleri doğum yaptırırken kanlanıyordu!" (Akın, 2021, s. 34-35)

Tuncay Terzioğlu kitabındaki "Dönme Dolap Ölçeği!.." adlı denemede Akın, dönme dolapların evlerde kullanılan versiyonlarına, bayram yerlerindeki dönme dolaplara yer verir. Saldaki dönme dolabının yandan çarklı vapura ilham kaynağı olabileceğinden bahseder ve bunu keşfetselerdi belki Sanayi Devrimi Osmanlı'da başlayacaktı diye düşünür. Bu düşüncesini şöyle dile getirir: "Ben diyorum ki, bizimkiler dönme dolabı Haliç'te yüzen salın üstünde değil de, yanına koymuş olsalardı, yandan çarklı vapuru yıllar öncesinden keşfetmiş olacaktı!.. Kim bilir, belki böylelikle sanayi devrimini de de çok önceden biz başlatmış olacaktık!.. Epeyce yaklaştığımız be!.. Yazık oldu!" (Akın, 2020, s. 20)

Tuncay Terzioğlu eserinde geçen "Bursa Hamamı ve Boğaz" adlı denemesinde Akın, Bursa'daki Atatürk heykelinde yer alan "Hürmetle eğil." cümlesinden yola çıkarak Atatürk'ün Türk vatandaşlarına eğilmeyi değil, dik durmayı, eşit haklara sahip, ilerici ve bilimi destekleyen vatandaşlar olması gerektiğini amaçlayan ifadelerle yer verir. Atatürk'ün ilerici izlenimlerini aktardığı ifadeleri şöyledir:

"Çünkü Atatürk, eğilmek yerine dik durma hakkını vermiştir insanlara. Padişahın önünde eğilen kulluk anlayışından, kanunlar karşısında eşit olan vatandaşlık anlayışına geçişin adıdır Atatürk... Ona hürmetin göstergesi de eğilmek değil, manevi mirası olduğunu söylediği bilimin ve aklın yolundan yürümek ve de bunu engellemek isteyenler karşısında asla eğilmemektir. O, yüzyıllardır erkeğin karşısında eğilmeye mahkûm edilen kadınların köleliğine son vermiş ve onları yüceltmıştır. 1925 yılında Bursa'da karşılaştığı on iki yaşındaki kız çocuğu bunun en güzel örneğidir. Küçük Sabiha eğilmek yerine kalabalığı yararak ulaşır, Atatürk'ün yanına. Kısa bir sohbetten sonra Atatürk, evladı olarak yanına alır Sabiha'yı... Küçük kız için açılan yol bulutların arasına kadar uzanır. O kız çocuğu, ilk kadın havacımız olan Sabiha Gökçen'dir... Ve Sabiha Gökçen, ne zaman Atatürk'ün adı geçse, başını 'hürmetle' kaldırır ve bulutlara bakar..." (Akın, 2020, s. 111-112)

Ay Hırsızı kitabındaki “Ay’a İlk İnsanı Biz Gizledik...” adlı denemede yazar, bilim ve sanatın özgürlüğe açılan kapı olduğunu vurgular. Türk bayrağında yıldız ve hilal olmasına rağmen henüz bir Türk’ün uzaya gidememiş olmasından üzüntü duyar. Bayrağımızdaki insanı görebildiğimizde uzaya, yıldızlara giden bir Türk’ün de resmini duvara asacağımızı düşünen Akın’ın bu düzeyi ancak bilim ve sanata değer vererek, bu alanlarda ürün ortaya koyarak oluşabileceğini savunur. Bilim ve sanatı bir kuşun iki kanadına benzeten yazar, bu iki kanatla toplumların uçabileceğini ve özgür olabileceğini düşünür. Ülkemizde bilime önem verilmemesini ve dünyanın en güzel bayrağı olan Türk bayrağının anlamının bile tam anlatılamamasını şu sözleriyle eleştirir:

“Dünyanın en güzel, en estetik bayraklarından birine sahibiz. Bayrağımızın üstünde Ay resmi var ama Ay’da bayrağımızla fotoğraf çektiren bir bilim insanımızı göremiyoruz. Çünkü biz, hayatta tek doğru yol olan bilimin yolunun çok uzağında yürütüyoruz. Bunun en güçlü belgesi de, bayrağımızdaki hilal ve yıldızın nasıl bir araya geldiğini bile okullarda bilimin yolunda, bilimin diliyle anlatmayışımızdır. Acıdır ama ülkemizin bağımsızlığı için canını veren onca güzel insanın kanı, tek doğru yol olan bilimin yolunu tıkamak için kullanılıyor (...)” (Akın, 2020, s. 22).

Ay Hırsızı eserindeki “Paris’in Kurtuluşu ve Harem’de Goethe” adlı denemede Akın, bilim ve ilim yolunda can veren Goethe’nin kahramanı Faust’un üzerinde durur. Paris’te ölen son halife Abdülmecit Efendi’nin çizdiği tablodaki Goethe’ye ait kitaptaki Faust’un bilim ve araştırmaya verdiği önemin şeytanla bağdaştırılmasını anlatır.

Yazar, Goethe’nin *Faust* adlı eseriyle araştırma duygusunu ve bilgi sahibi olma arzusunu yansıttığı kitabının başkahramanı Dr. Faust’u bağnazlara bir karşı duruş olarak gördüğünü şu ifadeleri ile dile getirir:

“Son Halife Abdülmecit Efendi’nin, Dr. Faust’un bu öyküsüne gönderme yapmak için tablosuna ‘Harem’de Goethe’ adını vermiş olduğunu düşünmek, öykünün içeriğinden dolayı hiç de doğru olmayacaktır. (...) Elbette Goethe’nin Faust’u, gökyüzünün ve yeryüzünün sırlarına ulaşmaya çalışan, araştırma duygusu ve bilgi sahibi olma arzusunun seline kapılmış bir insanı anlama çabasıdır. Bu çaba uzayı, dünyayı, yıldızları, doğanın kurallarını sorguladı diye tarih boyunca nice bilim insanını yakan, derisini yüten, zindanlarda çürüten bağnazlığa da bir karşı duruştur. Goethe’nin, en büyük eseri sayılan Faust’ta, kendi düşüncelerini, hayatını, aşklarını sorguladığını ve bu kitabı bir türlü sonlandıramadığını, onu daha da derinleştirmeye çalışırken son nefesini verdiğini de unutmamalıyız. Bu yüzden Faust, Alman yazarın bütün eserlerinin bir birleşimi olarak kabul edilir” (Akın, 2020, s. 65).

Ay Hırsızı kitabında bulunan “Bu Karanfilî Nâzım Gönderdi!..” adlı denemeye yazar, 3 Haziran’da -Nâzım Hikmet’in ölüm yıl dönümünde- Nâzım’ın mezarını ziyaret ettiğini anlatarak başlar. Novadevic Mezarlığı’nda Nâzım’ın mezarının yanı sıra şiirlerinde yer verdiği kozmonotların da mezarları vardır. Uzaya giden ve tarihi adlarını yazdıran sanat ve bilim insanların mezarlarını gezerken Nâzım Hikmet için getirdiği karanfilleri onların mezarlarına da bırakır. Yazar, bilim ve sanat insanlarına verdiği değeri ve minnettarlığı şu sözleri ile dile getirir:

“Kırmızı karanfiller bıraktım, 3 Haziran 2009 sabahı, Moskova’daki Novadeviç Mezarlığı’ndaki kozmonotların mezarlarına... Alın, dedim; bu karanfilleri size Nâzım Hikmet gönderdi... (...) Bu kadar çiçeği ne yapsın şair? Herkes mezarı başından gidince,

‘Sunay bu karanfilleri yıldızları bir demet yapıp insanlara sunan kozmonotlara götür.’ dedi...

Dağıttım Nâzım’ın mezarındaki karanfilleri teker teker, kozmonotlara, doktorlara, tiyatrocılara, mühendislere, yazarlara, müzisyenlere... Nâzım, hayatının en mutlu 3 Haziran’ını yaşadı!..” (Akın, 2020, s. 106)

Ay Hırsızı eserinde yer verdiği “Düşünen İlk Robot Bir Türk İdi!..” adlı denemede Akın, savaş yerine barışı sağlayıp bilimle ilgilenilmeli gerektiğini vurgulamaktadır. İlk insan otomatlarından, daha sonra ortaya çıkan diğer otomatlardan bahseder. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın gerçekleştiği 20 Temmuz 1974, insanın Ay’a adım attığı günün beşinci yıl dönümüdür. Bu tarihte Türkiye’nin Kıbrıs’ın güvenliğini sağlamak için savaştığını anlatan Akın, aslında savaşmak yerine barış sağlayıp bilim yolunda ilerlenmesi gerektiğini ifade eder.

Yazar, ilim temasını işledikleri Bülent Ecevit’in robot şiiri ve Âşık Reyhani’nin dizelerinde yola çıkarak savaşmak yerine bilim yolunda ilerlenmesi gerektiğini şöyle işler:

“Dört bölümden oluşan ‘Robot’ şiirinden iki kıta okuyalım:
bir parça çelikten ibaretsin Allaha göre
korkma günahların için
ben yüklenip günahlarını senin
görülmemiş bir ağırlık vereceğim göksel terazilere
istediğini öldür
lüzum yok düşünmene cehennemlerde yanışı
ürkme hayattaki acılardan bile
voltlarla ölçülüdür
bir robotun acıya dayanışı

Bülent Ecevit’tir şairin adı!.. Kıbrıs’a yapılan askeri harekâtla ünlenecek ve ‘Karaoğlan’ olarak bilinecek olan Bülent Ecevit, robot için şiir yazdığında on yedi yaşındadır. (...) Âşık Reyhani bir şiirinde şöyle seslenecektir:

Boş kavgayı terk edelim
İlim yolunu güdelim
Aya beraber gidelim
Çağdaş yoldaş dünyasında

Kıbrıs Barış Harekâtı’nın gerçekleştiği 20 Temmuz 1974, insanın Ay’a adım attığı günün 5. yıl dönümüdür!.. 2000’li yıllara gelindiğinde bile Türkiye ve Yunanistan, Ege Denizi’nde, tıpkı Ay gibi üstünde hayatın olmadığı küçük adacıklara bayrak dikme yarışını sürdürmekten vazgeçmemişlerdir” (Akın, 2020, s. 192-193).

Bir Çift Ayakkabı eserindeki “Bir Çift Hitit Ayakkabısı” adlı denemede yazar, Cumhuriyet döneminde Atatürk’ün arkeolojiye verdiği önemi gösteren ve Anadolu’da iz bırakmış kültürlerle verdiği değeri anlatan çalışmalara dikkat çeker. Alacahöyük kral mezarlarındaki heykel Mustafa Kemal’in cebinden karşılayarak yaptırdığı kazıda bulunur. Hititoloji ile ilgili hem ülkemizde hem de Avrupa’da yapılan çalışmalara yer verir. Akın, Atatürk’ün Hitit çalışmalarına desteğini şu ifadeleriyle dile getirir:

“Hitit uygarlığına ilgi duymuyorsanız, buraya kadar yazdıklarım size sıkıcı gelebilir... Ama şimdi sıkı durun: Paris’te, Fransızca olarak yayımlanan derginin 1930 Ekim ve 1932 Temmuz tarihleri arasındaki 1. ve de 8. fasiküllerini kapsayan cildinin iç kapağında şu yazılıdır: ‘Türkiye Cumhurbaşkanı Ekselans Gazi Mustafa Kemal’in Yüksek Himayesinde!’ Fransa’da çıkan bir Hitit dergisi ve bu alanda bilimsel çalışmaların yapılmasına madden ve manen destek olan Atatürk!..” (Akın, 2020, s. 126)

Bir Çift Ayakkabı kitabında geçen “Neandertal ve Enkidu” adlı denemede yazar, insanın Neandertaller gibi yok olmamak için bilimin peşinden gitmesine ışık tutar. Çeşitli bölgelerde ve ülkelerde yapılan çalışmalarda ve bulunan kalıntılarda insana benzeyen bir tür olan Neandertallerden bahseder. Gılgamış Destanı’nda yer alan anlatıda bir yabani insandan bahsedilir. Bu insana Enkidu denmektedir. Enkidu, bilim insanlarının keşfettiği insan türü olan Neandertallerden başkası değildir. Sümerler zamanında da var olan Enkiduların yok olması insanın ölümsüz olma ve varlığını sürdürme yolunda çalışmalar yapmalarına neden olmuştur. Yazara göre bilimsel çalışmalar, tıp ile ilgili araştırmalar böylece ortaya çıkar ve gelişir. Yazar, insanın nasıl bilimin yolundan ilerlediğini, araştırıp sorgulayan, tabulara boyun eğmeyen bir kimlik kazandığını şu sözleriyle ifade eder:

“Nâzım Hikmet’in, ‘Saman Sarısı’ şiirinde yer alan ‘bir ulu ırmak akıyor insan eli ilk mağaraya ilk bizonu çizdiğinden beri,’ dizesinde olduğu gibi Homo sapiens, bilgi denilen ulu ırmağı hep geleceğe akıtmak için çabalamıştır. Gılgamış Destanı’nda ölen ve yok olan Enkidu, yani tarihte de neslini sürdüremeyen Neandertal’dir. Gılgamış’in, Neandertal’in soyunun tükenmesinden sonra ölümsüzlüğü bulma adına yola koyulması son derece anlamlıdır. Bu, Neandertal’in yok oluşuna tanık olan insanın, hayatta kalabilmek adına bilimin yolundan ayrılmama ve aydınlanmanın gereği olan araştırmacı, sorgulayıcı, tabulara boyun eğmeyen kimliğe sıkı sıkıya sarılmasının anlatımıdır. Ölümsüzlüğün aranişi kaderciliğe ve teslimiyetçiliğe karşı duran tıp biliminin tarihidir. Tıp sözcüğünün Mısır’daki Teb kentinden geldiğini, Teb kentinin de adını Sümerlerin üstüne yazı yazdıkları ‘dub’ adlı toprak parçasından aldığını düşünecek olursanız, o ‘ulu ırmak’ın sularının serinliğini hissetmiş olursunuz!

Bu, bir Sunay Akın tezidir. Elbette her tez gibi tartışmaya ve daha da geliştirilmeye açıktır. Biz, düşüncemizi edebiyat orkestrasında yer alan paleoantropologlara teslim ederek, kendi enstrümanımızla yazının kalem değmemiş yeni vadilerine, yeni kıyılarına doğru yola koyulalım...” (Akın, 2020, s. 131-132)

Geyikli Park’taki “Her Şey Sudan...” adlı denemsine Kaptan FitzRoy ile 5 yıllık deniz yolculuğunda ona arkadaş olarak katılan kişinin Darwin olduğu bilgisini vererek başlayan yazar, Darwin’in evrim kuramı ile ilgili çeşitli bilgiler paylaşır. Mehmet Münif Paşa Osmanlı’da evrim konusuna ilk değinen yazardır. Darwin’in türlerin kökeni adlı kitabından 100 yıl önce Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın *Marifetname* adlı kitabında evrim kuramından bahsettiğine değinir. Erzurumlu İbrahim Hakkı’dan çok daha önce ise Miletoslu Anaksimandros (MÖ 611-547) canlıların sudan çıktığı düşüncesini ortaya koyar. Embiya Suresi’nde geçen ayet ise “Ve her şeyi sudan yarattık.” şeklindedir. Yazar, Mehmet Münif Paşa’nın evrim düşüncesi ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade eder:

“Alkan’ın araştırmalarında gözden kaçırdığı bir bilgiyi de, bu değerli çalışmaya katkı olarak biz sunalım: Diyebiliriz ki, Darwin’in *Türlerin Kökeni* adlı eserini 1859’da yayımlamasından sonra, Osmanlı’da evrim konusuna ilk değinen yazar Mehmet Münif Paşa olmuştur. (...) Aydınlanma tarihimizin bu çok değerli düşünce insanı hakkında son

derece titiz ve oylumlu bir kitap hazırlayan Ali Budak, Mehmet Münif Paşa'nın 'Mukaddime-i İlm-i Jeoloji' adlı yazısından bölümler sunarak, 'Münif Paşa bitki ve hayvanların evrim geçirerek bugünkü durumlarına geldiklerini kabul etmektedir' diyerek, şu farklılığın da altını çizmeyi ihmal etmez: 'Münif Paşa, burada da insanı ayrı yere koymuştur. Hayvanlar için kabul ettiği halde insan için evrimi söz konusu bile etmemiştir'" (Akın, 2020, s. 101-102).

Geyikli Park'ta bulunan "Ay'a Sorulan Soru" adlı denemsine Akın, İstanbul'da 1577'de Takiyüddin Efendi'nin kurduğu rasathane ile 1868'de İstiklal Caddesi'nde kurulan Rasathaneyi Amine'nin bağınaz düşünceli kişilerin etkisiyle yok edilmesini anlatarak başlar. 3 kez kurulan rasathane ise 1911 yılından beri varlığını koruyan Kandilli Rasathanesidir.

Vahdettin ve Atatürk'ün Ay kavramının geçtiği düşüncelerine yer veren yazar, Atatürk'ün bilimin önemini vurguladığı sözlerine de değinir. 1960'da çekilen ve Ay'a giden astronotların yer aldığı filmde Muzaffer Tema da oynar. Gerçek hayatta olmasa da filmde Ay'a giden ilk Türk olur. Edison'un bilim ile ilgili düşüncelerini kendisinin (Akın) bilim düşünceleri ile birleştirerek Dünya Ana'nın mezar taşındaki şiir gibi sözleriyle yazısını sonlandırır. Akın, Mustafa Kemal Atatürk'ün 1936'da Eskişehir Tayyare Alayı'nı ziyaretinde bilim ile ilgili söylediklerini şöyle aktarır:

"Bir gün Batılı ayaklar Ay'da ayaklarının izlerini bırakacaklarsa, bunların arasında bir Türk'ün de bulunması için şimdiden çalışmalara girişmek, aşamalar kaydetmek gerekir. Geleceğin en etkili silahı da, aracı da hiç kuşkunuz olmasın uçaklardır. Bir gün insanoğlu uçaksız da göklerde yürüyecek, gezegenlere gidecek, belki de Ay'dan bize mesajlar yollayacaktır. Bu mucizenin tahakkuku için 2000 yılını beklemeye hacet kalmayacaktır. Gelişen teknoloji daha şimdiden bunu müjdeliyor. Bize düşen görev ise, Batı'dan bu konuda daha fazla geri kalmamayı temindir" (Akın, 2020, s. 106).

Geyikli Park eserinde geçen "Mahyadan Uzaya Giden Yol" adlı denemede mahyaların bir Türk icadı olduğunu belirten yazar; mahyaların nasıl ortaya çıktığına, yaygınlaşmalarına, bilim ve uzay ile ilgili ilişkisine değinir. İngiliz Yazar Julia Pardoe ve Yazar Sermet Muhtar Alus'un mahyalar ile ilgili izlenimlerini de aktarır. Işık ve sanatın birlikteliğinde resimli mahyaların hayal dünyasındaki değerini anlatmakta ve onlara hak ettiği değeri vermekte geç kaldığını ifade eder. Yazarın mahyaların bilgiye değer veren toplumların uzayın keşfinde öncü olacağının habercisi olduğunu ifade ettiği sözleri şöyledir:

"İlk yazı ateşte pişirilen kil tabletler üzerine yazılmıştır. Sümer tabletlerinin bozulmadan günümüze kadar ulaşmasında başrol ateşindir. Yazının topraktan arınıp gökyüzüne çıkmasının adı da, ramazan gecelerinde camilerin iki minaresi arasına kandillerle kurulan mahyalardır. 1600'lerin başında, ateş ve yazının toprağı geride bırakarak, yıldızlara doğru İstanbul'da başlayan bu yükselişi, bilgiye değer veren toplumların uzayın keşfinde öncü olacağının habercisi gibidir" (Akın, 2020, s. 111).

Hayal Kahramanları'ndaki "Türk Kafası" adlı denemede bilimi önemseyip donanmanın gelişmesine destek olan Sultan Abdülaziz'e dikkat çeker. Fransızların Türk kafası adını koydukları yumruk atma makinesi Paris'te bir fuarda görüntüye çıkar. Sultan Abdülaziz, Paris'te bu fuarı gezer. Bu yumruk atma makinesi ilgisini çeker. Sultan Abdülaziz, dünyanın ikinci büyük donanmasını oluşturur. Abdülaziz'in ardından II. Abdülhamit'in tahta geçmesinden ve göz ardı ettiği donanmadan bahseder. Bu donanmadaki Ertuğrul gemisinin Japonya'ya gitmesini ve dönerken batması üzerine Can Yücel'in yazdığı şiirin derinliklerini

anlatır. Yazar, bilimsel gelişmeleri önemseyen Sultan Abdülaziz'in geliştirdiği donanmadan şöyle bahseder:

“Sultan Abdülaziz, 1876 yılının Mayıs ayında tahttan indirildiğinde ardında yirmi beş zırhlı, yüzden fazla ahşap gemiden ve modern bir tersaneden oluşan dünyanın ikinci büyük donanmasını bırakır. Avrupa seyahatinde yanında götürdüğü Şehzade Abdülhamit, Abdülaziz'in ardından padişah olur. II. Abdülhamit, Abdülaziz'in tahttan indirilmesinde rol oynadığı gerekçesiyle donanmaya sırt çevirir. Her ne kadar Kayserili Halil Paşa bir yumrukta dağıtsa da, Abdülaziz, gelecekte ülkesinin kaba kuvvetle değil, ancak makineleşmeye önem verildiğinde var olabileceğini görmüştür. Oysa Abdülhamit, güçlü bir donanmanın makinelerini ve tersanesini paslanmaya, gemilerini çürümeye terk eder” (Akın, 2019, s. 104).

Anlaşıyor ki Sunay Akın'ın eserlerindeki bilim ve bilimsel değerlere olan övgüsü, insanlığın ilerlemesine katkı sağlayan bilimsel araştırmaların ve keşiflerin önemini vurgulayan bir perspektif sunmaktadır. Bu övgü, bilim ve bilimsel yöntemlerin toplumun ilerleyişine olan katkılarını vurgulayarak, insanların bilgi ve bilimin ışığında daha aydınlık bir geleceğe doğru adım atabileceğini ifade etmektedir.

4. 1. 3. 1. 1. Astronomi, Uzay ve Havacılık

Akın'ın eserlerinde bilimi önemli bir yere koyduğundan söz etmiştik. Bu alt başlığımızda ise bilimi biraz daha derinlemesine ele aldığı astronomi, uzay ve havacılık üzerine dile getirdiği değerler açıklanacaktır. Yazar, insanlığın gelişiminde ve değişiminde uzayın ve uzay ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların kilit unsur olduğunun farkındadır.

Astronomi, var olduğumuz evrenin ayrıntılı bir şekilde gözlemlenebildiği tüm gezegen ile bağlantılı her verinin elde edildiği, anlamlandırmak amacıyla yorum getirildiği ve her biri ile bağlantılı ilişki ağı düzeneğinin oluşturulduğu bilimsel disiplin örneklerinden biridir. Araştırma ile bağlantılı cisimler ve araştırma için oluşturulan yöntem açısından astronominin farklı bilim dalları ile ilişki kurduğu ortadadır (Limboz, 2002). Teknolojik gelişmelerin de astronomi bilim dalının gelişmesinde ve evrenin hiç bilinmeyen yanlarının detaylı bir biçimde gözlenmesinde etkisi aşikârdır.

21. yüzyıl bilgi ve donanımına sahip bireyler yetiştirmek, bireyleri hayata hazırlamak ve bireyleri günlük hayatın bir parçası haline getirmek; yer aldığımız teknoloji çağının bir gerekliliği olmuştur. Yüzlerce yıldan beri gökyüzü ve uzay insanların dikkatini verdiği bir alan olmuş ve insanoğlunun uzayı merak etmesini sağlamıştır (Gürkan & Kıraç, 2019; Yılmaz & Laçın Şimşek, 2017). Uzay; gök bilimine göre “bütün varlıkların içinde bulunduğu sonsuz boşluk, feza, mekân”, ikinci bir anlam olarak da “bütün gök cisimlerinin içinde bulunduğu sınırsız boşluk” şeklinde açıklanmaktadır (Güncel Türkçe Sözlük, 2023).

Teknoloji ve bilimsel platformlarda katedilen ilerleme, ortaya konan değişim ve gelişmeler uzayı yeryüzünden gözlemlenmesinin yanı sıra başka gezegenlere gidilmesini ve bu gezegenlerde deneyler yapılarak yaşam olanaklarının araştırılıp analiz edilmesini sağlamıştır (Yılmaz & Laçın Şimşek, 2017). Bu çalışmalar aracılığıyla araştırmaları yürüten toplumlara stratejik avantajlar ve fırsatlar sağladığı için uzay alanının ve bu alana yönelik yürütülen çalışmaların önem arz etmektedir. Uzayda yapılan çalışmalar, toplumlar açısından önemli bir kaynak meydana getirmesinden ve uluslara fırsat sağlamasından ötürü değerli görülmektedir (Afful, Hamilton & Kootsookos, 2020).

Türkiye konumu gereği, havacılığı önemsemesi gereken ülkelerden biridir (Korul & Küçükönel, 2003). Türk havacılık tarihini inceleyip irdelemek, günümüzdeki eksiklikleri tespit ederek sebepleri ile ortaya koymak ve havacılık konusunda lider ülkeler arasına girmek için atılması gereken adımların neler olabileceği tartışmak son derece önemlidir. Dünya üzerinde kurulan yeni düzene ayak uydurabilmek için, havacılığın akıllı teknolojiler ve yapay zekâ ile ilişkisini ortaya koymak gerekir. Bu hususta elde edilen gelişmeleri araştırmak önemli bir noktada durmaktadır (Şen, 2020).

Yazar, gelişmişlik düzeyi ileride olan toplumların astronomi, uzay ve havacılık konusuna önem verdiğinin farkındadır ve bu ülkelerin arasında Türkiye'nin de olması gerektiğini düşünmektedir. Bu değerleri aşılama çalıştığı örneklerine *Ay Hırsızı* adlı kitabında sıkça rastlandığı görülmektedir. 18 denemesinde astronomi, uzay ve havacılık değerlerine yaptığı övgüyü dile getirir. *Ay Hırsızı*'nda 15, *İstanbul'un Nâzım Planı*'nda 1, *Hayal Kahramanları*'nda 2 tane değerinin olduğu tespit edilmiştir.

Ay Hırsızı eserinde yer verdiği “Van Gogh ve Ay Yıldız” adlı denemede yazar, okumayı ve öğrenmeyi çok seven Van Gogh'un tablolarındaki astronomiye, yıldızların yerlerinin doğruluğu ışık tutar. Van Gogh resimlerinde gökyüzü ve yıldızlar aracılığıyla ilgi duyduğu ve araştırarak öğrendiği astronomi bilgisini kullanır. Tablolarında yıldızların yerleri gerçekte birebir örtüşmektedir. Van Gogh'un astronomiye duyduğu ilgiyi ve bu ilgi sayesinde oluşan astronomi bilgisini tablolarına başarılı bir şekilde yansıttığını şu sözleriyle aktarır:

“Van Gogh'un geceyi konu alan tablolarında, kız kardeşine yazdığı mektuptaki kaygısı ve yıldızlara olan ilgisi ışıdamaktadır. Bir gökbilimci sadece teleskoptan yıldızları seyretmez; resim sanatındaki gökyüzünü, tablolarındaki yıldızları da araştırma konusunda kendini sorumlu hisseder. Çalışmalarını Meudon Gözlemevi'nde sürdüren Jean Pierre Luminet, böylesi bir astrofizik uzmanıdır. Luminet, Van Gogh'un 1889'da Saint Remy'de yaptığı ‘Yıldızlı Gece’ adlı tablosu üzerinde uzun uzun çalışır. Gökyüzü haritalarıyla ressamın tablolarını karşılaştıran Luminet, Van Gogh'un fırçasıyla yıldızları doğru yerlere astığını keşfeder. Aynı çalışmayı Teksas Üniversitesi astronomlarından Donald Olson ve Russell Doescher da, ressamın intihar ettiği Arles'de boyadığı ‘Geceyin Beyaz Ev’ tablosu için yaparlar. Sonuç, resimleri günümüzde astronomik fiyatlara satılan Van Gogh'un, Astronomi'ye olan ilgisini bir kez daha gözler önüne serer. Bu tabloda görülen Venüs, resmin yapıldığı zamandaki konumuyla aynıdır. Üstelik, ‘Rhone Üstünde Yıldızlı Gece’, ‘Cafe Terrace'da Gece’ tablolarında da, kulağı kesik ressamımız, gökyüzü haritasını boyayan bir gözlemci titizliği sergilemektedir. Kardeşi Theo'ya yazdığı mektuplarda da Van Gogh'un bir gözünün gökyüzünde olduğu aşikârdır. İşte, ressamın kâğıda dökülmüş o bakışlarından biri: ‘Bu sabah, şafaktan uzun bir süre önce, yalnızca seher yıldızının -ki çok büyük görünüyordu- ışığında kırları gördüm, penceremden’” (Akın, 2020, s. 9-10).

Ay Hırsızı kitabında kaleme aldığı “Cervantes İstanbul'da!” adlı denemesine Kılıç Ali Paşa'nın inşa ettirdiği caminin yapımında Cervantes ve Mimar Sinan'ın birlikte yer aldığını açıklayarak başlayan yazar, Kılıç Ali Paşa'nın İstanbul'da (Galata'da) Takiyüddin Efendi tarafından kurulan rasathaneyi bağnaz çevrelerin isteği ve baskısı sonucu yıktırmasını anlatır.

Astronominin dini ilimler kadar saygınlık kazanması bağnaz çevreyi rahatsız eder. Yazar, Alauddin Mansur'un *Şehinşahname* adlı eserindeki bilgilerden de yararlanarak Takiyüddin

Efendi'nin Galata'daki rasathanesinin bağınaz çevreler tarafından nasıl yıktırıldığını şöyle dile getirir:

“Şehinşahname, Takiyüddin Efendi'nin rasathanesini, çalışmalarını ve yıkılışını anlatan uzun bir şiirdir. Bilginin tozlu raflarında unutulmuş bu müthiş belge, rasathanenin yıkılışından önce yazılmaya başlandığı için çok daha değerlidir. Çünkü yazarın düşüncelerinde yıkımdan sonra görülebilecek teslimiyet ve korku gibi duygulara rastlanılmamaktadır. Şiirin başlangıcında astronominin ilgi görmeye başladığı, öyle ki din ilimleri kadar saygınlık kazandığının söylenmesi, sanki bundan rahatsız olan bağınaz çevrelerin ortaya çıkacağına habercisi gibidir. Ne yazık ki, öyle de olacaktır” (Akın, 2020, s. 16-17).

Ay Hırsızı kitabındaki “İstanbul'dan 1.372.640 Kuruş!..” adlı denemede yazar, Jules Verne'nin *Ay'a Seyahat* adlı kitabıyla Ay'a yapılan ilk insanlı yolculuğun benzerlikleri üzerinde durur. Jules Verne'nin hayatındaki anılardan ve yaşantılardan esinlenerek kitaplarını kaleme aldığını vurgular ve hakiki bir gemici olan insanın bu sayede Ay'a ulaşabildiğini söyler. Gemiciliğin uzaya yolculuğun kapılarını açtığını şu sözleriyle belirtir:

“Jules Verne İstanbul'un ve bu kentte yaşayanların, düşlere ve Ay'a olan sevgisinin farkındadır. İstanbul da Jules Verne'i fark edecek ve yazarın 1875 yılında, Şeyh Yahya Efendi Matbaası'nda basılan ilk eseri, çevirmeni ne yazık ki bilinmeyen *Seksen Günde Devr-i Âlem* adlı kitabı olacaktır. Verne'in Türkiye'de tanınmasında en büyük pay sahibi olan, on dört kitabını çeviren ve yayımlayan Ahmet İhsan Tokgöz'ün, ünlü yazarın ölümü ardından *Servet-i Fünun* dergisinde çıkan yazısından bir bölüm okuyalım: Jules Verne, Saint Michel I namındaki sekiz tonilatolik kotrasına biner, her sene bütün Fransa sahillerini dolaşır. Meşhur *Seksen Günde Devr-i Âlem* ile *Deniz Altında Seyahat* işte bu kotranın ufacık kamarasında vücut bulmuştur. Jules Verne ciddi bir mukarrir ve hakiki bir gemicidir.

Şundan emin olabiliriz: İnsan, hakiki bir gemici olamıyorsa Ay'a ulaşamayacaktı. Ne hayallerinde, ne de gerçekte!..” (Akın, 2020, s. 27-28)

Aynı eserinde geçen “Minarelerin Dilinden Anlamak!” adlı denemede Akın, roket görünümlü minarelerden bahseder ve Sultanahmet Camii'nin minare sayısının ve şerefelerinin I. Ahmet'in 16. padişah olmasıyla olan bağlantısını açıklar. Sultanahmet'te uzaydan Dünya'ya düşen Hacer-i Esved taşının bulunması, yazarın onu uzaya roket gönderen bir üsse benzemesini sağlamaktadır:

“Sultanahmet Camii'ni ne zaman görsem, gökyüzüne uzay araçları gönderen bir üs gelir aklıma... Görkemli caminin kubbesi bir rasathaneyi, minareleri de füzeleri anımsatır bana. Kubbeleri ve minareleriyle tüm camiler aynı duyguyu yaratsa da, Sultanahmet Camii'nin görüntüsü beni daha renkli bir serüvene sürükler...

Şerefelerin aralarındaki mesafe, gökyüzüne yükseldikçe boşalan ve ağırlık yapmasın diye atılan yakıt tankları gibi görünür gözümde... Uygarlık tarihinde, Ay'a giden roketlerin görünümüne bir minareden daha çok benzeyen hangi yapı vardır ki? O minareler ki, aralarına Ramazan aylarında, düğünlerde, törenlerde yazılar yazılmış, resimler yapılmıştır. Bir de mahyaların elektriğin olmadığı yıllarda kandillerle hazırlandığını düşünürsek!.. ‘Eee, ne var bunda?’ demeyin sakın!.. O kandillerde uzaya giden roketleri harekete geçiren ateş yok muydu?.. Düşlerin ve hayallerin tarihinde mahyalarda ışık saçan ateşle, Ay'a doğru yol alan roketlerin altında yanan aynı ateştir” (Akın, 2020, s. 35-36).

Ay Hırsızı’ndaki “Nâzım Hikmet ve Uzaylılar!..” adlı denemede Akın, Nâzım Hikmet’in uzaylıların varlığına inanan bir şair olduğundan bahsederek uzay kavramının geçtiği şiirlerine yer verir. Nâzım hem ABD’de hem de Rusya’da uzay ile ilgili yapılan çalışmaları, fırlatılan uyduları, Ay’a ulaşan astronotları ve ilk inen uzay aracını yakından takip eden bir şairdir. Hatta yazdığı bir şiirde Rusça kardeş kelimesine yer verir çünkü Rusların uzaylılarla karşılaşacak ilk ulus olacağına inanır. Ayrıca Nâzım, eski uygarlıklardaki uzay ve Ay ile ilgili masallardan son yıllardaki gelişmelere kadar uzayla ilgili çalışmalara hâkim bilinçli bir şairdir. Nâzım Hikmet’in daha 1959 yılında Ay’a gidileceğini anlattığı şiirini şöyle aktarır:

“Ay’a gidilmesinden yıllar sonra bile Suudi Arabistan’da, yolculuğun gerçek olmadığı, böyle bir yolculuğun yapılamayacağı üniversitelerde okutulurken, Nâzım Hikmet ‘daha da ötelere’ gidileceğinin şiirini yazar, 1959 yılında:

Ay’a gidilecek
daha da ötelere,
teleskopların bile görmediği yere.
Ama bizim dünyada ne zaman kimse aç
kalmayacak,
korkmayacak kimse kimseden,
emretmeyecek kimse kimseye,
yermeyecek kimse kimseyi,
umudunu çalmayacak kimse kimsenin?
İşte ben komünistim bu soruya karşılık
verdiğim için.

(...) Ve Nâzım, 1959’un aralığında, daha da ötelere gidileceğinin inancıyla şu dizeleri yazar:

Merih’e giden kosmos gemisinde turistler
yeryüzüye yazılmış şiirler okuyacak.
Her sözü beste beste, renk renk, kat kat açarak
en sırlı çekirdeğe ulaşabilecekler” (Akın, 2020, s. 98-99).

Ay Hırsızı kitabında yer verdiği “Astronot Barbie Olmasaydı!..” adlı denemede Akın, İstanbul Oyuncak Müzesi’nde ilk olarak uzay odasının hazırlandığına dikkat çeker. Oyuncak Müzesi’ndeki astronot kıyafeti giymiş bir Barbie bebek sayesinde uzay odasını gezmeyi başaran bir kızdan bahseder. Her çocuğun uzay odası sayesinde uzay ile ilgili hayal dünyalarını zenginleştirmeyi ve onlarda bir farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Denemede bu düşüncesini şöyle dile getirir:

“İstanbul Oyuncak Müzesi’ni tasarlarken, hazırladığımız ilk yer Uzay Odası olmuştur. (...) İşte, bu odanın kapısına gelen bir anne içeriye girmeden, başını şöyle bir uzatarak baktıktan sonra, elinden tuttuğu altı, yedi yaşlarındaki kız çocuğuna şunları söyler: Gel kızım gidelim, bu oda erkek çocukların oyuncaklarıyla dolu.

(...) Uzay Odası’nın kapıya yakın camekânında sergilenen astronot kıyafetli bir Barbie vardı... Kız çocuğu onu göstererek, Ama anne bak, burada Barbie var, girebiliriz, dedi...

Barbie bebeği fazla süslü, takıp takıştıran, sürüp sürüştüren bir kadın simgesi olarak görebiliriz. Unutmamalıyız ki, Barbie karakterlerinin neredeyse tümünde, çalışan kadın imajı vardır. Öğretmen, doktor, hemşire, pilot, hostes, veteriner... Astronot Barbie

olmasaydı, o kız çocuğu annesini Uzay Odası'na sokamayacak, belki de hayallerine Ay'ı, yıldızları ve tüm gezegenleri koyamayacaktı!..” (Akın, 2020, s. 138)

Ay Hırsızı kitabındaki “Mezar Taşındaki Uyak” adlı denemede yazar, Orhan Veli ve 1937'den 2037'ye gönderdiği gökyüzü mesajına ışık tutar. Uzay çalışmalarının yarışacağı 1950'li yıllarda Orhan Veli ölse de insanoğlunun uzayla ilgili çalışmalarında çok ileri gideceğine inanır. Akın'ın Orhan Veli'nin “Sicilyalı Balıkçı” adlı şiirinden yola çıkarak insanın uzaya çıkacağından, Ay'a adım atacağından, gökyüzünün en uzak yıldızlarını bile gözlemleyecek teleskoplar yapacağından bahsettiği ifadeleri şöyledir:

“Yüz sene sonra bugünkü dünyadan
Bir tek insan kalmadığı gün,
Sicilya sahillerinde yaşayan balıkçı
Bir yaz sabahı ağlarını atarken denize
Her zamankinden daha geniş gökyüzüne bakıp
Benden bir mısra mırıldanacak şarkı halinde.

Şiirin yazıldığı yıl 1937 olduğuna göre, ‘yüz sene’ sonrası 2037'dir. Yüz yaşını aşan insan haberleri gazete sayfalarında arada bir boy gösterse de, Orhan Veli'nin dediği gibi, şiiri yazdığı yıllarda yaşamış olanlar, 2037'de, dünyayı terk edeceklerdir. Yaşamlarını sürdüren insanların, tepelerindeki gökyüzü hakkındaki bilgileri ve gözlem alanları ise hiç şüphesiz ki, 1937'den ‘daha geniş’ olacaktır” (Akın, 2020, s. 154).

Ay Hırsızı yapıtında bulunan “Attilâ İlhan ve Turist Ömer” adlı denemede Akın, çocukluğunda okuduğu çizgi romandan ilham alarak kaleme aldığı *Merih'e Yolculuk* adlı kitabın yazarı Attilâ İlhan'ın uzay ile ilgili düşüncelerine, ileride yapılacak keşiflere olan inancına yer verir. Orhan Yüksel'in yazdığı aynı adlı kitabında (*Merih'e Yolculuk*'ta) Attilâ İlhan'dan esinlenip esinlenmediğini merak eder. Yazar, Attilâ İlhan'ın uzay ve gelecekteki keşifler ile ilgili düşüncelerini şöyle aktarır:

“(…) Yeryüzündeki birtakım değer sistemleri çok sarsılacak. Çünkü dünyanın çerçevesi içinde tutuşmuş sistemler bunlar. Halbuki uzay sistemi içinde baktığın zaman, onların kıymetleri birden sıfıra iniyor; hiçbir önemi kalmıyor. (...) Uzay zamanı içinde değerlendirmeye kalktığın zaman, salise; saniye bile değil. O kadar kısa bir sürede gelip giden şeyler bunlar. Bunlar beni etkiliyor.

Uzay, insanlar arasındaki ilişkilerin düzensizliğinden kaçılan bir yerdir Attilâ İlhan için. Gündelik hayatta tanık olduğu yavan ilişkilerin tekrarından yıldız banyosu yaparak arınıyordu; uzayda her şey çok değişik ve çok yeniydi çünkü. Bu yüzden, uzay filmlerinin, uzay dizilerinin hiçbirini kaçırmadan izlemiştir Attilâ İlhan...” (Akın, 2020, s. 156-157)

Ay Hırsızı'ndaki “Ay Tanrıçası, Göl ve Çoban!” adlı denemede Akın, çobanların günümüz astronomlarının atası olduğu düşüncesini işler. Yazarın gökyüzünü gözleyen, Ay'ın hareketini, yıldızların dizilişini anlamaya çalışan ilk insanlar çobanlar olduğunu belirttiği ifadeleri şöyledir:

“Gökyüzünü gözleyen, Ay'ın hareketini, yıldızların dizilişini anlamaya çalışan ilk insanlar çobanlardır. Doğa denilen, yeryüzündeki en büyük kitabı okumakta usta olan çobanlar duygularını, düşüncelerini mağara duvarlarına resim yapan insanlar gibi yıldızları birer sözcük yapıp gökyüzünün kara tahtasına yazmışlardır. Onların yüzyıllar

önce gökyüzüne çizdiği resimli romanları bizler bugün Başak, Akrep, Terazî, Aslan ya da Yengeç burcu olarak okuyoruz. Gökyüzünü çıkarsız, hilesiz, karşılıksız bir sevgiyle seven çobanlar, günümüz astronomlarının atasıdır. Çoban Ahmet de her gece gökyüzünü seyrediyor merasında... Bu yüzden, şiir sofrasından hiç eksik olmuyor gece, yıldızlar, Ay...” (Akın, 2020, s. 163)

Ay Hırsızı yapıtında bulunan “Aydaki Un Torbası” adlı denemede Akın, Arthur C. Clarke’nın 2001 “*Bir Uzay Macerası*” adlı kitabında ve İngiliz yazar Pablo Neruda’nın *Sorular Kitabı* adlı eserinde Ay ile ilgili yazdıkları izlenimleri, ayda yürüyen ilk insan olan Neil Armstrong’u izlenimleri ile benzerlik göstermesini anlatmaktadır. Yazar, Pablo Neruda ve Arthur C. Clarke’in Ay ile ilgili yazdıklarının Neil Armstrong’un ifadeleriyle örtüştüğünü şu sözleri ile dile getirir:

“İngiliz yazar, Pablo Neruda’nın şiirlerini okumuş muydu ya da Şilili şair, Arthur C. Clarke’in romanlarını? (...) Ama kesin olan bir şey varsa, o da Neruda’nın *Sorular Kitabı* adlı eserindeki şu iki dizenin, Clarke’in bir Ay fotoğrafını anlatırken yaptığı benzetmeyle aynı olduğudur:

Nerede, nerede bırakır dolunay
gece boyu sürüklediği un torbasını?

Bitmedi! Yapacağımız bir keşif daha var: Ne gariptir ki, Ay’da yürüyen ilk insan olan Neil Armstrong, herkes tarafından bilinen, attığı adımın kendisi için küçük ama insanlık için büyük olduğunu belirttiği konuşmasının ardından şunları söyler: Ay’ın yüzü ince ve pudra gibi. Ayakkabımın burnuyla rahatça kaldırabiliyorum. Ayakkabılarımın tabanına ve kenarlarına kömür tozu gibi ince tabakalar halinde yapışıyor.

Armstrong’un tarif ettiği Ay yüzeyi, rengi farklı olsa da Clarke ve Neruda’nın anlattıklarıyla aynı inceliktedir!” (Akın, 2020, s. 167-168)

Yine *Ay Hırsızı*’nda geçen “İstanbul Üstünde Uçan Daireler” adlı denemede yazar, tekerleğin icadı ile Ay’a ulaşma isteği arasında kurduğu bağın altını çizer. Akın 11 Eylül 1968’de ateşlenen Apollo 7’nin kaptanı Walter Schirra yapılan ilk televizyon programında cebinden çıkardığı diş fırçasıyla uzay boşluğunda oynamaya başladığını ve fırçanın uzayın derinliklerinde kaybolup gittiğini açıklar (Akın, 2020, s. 212).

Aynı kitabında kaleme aldığı “Uzayda Bir Sokak Köpeği” adlı denemede Akın uçmayı hep hayal eden Fransız iki kardeşin balonla ördek, horoz ve bir koyunu uçurduğunu anlatır. Daha sonra Rusya ve ABD’nin de uzaya köpek, maymun, kaplumbağa gibi hayvanları göndererek denemeler yaptığının bahseder. Hayvanlardan sonra gezegenin bir numaralı canlıları insanlar da uzaya gitmeye başlayacaktır. İnsanların uzayı keşfetme isteğini şöyle dile getirir:

“Bir araç ile uçan ve de uzaya giden canlılar sıralamasında insanın yeri oldukça gerilerdedir. Horoz, ördek, koyun, köpek, maymun ve kaplumbağa gibi hayvanların arkasından listeye girmeyi başarmış olsak da, kendimizi uzaylılara gezegenin bir numaralı canlısı olarak tanıtmayı düşünüyoruz. İyi de, yutarlar mı bakalım!..” (Akın, 2020, s. 224)

Akın’ın astronomi ve uzayın yanı sıra ilmi değer olarak ele aldığı bir konu da havacılığın önemidir. İnsanın uzayı keşfetme serüveninin temellerini oluşturan bir noktada duran

havacılık ve havacılık bilimine hizmetler sunan bilim insanları incelediğimiz eserlerde önemli bir yere sahiptir.

İstanbul'un Nâzım Planı eserinde dile getirdiği “Kız Kulesi’nin Damat Adayı” adlı yazısında yazar, masalsı bir şekilde anlattığı Galata Kulesi’nin İstanbul’da pek çok gökdelene rağmen önemli bir kule olduğunu vurgular ve Galata Kulesi’nin Kız Kulesi’ne talip bir damat aday olduğunu dile getirir. Ali Asker Barut’un Galata Kulesi ve Kız Kulesi’nin aşkını anlattığı şiiri bir belge niteliğindedir. Galata Kulesi, Kız Kulesi’nin dikkatini çekebilmek için Hezarfen Ahmet Çelebi’yi Üsküdar’a doğru uçurur.

Havacılık bilim tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Hezarfen Ahmet Çelebi’nin İstanbul’a bir heykelinin olmamasından yakınır. Bilim tarihimizde ilklere imza atan bu bilim insanımızın hala hak ettiği değeri görmediğine dikkat çeker ve okuyucusunu bu konuda bilinçlendirmek istediği ifadeleri şöyledir:

“Ankara’ya Nâzım Hikmet’in heykelinin dikileceği söyleniyor. Elbette dikilsin... Ama Hezarfen Ahmet Çelebi’nin İstanbul’da bir heykeli yoktur. Yalnızca içindeki asansörün çıktığı son katta, duvarda uçuşun tasvir edildiği bir kabartma vardır. Çelebi’nin konmuş olduğu Üsküdar’daki Doğancılar Parkı’nın giriş kapısı üstündeki tabelanın kenarlarında ise son derece küçük uçağın ilk adımı olan bu olayı anlattığı belli belirsiz ve ancak dikkatli İstanbulluların gözüne çarpabilecek kanatçıklar bulunmaktadır” (Akın, 2019, s. 145).

Ay Hırsızı’ndaki “Atatürk Neden Hiç Uçağa Binmedi?” adlı denemede yazar, THY’nin nasıl kurulduğuna ve Atatürk’ün havacılığa verdiği öneme değinir. Akın, Atatürk’ün dünyanın ilk sivil havacılık şirketlerinden biri olan “Devlet Hava Yolları”nı, bugünkü adıyla “Türk Hava Yolları”nı kurmasını ve havacılığa verdiği önemi şu sözleri ile ifade eder:

“Mesajın altında ‘Mustafa Kemal’ imzası vardır. Atatürk’ün yazdığı bu mesaj, Anadolu üzerindeki uzun uçuş rotalarının ilklerinden olsa gerek. Havacılığa verdiği önemi ‘İstikbal Göklerdedir’ sözüyle ölümsüz kılan Atatürk’ün emriyle, 20 Mayıs 1933’te, dünyanın ilk sivil havacılık şirketlerinden biri olan ‘Devlet Hava Yolları’ kurulur. Bugünkü adı ‘Türk Hava Yolları’ olan şirket iki Junkers, iki King-Bird ve bir de AT-9 tipi beş uçakla hizmete başlar. Bu beş uçağın toplam koltuk kapasitesi ise yirmi sekizdir!” (Akın, 2020, s. 43)

Yazar, uçağı sevdirmek isteyen Atatürk’ün çabalarını ve faaliyetlerini ise şöyle aktarır: “Halkın uçaklara binmeye yanaşmaması üzerine Atatürk, pazar günleri ucuz fiyatlarla Ankara üzerinde gezi turları düzenlenmesini ister. Bütün amacı, uçağa binmenin korkulacak bir şey olmadığına herkesin inanmasını sağlamaktır. Atatürk’ün uçakları sevdirmeye çabasına katılanlardan biri de Orhan Karaveli’dir (...)” (Akın, 2020, s. 43-44).

Ay Hırsızı eserinde geçen “Boğaziçi’nde Kırık Bir Kanat Öyküsü” adlı denemede Akın, Aşiyan Mezarlığı’nda mezar taşı uçak maketi olan Rona Altınay’ın gençliğini anlatır. Hostes olmaya nasıl karar verdiğine, yaşadığı olaylara, “Çılgın” diye hitap ettiği sevgilisine ve ayrılıklarına değinir. Çılgın, Ferhan Şensoy’dur. Başkasıyla nişanlandığını söyleyen Rona’nın Paris’te düşen uçaktaki hostes olduğunu Şensoy, bir gün okuduğu gazeteden öğrenir.

Dönemin bilim çalışmalarına bakışı, paranın çarçur edilmesi gibi algılanır. İstanbul’da ilk uçağı yapan kişinin Atıf Bey olduğunu söyleyen yazar, 1860’larda Atıf Bey’in uçak üretmek için harcadığı paraların boşa olduğunu düşünenleri şöyle ifade eder:

“Hezarfen Ahmet Çelebi’nin kıtalar arası ilk insan uçuşunu gerçekleştirdiği İstanbul Boğazı’nda, Bebekli Atıf Bey ne yazık ki unutulmuştur! Teknik araçlara son derece meraklı olan ve Boğaz kıyısında şirin bir köy olan Bebek’te yaşayan Atıf Bey, ilkel de olsa İstanbul’da ilk uçağı yapan insandır. (...) uçağıyla yüksek bir yerden havalansa da, ancak 10 metre uçmayı başarır. Yaralanan Atıf Bey’e, İngiliz Okulunun öğretmenleri ilk tedavisini yaparken, Bebekliler, babasından kalan parayı böyle saçma sapan işlere harcadığı gerekçesiyle kendisini mirasyedi bir budala ilan ederler!” (Akın, 2020, s. 143)

Ay Hırsız kitabında bulunan “Her Teras Bir Havaalanı” adlı denemede Akın, çocukluğunda gördüğü ilk uçağı, uçağın indiği havaalanını, bindiği ilk uçağı ve bunlarla ilgili izlenimlerini anlatmaktadır. Yazar, kendi uçak sevgisini ve ona yüklediği anlamı şu sözleri ile belirtir:

“Her uçak yolculuğumda tekerleği bulan insana teşekkür ediyorum. Yanlış okumadınız Hezarfen Ahmet Çelebi ya da Wright Kardeşler’e değil, tekerleği bulana dedim! Teknolojik devrimin harikası olan o dev kuşlar, tekerlekleri olmasa ne işe yararlar?

Bir uçak, bilimin tüm dönemlerini gövdesinde, kanatlarında barındırır. Her kalkışta, uygarlık yolunda önemli bir gelişme olan tekerleği göğsüne basarak havalanır ve her inişte onları açarak ‘merhaba’ der dünyaya!..

Ellerini göğsünde çapraz tutarak dönmeye başlayan ve döndükçe kollarını kanat gibi açarak bu dünyadan havalanan bir Mevlevi de, bir uçağın uçmak için tekerleklerini kapayıp, açmasını anımsatır bana...” (Akın, 2020, s. 219)

Hayal Kahramanları kitabında ele aldığı “Yıldız’ı Sönük Bir Kahraman!” adlı denemede Atatürk döneminde üretilen ve uluslararası fuarlarda takdir toplayan ilk Türk uçağı THK-5 üzerine bilgi veren yazar, Emrullah Ali Yıldız’ın bu uçağı kullanan ilk pilot olduğunu açıklar.

Atatürk’ün kurduğu fabrikada yapılan bir uçak yurt dışına satılacaktır. Yazar, THK-5’in Danimarka tarafından satın alınan ve “Tyrken” adını verdikleri Türkler anlamına gelen uçağı şöyle anlatır:

“THK-5’in altı yolcu taşıyan modeli ‘THK-5A’ adıyla üretilir ve 1949 yılında Paris Havacılık Fuarı’na gönderilir. Çok beğenilen uçaktan Danimarka, hasta taşımakta kullanılmak üzere bir adet sipariş eder. Böylelikle, üretime başlanan THK-5 ambulans uçağı deneme uçuşu Selçuk Atlı tarafından yapılarak 11 Aralık 1951’de iki Danimarkalı pilota teslim edilir.

(...) Atatürk’ün kurdurduğu fabrikada yapılan bir uçak, tüm dünyanın takdirini toplayıp yurtdışına satılacaktır! Mustafa Kemal Atatürk’ü unutturmak isteyip uçak koltuğu yapmakla övünerek halkı alzheimer hastası yapanların, bu bilginin ışığından rahatsız olup kan emici Drakula’nın perdeleri sıkı sıkıya kapalı sarayına sığınacaklarından hiç şüphemiz yoktur.

Danimarka’ya TC-THK AY kuyruk numarasıyla satılan uçak, ambulans hizmeti veren Falcks şirketi tarafından kullanılır. Merkezi Odense kenti olan şirket adına Danimarka’nın en zor hava koşullarında, en ıssız yerlerine ulaşıp hayat kurtaran uçak, Polonya ve Hollanda gibi ülkelere uzun uçuşlar da gerçekleştirir!” (Akın, 2019, s. 97-98)

Hayal Kahramanları kitabında geçen “Kağnıda Taşınan Hayaller” adlı denemede yazar, Atatürk döneminde havacılığa verilen önemi vurgular. Kağnılarla kazanılan Kurtuluş Savaşı’ndan sonra çok kısa sürede bilimsel gelişmelerin yaşandığı Türkiye Cumhuriyeti’nde eğitilmiş uçak mühendisleri tarafından pek çok yerli uçak üretilir. Bu ortamı Atatürk gibi halkına sahip çıkan, halkını yücelten, bilime değer veren bir lider sağlar. 1930’lu yılların 2000’li yıllarda kötüymüş gibi anlatılmasını eleştiren yazar, savaştan on yıl sonra uçak üreten Türk milletine duyduğu güveni şu ifadeleriyle anlatır:

“Cumhuriyet’in yetiştirdiği uçak mühendislerimizden Selahattin Reşit Alan, Fransa’da eğitimini tamamladıktan sonra geri döner ve Eskişehir Tayyare Tamir Fabrikası’nda göreve başlar. Alan’ın tasarlayıp ürettiği MMV-1 eğitim ve keşif uçağı, 1932 yılının Ekim ayında tecrübe uçuşlarını başarıyla tamamlar. Bu uçak, Cumhuriyet’in kuruluşuna taşınan hayaller için çok önemlidir. Çünkü Selahattin Reşit Alan’ın uçağının üstünde kağrı resmi vardır!

(...) Hep söylediğim gibi, hiçbir milletin tarihi sütten çıkmış ak kaşık değildir. Ancak 2000’li yıllarda kimilerinin kötülemeye, dünyanın en kirli dönemlerinden biri olarak göstermeye çalıştığı 1930’ların Türkiye’si, kağrıların ardında yürüyenlerin çocuklarının, anne ve babalarının hayallerini taşıdığı o ilkel aracı gökyüzüne çıkardığı yıllardır!” (Akın, 2019, s. 101-102)

Görülüyor ki Akın’ın denemelerinde işlediği astronomi, uzay ve havacılık değerleri; insanın evrene duyduğu merakı ve hayranlığı yansıtmaktadır. Uzayın sonsuzluğunu, yıldızların gizemini ve evrenin karmaşıklığını anlatarak, insanın varoluşsal sorularını tetikler ve düşündürür. Havacılıkla ilgili değerleri ele alarak da, insanın özgürlük arayışını, sınırları aşma isteğini ve keşfetme tutkusunu anlatır. Akın’ın denemeleri; astronomi, uzay ve havacılığın insanın hayal gücünü ve keşfetme arzusunu besleyen, büyüleyici dünyasını okuyucuya aktarır. Uzay ve sanatçı arasındaki ilişki de denemelerinde ele aldığı konuların başında gelmektedir.

4. 1. 3. 1. 2. Kitaplar ve Kütüphaneler

Akın’ın eserlerinde dikkat çektiği ve aşılama gayesi ortaya koyduğu bir başka değer de kitap ve kütüphanelerdir. Bilinçli, sorgulayan ve çağın gereksinimlerine karşı kendini hazırlayan bir toplum olmanın yolunun kitaplara ve kütüphanelere sahip çıkmaktan geçtiğini savunur.

Kitap; “ciltli veya cilsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü”, “herhangi bir konuda yazılmış eser”, “kutsal kitap” şeklinde açıklanmaktadır. Kütüphane ise “kitaplık”, “kitap satılan dükkân, kitabevi” şeklinde tanımlanmaktadır (Güncel Türkçe Sözlük, 2023). Kitap okumanın bireyin yenilikleri keşfetmesinde, hayal dünyasını geliştirmesinde yeri tartışılmaz. Kütüphaneler ise her türlü bilginin geçmişte günümüze taşıyıcılığını yapan yapılardır. Yazar, kitaplarda yer alan düşüncelerden dolayı kitapların yasaklanmasına, kitabevlerinin kapatılmasına karşı bir duruş sergiler, yaşanan bu üzücü olayları eleştirir. Ayrıca kütüphanelerin çağa uygun bir şekilde kullanım alanlarıyla modernize edilmesini, çeşitlendirilmesi gerektiğini dile getirir.

Akın’ın eserleri incelendiğinde kitap ve kütüphanenin önemini vurguladığı ve aştığı 5 denemesi tespit edilmiştir. *İstanbul’un Nâzım Planı*’nda 1, *Tuncay Terzioğlu*’nda 2, *Bir Çift Ayakkabı*’da 1, *Kalede 1 Başına*’da 1 tane değer vardır.

İstanbul'un Nâzım Planı eserindeki “Kaz Tüyü” adlı denemesine Ortaçağ’da uygulanan işkence yöntemlerinden birinin kaz tüyü ile yapıldığını anlatarak başlar. Askerliğinin ilk gecesinde ise “kaz adımı” adlı yürüyüşü öğrenir. Kitaplar tarih boyunca kaz tüyü, kameşkalem, dolma kalem, makine gibi araçlarla ya da bilgisayarla yazılmıştır. Asıl mesele çeşitli araçlarla yazılan bu kitapların belirli çevreler tarafından yasaklanmasıdır. Akın, bu düşüncesini şöyle dile getirir: “Yazılan her güzel şiir, öykü, roman, deneme kitap düşmanlarının iştahını kabartıyor... Ve, kitapların üstünden kaz adımıyla geçen zorbalara karşı çözüm, onların pençesinde olan yanaşık düzen de yer almak değil, yaban kazı olup avlanmamaktadır” (Akın, 2019, s. 106).

Tarih boyunca pek çok yazarın evine baskın yapılarak kitaplarına el konulduğundan bahseder. Kitaplarla ilgili kötü emelleri olan kişilere karşı sert bir duruş sergileyen yazar, her birini düşünce özgürlüğüne düşman kişiler olarak nitelendirir:

“Düşünce özgürlüğünün düşmanları için bir kitabı yasaklamak hiç de zor değildir. Kitabın içinde bir şey bulamazsanız kapak rengini beğenmediğinizi söylersiniz olur biter!.. Kitaplara zincir vuranlara söylenecek en güzel söz Georg Christoph Lichtenberg’in şu özdeyişidir: Kitap bir aynadır: Yüzüne bir maymun bakarsa, elbette bir havarinin görüntüsünü yansıtmaz” (Akın, 2019, s. 107).

Fikirlerini somutlaştırmak için Lichtenberg’in özdeyişinden de yararlanan yazar, kitapları yasaklama çabasında olanların sudan bahaneler bularak mevkilerinin gücüyle amaçlarını rahatlıkla gerçekleştirebildiklerine dikkat çeker.

Yazarın kitaplarla ilgili koyu harflerle belirttiği bir nokta da camekânları kitapla dolu kitapçıların, kırtasiyecilerin artık olmadığını Babıali Caddesi örneği üzerinden verir. Artık bu caddede kitapçıların yerini piyazcılar, lokantacılar ya da kahveciler almıştır. Yazar, semtlerdeki kitapçıların azalması ya da kapanmasını şu sözleriyle dile getirir:

“14. TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı’na bütün okurları davet ederken, her yıl olduğu gibi aynı uyarıyı yapıyorum: Fuara katılan yayınevlerinin stantları arasına 1. Sokak, 2. Sokak, 3. Sokak... diye tabelalar konuluyor. Unutmayın ki, Kitap Fuarı’nın sokakları dekor, yani sahtedir. Kitaplara gerçek sokaklarda sahip çıkalım...”

Hem, birkaç günlüğüne değil, yıl boyu!” (Akın, 2019, s. 109)

Derin bir kitap sevgisi olan Akın, özgür düşüncenin ürünü olan kitaplara ve kitapçılara - özellikle sokaklarda, caddelerde kendine yer edinmiş kitapçılara - sahip çıkılmasını, onların korunup yaşatılması için gerekli önlemlerin alınması gerektiğini vurgular.

Annesi ile başından geçen bir anıyı değindiği *Tuncay Terzioğlu* yapıtındaki “Köyden Gelen Kız” adlı denemesinde Akın, çocukluğunda annesi ile birlikte öğle matinesine gittikleri sinemaya değinir. Filmdeki köylü kızın zenginlerin arasında nasıl dışlandığını, alay konusu olduğunu ve sonrasında kendini geliştirerek onların arasında nasıl yer bulduğunu anlatır. Yürüme kursu alan köylü kızın kafasına kitap konur ve yürümesi istenir. Akın, kitabını aslında kafanın içinde olması gerektiğini ve ancak bu şekilde doğru yürüneceğini henüz yedi yaşındayken anlar. Yazar, kitapları anlayarak okumanın önemini şöyle belirtir:

“Dönelim filmimize... Ve tabii, bir de düzgün yürüme öğretmeni vardı o filmlerde. Köylü kız, başında taşıdığı kitabı düşürmeden yürümek için son derece düzgün, dengeli adımlar atma gayretindedir...”

İşte ben, daha yedi yaşında anladım ki, kitap, insanı doğru yürütüyor! Hele bir de kitabı başınızın dışında değil, içinde taşırsanız...” (Akın, 2020, s. 69)

Tuncay Terzioğlu’ndeki “Kitapsızlığın Sızı” adlı denemesinde Akın, kitabın insanın düşüncelerini yorumlamasını sağladığına değinir. Kitap okuyan toplumların ilerlemesinden, Türklerin ancak cumhuriyetten sonra kitap okumaya tam anlamıyla başlayabildiğinden bahseder. Türklerin kitap okumamasını eleştirir. Yazar, kitapların işlevini ve önemini şöyle dile getirir:

“Kitap bir pencere aralığına konulduğunda, odadan içeriye temiz hava girmesini sağlar. İnsan için de aynı işlevi yerine getirir. Okunduğunda, insan beyninin havalanmasına, oksijen kazanımıyla düşüncelerin yenilenmesine neden olur!..

Kitap okumayan insan kendini yeniliklere kapatmış demektir. Kitabı dışlayan insan, çiftliklerde beslenen tavuklar gibidir. Kanatları olsa da onları kullanarak uçmayı beceremez. Ancak, kitap okuyanlar uçabilir. Çevrilen her sayfa bir kanat çırpımıdır, özgür düşüncenin...

İnsan dünyaya geldiğinde, doğadaki diğer canlılar gibi içgüdüleriyle yaşamı kucaklayamaz. Uzun bir süre eğitimden geçmesi, beyninin odalarını kullanmayı öğrenmesi gerekir. Bunu da kitaplar sayesinde gerçekleştirebilir. Yasaklanan ya da yakılan her kitap, beynimizdeki bir odayı açacak anahtarın kaybolması demektir!..

Aydınlık düşmanları, insanlık tarihi boyunca korkmuşlardır kitaplardan. Ama yine de, kitapların yakılışından ortaya çıkan alevin yüzlerini aydınlatmasına ve insanların onları tanımalarına engel olamamışlardır. Evet, kitap budur işte! Yakılırken bile aydınlatır gerçekleri...” (Akın, 2020, s. 71)

Yazar, kitapsızlığın düşünce körlüğüne yol açacağını şöyle iletir:

“Kütüphanenin olmadığı bir ev soğuktur. Yaz, kış soğuktur. Farksızdır kütüphaneden... Ve kar beyazlığının körlüğe yol açması gibi, kitapsızlık da düşünce körlüğüne yol açar.

Nuh’un, tufanda yol alan gemisinde kitap okuduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nuh’un Gemisi’nde kitap olmadığını kimse iddia edemez. Aksi takdirde, kitap kurdu diye bir böceğin varlığından söz edilemezdi!..” (Akın, 2020, s. 72)

Avrupalılar, kitap okumayı önemsemektedir. Yazarın Paris, Roma ya da Berlin gibi tarihi kentleri koruyan metrolarda kitap okunması olduğunu dile getirdiği düşünceleri şöyledir:

“Avrupalıların, yeraltındaki metrolarda giderken kitap okuduklarını duymuşsunuzdur. Yine, Avrupa kentlerinde, tarihi eserlerin korunduğu, kentin inşaat alanına çevrilmesine izin verilmediği herkesçe bilinir. Paris, Roma ya da Berlin... Bu kentleri koruyan, metrolarında kitap okunmasıdır. Nasıl ki, bir ağacın kökleri toprağın altındaysa, kent korumacılığının kökleri de, yeraltındaki metrolarda kitap okuma alışkanlığıdır. Ancak sakinlerinin kitap okuduğu bir kent insan yaşamına uygun, sağlıklı bir yer olabilir. Bu yüzden, kitap okuyan bir toplum olmadığımızı, ne yazık ki çevremize bakarak söyleyebiliriz” (Akın, 2020, s. 72).

Yazar; varlıklı insanların evlerini yaptırırken kütüphaneyi önemsemediğini ve Kız Kulesi’nin bir müze, kütüphane olmasına sanatçıların karşı çıkıp kendisini eleştirdiklerini şöyle dile getirir:

“Bir içmimar arkadaşım son on beş yılda pek çok villa tasarladığını ve çok para kazandığını söylemişti. (...) Ama dertliydi arkadaşım. Çünkü müşterilerinden hiçbiri evinin bir odasını kütüphane yapmasını istememiş kendisinden!

Aman ha!.. Sakın ola ki, villalarda oturanlar alınmasın. Ben, 1992 yılında, Kız Kulesi bir müze, kütüphane olsun dediğimde ve bu amaçla orada sanat etkinlikleri düzenlediğimde benimle en çok alay etmeye çalışanlar şairler, yazarlar olmuştu!..

Mitterrand da Paris’e, kentin tarihi dokusunu bozmayacak şekilde dört tane gökdelen yavrusu bina kondurur. Dört bina da kütüphanedir ve açık sayfaları birbirine bakan dört kitap şeklindedirler!.. Biz ise İstanbul’a şarap açacağı şeklinde iki burmalı gökdeleni layık görüyoruz!” (Akın, 2020, s. 73)

Tuncay Terzioğlu kitabında ele aldığı “Rafta Devrilen İki Kitap” adlı denemede kitap ve düşünce özgürlüğünün insanı yücelttiğini ifade eden yazar, Beyazıt Kütüphanesini yöneten iki farklı kişinin yaptıklarına değinir. Kitapları önemsemeyen, kedi sever İsmail Sencer ve kütüphaneyi kütüphane yapan, geliştiren faydalı bir hale sokan Muzaffer Gökman’dan bahseder.

Kitap ve düşünce özgürlüğünü savunmanın insanlığın yani uygarlığın yücelmesi anlamına geldiğini dile getiren Akın, Isparta’da kitaba yasak getiren kaymakamı şöyle eleştirir:

“Kitap ve düşünce özgürlüğünü savunmak, insanlığın yücelmesini istemektir. Uygarlık, özgürlüklerden kurulan ve inşası devam eden bir mimari yapıdır ve de temel taşlarından biri de ülkemizdeki Yazılı Kanyon’dadır. Kaya yazıtını görmek için Isparta’ya gitmelisiniz; Isparta’nın, kitaba getirilen yasakla anılan ilçesi Sütluçe’ye!.. Ne garip değil mi, bu şirin ilçemiz üstünde özgürlüğün en güzel tarifini taşıyan kaya yazısıyla değil de, kitap yasaklayan kaymakamıyla tanınıyor!?! Zaten bunun tam tersi olsaydı, yüce Anadolu’nun tarihinden, ışıktan haberdar bireylerden oluşan bir toplum kıvamına gelseydik, o zaman kitapları, şiirleri yasaklayan yöneticilerimiz de olmazdı” (Akın, 2020, s. 76).

Yazar, Muzaffer Gökman’ın Beyazıt Devlet Kütüphanesini geliştirmek için ortaya koyduğu fedakârlığı şöyle dile getirir:

“Muzaffer Gökman, Beyazıt Devlet Kütüphanesini bir pislik yuvası olmaktan kurtarıp, aydınlanma yuvasına dönüştürmüştür. Hem de bu başarıyı son derece zor koşullarda, kütüphaneciliğin bir meslek olarak görülmediği yıllarda sağlamıştır. Gökman, 1943 yılında, devlet dairelerinde tozlanmaya mahkûm edilen eski dosyaları toplamış ve onları keserek ülkemizdeki ilk fiş kutusunu yapmıştır. Yüzyıllar öncesinde bir kayaya yazılan sözden vazgeçtim, bu bilginin değerini, heyecanını unutan bir toplumda kitap sevgisinden söz edilemez” (Akın, 2020, s. 77).

Yazar, uygarlık ve kitap arasındaki ilişkiyi şöyle iletir: “Tüm kütüphanecilere selam olsun, sevgi olsun, saygı olsun... Onları anımsamak için ‘Kütüphanecilik Haftası’nı beklemek gerekmiyor. Uygarlık sürmekte olan bir mimari yapıdır, tuğlaları kitap olan!” (Akın, 2020, s. 78)

Bir Çift Ayakkabı’daki “Kitap, Ölüm ve Ayakkabı” adlı denemesinde Akın’ın Arkeolog Abbasoğlu ile yaptığı kitap ve mezar sohbeti üzerine mezar taşını bir kitap şeklinde tasarlatma fikri oluşur. Saraybosna’nın Sırp tarafından işgal edildiği ve pek çok Boşnak çocuğun bile öldürüldüğü günlerde Sırplardan saklandığı evinde kış günlerinde ısınmak için kitaplarını yakmaya kıyamayıp ayakkabılarını yakarak ısınmaya çalışan ama soğuktan ölen

bir Boşnak şairin dramını dile getirir. Nâzım Hikmet'in düşüncelerinden yaralanarak Beyazıt Kütüphanesi örneği üzerinden kütüphanelerin bilim mabetleri olduğunu ve geç saatlere kadar açık olması gerektiğini şu sözleri ile ifade eder:

“Önemli olan, mezarlıklardaki taşların kitaba benzemesi değil, kütüphanelerin mezarlıklara dönüşmemesidir. Bu konuda, 21 Şubat 1937 tarihli *Tan* gazetesinde çıkan bir yazı vardır. Söz konusu yazıda, adını vermeyen yazar, Beyazıt Kütüphanesine gittiğini ama günlerden pazartesi olduğu için kapalı olduğundan şikâyet eder. Ertesi gün kütüphaneye yeniden giden yazar, kütüphanenin salı günleri de öğleden sonra kapalı olduğunu öğrenince çaresiz geri döner.

Beyazıt Kütüphanesi çarşamba günü açıktır! Yazar, raflardaki kitapların yerlerini gösteren tek bir katalog olduğundan, herkesin o katalog önünde sıra beklediğinden ve bu esnada bir saate yakın zaman kaybettiğinden yakınır ve kitabı alıp okumaya başlayınca çok geçmeden görevlilerin saat dört olduğunu söyleyerek, sandalyeleri ters çevirdiklerini belirtir! Her ne kadar adını yazmamış olsa da, kendisinin Nâzım Hikmet olduğunu bildiğimiz yazar, Kolombiya'da kütüphanelerin gece yarısına kadar açık olduğu bilgisini verdikten sonra baklayı ağzından çıkarır: Kütüphaneler, medeni milletlerin kilise yanında yükselen yeni mabetleridir. Kilisenin ruhunu, kilisenin halka verdiği afyonu ancak bu mabetler teşhir edecektir. Günün saat dördünde paydos eden ilim, ilim anasını, ilim ve teknik memleketini doğuramaz” (Akın, 2020, s. 182).

Aydınlanma tarihimizin ilk pedagogu olan Selim Sabit Efendi'nin eğitimin modernleşmesi, gelişmesi için yaptıklarını anlatarak başladığı *Kalede 1 Başına* eserindeki “Her Ne Gelirse Sana...” adlı denemede yazar, Mehmet Münif Paşa tarafından çıkartılan tarihimizin ilk bilim dergisi *Mecmua-i Fünun*'un yayınının sona ermesinin II. Abdülhamit döneminde olduğunu belirtir. Aydınlanma tarihimizin önemli isimlerinden biri olarak ifade ettiği Mehmet Münif Paşa'nın yaptıklarını ise şöyle dile getirir:

“Bir dans okulu açmak için Meclis-i Vükelâ'ya teklifte bulunan Mehmet Münif Paşa, 1862 yılında modern pedagoji konusunda ilk denemeyi kaleme alır. Maarif nazırlığı yapmış olan bu satrançsever aydının kazandırdığı yeniliklerden biri de kütüphaneler hakkında hazırladığı talimatnamedir. Kütüphanelerin yönetimi konusundaki ilk düzenlemenin yanında, İstanbul'da bir Millet Kütüphanesi açılması için yoğun çaba harcamıştır. (...) Mehmet Münif Paşa, Londra'daki British Museum ve Paris'teki Bibliotheque'te olduğu gibi edebiyat ve bilim kitaplarının öne çıktığı bir kütüphane hayalini kurmakla kalmaz, bu yolda bir dernek kurarak çalışmaları başlatır. Bu girişimlerden sonuç alamasa da, Sadrazam Said Paşa'nın 1882'de kurduğu ‘Beyazıt Umumi Kütüphanesi’nin öncüsü olur. Çocuk eğitimi, pedagoji ve kütüphanecilik paslaşmasıyla ilerleyen bu yazının kalecisini bulmak için Almanya'nın Essen kentine gidiyoruz...” (Akın, 2018, s. 150-151)

Yazar, Fakir Baykurt'un son kitabının kahramanı Mustafa Güzelgöz'ün Ürgüp'te kurduğu Eşekli Kütüphaneyi anlatır. Güzelgöz'ün kütüphaneciliğe ve kitaplara verdiği değeri şöyle anlatır:

“Kadınları kütüphaneye çekmek için dikiş makineleri alarak kurslar düzenleyen Mustafa Güzelgöz, kitap sevgisini aşılacak için futbolu da kullanır. Köylerde kurduğu futbol takımları arasında oynanacak maçların toplantılarını kütüphanede yapan Güzelgöz, gençlerin kitaplarla bağ kurmasını sağlar. Çocukların futbol oynamalarına kızanları da, kurduğu takımlardan birine köy imamını kaleci yaparak susturur.

(...) Kaymakamın ilçedeki Tahsin Ağa Kütüphanesi'nde iş ayarladığı Güzelgöz, kimsenin kitap okumaya gelmemesi üzerine 'Biz kitaplara bekçilik yapmak için mi bulunuyoruz?' diyerek, kitapları eşeklerin sırtında köylere taşır.

Kalecinin ceza alanının dışına çıkarak ayağıyla yaptığı müdahaleyle gol kurtardığı pozisyonlar, seyircilerden alkış alır. Biz de, bu çıkışıyla Eşekli Kütüphaneciyi alkışlayalım (...)" (Akın, 2018, s. 152-153).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi Akın'ın denemelerinde yer verdiği kütüphaneler; bilginin ve kültürel birikimin saklandığı, paylaşıldığı ve aktarıldığı mekânlardır. Kitapların insanın düşünce dünyasını genişlettiğini, hayal gücünü canlandırıldığını ve bilgiye açılan kapılar olduğunu vurgular. Sunay Akın'ın denemelerindeki kitaplar ve kütüphanelere dair değerler, okumanın ve bilginin değerini anlamamızı, kültürün korunmasını ve yeni kuşaklara aktarılmasını teşvik eder. Kitaplar ve kütüphaneler, insanlığın en değerli hazinelerinden biridir ve Akın'ın eserleri bu önemi öne çıkarmaktadır.

4. 1. 3. 1. 3. Hayallerin ve Haritacılığın İlme Katkısı

Akın, eserlerinde hayallere büyük önem verir. Hayallerin toplumları geleceğe taşıyan temel dayanak olarak görür. Uygarlığın meydana gelmesinde hayallerin yerine vurgu yapar. Ele aldığı pek çok denemisinde hayallerle yola çıkılan bir oluşumun yerini teknolojik bir gelişmeye bıraktığı görülmektedir. Bu gelişmeleri dikkate aldığımızda haritacılığın da evreni keşfetmek adına bilimsel çalışmalara ve yeryüzünü keşfetmede önemi tartışılmaz bir boyuttadır. Hayallerin geliştirilmesi ve önem verilmesi sayesinde bilimsel çalışmaların gelişeceğini dile getirdiği değerlerle ilgili *Ay Hırsızı*'nda 2, *Geyikli Park*'ta 1, *Hayal Kahramanları*'nda 1 tane olacak şekilde yer alan 4 örnek şöyledir:

Ay Hırsızı yapıtında dile getirdiği "Piri Reis'in Haritasının Şifresi!.." adlı denemede Piri Reis'in uzaya gideceğini yazan Nâzım Hikmet'in bu sözlerinden sonra Kennedy Uzay Üssü'nün müzesini gezerken Apollo 12'nin armasında uzayda gezen gemiyi görmesi Akın'ı hüzünlendirir ve gururlandırır. Tarihi küçümseyenlere Piri Reis'in yazdığı masal iyi bir cevaptır. Yazar, masalları küçümseyen araştırmacıları eleştirdiği, hayaller ve tarih arasındaki bağ ile ilgili sözleri şöyledir:

"Kimi araştırmacılar, tarihteki pek çok olayın abartıldığını, aslında öyle bir şeyin olmadığını iddia ederler. Bu gibilerinin haklı oldukları yerler yok değildir, ama yanıldıkları konular da çoktur. (...) Tarihi tarih yapanın düşler, hayaller olduğunu unutanlar, masalların içindeki gerçekleri küçümseyerek kendilerinin 'ciddiye' alınmasını isteyenlere verilecek en güzel yanıt, Piri Reis'in haritasına yazdığı ve resimlediği masaldır... O masallar dünyasıdır ki, oraya dalmaya her tarihçinin nefesi yetmez. Oraya Piri Reis gibi ciğeri ve yüreği büyük bilim insanları ve de yazarlar dalabilirler. Masalları küçümseyenler dizlerine kadar gelen suda deve güreşi yapmaktan bir adım ileriye gidemezler. Onları konferanslarda, televizyon programlarında görebilirsiniz... Bilgi sahibi olmadıkları konularda ahkâm keserken, alay etmeye çalışırken öylesine komik duruma düşerler ki, saray soytarısı olduklarının farkında bile değillerdir" (Akın, 2020, s. 69).

Yazar; Nâzım Hikmet'in dizeleri üzerinden ileri görüşlü bir sanatçı olduğunu düşünür. Onun hayaller üzerinden bilime yönelik düşünceleri ilgili ifadeleri şöyledir:

“Piri Reis’in haritasında da, farklı büyüklüklerde on tane yelkenli gemi resmi vardır. Nâzım Hikmet, Piri Reis’in haritası için yazdığı şiirin son dizelerinde, o gemileri bırakın karadan yürütmeyi, okuyun bakalım nerelere çıkarıyor:

Yelkenlilerle gidiliyor kosmosa
Piri Reis'in hartasında yüzen yürek kadar yelkenlilerle.

Koca şairin şiiri 29 Aralık 1960 tarihlidir. O yıllarda, Amerika ve Rusya uzayın fethi için yarışmaktadır. Amaç, Ay’a gitmek, oraya bayrak dikmektir... Nâzım Hikmet, Gelibolu’da iki yıl kitap okuyan, kendinden önceki haritaları karşılaştırarak en kusursuz dünya haritasını yapmayı hayal eden ve başaran Piri Reis’in çizdiği yelkenli gemilerle uzaya gidilebileceğini söylüyor...

2008 yılının Temmuz ayında, Orlando’da bulunan Kennedy Uzay Üssü’nün müzesini gezerken, Apollo 12’nin arması karşısında gözyaşlarımı tutamadım. Nâzım Hikmet’in ölümünden yıllar sonra Ay’a inen ikinci roket olan Apollo 12’nin arması, dünyayı geride bırakmış, uzaya doğru yol alan bir yelkenli gemidir!..” (Akın, 2020, s. 69-70)

Ay Hırsızı kitabında bulunan “Fatih’in Karadan Yürüttüğü Gemiler, Uzaya Neden Gidemedi?” adlı denemede Akın, uygarlıkları var edenlerin hayaller olduğunu vurgulamaktadır. II. Mehmet’in hayal dünyası ve bilgisi ile oluşturulan bir resim defterine değer verilmesi gerekirken, okullar için kin ve savaş düşüncesini çağrıştıracak bir resminin (Fatih Sultan Mehmet ata bindiği resmi) seçilmesini eleştirir. Müzelerde bu resim defteri yerine padişahın tabaklarının sergilenmesi bilimden ne kadar uzakta yer aldığımızın kanıtıdır. Okul duvarlarına asılan resimlerle geçmişimizi çocuklara öğretmek istiyorsak seçilen resimlerin hayallerden ve aydınlanmanın tarihinden olması gerektiğini şöyle dile getirir:

“Okullarımızın duvarlarına resimler asıp, çocuklara geçmişimizi anlatmak istiyorsak, seçeceğimiz örnekler hayallerimizin, düşlerimizin, aydınlanmanın tarihinden olmalıdır. Fatih’in adının önünde ‘II.’ sıfatı vardır. Elbette bunun nedeni, saltanat koltuğuna kendinden önce aynı adı taşıyan birinin oturmuş olmasıdır. Ama ben, deniz kıyısında kumlardan kale yapan bir çocuk gibi, Boğaz’ın kıyısına imzasını atmasından dolayı, bu sıfatı ‘ikinci çocukluk’ olarak algılıyorum. İnsanlığın geleceğini aydınlatacak olan, duvarlarına çocuk Fatih’in resim defterinden sayfaların asılı olduğu okullardır” (Akın, 2020, s. 73).

Yazar, uygarlığı var edenin hayaller olduğunu şöyle ifade eder: “Tahtların, altın sırmalı kaftanların, zümrütlü kılıçların, iktidarların tarihçileri, uygarlığı var edenin hayaller olduğunu asla kavrayamazlar. Onlar ki, tarihin düşlerin ayak izini takip ettiği gerçeğini göremedikleri için, körlüğe mahkûm edilenlerdir (...)” (Akın, 2020, s. 75-76).

Yazar, hayallerin tarihi rafların tozlu sayfasında kaldığı sürece uzaya gidilemeyeceğini şöyle aktarır:

“Bizans’ın hesap edemediği bir şey vardı? Karşılarında, Boğaz’ın kıyısına taşlarla imza atacak kadar büyük hayal gücü olan bir insan vardı!..

II. Mehmet’in karadan yürüttüğü gemilerin, uzaya neden çıkamadığı sorusunun yanıtı, okulların duvarlarına asılı sevimsiz, aksi, nefret dolu adam resimlerinde ve Topkapı

Sarayı Müzesi'nin arşivinde duran, deposunda bekletilen, bir çocuğun resim defterinin sayfalarındadır...

Hayallerin tarihi tozlu raflara mahkûm edilirken, padişahın komposto takımı parlatılarak sergileniyorsa, Ay da, uzay da bize uzak, çok uzak demektir!" (Akın, 2020, s. 76)

Mahyalarla tanıştığı semtin çocukluğunda yaşadıkları Selimiye olduğunu anlatarak başladığı *Geyikli Park*'ta geçen "Mahya ve Çocuk" adlı denemede yazar, mahyaların çocuklar üzerinde ve hayal dünyalarındaki etkisine dikkat çeker. Mahyalar hayal gücüne kattığı ışıktır. Hareketli mahyaların çocukların üzerinde büyük etkisi olduğunu belirten yazarın aydınlanmanın olmadığı yıllarda İstanbullular bu mahyaları izleyebilmek için cami cami gezer. Çocuklar, mahyaları oyunlarına da katar. Midyenin mahyalardaki yazı ya da resimleri oluşturanlar vardır. Mahyalarla evlerinin arka bahçesinde oynayan Ali, 14 yaşındayken girdiği imtihan ile Sultanahmet Camii'nin mahyacısı olur. Ramazan'ın son gecesi mahyalara vapur resmi koymak gelenektir. Bu gelenek sayesinde bu vapur pek çok çocuğun hayalinde fıır ettiği bir varlığa dönüşür. Mahyaların hayal gücüne katılan ışık olduğunu dile getirdiği sözleri şöyledir:

"Resimli mahyaların ortaya çıkmasından sonra İstanbul, iki minareli camilerin birer çerçeve gibi kullanıldığı koca bir resim salonuna dönüşmeye başlar. Bu durum, hiç şüphesiz ki, ramazan ayının kültürel boyutuna apayrı bir zenginlik katmıştır. (...) Mahya kültürü bu yazımıza kadar İstanbul, ramazan ve ışıklı gösteriler kapsamında ele alınmış ve de çocuk dünyası açısından hiç değerlendirilmemiştir. Oysa mahyaların bir de çocukların hayal gücüne kattığı ışık vardır!" (Akın, 2020, s. 117)

Hayal Kahramanları kitabındaki "Flash Gordon ile Namık Kemal!" adlı denemede yazar, Buck Rogers adlı hayal kahramanı ile uzay ve fantastik anlatımlarının ilk kez oluşturulmasına dikkat çeker. İlgi gören Buck Rogers'a karşı rakip olarak çizilen Flash Gordon'un daha da ünlü bir hayal kahramanına dönüşür. Televizyon dizileri, çizgi roman ya da bilim kurgu edebiyatında uzay konulu ilk serüvenlere Buck Rogers'ın öncüsü olduğunu belirten yazar, Alex Raymond'un Flash Gordon'u çizirken gelecekle ilgili zengin hayal gücünün payının çok büyük olduğunu şu sözleriyle dile getirir:

"Buck Rogers'ın gördüğü ilgi üzerine yeni bir uzay kahramanının yaratılması düşünülür. King Features firması Alex Raymond'un yazdığı ve çizdiği 'Flash Gordon'u Buck Rogers'a rakip olarak çıkarmaya karar verir. İlk kez 1934 yılının Ocak ayında okurlarıyla buluşan Flash Gordon, kısa sürede Buck Rogers'ı geride bırakır. Bunda hiç şüphesiz ki, Alex Raymond'un gelecekle ilgili zengin hayal gücünün payı çok büyüktür. Flash Gordon'un hayal dünyasına yaptığı etkiyi, gençlik yıllarında çizgi roman çizen ünlü yönetmen Fellini'nin şu sözünde buluruz: Flash Gordon'un yaratıcısına herkes gibi ben de derin bir hayranlık duyardım. Bir zamanlar filmlerimde onun renklerini ve dünyasını yansıtmaya çalışırdım" (Akın, 2020, s. 60).

Yukarıdaki alıntılardan anlaşılacağı üzere Akın'ın denemelerindeki hayallerin ve haritacılığın ilme katkısıyla ilgili değerler, insanın sınırları aşma isteğini, keşfetme tutkusunu ve bilginin genişlemesini teşvik eder. Hayal gücünün ilme ilham verdiğini, bilimsel araştırmaların ve keşiflerin hayallerden doğduğunu belirtir. Haritacılığın ise dünyanın farklı bölgelerini bir araya getirerek insanların birbirlerini anlamasını, kültürel etkileşimi artırmasını ve bilgi alışverişini sağlamasını vurgular. Hayallerin sınırları zorlayarak yeni fikirlerin doğmasına ve ilerlemenin ilham kaynağı olmasına dikkat çekerken, haritacılığın

da insanlığın coğrafi keşiflerde ilerlemesine yardımcı olarak dünyayı daha iyi anlamasını sağladığını belirtir.

4. 1. 3. 1. 4. Müzeciliğin Önemi

“Müze sözcüğü köken bakımından Grekçe ‘mouseion’ sözcüğünden meydana gelmektedir. Grek mitolojisinde Mousa diye çağrılan dokuz ilham perisinin isminden türetilmiş olan ‘mouseio’nun sözlük anlamı ‘Musaların yeri, tapınağı’ olarak geçer. Türkiye’nin 1956 yılından beri üyesi olduğu İnternational Counsil of Museums (ICOM) isimli kuruluşun genel tanımlaması açısından müzeler ‘tarihi, arkeolojik eserlerin ve tabiattan toplanmış nesnelerin teşhir edildiği mekânlar, tabii parklar, nebatat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve halkın ziyaretine açık biçimde düzenlenmiş tarihi öğren yerleridir’” (islamansiklopedisi.org.tr).

Yukarıdaki geniş olarak verilmiş tanımın yanında, Türk müzeciliğine büyük katkılar sunmuş Halil Edhem Bey’in müze kavramı ile ilgili tanımı şöyledir: “Müzeler şu binalardır ki; onlarda ilim, fen ve sanatların her şubesine mahsus asar ve eşyadan mürekkep koleksiyonlar teşhir ve muhafaza olunur” (akt: Kuruloğlu, 2010, s. 46).

Müzelerin amacı, doğa üzerinde var olan varlıklarla, insan zekâsının ve beğenisinin ürünü olan eserleri tarihi gelişme çizgisi içerisinde belirledikten sonra onları düzenleyerek göstermek, gelecek kuşaklara en iyi şekilde taşımaktır. Başka bir ifade ile geçmiş çağlardaki toplumların yaşama biçimini, bilim teknik ve sanat anlayışını ve bakış açısını geleceğin insanlarına örnekleriyle vermek; müzeli olma özelliğini barındıran her tür eseri değerlerinden bir şey kaybetmeden olduğu gibi korumak ve sunumunu yapmaktır (Batur, 1985, s. 1472).

Akın’ın toplumların hafızaları olarak gördüğü müzelerin önemini vurguladığı pek çok denemesi bulunmaktadır. Yazarın sanata katkı sunduğu yanlarından biri de müzeciliktir. 2005 yılında İstanbul’da kurduğu Oyuncak Müzesi ile toplumun hafızasını yaşatmak ve her bir sanat eserini geleceğe taşımak amacıyla büyük bir katkı sunmaktadır.

Önce Çocuklar ve Kadınlar’da 1, *Kırdığımız Oyuncaklar*’da 1, *Kule Canbazı*’nda 1, *Ay Hırsızı*’nda 3, *Bir Çift Ayakkabı*’da 1, *Geyikli Park*’ta 3, *Hayal Kahramanları*’nda 2, *Kalede 1 Başına* adlı eserinde ise 2 tane olmak üzere toplam 14 denemede müzeciliğin önemini vurguladığı değer tespit edilmiştir.

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserinde yer verdiği “Yavuz Geliyor Yavuz” adlı denemede Akın, Goeben adlı Alman gemisinin I. Dünya Savaşı öncesinde Akdeniz’e açılması, Osmanlı donanmasına katılma süreci, ülkenin siyasi seçimlerindeki rolü, donanmadan ayrılması ve jilet olma yolculuğunu anlatmaktadır. 16 Ağustos 1914’te İstanbul’da direklerine Türk sancağı çekilen Goeben’in adı Yavuz Sultan Selim olarak değiştirilir. Kimilerine göre en sevilen ve bilinen gemiyken kimi aydınlar için de “can alıcı” bir niteliğe sahiptir.

Yazar, tarihi bir değer taşıyan Yavuz’un sökülmeden önce Ara Güler’in onu müzeye dönüştürmek istediğini ya da korunması gerektiğini içeren düşüncelerini şu sözleriyle dile getirir:

“Yavuz, yaklaşık 40 yıllık bir serüvenin ardından, 1950 yılında hizmet dışı bırakılır. 1972’de, Makine Kimya Endüstrisine satılan Yavuz için, 7 Haziran 1973 günü Gölcük’te

bir tören düzenlenir. Bu tören sonrasında da, emektar gemi sökülme üzere donanmadan ayrılır. Yavuz'un hizmet dışı bırakılışı ile donanmadan ayrılışı arasında geçen sürede bir adam, elinde film makinesiyle ziyaretine gider sürekli olarak. Hayır, o adam, Yavuz güvertesinde nice limana el sallamış bir denizci değil, ünlü fotoğraf sanatçısı Ara Güler'dir. Ama Ara Güler, Yavuz konusu açıldığında hiç de, güzel şeyler anımsamaz: Biliyorsunuz, Yavuz zırhlısını jilet yapmak üzere söküp dağıttılar. Ancak Yavuz, derbeder bir haldeyken sık sık gidip görüntü alırdım. 14 yıl boyunca terk edilmiş Yavuz'u çekip durdum. Sonra da jilet oldu zaten. Müze olsun ya da korunsun istemiştım bu filmi çekmeye devam ederken ama demir olmaktan kurtulamadı. Sonra filmi montajlayıp, şiirler ve müzikler ekleyip, dramatik-belgesel olarak göstermek istedim. Ama sağ olsun, sansürcü arkadaşlar izin vermediler filme. El konu, yasaklandı, üzerimize gelindi. Canım sıkıldı doğrusu" (Akın, 2019, s. 129).

Kırdığımız Oyuncaklar kitabında geçen "Osman Hamdi Bey'in Torunları" adlı denemesinde müzeciliğin ve Osmanlı'da müzeciliğin nasıl oluşmaya başladığını, Osman Hamdi Bey'in müzeciliğe sunduğu katkıyı dile getirir. Ayrıca oyuncak müzesini kurmaya nasıl karar verdiğini açıklar. Bu müzeye oyuncak vererek katkı sağlayan kişilere de değinir. Yazar, kurduğu oyuncak müzesinden hareketle müzeciliğin insanlığa, tarihe, yaratıcı düşünceye sunduğu katkıyı dile getirir. Yazarın müzelere değer verip önemsedğini kurmak istediği müze aracılığı ile şöyle dile getirir:

"(...)Adlarına İstanbul'da ilk kez 1869'da açılan İmparatorluk Müzesi'nde rastlanıldığını belirtmemin nedeni, müze sözcüğünün köken olarak Musalar'dan gelmesidir. Yani her müze, 'Hatıranın Kızları'nın birer evidir. Müzelerin çoğalması, yaratıcı düşünceye ilham kaynağı verecek olan mekânların artması demektir. Ben de şiirlerimin, yazılarımın ilham perilerine oyuncak müzesiyle bir teşekkür sunmak istiyorum. Bu düşümü, 1992 yılında Şiir Cumhuriyeti ilan ettiğim Kız Kulesi'nde gerçekleştirmeye çalıştığım, şiir yazdığını, sanatla uğraştığını söyleyen herkesin ilham perilerinden beslendiğini, müzeciliğe değer verdiğini, bu yüzden bana destek olacaklarına büyük bir saflıkla inanıyordum. Yanıldığımı zamanla öğrendim!.. (...)" (Akın, 2021, s. 181-182)

Kule Canbazı yapıtındaki "Çekirgenin Üçüncü Sıçrayışı" adlı denemede yazar, son kalan Eyüp oyuncakçısı Kadri Şengöz ve oğlu Halil Şengöz'ün hatıralarından Eyüp'teki oyuncakların değişimine dikkat çeker. Eyüp oyuncakları ile ilgili koleksiyonların genişletilmesi gerektiğini düşünür. Eyüp oyuncakçıları ile ilgili Ahmet Rasim ve Sermet Muhtar Alus'un dönemlerindeki yazılarının içeriği hakkında bilgi verir. Oyuncakın tahtadan tenekeye tenekeden plastiğe geçişini anlatır. Türklerin Eyüp'te yaptığı tahta oyuncakların yerini Alman oyuncaklara, Alman oyuncakların da Çin'in yaptığı plastik oyuncaklara nasıl bıraktığını açıklar ve bunların Oyuncak Müzesi'ne etkilerini şöyle dile getirir:

"Alus, teneke oyuncaktan şikâyetçi. Halit Şengöz de, babasının teneke oyuncak sevmemediğini ama kendisinin plastik oyuncakla daha kolay teslim olduğunu söylüyor. Ne gariptir ki, 2000'li yıllarda, koleksiyoncuların en çok ilgi gösterdiği teneke oyuncaklardır. Ben ise, İstanbul Oyuncak Müzesi'nin on yıl süren kuruluş çalışmasında tahta, teneke ve plastik oyuncakları ayırt etmeden bir araya getirmeye uğraştım. Sınırlar koyarak oluşturulan bir müze çalışması düşünülemez elbette! Bugün beni rahatsız eden, bir türlü ısınmadığım Çin işi oyuncakların da yarınlarda bir dönemi temsil edeceği için müzemin raflarında yer alacağını çok iyi biliyorum" (Akın, 2021, s. 161).

Ay Hırsızı kitabında bulunan “İstanbul Boğazı’ndan Mehtaba Çıkmak!..” adlı denemede müzeciliğin önemine değinen Akın; belleğini önemseyen, güçlendiren, geleceği için müzeler yani bilgi mabetleri kuran bir toplumun uzaya çıkacağını düşünür. Bilim tarihimizde yapılan hamleler bilindiğinde; düşlerin, hayallerin, aydınlanmanın öykülerinden haberdar olduğunda Ay’a adım atılacağını şöyle ifade eder:

“Ay’ın, mehtaplı gecelerde Boğaziçi’nin sularıyla yıkadığı gümüş renkli saçları, kendisine ulaşacağımız bir yoldur. Sorun, bilim tarihimizde yapılan hamleleri bilmeyişimiz, düşlerin, hayallerin, aydınlanmanın öykülerinden haberdar olmayışımızdır. Gerçek şair, gerçek yazar, o yol kapanmasın, bir gün halkından biri o gümüş yoldan yürüyerek uzaya çıksın diye, Ay’ın saçlarını hiç usanmadan tarayan insandır. Attila Hülagü’nün Boğaz’ın sularında yürüme hayalini önemsemek, unutturmamak, bir gün aramızdan birinin Ay’da adım atmasını sağlayacaktır” (Akın, 2020, s. 32).

Yazar; belleğini önemseyen, koruyan ve müzeler kuran toplumların uzaya gidebileceğini şöyle dile getirir:

“Hep yazdım, elim kalem tuttukça da yazacağım: İstanbul’a bir Boğaz Müzesi lazım... Üstelik benzeri dünyanın bir başka ülkesinde asla kurulamayacak olan bir müze!..

Boğaz’ın iki yanında müzeler açıp, bu müzeler arasında gidip gelen vapur seferleri koymak mı?.. Belleğini önemseyen, güçlendiren, geleceği için müzeler, yani bilgi mabetleri kuran bir toplum mehtaba çıkar!” (Akın, 2020, s. 34)

Ay Hırsızı’ndaki “Fişeklerin Deli Tarihi!..” adlı denemede yazar, balıklı kilisenin adının nasıl ortaya çıktığına ve fişeklerin uzaya gidecek roketlerin altyapısını oluşturduğuna değinir. Yazar, hayallerini toplayıp müzeler kuramayan toplumların uygarlık yönünden geri kalacağını şöyle dile getirir:

“Gece, gökyüzünün kazanını dolduran Ay ve yıldızlar, insanın hayallerini ve yaratıcılığını kışkırtan altınlar gibidirler. Uygarlık tarihinde asıl zenginlik dünyadaki değil, gökyüzündeki altınları toplayabilmektir. Bir toplum, altınları için bankalar yapıyor ama hayallerini bir çatı altında toplayacak müzeler kuramıyorsa, siyasetçileri, ekonomistleri istediği kadar konuşsun, yoksullaşıyor demektir” (Akın, 2020, s. 79).

Ay Hırsızı eserindeki “Mickey’in Ağabeyi Micky!” adlı denemede yazar, müzeciliğin topluma sunduğu özgürlük, demokrasi, hak kavramı üzerinde durur. Müzeciliğin toplum için önemini anlatarak gerçek Mickey farenin nasıl oluşturulduğuna ve kapitalist düzende nasıl yok edildiğine değinir. Kalem bir toplumun kaderini ve astronotların hayatını nasıl kurtardığını da anlatır. Bilgi toplumunun mabetleri olarak gördüğü müzeciliğe değer verilmesi gerektiğini yazar şöyle iletir:

“Müzeler bir toplumun hafızasıdır, belleğidir. Müzeler, tarihi eşyaların bir anlık haber olmasının ardından kaldırıldığı mekânlar değildir. Lozan’dan bir masanın gelmesiyle sergilenen bu zayıflık yalnızca müzecilik değil, demokrasi, düşünce özgürlüğü, bir arada yaşama kültürü konularında neden bu denli güçsüz olduğumuzun da yanıtını içermektedir. İstanbul Oyuncak Müzesi’ni kurdum kuralı algılanmasını istediğim, sorumluları üstünde düşünmeye davet ettiğim ama beklediğim karşılığı alamadığım konu budur. Bilgi toplumunun mabetleri olan müzeciliğe değer vermedikçe, demokratik toplum olma yolunda bir arpa boyu yol gidemeyeceğimiz gibi, terör, hak ve özgürlükler konusunda da en küçük bir çözüm üretemeyeceğimizin altını yeri gelmişken bir kez daha usanmadan çiziyorum” (Akın, 2020, s. 178).

Bir Çift Ayakkabı kitabında bulunan “Kız Kulesi’nin Ayakkabıları” adlı denemede yazar, Yenikapı’daki çalışmalarda bulunan tarihi kalıntılara dikkat çeker. Marmaray’ın yapım aşamasına başlanmadan önce Yenikapı’da arkeologların bulduğu tarihi liman, kalıntılar ve eşyaların arasından bir de Roma Dönemi’ne ait bir çift kadın ayakkabısı vardır. Yazar, bu ayakkabıların Kız Kulesi’nin ayakkabıları olduğu düşüncesine sahiptir. Çünkü Kız Kulesi gibi tarihi mekânların müzeye dönüştürülmesi gerektiği düşüncesindedir. Kazılarda bulunan bu ayakkabının sergileneceği yer de müzeye dönüştürülen Kız Kulesi olmalıdır. Bu düşüncesini şu ifadeleri ile dile getirir:

“Jale Özçilengir yardım istedikleri zaman Kız Kulesi’nin bayrağını yarıya indirdiklerini anımsıyor. Biz de, yazımızın bayrağını yarıya indirelim: İstanbul’daki tarihi eserler müzeye dönüştürülmelidir. Bu amaçla 1992 yılında Kız Kulesi, Sunay Akın tarafından ‘Şiir Cumhuriyeti’ ilan edilmiştir. Sorarım, Langa’da arkeologların bulduğu kadın ayakkabısı, ayaklarını suya sarkıtan Kız Kulesi Müzesi’ne yakışmaz mı?” (Akın, 2020, s. 57)

Geyikli Park’taki “Sarı Basın” adlı denemede yazar, Nellie Bly’nın *New York World*’de yazdığı yazıların etkisiyle ortaya çıkan ilk çizgi roman Yellow Kid’in *New York World* ve *New York Journal* gazetelerinin arasındaki mücadeleyi, değişimi ve gelişimi anlatır. Yellow Kid’in 1895 yılına ait bir oyuncağın İstanbul Oyuncak Müzesi’nde olduğunu belirten yazar, Oyuncak Müzesi’nin İstanbul ve insanlara kattığı değeri şu sözleri ile vurgular:

“İstanbul Oyuncak Müzesi’ne gelenler, Pulitzer’in yayımlanışından beş yıl önce kör olmaya başlaması nedeniyle göremediği Yellow Kid’in, son derece ender bulunan oyuncağını görebilirler. Oyuncağın üstünde yazılar olduğu dikkatli gözlerden kaçmayacaktır. Çünkü Yellow Kid’in sergilenen oyuncağı 1895, yani Pulitzer’in *World* gazetesinde yayımlandığı yıla aittir!

Joseph Pulitzer’in kör olduğunu öğrendiği İstanbul’da, onun hayatımıza kattığı yeniliklerden birinin ilk örneğini herkes görebiliyor! Sahi, İstanbul Oyuncak Müzesi’nin insanlara, kente ve ülkeye kattığı zenginliği hâlâ anlayamayan var mı?..” (Akın, 2020, s. 152)

2011 yılında ABD’de yapılan araştırmada birinci ligteki maçları izleyenlerin 483 milyon, müzeleri ziyaret edenlerin ise 850 milyon olduğu bilgisini paylaştığı *Geyikli Park* eserindeki “Müze Aklımıza Ne Zaman Gelir” adlı denemede Akın; müzeciliğe dikkat çeker ve aydınlanmayı, demokrasiyi, adaleti esas kılacak unsur olduğunu ifade eder.

İstanbul’da müzeciliğin gelişmesi için ortaya konan fikirlerden bahseden yazar, bu düşüncelerin önemsenmemesinden yakınır. Kurtuluş Savaşı’nın yaşandığı yıllarda Mustafa Kemal Atatürk henüz bir ülke bile yokken ortada Sakarya Cephesi’ne gitmeden önce Etnografya Müzesi’nin kurulması ve Ankara evlerinin korunmasını içeren bir kararnameyi imzalar. Yazarın müzeciliğin önemini vurguladığı ifadeleri şöyledir:

“Müzeler toplumların hafızasıdır. Bir ülkede aydınlanmayı, demokrasiyi ve adaleti esas kılacaksanız, atacağınız ilk adım müzecilik alanında olmalıdır. Çünkü müzelerde yer alan eserlerde, o toplumun bu değerler konusundaki kazanımları sergilenir. Müzecilik konusunda sağlıklı adımlar atmamış bir ülke, alzheimer hastalığına yakalanmış bir insan gibidir. Böyle bir toplumun geleceğini karartan en büyük sorun da bilgi kirliliğidir. Müzeciliğin önemini kavrayamayan ülkelerde kitap okuma oranı da doğal olarak düşüktür” (Akın, 2020, s. 168).

Akın, sanatsal ve tarihi değeri taşıyan yapıların müze yerine işletmelere dönüştürmelerini eleştirdiği sözleri şöyledir:

“1992 yılında Kız Kulesi’ni Şiir Cumhuriyeti ilan ederek, içinde ilk aşk şiirinin de yer alacağı bir müze yapalım dedik, tarihi yapı ‘900 metrekare inşaat alanı’ olarak adlandırıldığı ihale sonucunda ‘kafeterya ve satış merkezi’ kimliğine büründü. Sultanahmet Cezaevi müzeye dönüşün dedik, yabancı beş yıldızlı bir otel zincirine verildi. Çırağan Sarayı İstanbul Boğazı’nın tarihiyle, gelip geçen gemileriyle, yaşanan olaylarıyla, balıkları ve balıkçılarıyla anlatıldığı bir müze olarak kente kazandırılın istedik, parası olanın konakladığı, düğün yaptığı bir otele dönüştü. Haydarpaşa Garı, Paris’te kapatılınca müze yapılan d’Orsay Garı’nı da örnek göstererek, Anadolu’nun gardırobu gibi kültürel zenginliklerin sunulduğu bir müze olarak tasarlansın önerimiz ise haber bile yapılmadı...” (Akın, 2020, s. 167-168)

Yazar, Atatürk’ün müzecilik anlayışını ise şöyle dile getirir:

“Sakarya’ya hareket edilecek günün gecesinde Mustafa Kemal, özel kalem müdürünü çağırarak sorar: Kararname hazır mı? Hemen getir. Sakarya’ya gitmeden imzalayayım. Ne olur ne olmaz...”

Atatürk, gidip de dönmeme olasılığını biliyordu. Sakarya Savaşı bir dönüm noktasıydı. Bu cephenin düşmesi durumunda, direnişin beyni olan Ankara çökecek ve... Sonrasını düşünmek bile istemiyordu.

İşte, böylesi bir günün sabahında uyanıp Sakarya’ya giderken, o gece imzaladığı kararname şudur: ‘Ankara’da Bir Etnografya Müzesi Kurulması ve Eski Ankara Evlerinin Korunması Hakkında Kararname.’ Mustafa Kemal’in de aklına müze, ortada henüz bir ülke bile yokken, daha savaş bile kazanılmamışken, hiçbir şey belli değilken ve belki de atacağı son imzada gelmiştir. Aradaki fark budur!..” (Akın, 2020, s. 170)

Nâzım Hikmet’in 56 yaşındayken gittiği müzede Şevçenko’nun kalemini görmek istemesi ve hastalandığından dolayı üst kata çıkamaması neticesinde müze müdürünün kalemi görmesi için Nâzım Hikmet’in oturduğu yere getirmesini anlatarak başladığı *Geyikli Park* yapıtında değindiği “Anlamaya Yüzde 5 Akıl Yeter” adlı denemesinde yazar, 22 Ağustos 1930 tarihli *Akşam* gazetesinde Orhan Selim imzalı yazıya dikkat çeker. Yazıda müzelerin öneminden, halkın rahatlıkla ulaşabilecekleri mekanlar olarak tahsis edilmesi gerektiğinden bahseder. Yazıda eleştirilen diğer nokta müzelerin ticarethane olarak görülmesidir. Yazar oyuncak müzesinin dünya çapında ülkemizin itibarını artırmasına rağmen 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu çerçevesinde özel müzelerin madencilik sektörü gibi ticarethane olarak görülmesine karşıdır. Akın, Nâzım Hikmet’in müzelerle ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir:

“22 Ağustos 1930 tarihli *Akşam* gazetesinde ‘Orhan Selim’ imzasıyla çıkan bir yazı, ülkemizde halkın müzelere daha rahat ulaşabilmeleri konusunda bir ilktir. Yazar, ‘Benim görüşüme göre müzeler bugünün insanları tarafından ne kadar çok gezilir, müzelerden bugün yaşayan insan kalabalıkları ne kadar çok istifade ederse müesseseler de o nispette ‘müzelik’ olmaktan çıkarlar, hayatla bağı olan sahici müzeler haline gelirler’ dedikten sonra sözü Topkapı Sarayı Müzesi’ne getirir...”

Orhan Selim’in, ‘Buraları gezmek, bu kumaş, taş, tahta, mermer ve çini halinde tecessüm etmiş tarihi okumak, her vatandaşın hakkıdır’ sözlerinden, müzelerde geçirilecek zamanın, okumakla bir tutulacağının bilincinde olduğunu görüyoruz” (Akın, 2020, s. 172-173).

Hayal Kahramanları yapıtındaki “New York’un Göçmen Semtinden, İstanbul’un Gecekondu Mahallesi” adlı denemesinde yazarın ele aldığı konulardan birinde de deniz müzeciliğini öğrenmemesini eleştirir. Müzeciliğin değerini algılayamayıp savaş, kahramanlık ve batış olayları arasında insan öykülerine bir can simidi atarak hayata kazandırmayı henüz öğrenemediğimizi şöyle dile getirir:

“Denizaltıcılar mizah yeteneği güçlü insanlardır. Bu yüzden pek çok denizaltıya maskot olarak çizimler yapmışlar ve sefer sırasında denizaltıda el yapımı karikatür dergisi de çıkarmışlardır. Uluç Ali Reis denizaltısının telsizi başında yıllarca görev yapan Ercüment Vitrinel’in çizdiği ve sefer sırasında elden ele dolaşarak okunan Periskop adlı tek nüshalık karikatür dergisinin bir örneğini Beşiktaş’taki Deniz Müzesi’nde göremeyişinizin nedeni, müzeciliğin değerini algılayamayıp savaş, kahramanlık ve batış olayları arasında insan öykülerine bir can simiti atarak hayata kazandırmayı henüz öğrenemememizdir!” (Akın, 2019, s. 112)

Hayal Kahramanları eserindeki “Üç Büyük Hayal...” denemesinde yazar; sanata, resme yön veren Trabzon kökenli üç büyük isme yer vermektedir: Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Süleyman Saim Tekcan, Hüsamettin Koçan. Üçü de resme gönül vermiş, idealist sanatçılardır. Her biri sanatçı kimliklerinin yanında sanatın yayılması ve pek çok kesime ulaşması için çaba harcar, girişimlerde bulunur. Yazarın Güzel Sanatlar Anadolu Lisesi projesini hayata geçiren ve bir ilke daha imza atarak İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi’ni kuran Süleyman Saim Tekcan ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“(…) Müşfik Kenter ve Sema Özcan ile başrolde oynar. Ancak üç kitabın yüreğinde kopardığı fırtına, onu sinemadan da uzaklaştıracak, resim sanatına yöneltecektir. 1989 yılında hayalini kurduğu, öncüsü olduğu Güzel Sanatlar Anadolu Lisesi projesini hayata geçiren Süleyman Saim Tekcan, bir ilke daha imza atarak İstanbul Grafik Sanatlar Müzesi’ni kurar. Tekcan, hayallerinden asla vazgeçmeyeceğinin ilk sinyali 1967 yılında verir. O yıl, Trabzon’da vesikalık bir fotoğrafını gördüğü Emel adlı genç kıza âşık olur. Kızın İstanbul’da yaşadığını öğrenince onu bulur ve 6X9 ebatındaki bir vesikalıkla başlayan bu öykü, içine iki kız çocuğun da katılacağı mutlu bir aile fotoğrafına dönüşür” (Akın, 2019, s. 145-146).

Yazar, Bayburt’un Baskı köyünde doğan Hüsamettin Koçan’ın köyünde bir müze kurmasını ise şöyle anlatır:

“Baskı köyündeki konağı yeniden canlandırmaya karar verir sanatçı. Yapacağı konak, kültür erozyonu önünde bir set gibi duracak, köyün çocukları unutulmaya yüz tutan masallara yeniden kavuşacaktır. Babasının ölümü nedeniyle uzun bir aradan sonra köyüne dönen Hüsamettin Koçan’ın eskiden olduğu gibi köydeki sohbet, saz ve masal kültürünü yeniden canlandırmak adına kolları sıvadığı konak inşaatı, zaman içinde bir müzeye dönüşür; bünyesinde sergi salonlarının, sanat atölyelerinin, konuk evlerinin, kütüphane ve konferans salonunun olduğu bir müze... Öyle ki bir ressamın köyüne kurduğu bu eser, Avrupa Kültür Konseyi tarafından 2014 yılında en iyi müze ödülünü kazanır” (Akın, 2019, s. 147).

Yaratıcı Türklerin kamyonların arkalarını çıkartıp onları insanların yolculuk yapmalarını sağlayan otobüslere nasıl dönüştürdüklerini anlatmakla başladığı *Kalede 1 Başına*’da geçen “Çaylar Müessesemizden...” adlı denemesinde yazar; otobüs müzesinden de bahseder. Otobüs tarihinin kitabını yazan Latif Karaali ile Nihat Sırdar’a kültürel değerlerimizi,

hatıralarımızı ve hafızamızı yaşatma çabaları için minnet duyduğunu belirten Akın, hayallerinden birinin bir otobüs müzesi kurmak olduğunu şu sözleriyle dile getirir:

“Otobüs tarihinin kitabını yazan Latif Karaali’nin de, Anadolu’da çürümeye yüz tutmuş pek çok otobüsü onarıp koruma altına aldığını biliyorum. Sırdar’a da Karaali’ye de büyük bir teşekkür borçluyuz; hafızamıza, hatıralarımıza, kültür değerlerimize sahip çıktıkları ve korudukları için. Çünkü otobüslerin tarihi, göçlerin, ayrılıkların, çeyiz sandıklarının, kavuşmaları, asker uğurlamalarının tarihidir. Onlarda, yolculuk başladığında ikram edilen sakızların, kolonyaların tadı, kokusu, ışıklar kapanınca duyulan horultuların, mola yerlerindeki ‘Çaylar müessesemizdendir’ anonsunun sesi vardır. Hayalini kurduğum müzelerden biri de, İstanbul’da, Ankara Asfaltı’nın kenarında bir yerde kurulacak olan ‘Otobüs Müzesi’ dir. Müstecip Baybörü’nün yapmış olduğu teneke oyuncak otobüslerden, Tunç Okan’ın yönettiği Otobüs filmine, otobüs biletlerinin üstünde zaman içerisinde değişen resimlerden, Süreyya Berfe’nin okuyacağınız şu şiiri ne kadar uzanan bir müze:

Garajlara uğramayan
yoldan yolcu almayan
burunsuz ama
burnu büyük yapmacık otobüslerde
türkü dinlenmiyor” (Akın, 2018, s. 109-110).

Kalede Bir Başına eserindeki “Çoban Ahmet’in Arkataş Müzesi!..” adlı denemesine Akın, padişahları mezar taşı olarak nitelendiren Şakir Efendi’nin yetenekli öğrencisi Kemal’in Abdülmecit’e yirmi beyitlik kaside okumasından bahsederek başlar. Karacaahmet Mezarlığı’nın karşısında mezar taşı üreten mermercilerden mermer parçaları toplayıp kale yaparak futbol oynayan çocuklara değinir. Bu çocuklardan biri de Sunay Akın’dır. Çoban Ahmet’in koyunlarını oynatırken bulduğu insan suretine benzeyen taşlarla kurduğu bağa dikkat çeker. Ahmet’in hayali doğanın heykeltıraşlığını yaptığı insan yüzüne benzeyen taşların sergilendiği bir müze açmaktır. 2017’de Uzunköprü’de belediye başkanı sayesinde bu hayalini gerçekleştirme imkânı bulur.

Çoban Ahmet’in koyunlarını otlatırken bulduğu insan yüzüne benzeyen taşları toplamaya başlar ve zamanla bu taşlar arkadaş, sırdaş olur. Yazar, Ahmet Aslan’ın topladığı ve doğanın heykeltıraşlığını yaptığı bu taşların sergileneceği bir müzenin hayalini kurmasını şu sözleri ile dile getirir:

“Sürüsüyle geçtiği her yerde insan yüzüne benzeyen taşları toplar. Anlar ki Çoban Ahmet, doğa en büyük, en usta heykeltıraştır. Nefesi olan rüzgârla, gözyaşları olan yağmurla nice heykeller yontmaktadır. Müzelerde tarihin ünlü heykeltıraşlarının eserleri sergilenirken, neden doğanın yaptığı heykellerin bir müzesi olmasın? O artık doğanın atölyesinde çalışan, doğanın yonttuğu heykellerle, bir müze kurma hayaliyle, bulduğu taşları her gün sırtında taşıyan bir işçidir” (Akın, 2018, s. 157-158).

Ahmet’in 2009’da topladığı taşlardan müze açma çabası başlar. 2016’da Japonya’da doğada bulunan ve insana benzeyen taşların yer aldığı bir müze açılır. 2017’de Uzunköprü Belediye Başkanı Enis İşbilen sayesinde Ahmet Aslan’ın sesi duyulur ve onarılan İonnis Kilisesi’nde “İnsansı Taşlar Müzesi” açılır. Yazar şair ve öykücü olan bir çobanın doğa ile kurduğu “arkataş”lığı şu sözleri ile ifade eder:

“TÜBİTAK’ın *Bilim Çocuk* dergisinin, 2016 Aralık sayısında bir haber ilişir gözüne: ‘Dünyanın en ilginç müzesi Japonya’da açıldı.’ Doğal oluşum sonucu insan şeklini almış taşlardan kurulan bir müzenin haberidir okuduğu. Anadolu’nun dağlarından, ovalarından, yaylalarından, deniz kıyılarından topladığı, yıllarca sırtında taşıdığı taşlar ilk kez ağladığını görürler Çoban Ahmet’in... Dünyanın en uzun taş köprüsünün bulunduğu Edirne’nin Uzunköprü Belediye Başkanı Enis İşbilen duyar Ahmet Aslan’ın sesini. Onarılan Aziz İonnis Kilisesi ‘İnsansı Taşlar Müzesi’ne ev sahipliği yapmaya başlar 2017 yılında. Müze aslında sadece insan yüzüne benzeyen taşlardan oluşan bir müze değildir. Bir çobanın, şair ve öykücü bir çobanın, doğayla kurduğu ‘arkataş’lığın tanıklığıdır içinde sergilenen” (Akın, 2018, s. 159-160).

Alıntılardan da anlaşılacağı gibi Akın’ın deneme türündeki eserlerinde müzeciliğin önemi; kültürel mirasın korunması, geçmişin anlaşılması ve gelecek nesillere aktarılması açısından vurgulanır. Akın, müzelerin insanlığın ortak hafızasının saklandığı mekânlar olduğunu belirtir ve kültürel mirasın muhafaza edilmesiyle bir toplumun kimliğinin güçlendiğini ifade eder.

Müzeler, insanların tarih, sanat ve kültür mirasını deneyimleme, öğrenme ve paylaşma imkânı bulduğu yerlerdir. Müzeler, insanların geçmişe saygı duymalarını ve kültürel mirasın değerini kavramalarını destekler. Aynı zamanda müzeler, eğitim, araştırma ve bilgi paylaşımı için önemli bir kaynak oluşturur. Müzecilik, kültürel zenginliği ve çeşitliliği koruyarak insanlığın ortak mirasına değer katmaktadır.

4. 1. 3. 1. 5. Çağdışı Kalmanın Eleştirisi

Akın, bilim ve bilimsel çalışmaların öneminin, toplumu aydınlığa çıkaracak yegâne disiplinler olduğunun farkındadır. Bilimsel gelişmelere, bilimi geliştirenlere, kitaplara ve kütüphanelere değer verenlere övgü ile yaklaşırken çağdışı olarak ifade edilebilecek faaliyetleri ve bu faaliyetleri ortaya koyanları şiddetle eleştirir, yanlış yolda olduklarının altını çizer. Bu eleştirilerini yaparken de çağdaş olmanın nasıl gerçekleşeceğini ya da nasıl çağın yakalanacağını gösterir, okuyucusuna aşılama çalışır. Yazarın çağdışılığı eleştirdiği *İstanbul’un Nâzım Planı*’ndaki 1, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*’nda geçen 1 ve *Tuncay Terzihanesi*’ndeki 1 tane olmak üzere 3 denemesinde yer alan örnekleri şöyledir:

İstanbul’un Nâzım Planı yapıtında ele aldığı “Geleceği Görebilmek!..” adlı denemesine bir televizyon programında hakkında tartıştıkları Medyum Memiş ile başlar. Gelecekte neler olacağını bilme arzusu insanların hep ilgisini çeken bir konu olması, medyumların popüler kültürde kendilerine yer bulmalarını kolaylaştırmıştır. Medyumlar karşılarında pek çok milletvekili, bakan, general ve politikacı gördükçe devletten kadro isteme aşamasına bile gelir. Yazar ise yazısındaki şu ifadelerle bu durumu eleştirir:

“Yazarlar, sanatçılar, bilim adamları içinde yaşadıkları toplumun geleceği üzerine de düşünce belirtirler. Ki, onların sözleri medyumluk değil, ileri görüşlülüktür. Sanatçıların ve bilim adamlarının düşüncelerinden dolayı mahkûm edildiği bir ülkede, medyumların devletten yüz bulmaları son derece doğaldır. Çünkü entelektüellere (entel değil!) yapılan baskılar gelecek konusunda medyumları söz sahibi yapmıştır. Ülke sorunlarının geleceği konusunda görüş belirten bir sanatçı ya da bilim adamı kendini dört duvar arasında bulup, para cezasına çarptırılırken politikacıların danıştığı medyumlar ortalıkta cirit atıp para kazanıyorlar. Böyle ülke olur mu?..” (Akın, 2019, s. 87-88)

Sanatçı ve bilim insanlarının misyonundan bahsettiği yukarıdaki ifadelerinde bu şahsiyetlerin ülkenin geleceğini aydınlatacak, birtakım sorunların çözülmesine katkı sunacak fikirlerinden dolayı cezalandırılmalarına tepki gösterir. Gerçeklikle alakası olmayan belirli kesimler (politikacılar) tarafından göz önünde bulundurulmuş medyumların ise saygınlık görmesinin yanlış olduğunu dile getirir. Sanat ve bilim insanlarının toplum için ne kadar önemli olduğunu kanıtlamak ister. Bu düşüncesini ise 1874 yılında İstanbul’u gezmeye gelen İtalyan Yazar Edmondo De Amicis’in İstanbul’un geleceği hakkında söylediklerinin günümüzde gerçekleşmesidir. Amicis, zamanla tepeleri düzleşen, koruları yerle bir edilen, rengarenk küçük evleri yıkılıp yerlerine gökdelenler ve dev beton binalar yapılan bir İstanbul’dan bahseder. Uzun, dümdüz, birbirine benzeyen yollar, her tarafı örümcek ağı gibi saran telgraf telleri, hava kirliliği, giderek artan nüfus cabasıdır.

“İstanbul’a yirmi sekiz yaşında gelen İtalyan yazar bir medyum muydu?.. Elbette hayır. Kentlerin, toplumların geleceğini görebilenler yalnızca entelektüellerdir. Bizler, sanatçılarımızın, bilim adamlarımızın düşüncelerinden dolayı hapishanelere konulmasına sessiz kalırsak geleceğimizin kararına göz yumuyoruz demektir” (Akın, 2019, s. 90).

Yazar Amicis’in bir asırdan fazla zaman önce söylediği sözlerin tek tek gerçek olmasını entelektüel kimliğine bağlar. Çünkü kentlerin ve toplumların geleceğini görebilenler sadece aydın insanlardır, medyumlar değil.

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde ele aldığı “Bırakın Çocuk Oynasın” adlı denemede yazar, gerçeklerin ortaya çıkmasından rahatsız olanların gazetecileri öldürmesi ve Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında sinema alanındaki gelişmeleri takip etmemesi durumlarına da dikkat çeker. İlk film ise V. Mehmet’e yani Sultan Reşat’a nasip olur. Selanik gezisine katılır ve gez sırasında Sultan Reşat’ın çekimi yapılırken korumalar gördüklerini bu alete tepki gösterir. Sultan’ın verdiği cevap da aslında bazı teknolojik gelişmelerin Osmanlı’ya ne kadar da geç geldiğinin göstergesidir. Sultan Reşat’ın sözlerini denemesinin başlığında kullanan Akın, o dönemde Osmanlı’da sinema ile ilgili algıyı şu sözleriyle anlatır:

“Sultan Reşat’ın (V. Mehmet), Osmanlı yönetiminde olan Manastır ve Selanik ziyaretlerini görüntüleyen Manaki kardeşler, böylelikle, sinema tarihimizdeki ilk filme imzalarını atarlar. Sultan Reşat, belediye binasından çıkarken, film çekmeye başlayan Miltor Manaki’nin elindeki garip alet, korumaları telaşlandırır. Çekimin engellenmek istenildiğini gören Sultan Reşat araya girer: ‘Bırakın çocuk oynasın’” (Akın, 2019, s. 115-116).

Tuncay Terzioğlu kitabındaki “Koşuşturmanın Tam Ortasında!..” adlı denemede yıllardır bilimin dışlandığı bir ülkede yaşadığımızı dile getiren Akın; ilmi, sosyal hakları, demokrasi, hukuk devleti anlayışını savunanların coplanıp susturulduğunu dile getirir. Avrupa çiçek aşısının Türklerden öğrenmiştir. 1721’de Türklerin çiçek aşısı olarak uyguladığı yöntem Newgate’de uygulanır, uygulanan insanlar ölmez. Âşık Veysel dört çiçek hastalığı yüzünden gözlerini kaybeder. Yazarın çiçek aşısını bulan, Avrupa’ya ulaştıran bir milletin 2000’lerde bilimden uzaklaştırıldığını açıkladığı sözleri şöyledir:

“Yıllardır bilimin dışlandığı bir ülkede yaşıyoruz... Okullarımızın duvarlarına ‘Hayatta tek doğru yol bilimdir’ sözünü yazsak da, o yolda yürüyenlerin ayaklarına prangalar vuruldu, falakalarda acımasızca coplandı... Bilimi, demokrasiyi, sosyal hakları, hukuk devleti anlayışını savunanlar, ‘zararlı fikirler aşılyorsun’ denilerek susturuldu, ezildi,

küstürüldü. Geriye ne mi kaldı?.. Âşık Veysel'in türküsündeki şu söz tam da uymuyor mu 2000'lerin Türkiye'sine: Kader böyle imiş çiçek bahana...

Ebru Cündübeyoğlu'nun şiirindeki gibi, okul bahçesindeki koşuşturmanın tam ortasındayız... Ve daha bir özenle sakınmalıyız, aşılı kolumuzu!.." (Akın, 2020, s. 204)

Sonuç olarak Akın'ın denemelerinde yaptığı çağdışı kalmanın eleştirisi, toplumun değişen dünyaya uyum sağlama ve ilerlemeye açık olması gerektiği mesajını verir. Çağın gerektirdiği yeni düşünce ve değerleri benimsememe, eski kalıplara sıkı sıkıya bağlı kalma durumunu eleştirir.

4. 1. 3. 2. Eğitsel Değerler

Çoğu zaman değerler, bütün kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütler olarak kabul görmüştür (bkz. Tezcan, 1974, s. 14). "Değer" kavramının bireylere doğru aktarılması insanlığın devamı için önemlidir. Bu sebeple "eğitimde değer" kavramı önem kazanmaktadır. Değerlerin, davranışa dönüşmesi koşuluyla yaşama aktarıldığı düşünülürse "değerler eğitimi"nin dolaylı yoldan davranışları şekillendiren bir yöntem olduğu ortaya çıkacaktır.

4. 1. 3. 2. 1. Oyun/Oyuncağın Çocuğun/İnsanın Gelişimine ve Bilime Etkisi

Değerlerin nesillere aktarılmasında bazı unsurlar ve aşamalar vardır. Örneğin "çocukluk" ve "oyun" bu aşamanın unsurlarındandır. Çocukluk döneminde oynanan oyunların ve sahip olunan oyuncakların çocukların hayal gücüne, yaratıcılıklarına, meslek seçimlerine etkisi olduğu kadar sahip olacakları değerlere de büyük etkisi vardır.

Oyun, geçmişten günümüze her coğrafyada çocuklar tarafından eğlenmek, öğrenmek, gelişmek hatta hayatı keşfedip deneyimlemek amacıyla varlığını sürdürmüş önemli bir aktivitedir. Oyun aracılığı ile çocuklar bir araya gelerek sosyalleşir. Böylece çocuklar hem fiziksel hem zihinsel hem de duygusal açıdan bir bütün olarak gelişim gösterir. Bu gelişim aynı zamanda çocuğun bilimsel faaliyetlere de katkı sunması açısından bir hazırlıktır. Bilimsel çalışmalardan esinlenilerek çocukların gelişim düzeylerine uygun bir biçimde tasarlanan ve yaygınlaştırılan oyun ve oyuncakların ileriki zamanlarda çocukların ilgi ve yetenek potansiyellerini bu alanlara odaklamalarını sağlayacaktır. Bu olumlu etkinin bilimde yeni oluşumların ve keşiflerin kapısını aralayacağını söylemek doğru olacaktır.

Boratav oyunun "günlük hayattan arta kalan zamanda eğlence vakti" olduğunu söyler (Boratav, 1973, s. 284). Yavuzer ise oyunu, "sonucu düşünülmeden, eğlenmek amacıyla yapılan hareketler" (Yavuzer, 2001, s. 176) olarak tanımlar.

Oyuncaklar ise en temelde oyunun nesnel unsurudur. Oyuncak, sözlüklerde "oynayıp eğlenmeye yarayan her şey olarak tanımlanmakta; oyun ise vakit geçirmeye yarayan, belli kuralları olan eğlence" olarak özetlenmektedir (*Türkçe Sözlük*, 1983, s. 914).

Her bir oyuncak kültürel bir değere sahiptir. Bu yönü sebebiyle her oyuncak, kültürel, coğrafi, ekonomik açıdan üretildiği toplumun ve ait olduğu zamanın aynasıdır. Bu durumu günümüz oyun ve oyuncak araştırmacılarından Smirnova şöyle ifade etmektedir: "Her oyuncak daima, zamanının ve yapıldığı yerin belirli aurasını taşır. Yetişkinlerin çocuklar için yaptığı oyuncaklar; bu yetişkinlerin dünya görüşlerini, ideolojilerini, zevklerini, tarzlarını ve teknoloji anlayışlarını yansıtır" (Smirnova, 2011, s. 37).

Çocuk gelişimi açısından ele alındığında oyuncacı ve oyunu, yalnızca eğlence olarak nitelemek yetersiz kalmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde oyun, çocuğun hiçbir dış baskı etkisinde kalmadan kendi isteğı ile giriştiğı tüm etkinliklerdir. “Oyuncak ise bir ayağı düş dünyasında diğeri ayağı ise gerçek dünyada bir köprüdür” (Egemen, Yılmaz & Akil, 2004, s. 39).

Oyuncaklar, çocukları yetişkinliğe hazırlar. Bu hazırlık, oyuncaca yetişkinlere özgü değerlerin atfedilmesiyle başlar. Fakat bu durum çocukların her koşulda yetişkinlerin değerlerine birebir bağımlı olacakları anlamına gelmez; çocukların oyuncakları üzerinden yetişkinlerin değerlerine aykırı birtakım değer ve düşünceler üretmeleri her zaman söz konusudur. Diğeri yandan oyuncaklar yalnızca kültürel değerlere yüklü değil, aynı zamanda ideolojik kabul ve hedeflerle de yüklüdürler. Bu nedenle çocukların oyuncakların üzerinden tamamen masum bir tarzda olmak üzere insani ve toplumsal bir dünyanın değerlerini alıp içselleştirdikleri ifade edilemez. Çocuğun oyuncacı ile ilişkisinde ideolojik değerler de devrededir. Bunu en açık biçimiyle özellikle de şiddet kültürünün yeniden üretilmesinde, toplumsal cinsiyet rollerinin inşasında olanca açıklığıyla bulmak mümkündür (Mynheer, 1988, s. 13-14).

Yazar; *Kırdığımız Oyuncaklar* adlı eseri başta olmak üzere pek çok kitabında “çocuk, çocukluk, oyun ve oyuncak”tan hareketle okurlarına değerleri aşılamayacağı amaçlar. Sunay Akın da çocukluğu bir oyun, oyuncacı da “gülümseyişi ortaya çıkaran bir unsur” olarak kabul eder:

“Bir coşkıdır çocuk, bir umuttur en tazesinden, bir sevgidir saf, dahası bir aşktır en sakınılanından. İster sokakta, ister sıcak, büyük ve güvenilir bir aile ortamında geçsin, küçücük mutlulukların cennetidir çocukluk. Kiminde bir çikolataya, kiminde bir oyuncaca, kimindeyse yalnız bir kucaklamaya bakar, yüzlerine yayılan esiz kocaman bir gülümseyiş. Bir renktir çocukluk. Her çocukluk başka renk dünyada... Ve bir oyundur çocukluk” (Akın, 2003, s. 100).

Akın’ın *Kırdığımız Oyuncaklar* adlı kitabı ve diğeri kitaplarındaki denemelerde de olduğu gibi oyunun ve oyuncacının çocuğun ya da yetişkinlerin gelişimine ve bilime sunduğı katkıyı anlattığı gözlemlenmiştir. Yazar, çocuğun hayallerine, oyun ve oyuncaklarla kurduğı bağa büyük önem verir. Oyun ve oyuncakların çocukların gelişimini destekleyecek şekilde tasarlanması gerektiğı üzerinde durur. Bilimsel çalışmalarda çağı yakalamış ve insanlığa yeni bilgiler ve keşifler sunmuş toplumların çocukların hayallerini ve gelişimini olumlu yönde etkileyecek imkânlar sunduğunu pek çok örneğıyle dile getirmektedir. Bunun yanında çocuğun gelişimine önem vermeyen bir bakış açısı ile yapılan eylemleri ve durumları da eleştirmektedir.

Sunay Akın’ın *Kırdığım Oyuncaklar*, *Kule Canbazı*, *Ay Hırsız* ve *Hayal Kahramanları* adlı eserlerinde yer alan toplam 24 denemelerde çocuğun gelişiminde oyun ve oyuncak kavramlarının önemli etkisi aşıldığı değerleri yansıtılmıştır. *Kırdığım Oyuncaklar* adlı kitabında 15, *Kule Canbazı*’nda 3, *Ay Hırsız* kitabında 1, *Geyikli Park*’ta 3 ve *Hayal Kahramanları*’nda ise 2 denemede bu değerlere rastlanmaktadır. Yazarın yer verdiği sanatçıların ya da kahramanların hayatlarında çocuk olmak, oyun ve oyuncacının ne anlama geldiğı, kişiliklerini ve eserlerini nasıl belirlediğı örnekler üzerinden ele alınmıştır. Oyun ve oyuncacının hayal dünyalarına ve yaratıcılığa sunduğı katkı çerçevesinde bilimsel çalışmalara

yönelik olumlu etkisini dile getirdiği değerlere ise 5 denemesinde yer verdiği görülmektedir. *Kırdığımız Oyuncaklar*'da 2, *Kule Canbazı*'nda 1, *Ay Hırsızı*'nda 2 değer bilimsellik üzerine kurgulanan varlığından söz edebiliriz.

Sunay Akın'ın *Kırdığımız Oyuncaklar* adlı kitabında yer alan denemelerden ilki; adıyla bile çocuk, oyun ve oyuncak üzerinden izler taşır. “Haydi Kurşun Askerim Savaşa” denemesinde yazar, Andersen'in *Kurşun Asker* masalındaki kurşun askeri Çanakkale Savaşı'nda cepheye gelen askerin cebinde görür ve maalesef evine dönen kurşun asker gibi savaşa giden kişinin de onun gibi evine dönmesi için bir şans simgesi olup olmadığını sorgular. Bu konu ile ilgili yazarın ifadeleri şöyledir:

“Andersen'in öyküsünü anımsatmamın nedeni, Çanakkale Savaşı'na katılan kurşun askerdir!.. (...) bir de 'Heykelcik' vardır. Bu adı taşıyor olsa da, savaş alanında bulunan o yıllarda yapılan bir kurşun askerdir!

Kimin cebindeydi kurşun asker?.. Kendisini, Andersen'in öyküsündeki askere benzeten bir Fransız'ın mı? Öyle ya, o da kâğıt gemiye bindirilmiş tek bacaklı kurşun asker gibi bir bilinmeze doğru sürükleniyordu. Siperlerin içi de fare kaynıyordu üstelik!..

Yoksa, savaşa giden babasının cebine bir çocuk mu koymuştu kurşun askeri? Küçük yüreğiyle uğur getireceğine mi inanmıştı... Masaldaki asker geri dönmüyor muydu evine?

Belki de bir aşkın simgesidir kurşun asker? Masalın sonu gibi kavuşmayı, kalplerinin bir olmasını umut eden bir sevgili vermiştir onu, ateşe giden nişanlısına?

Bu soruların yanıtını bilemeyiz elbette. Tıpkı otuz altı yaşındaki Hans Christian Andersen'in, gemiyle, 1841 yılında Çanakkale Boğazı'ndan geçerken, yazdığı öyküden etkilenen bir askerin, yetmiş dört yıl sonra, bıraktığı topraklara savaşmak üzere cebinde kurşun askerle geleceğini bilemeyeceği gibi!..” (Akın, 2021, s. 4-5)

I. Dünya Savaşı sonrasında çocukların ellerinde yeni bir oyuncak görülür. Bu oyuncak, I. Dünya Savaşı'nda gemilerin korkulu rüyası olan denizaltıdır. 1930'da Sutcliffe Pressing şirketi tarafından üretilen “Undawunda” adlı bu denizaltı oyuncağı kısa sürede erkek çocuklarının ilgisini çeker. Jules Verne'in *Denizaltında 20 Bin Fersah* adlı romanından esinlenerek bu oyuncağın adı “Nautilus” olarak değiştirilir. Akın, *Kırdığımız Oyuncaklar* kitabındaki “Yüzer... Dalar... Çıkar!” adlı denemesinde Türkiye'de üretilen ilk denizaltı oyuncağından bahseder. Çocukların el becerilerini geliştirmek amacıyla üretilen bu oyuncağa İsveç bandıralı “Naboland” adlı geminin Çanakkale Boğazı'nda batırdığı “Dumlupınar” denizaltısının ismi verilir.

“Vasıta adlandırmasıyla tanımlanan araba (otomobil), otobüs, kamyon, tren, gemi, vapur, uçak ve helikopter gibi taşıt (ulaşım aracı) tiplmesiyle tasarlanmış olan oyuncaklarla oynamak, çocuk için eşsiz bir özgürlük göstergesidir. Bu perspektifte, vasıta kategorisi oyuncakları, çocukta özgüven ve kişilik gelişimini desteklerken, çocuğa hür iradesiyle hayal dünyasında hareket edebilmesinin bir yansıması olarak olabildiğince özgür olma fırsatı sunar” (Usta, 2020, s. 23). Buna göre vasıta kategorisindeki oyuncaklardan biri olarak kabul edebileceğimiz “Dumlupınar” denizaltısı, çocukların özgürleşmesine katkı sağladığı için sosyal bir değer olarak yazıda kendini şöyle gösterir:

“Birinci Dünya Savaşı sonrasında, yeni bir oyuncak Birinci Dünya Savaşı'nda gemilerin korkulu rüyası olmaya başlayan denizaltıdır. 1930'da, Sutcliffe Pressing şirketi tarafından

üretilen ‘Undawunda’ adlı oyuncak denizaltı kısa sürede gözdesi olur erkek çocukların. Geç de olsa, Jules Verne’in *Denizaltında 20 Bin Fersah* adlı romanı anımsanarak oyuncuğun adı ‘Nautilus’ olarak değiştirilir.

Türkiye’de ise, ilk oyuncak denizaltı ‘Jet Model’ tarafından yapılır. Çocukların el becerilerini geliştirmek amacıyla üretilen modellerden biri olan oyuncuğa ‘Dumlupınar’ adı verilir” (Akın, 2021, s. 15).

Kırdığımız Oyuncaklar eserinde yer alan “Deniz Aldı Oyuncuğımı” adlı denemesinde ise Kınalıada’da Türk, Rum, Ermeni gibi farklı kimliklerden insanın gözyaşlarıyla Surp Kırkor Lusaroviç Kilisesi’nin mezarlığında 1978 yılının 14 Aralık günü sonsuzluğa uğurladığı Berç Yenvart Akdeniz’in kimsenin cesaret edemediği fırtınalı havalarda bile acil hastaları motoruyla İstanbul’a korkusuzca nasıl taşıdığını anlatmaktadır. Akdeniz’in yaptığı bu işin temelinde babasıyla Marmara Denizi’ne balık tutmak için açıldıklarında yaşadıkları üzücü bir an yatmaktadır. Küçük Berç, en sevdiği oyuncuğunu suya düşürür ve denize dalan babasının tüm çabalarına rağmen oyuncak horozunu bulamaz. Berç’in çocukluğunda denizin sularında kaybolan oyuncuğuna kavuşma arzusu, onun insanların hayatını kurtarmayı amaçlayan bir mesleği seçmesini sağlar. Adalıların “Horoz Reis” adıyla seslendiği Berç’in lakabı deniz ambulansına verilir. Böylece yazar, oyuncuğun bir çocuk için ne kadar özel ve değerli olabileceğini anlatmakla kalmaz aynı zamanda oyuncuğun çocukların geleceğini etkileyen kararlara yön veren bir unsur olabileceğini de gösterir. Berç’in kaybolan oyuncuğuna duyduğu özlem sayesinde pek çok insanın hayatını kurtaran bir mesleği edinmesi onun fedakâr ve yardımsever olmak gibi değerleri benimsediğinin göstergesidir:

“Ege vapurunun seferde olduğu 1930 yılının 28 Kasım günü içindeki çocuğun sesini dinleyen bir yolcu salıncağa oturur ve yerden keser ayaklarını... Salıncağın salınımları, çocukluğunun bir döneminin geçtiği köye götürür onu”(Akın, 2021: 31). “Ege vapurunun yolcusu salıncakta değil, bir duvar saatinin sarkacında oturmaktadır sanki. Zaman denilen o kıyısız denizdeki yolculuğunda, toprağı kazıyarak yaptığı oyuncak evdedir bu sefer. Burası bir sığınaktır onun için. Taşlardan yaptığı ocakta pişirdiği yemekleri kız kardeşi ve Çingene çocuklarla paylaşmaktadır. Bir gün Aziz adlı arkadaşı ocağı yakmak isterken otlar aniden tutuşur ve oyuncak ev yanmaya başlar. Alevler arasından zorlukla dışarı çıkartır kız kardeşini”(Akın, 2021, s. 32).

Yazar; *Kırdığımız Oyuncaklar* kitabında yer alan “Ege Vapurunun Salıncağı...” adlı denemesinde yaratıcılığını ön plana çıkarmış, sevgi dolu bir çocuk vardır. Akın; çocukluğunda oynadığı oyunlardan, kardeşi ve arkadaşlarıyla kurduğu ilişkilerden bahsettiği, Daniel Defoe’nin ölümsüz kahramanı Robinson Crusoe’a benzettiği kişinin Mustafa Kemal Atatürk olduğunu açıklar. Yazar, “Jean-Jacques Rousseau, Robinson’daki bireyselleliği mutlak yalnızlık olarak değil, doğanın yeniden alt edilmesi ve uygarlığın yeniden üretilmesinin bir başarısı olarak görür.” (Akın, 2021, s. 32) sözleriyle Atatürk ve Crusoe arasında bir bağ kurar. Yazar, Atatürk’ün çocukluğunda oynadığı oyunlardan, kardeşi ve arkadaşlarıyla kurduğu ilişkiden şöyle bahseder:

“Oyunlarında bir prenses gibi sakınır kardeşi Makbule’yi. Dallardan bir kulübe yapmak için yeniden kolları sıvar. Üç basamaklı bir merdiveni olan kulübe tamamlandığında kız kardeşini içine oturtur ve koşarak uzaklaşır... Geri döndüğünde bir karpuz vardır ellerinde. Karpuzu dilimler ve kardeşine uzatır. Sonra, kulübenin duvarına yaslanır ve gülümseyerek Makbule’nin karpuzu iştahla yemesini seyrederek” (Akın, 2021, s. 32).

“Onun da güvercinleri vardı çocukluğunda. Kümes bile yapmıştı onlara. Dallardan, tahtalardan oyuncaklar üretmekte ustaydı. Hatta bir tambura bile yapmış, üzerine teller takıp çalarak tüm arkadaşlarını eğlendirmişti.” (Akın, 2021, s. 33)

Bu ifadelerinde olduğu gibi Ege vapuruna binip salıncakta sallanmaya başladığında çocukluğunu hatırlayan Mustafa Kemal Atatürk’ün çocukluk yıllarında yaratıcılığını ön plana çıkardığı oyun ve oyuncaklar tasarladığı görülmektedir. Yanan oyuncak evinin yerine yenisi yapması mücadelecî ruhunu gösterir. Kardeşini canı pahasına koruması onun ailesine verdiği değerin göstergesidir. Taşlardan yaptığı ocakta pişirdiği yemekleri arkadaşlarına da vermesi onun paylaşımcı biri olduğunu ve içindeki insan sevgisinin varlığını kanıtlamaktadır. Mustafa Kemal’in oyunlarındaki yaratıcılık, mücadelecî ruh, sevgi ve yardımseverlik onun ileride bir dünya lideri olacağının ipuçlarını bize verir. Tıpkı küçük kardeşini yanan oyuncak evden kurtardığı gibi o gün geldiğinde vatan topraklarını da kurtaracaktır.

Kırdığımız Oyuncaklar adlı kitabındaki “Hilafetin Taşbebeği” adlı denemesinde Akın, eski İstanbul gecelerinde çocuklar arasında en çok oynanan oyunlardan biri olan fener alma oyununa değinir. Geceleri sokağa fenersiz çıkmanın yasak olduğu günlerin ortaya çıkardığı fener alma oyunu, bir yasağın çocuk oyunlarını bu denli etkilemesine dikkat çeker. Akın’ın yazısında yer verdiği başka bir oyun da taş savaşıdır. Çocuklar arasında sıradan bir oyun gibi oynansa da bu bir şiddet oyunudur ve çocukların sıkça yaralanıp sakatlanmalarına neden olur. Akın, bu tarz sokak oyunlarının çocuklar arasında oynanmasının nedenini oyun parklarının olmamasına bağladığı sözleri şöyledir:

“Oyun parklarının olmamasından dolayı, çocukların sokak oyunlarının şiddet içermesine şaşırmanız gerekir. Öyle ki, mahalleler arasında yaşanan taş savaşı, çocuklar için sıradan bir oyundur o yıllar için. Sakatlanmalara yol açan bu şiddet oyunu taraflardan biri teslim olana kadar devam eder. Bu arada, ‘Başımıza taş yağacak!’ sözü doğrulanırcasına sokaklarda yağmur gibi yağan taşlar pek çok evin camını kırar, yoldan geçenlere zarar verir” (Akın, 2021, s. 53-54).

Akın, *Kırdığımız Oyuncaklar* adlı kitabında bulunan “Aferin Sana Alican” adlı denemesine kadınları tavlama çalışan erkeklerin oltalarında yem olarak kullandığı tavşan, ayı, bebek gibi oyuncakların satılmasını eleştirerek başlar. Bu oyuncakları geceleri yetişkinlere satarak geçimini sağlamaya çalışan Hüseyin Fidan, Anadolu’daki çocukları düşünecek kadar duyarlı bir insandır. Onun Doğu’daki yoksul çocuklara oyuncak götürme düşüncesi Bamteli adlı programda duyurulur. Nihat Sırdar da Tayfun Talipoğlu’nu radyo programına davet ederek bu kampanyaya destek verir. Oyuncak toplama etkinliğine “Düşler Ertelenmesin!” adı verilir ve Doğu Ekspresi’ne bir vagon eklenerek oyuncaklar Kars’a götürülür. Kars köylerinde belediyenin de yardımıyla oyuncaklar dağıtılır. Dağıtılan oyuncakların arasında Power Rangers, Ninja Turtels, küçük orglar, mikroskop setleri, Alican isimli oyuncak ayı vb. vardır. Çocukların yüzlerindeki sevinç, Nihat Sırdan’ı Diyarbakırlı çocuklar için bir kampanya oluşturmaya iter. Sırdan’ın bindiğı trenin vagonlarında “Pencere kenarında durmayın, çocuklar taş atar.” (Akın, 2021, s. 63) yazısı dikkat çekicidir. Bu sefer çocukların ellerinde taş yoktur çünkü bir firmanın verdiği yüzlerce futbol topunu trenin pencerelerinden dağıtmaktadır. Artık çocuklar taşları ellerine trenlere atmak için değil, kale yapmak için alır. Sırdan’ı en çok sevindiren ise çocuklara dağıtmak üzere dinleyicilerinden topladığı

oyuncakların arasında tabanca, tüfek gibi silahların çıkmamasıdır. Akın, çocukların sahip olduğu oyuncakların ve oynadığı oyunların kişiliklerinde iz bıraktığını vurguladığı bu yazısında onlara sevgiyi, şefkati çağrıştıran ya da yeteneklerini keşfedecekleri oyuncakların verilmesi gerektiğini bir değer olarak vurgular. Akın'a göre çocukların gelişiminde olumsuz durumların yaşanmaması için savaşı çağrıştıran oyuncaklar tercih edilmemesini şu sözleri ile ifade eder:

“Doğu'daki çocuklara dağıtılan her bir oyuncağın öyküsünü düşünsenize... Çocuğun oyuncağıyla yaşadıkları, oyuncağın tanık olduğu olaylar birer film konusu değil midir? Her oyuncağın sonunun mutlu bittiğini düşünemeyiz; ama Mehveş'e armağan edilen oyuncak ayının öyküsünde güzel bir son yaşanılır. O oyuncak, genç kızın kurduğu yuvanın bir köşesinde gülümsemektedir. 'Alican' adlı oyuncak ayının bulunduğu evin kapı zilinde ise Mehveş - Nihat Sırdar yazmaktadır! 'En güzeli de,' diyor Sırdar, dinleyicilerimden, Doğu'daki çocuklara dağıtmak üzere topladığım oyuncaklar arasından tabanca, tüfek gibi silahların çıkmamasıdır!’” (Akın, 2021, s. 64)

Yetişkinlere ve özellikle çocuklara tasarruf fikrini aşılarmayı amaçlayan kumbaranın Türkiye'de bir banka aracılığıyla ilk kez nasıl ortaya çıktığını, kumbara ve çocukların ilişkisini *Kırdığımız Oyuncaklar* eserindeki “Humbaradan Kumbaraya” adlı yazısında anlatan Akın, günümüzde kumbaraların yerini insanların öldürüldüğü bilgisayar oyunlarının aldığını ve bu durumu pek sevmediğini dile getirdiği ifadeleri şöyledir:

“Savaşların altında ekonomik çıkarların yattığını, günümüzde artık çocuklar dahi biliyor. Kumbara, bu gerçeğin habercisiydi aslında; çünkü içini bozuk paralarla doldurduğumuz 'kumbara' sözcüğünün kökeni, bir silah olan 'humbara'dan gelmektedir. Kumbara eski parlak günlerini yitirdi, unutuldu çoktan... Bilgisayar, oyuncaklarını ellerinden aldı çocukların. 2003 yılında, bir İş Bankası kumbarası, 15 milyon lira ederinde bozuk para alıyor içine. Bu parayla da, yüzlerce insanın öldürüldüğü bir bilgisayar oyunu satın alınamıyor!.. Memnun olan yok mu? Var elbet: Kaleciler... Hiç kimse gol sonrasında, 'Kumbara Kaleci!' diye bağırıyor!” (Akın, 2021, s. 68)

Kırdığımız Oyuncaklar kitabındaki bir diğer “Bir de Süslü Bebekler Getir” adlı denemesinde, uygulanan politikalar yüzünden Hasan Tahsin'in tam olarak bilinmediğini ve anlaşılmadığını anlatmaktadır. Onu bir silahla anlatan İzmir'deki heykelini eleştirir. Hasan Tahsin'in mücadelesinin bu olmadığını ifade eden yazar; onun insan haklarını, eşitliği anlatan ve emperyalist kuvvetlerle mücadele eden bir simge olarak var olması gerektiğini açıklar. Akın'ın Tahsin ile ilgili düşünceleri “Hasan Tahsin'in elindeki tabancayı da bozarak kuş yapalım... Ya da bir kafesin kapısını açarken anıtlastırılın onu. Bize bu düşünceyi veren şiirin şairi Abdulkadir Bulut'tur.”(Akın, 2021, s. 72) ifadelerinde hayat bulur. Yazarın asıl dikkat çektiği nokta ise, İzmir'de bir ilkokula “ilkkuşun” adının verilmesidir. Bu, bir siyasi değer olarak karşımıza çıkar. Ona göre insanlığa yakışan; silahlardan, kuşunlardan arındırılmış bir tarihtir.

Bu denemede altını çizdiği bir başka konu ise Tülin Şener Demir'in 1998 yılının Kasım ayında yapılan II. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi'nde sunduğu bir araştırmadır. Ankara'daki kamu ve özel okullarda yapılan çalışmada sorulan bir soru, kurumda en çok bulunan oyun/oyuncak malzemelerinin neler olduğu ile ilgilidir.

Akın, Demir'in yaptığı bu çalışma ile devlet okullarında oyun/oyuncak seçiminde hassas davranılmadığını gözler önüne serer. Oyunağın savaşı, ölümü, kavgayı ya da düşmanlığı çağrıştırmaması gerektiğini şöyle vurgular:

“Yanıtlar değerlendirildiğinde elektronik oyuncaklar, müzikli aletler, masa oyunları, hareketli oyuncaklar özel okullarda daha çok görülürken, kamu okullarının özel okullara üstünlük sağladığı tek alan ‘oyuncak silahlar’ olmuştur. Bu tür oyuncakların oranı devlette 12,9; özel okullarda ise yüzde 2,1’dir” (Akın, 2021, s. 71).

Kırdığımız Oyuncaklar eserindeki “Oyuncaklara Kıymayın Efendiler” adlı denemesinde Akın, oyuncak sözcüğünün kalıplaştığı şu ifadeleri yazısında örnek olarak vererek oyunağın küçümsenen bir kavram olarak kullanılmasından rahatsız olduğunu dile getirir. Ona göre oyuncak aslında çocuğun gelişiminde son derece önemli bir yere sahiptir. Çocukların dünyasında önemli bir yeri olduğunu anlatmak için şu ifadeleri kullanır: “Yaşantımızın bir döneminde ne bir sevgili ne bol maaşlı bir iş ne de cennet bizim olsun istiyorduk. Tek beklentimiz vitrinde gördüğümüz oyunağı ellerimizin arasına almaktı. Montaigne’in dediği gibi, çocukluğumuzda oyunumuz oyun değil, en ciddi uğraşımızdı” (Akın, 2021, s. 84).

Örnekteki gibi çocuğun dünyasında büyük bir yer tutan oyunağın çocuk ve çocukluk dönemindeki yerini bir bilim insanı olan Çocuk Ruh Doktoru Atalay Yörükoğlu’nun *Çocuk Ruh Sağlığı* kitabından örnekler vererek açıklar: “Çocuk oynadıkça duygular keskinleşir, yetenekleri serpilir, becerisi artar çünkü oyun çocuğun en doğal öğrenme ortamıdır. Duyduklarını, gördüklerini sınayıp denediği, öğrendiklerini pekiştirdiği bir deney odasıdır” (Akın, 2021, s. 84).

Akın, Yörükoğlu’nun bu sözlerinden yola çıkarak çocukluğunda evlerinin terasındaki boş kaslardan uçak yapıp uçağa bineceği günün hayalini kurarak onunla oynadığı anları anlatır. Tasarladığı uçakla oynadığı oyunlar bir gün onun hayatında ilk kez uçağa binip Yörükoğlu ile tanışmasına vesile olacaktır. Akın, oyunağa çocukları hayata hazırlayan sosyal değer olarak yazısında yer verir.

Kırdığımız Oyuncaklar’da geçen “Trenler Hiç Üzülmesin” adlı denemesinde Sunay Akın, dünyanın hızla bir örümcek ağı gibi demir yollarıyla örüldüğü 1840’lı yıllarda görülen oyuncak trenden bahseder. Akın’ın yazısında trenle karşılaştığı ilk anlara tanık oluruz. Babasının mal almak için gittiği İstanbul’dan getirdiği oyuncak tren ile ilgili izlenimlerinden de söz eder. Yazıda asıl dikkat çeken nokta, yoksul ailelerin çocuklarının sahip olduğu oyuncak trenlerdir.

“Aslına bakarsanız yokluk insan içindeki o müthiş yaratıcılık gücünü de harekete geçirmiyor değil. Bu yoklukta neler keşfetmezdik! Kibrit kutularını birbirine ekleyerek trenler mi yapmazdık? Bu kutulardan, evdeki gazetelerden tüneller yaparak bu trenleri sarıp ve vadileri çok derin olan sık ormanların kardeşçesine yaşadığı kara parçalarından mı geçirmezdik? Bazen muziplik eder, treni bir yerlere toslatmaz mıydık!..” (Akın, 2021, s. 92)

Yukarıdaki ifadelerinden anlaşılacağı gibi yokluğun ya da yoksulluğun çocukları oyundan ve oyuncaktan mahrum bırakamayacağıdır. Aksine yaratıcılıklarını geliştireceği, hayal dünyalarında oluşturduğu pek çok oyunağı tasarlayabilecekleri bir ortam sunmaktadır.

Çocuğun kibrit kutularından tren, evdeki gazete yapraklarından tüneller yapması buna örnektir. Örnekte anılarına yer verdiği kişi Orhan Kemal’in oğlu Işık Ögütçü’dür. Yazısında verdiği diğer örneklerle Orhan Kemal’in kendisine oyuncak tren aldığından ve birlikte oyunlar oynadığından da bahseder. Yazı, Sultanahmet Cezaevi’ndeki Orhan Kemal’in oğluna bisiklet alacağı sözü ile son bulur. Akın, teknolojik gelişmeler sayesinde icat edilen taşıtların çocukların hayal dünyalarını ve oyunlarını süsleyen oyuncaklara nasıl dönüştüğünü anlatmaktadır. Hayatından kesitler sunduğu Işık Ögütçü’nün yaratıcılığını ve hayal dünyasının bu denli güçlü olmasını sadece yokluğun sundukları olmadığını, sıcak aile bağları, sıkı baba-oğul ilişkisine de bağlı olduğunu anlatarak sosyal değerleri aşılamaktadır.

Akın, *Kırdığımız Oyuncaklar* yapıtındaki “Cebinde Milyonluk Zıpızılar” adlı denemesine Paris’ten İstanbul’a sefer yapan Şark Ekspresi’nin “2419” numaralı vagonunun tarihteki bilinmeyen yönünden bahsederek başlar. Yazısında vurgulamak istediği nokta ise 36 yıllık ömrüne iki Dünya Savaşı sığdırmış Orhan Veli’nin çocukluğu, oyunları, oyuncakları ve çocukluğunun şiirine etkisidir. Akın, I. ve II. Dünya Savaşı’nın yaşandığı dönemlerdeki koşullar düşünüldüğünde Orhan Veli’nin gösterişli oyuncaklara sahip olamayacağı ifade eder. Orhan Veli’nin sanat hayatını da etkileyeceğini düşünmemizi sağlayan, Beykoz’daki evlerinin önünde iskemlelere oturttuğu komşularına Moliere’den, Karagöz’den ya da kendi yazdığı oyunlardan oynamasıdır. Veli’nin çocukluğunda futbolun da önemli bir yeri vardır, uçurtma uçurmayı da sever. Yazıda *Oaristys* adlı şiirinde ise Veli, oyuncaklarından bahseder: top, uçurtma, kâğıt gemi ve zıpızılar. Zıpızıların da Orhan Veli’nin çocukluğunda önemli bir yeri vardır. Hatta yazıda yer verilen şiirinde bu, apaçık görülür:

“Söylemezseniz size macun alırım,
Simit alırım, horoz şekeri alırım;
Sizi kayık salıncağına bindiririm kargalar,
Bütün zıpızılarımı size veririm.
Kargalar, ne olur anneme söylemeyin!” (Akın, 2021, s. 110)

Evden kaçıp Harbiye Nezareti’ne gideceğini annesine söylememeleri için kargalara rüşvet olarak sunduğu zıpızıları yer alır. Zıpızıp oyununun nasıl oynandığına da yer verdiği yazısında Orhan Veli kadar zıpızıların yani misketlerin Akın’ın da çocukluğunda yer ettiği ortaya çıkmaktadır. Cahit Sıtkı ve Oktay Rifat da zıpızılara şiirlerinde yer veren diğer şairlerdir. Bu yazının başlığını da Akın, Oktay Rifat’ın şiirine borçludur. Belirli dönemlerde çocukların oyun dünyalarında zıpızıp gibi kendine yer bulan oyuncakların çocukların mutluluk ve sevgi kaynağı olduğu şairlerin şiirlerinde bu oyuncaklara yer vermesinden anlaşılmaktadır.

Kırdığımız Oyuncaklar eserinde bulunan “Affan Efendi Unutulmadı” adlı bir diğer denemesine, İstanbul için tasarlanıp İngiltere’de yapılan ilk arabalı vapuru anlatarak başlar ve babasının İstanbul’dan hediye olarak getirdiği arabalı vapur oyuncağına duyduğu sevgiyi açıklayarak devam eder. Bu sevgi aslında İstanbul’dadır. İstanbul’daki oyuncakçılardan bahseden Akın, Cahit Sıtkı Tarancı’nın da *Çocuk* adlı şiirinde yer verdiği Affan Dede’nin kim olduğuna ve nasıl bir oyuncakçı dükkânına sahip olduğuna değinir. Yazısında zamanla açılan yeni oyuncakçılara ve değişen oyuncaklara da yer verir. Akın, İstanbul’u adeta oyuncak imgesiyle özdeşleştirir. İstanbul’dan gelen babalarının ağabeyiyle valizini açıp

valizde oyuncak olup olmadığına bakmaları belki de İstanbul’u büyük bir oyuncak dükkânı olarak hayal etmelerindendir. Yazar, bu düşüncelerini şöyle dile getirir:

“Ağabeyim ve ben, İstanbul’dan dönen babamın bavulunu elinden alır ve hemencecik orada, kapının önünde açardık. Her seferinde, babamın eşyaları arasından oyuncakların çıktığı bavulu öylesine severdim ki, boş dururken bile açar, içini oyuncak dolu olarak düşlerdim. Oyuncak araba vapuruyla ilk kez orada, babamın tıraş takımının yanında karşılaştım. Beyaz renkli, plastik vapuru elime aldığımda, altında da bir tane daha olduğunu gördüm. O da, benden bir yaş büyük olan ağabeyime alınmıştı ama o gece, doyasıya oynayamadım araba vapurumla. Babam yol yorgunu olsa da, misafirliğe gitmiştik bir eve. Geçmek bilmeyen saatler sonunda, araba vapuruna sarılarak uykuya dalmadan önce, öpüp kokladım onu uzun süre. Söylerim hep, İstanbul’da doğanlar, gözlerini dünyaya Anadolu’da açanlar kadar sevemezler bu kenti. O gece, öpüp kokladığım İstanbul’du aslında!” (Akın, 2021, s. 112)

Kırdığımız Oyuncaklar adlı kitapta geçen “Bütün İyi Oyuncaklar Kırılır” denemesinde Akın, Judith Kerr’in yazdığı *Hitler Oyuncağı mı Çaldı* adlı kitabındaki bir öyküye yer verir. Bu öyküde Hitler’in iktidarında Almanya’dan ayrılan Max ve Anna’nın geride bıraktıkları oyuncaklarına (pembe tavşan, dama) duyduğu özlem kendi aralarındaki konuşmalarıyla dile getirilir. Çocuk ve oyuncak yine savaşın gölgesinde şöyle karşımıza çıkar:

“1933 yılında Naziler iktidara geldiğinde birçok Yahudi ailesi kaçmak zorunda kalır Almanya’dan. Judith Kerr’in *Hitler Oyuncağı mı Çaldı* adlı kitabı o ailelerden birinin öyküsünü anlatır: ‘Artık piyanoları yoktu. Mutfağın çiçek desenli perdeleri... Kedi yatağı... Bütün oyuncakları... Pembe tavşanını bile almışlardı. Simsiyah yünden gözleri vardı, gerçek cam gözler uzun seneler önce kopmuş, bunları yerine Heimpi dikmişti. Tüyleri hâlâ yumuşacıktı, rengi biraz açılmıştı; ama olsun! Onu çok seviyordu.’ Max ve Anna’dır oyuncaklarından ayrılmak zorunda kalan iki kardeşin adı. Bir gece, uyumadan önce Max, şöyle seslenir Anna’ya: ‘Oyun kutusunu getirmeyi çok istemiştin. Eminim, Hitler şimdi oturmuş dama oynuyordur.’

Anna karşılık verir: ‘Ve benim pembe tavşanımı seviyordur!..’” (Akın, 2021, s. 131)

Aynı kitabında yer alan “Saray’da Oyuncak İzi” adlı denemesine Akın, Amerika Birleşik Devletleri’nin Irak’ı işgal etmesinden sonra gazetelerde oyuncak haberlerinde artış olduğu bilgisiyle başlar. Çocukların televizyondaki savaş görüntülerinden etkilenmesinden ötürü oyuncak silahlara ilginin artması, savaşta ölen çocuk görüntüleriyle büyük bir zıtlık meydana getirir. Yazıda karşılaştığımız, oyuncak silahların çokluğunu eleştiren şairlerimizden biri de Özdemir Asaf’tır. Aslında savaşı andıran oyuncakların yanında bebek evleri de vardır ama bu oyuncak çok pahalı olduğu için birkaç varlıklı ailenin görkemli evinde göze çarpar. Osmanlı Sarayı’nda da bu bebek evinden vardır. Bebek evleri varlıklı olmayı simgeleyen bir iktisadi değer olarak Osmanlı’da kedine yer bulmaktadır. Saraydaki oyuncak izlerine dair araştırma yapan yazar, 17. yüzyıla ait bir kâsenin üzerindeki resimlerde tahta at, top, topaçla oynayan çocukların varlığını öğrenir. Ayna da saraydaki oyuncaklardan biridir. Akın’a göre ayna haremdeki bir kadının yanı başındaki bir oyuncaktır. Akın’ın asıl vurguladığı ise saraydaki koşullar yüzünden veliaht olan çocukların (şehzadelerin) sokaklardan yoksun bir hayat sürmesidir. Yazar, bu durumu şöyle ifade eder:

“Kapıları da hep devdir
dünyadaki sarayların

tokmağa uzanıp
sokaktaki çocuklarla
oynamasın diye
veliahtlar” (Akın, 2021, s. 142).

Kule Canbazı eserindeki “Daktilonun İç Cebindeki Şair” adlı denemede ise yazar, Pablo Neruda ve Nâzım Hikmet’in kurdukları dostluk ve aldıkları barış ödülü üzerinden NATO güçlerini eleştirir. Okuma oranının düşük olduğu, anlatım için resimler kullanılan Temuco’da doğan Pablo Neruda, Neruda ismini Çek Şair Neruda’dan alır ve onu takma isim olarak kullanır. Prag’a gittiğinde şaire olan minnettarlığını göstermek için heykeline bir çiçek bırakır. Nâzım Hikmet, Neruda ile tanışmayı çok isteyenlerden biridir. Neruda 1971’de Nobel Edebiyat Ödülü’nü alır. Nâzım, 22 Kasım 1950’de Varşova’da yapılan Dünya Barış Kongresi’nin ikincisine davetlidir. Cezaevinde olduğu için kongreye katılamaz. Nâzım Hikmet, Pablo Neruda, Pablo Picasso, Paul Robeson ve Wanda Jakubowska’ya kongrede barış ödülü verilir. Neruda, Nâzım’ın ödülünü 1951’de Moskova’da bir araya geldiklerinde kendisine verir. Yazar, yazısında oyuncak ve şair arasında oluşan ilişkiyi Pablo Neruda’dan alıntı yaparak şu sözlerle dile getirir:

“Oyuncaklarla oynamayan, onların büyüdü dünyasından uzaklaşan bir insan asla şair olamaz; ‘şiir’ adını verdiği dizeleri alt alta kurabilir, ama onların arasından bir şair asla göz kırpmaz okura. Şair yüreği ancak oyuncakların koruduğu bir ortamda büyüyebilir. Oyuncaklar, muhafızlarıdır şairin. Bana inanmayanlar, Pablo Neruda’ya kulak versinler:

Evimde irili ufaklı bir sürü oyuncak bulundururum, oyuncaksız yaşayamadım. Oyuncakla oynamayan bir çocuk, çocuk sayılmaz; fakat oynamayan bir insan çocuk yanını ömrü boyunca yitirmiş olur ve bunun yoksulluğunu çeker. Ben evimi bir oyuncak gibi yaptım ve bu evle sabahtan gece yarısına kadar oynadım” (Akın, 2021, s. 38-39).

Kule Canbazı’ndaki “Oyuncak Asker Kaçağı” adlı denemede Akın, küçük yaralı bir asker oyuncak üzerinden Buket Uzuner ve Umberto Eco’nun savaşı çağrıştıran oyuncaklar ile ilgili sahip oldukları farklı bakış açısını açığa çıkarır. Yazar, yazısına Nürnberg’den Stuttgart’a yolculuk yaptığı sırada bir oyuncakçıdan satın aldığı yaralı asker oyuncağından bahsederek başlar. Mehmet Aksoy’un Hitler’in ordusuna katılmak istemeyen askerlerin anısına tasarladığı asker kaçağı heykelinin dikilmesi konusunda yaşananlara değinir.

Avrupalılar savaşlardan sonra çocukların sahip olacağı oyuncaklardan savaşı çağrıştıran top, tank, tüfek silah gibi oyuncakları çıkartır.

Buket Uzuner, savaşı çağrıştıran oyuncaklarla oynayan çocukların içinde bulundukları bu durum ilerideki yaşantılarını etkileyebileceğinden, savaş durumunda bunu çok normal karşılayacağından bahseder. Buket Uzuner’e zıt bir düşünceye sahip olan Umberto Eco ise çocukların savaş oyunları ya da oyuncakları ile oynayabileceğini savunur.

Yazar, çocukların savaşı çağrıştıran oyuncaklarla oynamalarını Buket Uzuner’den alıntı yaparak şu şekilde dile getirir:

“Oğlan çocuklarını bebekliklerinden başlayarak oyuncak silahlarla oynatmaya teşvik etmek ve bunu da doğalarındaki saldırganlıkla açıklamak ciddi ve uzun bir siyasi yatırımın parçasıdır: Çünkü daha küçükken silahları sevdirdiğiniz oğulları, büyüyünce ganimet, petrol, güç, iktidar ve para için ama vatan, millet, din veya namus adıyla savaşa

yollamak çok daha kolaylaşmaktadır. Daima hayran oldukları bütün çocukları, her çeşitinden oyuncaklarıyla oynadıkları, varsa avcı baba veya dayılarından gördükleri ama aslını bireysel olarak elde etmenin zor olduğunu (olması gereken) silahları ellerine tutuşturup, rüyalarını bir anlamda gerçekleştirdikten sonra onları ölmeye yollamak bir hipnozdur ve tarih boyunca daima işe yaramıştır” (Akın, 2021, s. 73-74).

Yazar, Umberto Eco’nun savaşı çağrıştıran oyuncaklarla oynamanın normal olduğunu oğlu Stefano’ya söylediği sözlerden alıntı yaparak şöyle aktarır:

“Umberto Eco’dur, sözünü kestiğimiz adamın adı! Ünlü yazar şimdi de oğluna sesleniyor:

‘İşte böyle sevgili Stefano, sana tüfekler vereceğim. Ve gerçeğin hiçbir zaman tamamen bir yanda olmadığını, son derece karmaşık savaşlar oynamayı öğreteceğim sana. Gençlik yıllarında bir hayli enerji açığa çıkaracaksın, fikirlerin biraz karışık olabilir, ama yavaş yavaş bazı kanılar geliştireceksin. O zaman büyüdüğünde, bütün bunların bir peri masalı olduğuna inanacaksın.’

Eco, şöyle tamamlar oğlu Stefano’ya seslenişini:

‘Ama olur da, büyüdüğünde, çocukça düşlerinin o canavar tipleri hâlâ sürüyor olursa, büyücüler, cüceler, devler, ordular, bombalar, zorunlu askerlik hizmeti, belki de peri masallarına karşı eleştirilen bir tavır kazandığın için, yaşamayı ve gerçekliği eleştirmeyi öğreneceksin”’ (Akın, 2021, s. 74-75).

Kule Canbazı’nda yer alan “Kalpler ve Oyuncaklar” adlı denemede yazar, oyuncak ve insan kalbinin birbirine çok benzediğini vurgular. Beyoğlu’ndaki Hacıpulo Pasajı’nda Kuklalar Hastanesi olarak bilinen bir gayrimüslim vatandaş tarafından işletilen oyuncak tamiri yapılan atölyeden bahseder. Tamirci öldüğünden ve göç ettiğinden atölye ve orayı işleten kişi hakkında yüzeysel bilgiler vermek zorunda kalır. İstanbul’daki çok kültürlü ortamın eskisi gibi olmadığını anlattığı ifadeleri ile oyuncak tamircilerinin de artık olmadığını anlatır. Rus Şair Yunna Morits’in ‘Oyuncak Satıcısına Sone’ adlı şiirini alıntılararak oyuncak ve insan kalbinin benzerliğini şu ifadeleri ile dile getirir:

“Oyuncaklar satıyorduk sakat bir ihtiyar
Çocuklar sevinçten çıldırmış, ustanın da keyfi yerinde.
Cıvıldıyor, miyavlıyor, ötüyor oyuncaklar
Takla atıyor kimi, kimi amuda kalkmış kulağı üstünde.
İhtiyar da coştı, numaralar yapıyor şimdi
Üflüyor kuyruğuna bir kuşun ve öykünüyor ona
Gurulduyor, kuğuruyor, eğlendiriyor izleyenleri,
Çekiyor sümüklü bir serseri mi knatısıyla.
Akşamla, yaylıya koşan bir at gibi koşup tezgâhına
Gider o koltuk değneklerinde sekerek bir meyhaneye
Birkaç meze atıştırıp, fiçı birası içmeye.
Ve bu sonede bir delik açarak iki yüz yıl sonra
Uçarak yükselip bir inciçeğinin sapından havaya
Bir kuşa ısıklık çalacaktır iç sızlatan bir kederle
Oyuncak ve insan kalbi çok benzer birbirine. Bazen tamiri olmaz ikisinin de!..” (Akın, 2021, s. 142-143)

Ay Hırsız eserindeki “O Bisiklet Çalınmasaydı!..” adlı denemede Akın, bu yazısında Muhammed Ali Clay ’ın Dünya Ağır Siklet Boks Şampiyonası’na gidişinin hikayesini

anlatır. Onu bu başarıları imza atmasını sağlayan bir hırsız tarafından çocukluğunda çalınan bisikletidir çünkü bisikletini çalan hırsız dövmek için boksaya yönlendirilir. Başka bir bisiklet ise Al Capon'un ortaya çıkmasına neden olur.

Yazar, çocukluklarında çok fazla istedikleri ve sevdikleri bisikletin Muhammed Ali Clay ve Al Capon'un olumlu ve olumsuz etkisini şu sözleri ile belirtir:

“Kentucky'nin bir kenar semtinden Schwinn marka o bisikleti çalan hırsız, 12 yaşındaki Cassius'a Dünya Ağır Siklet Boks Şampiyonluğu'nun yolunu açtığını elbette bilemezdi. Günümüzde yapılan hırsızlıklar, kimleri nerelere taşıyor dersiniz?..

Son sözü hırsızların en büyüğü Al Capon'a veriyorum: ‘Çocukluğumda Tanrı'ya her gece bana bir bisiklet vermesi için dua ederdim. Baktım böyle olmuyor, ben de tuttum bir bisiklet çaldım ve geceleri Tanrı'ya beni affetmesi için dua etmeye başladım!..’” (Akın, 2020, s. 205)

Geyikli Park yapıtında geçen “Baba Adı: Besim Ömer” adlı denemede Akın, meclisteki iktidar ve muhalefet partilerinin temsilcilerinin çocukluk kavramlarının içinde geçtiği sözcüklerle birbirini eleştirmesi ile ilgili ortaya koyduğu bakış açısı üzerinden durur. Akın; uygarlık düzeyine ulaşmış ülkelerin oyuncakları çocuklarına hayal dünyalarını geliştirmek için aldığını, geri kalmış ülkelerin ise oyalanmaları için verdiğini şu sözleri ile ifade eder:

“Affınıza sığınarak bir sözümüzü tekrar ederek başlayalım: Gelişmiş, uygar ülkelerde oyuncak çocuklara hayalleri güçlensin diye alınırken, geri kalan ülkelerde oyalansın diye verilir. Oyuncakları çocuklarına hayalleri büyüsün diye alan ülkeler dünya yönetiminde söz sahibi olurlarken, oyuncakların önemini anlayamayan, küçümseyen toplumlar onların kapılarında oyalanmaya mahkûmdur” (Akın, 2020, s. 121).

Akın, Besim Ömer Akalın'ın 1939'da yayımlanan *Türk Çocuğunu Nasıl Yaratmalı* kitabından alıntı yaparak bir ülkenin geleceğinin politikacıların vaatlerinde değil; çocukların oyunlarında, hayallerinde olduğunu şöyle aktarır:

“Avrupa'da oyuncaklara terbiye ve irfan cihetile pek ziyade ehemmiyet veriliyor. Hatta münevverin biri diyor ki: ‘Çocuklarınızın ne ile oynayıp eğlendiklerini söylerseniz oğlan veya kızın ileride ne olacakları şimdiden bildirilebilir.’ Oyuncak çocuk için adeta yerine konulamayacak bir arkadaştır.

Anımsatmakta fayda var: Bir ülkenin geleceği politikacılarının vaatlerinde değil, çocuklarının oyunlarında, hayallerindedir. Ay'a ilk giden Amerikalılar, 1920'lerde çocuklarının düşlerine ilk uzay oyuncaklarıyla yön verenlerdir. Sahi, Ay'a kim bayrak dikecekti, oyuncağın değerini ve geleceği var etmedeki gücünü bilip, çocukları için 1920'lerde uzay oyuncakları üreten bir ülke mi, yoksa çocuklarına o yıllarda oyuncak diye topaç, beşik, kaynanazırlısı alan bir ülke mi?” (Akın, 2020, s. 122-123)

Anadolu'da her ağacın bir perisi olduğu inancını ifade ederek başladığı *Geyikli Park* eserinde yer verdiği “Bebek Evleri ve Taksim Meydanı” adlı denemesinde yazar, Ressam Neville Wilkinson'un kızının bir ağacın köklerindeki yosunların arasında bir peri gördüğünü söyler. Sonrasında ressam kızının hayal dünyasından çok etkilenir ve onu üzmemek için bir peri evi yapar. Bu ev oyuncak tarihindeki en büyük ve görkemli bebek evlerinden biridir.

Oyuncak dünyasının ilgi çeken ve görkemli bebek evlerinin yapımı 16. yüzyıla Avrupa'ya dayanır. Bebek evlerinin yapıldığı döneme ait mobilya seramik tekstil perde ve duvar kâğıdı yer döşemesi kıyafet gibi unsuru barındırdığından o dönemdeki kültürel anlayışı

yansıtmaktadır. Oyuncak müzesindeki bebek evleri de ziyaretçilerin oldukça dikkatini çekmektedir.

Bir ülkenin meydanlarındaki, sokaklarındaki hayatı öğrenmek için çocukların oyunlarına bakmak gerektiğini belirten yazar; bebek evlerinin ve oyuncakların çocukların gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu Oyuncak Müzesi'ndeki iki odalı kütüphane olarak tasarlanmış bebek evi üzerinden anlatır:

“(…) İstanbul Oyuncak Müzesi'nde kasap, pastane, ayakkabıcı, saatçi, oyuncakçı, kumaşçı ve okul gibi en başarılı örneklerinin sergilendiği bebek evleri, ziyaretçilerin yoğun ilgisini çekmektedir. Bebek evleriyle oynayan çocuklar itişip kakışıp, kavga etmek yerine birbirleriyle konuşmayı, diyalogu seçerler. Bir ülkenin meydanlarındaki, sokaklarındaki hayatı öğrenmek için, o ülkenin çocuklarının oyunlarına bakmak yeterlidir. Cinsel ayrımcılık üzerine kurulu ülkemiz oyunlarında kız çocuklar bebek sallarken, erkek çocuklar oyuncak tabancalarla ateş etmekte ya da arabaları birbirleriyle çarpıştırmaktadır. Gazete sayfalarının kadın cinayetleri, terör ve trafik kazaları haberleriyle dolu olmasına rastlantı diyebilir miyiz? Avrupa'daki gündelik hayatta insanların birbirine saygılı davranmaları, kadının arka plana itilmemesi, bize göre çok daha dingin ve sabırlı konuşmaların olmasının kökeni işte bu bebek evi kültürüdür. İstanbul Oyuncak Müzesi'nde sergilenen, rafları minyatür kitaplarla dolu, 1920'lerde Almanya'da yapılan iki odalı oyuncak kütüphanenin önünde karşılaştığım ziyaretçilere şu soruyu soruyorum:

‘Bu oyuncakla oynayan bir çocuğun anne ya da babası, ileride çocuğumuz kitap okumuyor diye üzülür mü?’” (Akın, 2020, s. 199)

Geyikli Park yapıtındaki “Park mı, Yoksa Çocuk Bahçesi mi?” adlı denemede yazar, 1936 yılında Milli Eğitim Bakanlığının yaz tatillerinde çocukların güvenli bir şekilde oyun oynayabileceği okul bahçelerinin düzenlenmesi ile ilgili alınan karardan bahsederek başladığı yazısında çocukların haklarına dikkat çeker. Zamanla çocukların rahat oyun oynayabileceği yeşil alanlar, parklar oluşturulur. Nâzım Hikmet'in çocuklara verdiği değeri ve çocuk bahçelerinin nasıl olması gerektiğini anlattığı ifadeleri şöyledir:

“Çocuk bahçesinin bir muallimi vardır. Çocuklara kırlarda tabiat ve hayat bilgisini, oyunlar tertip ederek öğretir. Çocuk bahçesinin beden terbiyesi muallimi vardır. Çocuklara munasip saatlerde oyun şeklinde idmanlar yaptırır. Çocuk bahçesinin bir doktoru vardır. Çocukları haftada bir ya da ayda bir muayeneden geçirir. Sıhhi inkişafı için lazım olan tedbirleri ailelerine tavsiye eder. Çocuk bahçesinin hastabakıcısı vardır. Çocukların başına gelecek her bir kazaya karşı orada mevcut bulunur” (Akın, 2020, s. 229).

Hayal Kahramanları kitabında ise “Saint -Exupery İstanbul'da” adlı denemede yazar, *Küçük Prens* adlı çocuk kitabının yazarı Saint-Exupéry'nin hayatını ve uçaklara, havacılığa duyduğu tutkusunu anlatır. Saint-Exupéry'nin uçuş tutkusu Lang Island'ta yazdığı ve kısa sürede çok okunan ve yayılan kitabı *Küçük Prens*'e de yansımıştır. Yazarın hayatından izler taşır. Uçtuğu bir günden sonra kendisinden haber alınamayan Saint-Exupéry, çocuklara hayal dünyaların zenginleştirmek için *Küçük Prens*'i bırakmıştır. *Küçük Prens*'in çocukların hayal dünyaları üzerindeki etkisini ve evrensel niteliğini şöyle dile getirir:

“(…) 6 Nisan 1943'te, *Küçük Prens* Amerika'da ilk kez kitapçı raflarına konurken, Saint-Exupéry sakat koluyla pilotluğa yeniden dönmek üzere yola koyulur. Kitabın yayıncısı

Curtice Hitchcock, 8 Haziran 1943 tarihinde bir mektup alır Saint-Exupéry'den. Mektup Fas'ın Ucdé kentinden gönderilmiştir: 'Küçük Prens hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Basılıp basılmadığından bile haberim yok.'

Küçük Prens ilk günden beri okurları tarafından ilgiyle karşılanırken, Antoine de Saint-Exupéry 31 Temmuz 1944'de, Korsika, Poretta'dan '223' numaralı Lightning P 38 uçağıyla havalanır. Onu bir daha gören olmaz...

Ancak dünyanın her köşesinde çocuklar, göçmen kuşlara bağladığı ipleri tutarak uçan bir adam gördüklerini, onlara hiç kimse inanmasa da, o günden beri Küçük Prens'in çevrildiği her dilde anlatırlar" (Akın, 2019, s. 56-57).

Hayal Kahramanları'nda geçen "Rosebud" adlı denemede ise yazar; süper kahramanların ya da oyuncakların çocukların küçük yaşlarda birer arkadaşı olduğunu, onların kişiliklerinin şekillenmesinde önemli bir yere sahip olduklarını dile getirir.

Orson Welles'in 1941 yılında gösterime giren ilk uzun metrajlı filmi Yurttaş Kane bir medya patronunun ölürken söylediği son sözü olan Rosebud'u bulmaya çalışan bir gazetecinin serüvenini anlatmaktadır. Rosebud, medya patronunun çocukluğunda şöminde yakılan, çok sevdiği kızağıdır. Bir başka kızak hikâyesi de Toros Dağları'na dayanır. Yürüyüş yaptığı bir günde ormanda fark ettiği kızağın kimin çocukluğunda iz bıraktığını bulmaya çalışan Ahmet Biricik, kızağı sahibi Turgut Yıldırım'a teslim eder. Biricik için hayatında aldığı en güzel ödül Yıldırım'ın gözlerindeki çocuk sevincidir. Yazar, Nâzım Hikmet'in ve yıllar sonra karşılaştığı doktor arkadaşının çocukluğa dair düşüncelerini de aktarır:

"(...) Tıpkı toprak bir kaptan suyun sızması gibi, çocukluk bizden sızar. Son barındığı yer gözlerimizdir. Gözlerim çocuk kalmışsa, bu ilk bakışta görülebiliyorsa ne mutlu bana. En korktuğum, en çekindiğim adamlar, gözlerinde bile bir damla çocukluk ışığı kalmamış olanlardır.

Çocukluk arkadaşının sözlerinden sonra Nâzım Hikmet, çocuk dünyasına duyarlı olan herkesin okuması gereken şu düşüncesini yazar: 'Çocukluk arkadaşım doğru söylüyordu. Çocukluklarını bütün bütün kaybedenler, bir daha çiçek açmak gücü bütün bütün yok olan kurumuş ağaç gibidirler. Tahtalarından maroken koltuklara iskelet de yapılabilir, sobaya odun da olabilirler. Ancak bir damlacık çiçek vermezler bir daha!..' (Akın, 2019, s. 153-154)

Yazar, hayal kahramanlarının çocukların kişiliğinde izler bırakan arkadaşları olduğunu ise şu sözleri ile belirtir:

"(...) Bir hayal kahramanının filmini izlemek, çizgi romanını ya da kitabını okumak, çocukluk arkadaşlarımıza zamanlar ayırmaktır. Hayatımıza yön veren ailemiz, akrabalarımız ve arkadaşlarımızın yanında, hayal kahramanları da kişiliğimizin gelişiminde pay sahibidir. Hayal kahramanları, gözlerinin içine bakamasak, ellerini sıkamasak, bir kez olsun sarılamasak da bize çok şey katan ve öğreten en yakın arkadaşlarımızdır. Bu bazen, bir ad verdiğimiz oyuncağımız da olabilir" (Akın, 2019, s. 154).

Yukarıdaki örneklerde çocukların dünyalarında oyun ve oyuncağın bıraktığı izden yola çıkarak onların gelişiminde, hayal dünyalarında, kişiliklerinde, seçecekleri mesleklerde ne düzeyde önemli etkiye sahip olduğunu açıklamaya çalıştık. Aşağıdaki örnekler üzerinden de çocuğun yaratıcılığını artırmada ve bilime ve sanat sunacakları katkılarının ortaya çıkmasında ne kadar etkili bir yerde olduklarını açıklamaya çalışacağız.

Piyano çalma ve kitap okuma alışkanlığının oluşmasını aynı seviyede bir eylem olarak düşünen Reşat Nuri'nin sözleri ile başladığı *Kırdığımız Oyuncaklar* eserindeki “Geçen Yılki Bez Bebek” adlı yazısında Akın, kitap okumanın ailede başlayan bir alışkanlık olduğunu vurgular. Oyuncaklar ile kitap okuma arasında bir olumsuz bağ kurulmaması gerektiğini, aksine oyuncakların çocukların hayal dünyalarını geliştirdiğini söyler. Oyuncakların çocukların kişiliklerini ve ileriki yaşantılarının izlerini taşıdığını düşünmektedir. Çocukluğunda bir armağan olarak aldığı kukla sayesinde ileride dünya edebiyatında büyük bir yer edinecek bu küçük çocuk, Johann Wolfgang von Goethe'dir. Akın, bir oyuncağın Goethe'nin hayatında nasıl bir etki yarattığını şöyle vurgulamaktadır:

“Oyuncağın, çocuğun hayal dünyasının gelişmesinde ne denli yararlı olduğuna bir örnek vermek üzere kalkıp 1753 yılının Noel gecesine gidelim... Frankfurt'un Geyik Çukuru Sokağı'ndayız. Küçük çocuk, babaannesinin kendisine uzattığı kutuyu açarken oldukça heyecanlıdır; ne de olsa yılbaşı armağanı vardır içinde. Kutudan kukla takımının çıkmasıyla sevinç çığlıkları doldurur odayı. Çocuk, o günden sonra da ailesine her gece kukla gösterisi yapmaya başlar. Okuduğu halk hikâyelerini, babaannesinin armağanı olan hareketli oyuncaklarla canlandırmak büyük bir mutluluk kaynağı olur çocuk için. Kukla oynatmakla başlayan tiyatro sevgisi sokağa taşar evden. Çocuğun arkadaşlarıyla kurduğu tiyatro topluluğu büyük alkış toplar her gösteri sonrasında” (Akın, 2021, s. 79).

Akın, *Kırdığımız Oyuncaklar* kitabındaki “Oyuncaktan Bilime” adlı denemesinde adından da anlaşılacağı gibi oyuncak ve bilim arasındaki ilişkiden bahseder. Kâğıttan yapılan uçakların ve tasarlanan helikopter benzeri oyuncakların bilime nasıl ilham kaynağı olduğunu dile getirir. Pénaud adlı bir Fransız'ın 1970'li yıllarda Yarasa adını verdiği ve kauçuktan yaptığı helikopter benzeri bir oyuncak pek çok çocuğun rüyalarını süsler. Babaları Wilbur ve Olville kardeşlere bu oyuncaktan alır. Çocukluklarında hayatlarında büyük bir iz bırakan bu oyuncak, 17 Aralık 1903'te Flyer adını verdikleri 12 beygir gücünde bir motorlu uçağı tasarlamalarına ilham kaynağı olur.

Kline, 1965 yılında çalıştığı reklam şirketinde yeni bir kampanya sürecinin hazırlıklarını düşünürken kâğıttan bir uçak yaparak çalışma odasını paylaştığı arkadaşına doğru fırlatır. Aralarında uçak yapıp uçurma oyununu iyice geliştirirler ve kâğıt uçağı daha uzun mesafeye uçururlar. Kline'nin adı 1972'de alınan bir kanat patentinde yerini alır. Her şeye kâğıttan bir uçak yaparak başladıkları oyuncak, pilot arkadaşı Floyd Fogleman ile tasarladıkları kanat projesiyle adlarını havacılık tarihine yazdırmayı başardığını yazar şu sözleri ile dile getirir:

“Kline'in imzasını başarılı bir reklam kampanyasının altında göremeyiz ama 1972'de alınan bir kanat pateninde, kâğıt uçak sevdalısının adını okuruz: ‘Kline Fogleman...’ Her şey, kâğıttan uçak yapmakla başlar ve Kline, pilot arkadaşı Floyd Fogleman ile birlikte geliştirdikleri kanat projesiyle adını havacılık tarihine yazdırmayı başarır” (Akın, 2021, s. 151).

Akın yazısında, Leonardo da Vinci'nin de uçuşla ilgili modeller oluştururken kâğıttan yararlandığı ifade eder. Vinci'ninki bir oyuncak değildir ama Wilbur ile Olville kardeşlerinki ve Kline'ninki ileride hayatlarında ilklere imza atmalarını ve mesleklerindeki başarının oluşmasını sağlayan bir oyuncak olacaktır. Yazar, oyuncağın diğerlerinden farklı bir şekilde bilimsel çalışmalara ışık tuttuğunu şu sözleri ile ifade eder: “Kâğıt uçak, oyundan bilime doğru fırlatılan bir uçaktır. Uçak yaparken bir kâğıdın katlanması gibi bilgilerini,

deneyimlerini katlayabilen, onu insan emeğiyle bütünleştirip üretime dönüştürebilen toplumlar uçarlar, özgür olurlar” (Akın, 2021, s. 152).

Kule Canbazı yapıtında geçen “İstanbul’da Uçurtma Yasağı” adlı denemede yazar, uçurtmanın bilimdeki ve çocukların üzerindeki etkisine dikkat çeker. Doğu’da var olan uçurtma, denizciler tarafından Batı’ya götürüldüğünde oyuncağa dönüşür. Uçurtma ile ilgili bilgiler veren Akın, 27-28 Haziran 2004’te NATO Zirvesi nedeniyle oyuncak uçakların Yıldız Sarayı çevresinde uçurulmasının yasaklanmasından bahseder. Topaç ve misketlerden sonra en çok sevilen oyuncak, uçurtmadır. Topaç ve misket sözcüklerinin kullanıldığı sokak isimleri varken uçurtma ismini taşıyan bir sokak yoktur. Mavi ve kırmızı defter kaplarından baba ve çocuklarının yaptığı uçurtmalara değinen yazar, uçurtmanın çeşitli ülkelerde taşıdığı farklı anlamlara yer verir. Orhan Veli’nin uçurtma sevgisine ve uçurtma şiirine de değinilir. Akın, bilim ve oyuncak arasındaki ilişkiyi Benjamin Franklin’in elektriğin bir akım ve enerji olduğunu keşfettiği çalışması üzerinden şu ifadeleri ile dile getirir:

“Batı’da oyuncak, bilimin öncüsüdür. Gökyüzünün öfkesi olan yıldırıma uçurtma sayesinde tasma takılır, evcilleştirilir. Bu tasmanın adı ‘paratoner’dir ve uçurtmanın ipi Benjamin Franklin’in elindedir. Elektriğin bir akım ve enerji olduğunu keşfeden Franklin, bilimin yolunda yeni bir kapı açmayı başarır. Bunu da uçurtmasına bağladığı bir anahtarla yapar!” (Akın, 2021, s. 91)

Ay Hırsızı kitabındaki “Ay’daki Oyuncak” adlı denemede yazar, bilime değer verme, toplum ve oyuncaklar üzerinde durur. “Çocuklarına uzay oyuncakları veren toplum mu yoksa kaynana zırlıtısı veren toplum mu uzaya çıkacaktır? “ sorusu üzerinden Türk ve ABD toplumunun bakış açısını karşılaştırır. Bilinçli toplumların çocuklar için onların hayal dünyalarını, düşlerini çoğaltacak oyuncaklar tasarladığını; Türklerin ise çocukları susturmak için kaynana zırlıtları gibi oyuncaklar oluşturduklarını anlatır ve böyle gidilirse Mars’tan daha da uzaklaşacağını ifade eder. Çocuklarının hayal dünyalarını geliştirecek oyuncakların tasarlanmasının gelecekteki bilimsel çalışmalara katkısını ABD örneği üzerinden şöyle ifade eder:

“İstanbul Oyuncak Müzesi’nde ise, insanlığın Ay’a ulaşma düşleriyle yaptığı uzay oyuncakları ziyaretçiler tarafından büyük ilgi toplamaktadır. Uzay odasındaki oyuncaklar arasında en eski olanları 1920’li ve 30’lu yıllarda ABD’de yapılanlardır. Bu oyuncaklar, insanın uzaya çıkacağı ve hatta bir gün mutlaka Ay’a adım atacağını habercisidirler. Uzay oyuncaklarının ilk örneklerini Amerikalıların yapmalarına ve Ay’a ilk adımın yine aynı millet tarafından 20 Temmuz 1969’da atılmış olmasına rastlantı diyebilir miyiz?..

Ya da, şunu soralım: Ay’a ulaşmayı kim başaracaktı, 1920’li yıllarda çocukların düşlerine, oyunlarına yaptıkları uzay oyuncaklarıyla Ay’ı hedef gösteren mi, yoksa o yıllarda çocuklarına oyuncak olarak kaynana zırlıtısı alan millet mi?.. (...)” (Akın, 2020, s. 171-172)

Ay Hırsızı kitabında ele aldığı “Yüksek Atlama Sırgı ve Ay!..” adlı denemede Akın, tıp eğitimi alan ABD’li atlet Alfred Carlton Gilbert’in (1908 Londra Olimpiyatları’nda sırıkla atlama dalında birinci) çocuklar için oyuncak tasarlamaya başlamasını ve bu alanda çok fazla ilerlemesini anlatmaktadır.

Gilbert, 1913 yılına gelindiğinde ABD’deki tüm fabrikaların silah üretmesi ile ilgili bir yasanın çıkarıldığını görür. Oyuncak fabrikaları da silah üretecektir. Buna karşı çıkan

Gilbert, savunmaları ile haklılığını kanıtlar ve oyuncak fabrikaları kapanmaz. Oyuncak üretmeyi sürdüren fabrikalar sayesinde çocuklar hayal ve ruh dünyalarını geliştirir. Uzayla ilgili oyuncaklar sayesinde ABD'deki pek çok çocuk 1950'lerde gözünü Ay'a diken NASA çalışanlarına dönüşür. Oyuncak fabrikalarını kapatan ülkelerin çocukları ise hayalden uzak bir nesil olarak ortaya çıkar ve bu ülkeler, bilimsel çalışmalarda geri kalır.

Yazar, Gilbert'ın oyuncakların çocukların gelişiminde, ileriki yaşantılarını kurmada hatta ülkelerin kalkınmalarında yer alan önemine onun sözlerini alıntılararak kendi düşünceleriyle şöyle dile getirir:

“Gilbert, üstü oyuncak dolu bir masanın etrafında toplanan konsey üyelerine şu konuşmayı yapar: ‘Beyler, ülkemizde oyuncak üretimini durduramazsınız. İleride büyük pişmanlık duyacağınız bir çılgınlık yapıyorsunuz. Çocuklarımızın zihinsel ve ruhsal gelişimlerinde en büyük etken oyuncaklardır. Bu oyuncaklarla oynayan çocuklar geleceğin mühendisleri, mimarlarıdır. Beyler, beni lütfen anlamaya çalışın!..’

Savaş gibi insanlığın en karanlık döneminde bile oyunun, oyuncağın değerini bilen, savunan gerçek bir entelektüeldir, Alfred Carlton Gilbert... Oyuncağı çocuğu oyalayan, ayakaltında dolaşmamasını sağlayan bir araç olarak görenler ya da oyuncağı çocukluk dönemine ait sananlar, yani, özgürlükleri elinden alınmış birer çocuk olan ‘büyük’ler Gilbert’i anlayamazlar. Bırakın anlamayı, onu tanımaktan bile rahatsız olurlar. Çünkü Gilbert gibi özgürlüklerini teslim etmemiş aydınlar, onların karanlık yanlarını aydınlatmaktadır!.. (...)” (Akın, 2020, s. 209)

Akın, oyuncak fabrikalarına sahip çıkıp var olmalarını sağlayan ülkelerle oyuncak fabrikalarını kapatan ülkelerin bilim alanında ilerlemelerindeki farkı şöyle dile getirir:

“Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra oyuncak fabrikalarını kapatıp, silah üreten ülkelere çocukların düşleri fakirleşirken, Amerika Birleşik Devletleri’nde uzay konulu oyuncaklar üretilir. Böylelikle uzay, çocukların hayallerinde başköşeye oturur.

O oyuncaklarla oynayan çocuklar, 1950’li yıllarda gözünü Ay’a diken NASA’da çalışanlardan başkaları değildir!

İnsanın gökyüzüne doğru yaptığı en yüksek sıçrayış, sırkla yüksek atlama sporunun rekorudur. Ne zaman, bir atletin atlayışını görsem, Alfred Carlton Gilbert gelir aklıma... Çünkü insan hayallerinin Ay çitasını devirmeden aşp, gözünü yeni rekorlara dikmesinde Gilbert’in de payı vardır...

Bu pay hiç bilinmese de, elinizde tuttuğunuz kitabın şu sayfasına kadar hiç yazılmamış olsa da, vardır!” (Akın, 2020, s. 209)

Görülüyor ki Sunay Akın’ın deneme türündeki eserlerinde oyun/oyuncağın çocuğun/insanın gelişimine ve bilime etkisi üzerine vurguladığı değerler; oyun ve oyuncağın, çocukların ve insanların hayal gücünü geliştirmesine, problem çözme becerilerini artırmasına ve bilimsel düşünmeye teşvik etmesine vurgu yapar.

Bu değerler doğrultusunda Akın, oyunun ve oyuncakların sadece eğlence aracı olmadığını, aynı zamanda zihinsel ve duygusal gelişimi destekleyen önemli araçlar olduğunu belirtir. Oyun ve oyuncaklar; insanların düşünme becerilerini, hayal güçlerini geliştirirken yaratıcılıklarının da artmasını sağlar. Bilinçli bir şekilde oyuncaklar tasarlandığında ve geliştirildiğinde o oyuncaklarla oynayan çocukların ileriki dönemlerinde bilim ve sanat

yoluyla insanlığa hizmetler sunacağının altını çizer. Aileleri de bu hususta bilinçlendirme yoluna gider.

4. 1. 3. 2. 2. Köy Enstitülerinin Eğitime Katkısı

Akın'ın eserlerinde ilmi değerler açısından ele aldığımız ve eğitimin önemini vurguladığı bir başlık da Köy Enstitülerine aittir.

“Çağdaş kültürün aydınlığını toplumun en geniş tabanı olan köylüye kadar ulaştırma düşüncesiyle kurulan ve işe yaradıklarını uzun sürmeyen bir uygulamada kanıtlayan Köy Enstitüleri, Atatürk'ün ölümünden sonra kurulmuştur. Bu enstitüler onun sağlığında kurulan köy öğretmen okullarının geliştirilmiş biçimleridir. Bu eğitim kurumları Atatürk devrimlerinin tamamlayıcı unsurlarıdır” (Gürsel 2018, s. 2).

“‘Köylüler efendimizdir.’ diyen eylem ilkeleri arasında ‘halkçılık’ bulunan Atatürk'ün çağdaş kültürün unsurlarını köylüye ulaştırması pek doğaldır. Çünkü aydınlarımızın dünya görüşünün baş özelliklerinden biri de akılcı kültürel değerlerini bilim-teknik aracılığı ile olabildiğince ülkenin en ücra bölgelerine kadar götürülmesidir” (Gürsel, 2018, s. 2).

Türkmenoğlu, Köy Enstitülerinin önemini şu sözleri ile vurgular: “Türkiye’de 20. yüzyılın ilk yarısında dünyayı şaşırtan iki büyük savaşın örneği verildi. Bu iki önemli olaydan biri, çökmekte olan Osmanlı İmparatorluğundan yeni bir cumhuriyet yaratan ulusal bağımsızlık ve kurtuluş savaşımızdı (1919-1923). İkincisi de savaştan sonra kurulan yeni devletin kısa sürede gelişip ilerlemesini etkileyecek, yerli bir eğitim ve kalkınma seferberliği olan Köy Enstitüleri hareketidir (1935-1946)” (Gürsel, 2018: 2; akt: Türkmenoğlu, 1993, s. 13). Akın da Köy Enstitülerinin Türkiye’nin modernleşme ve gelişmesi açısından halka ne kadar büyük bir hizmet sunduğunun farkındadır. Bu farkındalık bilincinin yeni nesillere aktarılması gerektiğini düşünmektedir. Bu çerçevede Köy Enstitülerin eğitime sunduğu katkıyı överken politik karalarla kapılmasına eleştiri getirmektedir. Yazarın *Kule Canbazı* ve *Kalade 1 Başına* eserlerinden enstitülerle ilgili izlenimlerini sunduğu birer örnek şöyledir:

Kule Canbazı kitabında bulunan “Padişahın Yemek Artıkları” adlı ilk denemede yazar, Köy Enstitülerine ışık tutar. 1923 Devrimi ile ortaya çıkan, tam bağımsızlığın kalkanı kabul edilen, özgür düşünceye ortamının oluşmasında katkı sunan Köy Enstitülerinin kurucularından Hasan Ali Yücel’in hayatından bahsedilir. Hasan Ali Yücel’in çocukluğunda terliklerle oynadığı “öğretmencilik” oyunu üzerinden eğitim ile ilgili düşüncelerini şu sözleri ile dile getirir:

“Çocuk, dayısı Rauf’a ders vermek için eve gelen öğretmenleri dinlemekte, duyduklarını sonradan terliklere anlatmaktadır! Bu ‘öğretmencilik’ oyunu, onun geleceğinin de habercisidir aslında. Çocuğun terlikleri oyuncak öğrenciler yapması, eğitimi ne de güzel tarif etmektedir:

Eğitim, bilime dayandırılmaz ve yeniliklerden uzak kalırsa, yıkanmayan bir ayağa dönüşür ve içine sokulduğu terliği de kokutur” (Akın, 2021, s. 3).

Farklı düşüncelerin aynı ortamda var olabileceğini Van kedisinin gözleriyle özdeşleştiren Akın, Köy Enstitülerinin kapılmasının tam bağımsızlığımıza nasıl tesir edeceğini ve bu durumun Emperyalizme sunacağı hizmeti aşağıdaki sözleri ile şöyle ifade eder:

“1923 Devrimi’nin eseri olan Köy Enstitülerinin kapatılmasıyla ‘tam bağımsızlık’ düşüncesi kalkansız kalır ve emperyalistlerin kuklaları olan hükümetler tarafından

unutturulmak istenilir. Bağımsızlık düşüncesinin nefes alamadığı bir ülkenin kolay yutulur bir lokma haline gelmesi ve sömürgeci ülkelerin sofraları için etnik çizgilerle dilimlenmesi kaçınılmazdır. Çözüm mü? Çözüm, iki ayrı göz renginin bir bedende olabileceğini görebilmektir... Yani, Van kedisi!” (Akın, 2021, s. 4)

Kalede 1 Başına eserinde yer verdiği “Anıtkabir’de Bir Kaleci” adlı denemede yazar, Atatürk’ün devrimlerini yaşatan Köy Enstitülerinin kapatılmasını emperyalistlerin, ülkenin gelişmesini istemeyenlerin neden olduğunu vurgular. II. Dünya Savaşı’ndan sonra kutuplaşan dünyada Türkiye de kendine yer bulmaya çalışır. Atatürk’ün devrimlerinin taşıyıcısı olan köylüyü bağınazlıktan, bilgisizlikten kurtarmak amacıyla kurulan Köy Enstitülerinin kapatılmasını Ankara’daki Hasanoğlu Köy Enstitüsü üzerinden anlatır. Aziz Sancar da Köy Enstitülerinde okuyan öğretmenlerin yetiştirdiği bir bilim insanı olacaktır ve Nobel’i alacaktır. Yazar, 1935 yılında bilim ve sanatın ışığını köylere taşıma kararını ve bu hedef doğrultusunda atılan adımları şöyle dile getirir:

“Her şey, 1935 yılında yapılan CHP’nin Dördüncü Kongresi’nde başlamıştır oysa... Yönetim Kurtuluş Savaşı’nı kazandıktan sonra bilim ve sanatın ışığını köylere taşımaya karardır. (...) Bunun üzerine Atatürk, askerliğini çavuş olarak yapmış, okuma yazma bilen gençlerin, kendi köylerinde ‘eğitmen’ olarak görevlendirilmesini ister. Projenin başına, köyde eğitim konusunda araştırmalar yapan, başta İsviçreli eğitimci Johann Heinrich Pestalozzi olmak üzere bu konuda çalışan bilimcilerin eserlerini çeviren İsmail Hakkı Tonguç getirilir. Tonguç, orduda çavuşluk yapmış, istenilen donanımına sahip seksen beş genci köylerinden çağırarak, Eskişehir’in Çifteler kasabasında eğitime alır. Altı ay süren eğitimin sonunda, Köy Enstitülerinin ilk eğitim ordusu, görev yerleri olan köylerine doğru yola koyulurlar. Seksen beş kişi, Tonguç’un yanından ayrılırken kılavuz kitaplarını, kendi yaptıkları tahta bavulların içinde taşırlar” (Akın, 2018, s. 8-9).

Yazar, İsmet İnönü’nün 1942 yılında Kepirtepe Köy Enstitüsünü ziyaretinde ekmekle kitabı bir tuttuğumuzda ve onları bir araya getirebildiğimizde tam bağımsız olacağımızı söylediği sözlerini şöyle aktarır:

“İsmet İnönü, 1942 yılında ziyaret ettiği Kepirtepe Köy Enstitüsünde bir kız öğrencinin yanına gider ve çantasındakileri görmek ister. Öğrencinin çantasından çeyrek ekmeğe konan köfte ve Hasan Ali Yücel’in çevirttiği dünya klasiklerinden *Antigone* adlı kitap çıkar. İnönü, şunu söyler yanındakilere: ‘Görüyor musunuz? Köy Enstitülerinde kitap ekmekle bir tutuluyor. Ne zaman Türkiye’de erinden generaline, sade vatandaşından cumhurbaşkanına kadar herkes ekmekle kitabı bir araya getirebilirse Türkiye’nin kalkınması daha gerçekçi olacak. Tam bağımsızlık o zaman gerçekleşmiş olacak. İşte Köy Enstitüleri bunun yolunu açıyor” (Akın, 2018, s. 9).

Akın, Köy Enstitülerinin kapatılmasını Türkiye Cumhuriyeti’ni cehaletin karanlığında esir alınabileceğini bilen emperyalistlere bağlamaktadır. Bu durum ile ilgili düşünceleri ise şöyledir:

“İnönü’nün bu sözü, Köy Enstitülerinin neden kapatıldığı sorusunun da yanıtıdır... ‘Tam bağımsızlık’... Cebindeki her iki kuruşun bir kuruşuyla kitap aldığını söyleyen Mustafa Kemal Atatürk’ün eseri olan Türkiye Cumhuriyeti’nin, cehaletin karanlığında esir alınabileceğini emperyalistler çok iyi bilmekteydiler. Atatürk, ‘Öğretmenler, gelecek nesiller sizin eseriniz olacaktır’ dediğine göre, onun devrimlerini ve düşüncelerini yok etmek isteyenlerin hedefi de elbette, öğretmen yetiştiren köy enstitüleri olacaktı. Bu gerçeği ancak aklını ‘çeyrek ekmek’ içine koyarak yiyenler göremeyebilir.

Emperyalistlerin aydınlanma denizine atılan oltaları gizlemek için, enstitülerde kız ve erkek öğrencilerin bir arada olması, Komünizm propagandası yapılması, milli değerlere önem verilmemesi gibi solucanlar takılır uçlarına... Bu bahaneler, ucuz işgücünden olacağını anlayan toprak ağalarının ve başlık parasını kaçırmak istemeyen ailelerin iştahlarını kabartmakta gecikmeyecektir” (Akın, 2018, s. 9-10).

Yazar, Aziz Sancar’ın Köy Enstitülerinde çalışan öğretmenlerin idealist ve olağanüstü olduğunu dile getirdiği ifadelerini şöyle aktarır:

“Atatürk’ün hayali 18.839 öğretmen, 8675 eğitmen ve 1600 sağlık memuru kazandırır Türkiye’ye...

O öğretmenlerin ışığında yürüyen ve ayakkabıyı ancak okula giderken giyen, onun dışında eskimesinler diye yalınayak gezen bir çocuk, yıllar sonra şunları söyleyecektir: Olağanüstü öğretmenlerim vardı. Çoğu Köy Enstitüsü mezunuydu. Çok idealist insanlardı” (Akın, 2018, s. 11).

Yazarın Hasanoğlu Köy Enstitüsü üzerinden bu okulların işlevini ifade ettiği sözleri ise şöyledir: “Pilotun gördüğü orak şeklindeki binaya gelince... O bina aslında inşaat halindeydi... Ve eğer tamamlanabilseydi, bilimin ışığını karanlığa taşıyan, köylerdeki dar açılarını genişleten, nice öğretmeni yetiştiren Hasanoğlu’nun bahçesindeki o bina, açılış ölçmeye yarayan iletkiye benzeyecekti!” (Akın, 2018, s. 12)

Akın, Köy Enstitülerinin temel amacının, kırsal bölgelerde yaşayan çocuklara eğitim imkânı sağlamak ve onları toplumsal gelişime katkıda bulunan bireyler olarak yetiştirmek olduğunu vurgular. Köy Enstitüleri öğrencilerine eşit ve kaliteli bir eğitim sunarak toplumsal farklılıkları aşmayı hedeflemiştir. Sunay Akın’ın eserleri, Köy Enstitülerinin eğitime katkısını anlatırken, toplumun her kesimindeki çocuklara adil bir eğitim fırsatı vermenin önemini altını çizer. Türkiye’nin eğitim sistemi üzerindeki olumlu etkileri olan bu okulların toplumun gelişimi ve ilerlemesi için önemli bir role sahip olduğunu belirtir. Kapanmalarına neden olan emperyalist düşünceyi de ağır bir dille eleştirir.

4. 1. 3. 2. 3. Kendini Geliştirmenin, Azmin Değeri

Akın eserlerinde ilmi değer boyutunda kişilerin kendilerini geliştirmesine ve zorluklar karşısında bilime sunduğu hizmetler açısından azimli olmaya yönelik yaptıkları yararlı işlere vurgu yapar. Büyük emeklerle ortaya konan ve insanlığa fayda sağlayan her yeni oluşumun destekçisidir. Çünkü tarihe ismini yazdırmış büyük liderlerin, bilim insanlarının, sanatçıların ilerlediği yol kişisel gelişimleri için yaptıkları fedakârlıktan ve azimli çalışmalardan geçmektedir. *Önce Çocuklar ve Kadınlar, İstanbul’da Bir Zürafa, Geyikli Park, Kalede 1 Başına* eserlerinden birer örnek ile açıklamaya çalışacağımız 4 denemede geçen değerler şöyledir:

Önce Çocuklar ve Kadınlar eserinde bulunan “Şekli Balığa Benzer” adlı denemede Akın, Mutafa Kemal Atatürk’ün genç bir subayken askeri alanda kendini geliştirmeye çalıştığını şu sözleriyle dile getirir:

“Bir denizaltının ilk tanımlarından birini okumak üzere, 23 yaşındaki bir subayın, not defterine 21 Mart 1904 tarihinde yazdıklarına göz gezdirelim: ‘Torpidoların bir türüdür. Su altında yürürler. Gözle görülmediklerinden düşman gemilerine kolaylıkla hücum ederler. Lakin sürati gayet yavaş olduğundan hareket halindeki düşman gemisine yetişemez. Şekli balığa benzer, elektrikle çalışır. Su yüzünde petrolle işler makineleri

vardır. Suya batması ufki pervanelerle olur. Kaza durumunda teknenin altındaki safrayı atarak su yüzüne çıkar. Özellikle liman müdafaasına mahsustur. Çünkü iş görecekları daire sınırlıdır.’ Okuduğumuz not defteri ‘Mustafa Kemal’ adlı subaya aittir!..” (Akın, 2019, s. 151-152)

İstanbul’da Bir Zürafa kitabında ele aldığı “Yapamam Diye Bir Şey Yoktur” adlı denemesinde Akın, hayatının tamamını hapishanede geçiren Robert Stroud’un nasıl bir ornitolog olduğunu ve akılları zorlayan öğrenme, üretme aşkını kaleme alır. Tüm engellere karşı büyük bir azim örneği gösterdiğinden bahseder. Yazar, Stroud’un kanarya yetiştirme, matematik, hukuk ve Fransızca öğrenme azmini şu ifadeleri ile anlatır:

“İlkokul üçüncü sınıfa kadar okuyan Stroud, hapishanenin kütüphanesinden kuşçuluk hakkında kitaplar okumaya başlayınca bir kafes yapmaya karar verir. Dört paket sigara karşılığında aldığı bir sabun sandığının çivilerini dişleriyle söker ve tıraş bıçağıyla da kafesin çitalarını hazırlar. 1925 yılına gelindiğinde hapishane müdürünün yardımıyla elli üç kanarya yetiştirmeyi başarır. Kuşlar hakkındaki denemeleri ise *Roller Canary Journal* adındaki dergide yayımlanmaktadır. Geçen zaman içerisinde matematik ve hukukla da ilgilenen Stroud, Fransızca’yı öğrenmekle de kalmayıp Paris Antlaşması hükümlerine göre evlenmeyi de aklına koyar. 1803’te imzalanan bu antlaşmaya göre, içinde Kansas Eyaleti’ni de barındıran Louisiana’da Fransız idaresi altındayken sahip olunan bazı haklar koruma altına alınmıştı. Bir erkek ve bir kadın yazılı olarak evli olduklarını ilan ederlerse geçerli sayılacaktı” (Akın, 2020, s. 118).

Geyikli Park’ta yer verdiği “Berlin’de Hâkimler Var” adlı denemesinde yazar, Avrupa’nın en aydın kralı olarak nitelendirdiği II. Friedrich’in başarısının sırrını tarih ve tecrübelerden faydalanmak, askeri savaşa her zaman hazır tutmak ve muharebe için hazineye para tutmak olduğunu da ifade eder. Adalet ve eşitlikte aydın olmanın ve kitap okumanın yani kendini geliştirmenin katkısını II. Friedrich üzerinden şöyle dile getirir:

“Yolunuz Berlin’e düştüğünde, mutlaka Potsdam’a gidin ve Sanssouci Sarayı’nı görün. Karşınıza, sarayın ve değirmenin yan yana olduğu bir görüntü çıkacaktır. Çünkü herkesin karşısında eşit olduğu adalet, bir kral ile bir değirmenciye komşu yapmıştır. Bu görüntüde elbette, değirmencinin karşısında II. Friedrich gibi sanata ve özgürlüklere düşkün, kitap okuyan, aydın bir kral olmasının payı büyüktür. Diktatör kafalı bir koltuk sevdalısının değirmencinin sözü karşısında alacağı tavır bellidir: ‘Atın zindana!’” (Akın, 2020, s. 82)

Kalede 1 Başına yapıtında dile getirdiği “Sanatın Kalecileri” adlı denemesinde Akın, kaleciler ve başka alanlardaki başarılarına dikkat çeker. Bir zamanlar Esenboğa Havaalanından yakınlarında Ankaraspor tesislerinin tanıtımı için tasarlanan büyük futbolcu ve kaleci heykelleri ile sözlerine başlayan yazar, ünlü Heykeltıraş (İspanyol) Eduardo Chillida, ünlü Müzisyen Julio Iglesias, Fransız Yazar Albert Camus, İtalyan Operacı Luciano Pavarotti’nin gençliklerinde bir kaleci olduğunu anlatmaktadır. Her biri yaşadıkları talihsiz kazalar, sakatlıklar ya da aile baskısı nedeniyle kalecilikten uzaklaşmışlardır. Yazar; Real Sociedad’ın kalecisi Eduardo Chillida’nın kaleciliği uzay, zaman, hız ve geometri ile ilgili olduğunu şu sözleri ile aktarır:

“Dünyanın pek çok kentinde bir kalecinin ellerinden çıkan heykeller sergilenmektedir. Ünlü İspanyol Heykeltıraş Eduardo Chillida’nın eserlerine giden yol İkinci Dünya Savaşı’nın ortasında, 1943 yılında başlar... Günlerden 14 Şubat’tır ve İspanya’nın Real Valladolid Kulübüyle Real Sociedad takımı karşı karşıyadır. Ev sahibi takımın bir

atağında, Real Sociedad'ın kalecisi rakip oyuncunun ayağına yatar ama dizinden sakatlanarak kalkamaz bir daha yerden... Dünya sevgililer gününde çok sevdiği kaleci eldivenlerinden ayrılmak zorunda kalır Chillida...

Dizinden ameliyat üstüne ameliyat olan Chillida, Madrid Üniversitesinde mimarlık eğitimi aldıktan sonra Paris'e gider ve sanat dersleri alır. Çoğu metalden yapılan dev boyutlu heykellerini 'Benim bütün işim uzayın keşfine bir yolculuk' diye tanımlayan Chillida'nın kaleci hakkındaki düşünceleri şöyledir: 'Kaledeyken uzay ve zaman hakkında birçok şey öğrendim. Orada zaman ve mekân aynı anda hareket ediyor. Kale, futbol sahasının üç boyutlu tek alanıdır. Futbolun bütün etkileyici olayları o alanda meydana gelir ve ben de, bunun farkındaydım. Kalecilik uzay, zaman, hız ve geometriyle ilgilidir'" (Akın, 2018, s. 96-97).

Yazar, Real Madrid'in kaleciliğinden müzik dünyasına adım atan Julio Iglesias'ı ise şöyle dile getirir:

"İspanya'da sakatlandıktan sonra sanata yönelen tek kaleci Chillida değildir. Eduardo Chillida'nın dizinden sakatlandığı 1943 yılında, Madrid'te dünyaya gelir. Real Madrid'in kalesini korurken, yirmi yaşında, doğum gününden bir gün önce trafik kazası geçirir. Bedeninin yarısı felç halinde hastanede kalır haftalarca... Ellerini kullanabildiği için şanslıdır yine de. Yazdığı şiirleri doktorlara, hemşirelere okur hasta yatağından. Bir gün, gitar armağan eder, arkadaş olduğu erkek hemşirelerden biri. Yazdığı şiirleri bestelemeye başlayan Real Madrid'in kalecisi, 'En fazla değişik dilde albüm satan şarkıcı' olarak Guinness Rekorlar Kitabı'na girerek, adını müzik dünyasına 'Julio Iglesias' olarak yazdırır. Hastane yatağında bestelediği ilk şarkısının adı şudur: 'Hayat devam ediyor'" (Akın, 2018, s. 97).

Akın, Modena FC takımının kalecisi olan Luciano Pavarotti'nin de annesinin etkisiyle kaleciliği bırakıp müzik eğitimi almasını şu sözleri ile anlatır:

"Modena FC bir kasaba takımındır İtalya'nın. Sarı lacivertli takımın kalecisi Luciano, fırıncı Fernando'nun oğludur. Ne var ki genç kalecinin annesi Adele, çocuğunun kaleci olmasını istemez. Luciano da annesinin baskısı karşısında kaleci kazağını çıkarır ve öğretmenlik eğitiminin ardından müziğe yönelir. 1963 yılında, yazının başında sözünü ettiğimiz Ankara'ya gelir Luciano... Ankara Operası'nda sahnelenen La Boheme Operası'nda Rodolfo karakterini canlandırır... Ama üçüncü oyundan sonra tartışmalı bir şekilde İtalya'ya geri gönderilir.

2007 yılında, doğduğu kasaba olan Modena'da toprağa verilir Luciano Pavarotti... Cenaze törenine katılan ünlü kaleci Gianluigi Buffon, uzatılan mikrofonlara şunu söyler: 'İtalya 1 numarasını kaybetti...' (Akın, 2018, s. 99-100)

Akın, örneklerde olduğu gibi hayatın zorluklarıyla başa çıkmanın ve kişisel gelişimin önemini vurgulayarak okuyucularına ilham vermektedir. Kendini geliştirmek ve azimle hareket etmek, bireylerin potansiyellerini ortaya çıkarırken hedeflerine ulaşmalarına da yardımcı olur. Sunay Akın'ın eserleri, mücadeleci ruhuyla, başarıya giden yolda kararlılıkla ilerlemenin önemini hatırlatır. Bu düşünce, hayatta karşılaştığımız engellerin üstesinden gelmek için içsel motivasyonun ve sürekli öğrenmenin gücünü göstermektedir.

4. 1. 3. 2. 4. Dilin ve Türkçenin Önemi

Akın'ın eserlerinde aşılama gayesinde bulunduğu bir başka ilmi değer ise dilin ve Türkçenin önemidir. Dilin toplumu simgeleyen bayrak kadar değerli olduğunu belirten yazar, onun kültürün taşıyıcılığını yaptığını düşünmektedir. Bu anlamda dilin özünü koruması gerektiği

üzerinde de durur. Yabancı dillerden alınan sözcüklerden arındırılmış bir dilin övgüsünü yapar ve sanatçıların dilin gelişimine sunacağı katkıların çok büyük olacağını altını çizer.

“Dil kuşkusuz en önemli ve etkili kültür aktarıcısıdır. Ülkeler kendi dillerini yabancılara öğretirlerken kültürlerini de bir şekilde tanıtmakta ve öğretmektedir. Ali Göçer kültürün aktarımında dilin en önemli kültür aktarıcısı olduğunu, dil öğrenmekle birlikte atalardan gelen yaşam biçimlerinin ve içinde yaşanılan toplumun kendine has özelliklerinin de öğrenildiğini belirtir. Bir milletin tarihten başlayarak bugüne kadar gelen yaşam biçimlerinin damıtılmış özü olan kültür, sözlü ve yazılı dil ile bugünlere ulaşmış; yine dil aracılığı ile gelecek nesillere ulaşacaktır” (Bekar, 2021, s.136 akt: Göçer 2012, s. 51).

Doğan Aksan, *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü* isimli eserinde dil-kültür arasındaki etkileşimi şu sözleri ile ifade eder: “Dünyaya gelen insanoğlu maddi ve manevi kavramları ana dilinin kalıp ve değerleriyle algılamakta, içinde yer aldığı toplumun kültür öğelerini, dünya görüşünü, yaşam biçimini, inanç ve geleneklerini içeren kavramları diliyle edinmektedir” (Aksan, 2011, s. 21). Bu açıklamadan yola çıkacak olursak yazar Türkçenin kültürümüzün merkezinde yer alan bir unsur olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Yazarın *İstanbul’un Nâzım Planı*’nda 2, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*’da 1, *Tuncay Terzioğlu*’nda 1, *Geyikli Park*’ta 1 tane olmak üzere eserlerinde yer verdiği dilin ve Türkçenin önemiyle ilgili 5 denemesindeki ifadeleri şöyledir:

Trabzon’da geçirdiği çocukluk anılarını anlatarak başladığı *İstanbul’un Nâzım Planı* kitabındaki “Kız İğneyi Kaybetti” adlı düzyazısında bilmece kavramı üzerinde duran yazar, bilmecelerin aslında birer şiir edasıyla yazıldığını ve bilmeceye önem verilmesi gerektiğini şöyle dile getirir:

“İstanbul bilmecelerini ilk derleyen Ignacz Kunos’tur. 278 bilmece derleyip, yayımlayan Macar Türkologdan başka M. Halit Bayrı ve Naki Tezel de anılmalıdır. Günümüzde ne yazık ki soğuk Amerikan esprileri ve onun türevinden olanlar kitaplaşırken, halk edebiyatımızda önemli bir yer tutan bilmecelerin barındığı bir kitaba rastlayamıyoruz. Tramvayı yaşatmak adına Beyoğlu’nda gezdiriyoruz ama onun için sorulan şu bilmeceyi kaçırmız biliyoruz ki?

Sırtına binilir
Yorulmadan gider
Fakat çok gevezedir
Her zaman çan çan eder” (Akın, 2019, s. 32).

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü gibi kültürümüzün önemli bir taşıyıcısı olan, dilimizin gelişmesinde büyük rolü olan ve dönemine ışık tutan bilmecelerin günümüzde kitaplaştırılmaması yazarı üzmektedir. Geçmişte bilmeceler ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılsa da devamı gelmemiş hatta onların yerine Amerikan kültürüne ait birtakım eğlence unsurları benimsenmeye başlamıştır.

İstanbul’un Nâzım Planı’nındaki “Berberistan” adlı yazısında berberler hakkında bilgi veren yazar, tarihsel bir perspektifle geçmişten günümüze Hesperos’tan, Edmondo De Amicis’ten, Âşık Türedi’den, Sait Faik’ten, Nâzım Hikmet’ten alıntılar yaparak berberlik mesleğini, bu mesleğin toplumdaki yerini ve değişimini anlatır. Kadınlar için berberlerin de ilk kez Beyoğlu’nda açıldığı bilgisini veren Akın, yazısında aslında bu mesleğin adıyla ilgili zaman

içindeki değişime dikkat çeker. Herkes tarafından bilinen “berber” sözcüğünün yerine “kuaför” sözcüğünün kullanılmaya başlanmasına bir eleştiri getirmektedir. Yazara göre yazısının sonunda verdiği Oktay Rifat’ın “Ağda” adlı şiiri ve tekerleme ile ilgili düşünceleri dikkat çekicidir ve onları şöyle ifade eder: “Kırk yıllık berber Selim, kuaför Selim olsa da, ‘Bir berber, bir berbere gel seninle Berberistan’da, bir berber dükkânı açalım demiş’ tekerlemesi ‘Bir kuaför, bir kuaföre gel seninle Kuaföristan’da bir kuaför dükkânı açalım’ şekline dönüşmemiştir!..” (Akın, 2019, s. 44-45)

Önce *Çocuklar ve Kadınlar* kitabında yer verdiği “Refah’tan Kurtul Atılay’da...” adlı denemede yazar, torpillenerek batırılan Refah vapuru ve Atılay denizaltısının hikâyesini ve Kemal Dağaşan’ın kaderini anlatmaktadır. Bir mayına çarparak batan ilk denizaltı Atılay’dır. II. Dünya Savaşı’nda tarafsızlığını ortaya koyan Türkiye Cumhuriyeti’ne ait Refah vapuru torpillenerek batırılır. Kaderinde ölüm olan Kemal Dağaşan Refah’tan kurtulur ama Atılay’ın batışıyla ölür. Akın, Mustafa Kemal’in Türkçeye önem verdiğini ve denizaltılara isim verirken dil ile ilgili milliyetçi tavrını şu ifadeleriyle dile getirir:

“Başbakan Celal Bayar’a ulaştırılan notun sağ üst köşesinde ‘17.1.1938’ tarihi yazmaktadır: ‘Yeni dört denizaltı gemimiz için bulduğumuz isimler şunlardır: 1) Saldıray, 2) Batıray, 3) Atılay, 4) Yıldırıy. Bunların manalarını izaha bile hacet olmadığı kanaatindeyim. Manaları, som Türkçe olan bu kelimelerin kendisindedir; yani saldıran, batıran, atılan, yıldırın.’

Haliç’te Valde taşkızaklarında yapılan Atılay denizaltısı, 1939 yılının 19 Mayıs günü, Donanma Komutanı Şükrü Okan’ın eşi Nadire Okan’ın, ‘Atılay sana muzafferiyetler, muvaffakiyetler dilerim’ sözünün ardından, şampanya şişesinin baş tarafına vurulup kırılmasıyla denize indirilir. Atılay’ın sessiz dünyaya ilk kez ‘merhaba’ dediği gün son derece anlamlıdır. Emperyalizme, mandacılığa ve sömürgeciliğe karşı bağımsız bir ülke kurma amacıyla yola koyulan Bandırma vapuru yolcularının, 1919 yılının 19 Mayıs günü, Samsun’da karaya adım atışlarının yirminci yıldönümüdür, törenin yapıldığı gün... Ve üç denizaltıyla birlikte Atılay’ın da adını koyan Mustafa Kemal Atatürk’tür” (Akın, 2019, s. 159).

Tuncay Terzioğlu kitabında bulunan “Filleri Yutan Pireler...” adlı denemede yazar, Türkçe okunan ezanı birtakım gericilerin protesto etmesi sonrasında oy kaygısı güden hükümetin dilini arka planı itip ezanın Arapça okunmasına izin vermesi konusundaki düşüncelerini anlatır. Mustafa Kemal Atatürk’ün ‘Din meselesi değil, dil meselesidir.’ sözünün anlaşılmamasına, bayrak kadar dilin de önemli bir milli değer olduğuna değinir.

Yazar; ezanın Türkçe okunmasının dil meselesi olduğunu, din meselesi olmadığını ortaya koyar. Dönemin başbakanı Adnan Menderes’in 16 Haziran 1950 tarihinde aldığı kararını eleştirirken Atatürk’ün dil konusundaki düşüncelerini desteklediği ifadeleri şöyledir:

“(…) Ezanın Türkçe okunması Menderes’in dediği gibi ‘zamanında’ gerekli olan bir mecburiyet miydi? Bu sorunun yanıtını Mustafa Kemal Atatürk’ün şu sözünde aramalıyız: ‘Meselenin mahiyeti esasen din değil, dildir. Kati olarak bilinmelidir ki, Türk milletinin milli dili ve milli benliği bütün hayatında hâkim ve esas kalacaktır.’

Bu sözlerden, Atatürk’ün Türkçeden asla ödün verilmeyeceği inancını taşıdığı açıkça belli olmaktadır. Menderes ‘hür Türkiye’ tanımını kullanmış olsa da, dili hür olan bir toplumun bağımsızlığını koruyabileceği gerçeğini kavrayamadığını kendi sözleriyle gözler önüne sermiş ve tarihteki yerini almıştır (...)” (Akın, 2020, s. 103-104).

Yazar, Orhan Veli'nin Türkçeye sahip çıkan bir şair olarak da bilinmemesini eleştirir:

“Orhan Veli, bütün din edebiyatımızın; naatların, münacatların, ilahilerin, nefeslerin yanında mevlitlerin, duaların, ezanın ve vaazların da Türkçe olduğunu belirtir; kolay olanın namaz surelerini Türkçeleştirmek olduğunu altını çizerek, şiirde en güzel örneklerini verdiği diline sahip çıkar. Orhan Veli, ders kitaplarına girmiş olsa da, ölümünden beş ay önce yazdığı yazılarında Türkçenin bir başka dilin gölgesi altında kalışını içine sindiremeyen bir şair olduğu öğrencilere anlatılmaz. Ve o, Rumeli Hisarı'na oturan, başına martı kuşları konan bir şair olarak anılır (...)” (Akın, 2020, s. 104-105).

Yazar, Atatürk'ün sözünü ve Orhan Veli'nin iki dizesini alıntılararak Türkçeye bakış açısını ve dilin toplumun kimliği için önemini şöyle dile getirir:

“Bayrağı konusunda hassas davranan bir millet, ses bayrağı olan diline sahip çıkmıyorsa, bağımsızlık yelkenini rüzgâra açamıyor demektir. Atatürk'ün ‘Efendiler din değil, dil meselesidir’ açıklamasını kavrayamayanlar, kopardıkları bağımsızlık yelkeninin halatlarıyla yalnız kendilerini değil, tüm ülkeyi de boğup, nefessiz kalmaya sürüklemişlerdir. ‘Tanrı uludur, Tanrı'dan başka yoktur tapacak’ sözünü yanlış bulan, bu güzel dilden, Türkçemizden utanan, sıkılan, rahatsız olanlar için son sözümüz Orhan Veli'nin iki dizesi olsun:

Bu düzen böyle mi gidecek,
Pireler filleri yutacak?” (Akın, 2020, s. 105-106)

Geyikli Park'ta geçen “Mahalledeki Tiyatrosever Olmasaydı” adlı denemesine yazar, I. Dünya Savaşı sırasında Doktor Kamil Yazgıç'ın Beykoz'daki çiftliğine ordunun kullanmak için el koymasını anlatarak başlar. Kitaplarla dolu olan bu çiftliği Kamil Bey, kitapları askerlere vererek boşaltır. Bu kitaplar Kamil Bey'in bir entelektüel olan babasına aittir. Bu kişi Ahmet Mithat Efendi'dir. Yazdığı eserler, çiftçilik ve hayvancılıkta bilinmesinin yanında Beykoz'daki yalısının üçüncü katında genç tiyatrocü ve edebiyatçıların yetişmesini sağlar. Bu çocuklardan biri de Orhan Veli'dir.

Yazar, Ahmet Mithat Efendi'nin Türkçeye verdiği öneme değinir ve Harf Devrimi'nden yıllar önce Osmanlı lisanı olan Arapça, Farsça, Türkçe karışımı bir dili belirli bir kesim dışında kimsenin okuyup yazamadığını belirttiği sözleri şöyledir:

“Yazdığı 18'i basılmamış 226 kitapla, topluma kitap okuma sevgisini ve bilginin ışığını yaymak için çabalayan Ahmet Mithat Efendi, 1872'de çıkardığı *Dağarcık* dergisinde ‘milletimiz ana lisanı olan Türkçeyi kaybederek onun yerine ‘Osmanlı lisanı’ isminden başka hiçbir isim kabul edemeyecek olan bir lisan öğrenmiştir’ diyerek Türkçeye dönme düşüncesini savunur. Ahmet Mithat Efendi, toplumun okuması ve bilgi sahibi olması önünde engel olan ‘Osmanlı lisanı’nın harf devrimiyle kaldırılmasından neredeyse 55 yıl önce, bu soruna dikkat çeken aydınların arasında yer almış ve şunları yazmıştır:

Gele gele Osmanlı kitabeti o dereceyi bulmuştur ki kaleme alınan bir şeyi, ne Arap ve ne Acem ve ne de Türk anlayamayarak bu lisan yalnız birkaç zat arasında dolaşan özel bir lisan haline gelmiş ve azlığın çokluğa tabi olması darbimesel hükmünde iken, bu azlık çokluğu kendisine tabi etmek davasına düşerek nihayet milleti adeta lisansız bırakmıştır” (Akın, 2020, s. 164).

Örneklerde de görüldüğü gibi Akın dili bir ulusun bağımsızlık simgesi olarak görmektedir. Türkçenin önemini, kültürel değerlerimizin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından öne çıkarır. Türkçe, bizim kimliğimizin bir parçasıdır ve dilin doğru kullanılması

gerektiğini düşünür. Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne kadar Türkçenin korunması amacıyla yapılanlardan ve bu konuda hassasiyet gösterenlerden övgüyle bahseder.

4. 1. 4. ESTETİK DEĞERLER

Estetik; “sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat”, “güzellik duygusu ile ilgili olan” “güzellik duygusuna uygun olan” şeklinde açıklanmaktadır. Felsefe açısından ise “güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel duyu, bedii” olarak tanımlanır. Tıp biliminde de “kusurlu bir organı düzeltmek veya güzelleştirmek amacıyla uygulanan (yöntemler)” cerrahi uygulama biçiminde ifade edilir (Güncel Türkçe Sözlük, 2023). Tanımlardan yola çıkarak estetik kavramının ortaya çıkmasında güzele ulaşma, güzellik ve güzelliğin insan duygularındaki etkisi üzerinden ortaya çıktığı söylenebilir.

Estetik, hem felsefede hem de sanatsal boyutta çok eski zamanlardan beri üzerinde kafa yorulmuş ve tartışılmış bir kavramdır. Estetik bir terim olarak 1700’lerin ortalarından günümüze kadar kullanılmıştır. Felsefenin araştırdığı yeni bir alanı vurgulamak maksadıyla, Alman Filozof A. C. Baumgarten tarafından bir düşünce olarak ileri sürülmüştür (Kocamanoğlu, 2014).

Estetik biliminin Tunalı’nın da (1993) ifade ettiği şekilde önceliği güzellikle ve güzel olanla ilgilenmektir. Güzellik kavramının yanı sıra zarif, çekici, dramatik, yüce, kahramansı, trajik ve buna benzer kavramlar ile bunların zıddını ifade eden çirkin, bayağı, komik kavramları da estetiğin incelediği konuların alanıdır. İnsanın güzele karşı olan zaafı, ilgisi estetik biliminin beslenmesini sağlamıştır. Her ne kadar teknolojik değişimlerin hızla arttığı ve giderek hızlandığı zaman olan günümüzde dahi estetik önemini hiç kaybetmemiştir (Deveci Danış, 2007). Buradan hareketle insanlar ortaya koydukları her şeyde estetiği göz önünde tutmuşlar ve buna ek olarak çevrelerindeki estetik unsurlara değer göstermişlerdir.

Estetik değer ise Tunalı’nın (1993) ifade ettiği şekilde güzel dediğimiz şey, obje’dir. Ona göre estetik değer taşıyıcısı obje’dir ve bu obje var olanların içinde, düzeninde belli bir alana sahiplik yapar. Objeye var olanlardan değişik biçimdeki yönüyle önemli algılanır fakat değer olarak ifade ettiğimiz var olan, herhangi bir var olan değildir. Buna göre estetik, bir gerçek obje ile aynı şey değildir. Onun ne boyutta bir var olan olduğu ancak sanat yapıtında tespit edilebilir. Aslında güzel dediğimiz değer, bir objektivation diğer bir ifadeyle somutlamayla alakalı bir kavramdır. Buradan hareketle estetik değer, bir görünüş değeri olacak şekilde gerçek bir yapıtta gerçekdışı bir içeriğin görünür olması biçiminde de açıklanabilir (Güden, 2013). Güzel olma ve güzel olan şeylerin farkındalığı, insan yaşamına değer katan ve onun mutlu olmasını sağlayan özelliklerdendir. Bu açıdan estetik değeri, insanları mutlu olmasını sağlayan özellikler ile ilgili bilgiler sunar ve bu bilgiler ile ilgili yorumlar ortaya koymalarına yardım eder (Mindivanlı, Küçük & Aktaş, 2012; akt. Kılcan, 2013).

İnsanı etkileyen önemli bir unsur ise kültürdür. İnsanın kültürün içinde yoğrulması ve ondan etkilenmesi toplumun oluşturduğu değerleri de kesinlikle etkileyecektir. Buradan hareketle estetik değere her insan veya toplum açısından farklı anlamlar yüklenebilmektedir. Yani bir

toplum için değer olarak ifade edilen ya da yaşatılan unsur, bir başkası için değer unsuru olarak görülmeyebilir. Picasso'ya ait bir tabloda anlatılmak istenenler Avrupa'da yaşayan ya da Avrupa kültürü ile büyümüş biri için birçok anlam ifade edebilirken farklı bir kıta olan Afrika'da doğup büyümüş, oranın kültürüyle yetişmiş biri için hiçbir anlam ifade etmeyebilir (Okan Akın, 2006). Bu ifadelerden ve örnekten de anlaşılacağı üzere kültürel unsurlar ve bu kültürle oluşmuş bakış açıları kişinin düşünce dünyasında önemli bir unsur olarak yer ettiğinden insanların değer kavramına yüklediği anlamı, boyutu etkileyeceğini söylemek doğru olacaktır.

Akın'ın eserleri incelendiğinde estetik kaygı güderek pek çok denemesinde estetik değer unsurlarına yer verdiği görülmektedir. Bir sanatçı olarak deneme türündeki eserlerini kaleme alırken sunduğu sanatçılar, sanat dalları ve sanat eserleri ile ilgili estetik unsurları ön plana çıkarmayı hedeflediği açıktır.

4. 1. 4. 1. Sanata, Sanatçıya ve Esere Saygı

Bir sanat insanı olan Akın, küçük yaşlardan itibaren şiir yazarak sanat dünyasına girmiştir. Bir sanatçının ya da sanatseverin çevresindeki durumlara, objelere ve duygulara estetik bir düzeyde yaklaştığı bilinir. Akın'ın eserleri söz konusu olduğunda onun sanata, sanat eserlerine ve sanatçılara karşı duyarlılığı rahatlıkla belirginleşir. Toplumu yönlendiren, bilgilendiren, insanların duygu ve bakış açılarının değişmesine katkı sunan sanatçılara ve sanat eserlerine değer verilmesini, saygı duyulmasını ister. Sanatçılara ve sanat eserlerine karşı oluşturulan “çağdışı” bakış açılarını eleştirir. Sanata ve sanatçılara saygı duyulması gerektiğini vurgularken sanat eserlerinin de geleceğe taşınmalarının önemini değer olarak aşılar.

Yazarın denemelerinde estetik değer açısından sanata, sanatçıya ve sanat eserine saygı duyulmasını aşıladığı çok fazla denemesinin olduğu görülmektedir. Akın'ın deneme türündeki eserlerinde bu özellikleri taşıyan 31 değer tespit edilmiştir. Bu değerler, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*'nda 5, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*'da 2, *Onlar Hep Oradaydı*'da 1, *Kule Canbazı*'nda 3, *Tuncay Terzihane*'sinde 8, *Ay Hırsızı*'nda 1, *Bir Çift Ayakkabı*'da 4, *Geyikli Park*'ta 2, *Hayal Kahramanları*'nda 3 tanedir.

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserindeki “Ben Annemin Tabancasıyım” adlı denemesinde yazar, Türk resim sanatında pek çok ilke imza atan Şeker Ahmet Paşa'ya ve sanatsal çalışmalarına yer verir. Şeker Ahmet Paşa'nın sanatını şu sözleriyle değinir:

“Türkiye’ye resimde ‘ekspresyonizm’i getiren ilk ressam Şeker Ahmet Paşa’dır. Güzel sanatlar akademisi açılması düşüncesini ortaya atan ve bu konuda büyük çaba gösteren Şeker Ahmet Paşa, aynı zamanda kadın ressamların katıldığı ilk sergiyi açan ve düzenlediği bir karma sergide ilk defa çıplak bir kadın tablosuna (nü) yer veren ressamdır” (Akın, 2019, s. 45).

Yazar, Şeker Ahmet Paşa üzerinden sanatçıya verdiği değeri şöyle ifade eder:

“Şeker Ahmet Paşa, bilimle de ilgilendiğinden Yunanistan’ın Kalonya Körfezi’nde karaya oturan bir gemiyi yüz dürme görevini başarıyla yerine getirir. Halk arasında o denli sevilir ki, fotoğrafları sergilerde satılmaya başlanır!.. Resimlerinin çoğu ne yazık ki, Çırağan Sarayı’nın yanması sırasında kül olmuştur. Ama yolunuz bir gün Beşiktaş’a düşerse Resim ve Heykel Müzesi’ne mutlaka uğrayın. Orada, Vedat Özdemiroğlu’nun

deyişyle en güzel ‘paşa’ adına sahip olan Şeker Ahmet Paşa’nın tablolarını görebilirsiniz” (Akın, 2019, s. 46).

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabındaki “Kitap Okuyan Şair Heykelleri” adlı denemede Akın, Atatürk’ün Krippel tarafından yapılan, Sarayburnu’ndaki ilk heykelini anlatarak söze başlar. İlk şair heykelinin Ahmet Haşim’e ait olduğunu, Yahya Kemal, Orhan Veli, Melih Cevdet Anday ve Fazıl Hüsni Dağlarca gibi pek çok şairin İstanbul’daki heykellerine değinir. Yazısının sonunda Kanuni’nin veziri Damat İbrahim Paşa’nın Maacrıstandan getirdiği heykelleri ve bununla alay eden Figanî adlı bir şairin idam edilmesini anlatarak oysa onun heykelinin dikilmesi gerektiğine değinir. Böylece sanata ve sanatçıya o dönemde yeteri kadar önem verilmediğinin mesajını eleştirerek anlatır (Akın, 2019, s. 170-171).

Ayçöreği ve Denizyıldızı’ndaki “Kırmızı Elbiseli Adam” adlı denemede yazar, İstanbul’da çıkan yangınları, yangınlarda yok olan kitapları üzümlere anlatır. Cezaevinde ilk şiir antolojisini hazırlayan Tulumbacı Kahveci Gürcü Nusret’e de yazısında yer verir. Kahveci Gürcü Nusret’in antolojisinde şiiri bulunan Bahti, Giryani, Zindani, Zenciri, Maşuki, Uryani, Temenna Baba, Kutup Baba, Hamamcı Baba, Baba Mansur, Köçek Âşık, Çıplak Âşık, Mastor Âşık, Mestane Derviş Kahveci Gürcü Nusret vb. 23 şair üzerinden bu sanatçılara da hak ettikleri saygının gösterilmesini isteyerek sanata, sanatsal emeğe saygı değerini aşılır (bkz. Akın, 2019, s. 184-185).

Aynı eserinde ele aldığı “Zihni Derin” adlı denemesine Akın, eserlerinde çaydan bahseden Çinli düşünür Tiheng’e, Nâzım Hikmet’e ve Edip Cansever’e yer vererek sanatçıların yazma eğilimlerini ve tiryakilikliklerini anlatır. Kendisinin de elinde ince belli bir çay bardağı olmadan yazamadığına değinerek Orhan Pamuk’un *Kara Kitap*’ta kullandığı çayla ilgili düşüncelerinden bahseder ve oradan Orhan Pamuk’un yazarlığını değerlendirir. Akın’a göre, Pamuk oldukça başarılı, zihni Stephen Hawking gibi derin bir yazardır. Onun Türkçeyi bilmediğine ve kötü bir romancı olduğuna dair Tahsin Yücel’in yaptığı eleştirilere kızır. Türkçe konusundaki kullanımlarının acemilik değil “tercih” olduğunu bunlara saygı duyulması gerektiğini dile getirerek sanata, sanatçıya ve emeğe saygı değerini aşılır (Akın, 2019, s. 200).

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde geçen “Trene Bakan Mamut!..” adlı denemede Akın, yazısında Server Tanilli’nin Sunay Akın’la fotoğraf kavramı üzerinden yaptığı konuşmayı anlatır. Tanilli, tarihin bir fotoğraf makinesi olduğunu söylemiş ve her insanın bu makineyle bir kez fotoğrafının çekildiğine inanmıştır. Tanilli, Akın’a “Sunay, tarih bir gün senin de fotoğrafını çekecek. Dikkat et de, o fotoğrafta gözlerin kapalı çıkma” (Akın, 2019, s. 209) demiş, böylece her sanatçının sanatının anlaşılması için tarihin en büyük tanık olduğunu dile getirmiş ve sanatını iyi icra etmeyi “gözleri açık olma”ya benzetmiştir.

Önce Çocuklar ve Kadınlar yapıtında dile getirdiği “Resimlerde Batan Gemiler” adlı denemede Akın, resimlerinde batan gemileri, gemi savaşlarını, kurtulmaya çalışan ya da büyük bir cesaret ile savaşan insanları resmeden Manet, Gericault, Ayvazovski gibi ressamaları ve çizdikleri resimlerle ilgili izlenimleri aktarır. Yazar, resme duyduğu ilgiyi Manet’nin tablosuna verdiği değer üzerinden ortaya koyar:

“(…) Manet’nin saldırılara maruz kalan tablosunu sanatının olgunlaşma döneminde yapmış olduğunu düşünürsek, acımasızca yapılan eleştirilerin yanlışlığı gün ışığına çıkar.

Çünkü o, eşyanın değil, zamanın ve duyuların resmini yapma çabasındadır. Resmin temel kurallarını, perspektifi, derinliği, boşluğu dolduran havayı renklerle verebileceğini düşünür. Dramatik, kötümser bir hava yerine, iyimserlikle doldurur tablolarını. Resim, kendi iç dünyasını dışa vurma yolunda bir araçtır yalnızca. Her şeyin renklerle anlatılabileceğine inanan Manet, empresyonizm akımının öncülerinden biri olarak tablolarını ünlü müzelere astırmayı başarır” (Akın, 2019, s. 210-211).

Önce Çocuklar ve Kadınlar’daki “Titanic’teki Kahkahalar” adlı denemede Akın, Titanic’te yolculuk yapan ressam ve profesörlerin Gauguin tablosu hakkındaki düşünce ve konuşmalarından bahsederek gerçek sanatın doğanın kopyası olmayan sanat olduğunu, gerçek sanatçının da sanatı böyle algılayan kişi olduğunu anlatır:

“(…) Profesör, ekspresyonizm, Kübizm ve Fütürizmin umut vermediğini belirttikten sonra, tablolarında okyanus adalarındaki insanların yaşantılarını yansıtan Gauguin’e saldırır: ... O ilkel insanlar ressamımıza nefret ettiği uygar Avrupalılardan daha sevimli görünüyor (...) Bu sizin Gauguininiz Avrupa’nın bir çıkmaza düştüğünü, hayat felsefesini tükettiğini belirtiyor.

Ressam, profesörün sert çıkışı üzerine Gauguin’in, Avrupa kültürünü yeni kaynaklardan besleyip canlandırmak, onu kendi içinden koflaşıp yıkılmaktan kurtarmak adına tablolarını boyadığını anımsatır. (...) Sanatın, gerçeğin bir fotoğraf gibi sadık kopyası olması görüşüne karşı çıkan ressam, doğayı olduğu gibi değil, olmasını istediğimiz ya da özlediğimiz gibi vermenin sanat sayılabileceği görüşünü savunur” (bkz. Akın, 2019, s. 89).

İstanbul’da Bir Zürafa eserindeki “Savaş ve Ressam” adlı denemesinde, “Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’a Girişi” adlı tablonun ressamı Hasan Rıza’nın savaş anında bile cesurca Karaağaç’taki atölyesindeki tabloları kurtarma çabasından ve Bulgar askerleri tarafından öldürülmesinden bahseder. Akın’ın, denemesinde Hasan Rıza’nın resim sanatına verdiği değeri şöyle anlatır:

“Kimi güçler bizi barbar, soykırımcı, sanata değer vermeyen bir toplum olarak göstermeye çalışırken Avrupa sınırlarımızda (ne yazık ki, aramızda bu anlayışa çanak tutanlar az değildir!), resimlerini savaştan kurtarmak isterken can veren bir ressamımızın mezarı vardır. Bu konum barış adına değerlendirilir ve tüm dünyaya dostluk mesajlarının gönderileceği sanat etkinlikleri düzenlenirse, Hasan Rıza’nın çabası amacına ulaşacak, savaşın yıkımından insanları, kentleri, sanat eserlerini kurtarma şansı doğacaktır” (Akın, 2020, s. 32).

İstanbul’da Bir Zürafa kitabındaki “İstanbul Şövalyesi” adlı denemesinde Akın, Süreyya Berfe üzerinden şair ve yazarlarla cankurtaran şoförleri arasında ilgi kurar. Gerçek sanatçıların emekçi oluşlarına, kendi adlarına bir beklenti içinde olmadıklarına, toplumun güzel günleri için çabaladıklarına değinir ve onların bu emeğine saygı duyulması gerektiğini değer olarak aşlar:

“Şairler ve yazarlar cankurtaran şoförü gibidirler. Yaşamın kulvarında ter akıtırlar ve ölümü geçmek için koşarlar. Kendi adlarına hiçbir beklentileri, çıkarları yoktur. Gerçek şair ve yazarlardan söz ediyoruz elbette. Trafik sıkışıklığında bir cankurtaran aracının peşine takılan, küçük hesap peşindeki sürücüler ne yazık ki, edebiyat alanında da yol alabiliyorlar” (Akın, 2020, s. 36).

Kule Canbazı kitabında geçen “Çelengin Ortasındaki Kız” adlı denemede yazar, bir kadın mimar olan Cahide Tamer’in 1955’te restorasyonuna başladığı Rumeli Hisarı hakkında bilgi

vererek mimarların statüleri ve ortaya konan mimarî yapılarla ilgili eleştirel bir bakış açısı sunar. Ülkede çok sayıda yüksek mimar olmasına karşılık mimarî eserlerdeki özensizliğe de şairlerin şiirlerinden örnekler vererek eleştiri getirir. Mimar Sinan gibi gerçek sanatçılara ve emeğe duyulması gereken saygıyı değer olarak aşılar (bkz. Akın, 2021, s. 8).

Yazar, restorasyon sonunda Muhsin Ertuğrul'un girişimleriyle bir açık hava tiyatrosuna kavuşan Rumeli Hisarı'nda gösterilen tiyatroya katılımın az olması üzerinden İstanbul halkının tarihi yapılara, sanata ve sanatçıya değer verme durumunu eleştirdiği sözleri şöyledir: “(...) Uzaydan Çin Seddi'nin görüldüğü söyleniyor. Peki, Rumeli Hisarı görünüyor mudur? Bırakalım uzayı, Rumeli Hisarı İstanbul'dan bile görünmüyor. Ne Rumeli Hisarı... Ne Cahide Tamer... Ne de Muhsin Ertuğrul'un tiyatro sevdası!” (Akın, 2021, s. 9)

Kule Canbazı'nda yer verdiği “Yılmaz Güney'in Gülen Yüzü” adlı denemesinde Akın, çocukluğunda sinema gösterimlerinde kullanılan film şeritleri ile oynadığı anları anlatmakla başlar. Yazar, Yılmaz Güney'in sanatına duyduğu saygıyı Paris'teki mezarına mercekli, küçük film kutularından birini bırakarak gösterdiğini anlatır (Akın, 2021, s. 85).

Kule Canbazı'ndaki “Mezar Taşındaki Karikatür” adlı denemesine yazar, ünlü Karikatürist Cemal Nadir'in “Amca Bey” adlı karakterine değinir. Amca Bey öyle ünlü olur ki II. Dünya Savaşı yıllarında bir dergi olarak yayınlanır. Ortaköy'de “Amca Bey” adı bir sokağa verilse de oralarda yaşayanlar bu karakteri tanımaz. Yazar, Cemal Nadir'in Amca Bey karikatür kahramanı aracılığıyla halkın sanata ve sanatçılara duyarsız oluşunu eleştirir: “Boğaz Köprüsü'nün, Avrupa yakasındaki ayaklarından başlayan viyadüğün, Ortaköy'ün sırtlarında sona erdiği yerde bir sokak tabelasında da adını okuruz ünlü karikatür kahramanının: Amca Bey Sokağı. Sokak sakinlerine Cemal Nadir'in Amca Bey'ini göstererek tanıyıp tanımadıklarını sordum; bir bilen çıkmadı karşıma” (Akın, 2021, s. 116).

Akın, müziğin evrenselliğinden bahsederek başladığı *Tuncay Terzioğlu*'ndeki “Bir Dans Pistidir Doğa!..” adlı denemesine; dansın doğuşu, oluşumu, tarihte ve toplumlardaki yeri ile ilgili bilgi vererek devam eder. Cumhuriyet döneminde ve Osmanlı'da dansın oluşumu ve ortaya çıkışı ile ilgili bilgiler de verir. Yazarın dansa verdiği değeri şu sözleri ile dile getirir:

“Müziğin evrenselliğinde, tüm insanların bir araya geldiği en büyük ülkedir dans alanı. Burada din, dil ve ırk ayrımı yoktur. Hüzünden kahrkahaya, mutluluktan öfkeye kadar her türlü duygu, beden hareketleriyle anlatılır bu ülkede...”

Tarihöncesi çağlara kadar iner dansın tarihi. Ayin ve büyü işlerinde kullanılır uzun yıllar. (...) Dramın, geçmişten gelen iki istek olan dans etme ve masal dinlemenin birleşmesinden doğduğuna inanan Shaw'a göre, dans eden bir insan yatay bir isteği dikey anlatma çabasıdır!.. Bir başkaldırıdır dans etmek. Cinsiyet ayrımcılığına karşı açılan bir isyan bayrağıdır. Dans eden insan günlük yaşamında yaptığı hareketlerden arındırır bedenini. Müziğin ırmağında yıkanır ve tüm kirlerinden arınır...

Evrensel bir dildir dans. Sözcükler ağızdan değil, beden hareketleriyle iletilir karşı tarafa. Duygularınızı yaptığınız dansla bir Afrikalı ya da bir Eskimo'ya rahatlıkla anlatabilirsiniz. Doğayla da bütünleşir dans eden insan. Müzik bir rüzgâr oluverir ve tarladaki başaklar gibi aynı salınıma katar dans edenleri... Ya da çakıl taşlarını hareket ettiren dalgalar gibi insanları aynı ezgide buluşturur. Masallar ülkesinin kapısını açan bir

anahtardır dans. Orada, düşlerimiz bizi bekler. Bu ülkede tek yasak yürümektir!.. Dans ederek gezebilirsiniz sokakları. (...)

Kadın ya da erkek, çocuk ya da ihtiyar... Herkes, ama herkes dans edebilir. Öyle ki, bedensel özürlü olmayı bile mazeret kabul etmez dans. Duygu!.. Evet, birazcık duygu yeterlidir dans için” (Akın, 2020, s. 25-26).

Tuncay Terzioğlu kitabındaki “Barış’ı Çok Özlüyorum!..” adlı denemede yazar; Barış Manço’nun sanatına, müzikteki üslubuna ve şarkılarındaki farklılığa değinir. Akın, Cemal Süreya’nın Barış Manço’nun sanatı ve üslubuyla ilgili düşüncelerini aktarır:

“Cemal Süreya, Barış Manço’yu hayattayken ele aldığı yazısında şu karşılaştırmayı ortaya koyar: Barış Manço’nun resim sanatındaki karşılığı Bedri Rahmi Eyüboğlu’dur. Onun gibi çorap deseni tutkunu. Ama yine onun gibi oradan mutlaka bir şeyler çıkarmasını bilir. Bütün bunlar bir arınma da getirmiştir Barış Manço’ya. (...) Dünyada olanı biteni izleyen bir sanatçı. Kopyacı değil. Rahatça yaratıcı diyebileceğimiz bir uyarlama gücü var. En uzak ülkedeki hafif müzik ya da pop girişimini, yüzyıllar öncesinin Anadolu duyarlılığıyla iç içe geçirip bugün için hazırlanmasını biliyor. Fırsatçılığını da o naif, o minyatürleşebilir tavrıyla bağışlatıyor” (Akın, 2020, s. 124).

Akın, *Tuncay Terzioğlu*’ndeki “Ölüm Bıçak Gibi...” adlı denemesinde İlhan’ın şiirine, aydın insan ile ilgili düşüncelerine, şiirinde kullandığı kavramlara ve konulara yer verir:

“Türk aydını hâlâ ümmet aydınıdır. Yani dogma ister. (...) üstelik de demokrasiyi istediğini, insan haklarından yana olduğunu söyler. Ama bunun istediği insan hakları hep kendisi içindir. Başkaları için asla istemez. (...) Attilâ İlhan seksen yıllık ömründe aydınlanmanın etrafındaki ‘devr-i âlem’ini tamamladı. Onun öteki aydınlardan en önemli farkı, okuması, araştırması ve sığ polemikler yerine bir satranç ustası gibi yaptığı hamlelerdir. Attilâ İlhan, edebiyatı hiçbir zaman dama oyunu gibi algılamadı. Hayatındaki tek küçüklük, şiirlerini hep küçük harflerle yazmasıdır” (Akın, 2020, s. 132-133).

Tuncay Terzioğlu yapıtındaki “Çorap Söğüdü Dikersen...” adlı denemede Akın, Garip hareketinin temsilcisi olan Salâh Bırsel’in “Bulut Geçti” adlı şiiri yüzünden tutucu çevrelerce eleştirilmesi ve yargılanması, onun şiirine kötü örnek oluşturduğu gerekçesiyle Garip şiirinin de eleştirilmesi meselelerine değinir. Salâh Bırsel üzerinden Garip akımının mensuplarının da şiirleriyle olumsuz mesaj verdikleri gerekçesiyle eleştirildiklerinden bahseder. Ona göre, şiir de şair de mesajlarından ötürü suçlanmamalı, her ikisine de hak ettikleri değer verilmelidir:

“(...) Şiirin temiz olup olmadığına karar verecek bilirkişi heyeti üç edebiyatçıdan oluşur: Mithat Cemal Kuntay, Orhan Seyfi Orhon ve Halit Fahri Ozansoy... Kuntay ve Orhon şiirin ‘ahlak bozucu’ olduğunda ağız birliği yaparlar ve de şunu söylerler: Dergilerde bundan daha bozguncu şiirler de var! Yani bu anlayışa göre Orhan Veli de Garip adlı şiir akımına destek veren öteki şairler de yargılanmalı ve hapse atılmalıdır!

Salâh Bırsel’in lehine rapor veren yalnızca Ozansoy olur; bu şaire göre Bırsel’in yazdıkları gerçekçilik olarak değerlendirilmelidir ve hiçbir suç unsuru taşımamaktadır. Tüm bunlar olup biterken, olayın başaktörü, hapislerde çürüme tehdidi altında olan Salâh Bırsel ne demektedir?.. Evet, söz savunmanın: ‘Ben şiiri anlam için yazmam. Zaten bugün şiirde, anlamın temeli oluşturmadığı üzerinde bir düşünceye varılmıştır. Ben şiir yazarken, bir güzellik yaratmak isterim. Şiir, sözcüklerle yazıldığı için, kendiliğinden bir

anlam çıkar. Şiir sözcüklerin birleşmesinden meydana gelmiş büyük bir sözcükten başka bir şey değildir” (Akın, 2020, s. 136-137).

Aynı yapıtındaki “Atmeydanı’nda Bir At Heykeli Neden Yok?” adlı denemede İstanbul’da bulunan at heykellerinden bahseden yazar, Sultanahmet’teki Atmeydanı’nı bir at heykelinin koyulması gerektiğini düşünmektedir. Konulacak at heykelinin meydanın tarihi dokusuna zarar vermeyecek bir yere yerleştirilmesi gerektiğini anlatır. Böylece heykellere ve heykeltraşlara da gerekli önemin verilmesine dair mesaj verir:

“Atmeydanı’nın bir köşesine, insanın en eski dostu olan at için bir anıt koymalıyız. Ama bu heykel, Emirgân’daki gibi bahçe süsü olarak düşünülmemeli... Ya da Unkapanı’ndaki gibi binicisinin gölgesinde kalmamalı... At, evet yalnızca atın kentteki, meydandaki tarihini, önemini anlatan bir heykel olmalı. Tabii ki, düşünüyorduk ki kurduğumuz anıt, meydanın tarihi dokusuna zarar vermeyecek, görünümünü kirletmeyecek bir köşesine konulmalıdır!” (Akın, 2020, s. 169)

Tuncay Terzioğlu’ndeki “İneğin Arka Tarafı!..” adlı denemede Akın’ın, 2010 yılında Avrupa kültür başkenti olan İstanbul’da yapılması gerekenlerden, sanata ve sanatçıya verilmesi gereken değerden bahsettiği ifadeleri şöyledir:

“2010 yılının Avrupa’sına kültür başkentliği yapacak diye alarm zillerinin çaldığı İstanbul, ‘inek’ sergisiyle ortaya çıktı. İstanbul, üstüne iş merkezi kurulacak bir alan, eğlence merkezi ya da lüks bir lokanta değildir. 2010 yılı için gerçek kalemşorlar, ressam, müzisyenler, heykeltıraşlar şimdiden surlara konulmalı, bir çalışma grubu kurulmalıdır. Aldım elime fırçayı, ineğin arkasına bir Kız Kulesi çizdim... Kuyruğunu da yeşil renkli bir yılan yaptım!” (Akın, 2020, s. 185-186)

Bir Çift Ayakkabı yapıtındaki “Gözleri Oyulan Freskler” denemesinde yazar, şiir ile ilgili düşüncelerini anlatır. Denemesinde Anadolu’yu köy köy gezen Ahmet Kutsi Tecer’e, Orhan Veli’ye ve Âşık Veysel’e yer veren Akın’ın şiirde anlam arama ile ilgili düşünceleri aşağıdaki gibidir:

“(…) Şiirde anlam aramak, evin duvarlarına renk beğenmek için bir resim sergisi gezmekten farksızdır. Çünkü şiirde anlam arayanlarla duvar örüp ufku daraltanlar aynı sığ suların balıklarıdır. Şairin derdi bir şeyler anlatmak olsa kâğıda düzünden girer, yani düzyazıya başvururdu. Bir şiir üzerine elbette konuşulur, düşünce belirtilir. Ama aynı şiir hakkında birbirinden farklı olan düşünceler arasında bir puanlama yapılamaz” (Akın, 2020, s. 1).

Bir Çift Ayakkabı’daki “Tutuklular Çemberi” adlı denemede yazar, Van Gogh’un toplumdan izler taşıyan resimlerine ve Gustave Dore’nin resimlerinden etkilenme sürecine değinir. Akın, Gustave Dore’nin duyarlılığını resimlerine aktarmasına ve bundan Vincent van Gogh’un nasıl etkilendiğine değinir. Böylece sanata ve sanatçıya verdiği değeri resim sanatı üzerinden aktarır:

“(…) Vincent van Gogh, 1890 yılında, Arles’daki St. Paul Akıl Hastanesinde tedavi görürken, kardeşi Théo ona Gustave Doré’nin bir gravürünü gönderir. Doré’nin Newgate-Exercise Yard (Newgate Hapishanesinde Volta Atan Mahkûmlar) adlı bu eserinde, Charles Dickens’in ‘Londra’nın sefaletini ve suçluluğunu barındıran bir depo’ olarak tanımladığı ünlü hapishanede çember şeklinde volta atan mahkûmlar görülür. Van Gogh, Doré’nin bu eserinden öylesine çok etkilenir ki, aynısını tuvale aktarır. Doré’nin gravüründeki hapsedilmişlik duygusu ve duvarlar arasından kurtulma arzusu, van

Gogh'un akıl hastanesinde yaşadığı sıkılmışlıkla bire bir örtüşmektedir. Öyle ki, resimde adımlarımı özgürlük tutkusu ve suçluluk duygusuyla atan adamlar arasında, ortada duran ve bize doğru bakan şapka giymemiş tek mahkûm Vincent van Gogh'tan başkası değildir” (Akın, 2020, s. 10).

Bir Çift Ayakkabı eserindeki “Yeşilçam’ın Ayakkabı Boyacıları” adlı denemede yazar, ayakkabı boyacısını anlattığı “Meçhul” adlı şiiri üzerinden şiir ve düzyazı üzerine düşüncelerine yer verir. Yazarın Orhan Veli’nin, Sait Faik’in, Nâzım Hikmet’in ve Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun şiire bakışı üzerinden şiir ile ilgili kendi düşüncelerini belirttiği ifadeleri şöyledir:

“Şiirimizin birer sokak gibi uzanan dizelerinde ya da şiirdeki kıtaların köşe başlarında artık ayakkabı boyacıları çıkmaz karşımıza. Çünkü şiir, Orhan Veli’nin Sait Faik’in, Nâzım Hikmet’in ya da Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun dizelerindeki sokak kokusunu ve rengini yitirdi çoktan. Ne demişti Orhan Veli, Yaprak dergisinin ilk sayısında: Salon verir, sokak alırız. (...)

Bir dağdan haykırırsanız sesiniz karşıkı dağda yankılanır, öykü olur, roman olur. Yok, eğer bir fay kırığından dünyanın derinliğine haykırırsanız, sesiniz şiir olur. Şiir böyle bir sanattır; 70 sayfada ya da 1.500 sözcükle anlatamayacağınız duyarlılığı, 7 dize ve 15 sözcükte verebilmek... Bunlar da ‘Fenerli’ marka cila ile parlatılmış sözlerimiz olsun” (Akın, 2020, s. 105-106).

Şair, az sözle büyük gerçekleri anlatan şiirlere ve şairlere duyduğu saygıyı dile getirmiştir.

Geyikli Park eserinde kendine yer bulan “Yarım Kalan Tedavi ve Heykel” adlı denemesinde Akın, Bakırköy’deki köşkünün bahçesine çıplak kadın heykeli koyan ve herkesin bu heykeli görmek için köşkünün önüne gelmesini sağlayan Heykeltıraş Kemal Künmat’ın ruhsal hastalıkları nedeniyle Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesine yatırılmasından ve orada yaptığı sanat eserlerinden bahseder. Kemal Künmat’ın Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinin bahçesine yaptığı ise Rodin’in “Düşünen Adam” heykelidir. Yazarın hastanenin bahçesine konan kireç taşının günden güne heykele dönüşümünü hastalar, doktorlar ve hemşireler, hasta bakıcılar hayranlıkla seyretmesini ve bunun hastaları tedavi etme sürecine dönüşmesini şöyle anlatır:

“Kemal Künmat’ın sayesinde hastalar için hastanenin en renkli günleri böylelikle başlamış olur. Sadece hastalar mı? Doktorlar, hemşireler ve hastabakıcılar haftalarca, bahçeye konan dev kireçtaşının insana dönüşünü hayranlıkla seyrederek... Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesinin bahçesinde kendini günden güne belli eden sanat eseri, hastaların tedavisinin de önemli bir parçası olur” (Akın, 2020, s. 147).

Geyikli Park yapıtındaki “Bir İnsan Haritacısı” adlı demesinde yazar, Nebil Özgentürk’ün çocukluğuna, gençliğinde yaptıklarına ve zorlu bir hayat süren insanların öykülerini anlatarak sanata sunduğu katkılara yer verir:

“(…) Haritalar sayesinde bilinmeyen kıtaları, yeni ufukları, birbirinden renkli kültürleri tanıdık. Toplamların kabuklarını kıran haritalar olmuştur; denizlerin mavi, dağların kahverengi olduğunu öğrettiler, hiç deniz görmeyene, dağlardan habersiz yaşayana. Nebil Özgentürk, nice insanın hayatını haritaya döken bir kâşif, bir serüvencidir. O, bu toplumun sanatçıların, siyasetçilerinin, bilim insanlarının haritalarını çıkarmasaydı,

içinde yaşadığımız kültür iklimimizin yağmuruyla ağlayamayacak, güneşiyle de gülemeyecektik” (Akın, 2020, s. 154-155).

Hayal Kahramanları eserinde yer verdiği “Sessizliğin Sonsuz Güzelliği” adlı denemede yazar, pantomim sanatına dikkat çeker. Anadolu topraklarından, Osmanlı ve Türkiye’den pantomim sanatçılarına ait çeşitli bilgiler sunan yazar, Türkiye’deki pantomim ustalarından üçünün Altan Erbulak, Oğuz Aral ve Erol Günaydın olduğunu şu sözleri ile dile getirir:

“Pantomimin ustalarından, ‘Türkiye’de en çok icra edilen sanat mimdir. Çünkü kimse konuşmuyor’ diyen Ulvi Arı, Pantomime Drama kitabında Erol Günaydın’ın bir anısına yer verir: 1958 yılında, Dormen Tiyatrosu’nda oynarken, Fransız pantomimci geldi. Sonra Altan Erbulak’la bana pantomimi gösterdi ve biz hepimiz lunaparkta bebekler olduk. O bize top atıyordu, biz düşüyorduk. Sonra Oğuz Aral da katıldı bize. Pantomim sanatında üç usta: Altan Erbulak, Oğuz Aral ve Erol Günaydın... Düştüler hayat sahnesinden birbirleri ardına!” (Akın, 2019, s. 182)

Hayal Kahramanları’ndaki “Bombala Oski Bombala” adlı denemede Akın, çizgi roman kahramanlarından ilham alarak çekilen Yeşilçam filmlerine ve bu filmlerde rollerini hakkıyla yapan oyunculara ve figüranlara değinir. Yeşilçam filmlerinde rollerini hakkıyla yapan oyuncuların ve figüranların gerçek kahramanlar olduğunu şu sözleriyle dile getirir:

“İskelet adam kıyafetindeki Hüseyin Zan, her zaman olduğu gibi Galata Köprüsü’nden aşağıya başarılı bir atlayış yapar. (...) Köprü üstüne geldiğinde Hüseyin Zan’ı büyük bir sürpriz bekler: Çekimin yapıldığı yerde kimse yoktur, tüm ekipmanlar toplanmış ve herkes gitmiştir! Zavallı sinema emekçisi, üstündeki ıslak Killing kostümüyle Galata Köprüsü’nden Beyoğlu’na yürümek zorunda kalır. (...) Onların süper güçleri belki yoktu ama her biri, Yeşilçam’ın olanaksızlıkları içinde çekilen ve seyircilerin güldüğü, ağladığı, hop oturup hop kalktığı nice filme imza atmış gerçek kahramanlardır” (Akın, 2019, s. 196-197).

Örnekler üzerinden Akın’ın estetik değerler çerçevesinde eserlerinde en fazla yer verdiği değerlerin sanata, sanatçıya ve esere değer vermeyi salık verdiği değerler olduğu söylenebilir. Sunay Akın’ın söz konusu denemeleri bize, sanatın toplumun kültürel ve duygusal gelişimine katkı sağladığını ve sanatçıların yaratıcı ifadelerine değer verilmesi gerektiğini hatırlatır. Saygı, sanatın gücünü ve etkisini sürdürülebilir kılar, sanatçıların motivasyonunu ve yaratıcılığını destekler ve toplumun sanatsal mirasının korunmasına katkıda bulunur.

4. 1. 4. 2. Hayal Gücü ve Yaratıcılık

Hayal gücü ve yaratıcılık hem bilimde hem de sanatta büyük öneme sahip olan iki unsurdur. İlmi değerler başlığı altında yazarın hayal gücü ve yaratıcılığın bilime ve teknik gelişmelere olan katkısı hakkındaki düşüncelerine değinmiştik. Bu kavramların sanatta sahip olduğu anlamı ve önemi ise estetik değerler altındaki hayal gücü ve yaratıcılık başlığımızda açıklamaya çalışacağız.

Estetik kaygı açısından ele alındığında hayallerin ve yaratıcılığın sanata sunacağı katkı tartışılmaz bir boyuttadır. Özgün eserler vermenin, var olan düzen içerisinde güzel olanı ortaya çıkarmanın ve fark edilmesini sağlamanın yegâne gerekliliği hayallerdir. Yazar, çocuklar üzerinde hayallerin ne kadar önemli olduğunu belirtirken onlara kazandırılacak hayal kurma bilincinin onların ileride topluma yön veren sanatçılara da dönüşmelerini

sağlayacaktır. Yaratıcılığın ön plana çıkartılması ise odaklanılan alanda sahip olunan tecrübe ve bilginin yanında hayallerin varlığı ile gerçekleşecektir.

Akın'ın eserleri incelendiğinde hayal gücü ve yaratıcılığın önemini vurguladığı değerleri *Kırdığımız Oyuncaklar*'da 1, *Bir Çift Ayakkabı*'da 2, *Hayal Kahramanları*'nda 2 olmak üzere toplamda 6 tane olduğu söylenebilir.

Kırdığımız Oyuncaklar eserindeki “Suda Silinen Dudak İzi” denemesinde yazar, çocukların sınırsız hayal gücüne ve yaratıcılığına dikkat çeker:

“Deniz kıyısı bir oyun alanıdır her çocuk için. Siz, çakıl taşı toplayanların aldanmayın sakın; birer çocuktur aslında onların her biri. Oyuncakçı dükkânının raflarında bir oyuncak beğenmekten hiçbir farkı yoktur, sahilde çakıl taşı aramanın. Her ikisinde de düşler denizinin kıyısında gezinir insanın bakışları” (Akın, 2021, s. 21).

Akın, deniz kıyısında çocukluğunu geçiren Refik Halid Karay'ın denizi tıpkı oyuncakları gibi görüp sevdiğini ve ilerleyen zamanlarda sanatçı kimliğinin oluşmasında denizin ne derece etkili olduğunu ortaya koyar. Diğer denemelerinden farklı olarak bu denemesinde yaratıcılık ve sanatsal açıdan bir tesir oluşturduğu için estetik değerin varlığı söz konusudur. Bu yaratıcılığı Refik Halid Karay'ın sözleriyle şöyle kanıtlar: “Bana çocukluğumun bu denizleri, biraz da davullu tavşanım, kurşundan askerlerim, teneke lokomotifim, kuzulu çobanım ve çukur yanaklı bebeğim kadar oyuncak sepetimin içindekilerden bir şey gibi gelirdi; bir eğlence idi” (Akın, 2021, s. 23).

Bir Çift Ayakkabı kitabındaki “Hayat Ağacının Gölgesinde Filizlenen İnsanlık ve Boyacı Sandıkları” adlı denemede Akın; ilham veren fotoğraflar, varlıklar, hislere dikkat çeker.

Yazar, ayakkabı sandıklarındaki motiflerden etkilenerek ortaya konulan kitap ile Lewis Cornell'in çektiği bir fotoğraftaki kızın gözlerinden (bakışlarından) etkilenerek *Alice Harikalar Diyarında* kitabını yazması ile bir bağ kurar. Akın, boya sandıklarındaki hayat ağacı *Alice Harikalar Diyarında* kitabında ise kitabın başında ağacın kovuğundaki tavşan ile aynı anlama sahiptir diye düşünür. Varlıklarla kurulan hislerin ilham kaynağı olduğunu dile getirir:

“Lewis Carroll, çektiği bir fotoğraftaki kız çocuğunun bakışlarından etkilenerek bir roman yazmış ve kitaba da o çocuğun adını vermiştir: *Alice Harikalar Diyarında*... Yıldız Cıbroğlu da, İstanbul'da çektiği boya sandıklarının üstündeki resimlere bakarak, hayat ağacına kadar uzanan bir kitap kaleme alır. Carroll'ın romanının başlangıcını anımsayalım, Alice'in arkasından koştuğu tavşan neyin içine girer?.. Bir ağaç kovuğunun!.. Alice, harikalar diyarına adımını nereden atar?.. O ağaç kovuğundan!.. Victor Hugo ne demişti: Ey şair, bana yağmurdan bahsetme, yağdır... İşte size görmesini bilenler için bir arketip daha!” (Akın, 2020, s. 21)

Bir Çift Ayakkabı eserindeki “Nuh'un Gemisi'nin Sırrı” adlı denemede yazar, Nuh'un Gemisi ve boyacı sandıklarındaki arketip oluşumuna dikkat çeker. Ara Güler'in askerlik yaptığı zaman Ağrı Dağı'ndaki Nuh'un Gemisi'nin izlerini taşıyan lavların uçaktan fotoğrafını çektiğine değinir. Bedri Rahmi Eyüpoğlu'nun Sait Faik Abasıyanık'ın “Gün Ola Harman Ola” öyküsündeki ayakkabı boyacısı Mercan Usta'dan etkilenir ve Abasıyanık'ı da eklediği tablosunu çizer. Sait Faik'in hikâyesinde anlattığı boyacı sandıklarındaki hayat ağacı arketipine yer verir. Hayat ağacı ve Nuh'un Gemisi arasında bir bağ kurar:

“Boyacı sandıklarındaki arketipsel metnin ortasına konulan hayat ağacı, tüm zorluklara rağmen hayatı yeniden sürdürmenin ve köklerin yarını yeniden kuracağının sembolüdür. Hayat ağacının içindeki gizli yüz, Nuh’a bir gemi yapmasını ve doğanın köklerini her canlı türünden bir erkek ve bir dişi olarak gemisine almasını söyleyen, insanın göremediğini gören, bilemediğini bilen Tanrı’dan başkası değildir. Hayat ağacı, ağaçtan yapılan Nuh’un Gemisi’nin ta kendisidir. (...) İstanbul’un boyacı sandıklarının üstündeki arketipsel metin, Nuh’un Gemisi’nin öyküsünü anlatmaktadır. Nuh’un Gemisi’ni dağda bayırda aramayın boşuna. Ayakkabınızı boyatmak için bir boyacı sandığına ayağınızı koyduğunuz an, Nuh’un Gemisi’ne binmiş olursunuz. Nuh’un Gemisi uzaklarda bir yerlerde değil, ayağınızın tam altındadır!” (Akın, 2020, s. 26-27)

Hayal Kahramanları eserinde dile getirdiği “Hey, Sen Denizci misin?” adlı denemede yazar, Charlie Chaplin’in yarattığı Şarlo karakterinin pek çok çocuğun sanata yönelmesini sağladığına dikkat çeker:

“1900’lü yılların çocuklarını etkileyen hayal kahramanlarının başında Şarlo gelir. Charlie Chaplin’in yarattığı bu karakterin etkisiyle pek çok çocuk sanata yönelmiştir. Walt Disney’in ilkökul gösterisinde Şarlo’yu canlandırdığı bilinir. Mim sanatının ustası Marcel Marceau, babasının şapkası, pantolonu ve kırk numara ayakkabılarıyla Şarlo’yu taklit ettiğinde sekiz yaşındadır. Nâzım Hikmet de, ‘Şu kadarcık haset etmedim Şarlo’ya bile’ dizesiyle, Charlie Chaplin’e hayranlığını sunar” (Akın, 2019, s. 39).

Ağrı Dağı ve Küçük Prens kitabı arasında bir bağ kuran Akın, Ağrı’da askerlik yaparken yazdığı şiirde Ağrı Dağı’nı gökyüzünde demirli bir gemiye benzetir. *Küçük Prens* de ise bir Türk astronotun B 612 gezegenini keşfettiğinden bahseder. Profesör Doktor Mehmet Emin Özel, NASA’da görev yaparken *Küçük Prens*’deki astronot Türk’ün gerçekte olup olmadığını araştırır. Özel Fransız Ulusal Astronomi Derneği’ne üye olan 23 Osmanlı vatandaşını tespit eder. Türklerin uzay çalışmalarında isimlerinin geçmemesinin astronomiye önem vermediğinden değildir. Yazar, Prof. Dr. Mehmet Emin Özel’in Saint-Exupéry’nin hayal dünyasıyla gerçek arasında köprü kuran araştırmalarını zengin hayal ve masal dünyalarının olmasına bağlar (Akın, 2019, s. 48-49).

Yukarıdaki örnekler üzerinden bir sonuca vardığımızda Akın’ın denemeleri, hayal gücü ve yaratıcılığın estetik değerlerin önemli bir parçası olduğunu gösterir. Bu değerler, insanların yaşamlarına anlam ve derinlik katar, onları daha duyarlı ve açık fikirli bireyler yapar. Hayal gücü ve yaratıcılık, insanların iç dünyalarını zenginleştirirken, sanatın ve estetiğin gücüyle birleşerek insanların daha iyi bir gelecek inşa etmesine katkı sağlar. Kültürel varlıklardan esinlenilmesi ya da ilham alınması yeni oluşumların kapısını açar.

4. 1. 4. 3. Estetik Kaygılar

“Sanatsal yaratma bağlamında estetik kaygı, sanatçının sanatsal yaratma sürecinde izleyici konumuna geçip süreci ve eseri eleştirmesi, kendi estetik yargılarıyla onu biçimsel ve kavramsal olarak sorgularken yaşadığı ruh halidir” diyen Gökçe, estetik kaygıyı şöyle anlatır: “Estetik kaygı, estetik değer bağlamında eserin biçimsel ve kavramsal olarak sorgulandığı yaratmanın sancılı sürecinde yoğun bir şekilde yaşanan süreçtir. Bu süreç sadece salt estetik oluşturma durumundan ziyade, sanat eserinin temasındaki kavramın daha nitelikli biçim bulmasına duyulan kaygılanma sürecidir” (Gökçe, 2015, s. 39).

İnsan, varoluş sürecinde belli bir estetik duyguyla donanır. Estetik duygu, insanda içgüdüsel olarak vardır. Daha ilk çağlarda estetik içgüdüünün dışavurumları sanatsal

eserlerde kendini gösterir. “Çünkü estetik kaygısı, insanoğlunun psikolojik gereksinimidir. İnsanları bireysel-toplumsal bakımdan yücelten ve hazza ulaştıran bu duyguyu onlara tattıran ritmin kendisidir. İnsan, ritmini hissettiği şeyle içinde bulunduğu uzam ve zamanı algılayarak evrenin bir parçası olduğunun farkına varır” (Polat, 2017, s. 270).

Gökçe’ye göre estetik kaygı, yaratım sürecinde estetik algının sürekli sorgulama yaparak içinde bulunulan dönemin özellikleri açısından daha güzeli, iyiyi ve etkili olanı arama boyutuyla ortaya çıkar. Estetik kaygı; sanat ile elde edilen bilgi, donanım, duyarlılık ve ortaya konan tavırla ilişki içerisindedir. Hayat sürecinde sağlanan bilgi, tecrübe ve yönelimlerin sentezlenmesi estetik kaygı oluşturma sürecini değiştirir. Bu değişim de sanatçının yer aldığı zaman diliminde toplumsal, siyasal ve dinsel faktörler aracılığıyla evrilir (Gökçe, 2015, s. 40).

Toplumsal açıdan ele alındığında estetik ise, sanatsal açıdan oluşan problemlere yönelik ilgi, sanatın ticarileşmesine gösterilen tepki, sanatsal ortamlarından faydalanma isteği ve kentin imkânları ötesinde meydana gelen arayışlar; estetik kaygının bir kültür olgusu çerçevesinde varlığını kanıtlayan unsurlardır (Kumral, 2009, s. 48).

Akın’ın denemelerinde özellikle vurguladığı bir değer de estetik kaygıdır. Mimarî ya da sanat eserinde ortaya konması gereken önemli bir unsur olarak gördüğü estetik kaygı ile ilgili değerlerini pek çok denemesinde ön plana çıkardığı görülmektedir. Yazarın *Ayçöreği ve Denizyıldızı*’nda, *Tuncay Terzioğlu*’nda estetik kaygılardan bahsettiği ve değer olarak sunduğu tespit edilmiştir.

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserindeki “Ben Annemin Tabancasıyım” adlı denemesinde yazar, annesinin onu “tabancam” diye sevdiğini anlatarak sözlerine başlar. Akın, “tabanca” kavramı üzerinden Garip Akımının sanat anlayışını över. Akın, Yahya Kemal’in Garip Akımı ile ilgili sözlerine karşılık Orhan Veli’nin yanıtını şu sözleriyle aktarır:

“Garip diye adlandırılan şiir hareketinin ortaya çıktığı ilk yıllarda, Orhan Veli ve arkadaşları hakkında olumlu ya da olumsuz pek çok söz söyleniyordu. Yahya Kemal’in Orhan Veli’ye yaptığı şu değerlendirme bunlar arasında en ilginçidir: ‘Dompsey’in karşısına Browning tabancayla çıkıyorsunuz.’ Birinci Yeni karşısında eski şiiri temsil eden ‘Şair-i Azam’ Yahya Kemal, kendini kasabanın şerifi görüyor olacak ki, gücünü kanıtlamak için tabanca markalarıyla söz düellosuna başlamış. Orhan Veli ise yanıtını yıllar sonra, 15 Şubat 1950 tarihli Yaprak gazetesinde verir: ‘Browning tabancasını kullanan aslında biz değiliz. Büsbütün tersine, kurallardan vazgeçmeyenlerin çifte tabancalarla geldiklerini gördüğümüz halde, işe elimizdeki tabancayı bir kenara bırakmakla başlıyoruz’” (Akın, 2019, s. 43).

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserindeki “Eyfel’e Şaşakalan Chagall” adı denemede yazar, Çamlıca Tepesi’ndeki ve Kınalıada’daki radyo vericilerini eleştirerek estetik kaygıların da rant kadar önemsenmesi gerektiğini vurgular. Akın, Paris’i ziyaret eden ve edemeyen Türk sanatçıların Paris üzerine yazdıklarına değinerek Chagall’ın Eyfel Kulesi sevgisine de yer verir. Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun dizeleriyle birlikte Galata Kulesi ile Kız Kulesi arasında olduğunu hayal ettiği aşka Eyfel’i de dâhil eder. Aslında denemede yazarın asıl amacı Çamlıca Tepesi’ndeki ve Kınalıada’daki radyo vericilerinin şehrin silüetinde çirkin bir görüntü oluşturduğunu ifade etmektir. Bu konuda şunları söyler:

“Kınalıada ve Çamlıca Tepesi’ne bakıldığında radyo istasyonlarının irili ufaklı antenlerini görürüz. Bunlar hepsi de, görünüş olarak annelerine, yani Eyfel Kulesi’ne benzerler. Sizin anlayacağınız, Eyfel Kulesi elini çabuk tutup Galata Kulesi’ne varmış ve bu evlilikten bir sürü çocukları olmuştur. Galata Kulesi de yüzyıllar süren bekârlığından olsa gerek, nüfus planlamasına boş vermiş ve İstanbul’u yüksek yerlerine oynamaları için birer radyo vericisi olan çocuklarını salmıştır. Ne diyelim, tek tesellimiz, çocukların boylarının annelerine değil, babalarına çekmiş olmasıdır” (Akın, 2019, s. 59).

Ayçöreği ve Denizyıldızı eserinde yer verdiği “Bisiklet Ne Garip” adlı denemesine Akın, Garip Akımı’nın ortaya çıkışını bisiklete benzetir. *Son Posta* gazetesinin çocuk sorumlusu olan Nâzım Hikmet gazetede ki şiir yarışmasına katılan “Hastalık” adlı şiiri yayınlar. Akın, bu şiirin Garip şiirinin öncülü olduğuna değinir:

“(…) Garip şiiriyle ilgili her şeyin yazıldığı söylenir. Oysa ne büyük bir yanılgıdır bu. Orhan Veli, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat’ın Garip adlı ortak şiir kitabını yayımlamalarından on yıl önce Nâzım Hikmet’in ‘edebi vesayeti’ altında yayımlanan bir şiirin, geleceğin habercisi olduğu yazılmamıştır. Garip şiiri pedal çevirerek gelmiştir edebiyatımıza. Ve tıpkı bisiklet gibi önce yadırganmış sonra sevgilisi olmuştur herkesin. Elbette, dişlerini yağlayan, lastiklerini şişiren, selesini ayarlayan Nâzım Hikmet ustanın da payını vermek gerekir.

Her nedense, Garip şiiri denildi mi sıralanan şairler arasında G. Cancıkyan ve H. Kalustyan’a rastlanılmaz. Oysa İstanbul’da yaşamış olan bu iki şair 1942 yılında *Balkıs* adlı bir ortak kitap yayımlamış ve önsöz yazısında düşüncelerini şöyle açıklamışlardır: *Balkıs* telakkisini kabul eden realist şair, kelimeleri değil, detayları harmonize eder, vezin, kafiye gibi yamalar kullanmaz. Saklayacak, çürük bir tarafı, örtbas yapacak bir beceriksizliği yok; okuyucuyu dalgaya düşüreceğine onu uyanık tutar” (Akın, 2019, s. 125).

Ayçöreği ve Denizyıldızı’nda bulunan “Sarhoş Gecenin Hatırası” adlı denemede yazar, Orhan Veli’nin Garip Akımı ile ilgili düşüncelerine ve eski şiire sıkıca bağlı olanların bu akıma verdiği tepkilere vurgu yapar. Orhan Veli, Akın’ın edebî hayatında en önemli yere sahip şairlerdendir. Onun şiirlerine, düşüncelerine yazılarında sıklıkla yer verir. Bu yazısında da Akın, Orhan Veli’nin “Bir de rakı şişesinde balık olsam.” dizesinin nasıl ortaya çıktığını anlatır:

“Feyyaz Kayacan, 1985 yılının 9 Mayıs akşamında Ahmet Haşim’in ‘söyleyemediği’ üç dizeyi Hatay defterlerinde edebiyatımıza kazandırır: ‘Akşam, akşam, yine akşam Bu dem göllere / Bir kamış atsam!..’ Haşim’in ünlü iki dizesi şöyledir:

Akşam, yine akşam, yine akşam
Göllerde bu dem bir kamış olsam.

(…) Orhan Veli, eski şiire sıkıca bağlı kimselerin Garip hareketinden memnun olmayacağını biliyordu. Çıkarmış olduğu *Yaprak* gazetesinde ‘Biz de görmek istediğimiz işin ne olduğunu belirtmek için birtakım softaların damarına basmaktan hoşlanıyorduk’ der. ‘Eskiler Alıyorum’ adlı şiirin son dizesi, işte, böylesi bir ‘damara basma’ olayıdır:

Şiir yazıyorum
Şiir yazıp eskiler alıyorum
Eskiler verip musikiler alıyorum
Bir de rakı şişesinde balık olsam.

Ahmet Haşım, göllerde kamış olmak isterken, Orhan Veli rakı şişesinde balık olmayı düşler. (...) O sırada yoksulluklar içinde yaşayan bir adamın hayatını anlatır o şiir. Böyle bir insan birçok şeyler ister. Esvap ister, yemek içmek ister. Bu arada rakı içmek ister. Bu istek mübalağalı bir şekilde anlatılmıştır” (Akın, 2019, s. 223-224).

Ayçöreği ve Denizyıldızı kitabında kaleme aldığı “Kelebek Hafifliği...” adlı denemede yazar, Orhan Veli ve Garip hareketinin şiirde oluşturduğu etkiye dikkat çeker. Orhan Veli’yi hem olumlu hem de olumsuz yönden eleştiren şairlere yer verdiği yazısında Akın, Orhan Veli ve mensup olduğu Garip hareketinin gelenekselcilerin ve ulusalcıların aksine Türk şiirine yeni bir soluk getirdiğini düşünür. Garip Akımı şiiri örgütlediği gibi toplumun sorunlarının da tercümanı olmuştur.

Bu denemede yazar, Cemal Süreya’nın olumlu düşüncelerini ve Erdoğan Alkan’ın Garip Akımı’nı mantıksızca eleştirmesini irdeler. Orhan Veli’nin yabancı şairler tarafından sevildiğini gösteren ifadelerle yer verir: “Orhan Veli’nin kavgası edebiyatımızın en büyük kavgasıdır. Bu kavganın yurdumuzdaki bütün şiir köklerini büyük büyük ırgalayan bir işlevi oldu. Irmağın yatağını daha doğal bir vadiye indirdi. Şiire kasket giydirdi, sivilleşti onu. Bugünkü şiir verimleri onun verimleridir biraz” (Akın, 2019, s. 227).

Yazar, Erdoğan Alkan’ın Garip hareketi ile ilgili olumsuz düşüncelerini eleştirerek anlatır:

“Erdoğan Alkan ise *Şiir Sanatı* adlı kitabında Orhan Veli ve arkadaşlarınca başlatılan Garip hareketinin hiçbir yararı olmadığını, ama çok zararı dokunduğunu yazar. Garipçilerin, İsviçre’de bir grup genç şair tarafından başlatılan ‘Dada’ hareketinden etkilendiğini belirten Alkan’a göre ‘Dada’ sözcüğünün bile ‘ciddi bir anlamı yoktur’... Neden mi? Çünkü Dada, çocuk dilinde at demekmiş! Bir şiir hareketine ad olarak çocuk dilinden bir sözcüğün seçilmesinin ciddiyetsizlikle ne gibi bir ilgisi olabilir?.. (...) Ciddilik gözlükleriyle şiire değil de, devlet dairelerinde uygulanan kılık ve kıyafet yönetmeliklerine bakılsa daha doğru olmaz mı? Orhan Veli’nin şairliği üstüne kesin bir yargıya varmanın zor olduğunu söyleyen Alkan, şu saptamayı yaparken acaba ne kadar ciddidir: Bugünkü hafif müzik ve arabeskin saçma sapan ilk kaynağını rahatça Garip’te arayabilirsiniz” (Akın, 2019, s. 228).

Platon’un dünya görüşü ve yaşamı ele alışından bahsederek başladığı *Tuncay Terzioğlu*’ndeki “Kunduracılara Ne Olmuş?..” adlı denemede yazar, yine Orhan Veli’nin şiirindeki sadeleşme düşüncelerine yer verir. Bunu örneklediren bir şiiri de paylaşır. Süleyman Efendi’nin nasırı ile ilgili verdiği mücadelenin anlatıldığı şiir ile ABD’de soygun yaptıkları iddiasıyla suçlanan sosyalist İtalyan göçmenlerin kanıtlanmamış suçları nedeniyle elektrikli sandalyeye oturtuldukları anlatılır.

Yazar, Platon’un dünya görüşünden hareketle Orhan Veli’nin şiirindeki sadeleşme düşüncelerine şöyle yer verir:

“Platon bir gün ateş tanrısını ‘Hephaistos! Platon’un sana ihtiyacı var!’ diyerek yardıma çağırır ve yazmış olduğu şiirleri ateşe atar. Böylelikle şiir akademiden kovulmuş olur. Ama Platon’un dünya görüşü, yaşamı ele alış, yüzyıllar boyunca nice şairin dizelerinde varlığını sürdürür. Orhan Veli’nin şiirimizde başardığı biraz da bu etkinin yıkılışıdır. Şairin arkadaşlarıyla çıkardığı *Garip* adlı ortak şiir kitabının giriş yazısından bir bölüme göz atalım: ‘Bugüne kadar burjuvazinin malı olmaktan, yüksek sanayi devrinin başlamasından evvel de dinin ve feodal zümrenin köleliğini yapmaktan başka hiçbir işe

yaramamış olan şiirde, bu değişmeyen taraf; müreffeh sınıfların zevkine hitap etmiş olmak şeklinde tecelli ediyor. Müreffeh sınıfları yaşamak için çalışmaya ihtiyacı olmayan insanlar teşkil ederler. O insanlar geçmiş devirlerin hâkimidirler. O sınıfı temsil etmiş olan şiir layık olduğundan daha büyük bir mükemmeliyete erişmiştir. Ama yeni şiirin istinat edeceği zevk, artık ekalliyeti teşkil eden o sınıfın zevki değil. Bugünkü dünyayı dolduran insanlar yaşamak hakkını mütemadi bir didişmenin sonunda buluyorlar. Her şey gibi, şiir de onların hakkıdır, onların zevkine hitap edecektir” (Akın, 2020, s. 99).

Akın’ın Orhan Veli’nin şiirini estetik bulmasının nedeni bu şiirin “emek”i, “yaşamak için didinme”yi yüceltmesidir. Şiirin de tıpkı Garipçiler gibi bu didinmeyi gerçekleştirenlerin hakkı olduğuna inanır.

Yazarın Orhan Veli ve Garip etkisini olumsuz yönde eleştirenler için sözleri şöyledir:

“Hiçbir şeyden çekmedi dünyada
Nasırından çektiği kadar;
Hatta çirkin yaratıldığından bile
O kadar müteessir değildi;
Kundurası vurmadığı zamanlarda
Anmazdı ama Allahın adını,
Günahkâr da sayılmazdı.
Yazık oldu Süleyman Efendi’ye

Garip’in yayımlanmasının ardından ‘Asıl Türk şiirine yazık oldu’ gibisinden son derece kısır, düzeysiz, edebiyatımızın bir türlü kurtulamadığı türden seviyesiz sataşmalar doldurur ortalığı... Ama olan olur, kunduranın vurduğu nasır girer şiire. Böylelikle Platon’un şu sözlerindeki ‘olgunlaşma’ kavramını şiirde arayanların köküne de kibrit suyu dökülür: Kunduracılara ne olmuş, kimlermiş bunlar. Bu devleti pek az ilgilendirir. Önemli olan koruyuculardır. Çünkü devletin ödevi, belirsiz kunduracıların refahını sağlamak değil, olgunlaşmaktır” (Akın, 2020, s. 100).

Yukarıdaki ifadelerinden anladığımız kadarıyla Akın için sanat eserinin estetik olması yanında topluma verdiği mesajlar, bu mesajlarla güzel bir dünya yaratılmasına katkıda bulunması kıymetlidir. Nâzım Hikmet, Orhan Veli gibi sanatçıların eserlerini bu yüzden kıymetli ve başarılı bulan sanatçı, onların eserleriyle toplumun tüm beklentilerini karşıladığını, bunu da halkın anladığı yalın ve samimî bir dil ile gerçekleştirdiklerini, halka geleceğe dair umut aşıladıklarını farklı kitaplarındaki farklı denemelerinde dile getirmiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, “Giriş” dâhil beş bölüm ve “Kaynakça”dan oluşmakta; birinci ve ikinci bölümde araştırmanın amacı, önemi üzerinde durularak, konuyla ilgili alanyazın çalışmasına, ilgili araştırmalara yer vermekte ve bu çalışmanın hangi yönüyle onlardan farklı olduğu ortaya konulmaktadır. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın belkemiğini oluşturan dördüncü bölümde ise “Bulgular” başlığı altında Sunay Akın’ın 14 deneme kitabındaki 585 denemesi, Erol Güngör’ün *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* adlı eserinde yer alan değer kategorileri baz alınarak incelenmiştir. Açılan alt başlıklarla Akın’ın öncelik verdiği değer yoğunluğuna göre denemelerinde öne çıkan vurgular, eleştirirler, “karşı oluş”lar ve “övgü”lerle topluma aşıladıkları, amacı değerlendirilmiş; daha güzel bir dünya düşleyen, evrensel barışa, adalete, eşitliğe, özgürlüğe ve insan haklarına inanan yazarın deneme türü dâhilinde sergilediği tutum yorumlanmıştır. Beşinci bölümde de elde edilen bulgular ışında bir değerlendirme yapılmıştır.

1980 sonrası Türk edebiyatında şiir ve düzyazı türündeki eserleriyle dikkat çeken bir sanatçı olan Sunay Akın, çocukluğundan itibaren okuma ve yazmaya büyük ilgi duymuştur. Akın, üretken tavrı, araştırmacı kişiliği ve çok yönlü ilgileri ile okuyucusunu sürekli meraka sevk eden didaktik anlatımı ile özellikle deneme türündeki eserleriyle günümüzün edebiyat dünyasında kendine önemli bir yer edinmiş; ayrıca deneme türündeki eserleriyle topluma inandığı “değer”leri aşılamaı vazife edinmiş bir sanatçıdır.

Edebî kişiliği üzerinde de büyük etkisi olan Nâzım Hikmet’i birçok denemesinde merkeze oturtan yazar, onun bakış açısından ilham alarak ve toplumun menfaatlerini ön plana çıkartarak değerlerini aşılamaştır. Şiirleri dışında yazdığı denemelerle de okuyucusunu harekete geçirmiş; onlarda farkındalık yaratmıştır. Tarihten coğrafyaya, sanattan bilim dünyasına, geçmişten reel politikaya kadar pek çok disiplindeki bilginin iç içe geçerek edebî kurgusunu oluşturduğu deneme türündeki eserlerinin, değerler ve değer eğitimi açısından incelendiğinde büyük bir zenginliğe sahip olduğu, sanatçının metinlerindeki bilgi dağarcığını bir “meddah” edasıyla okuyucuya sunduğu görülmektedir. Aynı zamanda eserlerde saptanan değerlerin Akın’ın edebî kişiliğiyle, hayattaki eğilimleriyle, hassas olduğu hususlarla paralellik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada Sunay Akın’ın, *İstanbul’un Nâzım Planı*, *Kız Kulesi’ndeki Kızılderili*, *Ayçöreği ve Denizyıldızı*, *Önce Çocuklar ve Kadınlar*, *İstanbul’da Bir Zürafa*, *Onlar Hep Oradaydı*, *Kırdığımız Oyuncaklar*, *Kule Canbazı*, *Tuncay Terzihanesi*, *Ay Hırsız*, *Bir Çift Ayakkabı*, *Geyikli Park*, *Hayal Kahramanları*, *Kalede 1 Başına* adlı deneme türündeki 14 eserinde yer alan 585 deneme ele alınmıştır. Bu denemeler, Erol Güngör’ün *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* adlı eserinde tespit edilen değer kategorileri çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmamızda her biri içerikleri doğrultusunda açılmış alt başlıklarla toplam 442 denemede okuyucuya aşılamaı istenen değerlerin olduğu tespit edilmiştir.

Edebiyat, siyaset, insan hakları ve tarih açılarından dikkat çekici özellikleri bulunan denemelerde incelememiz sonucunda ele alınan değer kategorileri; önem sırasına göre, siyasî, sosyal, ilmî ve estetik değerlerdir. Yazarın denemelerinde tuttıkları yerin azlığı

sebebiyle, çalışmamızda iktisadî, ahlâkî ve dinî değerlere ait başlıklar yer almamıştır. Her ne kadar her deneme bir değer türüne yönelik olsa da bazı denemelerinde birden fazla değere yer verdiği de gözlenmiştir. Aynı denemeye ait bu farklı türdeki değerler diğer değerlerin kategorilerinde zaman zaman de ele alınmıştır.

Akın'ın deneme türünde incelediğimiz 14 eserinde toplam 151 denemenin siyasî değerler açısından veri sağladığı tespit edilmiş, siyasî değerlerin yazarın en çok işlediği “değer” grubu olduğu belirlenmiştir. Siyasetin toplum üzerinde oluşturacağı otoritenin gündelik hayatta hemen hissedileceğinin farkında olan Akın, politik oluşumların etkisinde meydana gelen eylemleri de bir değer olarak işlemiştir. Devrim, insan hakları ve adaletin, yazarın vurguladığı siyasî değerlerin başında geldiği tespit edilmiştir. Ayrıca özgürlük ve düşünce özgürlüğü vurgusu yapan yazar; özgürlüklerin kısıtlandığı durumlara, geçmişten ve yaşadığı çağdan örnekler vererek eleştiri getirmiştir. Eleştirileriyle birlikte sergilediği “karşı oluş”u bir “değer” olarak metinlerinde yansıttığı da örnekler üzerinden ortaya konmuştur.

Yazarın kişiliği üzerinde belirleyici bir etkisi bulunan, önemli ilgi alanlarından biri olan oyuncağın Kapitalizmin etkisiyle siyasî bir imgeye dönüşmesini eleştirdiği, oyuncakların evrensel barışı çağrıştıran bir nitelik kazanması gerektiğini vurguladığı, bu hususu bir “değer” olarak aşılamaaya çalıştığı da tespit ettiğimiz denemeler üzerinden yansıtılmıştır. Böylece oyuncak üzerinden siyasî ve sosyal anlamda toplumlara bir eleştiri getiren Akın'ın bu konudaki denemelerinde tezlerini yine bir “değer” olarak aşıladığı, kurduğu “Oyuncak Müzeleri”yle de değerlerini uygulamaya geçirdiği görülmüştür.

“İzm”lere Bakış” başlığı altında bir araya getirdiğimiz politik düşünce oluşumları da yazarın denemelerinde sıkça kullandığı unsurlar olarak yerini almıştır. Yazarın kendi düşünce sistemini de yansıttığı bu akımlardan Rasizm çerçevesinde, dünyada tarihin farklı çağlarında ve toplumlarında uygulanan kölelik, soykırım, asimilasyon, sürgün gibi durum ve oluşumlara ciddi eleştiriler getirmiş, sergilediği tavrı ve “karşı oluş”u birer değer olarak aşılamıştır. Amerika'nın ve Afrika'nın yerli halkları üzerinden aktardığı bu değerler, siyasî değerler arasında sıklıkla kullanıldığından diğerlerine göre sayıca en fazla olanlardır. Katliam ve ötekileştirme de yazarın eleştiri getirdiği, onlar üzerinden mesaj ve değerlerini aşıladığı konulardan olmuştur. Ayrıca Faşizm, Nazizm ve Antisemitizm de altını çizdiği siyasî değerler olarak tespit edilmiştir. Yazarın bu denemelerinde toplumlara yapılan baskı, “dışlanma” veya “öteki”leştirme ile ileriye gidilemeyeceğini dile getirdiği görülmüştür. Kapitalizm ve sömürme temelleri üzerine inşa edilen Emperyalizm gibi siyasî düşünceleri de eleştirel bir bakış açısıyla birer değer olarak işlediğini gördüğümüz yazarın, “sömürü” temelli bulduğu için her iki “izm”i de eleştirdiği, “sömürü” nün olmadığı bir dünya özlemi duyduğu ve bunu mesaj olarak yansıttığı görülmüştür. Faşizmin bir uzantısı olarak gördüğü Milliyetçilik ve Turancılık düşüncelerini de tenkit ederek, onlar üzerinden ırkçılığa da karşı olan yazarın Türk siyasî tarihinde sıkça görülen darbelerin, özgürlükleri kısıtlayıcı etkisini de pek çok denemesinde eleştirdiği, darbelerin toplumu geriye götürdüğüne inandığı için onlara “karşı” “demokrasi”yi bir değer olarak savunduğu ve övdüğü görülmüştür.

Akın'ın denemelerinde Komünizm ve Sosyalizm gibi siyasî düşünceleri, “eşitlikçi ve adil” olarak gördüğü toplum düzenleri sebebiyle övgü ile ele aldığı görülmüştür. Akın; insanı merkeze alan, ayırım yapılmadan herkesin eşit haklara sahip olması gerektiğine yönelik

inancı ile bu düşünceleri savunmuştur. Atatürk’e büyük sevgi duyduğunu gördüğümüz Akın; Atatürk’ün devrimlerle yapmak istediklerine eserlerinde oldukça yer verdiği de gözlenmiştir. Kemalizm, Demokrasi ve Laiklik gibi düşünceleri birer “değer” olarak övgüyle aşılayarak onların çağdaşlaşma yolunda taşıdıkları önemin altını çizmiştir.

Akın’ın deneme türündeki eserlerinde siyasî değerlerden sonra en çok yer verdiği değerlerin sosyal değerler olduğu görülmektedir. Çalışmamızda ele aldığımız sosyal değer sayısı 147’dir. Toplumsal düzenin oluşmasında nasıl bir yol izleneceğini gösterdiği ve sosyal adaletin sağlanması için neler yapılması gerektiğini vurguladığı değerleri sıkça kullandığı sonucuna varılmıştır. Zenginlik-fakirlik ya da dil, din, ırk, statü benzeri unsurların toplumda sınıflar oluşturmalarına karşı olan yazar; “sınıfsız toplum” özlemi ve insan haklarına saygı gösterilmesini savunarak bu “saygı”yı bir değer olarak işlemiştir. İnsanî değerleri merkeze alarak birlikte yaşama kültürünün oluşturulabileceğini savunmuştur. Bu düşüncesinin tarih, sanat ve kültür varlıklarına saygı gösterilmesiyle; tarihî miras unsuru taşıyan yapıların rantçılara karşı korunmasıyla; doğaya karşı duyarlı, hayvanları koruyucu bir “tutum” ile sağlanacağına inanmıştır. “Birlikte yaşama kültürü”nün sıraladığı yukarıdaki şartlarını da metinlerinde değer olarak aşılamıştır.

Yardımseverlik, fedakârlık, dayanışma, iyilik, kardeşlik, dostluk, eşitlik gibi değerler de Sunay Akın’ın denemelerinde sosyal değerler olarak kendilerine yer bulmuştur. Emeğe saygı ve çalışkanlık, özellikle üzerinde durduğu ve gelecek kuşaklara benimsetmek istediği değerlerden olmuştur. Akın, emeğe her toplumda ve her çağda saygı duyulması gerektiğini aşılamıştır. Mutluluk, saygı, minnettarlık, vicdan, erdem, cesaret, vatanseverlik gibi değerler de sanatçının denemelerinden tespit ettiğimiz değerler olmuştur.

Birçok denemesinde “savaş karşıtlığı” vurgusu yaptığını gördüğümüz Akın’ın “barış”ı ön plana çıkardığı, sosyal değer olarak aşılama çalıştığı, barışın tüm gezegene yayılacağı günün özlemini taşıdığı belirlenmiştir. Şiirlerinde olduğu gibi denemelerinde de aşk ve sevgiye yer veren yazarın, kadınların toplum düzeninde daha fazla söz sahibi olması gerektiğine olan inancını da sık sık vurguladığı saptanmıştır.

Akın’ın denemelerinde üçüncü sırada önem düzeyine sahip olan değerlerin ilmî değerler olduğu görülmüştür. İncelenen eserlerde 98 denemede ilmi değerlere rastlanmıştır. Çağın gelişmelerini yakalamak ve toplumu kaldırmak için bilimin büyük öneme sahip olduğunu vurgulamış ve bilimin ön planda tutulduğu değerlerin övgüsünü yapmıştır. Bilimsel değerler olarak ise astronomi, uzay ve havacılık kavramları üzerinden değer aşıladığı görülmüştür.

Okumaya büyük önem veren yazarın bu düşüncesini pek çok denemesinde de kitaplara ve kütüphanelere vurgu yaparak gösterdiği belirlenmiştir. Aşıladığı değerlerde hayalleri vurgulayarak haritacılığın ilme sağladığı katkıları da dile getirdiği tespit edilmiştir. Ayrıca müzelerin toplumların hafızaları olduğunun altını çizerek pek çok eserinde müzeciliğin işlevine değindiği, çağdaşlaşma yolunda müzeleri bir değer olarak gördüğü de saptanmıştır. Bilim yolunda atılan olumlu adımlardan övgüyle bahsederken çağdışı kalmanın ve gerici düşüncenin eleştirisini yaparak bu kavramlara her zaman bir “karşı oluş” içine girdiği de saptanmıştır.

Denemelerinde bilimin yolunu açan en önemli unsurun eğitim olduğunu sıklıkla aşıl原因 Akın, bu anlamda eğitsel (pedagojik) değerlerden de övgüyle bahsetmiştir. Oyunların ve oyuncakların çocukların gelişimindeki önemini vurgulamış ve bilimsel çalışmaların artmasında bir temel oluşturacağını düşünerek değerlerini bu yönde ortaya koymuştur. Türk eğitiminde olumlu bir örnek olarak gördüğü Köy Enstitülerinin eğitime ve toplumun gelişmesine sunduğu katkıya da bir değer olarak yer vermiştir. Kendini geliştirenlere imrenen ve onları takdir eden Akın, “kişisel gelişimini önemseyen” kişilerden övgüyle bahsederek “azimli olma”yı da bir değer olarak görmüş ve öneminin altını çizmiştir. Dillerin, kültürlerin en önemli taşıyıcılarından biri olduğuna inanan yazar, Türkçenin en iyi şekilde korunup yaşatılması gerektiğini de öne sürmüştür.

Sanatçının denemelerinde dördüncü sırada karşımıza çıkan değer kategorisi ise “estetik değerler” olmuştur. Denemelerindeki tespit ettiğimiz estetik değerler 46 tanedir. Bu metinlerde, sanatın toplum için önemini vurgulayan Akın, sanatçıya ve esere değer verilmesinin önemini ve gerekliliğini pek çok denemisinde ifade etmiştir.

Denemelerinin kurgusunu oluştururken pek çok sanatçıya ve esere atıf yaptığı görülmüştür. Hayal gücü ve yaratıcılığın, bilimin yanı sıra sanatın da yapı taşlarından olduğunu belirtmiş ve bu kavramları değer olarak eserlerinde aşıl原因mıştır. Sanatçılar kadar toplumda bir statü sahibi olmuş diğer bireylerin de bir “estetik bakış açısı”na sahip olması gerektiğini dile getiren Akın; “estetik kaygı” olmadan güzel işler yapılamayacağını, “güzel bir dünya” oluşturulamayacağını ifade etmiş ve “estetik”i bir değer olarak aktarmıştır.

Akın’ın çalışmamızda incelediğimiz kitapları ele alındığında ilk olarak yazdığı *İstanbul’un Nâzım Planı* adlı eserinden son kitabı *Kalede 1 Başına* adlı eserine kadar hemen hemen benzer değerleri aşıladığı tespit edilmiştir. *Kız Kulesi’ndeki Kızılderili* ve *Onlar Hep Oradaydı* adlı eserlerinde Kızılderililere ve Afrikalılara yapılan ırkçılık ele alınırken *Kırdığımız Oyuncaklar*’da ağırlıklı olarak oyun ve oyuncağın çocuk üzerindeki olumlu eksinden bahsedilmiştir. *Kalede 1 Başına* adlı eserde ise kalecileri merkeze alan bir tarz kullanırken farklı farklı değerleri işlediği görülmüştür. *İstanbul’da Bir Zürafa*’da doğa ve hayvanlar üzerine kurgusunu oluşturmuştur. *Ay Hırsız* adlı eserinde, bilimsel çalışmalar üzerine bir temel oluşturduğu; diğer eserlerinde ise farklı konular üzerinden değerleri ele aldığı belirlenmiştir. Evrensel değerleri –insan hakları, adalet, özgürlük, eşitlik, saygı, sevgi, barış- denemelerinde işlerken çok eski bir zamanda yaşanan bir olayla günümüzde yaşanan bir olayı ilişkilendirdiği, farklı bir ülkede meydana gelen bir olayı Türkiye’de olan bir olayla iç içe anlattığı böylece geçmişte olduğu gibi günümüzde ve gelecekte de benzer olayların her toplumda var olacağını vurgulayarak mesajlar verdiği görülmüştür.

Çalışmamız edebiyat, eğitim açısından veriler taşıdığı kadar sosyoloji ve siyaset bilim açısından dikkate değer veriler taşımaktadır. Çalışmada Erol Güngör’ün *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar* adlı eserindeki değer kategorilerini kullandığımız için sosyoloji ile edebiyatı buluşturmuştur. Ayrıca bu çalışmada, deneme türü üzerinden çağdaş bir yazarın hem bugünkü topluma hem de geleceğe aşıladığı değerleri nasıl seçtiği, deneme türünün buna imkân tanıyıp tanımadığı da ortaya konmuştur. Yazarın aşıladığı evrensel değerlerle geleceği kuracak gençlere nasıl mesajlar verdiği saptanmış; deneme türünün samimî, kısa ve yalın üslubunun da sunduğu değerlerin aşıl原因masına imkân tanıdığı sonucuna varılmıştır.

Çalışmamızda incelediğimiz deneme türündeki eserlerin; sunduğu ilginç bilgilerle, tarihe yön vermiş ama bilinmeyen kişilerle, göz ardı edilmiş yaşananlarla, ezilenlerin yanında olanlarla ya da düşüncesinin peşinde yılmadan koşanlarla ustalıkla iç içe geçmiş bir kurguya sahip olduğu görülmüştür. Millî ve evrensel değerlerin şiirsel bir dille olayların içerisine konulmasının yanı sıra okuyucusunu eyleme geçmeye teşvik eden niteliklerinin olduğu da saptanmıştır. Bu anlamda Sunay Akın'ın eserleri hem günümüzde hem de gelecekte birçok kesimden ve yaştan kişinin okuduğunda bilinçleneceği, değerlerine sahip çıkmayı öğreneceği yapıtlar arasında olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

1. Sunay Akın'ın İncelenen Eserleri

- Akın, S. (2018). *Kalede 1 Başına*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2019). *Ayçöreği ve Denizyıldızı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2019). *Hayal Kahramanları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2019). *İstanbul'un Nâzım Planı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2019). *Önce Çocuklar ve Kadınlar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2020). *Ay Hırsızı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2020). *Bir Çift Ayakkabı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2020). *Geyikli Park*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2020). *İstanbul'da Bir Zürafa*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2020). *Kız Kulesi'ndeki Kızıl Derili*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2020). *Onlar Hep Oradaydı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2020). *Tuncay Terzioğlu*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2021). *Kırdığımız Oyuncaklar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Akın, S. (2021). *Kule Canbazı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

2. Yararlanılan Kaynaklar

- Afful, A. M., Hamilton, M., & Kootsookos, A. (2020). Towards space science education: A study of students' perceptions of the role and value of a space science program. *Acta Astronautica*. 167. 351-359. <https://doi.org/10.1016/j.actaastro.2019.11.025>
- Akıllıoğlu, T. (1995). *İnsan Hakları 1 (Kavram, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri)*. Ankara: AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Akın, S. (2003). *Kırdığımız Oyuncaklar*. İstanbul: Çınar Yayıncılık.
- Akın, S. (2020). *Makiler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aksan, D. (2011). *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Aktaş, Ş. (2009). Edebî metin ve özellikleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 15(39). 187-200.
- Alpkaya, G. (2011). BM'de ırksal ayrımcılık yasağı, erken uyarı ve soykırım suçunun önlenmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 66(3). 1-6.

- Arendt, H. (2012) *Devrim Üzerine*. (çev. O. E. Kara). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arıboğan, Ü. vd. (2017). *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*. (5. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Ateş, H. (2022). Türkiye’de değerler eğitimi konusunda en çok atıf alan ilk 100 makale: bibliyometrik analiz çalışması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Aydın, C. N. (2021). Batı Avrupa’da ırkçılık ve yabancı düşmanlığı. *Doktora Tezi*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*. (19), 39-45.
- Aydın, M. ve Akyol Güler, Ş. (2020). *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler Etkinlikler-Kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2012). *Ailede Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Başak, C. (2003). *Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Batur, S. (1985). Dünyada Müzeciliğin Gelişimi. *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*.
- Benazus, H. (2002). *Sevginin Gizemi Sevgi Tapınağı*. (çev. Ç. Erendağ). (1. Basım). İstanbul: Sistem.
- Beneton, P. (1991). *Toplumsal Sınıflar*. (çev. H. Dilli). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berberer, H. M. (2007). Soykırım suçu. *Yüksek Lisans Tezi*. T.C. Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bilge, N. (2000). *Atatürk Devrimlerinin Temel Ögesi Laiklik. Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Blair, F. G. (1917). Patriotism. *The journal of Education*. 86(22). 594-595.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çakmak, İ. ve Pehlivanlı, H. (2022). Hikmet Bayur’un nazarından kemalizm. (9). 61-80. <https://doi.org/10.48131/jscs.1092772> www.toplumvekultur.com
- Çelebi, V. (2018). Aytül Akal’ın çocuk romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Çiftçi, S. (2007). Sunay Akın’ın hayatı, sanatı ve şiirlerinin tematik açıdan incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. T.C. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Çörekçioğlu, H. (2004). Bir politika filozofu olarak Kant. *Doktora Tezi*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Deveci Danış, E. (2007). İlköğretim ikinci kademe görsel sanatlar eğitimi estetik beğenin gelişirilmesinde materyal kullanımının yeri, önemi ve uygulanması. *Yüksek Lisans Tezi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Devellioğlu, F. (1978). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Doğu Matbaası.
- Dilmaç, B. ve Kulaksızoğlu, A. (2000). İnsani değerler eğitimi programı. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 12. 199- 208.
- Dilmaç, B. ve Ulusoy, K. (2015). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Diñer, E. (2022). Balkanlar'dan Anadolu'ya sürgün ve zorunlu göçler (1876-1912). T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Dobb, M. (1981). *Kapitalizm Sosyalizm Azgelişmiş Ülkeler ve İktisadi Kalkınma*. (çev. M. Selik). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Doğan Günday, P. (2011). Ekonomik kalkınmada kadının önemi ve katkısı. *Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Doğaner, M. (2021). Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarında değerler eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Duran, B. (2007). Soykırım suçunun uluslararası hukukta ve yeni Türk ceza kanununda düzenlenişi. *Yüksek Lisans Tezi*. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.
- Dursun, D. (2002). *Siyaset Bilimi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Durukoğlu, S. ve Salik, S. (2015). Türklerin uğradığı işkence, sürgün, katliam ve soykırımlar sözlüğü. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*. 3(7). 211-258. DOI: 10.31126/akrajournal.328544
- Egemen, A., Yılmaz, Ö. ve Akil, İ. (2004). Oyun, oyuncak ve çocuk. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*. 5(2). 39-42.
- Erdinç, E. (2022). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hazırlanmış ders kitaplarında yer alan sosyal değerler. *Yüksek Lisans Tezi*. Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Erdoğan, H. (2023). Sunay Akın'ın şiirlerinin söz dizini (sıklık-dil-kavram). *Yüksek Lisans Tezi*. T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Fenli Aktan, A. (2022). Bilim dünyası öğretim tasarımının, öğrencilerin bilime ilişkin tutumları, bilim ve bilim insanına ilişkin düşüncelerine etkisi. *Doktora Tezi*. T.C. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Foulquie, P. (1994). *Pedagoji Sözlüğü*. (çev. C. Karakaya). (1994). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Fritze, Lothar, and Wolfgang Bialas. Nazi Ideology and Ethics. *Cambridge Scholars Publishing*, 2014, Wolfgang Bialas, “ Nazi Ethics and Morality: Ideas, Problems and Unanswered Questions”

Galtung, J. (2004). Emperyalizmin yapısal teorisi. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*. 1(2). 25-46.

Gelen, A. (1966). *Eğitim Ansiklopedisi*. Ankara: Anksiklopedi Yayınevi.

Gökçe, S. (2015). Sanatsal yaratma sürecinde estetik kaygının işlevi. *Yüksek Lisans Tezi*. T.C. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Gurr, T. R. (1970). *Why Men Rebel*. Princeton University Press. New Jersey, Skocpol, Theda. Devletler ve Toplumsal Devrimler. (çev. E. Türksözü). İstanbul: İmge Kitabevi. (2002)

Güden, Z. (2013). Hz. Ali cenknamelerinin estetik değerler bakımından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık.

Gürkan, G. ve Kırac, Ş. (2019). İlkokul öğrencilerinin uzay ve uydu kavramlarına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7(89). 445-456. <http://dx.doi.org/10.16992/ASOS.14764>

Hançerlioğlu, O. (1977). *Ekonomi Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi. (1993).

Hazinedar, F. (2020). Bana yakın Sunay Akın. *Kartal Belediyesi Edebiyat Kültür Sanat Dergisi*. (1). 36-37.

Heywood, A. (2007). *Siyaset*. (çev. B. B. Özipek vd.). (1. Baskı). Ankara: Adres Yayınları.

Heywood, A. (2008). *Siyaset Teorisine Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.

Hökelekli, H. (2011). *Ailede, Okulda ve Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Hökelekli, H. (2011). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. (1. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Huntington, P. S. (1968) *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, New Heaven.

İrk Ayrımı. (1989). *AnaBritannica*. (16. Baskı). 11. İstanbul: Ana Yayıncılık AŞ.

Kant, I. (2014). “ ‘Aydınlanma Nedir?’ Sorusuna Yanıt”, *Seçilmiş Yazılar*. (çev. Nejat Bozkurt). Bursa: Sentez Yayıncılık.

Kapani, M. (1983). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: AÜHF Yayınları. No:468.

Karacan, M. ve Karahasanoğlu, S. (2023). Sunay Akın’la Küçük İskender üzerine söyleşi. *Kartal Belediyesi Edebiyat Kültür Sanat Dergisi*.(19). 86-92.

- Karaşahan, M. (2010). *Irkcılık Cehennemi Güney Afrika'da Apartheid Uygulaması*, (1. Baskı). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Kaşıkcı, H. (2023). *Sunay Akın'la röportaj*. (Yayınlanmamış Röportaj). 13.06.2023
- Kılcan, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, S. (2013). Kapitalizmin yaşam mücadelesi ABD tipi piyasa kapitalizmi ve Çin tipi devlet kapitalizminin karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıçoğlu, A. (1993). *Medeni Hukuk Bilgisi*. 2.b. Ankara: İş Bankası Vakfı Yayını.
- Kızılçelik, S. ve Erjem, Y. (1992). *Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü*. Konya: Günay Ofset.
- Kibar, Ö. (2020). Nurettin Topçu'ya göre Batı medeniyeti ve emperyalizm. *Yüksek Lisans Tezi*. T.C. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koca, H. (2019). Kinetik tipografi uygulamalarında sosyal semiyotik ve geçişlilik sistemi: Sunay Akın'ın sesli hikâyelerine kinetik tipografi uygulama örnekleri. *Yüksek Lisans Tezi*. T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Kocamanoğlu, D.Ö. (2014). Öğrenme merkezleri kullanılarak oluşturulan bir okul öncesi eğitim sınıfında çocukların sanat ürünlerinin incelenmesi ve estetik yargılarının belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Korul, V. ve Küçükönel, H. (2003). Türk sivil havacılık sisteminin yapısal analizi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*. 3(1). 24- 38.
- Kumral, Ç. (2009). İnönü Üniversitesi güzel sanatlar eğitimi öğrencilerinin estetik kaygı düzeyleri üzerine bir araştırma. *Ege Üniversitesi Eğitim Dergisi*. 10(1). 24-48.
- Kurt, T. (2007). Öğretmenlerin demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Limboz, F. (2002). Tarihsel süreç içerisinde astronomiye genel bir bakış. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi. ODTÜ, Ankara.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (çev. O. Akınhay, D. Kömürcü) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MEB. (2018). *İlköğretim Kurumları Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Mosse, G. L. (1995). Racism and nationalism. *Nations and Nationalism*. 1(2).
- Nâci, M. (1894). *Lûgat-ı Nâci*. İstanbul: Çağrı Yayınları (1995).

Oduncu, P. (2019). *Metropolis'ten Elysium'a bilimkurgu filmlerinde sınıfsal farklılıklara eleştirel bir yaklaşım. Yüksek Lisans Tezi*. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Okan Akın, N. (2006). İlköğretim görsel sanatlar eğitiminde estetik öğretimi. *Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özbirge, S. (2023). Peyami Safa'nın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Özcan, M. F. (2011). 1928-1950 yılları arasında liselerde okutulan edebiyat kitapları ve edebiyat kitaplarında geçen divan edebiyatı metinlerinin incelenmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Erzurum.

Özensel, E. (2020). Farklılıkların birarada yaşamasında bir sorun alanı olarak ötekinin ötekileştirilmesi. SEFAD, 2020; (43): 369-378 e-ISSN: 2458-908X DOI Number: <https://doi.org/10.21497/sefad.756095>

Özgür, F. (2019). Cengiz Dağcı'nın romanlarında değerler eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Platon. (2005). *Devlet*. (çev. V. Atayman, C. Saraçoğlu). İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.

Polat, M. E. (2017). Cemal Süreya'nın "Üvercinka" şiirinde biçimsel estetik kaygı ve anlamsal çok boyutluluk. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 7(2). 269-274.

Pozhıdayeva, N. (2011). Alman siyasal sisteminde Weimar Cumhuriyeti sonrası nasyonal sosyalist partisinin iktidarı ve nazizm. *Yüksek Lisans Tezi*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Rawls, J. (1979). *Eine Theorie der Gerechtigkeit*. (çev. Hermann Vetter). Sinzheim: Suhrkamp Taschenbuch Verlag.

Ronan, A. C. (2005). *Bilim Tarihi*. (4. Basım). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.

Rousseau, J.J. (2010). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*. (çev. R. N. İleri). İstanbul: Say.

Salim, N. (2022). Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun roman ve hikâyelerinde değerler eğitimi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sami, Ş. (1315). *Kâmûs-ı Türkî (Ders'âdet 1315)*. Akgün, Ö. F. (yay. haz.). (1998). İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Sarı, O. (2013). Sosyal değerler emek ve sosyal edebiyata dair bazı düşünceler. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 0 (2). 201-227.

- Sartre, J. P. (2012). *Edebiyat Nedir?* (çev. B. Onaran). İstanbul: Can Yayınları.
- Sayan, Y. (2009). Türk kültür mirasının korunması ve tarihi çevre bilinci üzerine. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies*. 9(1). 153-156.
- Smirnova, E. O. (2011). Character toys as tools. *International Journal of Early Years Education*. 19(1). 35-45.
- Somersan, S. (2004). *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sridhar YN. (2001). Value development national council for teacher education (NCTE), New Delhi Two Four-day Residential courses in Value Orientation in Teacher Education.
- Şahin, Ç. (2017). Sosyal darwinizm, nazizm ve hukuk ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Hacettepe HFD*. 7(1). 576.
- Şahin, S. (2019). Uluslararası ilişkilerde darwinizm: nazizm ve sosyal darwinizm. *Yüksek Lisans Tezi*. T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şen, M. (2020). Havacılıkta kullanılan akıllı teknolojilerin performans değerlendirmesi ve gelecek önerileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi, Balıkesir.
- Tarama Sözlüğü IV* (2009). Ankara: TDK Yayınları.
- Temizkan, M., Yırtıcı, E., ve Ergün, A. (2020). Türkçe ders kitaplarında sosyal değerlerin görünümü. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 9(2). 769-794.
- Tezcan, D., Erdem, M., Sancakdar, O. (2002) *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*. 1.b. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Tezcan, M. (1974). *Türklerle İlgili Stereotipler (Kalıp Yargılar) ve Türk Değerleri Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tillman, D. (2000). Living values activities for young adults living values an educational program. Deerfield Beach, Florida: Health Communications, Inc.
- Tokatlı, A. (1973). *Ansiklopedik Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Töner Şen, S. (2009). Uluslararası hukuk ve sözleşmelerde soykırım, etnik temizlik ve saldırı kavramları. *Doktora Tezi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tunalı, İ. (1993). *Estetik*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Tunç, H. (2008). Demokrasi türleri ve müzakereci demokrasi kavramı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 8(1-2). 1115.
- Tural, S. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Ecdâd Yayınları.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2014). *Farklı Yönleriyle Değer Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Türkmenoğlu, P. (1993). *Tonguç ve Enstitüleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ulusoy, K. (2010). Değer eğitimi: davranışçı ve yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan tarih programlarında değer aktarımı. *Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(1). 32-51.

Usta, İ. (2020). Eğitici ahşap oyuncaklar bağlamında vasıta kategorisi için kategorik detaylandırmalar. *Temel Eğitim Dergisi / Journal of Primary Education*. 2(4). 21-25.

Vasey, C. M. (2006). *Nazi Ideology*. UPA, EBSCOHOST.

Yaman, E. (2012). *Değerler Eğitimi: Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*. 19(1). 499-522.

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tubar/article/view/5000072921/5000067145>

Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(2). 65-84.

Yıldız, M. vd. (2020). Sunay Akın'la söyleşi. *Kartal Belediyesi Edebiyat Kültür Sanat Dergisi*.(1). 26-34.

Yılmaz, E. ve Laçın Şimşek, C. (2017). “Güneş sistemi ve ötesi: uzay bilmece” öğretmenler bu üniteyi nasıl işliyor? *Sakarya University Journal of Education*. 7(2). 252-267. <https://doi.org/10.19126/suje.335497>

3. İnternet Kaynakları

<http://www.canaktan.org/politika/demokrasi/makaleler/ozluso-demok.htm>

<https://www.tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/kisaltmalar-dizini/>

<https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazim-kilavuzu/>

TDK Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>

Yücel E. Müze. DİA. <https://islamansiklopedisi.org.tr/muze>